ספר

מקור חיים

חיברו וגם יסדו והוציאו לאור הצעיר שמואל בן הרב הגדול כמה"ר חיים ויטאל זלה"ה · בן להישיש החכם השלם כמה"ר יוסף ויטאל זלה"ה סופר התפילין והנה באמת נחמד הספר להשכיל וגם תאיה הוא לעינים בעיני כל הוגה ספר בדרושים נחמדים למשמרות ראשי חדשים · אצים ורצים ודורשים הלכות פסח בפסח · הלכות חג בחג · והוא מזומן גם מזומן לעת מצא במפתחות מפותחות בפיתוחי חותם דבר דבור על אפו ואת הכל עשה יפה בעתו ותהי שלמה משבורתו לפני מרך עולם השם נפשנו בחיים

ותכי התחלת הדפסת הספר הזה יום ה כסלו תרם לפרט הנכתב משנת הת"ח ליצירה פה ורשעך המהולה תפר תחת ממשלת לדונינו סלטן אלדיל סולטן אברהים ירם ותנשא מלכותו תכור :

סוכה גדפס על הצעיר משה די מדינה נר"ו בן לתהוני מכי הרב המקובל כשמו כמהר"ר דוד די מדינה זלה"ה כעל נפש דוד · רוח דוד · ונשמת דוד ·

נדפס

פה ליוורנו יע"א

שנת לישועתך קויתי ה' לפ"ק

בדפוס המסובת של השותפים החכם כמוהר"ר יעקב נונים ואיש נר"ו · והמשכיל כמה"ר רפאל מילדולה נר"ו ·

Con Approvazione

הקדמת המחבר

בר"ת החבתים שמואל בן חיים חזק

יאמר פנעיל שמואל בן למחזני מכי מורי ורבי ומאורי ועטרת ראשי הרב הגדול המקובל החסיד כמה"ר חיים ויטאל זלה"ה · בן להיטים זקן וכשות פניט החכם השלם כמה"ר יוסף ויטאל זלה"ה · כותב כשערים שמן קופר התפילין · תהים פעמים נרושם בנרוך ס **חיים**

עלין הוית כביתי · היה כית ועד לחכמים · לעמוד על כתפי עול התורה · לגבור כר ולחם כדברי הפוסקים קן לקו כו נגן · לעשות שלום בין אדם לחכירו · ובין איש לאשתו · ולהשיב לאמרים אמרי אמת · להוניח לאור משפט ישר · כי המשפט הוא למלך עולם הוא אלהים **חיים**

מה נמלנו לחכי לאמרי כועס · דבש וחלב הם שם מילי דאגדתא מילי מעלימא יתיקותא ובמימותא לבאר את דברי ספר התורה · עם מאמרי חז"ל · מחכם מול מחכם · איש חל עבר פנים יבהו · וכפשטן קצה בומן הזה בהבלי הזמן לא נאמן · בטירדות המרובות מבל עבר ופיבם · והלחם לחתום של תורה מכליהו חזל · ומסובבים אנים ורבים במאמרים קשים · ובפסוקים נפקשים · לאמר כלו מעשיכם והביאו אבר לעבון כתיבם · ושימו בכליכם · שמעו ותחי נפשיכם · כל הכתוב ל **חיים**

ואדני אלהים עזר לי ונתן לי לשון למודים · ואם מהלכים בין מלכים ויועצי ארץ העומדים על הפקודים ואם דבבן קשיטי קדישי והשבתי יד ואם בכיתם ובחומותם לבבין ולחורות · והיו למיזורות · ולספתי מלא קמבי אשר העלתי במחורתי טבחתי טבחי מסבתי יינו ערבתי שולחני מצולחן נבוה וכיתי וויבתי לבתו כיתי ועיטי מזון מועדי חדשי ושבתי עולת תמיד · וקדושתי שמון כישראל אפר **תשעות חיים**

אל אלהים יודע כי לא לבבודי עשיתי ח"ו · כי לא מגרע מעיני שבלי קונר כיתי וידיעתי וחכמתי אלמנם מזקיים אתבונן כרלות את הספרים הגבוהים אשר נפרנס יפה מקדקדי להיות כי לא שמו דבריהם על ספר לא נשאר אחריהם שם בארץ · ולא ימצא מי שיאמר אחריהם אלבם מפיהם · לבן אמרתי אני אל לבי מום לטוש ותזכרנו ובן אדם ותחשבהו היום כאן ולמחר לקבר יובל וכל עמלו ויביעו יפיח לבן · כי יאכלו זרים פרין · ויתהללו בשפתי שקר לאמר מן ידיעו עשתם ואת · והמצא תמצא בידם הנגנה על כל דבר פשע · ויתחייב לאלם שנים **חיים**

לבן אמרתי אני אל לבי סולו סולו סדרוהו מבשול מדרך עמי · בהיותי מחבר לותם וכותבם בעט ברזל ועופרת בפתוחי חותם · לעתן יעמדו רבים על פני הארמה · ולהשיב את דרך עץ ס **חיים**

באשרי כי אשרני יוצרי וכודאי לחיותי שבן ואבר לאנשי סגולה · המתגדלים בעם להגיל את ס' בקריה בלאנה · בבישיבת קדישא קשישא דבי נוביר דבי אלהים חיים · ושם יתעו בדקות ס' · בכל מעלי דרים ירחץ · במילי דאורייתא · ואגדתא דבתרא · וכפומיהו תעניתא · ואגדתא דבלה דוחקא · ואם יחבי מנבסיהו נדקתא · לאור בחור פני מלך **חיים**

נרבה רוחי לותי ונפשי לויתה · ותעש לה דרושים · בורות חצובים וחשובים מעין גנים בארות מים מחוקים · ומילתי מתם לאתחותי טובים השנים מן האחד · אחד המרבה ואחד המעשיר · ובלבד שיכוין את לבו לעבודת בוראו וקונו · כמאמר החכם שאמר כי הוא חלקך ב **חיים**

חנני אלהים ויתן לי גם את זה לעומת זה שניהם כאחד טובים · רצים ואנים · ושואלים ודורשים ומבקשים · לעשות רצון ואבץ אביהם שבשמים · להגיל ס' בבעלים · בעולת שבת בשבתו · ועולת חדש בחדשו · לחדשי השנה · חסרים ומלאים וכקדרן בשנה פשוטה · ובשנה מעוברת · מוזיעים לחדשים · מבריו ואומר מתן בעי שם **חיים**

יפה דבתי יפה זיבתי לבבי ואומרים אלהי מן אלה קנות דרכי אביך קנך · הוא עשך ויבוננך · הביטה ואתה מי הביאך עד הלום · לתת לך מעדנים לנפשך · וחיים לנשרותיך · ובא לעשות חיל של תורה · אלה הוא אשר ינק רוחו עליך · ותורה מבחון · לבן על טוב יזבר שמו · להודיע לבל שאתה ושלך אלנו · כאמור אתנה ע"ס תן לנו משלנו · כי מונאו מנא **חיים**

ישבתי מושב אלהים לתוך לי מבוחה · ומצאתי הרווחה · ומשאת ואהובה · והיה למורי ורבי אבי אבי רבב ישראל ופרשו וחילו · לבית אלהינו והיבלנו · ואפריון בטוייה אשר שמך ידין עלי ומעבר סיום דל · ומשפטות הרים אביון לבן לשאת את קולי מדמוק ולפועלי אהלל בטוב הגיון · בשיר תודה ושבחון · ישבון ברום אביון בשבילי אהבות **חיים**

הקדמת המחבר

משה לאסכתי תורתו תורת ה' תמימה משיבת נפש · אשר לומד עלי תאיר · בפשטי התורה · בספרו שכתב על פשטי התורה ורמזים · הוא הנקרא **עץ הדעת** טוב · ובספרו שכתב בסודות התורה בספר הקבלה · הוא הנקרא **עץ החיים** ואחים אנו לאמן · שעשועים יום יום · להמניח לי פדיום · ויהי היום ולקח הרון האלהים מעל רחשי בשבת פר"ק קטן ליגירם בשלף קנן הסתיר פניו ממני · לא אכלתי בלובי ממנו · ולא מלאתי כרסי מיין מרקחיו · השיבני לאחור · כל היום כוכה ומכאב · ויהי כי ארכו לי עור הימים וינח בני שכיי מחמד עיני הרחיק נדוד לארץ פרס פרץ עלי פרץ סמוכי נדעני נשברתי קדרתי החזיקתני שמח חויס לי לחויס על כן גילי נשיס בשנת התל"ה ותדר שנתי מנוכי ולא יכולתי עוד להתאפק ולעצור כח ותהי זאת נחמתי בחמתי שלח תורס · בהיות קול הקריס חמס · כאמרס אלי כל היום · זו היא דרך לקטנים ולגדולים ולכן בן חדש קום על רגלך ואזור מתניך · אל תתן שינה לעיניך ותנומה לעפעפך · יבושו מעייותיך חומס · כרחובות תן קולך · והכה מדברו אתך כאר"ם חטס ושעורס · ורמון ובפן ותאנה · לן עמדתי על עמדי והתאפקתי ונערתי מנכי ואתעלסה בהדבים · אילת אהבים ויעלת חן · ואעלה את שמן על ראש ספרתי ושמו הטוב · בו אתכבד ואחטוב · ויזכר על טוב · ומק' יבא הטוב · כי להולכים בתמים הוא לא ימנע טוב · ולכן קראתי שם הספר הזה בישראל **מקור חיים**

חיים ואסר ניתן לי ממרומים · ויכני להתחיל ולהשלים · ועלי לשבח · ולהדר ולנצח · לאל המאזרני חיל · ויתן בפי שיר חדש · תהילה לאלהינו · ובמדברי שיטה ועץ שמן והדס · ושמן כפיחית כדבש וחלב תחת לשוני · הוא ברחמיו יתן לי מנוחה ושלוה · ותקח עמי קטורת ממולחה · במנוחה ותרוחה · תורה עדוכה · להקביל פני מרון שבשמים · בשמחה · הוא המלך השם בפשטן כ **חיים**

זאת נתתני בהיותי בבית מלוני בקברי וחין מילה בלשוני להגיד ולשבח לקוני · כי יאמרו מימרי ושמעתתי משמני ושפתותי יביעון · יוכון · יטיפון · יזובון · מיין הרקח ומעסיס רמוני והס הס מעשועי יום יום · להמניח לנפשי תנחומי ויתרון · מאל מלך חפץ כ **חיים**

קול לי קול אלוי · שכינת עוזו עלינו יגלה · ואת חויבנו ישמיד לחל וכלה · ויחיש בישת משיחנו · ויבנה בית קדשנו ותפארתנו · וישמח את לבבינו · ויחיש את כל מתינו · ויקים את סוכת דל ודך ונכוס · ויתן כח לרך ורוס · ומי סליחה וכפרה עלינו יום בעצם היום הזה · כתוב בדברי כל נביא וחווס · רלי וס כרלי וס · אלו ואלו דברי אלהים **חיים**

אלו הס דברי תולעת ולא איש מקום לחסדי אל יולו כטל · אמיר **שמואל ויטאל** ס"ט :

אמר הצעיר המחבר הואלתי להתחיל בסדר הדרושים · ממשמרת ר"ח ניסן · ולא על סדר הפרשיות · על שום דברי הקב"ה למרע"ה · החדש הזה לכם ראש החדשים :

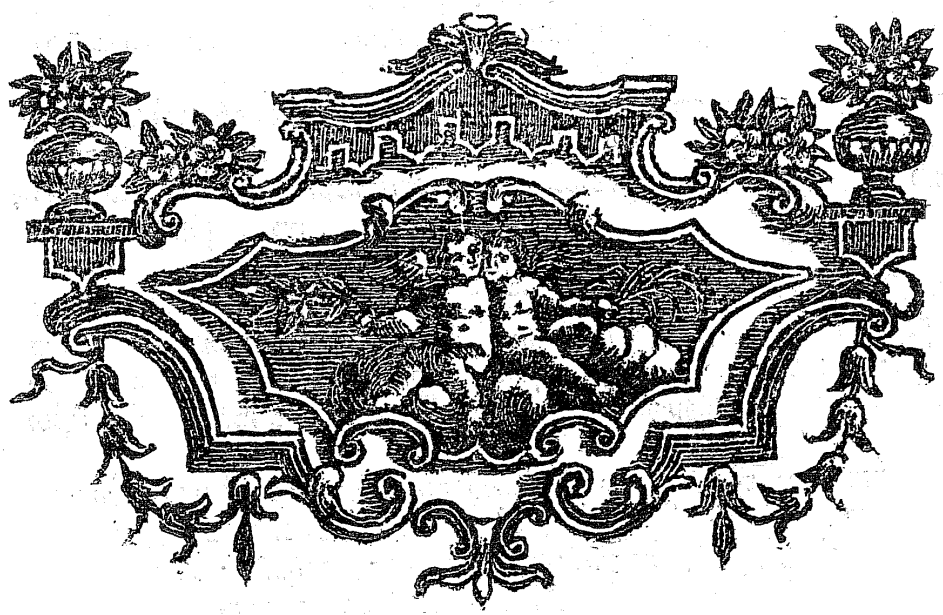

בינ"ו עמ"י עש"ו

ספר מקור חיים

פרשת ויקרא דרוש א' למשמרת ראש חדש ניסן

קרבן לה' · מכם קרבן לה':

במדרש רבה וז"ל · דבר אחר החודש הזה לכם ראש חדשים · ר' מאיר אומר לו' ולכם היה הגאולה כביכול לכי כפדתי עמכם · שנאמר אשר פדית לך ממצרים גויים ואלהין · וקבעו אחודש הזה לי ולכם שאני רואה דם הפסח ומכפר עליכם · שנאמר דברו אל כל עדת בני ישראל ואהה שמחתכם שלמה · לפיכך מי שהוא עני · שה תמים זכר בן שנה · שה בשביל אלהים ירצה לו השה וכו' · תמים לשמו של הקב"ה שנאמר הנוד תמים פעלו · זכר שהוא חודש כל בכורים' של מצרים וחם על בכוריהם של ישראל · מן הכשבים ומן העזים תקחו כשם שאני חודש הלדש והבהמה השבי והשפחה כך רשות בידכם ליטול מכל מקום שנאמר והיה לכם למשמרת · ושחטו אתו אתם שוחטים פסח ואני שוחט בפורים עכל"ה:

וישמחו השמים ותגל הארץ וכל יושביה · בזמן שהקב"ה עושה רצון ליראיו שנאמר עושה רצון יראיו והקב"ה שם ושמח עמהם · ועושה עמהם נסים ונפלאות · ונם הם מכירים בניסים ומודיים שיר ושבח והודאה לשמו הגדול על כל טוב לשר גמל עליהם · ולזו מוסיפים גבורה וכח בהלהות וברמים שלא יהיה הפסק בשפע העליון מלירד בתחתונים · ובהר העליון יהיה מושך מדתם התלילות ועד סופו כמו שתירע לעומת הישרלית ביפיות' ממצרים שמעת לשר שמו תת לבם להאמין בהקב"ה · כמ"ש ויאמן העם וישמעו כי פקד ה' את בני ישראל וכי ראה את עניים ויקדו וישתחוו · מלותה שעה התחיל הקב"ה לעשות עמהם נסים ונפלאות · עד שהוציאם ממצרים בלותות וכמופתים וביד חוקה · וכל זאת לא התבחה אלהים עד שטיבע את כל המצריים בים סוף וזו שנאמר למה כל הנסים לזו נתנו שיר להקב"ה משלם · כמ"ש ויושע ה' ביום ההוא את ישראל מיד מצרים וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים · וירא ישראל את היד הגדולה לשר עשה ה' במצרים וירא העם את ה' ויאמינו בה' ובמשה עבדו · כמעט שהתקולו בהאמין ויאמין העם · והשלימו בהאמנה ויאמינו בה' ובמשה עבדו וזו לא היו כפויי טובה ח"ן · הלא זו ישיר משה ובני ישראל את השיר הזה לה' וכו' · ובפרט עם מ"ש חז"ל בספר הזוהר דלאבר בתורה חמשים פעמים שם אלהים להורות שנפתחו לישראל חמשים שערי בינה · ולכן נתעכבו ישראל מלקבל התורה חמשים יום מעת שיצאו ממצרים עד שהה בסיון עד שיטלמו כל החמשים שערים ובכל יום היה נפתח פתח ושער לאחד מהם · וביום שנשלמו להפתח כל החמשים שעריה הבו' · כתיב וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמור אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים:

ולהיות כי אלו החמשים שערים הם תלוים בחומש עילאה הנקרא אלהים חיים ויש תחתיו שבעה קני המנורה הטהורה לכן לו החמשים יום מתחלקים לשבעה שבועות · ולכן מחוייבים הם כללות ישרל למנות ימים ולמנות שבועות · וכע"ה במשמרת ר"ח חייב בימים הסם ובזמן ההוא לשמיעה ידי להאריך בדרוש הזה כי שם ביתו:

ולהיות גאולת מצרים מגד לימת עילאה כאמור · לכן ברחשית נאמרו שבעת ימי הבריאה ויאמר משה אל האלהים הנה אנכי בא אל בני ישרל ואמרתי להם אלהי אבותיכם שלחני אליכם ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם · ויאמר אלהים אל משה אהיה אשר אהיה וכו' · והנה פאמת כי שם אלהים חיים הוא המדבר ומוציא את ישרל ממצרים · החמנם נתגלה בשם להוי"ה לרמוז שבזכות האבות יצאו ישרל ממצרים · ונרמז בר"ת ר' משה אברהם · י' משה יצחק · י' משה יעקב · הרי כ"ף · כמספר שם להוי"ה · עוד נרמוז כי שני פעמים שם להוי"ה הם מ"ב · והשני שמות עצמם הרי ד"ם · לרמוז כי המפה הרחשונה והמפה אחרונה שלקו בה המצריים במצרים היו דם · הרחשונה חמים נפסכו לדם · ואחרונה דם מבת בכורות · עוד נרמז בשם להוי"ה בריבועו עולה ד"ם כמודע · עוד נתגלה בשם להוי"ה כמ"ש בם חוסר ביחה עתיד לאתגלויי · והיה ליום ההוא נאם ה' לבלרתי ובכרתי דוק ותשכח · ולהיות שבשר הקב"ה למשה ואמר לו ויאמר ה' אל משה עתה תרחה אשר אעשה לפרעה כי ביד חוקה ישלחם וביד חוקה יגרשם מארצו הרי שהזכיר שתי ידות והם עשר אתבעו וכל אחבע רומז לשם להוי"ה אחד פשוט · והם מאתים ועשר · כנגד המאתים ועשר שבה שמשבו ישרל בגלות:

והנה לאחרי שרחינו את היד הגדולה אשר עשה ה' במצרים בכל תוקף מחויבים אנו שלא להיות כפויי טובה · ומודע הוא מ"ש חז"ל מפדרי' האגדה ואילו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים עדיין אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים היינו במצרים · לכן אנו מחויבים להודות לשלל שהוציאנו מעבדות לחירות ומשעבוד לגאולה · ובאמת

שם היה בית המקדש קיים היינו מקריבים קרבנות חובותינו כדרוש המזמר להיותו חרב בעוכינו לכן ונשלמה פרים כשפתותינו · וזהו מה שהתחלתי לומר פתח דברי קרבן לה' וכו' כלומר החיוב חשב היה מוטל עלינו הוא קרבן לה' · מן הבהמה וכו' והכוונה כי במצב טובו ממנו יקריב ממנו קרבן עצמינו בהיותינו בתענית ונקריב מחלבינו ודמינו קרבן לה' · ואם גם זה לי לפשר לכן להתענות נלינו סיבה שתהיה לפחות ונשלמה פרים שפתינו במקום פרים שפתינו · וזהו מה שאמרתי מכם קרבן לה' בדברים בעלמא · וכע"ה לעתיד לבא שיבנה בית המקדש במהרה בימינו · לן מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם בקרבנות תמים · החתם כל זמן שלא יש בית המקדש מחויבים ישראל להודות לאל · כמצינו למדין שהודאה היכה בטילה לעולם · ואפשר לומר שלוק כיון לומר דוד הע"ה הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו · יאמרו נאולי ה' אשר נאלם מיד צר · והכי קדרוש רשון לפ' תבא ביאורתי המזמור חוס כפי שיעור הדרוש הזה · ועתה לחזור שכית להפיק את ידי כן :

וירצה נרמון מה שאמרנו · שהקרבנות יש להם זמן · החתם הסודה אין להם זמן אלא בכל עת ובכל שעה ובחינה זמן שיהיה טוב להודות לה' וזהו מ"ש הודו לה' כי הוא דבר טוב מלך לומר שכמו שלעולם חסדו כשאנו מתחננים כמו כן ההודאה היא דבר הוה לעולם ולכן הושוו שני דברים יחד בפסוק ההודאה והחסד :

עוד ירנה קרוב אל הגן הודו לה' לעולם כעבור כי טוב להודות לה' · בעבור כי בחמצעות ההודאה שמודים ישראל וחיים כפויי טובה הקב"ה · גם הקב"ה מתמיך לעולם חסדו תמידי וחיים פוסק לותו כלל מן העולם

עוד ירנה קרוב אל הגן שמדבר דוד הע"ה עם כללות העולם לתלו עם מי אלא נעשה להם ניסים וחמר הודו לה' כללות העולם כין מי שנעשה להם ניסים וכין מי שלא נעשה לקם ניסים · ודבר זה הוא טוב מאוד כעבור כי לעולם חסדו כי לב כללות העולם נמשך אחרי חסדו של הקב"ה · ואפשר שלא נעשה לך גם מאחר שנעשה להבירך רחוי לך להודות לה' הואיל וחסדו הוא נמשך לכללות העולם · וכמו כן מאחר יעשה הקב"ה עמך נסים וגפלאות וגם כן יודו כשיבתך ממנה שאתה תודה על הניסים שלהם · וגם יודו על הניסים שלך :

עוד ירנה קרוב אל הגן · ותשמיענו רבותינו שכמו שכוון שהדם אחד יחידי חוטא גורם רעה לכל העולם וכמ"ש וחוטא אחד יאבד טובה הרבה · כמו כן הדם העושה מצוה אחת תאיר שכיניע את עצמו ואת העולם כולו לכף זכות · וכמ"ש תרפא משוכתם של כל הצבור · כי אב אחד מכולנו · וזהו מה שאמר הודו לה' כי טוב ויהיה מי שיהיה בעבור כי בזכותו שהודה לה' אלא היה כפוי טובה נרם כי לעולם חסדו נמשך לעולם כולו חסד גדול :

ואמר דוד הע"ה · שהן אמת הוא מה שאמרנו שאפי' מי שלא נעשה לו נם שחייב להודות לה' כעבור טובת אחרים · החתם עכ"ז מי שנעשה לו נס עצמו יהיה לו החיוב כיתר שאת ויתר עז כתשלומי כפל וזהו יאמרו נאולי ה' אשר נאלם מיד צר · כלומר ההודאה הזאת ראוי להאמר מפי נאולי ה' אשר נאלם מיד צר :

והנה להיות היותר נכון והם ההולכי דרכים לכן התחיל המזמור בהם ומתרנות קבצם וכו' תעו במדבר כיעמון דרך וכו' · רעבים גם צמאים וכו' · ויצעקו אל ה' צר להם מצוקותיהם יצילם · וידריכם בדרך ישרה ללכת אל עיר מושב · ויצאו מאפילה לאורה אז יודו לה' חסדו

וכפלאותיו לבני אדם · ולהיות שהחולכי הדרכים ברובם כגולם הם מועטים ולפעמים אפילו אדם יחידי הולך בדרך · לכן אמר הכתוב ויצעקו אל ה' צר להם ואמר ויצעקו בגד"ל ולא ויועקו כוי"ן לרמון שצועק בתפילה לפני ה' · ואז הקב"ה גוהנו ממצוקותיהם יצילם ובהצלה בעלמא יספיק להיות כי אין לו מצוקה אלא זו בלבד :

אח"כ הוכיר יושבי חשך וצלמות אסירי עני וברזל · והם החבושים בבית האסורין וחוץ היותי רחוק מהולכי דרכים וילדע זה להם מחמת שלא נסתפקו במוברח להם אלא לחקבו הקהלות ומחמת כך לון ולא פרעו וכפשו לאסורין ועליהם אמר כי המרו אמרי אל ועצת עליון נאצו כאמו שאקבב להם מזונו' מו"ה נר"ה · ולכן ויכנע בעמל לבם כשלו ואין עוזר · וגם הם ויצעקו אל ה' צר להם ומתפללו זגם להם ממצוקותיהם וזוא בית האסורין יושיעם · ודבר זה צריך ישועה גדולה כדי לצאת מעבדות לחירות בחנם מש"כ בהולכי דרכים כי רוב הצולם חוזרים לשלום ולכן בהצלה בעלמא סגייה · החתם בחבושים בבית האסורין פריכים תשועה גדולה למוציאם מחשך וצלמות ומוסרותיהם ינתק · ולכן יודו לה' חסדו וכפלאותיו לבני אדם כצאתם לחוץ בזמן כי שבר דלתן נחשת וכריחי ברזל נדע · חש"כ חוכיח חולים מדרך פשעם וכו' והם החולים כשיתרפאו וזוא חיותי רחוק מהנעם ואמר שאין לדם מפל לחולי זולתי מאכילה מרובה לן מהנטען כמ"ש הכתוב נגיס פחים בדרך עקש שומר נפשו ירחק מהם · לן לפשר לומר כי לין לדם כוללי במטה זולתי מחמת עוכותיו וזה בשובו כתשובה לפני הקב"ה כדיך לכפות עשרה מישראל שיתפללו עליו מצלחין ויתרפא מחולין שכן אמר ויועקו אל ה' צר להם כלומר ויחפצו כמו ויועקו פיסרה את כל דכבו וזה ממצוקותיהם יושיעם כעבור כי בריכים תשועה גדולה לקום מחוליים · וזה שלח דברו וירפאם' וכו' וזה יודו לה' חסדו וכפלאותיו לבני אדם ויזבחו זבחי תודה על השונו' שעזו שמחמצותם כפל למטה ועתה ויזבחו זבחי תודה וכו' :

אח"כ חוכיר חכת הרביעית היותה רחוקה מכולם והם יורדי הים בחניות וכו' שלא נמרוך מנוח וח"ו שורת הדין נותנת שלא יצללו שבבכנו למקום סכנה לדבר הרשו' וזה ויצעקו אל ה' צר להם הם נוטקים לבדם וחין זר חתם ועכ"ז הקב"ה עוכה חותם ומצוקותיהם יוצילם · ואמר בוא"ן יתירה ומצוקותיהם להיו' שים להם כמה מצוקות הם מצוקת היה בעצמו וזה מצוקת יציאת מן היה ליבשה · וזה ממצוקת שיחובו ויכוזו כשבור וכו' וזה אמר ומצוקותיהם יוצילם כלומר יוציאם ממם ליבשה כחמצעות כי יקם סערה לדממה וכו' ואחר שיכחו אל מחוז חפצם · זה יודו לה' חסדו וכפלאותיו לבני אדם ואחר שבאחר הרביעי שבירו לשודות וסימכם וכל החיים יודוך סלה וזה חולים יסורין מדברות · זה לימד דרך הסודה ואמר וירוממוזו בקהל עם ובמושב זקנים וכו' כמו שבארנו במקום אחר ואחר שבאירנו סמוזור במקומו נכתב זותו בסדר יציאת ישראל ממצרים כמו שכתוב לפנינו :

עוד ירמון לומר שסדר ההודאה עצמה תהיה לומר שבני שכל החושבי היה נמנע מכת הבמבעות שישראל יצאו ממצרים זם מפלת מצרים התחתונים שהיו חזקים מאוד והסכימו כולם שלא יצא עבד ממצרים לחירות כלל · וזם מפלת השר העליון של מצרים שהיה מלמד קפנוריא עליהם כמ"ש חזל · וזם מפלת שלא היו ישראל כולם מקובצים במקום אחד אלא מפוזרים · וזה מש"ה יאמרו ישראל שהם נאולי ה' ממש וכמ"ש וחרד להצילו מיד צר מצרים לפני בבבודו ובעצמו וכביכול אשר נאלם מיד צר העליון ·

וגם למטה מפרשה ומהמנדים ומהרגות קבנס ממזרח וממערב מנפון ומים · ובפרט עם מ"ם חולל שבליל פסח עמהם כתו משים רבות על מלחכי הקדת וכשתו את ישראל כמו על כתפי נשרים והוליכו אותם לירושלם בבית המקדש ושם תכלו את הקרבן פסח וזבח מ"ם ותביא אתכם אלי ונמשם ומהרגות קבנס וכו' :

והנה כפי זה רואי לדקדק מש"ה תעו במדבר בישימון דרך מאחר שהקב"ה הוא אשר נחל אותם · והוא ההולך לפניהם יותם · וכמש"ה וה' הולך לפניהם יומם וכפי זה קשה מש"ה תעו במדבר בישימון דרך · אלמנם מה שמוכל לפרש הוא שדוד הע"ה כת לתרץ למה עיכב הקב"ה את ישראל במדבר ארבעים שנה · ולכן אמר תעו בלומר תעו ישראל בכמה מיני תעיות וחטאות ועונות ופשעים · ואיפשר לומר שכמילת במדבר יש כמה פירושים מלבד פשוטו שהוא במדבר ממש וירצה בתמיהה כיצד עלה על דעתכם לתעות כה · כמקום מדבר וכישימון דרך וכמקו' סבוך גדולה ואם היה במדינה לא היה להם כל כך לשמה · ולכן בשובכם עיר מושב לא מצאו עוד מוכל לפרש עוד במדבר לשון דיבור בכל מיני דיבורים רעים שדיברו אם בתחלת הכל בחלום כמש"ה ויאמרו אליהם מי יתן מותינו ביד ה' בארץ מצרים וכו' · ואם ברפידים כמש"ה וירב העם עם משה ויאמרו תנו לנו מים ונשתה · ואם בעגל שעשו העגל רב ואמרו לש' אלה אלהיך ישראל דבר וח"ו את יקוק כהודיעה דמיון · ואם במתאוננים כאומרם וכרנו את הדגה וכו' · ואיפשר שעל כל אלו הדיבורים הקשים היה הקב"ה מתרעם עמהם בשביל כמה דברים אם בסיבת שמרע"ה היה מתפלל עליהם . ואם בסיבת שגם הם יקחו חלקם בפורענות האמנם מה שחטאו בעגין המרגלים באומרם רע על ארץ ישראל שהיא עיר בשמה ואוכל יושביה היא וכו' לכן חרה אף ה' בם והשחיר אותם במדבר ארבעים שנה וזמם בישימון דרך שטעלו דברים על ארץ ישראל לכן עיר מושב לא מצאו ארבעי' שנה והיו רועים במדב' ארבעים שנה רעבים גם צמאים נפשם בהם תתעטף · עד שעשו תשובה והרבו תפילו ויצעקו אל ה' בצר להם אז ממצוקותיהם ינצלם והכניסם לארץ ישראל והוא לומרו וידריכם בדרך ישרה ללכת אל עיר מושב ואז יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם כי השביע נפש שוקקה ונפש רעבה מלא טוב · ואגב ארחיב לימוד אותנו הפסוק דרך ההודאה כיצד היא ואמר שלא יספיק להודות לה' לבדו · אלמנם נריך גם כן לפרסם הנסים והנפלאות שעשה הקב"ה לפני בני אדם · וזמשם יודו לה' חסדו כמה שעשה החסד עמהם · ואח"ך ונפלאותיו לבני אדם :

עוד יראה דרך נכונה בפסוקים עם הקדמה ידועה לנו כמש"ה כל ארחות ה' חסד ואמת · ומודע הוא שהאמת הוא פריעת החוב שהוא מנוף · והחסד הוא דבר חרם שגומל חסד הקב"ה עם מי שלא יש לו זכיות כלל ונותן לו במתנת חנם · וכמש"ה וחמותי את אשר אחון ורחמתי את אשר ארחם · ואמרו חזל וחמותי את אשר אחון עם מי שיש לו · ואמר ורחמתי את אשר ארחם את מי שים לו מלו · ואמר הפסוק שעם הרשעים יון הקב"ה מתנהג אלא במדת האמת בלבד · האלמנם לנדיקים מתנהג עמהם בשני הדרכים והם חסד ואמת וזמם כל ארחות ה' חסד ואמת לנדיקים והם נוצרי בריתו ועדותיו :

והנה בהקדמה הזולת חידשתי מ"ש הפסוק בפרשת תולדות · אם תעשה עמנו רעה כאשר לא נגענוך וכאשר עשינו עמך רק טוב ונשלחך בשלום אתה עתה ברוך ה' · והפסוק כלו משולל ההבנה ובפרט באומרו רק · והפסוק כלו משולל ההבנה ובפרט באומרו רק טוב ומודע כי כל אכין ורקין מיעוטים · האלמנם העכין הוא שהכה הפלשתים ברחות שיגיחק אלא כשנהג עלה כשורה כמ"ש חזל בפסוק וישקף אבימלך מלך פלשתים בעד החלון ויראה והנה יצחק מצחק את רבקה אשתו והוא לשון ככוד ואמרו חזל שהיה משמש עמהם וכו' · ובספר הזוהר תיקנו העכין ואמרו חזל אח"ו יצחק הנדיק היה משמש מטתו ביום שלא מ"ם בעד החלון הוא בגבול' כמש"ה בעד החלון נשקפה וכו' ואז שלחו אותו מארצם ואח"כ ברחותם שם עמו חזרו ליון· ואמרו רואה ראינו כי היה ה' עמך ואלמ"ה אלא שלא בימותינו ובינך ובינך ונכרתה בריתה עמך · ואמרו לו הנה מנחנו רוצים ממך שני דברים החתת היות סור מרע · והשני היות ועשה טוב והם חסד ואמת · והאמת שהשלמה החתת והיות סור מרע · היות חוב נמור שלתה חייב לנו · האלמנם השלמה השניית והוא ועשה טוב היות חסד נמור שאינך מחוייב בו · והוא מ"ש בתמיה אם תעשה עמנו רעה ודאי שלא תעשה כאשר לא נגענוך והוא אמת פרעון חובך · האלמנם מה שאנו רוצים לשאול ממך הוא שלתה תתחיל לעשות טובה עמנו מחדש מה שאינך מחוייב בו כלל בעבור שאנחנו לא הקדמנו לעשות עמך חסד וזמם לנו וכאשר עשינו עמך רק טוב ורק הוא מיעוט כלומר מיעוט טוב עשינו עמך · ומיעוט הוא ונשלחך בשלום בלבד וזה נרמז מה שאמרו ליעקב ונשלחך בשלום והוא להו למימר לשלום ולא בשלום האלמנם כיון לומר בשלום כלומר בשלמות שבחתה בו · יעקב בו ולא הרוחת עמנו שלום מחודש ולא יעקב כבראשונה ולכן אתה עתה ברוך ה' היה לשון להטיב עמנו כמה שאינך מחוייב בו כלל חולול והכרכות נמסרו בידך להיותך ברוך ה' מידו הרחבה · והאמת שעדיין קשיא לי בפסוק שהיה לו לומר וכרתה בריתך עמך שלא תעשה עמנו רעה וכו' כאשר לא נגענוך · האלמנם לומרו אם תעשה עמנו רעה לא אתי שפיר לשים הדבר בספק · האלמנם מה שכלע"ד הוא שהקשיח עצמה היה התירון · שאמרו אין לחת שאנו רואים מתוך שכי דברים כאמור ועל שניהם וכפרתה בריתך עמך עליהם · והנה על האמת מהם כל כך היה פשוטה שמעטה לא היה צריך לכרות עליה בריתה והיה אם תעשה עמנו רעה זה יתכן להיות בתמיה ודאי שלא יהיה בעבור כאשר לא נגענוך אנאנו כלל · והדבה וכאשר עשינו עמך רק טוב ולא רע כלל והוא ונשלחך בשלום האלמנם מה שאנו רואים מתוך שהשלה הוא לתתה עתה ברוך ה' שתתחיל לעשות טובה עמנו מחד' מה שאנחנו לא עשינו עמך ואין ויעש לנו משתה ואכלו וישתו וכו' :

והנה עם האמור נבא אל ביאור הפסוק באומרו הודו לה' כי טוב כל"ח · וירצה שבנדון דידן בישראל מצרים יצטרפו הנני דברים החסד והאמת · האמת הוא לקיים שבועתו שנשבע הקב"ה לאברהם ע"ה לגאול את בניו כנודע · והחסד הוא כל מה שהוסיף משלו לתת להם נחלת גוים והפלגה לעשות עמהם נסים ונפלאות · והנה כנגד האמת שהיה מחוייב הקב"ה לעשות עם ישראל אמר הכתוב הודו לה' כי טוב הוא ופרע חובו משלם וכנגד מה שהרבה לעשות עמהם חסד שלא היה מחוייב לעשות עמהם אמר הכתוב כי לעולם חסדו · ופרט הפסוק הנני דברים · וכנגד האמת והוא מש"ה וגם את הבני משר יעבודו דן אנכי בעצמי וכו' · אמר הכתוב יאמרו גאולי ה' עצמם אשר גאלם הקב"ה בכבודו ובעצמו מיד כי כאמור למעלה· וכנגד החסדי שלא היה מחוייב לעשות עמהם אמר ומארצות קבצם כמו שפירשנו למעלה שהעלה אותם לירושלים לאכול שם פסחיהם · ואח"כ סיפק נרכיהם במדבר ארבעים שנה וכיונץ מדברים האלו עד שהכניסו לארץ ישראל כמש"ה וידריכם

וילכו בדרך ישרה ללכת אל עיר מושב ולו יורו לה' חסדו וכפלותיו לבני אדם בהמור:

עוד ירמז בפסוקים בעצמם עם מ"ש חז"ל שבמזמור הזה נרמזו הארבעה שעריכים להודות פי מצפ וכל החיים יודוך סלה. והם ר"ת "חולה שבורין ים מדבר" ואמר הכתוב הנה הפיל מלחמת מלרבעה דברים הנו' הוא חייב לתת הודאה על מה שעבר ולעתוך על מה שעתיד לבא. כמו שביארתי במקומו שם במאמר לרבעה צריכים להודות שמלבד החיוב המוטל עליהם גם כן הם צריכים לפעם מחרת. וכנגד הסולחה והחיוב המוטל עליו בזה הענין לאמר יודו לה' שהוא טוב והטיב עמנו. וכנגד מה שלעתיד לבא תן' כי לעולם חסדו ולעולם עושה חסד בעולם. ועתה התחיל לבאר ענינם ואמר ויאמרו גאולי ה' אשר גאלם מיד צר ומדע כי הארבעה הצריכי' להודות הם נחלקי לשתי לתות. הכת האחת עניים תלוי ביד הקב"ה. והם החולה. והחבוש בבית האסורין. והכת השני ביד הולם עצמו. וכנגד שתי הכתות הללו לאמר גאולי ה' אשר גאלם מיד צר. והנה כנגד הכת הראשונה יאמרו גאולי ה'. וכנגד הכת השני תלוי בבני אדם לחרים לאמר הכתוב אשר גאלם מיד צר. ובאחר יותר הענין כי הכת החולה תלוי ביד הקב"ה שהוא רופא חנם והוא נותן והוא רופא. וכמו כן החבוש בבית האסורין תלוי בענינו ביד הקב"ה שהוא מוציאו. ולכן צריך שהקב"ה יתן בלבם שיפתחו לותו מבית האסורין. וכנגד שני מינים הללו לאמר הכתוב יאמרו גאולי ה' מנוש. הלומם הכת השני והם הולכי דרכים. ופורשי ימים. הלומם שצריך בהם גם כן גאולי ה'. הלומם גאולתם צריך טורח יותר לתיות תחלתם בפשיעה להיות הולכי דרכים. ולפרוש בימים הם בעצמם בדלת לכי לחכמי. וכמו כן צריך להציל לותם מיד הלסטים ומיד השודדי. ביפשה וכיס והם גם כן בעלי בחירה ורצון. ורמזי לדחוק עצמי ולומר שהשלשה מהם נעשים כת אחד ושייך לומר בהם אשר גאלם מיד צר. ואתאר עמהם החבוש בבית האסורין להיותו חבוש גם הוא ביד בן אדם בעצמו כעל בחירה ורצון. ומשאר החולה לבדו כת אחת להיות רפואתו תלויה ביד הקב"ה לבדו ועליו לאמר הכתוב יאמרו גאולי ה' לבדו. ועל השלשה לחרים לאמר אשר גאלם מיד צר. וכו':

והנה התחיל המזמור לדבר בעוברי דרכים להיות הדבר הזה יותר נהוג בעולם ושכיחי טובא בעלמא וגם הנם שלהם הוא יותר קל מהשלשה לחרים. ולכן התחיל ואמר ומארצות קבצם ממזרח וממערב מצפון ומים והביאם לבתיהם לשלום. והתחיל לספר הנס ואמר תעו במדבר בישימון דרך עיר מושב לא מצאו. וירצ' כי לא כתחיל מקרב הארץ היות שהדרך תועה בדרך שהמנם לח"כ יצאו לחוץ וישכחו את כל עמלם ושורש שטרחו בדרך. שהמנם בבדון דירין תעו במדב' וגם בישימון דרך שהלילו שורת הדרך חיכה ביכרת וגם שהחרית היו טוב כי לח"כ עיר מושב לא מצאו וגם כיני וביני לא היה להם מה לאכול כי כל מה שהוציאו מבתיהם כשלם ווהו מ"ש רעבים גם צמאים ולא מיבעית בוקם אלא לחלילו כפשם בהם תתעטף. ואחרי כלותם בהיותם נוצקים להקב"ה תכף שמע תפלתם. והוא לומרו ויצעקו אל ה' בצר להם עכ"ו ממצוקותיהם יצילם. והשמיענו קרוב שעשה עמהם היות אלא הקדימו התפלה לצרה. אלא שהקב"ה פרע להם עכ"ו ממצוקותיהם יושיעם. רוצה לומר בתחילה הושיב לותם בהיות הקב"ה ממניח להם מעו' כדי לפרו' חובותם. ואח"כ יוליכם מחושך וצלמות ומוסרותיהם יתק. ואח"כ יודו לה' חסדו וכפלותיו לבני אדם. והנה הפסוק מה הם הכפלותיו. ואמר כי שבר דלתו' כחשת של בית האסורין ובריחי ברזל גדע. ואחר שסיפר גודל הנס שנעשה להולכי דרכים ולחבושים בבית האסורין. סיפר הנס הנעשה לחולים בהיות שהחולי נגרר מחמת טורח שטרח תחילה בדרכים ומה שתעשה בהם וכו' כאמור. ואח"כ בהיות מה שהלך בדרכים נחבש בבית האסורין לאמור. ומסיב' שני הדברי הנו' חלה על המטה. וזהו מ"ש חוליים מפיבת שני דברי' נעשו חוליים. האחת היא מדרך פשעם. מפיבת שהלכו בדרכים ופשעו בהם. ומעונותיהם יתענו בבית האסורין ויהיה יתענו מלשון עוני ולכן כל אוכל תתעב נפשם ויגיעו גדר שערי מות. ובהיותם עושים תשובה ומתפללים לפ' יה' ויזעקו אל ה' בצר להם ממצוקותיהם יושיעם ישלח דברו וירפאם וימלט משחיתותם. ואז יודו לה' חסדו וכפלותיו לבני אדם ויזבחו זבחי תודה ויספרו מעשיו ברנה. ואחר שסיפר כל השלשה נסיום הלזו הנחוצים סיפר הנם הרביעי היותר רחוק מכולם והוא פורשי ימים. ואמר יורדי הים בהיות עושי מלאכה במים רבים. המה ראו מעשה ה' וכו' ויעמוד אל ה' בצר להם וממצוקותיהם יוציאם. ואמר כיורדי הים וממצוקותיהם הוא"ו יתיר' לרמוז כי הנם הזה שקול כנגד השלשה כמים הנו'. ובדרוש שלישי לפרשת ואתחנן ביארתי גם כן שיהיו שים בפסוקים הללו כין ויזעקו ליזעקו. וכין מצוקותיהם בלא ו"ו. וכין וממצוקותיהם הוא"ו. והפרש שכין יושיעם ליוליכם. ומצאתי שם כי תרדשנו. נחזור להקדמתינו שהרביעה מציינות הנו' כמלו גם כן בכללות הלומה הישרלית בזמן שיהלו ממגרים ולכן נרמזו במזמור הזה שכשעם על נחלת ישרל ממגרים. והנה תחילה היו מבושי כבני' האסורין של פרעה בבור הברזל שלא היה עבד יכול לברוח ממגרים. והקב"ה ברחמיו שבר דלתות נחשת

וכריחי בזרוע נטויה ומוציאם משם · ואח"כ היו חולים מחמת החומר והלבנים והעבודה הקשה · והקב"ה ריפא לותם קורס שקבלו התורה כמ"ש חזל בכמה פסוקים מפורשים בתורה · ואח"כ פירשו בתוך היס כמ"ש ויבואו בני ישראל בתוך היס ביבשה · וינאו לאור · ואח"כ חזרו ללכת בדרכים בתוך היס ביבשה · עד שהגיעו אל עיר מושב תאמתית עד שהגיעו לארץ ישראל אם כן כפי זה מחוייבים ישראל בהודאה כמ"ש יודו לה' חסדו וגם הם מחוייבים לספר בפלאותיו לבני אדם הלכות פסח בפסח ולספר בנסים ובפלאות שעשה הקב"ה עם ישראל ובפרט ביום המשמרה הזאת כמו שאמרתי שהייתי מחוייב' להקריב קרבנות לה' כן קרבנות פסחים הן קרבנות ובחים תמימים עכשיו אחרב בתיבו ותפארתיבו לפחות נשלמה היא שפתותינו תחת קרבנותיבו · כמו שאמרתי מכם קרבן לה' והכה כל התקדמה הזאת היא מבוארת במאמ' שאנעמו פתח עיניס והוא לומרו החודש הזה לכם ראש חדשים · ר' מאיר אומר לי ולכם היא הגאולה כב יכול אפי' בפרתי עמכם · שכאשר אשר עדית לך ממצרים גוים ואלוהים וכו' · והכה תאמר הזה לומר דורשני :

וראוי לדקדק בו · תחילת הכל בהומרו ר' מאיר אומר לי ולכם היא הגאולה : ודרש הדרשה הזאת בפסוק האחד הזה לכם ראש חדשים · והכה הפסוק אומר להפך ממש בהומרו לכם ולא לו · וכיצד הוא אומר לי ולכם היא הגאולה ואם לא היה אומר אלא לכם היינו יכולים לדחוק עצמנו ולומר לי ולכם · מאחר שאמר בפתח האחד הזה פתח לכל בהזכירו לכם לדרכה הקפיד לכם ולא לו · עוד ראוי לדקדק בהמשך הלשון למה כשאמר לי ולכם לא אמר כב יכול · ואח"כ אמר כב יכול אפי' בפרתי עמכם · עוד ראוי לדקדק במה שחוד וקבעו האחד הזה לי ולכם · מלבד שמילת לי היא מיותרת כמו שאמרנו למעלה · גם צריך לידע היכא דמיוח · וצריך גם כן לידע הטעם שאמר וקבעו האחד הזה לי ולכם · מה טעם אפי' לולא דס הפסח ומכפר עליכם · עוד ראוי לדקדק תעיקרא דמילתא מאחר שאמר הקב"ה לי ולכם היא הגאולה · אם כן מה צורך לדחות דם הפסח · מאחר שהגאולה היא מוכרחת לו ואגב כדקדק מ"ש ומכפר עליכם מה כפרה שייך כאן · ואגב כדקדק מ"ש שאמר דברו אל כל עדת בני ישראל כיצד כרמוז הדרשה בפסו' · ואגב בכון מ"ש ותהא שמחתם שלמה תפילו מי שהוא עני והכה העני אין לו שמחה בודאי מהו העניין והיכא רמיוה הדרשה · ואגב ניתן טעם וצורם לכל אלו הדרשות שדרש שה תמים זכר וכו' · ועוד מ"ש ושחטו אותו תחת שוחטים פסח ואני שוחט בכורים · היכא נרמזו הדרשה הזאת :

והביאור ירצה שהכתוב בעל המאמר ע"ה דקדק בפסוקי הפרשה כמה דקדוקים · תחילת הכל סמיכות הפרשיות · דמ"ש ויאמר ה' אל משה וא אהרן בארץ מצרים לאמר עם הפסוקים הקודמים בהומרם ומשה ואהרן עשו את כל המופתים האלה וכו' · עוד דקדק הלאמר שבסוף הפסוק שאין לו שחר כלל על מי מוסב אם על משה ואהרן ככר נזכרו בפסוק · ואם על ישראל ככר פירש להם בפסוק הקודם ואמר דברו אל כל עדת ישראל לאמר וגם זה תלאמר הוא מיותר · עוד בכל לכם לכם שני פעמים בהומרו תחרש הזה לכם · ואגב דקדק לאמי בתחילה פתח ואמר ויקחו להם איש שה לבית אבות שה לבית · ולא פיר' השה הזה מה טיבו · ואחר הכל פירש הענין ואמר שה תמים זכר בן שנה וכו' · ואגב כדקדק מילת והיה לכם למשמרת עד' והיה לכם ועוד שהפסוק הזה חזין מדבר לנוכח בהומרו והיה לכם למשמרת וכו' · ואמי הלאחר דיבר שלא לנוכח בהומרו ושחטו

לותו כל קהל עדת ישראל בין הערבים והל"ל ושחטתם לותו וכו' :

ולכן כדי לנשב כל הדקדוקים הנזכרים בפסוקים דרש ר' מאיר הדרשה הזאת בפסוקים הללו :

והענין הוא שהנה בראות משה רע"ה שבבר נגמרו התעשב מכות וצרין ישראל לא נגאלו ובפרוש היות הדבר בא מחת הקב"ה עצמו כמ"ש ויאמר ה' אל משה לא ישמע אליכם פרעה וכו' · וכתיב ומשה ואהרן עשו את כל המופתים האלה לפני פרעה · ובבר עשו מה שמוטב עליהם לעשות · ולא נשאר עיכוב וולתי ויחזק ה' את לב פרעה ולא שילח את בני ישראל מארצו · לזאת דאגה בלבם בראות שיגעו לריק בכל מה שעשו ולמ' צורך החזיק הקב"ה את לבו כל כך אחר התעשב מכות לכן תלה בה שעתא נתגלה הקב"ה להם בתוך ארץ מצרים כמ"ש חזל · וגם נתגלה להם בלשון למירה ופיום והוא אומרו ויאמ' ה' אל משה ואל אהרן לשניהם יחד וגם בארץ מצרים במקום עז' · והטע' הוא לאמור כלומר לאמירה שאתם אומרים ומתלעגים למה ישראל איבם נגאלים משעה ראשונה תשובתם היא לאמור גם כן למירה אחת ודרשה מחודשת · והיא לאמור שישראל בפי האמת מנד הנוגע מחמת עצמם איבם ראוים לגאולה לפיכך נגאלו משעה ראשונה תשובתם היא לאמור שישראל בעבור שאין להם זכות על מה שיממוכו מנד עצמם · האמנם בהנטרף זכותי עמהם יכלו להגאל בעבור שכן הבטחתי לאבותם הקדושים ואמרתי ליעקב אע"ה לזרעך אתן את הארץ הזאת ולזרעך אחריך · ואם כן לי ולכם היא הגאולה · וכהמעטות בחלתי תגאלו גם אתם · ומדבר הזה אין לומרו בפרהסיא בתוך מפני שלא ישמעו בהם המצריים לויבי ישראל · האמנם נמצו בחלת לאמור לי ולכם היא הגאולה · ואם כדעה מוכל לומר גם כן לי ולכם היא הגאולה · דאמו בזכותי ובזכותכם שניבם אמו' והם משה ואהרן ויתכן לומר שבחלת לכם הראשון תמיותר נרמזו משה ואהרן ואם כן חלת לי נרמז בחלת לאמור אמיותרת שרמוז לזאת הקב"ה ודבר זה נאמר בנעשה לאמור וחלת לכם תמיותרת נאמרה בפרהסיא והרי כתבאר מ"ש ר' מאיר אומר לי ולכם היא הגאולה · ואם כן בענין הגאולה אין כל כך חימת והכמ"ש בכל גזרתם לו גר · ועוד לאמרו חזל שביבם בגלות והענין הוא שבהיות ישראל ליבם תחת ממשלת שום גר ושר מהשב עיב שרים וולתי תחת ממשלת הקב"ה בעצמו · ובהיות מביא לותם בגלות תחת ממשלת השרים של מעלה הוה לים בחלו שביבה בגלות · ולכן לא אמר בעל המאמר כב יפול לי ולכם היא הגאולה · האמנם בדרשה האבית שאמר אלי כפרתי עמכם שהוא לשון זר כפר מחד שלא נתן להכתב לאמר כב יכול אפי' כפרתי עמכ' · והענין הוא שלשון גאולה הוא ביחיב כמ"ש ולא בכסף תגאלו · האמנם הפרין הוא שפודים זה בזה לו אמר כב יכול אפי' כפרתי עמכם · וכודע הוא שישראל הבקרלים שם במ"ש שם פודים ישראל נפדו במצרים הבקרלים חמורים במ"ש חשר בשר חמורים בשרם · דבתי' ופטר חמור תפדה בשה וכב יכול אפי' כפרתי עמכם · ויתן הענין עם מ"ש ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה בלומר לשבור על מידותי שאפי מדת בחשבון ואתנהג עמהם במדת הגבורה והכעם והכתי כל בכור בארץ מצרים מאדם ועד בהמה פדיון כל בכורי ישראל ובכורי בהמתם וכב יכול גם כן וכבל תלאי מצרים לעשות שפטים פדיון עצמי בשבור שאני ה' · אם כן בדרשה הזאת שייך למימר כב יכול אפי' כפרתי עמכם שאמר אשר פדית לך ממש כב יכול ממצרים בזוים וחלהיו · שהם ישראל והקב"ה וחלמלת דאנת מסתפילא לדרוש הפך פשט הפסוק הויא דריש קרא אפי' מפני עמך

אשר פדית לך ממש כב יכול וכמה פדית לעמך ולך · ואמר גוים ואלוהין והם המגרים עם אלוהיהם כלומר · לאמר עור כעבד המאמר וקבעו החדש הזה לי ולכם · והדיבור הזה היה בפרסית מפורש בפסוק ודקדק זה מדקאמר קרא מילת לכם הראשון מיותרת ויש"ק לומר החדש הזה ראש חדשים ואמר לכם כלומר התמת הוא שהחדש הזה הוא לי ולכם · התמנם לי היו ראוי לאומרו בפומבי בפסוק בעבור שהוא פשוט ואינו מחודש עתה . התמנם לכם כאמר בפומבי להיו' דבר מחודש לכם כמנין שבאמור הפסוק לכם מיותר רמז לי ולכם · ובאומרו פעם שנית לכם ירמוז הדרשה מ"ש וקבעו החדש הזה לי ולכם ודרך רמז נרמז לי בר"ת "החדש "הזה "לכם הרי מ' כמנין לי' הרי לי נזכר בר"ת ולכם הוא מפורש בפסוק באומרו לכם המיותר · ויבין עם מש"ה אלה מועדי ה' מקראי קדש עד עתה · התמנם מהיום ואילך הדבר הזה מסור בידכם אשר תקראו אותם במועדם אתם כתיב הדבר מסור בידכם וכב יכול הקב"ה לומר כשמע בחיוב יום קידוש ישראל את החדש וכמש"ה מקרא למלהים עליון לאל נומר עלי · אם כן שייך שפיר למימר וקבעו החדש הזה לי ולכם כי בהיות לכם הוא מוכרח שיהיה לי ב"כ אמר עוד שאני רואה דם הפסח ומכפר עליכם · וירמז עם מה שאמרנו שמילת לכם הוא מיותר · התמנם רמז הקב"ה ברמז למשה ולאהרן ואמר להם התמת שישראל חיבם רחוים לגאולה כמו שאמרנו בעבור שהין בידם מצות כדי שיגאלו בהם והיבם כגאלים הלא בזכותי כאמור · וגם לכם בעבורכם ובזכותיכם כגאלים · ולכן מפני חמת המציק והמקטרג המקטרג עליה' ואומר שהיבם רחוים לגאולה יעשו לפחות לזה רמז מצות ודהו מ"ש שאני רואה דם הפסח ומכפר עליכם ממה שאמר הפסוק במקום אחר בני מקרב בני ואמרו חז"ל מה הלן עובדי עז' אף הלן עובדי ע"ז' וכו' · ודהו מ"ש ומכפר עליכם ואלומרו ומכפר עליכם ירמוז שקדם בטיבעו הוא לות מיתה ודם · ובמש"ה והתוית תו"ו וכו' ואמרו חז"ל תו"ו של דם · ואדרבה לכם בלות הדם שתתנו על פתח בתיכם יהיה לכם הגלה ולכן בקרא דם פסח לשון הגלה כמו ופסח ה' על הפתח · ובדולים מעשה הנדיקים שמספיק מדת הדין למדת הרחמים וז"מ שאני רואה דם הפסח ומכפר עליכם על מה שעבר . ומנין על העתיד · שנאמר דברו אל כל עדת בני ישראל ואין דברו אלא בלשון קושי להיות שים בידם עבירות ונריכות עליהם כפרה · ואמר הקב"ה למשה הנה בפסוק הזה יש שני מיני דברים הראשון הוא דברו וכו' בלשון קושי לומר להם שנריכים כפרה על העבירות שבידם · והשני הוא בשורת הגאולה ולכן לאמר בלשון לאמירה ופיום ובשורה טובה לכל בללות ישראל לעניים ולעשירים ולכן אמר אל כל עדת בני ישראל ואין ואתי שמחתכם שלמה בהיות הגאולה לכללות ישראל אפילו מי שהוא עני מאחר שנקרא שים ויקחו להם שים שה לבית אבות שה לבית · והשמחה שלמה היא שאם הוא עני ואין לו על ידו לקנות שה אחד לבדו בביתו והוא יאמרו ואם ימעט הבית מהיות משה . תקנתו היא ולקח הוא ושכיבו וכו' ואין שמח שמחה שלמה . ונרמז עוד מ"ש ואתי שמחתכם שלמה כמש"ה את"כ והיה לכם למשמרת ואין והיה לא שמחה באשר נבחר בע"ה · ואחר אשר ניוה אותם על הקרבן פסח ובאתם שהוא קרבן כפרה · פרט ענינו ואמר שה תמים זכר בן שנה יהיה לכם מן הכבשים ומן העזים תקחו והוא"ל והפ' הוא מיותר ניתן לדרשה שה בשביל שהיה ירא' להשה ונרמז בהן זכות האומר הפ' הנו' שהוא ראש"ה וזכות מי שנא' עליו והוא יכתך אע"ה תמים לשמו של הקב"ה שנאמ' הנר תמיד פעלו · ונרמז עוד שה"ן גרלה עיות הדין בהריגת הבכורות לעפ"י שהם קטני שנת חטאו · התמנם כבר הודיעו חז"ל עניינו כמש"ה לחזוקי שועלים שועלים קטנים מחבלים כרמים וכו' · ואמרו שהיו המגרים · מביאים תבוקות קטנים שלהם ומכניסים אותם בבית הישראלים ומכבים אותם כדי שישמעו את קולם התינוקות של ישראל ויבכו עמהם ויטלו אותם וישליכום ליאור ויהרגו אותם · נמצא שכל מה שעשה הקב"ה עם המגרים היה בדין באמור וזהו מ"ש הנר תמיד פעלו · ועוד הוסיפו להרשיע ל הכפים בפיהם גם כן בליל פסח עצמו . בבית הישראלים כדי שיגאלו · ולכן גם הקב"ה פרש להם כמדתם ולהלוג אותם · והוליל ואתה ליודן רחוי לדקדק ולקשה פובא לי במעשה הזה מה צורך להיות שני מיני מיתות האח' על יד המלאך המשחית כמש"ה ולא יתן המשחית לבא אל בתיכם לנגוף · והשניה על יד הקב"ה עצמו · וכמש"ה ועבר ה' לנגוף את מגרים וקשה מדיוק לדיוק · ועוד כי קיש ליה בדרבה מכיה · ותבדל הקושיא עוד שמאחר שהקב"ה בעצמו הוא היה המגף מה כן למה צורך היה ולקחו מן הדם וכתנו על שתי המזוזות ועל המשקוף וכי היפלא מה' דבר :

הואמנם העניין יובן עם מה שאמרנו שהמגריים היו מטמיעים את בכוריהם בבית הישראלים בליל פסח · והנה לא יתן הקב"ה רשות למלאך המשחית ליכנס בבית הישראלי כדי להרוג את בכורי מגריים הנה בהיותו בפנים ונתן לו רשות לאבל לא היה מבחין בין נדיק לרשע כלל . לכן ניוה הקב"ה תחילה לשים את הדם על שתי המזוזות ועל המשקוף והיה מסוה למלאך המשחית שכל בית שיהיה בו הסוא רשימו דם על המשקוף ועל שתי המזוזות לא יכנס בתוכו כלל . זולתי לבית המגריים וא"כ היה הקב"ה בכבודו ובעצמו נכנס לתוך בתי ישראל וכל מגרי שמוצא שם היה הורגו הוא לבדו ומציל את בכורי ישראל ובעניין הזה יתישבו שני הפסוקים הפסוק האומר ולא יתן המשחית לבא אל בתיכם לנגוף · ופסוק שאמר ועבר ה' לנגוף את מגרים · וגם נתבאר מה שנוך בנתינת הדם על המשקוף ועל שתי המזוזות :

עוד יראה דרך רמז באומרו הפסוק שה תמים זכר וכו' וא"כ ניוה לתת את דמו על שתי המזוזות ועל המשקוף · והעניין הוא להביא שפע לישראל מנד שלשה האבות התחתונים והם אברהם יצחק ויעקב ורמז השה באברהם שאמר אלהים יראה לו השה · ותמים נרמז ביעקב כמש"ה ויעקב איש תם · וזכר כנגד יצחק אע"ה · ורמז גם כן לזכות שלשה אבות העליונים והם חס"ל גבור"ה ותפאר"ת · ויתתקן על ידי נתינת הדם על שתי המזוזות הרומזי לשמו

מכת בכורות והם משה ואהרן · ובמשקוף דמן להקב"ה
תיבולה על הבל · ואפשר לומר בדרך רמז שרמז גם כן לנב"ח
בנבר משה ירכא ימינא · ולהו"ד כנבר אהרן ירכא שמאלא
וליסוד בסוד האמצעי והוא המשקוף בסוד משכיל לאיתן
שעולה בכל קו האמצעי מלמטה למעלה ומלמעלה למטה
ובסוד מי עלה שמים וירד · וכל זה נעשה בפתח הבתים
בסוד אין בית אלא משה והיא מדת המלכות · נמצאו ישראל
שמורים משבעה ימי בראשית · ואז יצאו לחירות על ידי
הימה ע"י הלה וכמ"ש בתחילת שליחותו ויאמר שהיה ש משה
להיה לאחר להיה ונורא הוא כי עם להיה הוא בביה בזמן
שיגדיין לה סוניא לאורות אה לאון ולכן לומרת בל'עתיד עתידי
אלא להגלות ואחר הוא שם מלהיה בשלשה הנידופים הלל"ף
רומן נשם מלהיה בפשיטותו · והשין רומן למלהיה בחילוי
קודין · העולה שלש מאות · והריש רומן למלהיה בדבונו
העולה מאתים · ובזמן שם"ו מתחברים יחד שלשה המניינים
הללו פ"ו ורי"ש ושי"ן יהיו כמנין שרפ"ה עם הכולל ובהיות שם
מלהיה בפשוטו חמשה לותיות בלבר עם דיבונו העולה
מאתים בחמור · לן הוא נקרא הר מלהיה בספר סקיל"ה
הרי כרמזו סקילה שרפה בחמורות · והשלישית היא הרג
וגם היא במנין סקילה ה"ר והג' המיותר רומזת שהיא מיתה
השלישית · והחנק היא הקלה שבכולם · ורומזת אל שם
מלהיה מלה שהוא בגמטריה פ"ו · וגם ג לחודים של מהיה
והם ע"ב וע"ב ופ"ו הם במנין חנק · ובמנרים נתחברו יחד
ונתן הקב"ה בקמות במנרים בפרעה ובכל חילו ברבבו
ובפרשיו · לפיכך לחנמו חייבים מיום ר"ח להלל לשבח ולפאר
לה קב"ה שנתן לנו בקמות בפרעה ובכל חילו כמו כן יגאלנו
מהגלות הזה ויוציאנו לאור בגילה ובשמחה בישועתו לאכ"ר :

דרוש ב' למשמרת ר"ח ניסן

עולה הוא אשה ריח נחוח לה' :

במדרש רבה וזל' דבר אחר ולקחתם אגודת
אזוב כלומר אני עושה אתכם
אגודה לעצמי לעצמי שאתם עלים כאזוב · שנאמר והייתם
לי סגולה מכל העמים · וטבלתם בדם אשר בסף מה לאה
הקב"ה להגן עליהם בדם · פרי לזכור להם דם מילת אברהם
ובשבי דמים כיפולו ישראל ממנרים בדם פסח · ובדם מילה
שנאמר ואומר לך בדמיך חיי ואומר לך בדמיך חיי בדם פסח
ובדם מילה · והגעתם אל המשקוף בזכות אברהם ואל שתי
המזוזות בזכות יצחק ויעקב · ובזכותם יראה את הדם ולא
יתן המשחית · עכל"ה :

ידוע הוא וגם הוא מפורש בכל התורה משראל קודם
מתן תורה לא היו מצווים לא על התורה ולא על
המצות רחיה לדבר שיעקב אע"ה נשא שתי אחיות · וגם
שבטים שבטי יה כל אחד נשא עם אחותו · ושמעון הוסיף
לקחת עוד את דינה אחותו כמו שדרשו חז"ל בפסוק ושאול בן
הכנענית ואמרו בן דינה שבגללה לבנעני · וגם יהודה לקח
את תמר כלתו לאשה בסוד יבום · ואעפ"י שאמרו חז"ל לא
נפסקה יבמה מהלכות ועוד אמרו עקב אשר שמע אברהם
בקולי ואמרו חז"ל שקיים אפילו ערובי תבשילין היפשר לומר
שלא היו מצווים על כל הנ' · ולא היו מצווים זולתי על שבע
מצות בני נח בלבד · וכוסף לאברהם אע"ה מצות הברית
מילה · וזמ"ש למנצח על השמינית מזמור לדוד ואמרו חז"ל
על מילה שניתנה בשמיני ירצה על מילה שניתנה בעולם
לאברהם אע"ה במצוה שמינית ועכ"ן כל מי שהיה רוצה
לעשות היון מצות היה עושה בלתי היותו מצווה והיה בהיות
ישראל במנרים בגלות · בעונותם שכחו גם כן לפילו מצות
הברית מילה כמ"ש הפסוק ובני ישראל פרו וישרצו ויתרבו
חז"ל הפרו בריית מילה ולכן הולידו כשרנים וכו' ואיתי דאמר
שח"ו גם עברו עז' כמ"ש גוי מקרב גוי ואמרו חז"ל מה אלן
עובדי ע"ז אף אלו עובדי ע"ז · תעפ"י שכבר תקנתי במקום
אחר שהיו ע"ז ממש ומנחת שם כי תדרשנו · עכ"ו הפשט
לא יפשט שהיו עובדים ע"ז ובהיותם עובדים ע"ז ומבטלים
הברי מילה ממילא תיתי שאמר שבע המצות שביטלו אותם
ולכן בהגיע קץ גאולתם לא מצא להם הקב"ה מצות כדי
שיגאלו בהם · ובהיות הקב"ה נופף ומביט ורואה שהמנרים
עשו אותם רעים כמ"ש וירעו אותנו המנרים ולא אמר
הכתוב וירעו לנו אלא אותנו מלמד שעשו אותנו רעים וחטאי
ובפיבת כך ויעבדו ויתנו עלינו עבודה קשה · ורצה לפרות
אותם במנרים כמ"ש ופטר תמור תפדה בשה · וכמו
שביארנו בדרוש הקודם לזה · ועכ"ן להניח אותם ריקנים
לגמרי מכל מצות גם כן לא היפשר · ולכן נתנה שיתקנו
לעצמן מצות בשה שפגמו במצות החמורות · והם הע' והמילה
והם שני דמים המילה הוא דם ממש והוא דם טהור · והע'
הוא דם טמא וכמ"ש ר' עקיבא מניין לע' שמטמאה במשה
בנדה שנאמר תזרק כמו דוה לא תאמר לו · ובהיות הקב"ה
פודה אותם במנרים · נתן למנרים עשר מכות כנגד שבע
מצות של בני נח וכיון שהוספ לאברהם המיל' והיו ח' יוהו מש"ה
למנצח על השמינית · וכיתוספה ליעקב אע"ה מצות גיד
הנשה · וכיתוספה ליהודה מצות היבום כמ"ש בא אל אשת
אחיך ויבם אותה · וכנגד עשר מצות אלו שביטלו ישראל
נתן הקב"ה למנרים שגרמו שיבטלו ישראל אלו העשר מכות
עשר מכות דק' עד"ש בחא"כ · ועיין בם' עץ הדעת טוב
לחבי זלהה בדף רט"ו ע"ב וז"ל ר' יהודה היה נותן בשם שימני
דק' עד"ש בחא"כ · הכונה היא כי פרעה בפר בשלשה
דברים · האחד הוא שלא היה מאמין שיש אלוה ח"ו וכמ"ש
אשר אמר לי יאורי ואני עשיתיני · השני הוא כי גם אף כאמר
שיש אלוה מיכיא אלהי ישראל כדוקא אלא הוא כולל לכל
האומות · השלישי הוא מ"ש וגם את ישראל לא אשלח · ולכן
בזה לו שלשה מכות פרטיות שסימנם דק' · ועל ידי כן הכי'
והולה ברחשונה שיש שם שוה כי על ידי הדם הכה את היאור
כילום והוא היה אלוהו והחזירו לדם גם שרץ היאור ומפך
לצפרדעים · וגם הכינים הם מולדים מלחות מי היאור
המתערב עם העפר · ח"כ ודאי שיש אלוה גדול מן אלוהו
שהוא היאור · ולכן מצינו כי בכינים שהיא האחרונה של דק'
לן אמרו חכמינו אלהים היא והודו שיש אלוה · אח"כ על ידי
עד"ש הודו בשכינת והעפין הוא כי בכח העדוב והדבר ואלן
כי לא את ממקנה ישראל לחד וגם לאו במכת השחין שהיו
בחרטומים ולא בישראל · לן הודו גם בשכינת כי הרי בעדוב
אמר לשם פלעים לכו וזבחו לאלהיכם בארץ · הרי הודיה שם"
הוא אלהי ישראל · וכן בהתראת הערוב כתיב ושמתי פדות
בין עמי ובין עמך כיון כי ממכת הערוב והילך היה הדבר
פדי שיכיר שהוא אלהי הערבים בקרקע · וכן בדבר כתיב
והעלה ס' בין מקנה מצרים ובין מקנה ישראל פדי שיפיר וה
וכן בשחין כתיב כי היה השחין בחרטומים ובכל מצרים ולא
בישראל מכאן הכיר שהקב"ה הוא אלהי ישראל ולא אלהי
החומות · חא"כ על ידי בחא"כ הודיה בשלישית לשלח את
ישראל כי על ידי הדבר והחרבה יכרית לשלחם בפבור כי אין
לו דמה לפרנסם · וכדי שלא יאמר כי א"ן אוהו אית' רק
על ידי תחבולות והמולחות ועל ידי כן שלחם · ולכן הביא
עליהם את החשך חא"כ ואילו היו ישראל רוצים לו ללכת מי
היה מעכב על ידם אלא ודאי שוה יורה כי עם בזה רוצה

להושיעם · ולא רצה להושיעם בעל כרחו אלא שהוא בעצמו יורה לשלחם הפך ממה שאמר ושם את ישראל לא לשלח · וזה הוא על ידי מכת הרביעית שהיא מכת ברורות ולזו אמר קומו צאו מתוך עמי וכו׳ לזו ירצה כי בה להורות כוחו ית׳ בעשר מכות אלה שיש יכולת בידו להפך כל הארבע יסודו׳ יכולים כל ברואות העשו׳ · ולכן תחילה על ידי מכת הדם הפך את יסוד המים לדם · והשלישית שהיא מכת הכינים הפך את יסוד העפר לכינים · והחמישית שהיא הבפרדע׳ היא כוללת משתיהן כעבור כי היפך יסוד המי׳ ויסוד העפר והחזירם לצפרדעים הנכרחים משתי יסודות אלו וזהו סימן ד״ך · ואח״כ על ידי מכת הערוב היפך יסוד הרוח לנפש הצמח של הערוב · ועל ידי השחין והדבר · החזיר והיפך יסוד האש לשחין ודבר · ואח״כ הבהיל ברד ואש מתלקחת בתוכו · הרי כי היפך שתי היסודות של רוח ואש כיחד והרי ע״ד כ׳ · ואח״כ על ידי ארבה הוא יסוד האש והרוח · ועם חושך הוא עם ורוח · כמש״כ ויעם חושך אשר שהיתה מעשיית עושתי היסודות אלו · ואח״כ האחרונה מכולן והיא מכת בכורות באה להודיע שהקב״ה הוא מלך מלכי המלכים אשר מלבד שהכה את הארבע יסודו׳ גם הכה את מולו והוא טלה העלין והבכור שבכל השנים עשר מזלות אשר הם מושלים על הארבע יסודות · אלמלא שהם שני דמיון נתן בהם שני דמיון והם הראשונה מכת דם ממש כנגד שתי החמורות והם הע״ז והמילה שהם שני דמיון נתן בהם שני דמיון והם הראשונה מכת דם ממש כנגד מי שישראל עובדו ע״ז ולכן ויהי הדם בכל ארץ מצרים ובעצים ובאבנים והם הע״ז שלהם וכמש״כ לעיני עבדיך ואתה וכו׳ וכן היתה היה הע״ז שלהם · וכנגד מה שברמז להם לבטל דם המילה · נתן להם דם כמיש במכת בכורו׳ וגם כמיש שהכבוד׳ הרגו באבותם וכמש״כ למכה מצרים בבכוריהם ולמכך בכורי מצרים לא כתיב · ואמר הקב״ה לישרא׳ אעפ״י שפרעתי אתכם במצרי׳ לא מפני זה תתעצלו גם אתם לתקן לפחות את שתי המצות שנתנו׳ החמורות ולכן נתן להם שתי דמיון דם פסח · ודם מילה דם מילה כנגד כיטול המילה עצמה · ודם פסח שהוא השם כנגד דם הע״ז שכן מצרים היו עובדים לשה · וזהו מש״כ ואעבור עליך במצרים וארחך מתבוססת בדמיך · והוא מה שכיטלו המילה ועבדו הע״ז · ואומר לך בי׳ תתיקון שלך הוא כי בזה שפגמת תתקן ובדמיך שהוא סימן מיתה כמש״כ והתעוית תיו וכו׳ והם הוא של דם הין לך תקומה · עכ״ו תתן לך תיקון ובתחילה תתן לדם תחתך ואפרה לותך במצרים והוא לומרו פעם ראשונה ואומר לך בדמיך חיי · ואח״כ תתן לך תיקון שני שנם לאתם תתקן את שני הדמיים הנו׳ בשני דמים לחריס בדם פסח ובדם מילה והוא לומרו בעת שכית ואומר לך בדמיך חיי · ודרך רמון ירמזו במש״ה ואומרו לי מה שמו מה לומר להיכם ויאמר להיים לאשר להיים ונודע כן להי״ה בריבונו הוא עולה ד״ס · ולכן רמז להם שני פעמים להי״ה בנגד שני פעמים ד״ס שעברו עליהם ישראל · ולכן נריכים לתקן בשני דמים בדם פסח ובדם מילה :

ונלע״ד שכל הסקדמה הנו׳ רמז לותם דוד הע״ה ואמר פדות שלח לעמו ציוה לעולם בריתו קדוש ונורא שמו · ואמר שבזמן שהקב״ה רצה לגאול את ישראל ממצרים ולא מצא להם מצות כדי שיגאלו מלבד שגם שהיו בידם עבירות · ולכן פדות שלח לעמו בהיות פודה אותם במצרים כמו שאמרנו למעלה · ובהיות שלא מצא להם מצות במה שיגאלו לכן נתן להם שתי מצות אחת היא דם המילה והוא לומרו כוס אקח בריתו כלומר כיום מצות הברי׳ מילה שהיא מצוה הנוהגת לעולם בכל מקום ובכל זמן ומצוה השנית היא דם הפסח לבטל את הע״ז ולידע שהקב״ה הוא מלוה מיוחד בעולם ויתקדש שמו בכל העולם · והוא לומרו קדוש ונורא שמו · ולפ״ד שלום רמז הכתו׳ כפ׳ ואדרש לומר ואזכור את בריתי ובחמצעות המילה לבעל לותם ובמש״ה יבושו כל עובדי פסל המתהללים בהליליהם · וידרשו חז״ל הפסו׳ הזה על לקיחת הקרבן פסח על פסוק משכו וקחו לכם צאן לה״ד יבושו כל עובדי פסל וכו׳ והו מ״ש קדו׳ ונורא שמו · ובדרוש שלישי לפרשת בשלח אזכרתי למעניתי בהקדמה הזאת ובדרוש הזה ומצאתי שם כי תדרשנו · והכה כל ההקדמה הנו׳ ברמזה גם כן במאמר שהצענו פתח עיני׳ בתורתו ולקחתם לעודת לחזוב כלומ׳ לכי עשה לתכם לעודה לעצמי וכו׳ :

וראוי לבה עד כיאור המאמר הזה ולדקדק בו · תחילת הכל בתומרן בעל המאמר כלומר · ויש קושיא נהוגה בתלמוד · ואח״כ נדקדק מי הכריחו לבעל המאמר להסיר הכנית הפסוק מפשטו שמזה הקב״ה ולקחתם לכם לעודת לחוב וכו׳ · והוא דוחק לכי עשה לתכם לעודה לשמי · עוד קשה טובא בתומרן לעפ״י שאתם שפלים בחוב שנו׳ והייתם לי סגולה · והרחים היא הפך מן הדרשה · ואם נרצה לומר אח״ן הרחים היינו לח״ש לעפ״י שאתם שפלים וכחוב · אלא לח״ש לכי עשה לתכם לעודה לעצמי · הפי הל״ל כלומר לכי עשה לתכם לעודה לעצמי שבחר בכם והייתם לי סגולה מכל העמים · לעפ״י שאתם שפלים כחוב · ואם כאמר שהרחים היא לשתי הדרשות לדרשת לכי עשה לתכם לעודה לעצמי · ולדרשת לעפ״י שאתם שפלים כחוב נריך לידע כיצד נתרמז שתי הדרשות בפסוק והייתם לי סגולה מכל העמים · עוד רחוי לדקדק בתומרן רחה הקב״ה להנין עליהם בדם · ומה בכך · ועוד שאם היה הקב״ה מנין עליהם בדבר אחר עדין השאלה במקומה עומדת · עוד קשה מדידים לדידים שבתחילה השיב ואמר כדי לזכור להם דם מילת אברהם · הרי שבעבור זכות אברהם ניצולו · ואח״כ חזר בו ואמר ובשני דמים ניצולו ישראל ממצרים · בדם פסח ובדם מילה · עוד רחוי לדקדק בתומרן אח״כ והנעתם אל המשקוף בזכות אברהם · ואלא זכות אברהם בבר נזכר למעלה בעיקר הדם · ומה צורך להזכירו שנית במשקוף · ואנב יתבאר בח״ש בזכות יצחק ויעקב · ויצחק ויעקב למאי ניעטריכי עתה חוזל וים להם דם פסח ודם מילה · ואנב יתבאר לומרו ובזכותם ירחם את הדם ולא יתן המשחית :

והביאור אל המאמר הזה יתבאר בע״ה עם קדימת מביאים במקום הזה לפסוקי הפרשה הקודמים והמאוחרים לפסוק ולקחתם לעודת לחוב · עם הקדמה שלישי מדברי חז״ל במדרשים · לעפ״י שבדרוש שלישי לפרשת בא אל פרעה הרחבתי בביאור אלו הפסוקים עם מדרשי חז״ל · עכ״ז יש לאלוה מילין ואין מדרש בלא חידוש :

ואיתא במכילתא וז״ל ויקרא משה לכל זקני ישראל מלמד שנשתין כ״ר · ויאמר אליהם משכו ולקחו לכם צאן למשפחותיכם · מכאן משה לאמר לישראל · דברי ר׳ ישמעאל · ר׳ יוחנן אומר הדבר מכאן משה לאמר לזקנים והזקנים לאמר לכל ישראל · נם לן ר׳ ישמעאל אחד זה ואחד זה מה נשתנה הדבר הזה מכל הדיבורות שבתורה שכולן היו מפי משה לאמר לישראל · אף כאן הדבר מפי משה לאמר לכל ישראל · ומה ת״ל ויאמר אליהם אלא שמשה חלק כבוד לזקנים · וכן הקב״ה אמר למשה משה חלוק כבוד לזקנים שנאמר לך ואספת את זקני ישראל וגו׳ וכתיב וילך משה ואהרן ויאספו את כל זקני ישראל · עכ״ל :

וראוי לדקדק · במאמ׳ הזה מהיכן להם לרז״ל לומר מלמד שנשתין כ״ר · ואיתא אלא שלח עשרה

אלא שלוחים לכל ישראל · ועוד רצוי לדקדק במתני פלוגי
ר' יהושיה ור' נתן · ובמתני קתני מפלגי · וכיצד נרמוז
דרשתם בפסוק · ומורי הרב ז"ל אמר דקדק עוד מה טורך
לעשותם כ"ר · ועוד רצוי לדקדק לדברי ר' יונתן שאמר
הדבר מפי משה לזקנים וזקנים לאמר לכל ישראל · מה טורך
לזה הטורח :

והגלע"ד לפרש שחז"ל הקשה להם כדברי מרע"ה
בהיותו אומר אלא נצטוה · שהוא לא
נצטוה מפי הגבורה אלא דברו אל כל עדת ישראל · ואל
לזקנים והוא שיהא וקרא אל הזקנים ואל אל עדת ישראל
כמ"ש ויקרא משה לכל זקני ישראל · עוד דקדקו למה
נאמר הפסוק פסקי פסקי . תחילה ויקרא משה
לכל זקני ישראל ואח"כ ויאמר אליהם · והיה מספיק לומר
הפסוק ויאמר משה לכל זקני ישראל משכו וקחו לכם צאן
וכו' · עוד דקדקו דקדוק קטן בהומרו ויאמר אליהם והיה
מספיק לומר להם :

ולכן כדי לישב אלו הדקדוקים הסכימו חז"ל כולם
כאחד לומר שמה שקרא משה לזקני אלא עבר על
דברי הקב"ה אלא רצה לעשות אותם כ"ד ולצוות את ישראל
בפיהם כדי שלא יאמרו ישראל לאח"כ אם יעברו לא נצטוינו
ולכן לאמר תחילה ויקרא משה לכל זקני ישראל · ובשה
לא פלוגי חז"ל והרי כיתרצה הקושיא הראשונה . שאמנם מה
שפלוגי הוא בשפי הדקדוקים השניים · בהיות הפסוק
פסקי פסקי קריאה בתחילה ואח"כ בהאמירה · ועוד לומרו
אליהם ולא להם · ובשה פלוגי ר' יהושיה · עם ר' נתן ·
ור' יהושיה דרש הפסוק כפשטו שלא שינה משה ממה
שנצטוה מפי הקב"ה כלום · ומה שקרא אל הזקנים היה
בעבור לעשות אותם כ"ד ולדבר עם ישראל בפיהם . וזהו
ענין אחד · ואח"כ ויאמר אליהם היינו לזקנים הנו' אלא
לישראל מפני לפיהם כמו שפירש הקב"ה דברו אל כל עדת
בני ישראל ופירש מורי הרב ז"ל שהטעם הוא כי משה
האריך שמא ישראל לא ירצו לקיים מפה זו ממור' של המגדים
כאמ"ה הן כובח את תועבת המגדים לעיניהם ולא יסקלוהו
ולכן קודם בתחילה לקבץ את הזקנים ולעשותם כ"ד על
ישראל וכיון שהזקנים יסכימו בכך יכריחו ישראל לקיים מצות
דייניהם ולשמיהם ור' יהונתן לא יאר כעיניו הדרשה הזאת
ולומר שהפסוק בחלק לשנים · ולומר ויאמר אליהם אל ישראל
אלא רצה לדרוש ויאמר אליהם מוסב גם כן לזקנים עצמם
כנו' למעלה בפסוק · והשתא אתי שפיר מה"ר אליהם ואל
להם כי באמור להם משה מה שיהא לבדם ולא לולתם ·
ובהומרו אליהם כלומר בעבורם והם ישראל שפוברו בהומרן
לכל זקני ישראל · מה תאמר אח"כ משה שיהא לדבר עם
מי שלא נצטוה · הא ליתא שכבר בימרנו במקום אחר ואמרנו
שמרע"ה הבין בדברי הקב"ה במה שאמר לו לאמר המיותה
שנאמר דברו אל כל עדת ישראל ומאחר לאמר שנאמר דברו
אל כל עדת מה צורך לומר לאמר כמי שאמר בישראל · עוד
לכן נתחכם ברברי הקב"ה והבין מתוך דבריו שאין כוונת
הקב"ה שמשה יהיה מסבב אוהל אוהל ובית בית של כל
ישראל אלא שהוא ידבר עם מי שמוא בללות העדה שהם
הזקנים והם יסובבו כל תחום ישראל לאמר אליהם דברי
משה מפי הקב"ה ולכן דרש בפסוק ויאמר אליהם הדבר
מפי משה לאמר לזקנים · והזקנים לאמר לכל ישראל · כם
לו ר' יהושיה אחד זה ואחר זה מה נשתנה הדיבר הזה מכל
הדברות שבתורה שכולם היו מפי משה לאמר לישראל אף
כאן מפי משה לאמר לכל ישראל · ומה תלמוד לומר ויאמר
אליהם כלומר למה הסתיר הפסוק הענין כפי שיטתו והל"ל
מפורש ויקרא משה לכל זקני ישראל ויאמר לישראל משכו

וקחו וכו' · ואמר ויאמר אליהם לחלוק בכבוד לזקנים והאמת
שהדיבור היה מפי משה לישראל עצמם :

עוד חיתה בעוכילתא שם וז"ל · משכו וקחו לכם
משכו מי שיש לו · וקחו מי שאין לו · ר' יוסי
הגלילי אומר משכו מעז' · והדבקו במצו' · עכו"ם · והאמת
הוא שהמאמר הוא קטן בכמות · שהמכס הוא ברוב בחיבות :

וראוי לדקדק בדברי חז"ל מהיכן להם להסיר הפסוק
מפשטו ממש ות"ק דריש דרשא אחת · ור'
יוסי הגלילי דריש דרשא אחריתי ובמתני קתני מפלגי :

והגלע"ד לפרש שחז"ל דקדקו בפסוק מילת משכו
שמעיקרא דמלתא לא נצטוה משה עליה
שהפסוק לא אמר אלא ויקחו להם איש שה וכו' ולא כאמר
משכו · ואפילו אם היתה כוונת בדברי הקב"ה היה ראוי
לדקדק כה כי מה צורך למשוך אותן או לישא אותו על כתפים
ויספיק לומר קחו לכם צאן ושחטו הפסח · ואם נרצה לדחוק
עצמינו ולומר שהוצרך משכו הוא כדי להעלות לבבן דרכים
ולפרסומי נסא בהבאתו · עדיין תקצי שהיה לו לומר
תחילה קחו ואח"כ משכו ודין פשוט הוא שמשיכ' אלא פיסוק
דמיים לא קניא לחודיה :

ולכן כלע"ד לומר את"ק ור' יוסי הגלילי קא מפלגי
בהמחלוקת ר' יהושיה · ור' יונתן הנו' למעלה מן
האמור הוא : ות"ק סבר כסברת ר' יהושיה שפירש ואמר
להם לישראל ממש ולא לזקנים · ופירש אותם על ענין
הקרבן פסח ומודע הוא שישראל רובם ככולם היו להם עדרי
צאן ולכן התחיל ברוב ואמר תחילה משכו מי שיש לו צאן
בעדרו · ואם כאולי יהיה אין' עכי כישראל שאין לו משלו לא
מפני זה יהיה פטור מקרבן פסח · ולכן לאמר אח"כ וקחו
משלכם אחרים מי שאין לו משלו · והכה השיווי הוא שאם משה
היה מרחשו ומסברתו עולה הוא שנצטו' מפי הקב"ה אלא נם
הצווי הוא כרמז מפי הקב"ה באומרו בוא"ו העטף וקחו
להם איש וכו' והיה מספיק לומר שיקחו בלא וא"ו העטף
שאמנם הוא"ו רומזת על משכו שאין צורך לאומרו שפשוט
הוא · ולכן לאמר משה משכו וקחו · וזו היא סברת ת"ק ·
ור' יוסי הגלילי סובר כסבר' ר' יונתן שהדבר היה מפי משה
לזקנים והזקנים לאמר לכל ישראל · מה טעם כעבור
שהזקנים יכיחו את העם תחילה ואחר כך ילמדו אותם
המצות · ולכן דקדק עוד דקדוק גדול בפסוק מילת לכם
ויספיק לומר משכו וקחו צאן · ואם כופת לכם הוא לומר
משלכם כסברת ת"ק הכי הל"ל משכו לכם מי שיש לו
וקחו מי שאין לו צאן וכו' :

ולכן לאמר שמילת משכו המיותרת ומילת לכם
המיותרת · הם דברי מרע"ה מועצמו לזקניו
ואמר להם · הנה הקב"ה נוה לותי שאנוה לישראל שיעשו
הקרבן פסח כדי לעשות מצוה כדי שיגאלו בהם · והאמנם
לפי מוסיף על דברי הקב"ה ואני מצוה אתכם שאמנו לבני
ישראל שאין רצוי להם לעשות ושרץ בידו אלא תחילה משכו
וידיהם מעז' בסור סור מרע · ולכן לא אמה לכם במלת
משכו · ואח"כ והדבקו במצוה בסור ועשה טוב · ובא זה
נרמז בשם"ה וקחו לכם לכם ממש לחקרין צאן ובשם"ה
ואתנה צאני צאן מרעיתי וכו' · ואפשר לומר שהעז' שהיתה
כידם הוא שלא היו שוחטים צאן שהיו עז' של מצרים ובהיות
מקריבים דתם ומרימים דגליהם נחשב להם כאלו עבדו עז'
ממש ולכן תקנתכ' היא עתה ושחטו הפסח והוא פיטול העז'
ובדרוש שני לפרשת זו סתרתי למעניתי בביאור כיצד
ישראל עברו עז' ומצאת שם כי תדרשנו ועוד בירתי דרך
רמז ושחטו הפסח הוא הנהר והוא השקף שהו' לא יש לו שתי
רגלים אלא רגל אחד בסור ת"ק ולכן נקרא בשם פיסח

שלין לו דין רבל לחד · והרי כתיב כוכת תכת קמץ וכ'
יומי הבלילי ונס' כתיב פסוק ויקרא משה לכל וקבי ישראל
ויאמר אליהם משכו וקחו לכם צאן למשפחותיכם ושחטו
הפסח · הלמכם פסוק ולקחתם לגודת חזוב וכו' יקבלו
כדבבי בעל המאמר שהעמידו כפתח עגונים · וכבר דקדקנו

בו למעלה כל הדקדוקים השייכים בו ובידוע שלת :

והביאור ירצה שהנה בעל המאמר דקדק בפסוק
ולקחתם לגודת חזוב למה שינה הפסוק
לומר בלשון הזה ולקחתם · והלא כתוב לגודת חזוב כמ"ש
למעלה וקחו לכם צאן · עוד דקדק שהקב"ה לא ציוה על
החזוב כלל · שכן כתיב ולקחו מן הדם ונתנו על שתי המזוזות
ועל המשקוף · והוא הוסיף ולקחתם לגודת חזוב · עוד
שיכול לחר שהקב"ה לומר ונתנו על שתי המזוזות · ומרע"ה
לומר והנעתם על המשקוף · עוד שימי לחר שהקב"ה לומר
על שתי המזוזות תחילה ועל המשקוף לחר"כ · ומרע"ה לומר
והנעתם על המשקוף ועל שתי המזוזות לחר"ב · עוד דקדק
שהקב"ה לא הזכיר מילת סף כלל · ומרע"ה הזכיר סף שתי
פעמים בלומרו בדם לחר בסף · מן הדם לחר בסף · עוד
דקדק ור"ו הטעם בלומרו ולחתם לא תצאו וכו' :

והנה כדי לישב כל הדקדוקים הנ' · חילם בעל
המאמר הדרשה חזלת בפסוק ולומר ולקחתם
לגודת חזוב כלומר לחני עושה לחכם לגודה לעצמו וכו' ·
וכוכת בעל המאמר היא לדרום בפסוק דרשה מחודשת
מדרשני קרא ולא לומר ולקחו לגודת חזוב כמ"ש למעלה משכו
וקחו לכם צאן · ולומר ולקחתם לגודת חזוב · שמע מינה
לדרשה לחי וחית בה תרתין · הדרשה הלחת הפשוטה והיא
ולא חתם לגודת חזוב · והדרשה השנית המחודשת היא
ולוקחתם מלחבי' שהוא מלת הקב"ה וכוונת הדרשה הזלת
מחודשת לומר כלומר לחני עושה לחכם לגודה לעצמי וזולת
הא עם מ"ש למעלה בפסוק משכו וקחו לכם משכו ידיכם
מעו"ש תחילה · ולח"כ וקחו לכם ממש לעצמכם · וקרינן
בפסוק ולוקחתם מלחבי · ולומת הוא שהקב"ה לא הזכיר
מפורש בפסוק לגודת חזוב · הלמכם מדקלמר קרא ולקחו
מן הדם מיותר · והיה מספיק לומר ושחטו לותו כל עדת
וכו' · ונתנו מן הדם על המשקוף ועל שתי המזוזות ומילת
ולקחו היא מיותרת הלא שמע מינה דלדרשת קא לחי ליקח
לת הדם על ידי דבר לחר ולין דבר מבטיר רוח הטומלת
מן הדם כמו החזוב כמודע מן המנורע · ולכן היה מרע"ה
ולקחתם לגודת חזוב · והיה מרע"ה לעשות מהחזוב
לגודם לחת ללמד לותם שכל זמן שהם כעשים לגודם לחת
לין שום לומה ולשון יכולם להם · וסתם לגודם היה שלהם ·
ובישראל במנהיג כהנים לוים וישראלים · וטעם היות החזוב
מבטיר לת רוח הטומלת יש לו רמז כפי הסוד כמ"ש וידבר
על העגים וכו' מן החרן לשר בלבנון עד החזוב וכו' · בקטיגן
מהא מדקלמר מן החרן עד החזוב · ג"מ תרויהו הם חילבות
החומה החרן הוא הגדול שבכולם והחזוב הוא הקטן שבכולם
והוא רמז על ת"ת וחל היסוד וכמ"ש חלה תולדות יעקב
ויוסף · ויוסף הצדיק העליון הוא לשר מבטיר רוח הטומלת
מן החרן העליונה כפודע וכפי דרכנו ירצה להמשיל לת
ישראל לשתי החילבות הנו' · בזמן שהם צדיקים נמשלים
לחרז · ובזמן שהיכם צדיקים ולין להם מזות ולא מעשים
טובים לן נמשלים לחזוב ובודע שבמצרים לא היו בידם מזות
כלל · לכן לומר בעל המאמר היא עושה לתכם לגודה לעצמי וכו' ·
ובוכת בעל המאמר היא לדרום בפסוק דרשה מחודשת
מדרשני קרא ולא לומר ולקחו לגודת חזוב כמ"ש למעלה משכו
וקחו לכם צאן · ולומר ולקחתם לגודת חזוב · שמע מינה
לדרשה לחי וחית בה תרתין · הדרשה הלחת הפשוטה והיא
ולא חתם לגודת חזוב · והדרשה השנית המחודשת היא
ולוקחתם מלחבי' שהוא מלת הקב"ה וכוונת הדרשה הזלת
מחודשת לומר כלומר לחני עושה לחכם לגודה לעצמי וזולת
הא עם מ"ש למעלה בפסוק משכו וקחו לכם משכו ידיכם
מעו"ש תחילה · ולח"כ וקחו לכם ממש לעצמכם · וקרינן
בפסוק ולוקחתם מלחבי · ולומת הוא שהקב"ה לא הזכיר
מפורש בפסוק לגודת חזוב · הלמכם מדקלמר קרא ולקחו
מן הדם מיותר · והיה מספיק לומר ושחטו לותו כל עדת
וכו' · ונתנו מן הדם על המשקוף ועל שתי המזוזות ומילת
ולקחו היא מיותרת הלא שמע מינה דלדרשת קא לחי ליקח
לת הדם על ידי דבר לחר ולין דבר מבטיר רוח הטומלת
מן הדם כמו החזוב כמודע מן המנורע · ולכן היה מרע"ה
ולקחתם לגודת חזוב · והיה מרע"ה לעשות מהחזוב
לגודם לחת ללמד לותם שכל זמן שהם כעשים לגודם לחת
לין שום לומה ולשון יכולם להם · וסתם לגודם היה שלהם ·
ובישראל במנהיג כהנים לוים וישראלים · וטעם היות החזוב
מבטיר לת רוח הטומלת יש לו רמז כפי הסוד כמ"ש וידבר
על העגים וכו' מן החרן עד החזוב וכו' · בקטיגן
מהא מדקלמר מן החרן עד החזוב · ג"מ תרויהו הם חילבות
החומה החרן הוא הגדול שבכולם והחזוב הוא הקטן שבכולם
והוא רמז על ת"ת וחל היסוד וכמ"ש חלה תולדות יעקב
ויוסף · ויוסף הצדיק העליון הוא לשר מבטיר רוח הטומלת
מן החרן העליונה כפודע וכפי דרכנו ירצה להמשיל לת
ישראל לשתי החילבות הנו' · בזמן שהם צדיקים נמשלים
לחרז · ובזמן שהיכם צדיקים ולין להם מזות ולא מעשים
טובים לן נמשלים לחזוב ובודע שבמצרים לא היו בידם מזות
כלל · לכן לומר בעל המאמר היא עושה לת

את בעמו ויהפך להם מדת הדין שהוא הדם למדת הרחמים בפשוטים • כמ"ש לא יהיו חטאיכם בפיכם כעלב ולביכו ואם יחדיו כתולע כשמר יהיו :

ואמר כעל המאת' שעשה היות שדם מילתו של אברהם אע"ה הסגיה על ישראל בזכרון מעשיו הטובים הסבה היה להבין בהבנה בעלמא מן הפוליטיות בסוד סור ומרע בלבד • ולא מפני זה ישראל יתעצלו מלעסוק במצות ומעשים טובים • אלא ובשבי דמיך ניצולו ישראל ממצרים בהצלה ממש בדם פסח ובדם מילה • כלומר הקב"ה תלמיתיית לו היתה אלא בזכות עצמם ממש • בזכות שני דמים דם פסח ודם מילה • שכאמר ואומר לך בדמיך חיי ואומר לך בדמיך חיי כלומר החיים אחמתיים והנחלה עצמה לא היתה אלא מסיבת דמייך שלך של דם פסח ודם מילה • אבל מעיקרא להיות הענין בדם ולא סימן אחר לא היה כדי לזכור להם דם מילת אברהם • והזכיר שני דמים לרמוז לדם פסח ודם מילה: וכל ר' משותף בחבירו ואתי שפיר היות שני דמים וכל אחד משותף בחבירו:

עוד יראה בהומרו שני פעמים ואומר לך בדמיך חיי ואומר לך בדמיך חיי • לרמוז כי בדמים הללו היה בהם דם פגלה ודם פסתר בכל אחת מהם • כמפלו שהם שנים שהם ארבע • וירצה כי הנה בדם המילה יש בה דם כגלה ממש של מילת בני ישראל • ויש בה דם נסתר להזכיר דם מילת אברהם אע"ה • וכן בדם הפסח יש בו דם גגלה של קרבן פסח • ויש בו דם נסתר כלומר שהקריב אע"ה תמורת יצחק בנו • אם כן שייך שפיר למימר דמיים בדמיך חיי וכל דם מהם כלול משני דמים :

ולהיות שעקר הנס היה בזכות אברהם אע"ה פלמור לכן מרע"ה התחב' ובני לישראל והנעתם על המשקוף בזכות אברהם • ואח"כ ואל שתי המזוזות בזכות יצחק ויעקב ולהיות כי הדם הנסתר כלמוד ברמוז בדם מילת אברהם • ובדם היל עקידת של יצחק אע"ה לכן בזכרו בפסוק שני פעמים לשון בסף בסף ובם תרמוז מלת בסף בגמטריה קמ"ב כנגד סופי תיבות של אברהם" יצחק" ויעקב" • ועכ"ז כדי להיות תנודה שלמה בכלל גם זכות יעקב עמה ובזכות' ירחם את הדלת ולא יתן המשחית ובוא מרע"ה לישראל שלא יצאו איש מפתח ביתו עד בוקר בעבור שבבר ניתנה רשות למשחי' לבבל ובין שבבר ניתנה רשות למשחית לבבל היכו מבחין בין צדיק לרשע לכן לומר בוא"ן העטף • ואתם גם כן תשבים בתוך הסירה ולבן ואתם גם כן לא תצאו איש מפתח ביתו עד בוקר והיות הקב"ה מצוה על שתי המזוזות ועל המשקוף • ומרע"ה ציוה על המשקוף ועל שתי המזוזות • לפ' לומר שהקב"ה ציוה למשה להתחיל בקטון שבאבות תחילה והוא יעקב ויצחק • והם שתי המזוזות ואח"כ חייבו להזכיר זכות אע"ה לבסוף • להיות פי מעלין בקודש בסוד וזכרתי את בריתי יעקב וכו' • החתום משה בתכוון בסוד אברהם יצחק ויעקב בסדר תולדותם וגם בפרש' בא דרוש ד' הארכתי למעניתי בביאור הענין • וגם במה שפירשו הרשלוני' כי הקב"ה בתכוון לכבוד משה ואהרן ולכן הקדים המזוזות למשקוף • ומרע"ה בתכוון לכבוד תלמי עולם ה' • ולכן הקדים המשקוף הרומז להקב"ה • וחאח"כ את שתי המזוזות הרומזים למשה ולאהרן • וקרוב לזה כתב הרשלוני' בשם הרב' הגדול מהר"ר יצחק אבוהב ז"ל • ואיתא במדרש מכילתא וז"ל • ויתן שכר להליכה • ושכר לעשיה • ויעשו וכי בבר עשו • הלא משקבלו עליהם לעשות מעלה עליהם הבתוב כאלו עשו • פלשר ניוה ה' • להודיעך שבחן של בני ישראל שבשם שאמרו להם משה ואהרן בן עשו • דבר אחר מה תלמוד לומר בן הלא שלח משה ואהרן עשו בן • עכל"ק :

וראוי להקדים במאמר הוה מהיכן להם לחז"ל לפסוק הפסוק פסקי פסקי ולדרוש בפסוק כל הדרשות חלו ובתחילה דקדק כפל וילכו ויעשו • וחא"כ בתחילה קושיא לחכמת ויעשו וכי בבר עשו • ומתחילה היה לבעל המאמר להקשות הקושיא היותר חזקה בתחילה וחא"כ הקלות :

והנלע"ד לפרש הוא שחז"ל דקדקו בפסו' הוה כמה דקדוקים • בראשון מה צורך להזכיר ההליכה בלומרו וילכו ויספיק לומר ויעשו • כי בודאי לא עשו המעשה הזה והם עומדים לפני משה • אלא בודאי שהלכו וחא"כ עשו • אלא בודאי שתתא קרית לשמועינן ליתן שכר להליכה בפני עצמה • וליתן שכר לעשיה בפני עצמה • כעבור שבחותן הזמן היו ישראל ריקנין מכל מצות • ורצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך היה מרבה להם מתן שכר כפול :

עוד דקדקו בלומרו במקום הזה תכף ויעשו בני ישראל וכרתה כי בה שעתה וילכו ויעשו בני ישראל והלא המעשה של קניית הקרבן פסח לא היה אלא בעשור לחודש • ומעשה של פתיכת הדם לא היה אלא בליל פסח עצמו הם כן כיצד אמר הפסוק וילכו ויעשו שבהם שעתה הלבו ושמו המעשה שלא משקבלו עליהם לעשות מעלה עליהם כאלו עשו :

עוד דקדקו בלומרו בפשר ניוה ה' את משה ואהרן ובחדל מ יפייהו מספיק • לו בפשר ניוה משה • הלמנם הפסוק הזה בא לתרץ מה שאמרנו בזה הדרוש ובדרושים לאחרים שרצונו כמה דברים וכמה ניוים שיש בהם הפרש בין דברי מרע"ה למה שניוה הקב"ה • כמו לקיחת הגודת האזוב • וכמו נתינת הדם בסף • וכמו נתינת הדם תחילה על המשקוף ואח"כ על שתי המזוזות • ולכן אמר הפתוב שמרע"ה לא שינה כלום מהה שניוה הקב"ה שלא שהלמעט דברי הקב"ה היה סבל רמון כמו שבירלנו למעלה בענין משכו וקחו שרמון בוא"ן פיתירים של ויקחו להם איש שה וכו' • ומשה להודיעך שבחן של בני ישראל שבשם שאמרו להם משה ואהרן בן עשו • לעפ"י שהם שניו והוסיפו על דברי הקב"ה :

דבר אחר הרגיש הוא שאמר בן עשו מיותר בפוף הפסוק • הפסוק • אחר שבתחילת הפסוק אמר וילכו ויעשו בני ישראל • הלא בא ללמדך שמע"ה בן עשו מוסב למאי דסליק מיניה והם משה ואהרן עצמם • ויהיה שיעור הכתוב וילכו ויעשו בני ישראל כפשר ניוה ה' את משה ואהרן • ומשה ואהרן עצמם בן עשו • ושמועינן בזאת הלמה שהשלמה שבני ישראל שלח היו בידם מצו' ומעשים טובים • ונם שהחמירו במצרים כמ"ש נגוי מקרב גוי היה עליהם פחד מהמשחית שלא יהרוג אותם אחד מהם כשהיו יושחית אותם • וכמו כן הוצרכו לשים הדם לאות על פתחי בתיהם כדי שלא יכנס המשחית לבתים להשחית אותם • החמש משה ואהרן שהם היו צריכים גמורים וגם שלא היה עליהם שעבוד מצרים לכן אמר הכתוב שלח משה ואהרן עשו כן גם הם כדי שלא לנפות מכלל ישראל • והלא דברים קל וחומר ומה לא משה ואהרן שהם היו עיקר הנס והזכותם נבללו ישראל כמ"ש חז"ל על פסוק הלא שבי בני ישראל העומדים על לדון כל הארץ • מכל שכן לשאר בני ישראל שלא ישנו כלל מדברי הקב"ה • ולכן אמרתי פתח דברי

עולה הוא שהקרבן הזה הוא קרבן עולת תמיד ובפר' בהעלותך רומז לעולת יחק ת"ש · הלחמם בזמניו עתם שלין בית להקריב בו קרבנות לא כשאר לפו וולתי ריח בלבד ובו כעשם ניחוח לה' כמו שאמרו חז"ל תמידין ונעשה ניסי ובע"ה בזמן שיבנ"ה בית מקדשנו הקדוש במקומו עומד עולם הוא תמיד ריח ניחוח לה' :

דרוש ג' למשמרת ראש חדש ניסן לשנה מעוברת

ובמלאת ימי טהרה לבן או לבת תביא כבש בן שנתו לעולה :

במדרש מכילתא ז"ל · דברו אל כל עדת ישראל · הדיבור הזה כר"ח · ולקיחה בעשור ושחיטה כ"ד · אתה אומר הדיבור היה כר"ח · ולקיחה בעשור · ושחיטה כ"ד · או אינו אלא הדיבור ולקיחה בעשור ושחיטה כ"ד · ת"ל החדש הזה לכם דברו · לומר לי היה הדיבור כר"ח · הא אין עליך לומר כלשון האחרון אלא כלשון הראשון · הדיבור כר"ח ולקיחה בעשור · ושחיטה כ"ד · ר' אחאי בר יאשיה אומר הדיבור כר"ח ולקיחה בעשור · ושחיטה בארבעה עשר · אתה אומר כן או אינו אלא הדיבור ולקיחה כר"ח · ושחיטה כ"ד ת"ל דברו אל כל עדת ישראל שיהיו כולם עסוקים בו ביום · הא אין לפסיק העניין · אלא הדיבור ולקיחה בר"ח · ושחיטה כ"ד · ר' יוסי הגלילי אומר הדיבור כר"ח · ולקיחה בעשור · ושחיטה כ"ד · אתה אומר כן או אינו אלא הדיבור כר"ח · ולקיחה כעשור · ושחיטה בארבעה עשר · תלמוד לומר החדש הזה לכם ראש חדשים · הא אין עליך לדון בלשון האחרון אלא בלשון הראשון הדיבור כר"ח · ולקיחה כעשור ושחיטה כ"ד :

ופוד הענין ומוד הבנין של הדרוש הזה הוא לומר שהחומה ישראלית אשר היו במצרים להיות כי כשמענו מלות בין המצרים כמ"ש נגי מקרב גוי וכו' · לכן הוצרכו להלבן ולנקף בירוף לחר בירוף וליבון לחר ליבון יום לחר יום וזמן לחר זמן עד עשר יטהרו לבמרי מכל גילולותם ולכן היה הקב"ה מחזיק לב פרעה מכה לחר מכה וחדש לחר חדש עד תום משפטם שנים עשר חדש פי כן ימלאו ימי החזוקים · וח"כ ברחש חדש ניסן נאמר להם החדש הזה לכם ראש חדשים לחשון הוא לכם לכם ממש להעשות לומה שלמה לחדשי השנה החדשה המתחדשת עליכם לטובה והו בשלים החדש שבכר ניכר מילואה של לבנה התחילו לעשות המנה בלקיחת הקרבן פסח וחג"ך בהיות הלבנה במילואה בחני החדש ביום י"ד והוא זמן תקפו של מזל טלה לן תשחטו לותו בן העדבים בעת תוקף הדין ותהיו מכניעים ומשפילים את הקליפה בכל יכלתכם · וזהו מה שרמזתי בפתח דברי ואמרתי ובמלאת ימי טהרה של ישראל ונתבונן בשם נקבה להיו' שתשם כחם בעונש וכמ"ש שובה ישראל עד ה' אלהיך בלשון נקבה · ואמר לבן או לבת · בלומר אם כחם חזק כבן וכר או כבת נקבה · הנה מודע שהבן טהרתו · היא לחר שבעה ימים · והבת טהרתה היא לחר ארבעה עשר יום ולבן מספק ימתינו ישראל י"ד יום וחג"ך תביא כבש בן שנתו לעולה לה' · ולא בזמן לחד קודם לזה והנה כל ההקדמה האמורה היא רמוזה במאמר שהענינו בפתח עיכם בהומרו כי יש בכל זמן לדיבור

ולקיחה ושחיטה ובמ"ש דברו אל כל עדת ישראל וכך יהפש הברייתא לותת דברו פה נאומי עולם ואענה לף אלי תלקי כה:

וראוי לדקדק פה כיצד יעלה על הדעת של התנאים שחיטים מוסדי התורה לחיות עוקרים פשט שכתוב שהדיבור היה כר"ח · והלקיחה כעשור והשחיטה כ"ד · ות"ק רצה לתת הטעם שהדיבור והלקיחה שהיו בעשור וכו' · וכמו כן ר' אחאי בר יאשיה שרצה לומר שהדיבור והלקיחה היה כר"ח וכו' · ועולה על הכל סברת ר' יוסי הגלילי שרצה לומר שהלקיחה והשחיטה היה בעשור וכפי דברין כיצד תשחר הטשר שרוחה חמש ימים קודם לאכילתה · ובפרט ביומי ניסן כמוצ"ל טלה שהזמן מס :

והנלע"ד לתת טעם לאלו התנאים ז"ל כל אחד כפי סיטתו הוא · שהנה היות הדיבור כר"ח מפורש בפסוק בהומרו החד' הזה לכם ראש חדשים ובהומרו הזה הוא מורה בהצבע לנבנה שנתחדשה לן בעת הגולה · ובהותה שעה ניתה לותם דברו אל כל עדת ישראל לאמר הרי שהדבור כר"ח · וכמו כן הלקיחה בעשור כמ"ש לאמר לישראל בעשור לחודש הזה ויקחו להם איש שה לבית אבות · הרי שהלקיחה בעשור · וכמו כן השחיטה כ"ד כמ"ש והיה לכם למשמרת עד ארבעה עשר יום לחדש הזה ושחטו אתו כל קהל עדת ישראל בן הערבים · הרי שהשחיטה בארבעה עשר · ואמר ת"ק אתה אומר כן או אינו אלא הדיבור ולקיחה בעשור ושחיטה כ"ד ויהיה שיעור הכתוב כך החדש הזה לכם ראש חדשים לחשון הוא לכם ממש ולחרון · והיבור הקב"ה עם משה ואהרן היה בראש חדש ממש · אלמנם ניוי שניה הקב"ה למשה ולאהרן שידברו עם בני ישראל לא יהיה אלא בעשור וכו ביום עצמו יהיה הדיבור והלקיחה ומש"ה דברו אל כל עדת ישראל לאמר בעשור והדיבור יהיה בעשור · וגם בו ביום בעשור עצמו ויקחו להם איש שה וכו' · תלמוד לומר החדש הזה לכם דברו לומתי היה הדיבור כר"ח · ירצה שאריך שתדקדק סדר הפסוקים שכפי הלמת הכי הל"ל קח דברו אל כל עדת ישראל לאמר החודש הזה לכם ראש חדשים וכו' · והעשור לחודש הזה ויקחו להם וכו' · אלמנם בהומרו בתחילה ענין החדש הזה לכם ראש חדשים בפסוק לחד ברלה שהפסוק הזה מדבר בר"ח והדיבור היה כר"ח ולו דברו אל כל עדת ישראל · ולח"כ לאמר לומיד לחרת מחודשת והוא בעשור לחדש הזה ויקחו להם איש שה וכו' הא אין עליך לומר בלשון לחרון אלא בלשון הראשון הדיבור כר"ח ולקיחה בעשור ושחיטה כ"ד · ר' אחאי בר יאשיה לומר הדיבור כר"ח וכו' · אתה אומר כן או אינו אלא הדיבור ולקיחה כר"ח · ושחיטה בארבעה עשר · ויהיה שיעור הכתוב כך · החדש הזה לכם ראש חדשים דברו הרי מבואר שביום החדש היה הדיבור · וגם הלקיחה יהיה בראש חדש ויהיה שיעור הכתוב בעשור לחדש הזה ויקחו להם איש שה כלומר שלא יבא יום העשור ועדיין לא לקחו השה · אלמנם מצות לקיחתו יהיה ביום ראש חדש עצמו שהוא יום הדיבור עצמו · תלמוד לומר דברו אל כל עדת ישראל שהיו ת"ל להפסיק העניין · כלומר אם המצוה היא כדבריך שלמרת שהדיבור והלקיחה שניהם כר"ח הל"ל קח החדש הזה לכם ראש חדשים לחשון הוא לכם לחדשי השנה · ובעשור לחד' הזה ויקחו להם איש שה לבית לבות ויהי' שיעור הכתוב שלא יעבור יום העשור ועדיין לא נלקחו השה · אלמנם בהפסיק העניין בדיבור לחד מחודש בהומרו דברו אל כל עדת ישראל לאמר בעשור לחדש הזה ויקחו וכו' שמע מינה שהם שני ניוים הדיבור כר"ח וגרמו בפסוק החדש הזה לכם ראש חדשים וכו' · ולקיחה בעשור · וגרמו בפסוק השני של דברו אל כל עדת ישראל לאמר בעשור ויקחו וכו' הא אין לך

לרון בלשון ראשון שלא ברחשון שדיבור בר"ח ולקיחת בשור ושחיטה ביו"ד · לי הבלילי לומר שדיבור בר"ח וכו' לתת לומר כן לו לומר שלא שדיבור בר"ח ולקיחה ושחיטה בעשור · ויהיה שיעור הכתוב כך יחדש זה לכם ראש חדשים וכו' דברו וכו' אל כל עדת ישראל לאמר בעשור לחדש הזה ויקחו וכו' היי הלקיחה בעשור · ואמר ושים לכם למשמרת עד י"ד יום לחדש הזה ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל בין הערבים כלו' שלא יעבור י"ד בין הערבים ולא יהיה הפסח בלא שחיטה ויום י"ד הוא סוף זמנו שהפסח מצוה מן המובחר לשחוט אותו מיום עשירי ואילך וכמו שפירשנו בדברי ר' לחלי בי יהיה בפסו' בעשור לחדש הזה ויקחו כלומר שלא יעבור עשרה ימים מן החדש והפסח עדיין לא נלקח וכו' ומן כאן נפרש בפסוק הזה עד לארבעה עשר יום לחדש הזה ושחטו אתו כלומר עד יום ארבעה עשר לחדש הזה ימשך זמן שחיטתו התמיד תחילת מצות שחיטתו מתחל מעשור לחדש הזה והיה לכם למשמרת שחוט ושוב עד יום ארבעה עשר יום לו מלוח במלח · לו פתון בחומץ · לו מתלם בתוך · וכיוצא מדרכים האלו עד ליל חמשה עשר ואז תאכלו אותו קודם חצות וכו' · תלמוד לומר והיה לכם למשמרת עד ארבעה עשר יום לחדש הזה ושחטו אתו כל קהל עדת ישראל בין הערבים · פרשה דדייק קרא בסדר הזה והיה לכם למשמרת מיום לקיחתו שהוא בעשור · עד יום ארבעה עשר יום לחדש הזה · ואז ושחטו אתו כל קהל עדת ישראל בין הערבים · ואם כופת הפסוק היתה שיושחט מיום עשור ואילך עד יום ארבעה עשר הכי הל"ל קרא שהי תמים וכו' בן שנה והיה לכם מן הכבשים ומן העזים תקחו · ושחטו אתו כל קהל עדת ישראל בסתם מיום העשור ואילך · ואח"כ יאמר ופסו' והיה לכם למשמרת עד לארבעה עשר יום לחדש הזה בין הערבים · ולקחו מן הדם וכו' ומדלא קאמר הכי שמע מינה לקיחה בעשו' ושחיטה כיו"ד · הא אין עליך לדון בלשון האחרון אלא בלשון הראשון :

עוד יראה בהומיו אם תאמרת כן עקרת את כל הכתוב יראה עם שהקדמה שהקדימו בתחילת הדיבור כי לכל זמן ועת לכל"חפץ וכו' · ולכן היה הקב"ה מתי לפילתן של ישראל לתת לתם ותחילת הכל היה הדיבור בר"ח · ומר"ח יצאו לחירות לעצמם · ואח"כ ביום עשור לחדש ניטה אותם לקנות הפסח לעיני כל מצריים ולסבב אותן בשוקים וברחבות הלך ילך ובכה וזועק כמו נפש ואין מניל לתן מיד ישראל · ואחר כך יקשרו אותן בכרעי המטה שלשה ימים ושלשה לילות ובתלתא זימי חזקה ואין מניל אותן מיד ישראל · ואח"כ ביום הרביעי בין הערבים בעת שדת הדין הקשה עשר עצמו יהכלו אתו לבמרי ועשה לא ישברו להרות חרפתו וקלונו בכל ארץ מצרים והכלבים עוי נפש לא ידעו שבעה יבררו העצמות מבית לבית ומפיחה לפיחה וכו' ואז תגמר גאולתם כמש"ה ויקס פרעה לילה וכו' ויאמר קומו צאו מתוך עמי וכו' · האמנם אם אתה תמה לשחוט אותו מעשור לחדש לא יש פרסו' אתם ומה יועיל להכניע אותו שחוט מרבעה ימים וצריך לשמור אותו מן הכלבים ומן התולעים וכיוצא והפסוק אמר והיה לכם למשמרת הי קשור בהרעי המיוחס · יראה אף יצדיק כיש יהמה ואין מניל אותו מיד ואם תאמרת כן עקרת את כל הכתו' אם אין עליך לדון בלשון האחרון אלא בלשון הראשון · הדיבור בר"ח · ולקיחה ושחיטה בי"ד · נמצאת גאולתן של ישראל נעשו פסקי פסקי זיווף אחר זיווף ולבון אחר לבון פאמור לעיל בהקדמת הדרוש · ואפשר לומר שלסדר הזה של הגלות ישראל מארץ מצרים · אמר המשורר דוד הע"ה אודך הודלה בדולה שמה שהבטחת לאברהם אע"ה ואמרת לו כי גר יהיה זרעך

וכו' ואח"כ ואחרי כן יצאו ברכוש גדול וכן קיימת בנו וזהו נש"ה לומר כי עניתני במצריים באמר בשטי ובלבבים ואח"כ ותהי לי לישועה · וישרצ שמלטו לותם ממצריים ויהי נושעבדים בהם באמור ובלבבים וכיוצא · ונאמר בהם לכן מלטו הכוכים · היתה לרשע פנה בארץ ישראל · והאמת כי לאכזו לא היינו רוצי לעשו כבוד להיות שלא היו בירינו מצות כלל שיבינו עליהו · האמנם מלת ה' היתה זאת היתה נפלאת בעיניהו · ולכן זה היום עשה ה' היום יציאתנו משעבוד לגאולה היום הראשון של פסח גבולה ונשמחה בו בהלל הזה ונאמר לפניו הללויה :

ואיתא במדרש שיר השירים רבה ז"ל · ר"ש גבולה ונשמחה בך · ר' לבון פתח זה היום עשה ה' גבולה ונשמחה בו · ת"ר לבון מין יודעין בתה לשמות תם ביום תם בהקב"ה בת שלמה ופירש גבולה ונשמחה בך בהקב"ה בך בישועתך · בך בתורתך · בך בירתך · תמר הביו יצחק בך בכ"ב לותיות שכתבת בתורה בית שניש כף עשרים הרי בך דברים מדברי שתין תמן יודעים למנות כ"ב שתם שניש ועשרים עד שהוא ימנה לותם · ואגב מדתין בדקדק דהיינו דברי ר' לבון שתמר בך בתורתך :

והביאור יראה כי הנה בעל המאמר ע"ה מדבר עברו בשיר השירי ומגיע לפסוק משבני לתריך גרונה דקדק שהפסוק כולו מקשה שהנה התחיל הפסוק לדבר בלשון יחיד משבני ואח"כ תמר בלשון רבים לתריך גרונה · וחזר לדבר בלשון יחיד הביתני המלך חדריו וחזר לדבר בלשון רבים נגילה ונשמחה בך וכו' · עוד דקדק שהפסוק מדבר תחילה לנוכח בתומרו משבני תתה · ואח"כ דיבר שלא לנוכח בתומרו הביתני המלך חדריו והל"ל הבתתני בתדריך וכו' וחזר ודיבר לנוכח נגילה ונשמחה בך · והפסוק הוא משובל הכבוד :

ולכן כת ר' לבון ועשה פתיחה לפסוק הזה בפסוק זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו · בהיות שכתב בפסוק הזה גם גגילה ונשמחה · והנה גם הפסוק הזה הוצרך ואתה לירון לדקדק בו במקומו ולכן חזר ר' לבון לעשו' תחילת דיבור בתומרו אמר ר' לבון הנה הפסוק הזה נמצאו בו שתי משמעיות במילת בו · ואם שם ה' הו היום ויהיה שיעור הכתוב עשה ה' והוא העושה ולכן נגילה ונשמחה בו בהקב"ה · או יהיה שיעור הכתוב וה היום המבורך עשה ה' ולכן נגילה ונשמחה ביום ההוא · ולכן אמר ר' לבון הנה הפסוק הזה הוא היולי ואין לנו יודעים במה לשמח אם ביום אם בהקב"ה · עם שחזל היורו עיניהו במסכת פסחים

ואמרו שהפסוקים הללו נאמרו מפי רבים כשעה שרנו הוקב"ה ואחיתופל לפסול לת דוד הע"ה · ולא עלה בידם ולז דוד הע"ה על עצמו לומר תורך כי עשיתני ותקי לי לישועה · ושני לאבי דוד ע"ה אמר לאבן מלמד הכובשים היותם לרחם פנים · ויתמתק הדבר יותר עם מה שרמז מורי הרב מהרמז ר"ת "לאבן "מלמד "הכובשים לומ"ש כמ"ש חז"ל במדרש שמתחלפה הלשון לשם דוד ע"ה בלותני המעשה לתרוך וזהו מ"ש דוד הע"ה הן בעון חוללתי ובחטא יחמתני אמי ואמרו חז"ל שבעבור זה נצא לדמוני ולין להחריב במקום שאמרו לקפר וכפי וה כתן ימי ע"ה הודתה לשלת שהגילו מהעון ההוא ואמר לח"כ לאבן מלמד הכובשים בשביל חושבם שהיום בן למ"ה לח"כ נתגלל הדבר והיתה לרחם פניהם שלמך על ישראל וכמ"ש חז"ל לוין ממכים פרנה על הנבוה הללו לשם כן קופה של שרני תלויה לו מלחרין וכו' ולהני מדקדק בדברי חז"ל שלה הזכירו שום טומלה לחרת קבועה ח"ו שלשם כן הוה פסול להיות פרנם על הנבור · הללו הזכירו מין טומלה שלין בה ממש הלה במקרה הלדם נטמל בה ולח"כ נטהר כמו הטומלה הזלת שחשבו שיש בה ממש וכפי הלחת לין בה ממש ולהלנלת דמסתפינא הייתי יכול לומה שלה ממנה לישי ע"ה שום עון בטולם הלה זה · ולעומות זה למדו חז"ל שמת בעטיו של נחש · דוק ותשכח שעון הנחש היה שתלה לחוה בשעת תשמיש וכמ"ש חז"ל בה נחש על חוה וטיהר בה זומלה וכו' · והמו כן ישי חשב ח"ו לשמש עם השפחה וניעל ממנה ופסוק מלת ה' היתה זלת היא נפלאת בעיניכם · למדו לותו כלל לחיו של דוד הע"ה · ופסוק זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו למדו חז"ל מילת בו שייכה בדוד הע"ה נגילה ונשמחה בו בדוד · ונתבשלה שלילת ר' לאבן שלמר לין לכו יודעים במה לשמח להיות שנגילה ונשמחה בדוד הע"ה · ועם כל זה ר' לאבן ע"ה עדין לא כתרוף נמלן · בשבור שלם הלמת הוא שמילת בו חוזרת לל דוד הע"ה לא היה לו הפסוק לומר בו הלה עמו והוא לתת שפיר נגילה ונשמחה לנחנו עם דוד המלך ע"ה · ולכן למר ר' לאבן ע"ה עדין הדבר הוא שקול ולין בידינו להכריע לם ביום לם בהקב"ה · כי בדוד לא משתמע כלל כמו שלמרנו שהל"ל נגילה ונשמחה עמו · נמצא שגם הפסוק הזה של זה היום עשה ה' נרוך להדרש"ל מוכרחי' לכו לומר שאני הפסוקים נדיכים זה לזה · וכל פסוק של זה היום עשה ה' נלמד על פסוק נגילה ונשמחה בו ונמצא הוא למד ממנו וזהו מ"ש כה שלמה ופירש נגילה ונשמחה בך · בהקב"ה בך בישועתך וכו' :

ודאגה כפי הלמות שהפסוקים הללו לומר לותם שלמה הע"ה על עצמו כמו שהתחיל ולמר שיר השירי' לשר לשלמה וכו' · הלמנם כבר חז"ל הלירו עיניכם ולמרו לשר לשלמה למלך שהשלום שלו · ולמרו חז"ל שקבי מכשיקות ביהו היכן כלמרה ר' חינגא בר פפא לומר ביה נלמרה · ר' יורן בר סימון לומר בשיבי נלמרה וכו' · וגם לנחנו בהקדמת חז"ל נוכל לומר שליפשר שכל מה שרמזו חז"ל בפסוקי סוף ההלל מן לוחך כי עניתני וכו' · כרמן גם כן בפסוקים הללו · וירנה המשך הכתובים שיר השירים לשר לשלמה לכבוד דוד לבן ע"ה · בשעה שלמר דוד ע"ה לוחך כי עניתני וכו' ולחר בשעה שבא חזקיה ע"ה למשוח לותי בדברי הקב"ה לו ישקני מנשיקות פיהו וכו' ולריח שמניך טובים וכו' · בשמן המשחה שמשחתני בו · לו שמחו כל להובי ויכנו ולת תפילתי משכני תחילה לי לבדי למשו' לותי ולתת לי כח לנלוח ולבא לפני ישראל · ולמ"ל לחריך נרונף יחד לני עם כללות עמך ישראל · ולהיות שלינו דרך מוסר וכבוד לדבר עם המלך בפה לפה מכל שכן עם מלכו של עולם לכן

דיבר בלשון כבוד ונשתל הבושתי המלך חדרין · לון בגילה ונשמחה כך בהקב"ה ולא בעניו לחר בכלל ומחז ולילך נזכירה דודיך מיין וכו' · נמצל כפי זה שמ"ש דוד הע"ה בלותם הפסוקים זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו לא משתמע לא בדוד ע"ה ולא בהקב"ה ולא ביום עשה ה' נגילה ונשמחה בו לא בדוד הע"ה ולא בהקב"ה ולא בזולתו · ולי אקשיב לך שכיצד יוכל החדש להדבק בהקב"ה שהוא לש לוכלה · לכן חזר ופירש מה שלמרתי לך בך בהקב"ה · רומה לומר בך בישועתך · כך בכירתך · כך בירלתך · וירמה שבלחת משלשה דברים יוכל החדש להתדבק בהקב"ה · הלחת היא בישועתך בנודע שישועת ישראל היא ישועת הקב"ה וכמ"ש ולכפ לישועתה לנו · וישועת הקב"ה היא ישועת ישראל וכמ"ש לה הישועה על עמך ברכתך סלה · נמצל שבשת שתושיענו מנרינו לנו מתדבקים בך · שלופן השני הוא בתורתך כמ"ש חז"ל כל התורה כולה שמותיו של הקב"ה היא · נמצל בהיות החדש נדבק בתורה הוה ליה כללו נדבק בהקב"ה ממש · שלופן השלישי הוא כך בירלתך כמ"ש חז"ל בפסוק לת ה' ללהיך תירל לרבות תלמידי חכמים · ובהיות החדש ירל מן הת"ח נדבק בהקב"ה · עוד ירמוז למ"ש חז"ל בפסוק וכו תדבק וכי לפשר לחדש להדבק בשכינה שלל כל המשיח בתו לתלמיד חכם וכו' כללו נדבק בשכינה עצמה · עוד ירמוז למ"ש חז"ל לעולם יעסוק לדם בדברי תורה ולפילו שלל לשמה שמתוך שלל לשמה בל לשמה · נמצל שמתוך הירלה בלה ילהבה ושייך שפיר לומר כך בירלתך והשלשה דברים הנ' נרמזו במילת נגילה ונשמחה וכמ"ש חז"ל כי בכל מקו' שיש גילה יש רעדה וכמ"ש וגילו ברעדה · ולכן דרשת ביעותיך ובירלתך שיש בהם נער ורעדה נרמזו במילת נגילה · ודרשת בתו · תך נרמזה במילת ונשמחה וכמ"ש פקודי ה' ישרים משמחי לב ודרשת כך בהקב"ה נרמזה במילת כך ח"ו ינחך כך בכ"ב לותיות שכתבת לנו בתורה בית שניה כף עשרים הרי כך · וירמה מר' יונתן ע"ה דקדק עדין בפסוק מילת נגילה ונשמחה בהיותם שני הפעלים כי גילה היא רעדה ושמחה היא שמחה מופלטת וסיים מסעיף בלחת מהם · ולא יפר בעיניו דרשת ר' לאבן לומר שבישועתך ובירלתך שייך לומר בהם בך · ולכן לומר כך בכ"ב לותיות שבתורה וכו' והשתלח לתי שפיר מש"ה בלשון קבול נגילה ונשמחה עם מ"ש חז"ל במדרש כומן שישרחל עושים רלונו של מקום · התורה עלמה מעידה בהם כמ"ש שה קיבדות והחקים וכו' לשון עדות · וגם הלותיות של התורה עלמם עולים ומעידי' עליהם · וכזמן שהין עושים רלונו של מקום התורה עלמה עם הלותיו' שלה עולים ומעידי' עליהם לפני הקב"ה כמ"ש חז"ל עלתם ירד שלה ירבה וכו' לפני הקב"ה וכו' · נמצל שכין בעת נרתם של ישראל וכין בעת שמחתם הלותיות של התורה עם התורה מעידי' עליהם ולכן לומר הכתוב נגילה ונשמחה בך כין בעת נרה כין בעת שמחה נגילה ונשמחה בך וכמ"ש כום ישועות לשל ובשם ה' לקרל · נרה ויענו למנה ובשם ה' לקרל · והיות מוכה לותם בית שניס כף עשרים · הוה בעבור למעוטי החסשה לותיות של מנצפך שהיה בכלל המנין להיותם דיבים נמורים כנודע העולים פ"ר ועם הת"ל עלמה עולים פר"ה ווהו סוד פרה חדומה תמימה כנוד לידעי מדע · עוד לתת לחשמועינן שלעולם הבל"ת היא שימוש לכל הלותיות כנודע הלמנם במילה הזלת לומר כן כי הבל"ת עצמה היא מכלל השנים ועשרים לותיות שבתורה · והוה קרוב לל מ"ש ר' לאבון בך בתורתך הלה שהוא יותר מבואר ולתי שפיר מש"ה שני לשונו נגילה ונשמחה בך · ועוד רמז בדרך רמז שהכ"ב לותיות נחלקים לשנים החד עשר מלמדים זכות כנגד לחד עשר שמני הקטורת · והלחד

עשר מלמדי קובם כנגד אחד עשר יום מחורב וכו' והוא קרוב
אל מה שאמרנו למעלה והשתא לתי שפיר לומרו כך כ"כ
לותיות שכתבת לנו בתורת בית שנים כף עשרים הרי כך ·
והרי ישבנו פסוק משכני לחריך כרוך עם דברי חז"ל במאמר
והוא"ל ולתן לירן הפסוקים הללו כחוור לדבר בהם בלומם :

שיר השירים אשר לשלמה · ישקני מנשיקות פיהו כי
טובים דודיך מיין · והכי חז"ל הניחו עיניכם במדרש
שיר השירים רבה וז"ל :

ישקני מנשיקות פיהו היכן כאמרה · ר' חנינא בר
פפא אמר כיס כאמרה המד"ח לסמתי ברכבי
פרעה · ר' יודן בר סימון אמר בסיני כאמרה שכאמר שיר
השירים שיר השרים שיר שאמרו לותם השרים המשוררים
שכאמר קדמו שרים אחר נגנים · עכל"ה :

והנה כוונת חז"ל היא פשוט' שרקדקן כפל שיר השרים
ובאחד מיניהן סגי : עוד דקדקן שלא מניחו
כפסוקים שחיבר שלמה הע"ה שירים לחרים חון מזה :

ולכן שקלי וטרו שהשיר הזה לעפ"י שחיבר לותו שלמה
הע"ה עכ"ל קדמוהו לחרים לאמרו : והוא כח
וחיבר לותו ולכן נקרא על שמו כמ"ש שיר השירים אשר
לשלמה · הלאמנם עיקרו ר' חניכ'ב בר פפא שבר כיס כאמרה:
המד"ח כאמצע המגיל לפסתי ברכבי פרע' דמיתיך רעיתי
ואמרו חז"ל שבלי היס היו כדמות לפסות נקבות והמנרים
היו להם פוסים זכרים וכו' :

והנה כפי פכרת ר' חנינא בר פפא יהיו שיעור
הכתובים כך : שיר שאמרו לותו השרים
המשוררים שאמרו השרים על היס · כמ"ש לן שיר משה
ובני ישרא"ל ובלותה שעה נקרלו אשר לשלמה לומה שלמה
בכל פרטיה · כמודע שבלותה שעה שעמדו על היס כשלמן
לחונתם וכמ"ש וירא ישרא"ל לת היד הגדולה אשר עשה ה' במנרים וירלו
העם לת ה' ולאמינו בה' ובמשה עבדו. לן שיר משה ובני
ישרא"ל לת השירה הזאת לה' וכו' · ולאותה שעה התלוו
תלוה ולאמרו לגל רנוניו הוא לקבל מזומותיו והשפע שלמן
מיד הקב"ה עצמן ולא מיד זולתו וכמו שאמר מרע"ה לפני
הקב"ה לם לין פניך הולכים אל תעלנו מזה · ומ"ש ישקני
שהוא לשון מזומות במד"ח ועל פיך יפק כל עמי מנשיקות
פיהו ממש שהוא לוכל מעל שולחן המלך ולא מיד שליח כמן
שאר התלוות בעבור כי טובים דודיך מיין והם השבעים
שרים עליונים · כמנין יין · ולם תתמה מאחר שכל השפע
והמזון נמשך ממנו מה לבם לם הוא מידו לו מיד שלותו
שפלותו של אדם כמותו :

ולכן חזרו ואמרו לריח שמניך טובים שמן תורק שמך
על כן עלמות אהבוך · ירצה שכמו שיש הפרש
בין הריח הנכנס לתוך הפה · ובין הריח הנכנס לתוך
החוטם כן יש הפרש בין המזון הבא לאדם מיד הקב"ה עצמן
ובין המזון הבא לאדם על ידי שליח של הקב"ה · בעבור
שהמזון הנכנס לתוך פה של האדם אין ומפרכם לותו ולא סגי
בלעו הבי ולכן מברכים עליו תחלה ופוף המאכל סגי
בלעו הבי ולכן אין מברכים עליו אלא תחילה בלבד . וזהו
מ"ש לריח שמניך טובים · לעפ"י שהוא בא ממקום נבוה
מאד כנודע ליודעי מודע והוא לומרו שמן תורק שמך · על
כן עלמות אהבוך שהם השבעים שרים של מעלה כדי לתת
שפע לשבעים לומות אשר תחת ממשלותם . ועכ"ז בהיותך
עושה עמהן כיסים וכפלאות תרויח שאפילו כל לומות העולם
יודו לשמך כמודע מדברי חז"ל שכ"ל זמן שישרא"ל עושים רצון
הקב"ה כל לומות העולם מתמיית שפע ישרא"ל ·
ומ"מ נשבני לי לבדי תחילה · ואח"כ לחריך נר ונה אני עם

בלנות שאר הלומות · הלאמנם לעפ"י שהם נחנים מהתמיית
שלי ורנים לחריך לין להם רשות ליכנם לפני לפניים כמוני
אלא הביאני המלך חדרין לן נגילה ונשמחה בך ולין לזרים
חלק עמהן כלל להיות כי לתנהו בעת שמחתנו ומעברו לתן
שמחים בשמחת התורה וזהו מ"ש נזכירה דודיך מיין מישרים
להבוך · לאמרם בנסת ישרא"ל לפני הקב"ה לעפ"י שגם אני
נתלבדתי במעשה העגל והשחלתי מעשי לפני הקב"ה כמו
שאר לומות העולם · וזהו מ"ש שחורה אני · עכ"ן יש בי
יתרון גדול מה שלין כן לשאר לומות בעבור שלשי עושה
תשוב ותכף וגם כאב' עצמן שלשי פונם בו בעצמן אני מתקן
וזהו מה שאמרה ונלוה ממוך לל מילת שחורה כלומה בלותה
עצמן שלשי שחורה בו עצמו אני ונלוה במת ירושלים בהללי
קדר שלעפ"י שהם שחורים מן השמש בזמן שמתבבשים במי
בורית חוזרים לל לויתם הראשון · ובירושת שלמה של מלך
שהשלום שלו שהם השמים שבזמן שישרא"ל לינם עושים רצונו
של מקום נאמר בהם ועבר לת השמים ולא יהיה מטר · ולז
הם שחורים · ואח"כ כשישרא"ל עושים רצונו של מקום מתלבני'
בעבים : ונאמר בהם ונתתי מטר ארלכם בעתו יורה
ומלקוש וכו' · ואלילן מעשה העגל עצמן לא היה מידי כי אם
מהברה רב שהם עשו העגל · וזהו מ"ש לל תלוכי לפילו
בזמן שאני שחורת בזמן שעשיתי השמש שתעיתי בין
שם לשבש וזהו מ"ש שם זפתני השמש להיות כי בני אמי כני
לומתי והם הערב רב נאמרו כי ואמרו לי ללך ללוקיך ישרא"ל
והם גרמו שעמוני נוערה לת הכרמים להיות לרבעים שנה
במדבר · וכרמי שלי שלי לרץ ישרא"ל לא נטרתי · ולבן הגידה
לי שאהבה כפשי היכה תרעה היכה תביץ בצהרי' והם יתי
הגלות ומשיב הקב"ה לם לא אחזן ישרא"ל בגלוים הללו בזוות
התורה שעוסקים בה התיכוקות של בית רבן הבל שחין בו
חטא ובפרט לם הם בני עגוים שאותם תנא תורה כמ"ש
יזל מים מדלין וכו' וזהו מ"ש לא תדעי לך היפה בנשים
כיצד תתנהגי בימי הגלות נאי לך בעקבי הצאן והם הרועים
שבישרא"ל ורעי לת גדיותיך על משכנות הרועים והם
התנוקו"ת של בית רבן הממשלים לגדיים הקטנים על משכנות
הרועים והם המלמדי תינוקות הרועים לת ישרא"ל :

ורבי יודן בר סימון סבר שניקרו של שיר השירים
כאמרם שכאמר שיר השירים : שיר
שאמרו לותן השרים המשוררים · שכאמר קדמו שרים אחר
כונגים :

והנה כפי מכרת ר' יודן יהיה שיעור הכתובים כך
שיר שאמרו לותו השרים המשוררים בכל יום
קדוש קדוש קדוש · שכאמר קדמו שרים שהם ישחיל · אחר
כונגים והם המלאכים כמו שמבואר במקומו · בשעה שקבלו
התור' בהר סיני ולן נקרלו אשר למלאם אשר לומה שליהם
בכל פרטיה · וכמ"ש ויחן שם ישרא"ל נגד ההר כולם בלב אחד
ולחדו' אחד לפני הקב"ה · וגם היו כולם לן שלמו' בהפותם
מהמומים שהיה להם במנרים כמ"ש חז"ל · וגם ניטל מהם
יצר הרע בלותה שעה ופשרו שלמו' בתמות הקב"ה · וגם
נקרלו שלמה לסיבת שנתבטלה המיתה מהם כמ"ש חרות
על הלוחות ואמרו חז"ל לל תקרי חרות ללא חירות לן מלאך
המות · וחירות משעבוד מלכיות · ולבן נקרלו בשם שלמה
שלמה בכל הפרטים · עוד נקרלו שלמה על שם שעשו שלום
בעולם שלא יחרב והמ"ם נמוגים חרן וכל יושביה לכבי
תכנתי עמודיה סלה · עוד נקרלו שלמה על שום מ"ש חז"ל
במדרש ר"ר חלעזר ר"ר חניכא ת"ח מרכיבו שלום בעולם
וכו' · עוד נקרלו שלמה על שום שכתבו נדקה לעניים ונדקה
למשכן ועשו שלום עם הקב"ה · ועל שום מ"ה לו יחזק
בתעוזי יעשה שלום לי וכו' · ולן התלוה ואמרו רנוניו

לתמוך

דרוש א' למשמרת ר"ח אייר

זאת תורת היולדת · לפני ה' וכפר עליה
וטהרה ממקור דמיה זאת תורת היולדת :

מסכת לכות פרק שלישי וז"ל · ר' חנינא בן תרדיון
אומר שנים שיושבים ואין ביניהם דברי תורה
הרי זה מושב לצים . שנאמר ובמושב לצים לא ישב. אבל
שנים שיושבים ויש ביניהם דברי תורה שכינה ביניהם ·
שנאמר אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע
ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחושבי שמו · אין לי אלא
שנים מניין שאפילו אחד שיושב ועוסק בתורה שהקב"ה קובע
לו שכר · שנאמר ישב בדד וידום כי נטל עליו עכל"ק :

ומים ד' אלו ומזמן הזה של משך חמשים יום שחות
אחד של ימי העומר · שם ימי דין נמור פכודע
ליודעי מדע שכן הנו"מ מספרו שב"ן · כנגד שם ס"ך דינין
עם הכולל · ושם ל"ב נתיבות חכמה וכל נתיב משם כלול
מעשר מרי ס"ך · ומתפשטים אלו שם ס"ך · כשבעה שבועות
אלו · הוי"ה לאחת דמ"ה בכל שבוע · נמצאו שבעה הויות
בשבעה שבועות · כמנין שט"ן וגם כמנין זם"ט · וחסדים
ה"ח לאחת לתשלום שם ס"ך · והיה שם ה"ח עילאה אשר יוציאם
ממנה החמשה גבורות וכה נשלמין ס"ך דינים · וכן ס"ך
במספר קטן · הוי ה' לו שם תמנה העומד שם · שב"ן ס"ך
עם הכולל · והוא סוד קטן ומשט · כי הקטן רומז לחשבון
פרשתון של ל"ב נתיבו' חכמה כל אחד כלול מעשר כאמור
והקטן מודע כי החכמה כלולה בבינה · והבינה כלולה בחכמה
ולזה רמז הכתוב ואמר קט"ן מכמה קכ"ה בינה ובסנטי"ף שבי
הקצים יחד יעלה ע"י עולמות והוי"ה עם בה במילואה תשעה
אותיות הוי"ה ו"ו ד"ל"ת והכולל הרי עשרה לחשלים הס"ך לו
יהיה גם כן כי שם הקוים במילואה עולה עשר
אותיות הרי ס"ך · והוס"ט עם הס"ח של מקור סדיבי' עצמם
עולה גם כן ס"ך · וחיבור שני הס"ך יחד יעלו תר"ס כסוד
תרס ידך על נריך וכו' ובודע הוא כי החכמה פלמיתי' היא
היא לחכמת הרעים העליונים חכמה ובינה דלא מתפרשן
לעלמין בסוד אלו רעים לעילא המשפיעים שפע בימים
הללו ולבן תלמידי ר' עקיבא שלח היו אומרים אלו אח שלו
כדאמרינן לא נתנו כבוד אלו כלו מתו בהמשך הימים הללו ·
ולבן נהגו כל ישראל הכשרים שלא לישא אשה בימים הללו
ושלא להתגלח שער בימים הללו כדי שלא לעורר אח מדת
הדין עוד בעולם · ולבן כמו שבארבעים יום שבין שוב ליום
הכפורים · נדיך האדם לשוב בתשובה · והם מ"ט ימים
ועליהם נאמר ונדיק ממו לפני רשע כמו כן בימים הללו
ובזמן קום נדיך האדם לשוב בתשובה · ולבן תקנו חזל
למימר מילי דאבו' בימים אלו להיות שהם מילי דחסידות ת
וכמ"ש חזל אלו מלין דבעי למהוי חסידא יעסוק במילי
דאבות וגם מוסגים לקרות בימים הללו ספר משלי שכולו
מוסר השכל · ובאמת שמי שיוכל לעסוק בתורה ולעשות
תשובה בכללות כל אלו הימים אשרי ואשרי חלקו · והמנהג
לאו כללות כל עמנו יכולים הם להזהר בזה · ואין נוזרים
גזרה על הצבור אלא אם כן רוב הקהל יכולים לעמוד בה ·
ובפרט כי השבוע הראשון הוא יום טוב · והשבוע השניה
גם היא אין בה ויעבור ונפילת אפים · ולבן לפחו' ביום אשר
הלבנה היא חסירה ביום המשמרה של ר"ח אייר ושל ר"ח
סיון רצוי לנהגי מנולה לחזור בתשובה בימים הללו וקורית
אני עליהם פסוק ואותי יום יום ידרושון שתי משמרות הללו
ובפרט אם יתרצו המשמרו' ביום המולד עצמו · שאז נדיקים

לשמוע מפי מלכנו · וזהו מש"ה ישקני ונח"כ כשלח יכלו
לסבול פירשו ואמרו מנשיקות פיהו והם שתי דברות בלבד ·
והם אנכי ולא יהיה לך בלבד · וזמש מנשיקות מ"ם קנתית
ולא כל נשיקות שהם העשר דברות כולם · לעפ"י כי טובים
דודיך ממש מפיך יותר מיין והם שבעים פנים שיש לתורה
מכין יין · ולעפ"י שגם כללו כל הלומו' שמעו דברי הקב"ה
אנכי יש הפרש ביני לביפיו שהם לא הבינו כלום אלא כאדם
המריח בלבד וזמש לריח שמניך טובים שמן תורק שמך על
כן עלמות אהבוך שהם כללות הלומות · ורמז בזה שלין
לאומות העולם זולת שבע מצות בני נח בלבד · ואומנם לי
לישראל אנו דומים לנחן כמש"ה ואתנה נאני נתן מרעיתי
וכו' ודרך הנחן הוא כשהאחת מהם הולכת כולם אחריה
אחריה וזמש"ה בלשון יחיד משכני לאחת יחידית ואחריך
ברופף כולנו יחד · עוד ירמוז שלא יחשבו ישראל שהם שוים
יחד בעסק התורה הלומדים יש בהם חכמים ויש נבונים · ויש
מי שאינו יודע · ולבן לומד הגדול שבהם משכני תחילה לי
לבדי ואח"כ לאחריך נרוצה כולנו יחד · והביאני המלך חדריו
בחדרי התורה לי לבדי ואח"כ-כולנו יחד נגילה ונשמחה בך
וכו' ואין נזכירה דודיך והם רמזי התורה יות' מיין והם פשטי
התורה כשבעים פנים שיש לה ואין בהיות התורה משרים
לפניהם אין להסבוך כל העולם :

עוד יראה שיעור הכתובים בדרך רמז עם דברי חזל
במדרש בסוף המאמר אשר אנו עסוקים וכו' וז"ל:

תני משה בר נתן הקב"ה בכבוד גדולתו ואמרם · שב'
שיר השירי'אשר לשלמה למלך שהשלום שלו עכ"ל
וכפי סברת ר' משה בר נתן יהיו שיעור הכתובים כך . שיר
שהוא משובח מכל השירים שבעולם של השבינה המשבחת
את דודה והיא נקראת מלך העולם התחתון שהשלום שהוא
מדת היסוד המשים שלום בבית הוא שלה · עוד נקראת
שלמה על שם אפכי שלומי אמוני ישראל · והיא משוררת
לדודה שישמע לליף בסוד למנצח על לילת השחר והשיר הזה
לשלוח מאת דודה טרף לביתה וחק לנערותיה · וזהו מה
שהיא אומרת ישקני מנשיקו' פיהו בסוד ויווב הנשיקין בסוד
ויפק יעקב לרחל · ובס כר"ת "נשקני "מנשיקות "פיהו "כי
הוא מפיך ממש רומה לומר בזמן שעדין לא ינלו חוץ מפיו
ואין כי טובים דודיך מיין בזמן שהם מיין והם חמשה גבורות
הרומזים ליין תחילה · ואח"כ לריח שמניך טובים שהם
הח משה חסדים הבאים לך מהשמן העליון על כן עלמות
אהבוך והם כללות כל הארבעה עולמות אבי"ע · ואמרם
בשבח ישראל אל דודה · משכני ואעלני והחזירני אל מקומי
בעולם האצילות ואח"כ לאחריך נרוצה אחי כולנו העולמות
לעלות ולהתחבר זה בזה וזה בזה כנודע ליודעי מדע ·
והביאני המלך חדריו בסוד הזיווג הלמתי · אז נגילה
ונשמחה בך · ואמר נגילה ונשמחה לרמוז לזיווג הכולל
מחסדים וגבורות · כי נגילה רומז לגבורות · ונשמחה רומז
לחסדים · ואין נזכירה דודיך הרשומים אשר הין מיין והם
הגבורות בסוד הנשיקין · ואח"כ הזיווג הלמתי של החסדים
הנקראים מצרים כנודע ואז זיווג פנים בפני' ובאותו הזיווג
להבוך כל העולמות להיותו רמוז להבה · ולהיות כי בתקוה
שאמרו לנקבר חיבי דשחי לאחריך בעבין שהוא בבשרו של
עולם לא הלרתי עוד בביאור הכתובים והנה הוא כמוש
עמדי עד יערה עלינו ממרום כי ה' יתן חכמה מפין דעת
ותבונה בפלחן :

דרוש א' למשמרת ר"ח אייר

זאת תורת היולדת · לפני ה' וכפר עליה
וטהרה ממקור דמיה זאת תורת היולדת :

מסכת לכות פרק שלישי וז"ל · ר' חנינא בן תרדיון
אומר שנים שיושבים ואין ביניהם דברי תורה
הרי זה מושב לצים . שנאמר ובמושב לצים לא ישב. אבל
שנים שיושבים ויש ביניהם דברי תורה שכינה ביניהם ·
שנאמר אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע
ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחושבי שמו · אין לי אלא
שנים מניין שאפילו אחד שיושב ועוסק בתורה שהקב"ה קובע
לו שכר · שנאמר ישב בדד וידום כי נטל עליו עכל"ק :

ומים ד' אלו ומזמן הזה של משך חמשים יום שחות
אחד של ימי העומר · שם ימי דין נמור פכודע
ליודעי מדע שכן הנו"מ מספרו שב"ן · כנגד שם ס"ך דינין
עם הכולל · ושם ל"ב נתיבות חכמה וכל נתיב משם כלול
מעשר מרי ס"ך · ומתפשטים אלו שם ס"ך · כשבעה שבועות
אלו · הוי"ה לאחת דמ"ה בכל שבוע · נמצאו שבעה הויות
בשבעה שבועות · כמנין שט"ן וגם כמנין זם"ט · וחסדים
ה"ח לאחת לתשלום שם ס"ך · והיה שם ה"ח עילאה אשר יוציאם
ממנה החמשה גבורות וכה נשלמין ס"ך דינים · וכן ס"ך
במספר קטן · הוי ה' לו שם תמנה העומד שם · שב"ן ס"ך
עם הכולל · והוא סוד קטן ומשט · כי הקטן רומז לחשבון
פרשתון של ל"ב נתיבו' חכמה כל אחד כלול מעשר כאמור
והקטן מודע כי החכמה כלולה בבינה · והבינה כלולה בחכמה
ולזה רמז הכתוב ואמר קט"ן מכמה קכ"ה בינה ובסנטי"ף שבי
הקצים יחד יעלה ע"י עולמות והוי"ה עם בה במילואה תשעה
אותיות הוי"ה ו"ו ד"ל"ת והכולל הרי עשרה לחשלים הס"ך לו
יהיה גם כן כי שם הקוים במילואה עולה עשר
אותיות הרי ס"ך · והוס"ט עם הס"ח של מקור סדיבי' עצמם
עולה גם כן ס"ך · וחיבור שני הס"ך יחד יעלו תר"ס כסוד
תרס ידך על נריך וכו' ובודע הוא כי החכמה פלמיתי' היא
היא לחכמת הרעים העליונים חכמה ובינה דלא מתפרשן
לעלמין בסוד אלו רעים לעילא המשפיעים שפע בימים
הללו ולבן תלמידי ר' עקיבא שלח היו אומרים אלו אח שלו
כדאמרינן לא נתנו כבוד אלו כלו מתו בהמשך הימים הללו ·
ולבן נהגו כל ישראל הכשרים שלא לישא אשה בימים הללו
ושלא להתגלח שער בימים הללו כדי שלא לעורר אח מדת
הדין עוד בעולם · ולבן כמו שבארבעים יום שבין שוב ליום
הכפורים · נדיך האדם לשוב בתשובה · והם מ"ט ימים
ועליהם נאמר ונדיק ממו לפני רשע כמו כן בימים הללו
ובזמן קום נדיך האדם לשוב בתשובה · ולבן תקנו חזל
למימר מילי דאבו' בימים אלו להיות שהם מילי דחסידות ת
וכמ"ש חזל אלו מלין דבעי למהוי חסידא יעסוק במילי
דאבות וגם מוסגים לקרות בימים הללו ספר משלי שכולו
מוסר השכל · ובאמת שמי שיוכל לעסוק בתורה ולעשות
תשובה בכללות כל אלו הימים אשרי ואשרי חלקו · והמנהג
לאו כללות כל עמנו יכולים הם להזהר בזה · ואין נוזרים
גזרה על הצבור אלא אם כן רוב הקהל יכולים לעמוד בה ·
ובפרט כי השבוע הראשון הוא יום טוב · והשבוע השניה
גם היא אין בה ויעבור ונפילת אפים · ולבן לפחו' ביום אשר
הלבנה היא חסירה ביום המשמרה של ר"ח אייר ושל ר"ח
סיון רצוי לנהגי מנולה לחזור בתשובה בימים הללו וקורית
אני עליהם פסוק ואותי יום יום ידרושון שתי משמרות הללו
ובפרט אם יתרצו המשמרו' ביום המולד עצמו · שאז נדיקים

תמו לעזור לותם כשני מיני עזר ושיוע שיכולים ישראל לעזור
לותה והם בכל נפשך ובכל מאדך · בכל נפשך · בתעניות
ובתפילה · ובדברי תורה · ובכל מאדך בצדקה · ולכן
רמזתי בפתח דברי ואמרתי זאת תורת היולדת · זאת רומז
לצדקה כמ״ש לשרי לחטם יעשה זאת ומדבר על הצדקה
כמ״ש בפסוקים קודם לזה אמר ה׳ שמרו משפט ועשו צדקה
ואעלה קחי לשרי לחטם יעשה זאת שהוא מעשה בידי האדם
במשפט לא כתיב אלא שמרו משפט ולא נזכר בו מעשה כלל
ותורת ירמוז אל התפילה ואל דברי התורה · ואמו עושי׳ את
כל הסך הזה לסיבת היולדת ויהיה מונחה כמו היולדת כמו
כן לענייני והיה הלבנה היולדת ביום הזה · אמרתי עוד
כי הלבנה הזאת היה רמז אל הלבנה העליונה והיה השכינה
אשר עליה אמר הכתוב במלתהו טוב ולא רע כל ימי חייה
ונודע הוא כי יש לה חמשה עשר ימים טובים בסוד המלבי׳ עד
שלמא הע״ה · ויש לה חמשה עשר ימים חסרים מן שלמא
הע״ה עד נדקיהו הנאמר בו ואת עיני נדקיהו עיור · ולכן
ראוי גם כן לכוון לעזור גם לשכינה העליונה המתחברת
עם דודה ביום הזה ונטהרה לבעלי · וזהו מה שאמרתי
שדברי הלב יהיו לרצון גם לפני ה׳ כעבלה דמטרוניתא וכפר
עליה כמ״ש הביאו עלי קדרן כפרה על שמיעטתי את
הירח ואז וטהרה ממקור דמיה · ואת תורתי היא למנחם
ליולדת העליונה והיא השכינה והיא היולדת לכל נפשות
ישראל בסוד ובפשעיכם שולחה לאמכם · והנה המנוח הזאת
מונחת על כל כללות ישראל ומכל שכן למי שבכר התחיל
להחזיק במנוח הזאת שנעשה הדב׳ עליו כבדר חמור ובמוך
והם ח״ו היו נמנה עם לחיו ביום הזה כעשם כמ״ש בעניין
המתחזים לבית הכנסת ולא בא יום אחד שהקב״ה שולח
בעבדו ואומ׳ מי בכם ירא ה׳ שומע בקול עבדו אם לדבר מנו׳
הלך וגנה לו · ואם לדבר עבירה הלך אין מנחה לו ח״ו ומציו
בפרקי׳ היו שהתב׳ הלל ע״ה מנוח מאד על הדברי׳ האלו ואל:

במסכת לחנות פרק שני · הלל לומר ל תפרוש מן
המבול ואל תלין בעצמך עד יום מותך ·
ואל תדין את חבירך עד שתגיע למקומו ואל תאמר דבר
שאי אפשר לשמוע שסופו להשמע · ואל תאמר לבשאפשר
לעשות שמא לא יבוא · הוא היה אומר אין בור ירא חטא ולא
עם הארץ חסיד ולא הביישן למד ולא הקפדן מלמד ולא כל
המרבה בסחורה מחכים ובמקו׳ שאין אנשים ישתדל להיות
איש · אף הוא ראה גולגולת אחת שנפה על פני המים אמר
לה על דאטפת אטפוך וסוף מטיפיך יטופון · עכל״ה :

וראוי לדקדק במאמר הזה קשר הלז הכתובים זה עם
זה :

ובודי הרב זלה״ה פירש ואמר שמלבד פשט המאמר
המבואר ואומ׳ שאין ראוי לאדם לפרוש מן הבבור
בעת שנמנין לדבר מצוה שכל העושה זה ופורש מן הבבור
בעת ברתם ליבו ובכה לרגו׳ בכתמתם עכ״ו כונת הלל ע״ה
היה לאחם עוד ולומר שאעפ״י שהאדם עושה כל מה שעושי׳
הבבור · האנשים ליבו מתחבר עמהם במקו׳ שהם מתחברים
ומתועדים יחד אלא הוא עושה לבדו בביתו כל מה שהבבור
עושים בבית הכנסת גם זה נקרא פורש מן הבבור ולכן
ביום בלשון אתם אל תפרוש מן הבבור כלל בכל מה שהם
עושים · בעבור שאלהים ניצב בעדת אל · והן אל בביר
לא ימאס האמנם בכל מעשה היחידים הקב״ה מפשפש
בהם · וכמ״ש במקום אחר פנים אל תפילת הערער ולא
בזה את תפילתם · וקרוב לזה אמרו חז״ל אל תקדים תפילתך
לתפילת הבבור לבית הכנסת · ואם תחשוב
בעצמך שאתה בדיק בימי ואיבך בדיק בבבור כלל · ואל תדרבה
עם בריבים בך ובזבותך ואתה אין בדיק אלהים · לכן חזר

ואמר ואל תלין בעצמך עד יום מותך · וכן אמרו חז״ל
שהקב״ה אין מיחד לת שמו על הבדיקים כל זמן שהם חיים
על פני האדמה · וכמ״ש הן בקדושיו לא יאמין · ועוד
כתיב לקדושים אשר בארץ המה וכו׳ · ונלע״ד כי קרוב
אל הבן · פירשו חז״ל · על משבת ר׳ פטורלי אומר וכו׳ :

במסכת לחנות פרק ד׳ וז״ל ר׳ פטורלי אומר הוי בולה
למקום תורה ואל תאמר שהיא תבא לחריך
שחבריך יקיימוה בידך ואל בינתך אל תשען עכל״ה :

ובתוספות פירשו שזה ר׳ פטורלי הוא ר׳ אלעזר
בן ערך הנאמ׳ עליו כמעין המתגבר
כאפנה ובזמן שפירש מחבירין שבח תלמודו עד שהלך
למקום אחר וקראו אותו לקרות בתורה · ובמקום החורש
הזה לבח רשם חדשים · קרא החרש היה לבם · ובכוחה
מכוחת שם הקב״ה הדברים הנלה בפיו לומר לו שבעבור
שפירש מחבירין נעשה חרש לבן · עד שהתפללו חבירין
עליו וחזר וזכר תורתו ותלמודו · ולכן לח״כ כשעמד על
עמדו ונקרא ר׳ פטורלי המכהיר פני חכמים בהלכה ·
אמר הוי בולה למקום תורה · כלומר אעפ״י שתהיה חדש
בגזל בתורה במקומך הוי בולה למקום תור׳ לם שם עוסקים
בתורה יותר ממך אעפ״י שבל חדש חפץ במדיבתו ואל תאמר
שהיא תבא לחריך בהיות שאתה חדש גדול וכשיא בישראל
וכולם נריכים אל מרי חיטוייא · ואל תורתך הם מיחלים ·
בעבור שבבר חזל למדנו במקו׳ אחר ומתלמידי יותר מבולם
וז״ש שחבריך יקיימוה בידך · ואם תחשוב שדעתך היא
רחבה מאד יותר מדעתם · לבן אמר ואל בינתך אל תשען
חוזרנו למ״ש הלל ע״ה ואל תאמן בעצמ׳ עד יום מותך שמא
יארע לך שום חולי לו ליום מחורע שתשבח תורתך כמעשה
הנו׳ · או ואל לחידך ביסח שמא בהשלחך יחידי בביתך ותשב
בדד שמא ח״ו יארע לך כמו שארע ליוחנן כ״ב שהיתה
בהוכה גדולה שמוכי שבה ולבסוף נעשה פדוקי וזהו מ״ש ואל
תאמן בעצמך עד יום מותך · ות״ת לדרבה ואל לחידך ביסח
כי במתבר החדש עם הכשים לפשר שמידי כך יצא לתרבו׳
דעים · ושב למיתב תרמלן מלמיתב טבדו וקורלן לכי בך טוב
להיו׳ החדש לבדו לבן חזר וניו׳ ל תדין את חבירך עד שתגיע
למקומו ולעולם הוי דן את כל החדש לבף זבו׳ ולא לבף חובה
ואל תאמר בשדיים ח״ו · וכל העדה הולם קדושים ובתוכם
ה׳ · ואם בחולי תאמר שהדברי׳ החלו לכי לומר לותם בימי
לבין עצמי וח״ו היכי לומר לותם בפני לחרי ח״ו פחמ׳ בימי
לבימי לכי מיסר את עצמי ובומר בדרך היותר טובה לעצמי ·
לבן חזר ואמר ואל תאמר דבר שאי אפשר לשמו׳ הלל בעבור
שמופו להשמע · ועוף השמים יוליך את הבל וכעל בנפים
יגיד דבר · ואם תאמר מאחר שהרבותם עלי המשלוי בל בך
אם בן אלך לי לבדי לחד לגנותי להתחבר עם בני חדם לאבול
ולשתות ולפרט בימי בחרותי וח״ב בימי זבנותי לחזור
בתשובה ולתמפה עם הניבור · לבן חזר ואיה ואל תאמר
לבשאפשה לשמה לא תפנה בלל ח״ו · לבן חזר אל
הדרך הבבונה שהוויתי לותך בתחילת המאמר :

עוד נלע״ד לפרש קרוב אל המאמר והעניין הוא שאם
ראה אדם אחד הנדיק אחם ושלוש חדוד הוא
פרוץ ואינם מקיימים המצות בהלבתם ואת דתי המלך מלבו
של עולם אינם עושים · ולבן בחר הנדיק הזה להתוסף
בביתו לבדו בדי לעבוד את ה׳ ואינו רוצה להתערב עם
הניבור · לבן בזה הלל ואמר אל תפרוש מן הניבור בלל
לעולם בחיותך תמיד שיהיה להיות תמיד שהקרבן הניבור אינו
נדחה לעולם וכמ״ש חבור עניבים תפריש הנח לו · אעפ״
שעובדים עו״ז מחבר שהם בחברה אחת הנח להם והטעם
הוא שבהיות ישראל בולם בחבודה אחת ובחבר אחת בעיד

הקב"ה להם בלבם שיחזרו בתשובה ויקבל תורה. מ"ב בהיות לאדם יחידי לעצמו שהוא נדיק גמור ליפטר שיהיה לו ליזה עון שיקטרג עליו ומתוך כך יפסיד לבבו ויקריח תבשילו ויצא לה רבון העולם ולא יהיה לו זכות שישוב בתשובה להיותו יחידי וזהו מה שחזר וחמר ולא תלון בעצמך עד יום מותך לומר שאתה נדיק והם הינם נדיקים ולכם לאתה פורש מהם. והזהר והשמר שלא תדבק את הכירך עד שתגיע למקומו. ולכן לא תדין את הכיבור לכף הובה עד שתגיע למקומם שמא הם הנוסים לו בעניו אחר:

עוד ירצה קרוב אל הפ' בהיות לאומר לאדם בשלמא אם אני לבדי בביתי הייתם מצויים אותי אל תפרוש מן הכבור. אלא מאחר שאני רואה כמוך אחר שאני רואה כמוך בני אדם אחרים. הפורשים מן הכבור גם הם כדי לעבוד את ה' בביתם לבדם למה להיות אני נופל אל מפם שלא לעשות כמותם. לכן ניזה הלל ואמר לעולם אל תפרוש מן הכבור. ואל תלון בעצמך עד יום מותך ותלמוד כמו שאלוני פירש מן הכבור גם אני לפרוש כמוהו בעבור שהוא יתכן שהוא נדיק גמור יותר ממך. ואעפ"י שאתה מכיר את עצמך יותר ממה שאחרים מכיריים אותך עכ"ל אל תלון בעצמך עד יום מותך. ועוד יש טעם אחר שאל תדין את הכירך עד שתגיע למקומו. ויתכן שיפשר לומר שמה שפירש אותו הנדיק מן הכבור להשאר בדד וייחידי בביתו היה לחיזו סיבה ידועה או למיכת חולשה. או זקנה יתירה או חיזק עניו אחר. ולכן אל תדין את הכירך עד שתגיע למקומו. ואגב שהזהרתיך ואמרתי לך אל תדין את הכירך עד שתגיע למקומו אגב הזהרתי אותך גם כן בעניו הדומה לזה בעניו התורה ואל תאמר שיש בתורה חיזה רמז או חיזה סוד שאין לאדם יודע אותם ואתה וכולם כריכים אליך. וזהו מ"ש ואל תאמר דבר שאי אפשר לשמוע אותו מזולתך. בעבור שמשמיו מאחרי שהתורה חיפה ירושה לך. וכמו כן לא תלך לגד אחר לפרוק מעליך לגמרי עול התורה בהיות שיש אחרים שיעסקו בה תאמר בלבבך אין עוד היות היום גדול ועתה לעסוק בחכלי העולם בבחירותי ואח"כ בימי הזקנה אשוב לעסק התורה. וזהו מ"ש ואל תאמר לבשלפניה אשכה שמא לא תפנה ח"ו כלל. ולכן קרן בבחרותך תורתך בימי נעוריך כי אז תצליח את דרכיך בהכלי העולם ואז תשכיל בתורה. וזה וזה יתקיים בידך. ואחר שביארנו דברי הלל הלשונים. נבא עד דברי הלל האומרים בחומרו הוא היה אומר אין בור יראי חטא. ולא ע"ה חסיד. ולא הבייש למד. ולא הקפדן מלמד. ולא כל המרבה בסחורה מחכים. ובמקום שאין לאנשים השתדל להיות איש:

וירצה קשר האומר הזה גם כן בחומרו בדרך כלל הוא היה אומר כלומר הוא עצמו הלל הנזכר שניזה על החשש דברים הקודמים והם ש תפרוש מן הכבור זכ' בחומר. הנה הוא בעצמו ניזה על חשש דברים אחרי' המקבילים על חשש דברים הנו'. וירצה לומר אין לאמת שניזיתי לתלמיד חכם אל תפרוש מן הכבור מפני שהוא יודע טוב ורע. ויודע מעלתן של בבור שהיא גדולה. אבל אם הוא עם הארץ קיים לי בגויים שאין בור יראי חטא. ובנגד מה שאמרתי אל תלון בעצמך עד יום מותך חזרתי ואמרתי ואל תאמרתי את הכירך עם הארץ. וכנגד מה שאמרתי אל תדין את הכירך עד שתגיע למקומו. חזרתי ואמרתי ולא הכייש למד ולא הקפדן מלמד ואינם יודעים לדון את עצמם ואל סכן את לאחרים. ובנגד מה שאמרתי ואל תאמר דבר שאי אפשר לשמוע בדברי תורה שפופו להשמע. חזרתי ואמרתי ולא כל המרבה בסחורה מחכים בדברי תורה. ובנגד מה

שאמרתי ואל תאמר לבשלפניה אשכה וכו'. חזרתי ואמרתי ובמקום שאין לאנשים השתדל להיות איש:

וכפי סדר המאמר בעצמו ירצה שהבן הוא ויב לגמרי יותר מעם הארץ. שהעם הארץ אין בו תורה. מצד עצמו. הלמנם שומע מפי אחרים בשעוסקים בתורה הלמנם הבור הוא בור קדקע בקדקע שלא נחרשה מעולם. ולכן אמר אין בור יראי חטא. כי מאחר שאינו יודע דיוק דיון ואיך כיצד יהיה יראי חטא. הלמנם העם הארץ הוא יראי חטא. הלמנם חסידות יתרה אין בו וזהו מ"ש ולא עם הארץ חסיד. ואח"כ עלה עוד במעלה להלמיד הדיוק ללמוד לאעפ"י שבעת הזה עדין עם הארץ הוא. וניזה לזהו שלא יהיה כישן וזהו מ"ש ולא הבישן למד. ואח"כ עלה במעלה עוד ואמר לרב המלמד ולא הקפדן מלמד. ואח"כ עלה במעלה עוד לדבר עם התלמידי חכמים עצמם וניזה לזהם שהן אמת שכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטילה הלמנם לא מפני זה יעשה האדם תורתו עראי ומלאכתו קבע חלא יעשה תורתו קבע ומלאכתו עראי. וזהו מ"ש ולא כל העוסק במיבה בסחורה מחכים. דוקא שלא יהיה כל העוסק בסחורה מחכים חלא ולא כל המרבה בסחורה מחכים. ואחר שכל דיבר עם התלמיד חכם עצמו ואמר שהן אמת שכל מה שיוכל האדם למנוע את עצמו מצרכי בבור הרי זה משובח. הלמנם כד"א במקום שיש גדולים ממנו שזו הקולר תלוי בגורלו. אבל במקום שלא יש גדול ממנו. לז הקולר תלוי בגורלו. וזהו מ"ש ובמקום שאין לאנשים השתדל להיות איש:

ואמר רבינו הקדוש ע"ה מסדר המשניות:

אף הוא הלל עצמו. רצה הלכה למעשה שהקב"ה פורע לאדם מדה כנגד מדה. והוא לומרו אף הוא רצה גולגולת תחת שנפה על פני המים. אמר לה על דאטפת לחבירך וסוף מטיפיך יטופון. רצונו לומר שהגולגולת הזו סופה שלא בארץ ושם תקבר. והוא הוא שנפה על פני המים. ואמר זה ודאי שהוא פרעון מדה כנגד מדה על דאטפת את לאחרים גם אתה גולגולתך על פני המים וגם מי שעשה עמך רעה יפרע לו הקב"ה כמוה וסוף מטיפיך יטופון גם אתה על פני המים להורות שמדה כנגד לא בטלה:

ומורי הרב זלה"ה כתב משם רבו מורו הרב הגדול זלה"ה כיולו המאמר הזה דרך רמז ואמר שכוונת הוא שהלל ע"ה היה גלגול מרע"ה. ומ"שכתו שלו ויהי במנוחה את פרעה נף על המים בקריעת ים סוף. ולא ניזול אלא הוא לבדו כמו כן בגלגול הזה של הלל רצה גולגולת אחת שנפה על פני המים והיא היתה גולגלתו של פרעה הרשע עצמו שחזרה בגלגול לבא בעה"ן ונתרצה והשלכה גלגלתו על פני המי' ואז אמר לה הנה באותו הפעם ניזולת בעבור שתכיר את מעשה ה' כי נורא הוא. הלמנם בפעם הזה לא עמד לך סוס וכזות אלא על דאטפת לבני ישראל במים שנזרת ואמרת כל הבן היאור תשליכוהו. אטפוך גם אתה. ואח"כ חזר פניו בבגלגול שיהיה ואמר ישראל סוף מטיפיך יטופון וכל העושה לכם רעה הקב"ה פרעה ממנו וכפרט מי שעושה רעה לרבים או מכל שכן לכלות ישראל ולכן ניזה ברמזית דברים אל תפרוש מן הבבור וכו' בעבור כי גולגל חזק הוא. ויריב את ריבם. להיות כי בהיות רבים מועדי יחד אי אפשר שכולם יעסקו בדברים בטלים וכיוצא בזה בעבור שלאחר יעורר את חבירו מ"כ ביחיד היושב לבדו שמוכרח הוא שיעסוק בדבר וידוש מדברי תורה. וקרוב אל הנו' מפאמו במאמר שהצענו בפתיחת עניני בהומרו ר' חניכא בן תרדיון אומר שנים שיושבין ביניהם

דכרי תורה הרי זה מושב לצים. שנאמר ובמושב לצים לא יצב. לכל שנים שיושבים ויש ביניהם דברי תורה. שכינה ביניהם שנים שיושבים ביניהם וכו':

וראוי לדקדק במאמר הזה תחילה. בגמ"ש ר' חניגא בן תרדיון עניין מחודש שהשנים שיושבים ואין ביניהם דברי תורה שנקראו מושב לצים. ורוצה להכריח העניין מן הפסוק שנאמר ובמושב לצים לא יצב. והנה מן הפסוק לא ליכא למשמע מיניה כלום. בעבור שהפסוק איירי מדכר תלת ברשעים גמורים וכמ"ש לשרי הלים לשר לא הלך בעצת רשעים ובדרך חטאים לא עמד ובמושב לצי' לא יצב. ומדלתקשו להרב ז"ל מה שהם שויים ברשעו' ומקיכא תיתי לומר שנים שיושבי' ואין ביניהם דברי תורה שבעבור זה בלבד נקראו מושב לצים. ועוד דאוי לדקדק בהמשך דבריו כשאומרו בלשון הזה שנים ויושבים ואין ביניהם דברי תורה. והיה לו לומר שנים שיושבים ואינם עוסקים בתורה ומאי ביניהם דקאמר. עוד דאוי לדקדק כי בשלמא החלוקה הראשונה שהיא שני' ויושבי' ואין ביניהם דברי תורה שנקראו מושב לצים לשמועינן רבותא שבשיבה לחודה נקראו מושב לצים. הלמה החלוקה השניה שהיא שנים שיושבים ויש ביניהם דברי תורה שכיחה שרויה חין צורך לאומרה כי פשוטה היא כי למה יגרע כחלתם שלא תהא שכיחי שרויה ביניהם. עוד תיבעול הקושיא הזאת בחלוקה השלישית שאח' ומיהו לפי לחד שיושב ועוסק בתורה שהקב"ה קובע לו שכר. וכי כיון יתכן ויעלה על הדעת לומר שהיחיד העוסק בתורה שלא יהיה לו שכר עד שהוצרך התנא ע"ה לחדש ולומר שהקב"ה קובע לו שכר. ועוד דאוי לדקדק כי מאחר שהכריח שלפי לחד שעוסק בתורה שהקב"ה קובע לו שכר אם כן מה צורך במה שאמר תחילה חלוקת מניין לפי לו שנים שעוסקים בתורה וכו'. ועוד דאוי לידע היכי משתמע מפסוק ישב בדד וידום וכו'. שהקב"ה קובע שכר ליחיד העוסק בתורה. ולדבית קרח ליכא למשמע דמשתע בישיבה. ובלבל שאסור לעסוק בתורה שלא ישב בדד וידום מדברי תורה הוחיל וכתל עלין הקב"ה שלבלות והעיבון:

והביאור נלע"ד לפרש שהנה ר' חניגא בן תרדיון ע"ה. רצה ללמדנו דרשה מחודשת שהיא דאוי לבני הדרש לשאר בעפר יסודם ולא עפרש ישובון. והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה לתת לפניו דין וחשבון שישארו בעה"ו יושבים וכטילים. שלא לו יתעסקו בעניני העה"ו לצורך קיום הגוף ולצורך מזונות בניו ובנותיו ושאתן שמצוה גדולה קא עביד. לו יתעסקו בקיום הנפש ולסגל תורה ומצות ומעשים טובים לעולם שכולו טוב לחיי העה"ב. ולכן שתתיל ואמר שנים שיושבים וכו'. ולא אמר אחד שיושב וכו'. דמלתא חבה לורחיה קא משמע לן בעבור שהאחד יושב ובטל לא משתכח. שמה יעשה יחידי ובודאי שמחלין יחפש או אחר לומנות אחד או לילך בשוק. או ליגע לדרך וכיוצא. או לעסוק בתורה. הלמה בשנים שיש תועלת שני' לדבר דברי בטלה וכיוצא וכמ"ש היכלכו שנים יחדיו בלתי אם נועדו. ולכן התחיל ואמר שנים שיושבי' ואין ביניהם דברי תורה. ודקדק במתני שפתיו לומר ואין ביניהם ד"ת. ולא אמר ואינם עוסקים בתורה. בעבור להשיב תשובה לאלו השנים שלי יאמרו אין לנחנו יודעים לעסוק בתורה. לכן הקדי' ואמר להם שתקנתם הוא שיכיר איש שלישי שיודע לעסוק בתורה וישמענו מפיו דברי תורה. והוא מ"ש ואין ביניהם איש שלישי שיעסוק בתורה שם שם אינם יודעים לעסוק בתורה. לו נקראו מושב לצים. שנאמר ובמושב לצים לא יצב. ולא נעלם מה שדקדקנו כי מקרא לא משתמע כלום דאימא לינא דקרא לא משתעי אלא בלצים ממש. וכן חבירו בפסוק מופיע עלין באומרו בעצת רשעים וכדרך חטאים. ובמושב לצים לא יצב:

האמנם כדי לבא אל הביאור נדיך להבית הפסוק מעיקרו ולישב לותו ולח"כ נייצב לשית ר' חניגא בן תרדיון ע"ה. והנה הפסוק לומר לשרי הלים לשר לא הלך בעצת רשעים. ובדרך חטאים לא עמד. ובמושב לצים לא יצב. כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה:

והנה התנא ר' חניגא ע"ה דקדק מה שדקדקו חז"ל ואמרו וכי מאחר שלא הלך כיצד עמד. ומאחר שלא עמד כיצד יצב. ולא פעלם מה שתרגו חז"ל במקומו ואמרו שהכוונה של הפסו' היא ללמדנו שעבירה גורר עבירה ומה הלך סופו לעמוד. ומה עמד סופו ליצב. והתנא רבי חניגא ע"ה רצה ליישב הפסו' כאופן אחר. עוד דקדק התנא ע"ה שמודיע הוא שמילת לשרי היא רבה עד מאד כמ"ש חז"ל שלא כן לא שייך למימר לשרי למי שאינו עושה עבירה. אלא לעושי מצוה. וכפי זה הכי הל"ל לשרי הלים שבתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה וכו'. לעפ"י שגם זה יש לתרץ ולומר שהתחיל בסוד מרע תחילה וחת"כ ועשה טוב החלמם אין מספיק הטעם הזה כדי לומר מילת לשרי למנ' שלא הלך בעצת רשעים. עוד דקדק התנא ע"ה. שלפחות הוחיל ואמר לשרי וכו' הכי הוה ליה למימר החמו' עם החמו' ונודע כי הרשעים הם יותר חמורים מן החטאים. והחטאים יותר חמורים מן הלצים. וכפי זה הכי הל"ל. לשרי הלים לשר לא יצב עם רשעים. ועם חטאים לא עמד. ועם לצים לא הלך. כי אם בתורת ה' חפצו וכו':

ולכן כדי לתרץ ולישב כל הדקדוקים הנ' ראוי לדרוש הבנת הפסוק באופן אחר. והסתא שייך למימר בית לשרי. וגם להיותו נאמר בחדר הזה. לשרי הלים שהיו הולכים בעצת רשעים והיות הרשעים יותר קשים מכולם לסור להלוך עמהם לפיכך בהליכה בעלמא הלמם החטאים שהם יותר גרועים מן הרשעים כחטא לא לשר הלכים עמהם הלצים שהם הטמידים בלבד. והלמם הלצים שהם יותר גרועים מן החטאים לא לשר הלא הישיבה בלבד הלמם הטמידים ומכל שכן הסלכים עמהם לא לשר. וזהו דרך נכוחה בפסוק עוד ירצה שהטעין הוא שבח דוד הע"ה למנוע את הלדם הנדיק העוסק בתורה בחולי יארע לו לעשות היזה דבר בעסקיו. ושמע שהטעין הזה יגיע מפי היזה רשע קודם שהשב הוא לעשות אותה הזולת וכבר יגיע מפי רשעים לא יעשה אותה בעבור שהין בה סימן ברכה. וכמאמר חז"ל אין לרשע ואין לשכנו. וזהו מ"ש לשרי הלים הנדיק המתנבר על יצרו ונקרא הים לשר לא הלך בעסק מעסקיו בעצת רשעים שלמדו היזה העסק. הטעם"ש הלין בה שום עון הלמם מלחר שיגיע מפי רשעים כמנע מלעשותה. לחר עוד ובדרך חטאים לא עמד כלומר יותר נדקות כמנה כו שהפילו בדרך לחר שהיא דרך המלך לכל העולם. ושמע שהטאים עמדו והלכו בלותה הדרך לא עמד שם כלל בעמידה לולי יפגו לותו בדברי נידקות וחסידות וכמו שביארנו בפסוק בני אם יפתוך חטאים לפילו במילי דחסידותא לא תוכח עמהם בהסובה כלל שמא יוסילוך מן הכלל אלא תשובתך להם תהיה חלוטה מרלשית דבריהם להשיב להם היכי רוצה כלל בלי שום טעם כלל בעבור כי הין טעם ברצון וזהו מ"ש אל תלבה לשר עוד ובמושב לצים לא יצב. כלומר יותר נדקות כמנה בהיש הנדיק הזה שהפילו ליצב עם בני חדם שהיכם עוסקי' בתורה הלא יושבים בטלים ונקראים מושב לצים לא יצב

עמהם · והוא מוכרח לדרוש כך בעבור מה שעבר · והעתיד
מה שעבר · קשה טובא וכי מחמת שאמרת שלפילו בעצם
שיתתי מפי הדשעבים לא הלך כה · ובדרך הכפושה לכל
העולם לחר שהלכו כה החטחי'לא רצה לעמו' בה לשמועינן
לח"כ וכמושב לגים המת לוגגים לא ישב · וכי זאת לתטריכה
למימר הלא מוכרח הוא לומר שמה שאמר הכתוב וכמושב
לגים לא ישב משתעי במושב בני חדם היושבי' כחול' מדברי
תורה לא ישב עמהם והעושים כך נקרחים כשב לגים · עוד
מוכרח הוא לדרוש כך מפני העתיד כמו' דסמיך ליה כי חם
בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה מכלל
מלילו שמה שהקדים ואמר וכמושב לגים לא ישב · מדבר
בחי שיושב בטל ואינו עוסק בתורה ולכן אמר כי חם כלום'
לא היה מכת הלגים אלא מכת העוסקי' בתורה · ואם כונת
לגים הוא כמשמעו אינו מקביל אלינו מ"ש כי חם בתורת ה'
חפצו · אלא מקביל לגן הוא מי שאינו לן · ומקביל לעוסק
בתורה הוא מי שאינו עוסק בתורה . ולכן הפריח ודרש מן
הפסוק הזה ואמר שגים שיושבי' ואין ביניהם דברי תורה הרי
זה מושב לגים שכאמר וכמושב לגים לא ישב :

ועוד נראין בפסוק שדרשה שחידש ואמר ואין ביניהם
דברי תורה ואמרנו שתקנת היה חם הם בעצמם
יודעי לעסוק בתור' יעסקו בתורה ואם לאו יביאו אליהם שלשי
שילמד אות' ואם ישמעו ממנו ואם לא ידעה לבא בחינם יתנו לן
שכר · והל זה נראין כאמר בפסוק אתי מוסחאות · כי חם
בתורת ה' חפצו · וחזר ואמר ובתורתו יהגה יומם ולילה ·
וירצה שמדבר עם הבני מינים · עם היודע לעסוק בתורה ·
ועם מי שאינו יודע לעסוק בתורה · ובנגד מי שאינו יודע
לעסוק בתורה לומר כי חם בתורת ה' וחיפה תורתו בעבור
שאינו יודע לעסוק בה · ולכן תקנתו היה חפצו ושוא מזמנו
שיתן שכר למי שיודע לקרות שי' וילמד אותו בשכר חם לא
יזמנה מי שילמד אותו בחינם · ובנגד מי שיודע הוא עצמו
לעסוק בתור' לומר ובתורתו יהגה יומם ולילה ולא יהיה יושב
ובטל כלל · וחזל פירשו ואמרו שמאחר שבונת החדם היה
לעסוק בתורה לעפ"י שאינו יודע לעסוק בתורה · מעלה
עליו הכתוב כאלו עסק ממש · ולמשה כי חם בתורת ה'
חפצו לעסוק בה לעפ"י שאינו יודע · קרי עליו ובתורתו
מומם יהגה יומם ולילה :

עוד פירשו ואמרו כי קודם שעסק החדם בתורה
נקרחת תורת ה' · אבל לחר שהתחיל לעסוק
בה נקרחת תורתו ממש :

עוד נלע"ד לומר שרמז הפסוק לומר מה שאמרו חזל
בח להטהר מטייעין לותו וזהו מ"ש כי חם בתור'
ה' חפצו ורצונו לעסוק בתורה לעפ"י שעתה לינו יודע כי
מכאר לותו שעתיד להיות בעל תורה ובתורתו יהגה יומם
ולילה · והשתא לתי שפיר מש"ה לח"כ והיה כעץ שתול על
פלגי מים לשר פריו יתן בעתו ועלהו לא יבול וכל לשר יעש'
יצליח · ירצה הנה החיים הזה לשר לא ישב במושב לגים שלא
כי חם בתורת ה' חפצו ובתורתו למי שילמד לותו תור'
ונקרחת לח"כ בשם תורתו · הנה יוכח והיה לשון שמחה
לעצן שתול ולא לאמר בעץ נטוע במקומו מעיקרו אלא שתול
ממקום למקום כך זה כשתל ממש שהיה תחילה עם הארץ
ולח"כ כשתל לבית המדרש הנקרא על שלבי מים ואין מים
אלא תורה ומה שחידש עתה בתורה כאמר כי לשר פריו יתן
בעתו · והנה זמן שנראין היה עם הארץ לאמר ועלהו לא
יבול · הנמשל לעלים שאין בהם פרי ומכאן ואילך וכל לשר
יעשה יצליח בתורה :

ולכן חזר ואמר התנא ר' חניא ע"ה · אבל שגים
שיושבים ואין ביניהם דברי תורה שכינה שרויה

עליהם שנאמר ויקשב ה' וישמע ויכתב ספר זכרון לפניו
ליראי ה' ולחושבי שמו · ואשמועינן רבותא בחלוקה הזאת
כמ"ש כשגים שיושבים ואין ביניהם ד"ת שכינה שרויה
ביניהם · משום דהוה לאינה לאכל שאין שכינה שורה על
פחות מעשרה כמ"ש אלהים נצב בעדת אל ואין עדה
פחותה מעשרה · קל משמע לן שלפילו שגים שכינה שרויה
ביניהם · והביא ראיה מפסוק לן כדברו ירחי ה' חיש אל
דעהו והם שגים העוסקים בתורה וכתיב בהם ויקשב ה'
וישמע ויכתב וכו' · ומדקאמר קרא לן כדברו ירחי ה' והל"ל
לן דיברו ירחי ה' חיש אל דעהו · ודבדברו הוא מלחר ·
הפסוק לרמוז מ"ש התנא ע"ה ואין ביניהם דברי תור' ופירשנו
שאם היום יודעים הם בעצמם לקרא בתורה יביאו להם
שלשי שילמד אותם והשתא לתי שפיר לומרו נדברו מלחר
ולפשר לומר שגם כרמוז הלמוד כדרך רמוז בפסו' בלומרו שלש
לשנות ויקשב ה' ·הרי רמוז שהקשיב מהלחר וישמע מהשני·
ויכתב ספר זכרון לפניו מהשלישי והרי ברמוז בפסוק שלשה :

אבל עוד התנא ר' חניא ע"ה · אין לי אלא שגים
בעבור שהשגים אים את דעהו יעזרו ובפר' אם
יביאו עמהם שלשי שאין מתקיים העולם על שלשה עמודים
ובתלתא הוא חוק' מכין שלפילו אחד שיושב ועוסק בתורה
שהקב"ה קובע לו שכר כמו השגים העוסקי בתורה · ואימא
אפילו אינו שכר אלא שלא יקרה לן ועגם שנאמר יאב בדד ודוש
כי כעל עלין · והאמת שהפסוק הזה מדבר בלאכל הלמוד
מורע שכל מה שבאכל הוא לאסור כנגדו מי שאינו אכל הוא
מחויב בו ולכן באכל נאמר בפיחות יאב בדד ודוש מדברי
תורה · הלמוד למי שאינו אכל נאמר בתמיהא לאשר לאדם
יאב בדד והוא יחידי ולא יעסוק בתורה ודוש"ו בתמיהא
אלא כי נטל עלין השלך עליו הקב"ה עול שיעסוק בתורה
וגם נטל עליו שכר העוסק בתורה והשתא לתי שפיר שבאדם
היחידי העוסק בתורה אין לו אלא שכרו בלבד · הלמוד
שגים העוסקים בתורה יש להם יתרון שהקב"ה שרויה ביניהם
כמ"ש ויקשב ה' וישמע הרי שכוכר בו שם ה' הלמוד ביחיד
לא נזכר בו שם ה' · ולכן הזכיר התנא ע"ה כל אלו הג'
חלוקות הא כדלתיתים והא כדלתיתים :

והרב כמה"ר עובדיה מברטנורא ז"ל ביאר בפשט
הפסוק בפי' המשכיל ישב בדד ודום בקול דממה
דקה כדרך הלחד השופט בתור' לבדו בלחש כינטל עליו הלן
בתיבת התורה כולם ניתנה בעבורו ועם הקדמת הרב ז"להם
לכי מבאר עוד ולומר שהשגים שעוסקים בתורה רלוי להם
שיהא יהו קולם בקריאתם דרך גדולה וחיבה הוליל ואת חבירו
יחד בעסוק בתורה · ובפרט לם שלשה שהעולם כשען
עליהם · הלמוד לם הלחד לבדו הוא העוסק בתורה ועבר
על מה שאמר התנוך חרב על הבדים ונואלו כמו שלמדנו
חזל ח"ו חרב על שונאיהם של ת"ח היושבי' יחידים ועוסקים
בתורה · לבן עונשו הוא ודום שיקרא בתורה בחשאי בקול
דממה דקה ולא בקול רם · ואעפ"כ נראי נטל עליו שהקב"ה
קובע לו שכר · חזרנו להקדמתינו שאין טוב להדם כי לם
להצטרף לעולם עם הציבור בכל פרטיהם בין בתפלה בין
בעסק התורה בעבור שהן לל כביר לא יחסם · ועוד מצינו
מאמר לחר לחזל קרוב לל כל האמור :

במסכת לכות פרק ג' וזל · ר' חלפתא איש כפר
חניה חומר עשרה שיושבים ועוסקים
בתורה שכינה שרויה ביניהם · שנאמר ואגודתו על לרץ
יסדה · ומנין לפילו שלשה שנאמר בקרב ללהים ישפוט
ומנין לפילו שנים שנאמר לן כדברו ירחי ה' חיש אל דעהו
ויקשב ה' וישמע וכו' ומנין לפילו לחד שנאמר בכל המקום
אזכיר לת שמי לבא לליך וברכתיך · עכל"ה

ודאוי לדקדק כדברי ר' חלפתא ע"פ שנראה בודאי שכל דברי הם מיותרים מאחר שר' חניכא בן תרדיון ע"פ הכיבה רחיה לשנים עשקים בתורה שמביאה ביניהם. אם כן מכל שכן לשנים ומכל שכן לחמשה ומכל שכן לעשרה. ודוחק הוא לומר שר' חלפתא לא שמע דברי ר' חניכא בן תרדיון מאחר שמנה לותם רבינו הקדוש שניהם יחד בפרק אחד:

ובאמת שרציתי לומר שם הפרש ביניהם שר' חניכא בן תרדיון לא הזכיר מילת שרוים הלא לומר שהביאה ביניהם בפתח כלומר שומעת מה שהם לומרים שלמים לא מפני זה שרוים ביניהם לגמרי. שלמים ר' חלפתא הוסיף לקח ולומר שהביאה שרוים ביניהם ממש שיושבת בתוכם ישיבת קבע:

אך קשה לי עדיין כי לרחית שנים שיושבים ועוסקים בתורה שהביאה שרוים ביניהם שניהם הביאו רחיה מפסוק לו כדברו ירחי ה' וגו'. וכיצד יתכן לשים הפרש ביניהם ממילת שרוים:

ועם כל זה עדין נוכל לתרץ שכל לחד משניהם דורש לת הפסוק הזה כפי שמותו. ור' חניכא בן תרדיון הלא הזכיר מילת שרוים דורש הפסוק ויקשה ה' ושמע בשמיעה לחודיה ואינו מוכרח שיהיה שרוי עמהם בקבע. ור' חלפתא דורש לת הפסוק כפי שמתו שלמר שהביאה שרוים ביניהם ממש ויקשה ה' ושמע וגו' והשרה שהביאה ביניהם ממש:

אי כמי יכולני לומר שהספר' שביאה' הוא בלחד השרוי לכדו ועוסק בתורה. שר' חניכא בן תרדיון לחמר שהקב"ה קובע לו שכר שנלמר ישב בדד וידום כי נטל עליו הלמנם לא לחמר שהביאה עמו. ור' חלפתא לחמר שלפילו לחד שיושב ועוסק בתורה שהביאה שרוים עמו והביאה רחיה מהפסוק שלמר בכל המקום אשר לזכיר לת שמי לבא אליך ובכתיך:

האמנם עדין יש לדקדק בזה כי היה לו לומר החידוש שהוא הלחד שיושב ועוסק בתורה שהביאה שרוים עמו. ומכל שכן מהלחד ולמעלה עד עשרה. וכבר בגמרא תירצו לזה ולמרו להד לא מיבתכן מילים. תרי מיבתכא מילים. והו':

ועוד יש לנו ממך ממה שפי' הרב כנסר"ע מברטנורי' לל בביאור המשנה הזאת ולמר עשרה שיושבין בדין נרסינן. והשתא לתי ספיר שהוא חידוש שהקב"ה יושב עם הדייני' ושמועינן רבותא בעשר'. שלעפ"י שהיה ב"ד שלם של עשרים ושלשה מערי' שביאה שרוים ביניהם. ושמועינן רבותא בחמשה. שלעפ"י שהיו עדה ביניהם שביאה שרוים ביניהם. ושמועינן רבותא בשלשה לבדם שבקרלו ב"ד. ושמועינן רבותא לפילו בשנים שלעפ"י שהיה ב"ד. עכ"פ היתה לדשמועל שלמר שנים שדנו דיבן דין הלא שבקרלים ב"ד חבוק. שהביאה שרוים ביניהם. ושמועינן רבותא לפילו ביחיד מומחה שהביאה שרוים עמו ולי הוה לתר ליפרכ הוה לתיכא שלדרך להיותו יחיד שביאה שרוים עמו להיות כי התנהג בחסידות גדולה מע"כ בשנים שעל הורחם עסקו בתור' כדי שלא יקראו מושב לגים. כמ"ש ר' חניכא בן תרדיון ע"פ. ולי הוה לתר בשנים. הויכא לומר שבשני' הוי חידוש שהביאה שרוים ביניהם לעפ"י שהיה ב"ד. מ"כ בשלשה כי מה צורך להיות שביאה שרוים ביניהם אלבן לתר שהרוב רבותא בקרב הלהים ישפוט. ולי הוה לתר בשלשה. הויכא לומר בשלשה הוחיל ונקראו ב"ד קטן להיות זה מזכה. וזה מחיב. וזה מכריע. שביאה שרוים ביניהם. שלמנם חמשה שהיכא בקרלים ב"ד תין השביאה שרוים ביניהם ממילת שרוים:

ואי כמי יכולני לומר שהספר' שביאה' הוא בלחד השרוי לכדו ועוסק בתורה. שר' חניכא בן תרדיון לתר שהקב"ה קובע לו שכר שנלמר ישב בדד וידום כי נטל עליו הלמנם לא לתר שביאה עמו. ור' חלפתא לתר שלפילו לחד שיושב ועוסק בתורה שהביאה שרוים עמו והביאה רחיה מהפסוק שלמר בכל המקום אשר לזכיר לת שמי לבא אליך וברכתיך:

האמנם עדין יש לדקד בזה כי היה לו לומר החידוש שהוא הלחד שיושב ועוסק בתורה שהביאה שרוים עמו. ומכל שכן מהלחד ולמעלה עד עשרה. וכבר בגמרא תירצו לזה ולמרו להד לא מיבתכן מילים. תרי מיבתכא מילים. והו':

ועוד יש לנו ממך ממה שפי' הרב כנסר"ע מברטנורי' לל בביאור המשנה הזאת ולמר עשרה שיושבין בדין נרסינן. והשתא לתי ספיר שהוא חידוש שהקב"ה יושב עם הדייני' ושמועינן רבותא בעשר'. שלעפ"י שהיה ב"ד שלם של עשרים ושלשה מערי' שביאה שרוים ביניהם. ושמועינן רבותא בחמשה. שלעפ"י שהיו עדה ביניהם שביאה שרוים ביניהם. ושמועינן רבותא בשלשה לבדם שבקרלו ב"ד. ושמועינן רבותא לפילו בשנים שלעפ"י שהיה ב"ד. עכ"פ היתה לדשמועל שלמר שנים שדנו דיבן דין הלא שבקרלים ב"ד חבוק. שהביאה שרוים ביניהם. ושמועינן רבותא לפילו ביחיד מומחה שהביאה שרוים עמו ולי הוה לתר ליפרכ הוה לתיכא שלדרך להיותו יחיד שביאה שרוים עמו להיות כי התנהג בחסידות גדולה מע"כ בשנים שעל הורחם עסקו בתור' כדי שלא יקראו מושב לגים. כמ"ש ר' חניכא בן תרדיון ע"פ. ולי הוה לתר בשנים. הויכא לומר שבשני' הוי חידוש שהביאה שרוים ביניהם לעפ"י שהיה ב"ד. מ"כ בשלשה כי מה צורך להיות שביאה שרוים ביניהם אלבן לתר שהרוב רבותא בקרב הלהים ישפוט. ולי הוה לתר בשלשה. הויכא לומר בשלשה הוחיל ונקראו ב"ד קטן להיות זה מזכה. וזה מחיב. וזה מכריע. שביאה שרוים ביניהם. שלמנם חמשה שהיכא בקרלים ב"ד תין השביאה שרוים ביניהם לכן השמיענו רבותא שלפילו עשרה השרוין בדין לו שעוסקי' בתורה לעפ"י שהם עדה שלמה שביאה שרוים ביניהם שביאתו בתורה כלומר לעפ"י שהם עדה שלמה אין צורך לה

בר"ס . ומילת חמ"ר רמז בה לרמ"ח מצרין שבגוף שבולם הם שלמים . ומשבים מבר"ס המעלות והס רמ"ב ליברים שיש בשמה הקדושת בסס מבר"ס במנין בר"ס . ובהצטרפות עם הליברים הנז' תמשה שמות שיש לל הנשמה בסוד נפש . ורוח . ונשמה . וחיה . ויחידה . נשלמים לברי הנשמ' לרמ"ח . בסוד סה"ת היתיר' שביתוספה בלברם ונקרא לברים במנין רמ"ח ומ שבר"ס לל לל הנז' הוא היות בתורה לרמ"ח מצות עשה . ולכן למרו חזל במדרש קיים לברהם לע"ה לפילו עירובי תבשילין . ולא למרו זה ליעקב ובשביל היות כללות הרמ"ח מצות עשה בלולים בשמו . ולכן למר הכתוב עקב לשר שמע לברהם בקולי וישמור משמרתי מצותי וכו' . ועוד תיקן בלדם שם"ה גידים . כנגד שם"ה מצות לל תעשה שבתורה . וכנגדם חילק לת השנה לשם"ה ימים . ולהיות כי במצות לל תעשה לין בהם טעם לכן כיהרתי במקום לחר מה שלמרו חזל לין בגידין במתן טעם שהמצות לל תעשה שהם כנגד הגידין לין בהם טעם חלא בשב וחל תיעשה בלבך . לכן ניוס הקב"ה לישרחל לעשות מנוס לחת גדולה והיא הקטורת וניוס להיות בה שם"ה מניס כמנין ימות החמה . וכמנין מצות לל תעשה שלין בהם קום עשה . וניוס לעשות לותן בבוקר ובערב כדי להפרים כל הסטרא לוחרא הרמוזים במצות לל תעשה וזהו סוד הקטורת שמבער הסטרא לוחרא מן העולם . וגם מקשר העולמות זה בזה ודי למבין בהן' בו לחד עשר סמנים כנגד העשר לותות הרמוזים בעשר לותיות הוי"ה בסוד רשות היחיד רבתי ד' לותיות ובהה שהוא מילואו עשר לותיות עם לור המקיף לבולם וכו נשלמים לחד עשר . ובחד עשר סמנים הנז' כמחל עון של החד עשר שבטים שחטאו בעגל . והכ' בלבד שבט לוי שלא חטא בלל כמ"ה מי לה' אלי ויאספו אלין כל בני לוי שנלוו עם הקב"ה לעולם משעה שהיו בגלות במצרים ועד לעולם :

וזהו בהיות בלדם חוטא . הנה כפי החטא אשר עשה כך פגם בחיבי נופו . וגם בחיבי נפשו ונמצא פגום בשני מינים בגוף ובנפש ולא מיבעית שהוא החבר לו לותו הניד שחטא בו שהוא נפגם לגמרי אלא אפילו בלל גופו ובללות נשמתו ונפשו ואעפ"י שהוא חי על פני האדמה נקרא מת בסוד הרשעים בחייהם קרויים מתים וגם נפשו היא מתה בסוד הברת תכרת הנפש ההיא וכו' :

ובא זמן שמדת הרחמים לימדה סניגוריא עלינו ופקח ה' לת עיניו לחיזו וכו' שהיה לו מתחילה ונפתחו לו שערי תשוב' . ברין שיכוין בתשובתו לתקן לת הגוף ולת הנפש בתשוב' ובתפילה ובעסק התורה וכמ"ש דרכיו רחיתי ולרפאהו דרכים מרובים שעשה תשובה בגוף ונפש . ולכן גם לני ולתהו בדרך הנכונה כמ"ש חזל בא להטהר מסייעין לותו . עוד ירמה בלומרו דרכיו לרמוז מ"ש חזל גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כזכיות . והשתא לתי שפיר מ"ש דרכיו רחיתי והם שני דרכים דרך הרחשונה והם העבירות שעשה נהפכו לו לזכיות . ודרך השני והם המעשים טובים שעשה עם התשובה . ושני הדרכים הנז' רחיתי ולרפאהו מהמומים שהיו בו כמ"ה ויתיצבו בתבלית הטהר ולמרו חזל מלמד שלא היו בהם לא סומין ולא חגרים וכו' שנרפאו מכל המומין שהיו בהם . ולת"ל ונתהו בדרך הנכונה . להיום ולילך . ולת"ל ונשלם ניחומים לו רומז על ליברי הנפש . ולחבילו רומז על ליברי הגוף . ולו הקב"ה הבורא ניב שפתים לחדש שיתודה בהם ויאמר לותו הקב"ה הבורא ניב שפתים לחדש שיתודה בהם ויאמר חטאתי וכו' שהוא עיקר התשובה . שתי שלומות . והוא לומרו שלום שלום לרחוק מן הקב"ה והוא הגוף . ולקרוב

לחב"ה והוא הנפש . וכהיות החדש מתקן שני הדברים יחד לן לומר ה' ורפלתיו רפואה שלמה ושניהם יחזרו להעשות כללות לחד יחד בלי פירוד כמו בתחילה :

והנה כל ההקדם הזהת שהקדמנו רמז לותה הקב"ה בפסוקי הפרשה שהתחלתי בפת' דברי בלומרי ולקח למטהר וכו' . ויש כונת הפסוק בלומרו זת תהיה תורת המצורע ביום טהרתו והובא לל הכהן . ויצא הכהן לל מחוץ למחנה ורלה הכהן והנה נרפא נגע הצרעת מן הצרוע . וציוה הכהן ולקח למטהר שתי צפרים חיות טהורות ועץ ארז ושני תולעת והזוב . והנה הכהן וכו' . והנה כבר כתבתי הפסוקים הללו בביתם ובחומותם ומצותם שם כי תדרשם . ועוד הנני מוסיף לקח טוב . והכונה היא שבהיו' שהחוטא הזה נמצלו לו מקנת זכיות לא נחתם הגזר דין שלו לגמרי לחיותה ממשית הלא נחתם דינו לצרעת שנגע המצורע נחשב כמת כמש"ה אל נא תהי כמת וכו' . ולמר הקב"ה אם יוכה החדש החוטא המצורע לשוב בתשובה אפי' מקבל לותו בסוד תשב לנוש עד דכא ותלמר שוכו בני חדש ולכן זת תהיה תורת המצורע ביום טהרתו והובא לל הכהן להיות שהפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא להיותו בא משבט לוי שלא נמצא בהם חטא כלל . ויצא הכהן לל מחוץ למחנה ורלה הכהן כמרלה החכמה לשר בו וכמרלה הנבואה והנה נרפא נגע הצרעת מן הצרוע בלמצעות כל התשובה שעשה ומידו היתי הרפואה הזאת לו וניוס הכהן ולקח למטהר שתי צפרים כנגד הגוף וכנגד הנפש . וממה שאני הנז' הין נקראים מתים . ולין טומאה גדולה מן טומאת המת שתה מילו עשר לותיות . טהורות ולא טמאות וממה שהיה נאה בהוה כלרו . שפיל עצמו כלוזב . וישנה מעשיו בסוד ושני תולעת ומודע כי התולע' יש לו בחוה להתרומ' לעולם על חבירו כמו שביארתי במשנת שתקות לחוש רימה ומצאת שם כי תדרשנו . ולכן הפסיק בשני התולעת שרומז שיש' מעשיו בין הלרז הרומז לימי הבלוה . ובין הלוזב הרומז לימי השפלות והעניות . וזו וניוס הכהן ושחט לת הצפור הלחת לל כלי חרס רמז לל הגוף שלין נפלט תיקונו עד שישחט לותו המלאך המו' וישוב הגוף לל היפר ולזה רמז לומרו לל כלי חרס המלכס בתוכו על מים חיים שהוא רמז להורה כמ"ש אל תשרי מי מכה לכאן ותלמודו בידו . ולת"ל לת הצפור החיה יקח לותה והוא רמז לל הנפש וטבל לותם לחר המיתה בכסר דימה והיה עליו כל שבעת ימי ההבלות של החדש . ולת"ל יכפר לבית בקהל וכו' ביום השמיני וכו' :

עוד רמזתי במה שלמרתי ולקח למטהר שתי צפרים חיות טהורות וכו' . להיותו מזהיר לת הבעל תשובה עוד לזהרה שלית שעיקר התשובה תלויה בשני דברים החחת היא להחלי כל מעשיו הרעים שעשה במעשים טובים ובמצות של התורה והנגד כל מה שעבר על מצות לת תעשה ועשה לותם . צריך לקיים כנגדם מצות עשה וזו כל מצוה לחת של עשה מתקנת מה שפגם במצוה שחטא בה שלא תעשה . ולת"ל צריך לעסוק בתורה שהיא המרפלה לת כל המומים כמו הרופא הבקי שהוא מרפא כל נגע ונגע כל פצע ופצע במין קילור ורטיה לחת וכמ"ש רפלות תהי לשרך ושיקוי לעלמותיך . וזהו מה שלמרתי ולקח למטהר שתי צפרים חיות כנגד שני התיקונים הנז' תיקון המצות ותיקון התורה . ולפשר לומר שדוד הע"ה רמז שני הענינים הנז' כמ"ש בחות הוא"ו ושמרתם תורתך תמיד לעולם ועד . ולת הלפה ברחבה כי פקודיך דרשתי וכו' וילמה ביאור הכתוב עם ההקדם הידוע שענין עסק המצו' יש בהם כמה זמנים . שיש מצות הבאים מזמן לזמן

בהמשך חדשי השנה · ויש מצות הסהנות בארץ ולא בחוצה לארץ · ויש מצות הסהנות בישראל אבל לא בכהנים · ויש מצות הסהנות בכהנים אבל לא בישראל · ולמעט עסק התורה אין בה לא זמן קבוע · ולא מקום קבוע · ובה תיכף בחלה לאיש לחד תורה מוכחת בקרן זוית כל הרוצה ליטול יבא ויטול וזמנה קבוע כל היום וכל הלילה · ובמע"ה והגית בו יומם ולילה · ולעפ"י שחז"ל קבעו זמן להל כללות הזמן העסק בזמן עסק התורה כמו שבארנו במקום אחר שרמזו בפסוקים שלשה פרשיות הז' בשמ"ע כי היא חייך ואלה תלמדם את בניכם לדבר בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך · ועכ"ז אמר דוד ע"ה · ולעפ"י שקבעו חז"ל הזמן הזה לקביעות התורה · עכ"ז אמר דוד הע"ה · מעמין השיחם ליכי יען חפילו שיתין נפשי כמ"ש חז"ל דוד מלך ישראל חי וקיי' לעולם שלא טעם שיכח והשיכח היא לאחת משלשים במיתה ועטם הדבר הוא להיות כי שנותיו הין שניים מתיב להיות כי לקחם מהדם הראשון הנאמר בו כי ביום תאכל ממנו מות תמות ולבן הוא רצה להחיות אותם ולא נתן שיכח לעיניו הלל ולזה רמזו חז"ל דוד מלך ישראל חי וקיים · והדר ביהל הז"ל הלאחר דכתיב ישבתי הז' יומם לי · ובה הזה שלא הז' תגליח את דרכיך לא הזכרך לו כי גם עסקים לא הין לו הלל · אלא הים משתדל להשלים כל ימיו הז' השלשים שלא הז' ישראל בעסק התורה · ושמם ושמרתם תורתך תמיד לעולה ועד ביום ובלילה · ורמז במתק דברין לומר שבפי שיעור עסק התורה שעוסק הלדם בעה"ז · כך עוסק בעה"ב ובמע"ה תשרי יושבי ביתיך בעה"ז בבתי כנסיות ובבתי מדרשות · עוד יהללוך סלה בעה"ב בעולם שהוא סלה ועד לעולמי עד וזהו ג"כ לעולם ועד ירמון בעה"ז ובעה"ב · ואמר דוד הע"ה בהדם שלדם מודד בה מודדין לו · והכה הל העוסק בתורה בזמנים קבועים · כמו כן מגלים לו בתורה דברים חדושים ולא יותר · תלמה העוסק בתורה ביום ובלילה בלי הפסה כך מגלין לו בתורה רזי תורה וסודותיה בלי קצבה ובעשם כמעין המתגבר ובנהר שאינו פוסק · וזהו מה שסמך הפסוק ואמר ואת הגלים ברחבה הל הורה כיה שאין להם סוף בעבור כי פקודיך דרשתי בכל לב ובכל הפס בכל עת ובכל זמן · ועוד יש לי יתרון גדול מה שלא נמנ"כ זולתי שמתבישים לדבר לפני מי שגדול מהם · אבל אני דהשירה תוריתי ואדברה בעדותיך נגד מלכים ולא אבוש מאן מלכי רבנן · ואמר דוד הע"ה עשם היותי נזהר מאד בעסק התורה באמור לא אפני וה נתעצלתי מקיום המצות באומרי עכשו במצות אחרות מן המצות · ובפרט היו תלמוד תורה כנגד כולם · אלא ותשתעשם גם כן במצות ילך אשר אהבתי לעשות אותם בעבור כי הלדם צריך הל התולה והמצות כמ"ש כי נר מצוה והורה אור ודרך חיים לשמר לאור בלא נר · ואח"כ ואשא כפי אל מצותיך אשר אהבתי ואשתעשע בחוקיך · והנה כבל הפסו' שני פעמים ואמר ואשתעשע וגו' · ואשא כפי וכו' · לרמוז מה שאמרנו למעלה · שהתורה אין לה זמן ולא עת קבוע וגו' · אבל המצות יש מהר שיש להב זמן · ויש שאין להם זמן · ויש מצות שיש יכולת ביד הלדם לעשותר ויש מצות שאין יכולת ביד הלדם לעשותם · ויש מצות שהם מהנו' בין בפני הבית בין שלא בפני הבית · ויש מצות שאינם מהנות הלא בפני הבית · ולבן הזהיר דוד הע"ה שני פעמים ובנגד המצות שהים יכול לעשות אותם בזמנו אמר ואשתעשע במצותיך אשר אהבתי והנני מקיים אותם בכל יכולתי · ובנגד המצות שלא הים יכול לקיים אותם בזמנו להיות שלא בבנה הבית בימיו אמר ואשא כפי אל מצותיך אשר אהבתי לעשו' אותם הלדם לעשותם · ולפתוח ולשיחה בחוקיך אל אותם המצות והקב"ה יחשוב עלי כאילו עשיתי אותם

ובמו שפירשו חז"ל על פסוק ואת התורה לעולם וגו' · בל העוסק בתורת עולה בלנו הקריב עולה וגו' · ואמר לפני הקב"ה רבש"ע סוגיל ואין בידי יכול לעשות המו' המהנות בפני הבית יהיו דברי הלה לרצון לפניך ה' שלפעמים שהוא אומר מה שהפטחתני על יד נביאך ואמרת לי רק אתם לא תבנה הבית וגו' · כי לם בבך היופם מחלבך הוא יבנה אותו וגו' · ועוד שאלתי ממך עשה עמי אות למובה שמחלת לי על אותו עון · ואמרת לי בימיך ליכי מודיע בימי שלמים בבד הכי מודיע וגו' · ושם · והוי דבר לעבדך על אשר יהלתני לבנות בית המקדש על יד שלמה בני ובכבוד הוזת זאת בחמתי בעיני כי בישרתני שבני שלמה יבנה אותו וידו היה בידי בחמרתך הזאת חיתני בעבור שבל המכיע לחריו בן ממלא מקומו בחשב בהלו לא מת ועדין הוא חי וזהו חזר דוד מלך ישראל חי וקיים · עוד ירמון בם"ש וכוי דבר לעבדך וגו' · למה שאמרתי שאול דוד מתת הקב"ה עשה עמי אות למובה וגו' · וזהו מ"ש וכר דבר לעבדך על אשר יהלתני לעשות הלות בימי שלמ' בני · ולעפ"י שבהיותי חי על בני הלדמה לא תלדם בלום · עכ"ז ואת בחמתי בעבי בהיותי חי · כי לחרתך חיתני בסודע שהנבואה מחיה את הלדם והם"ש חזר על בסוק ותחי רוח יעקב לביהם שחזרה לו רוח הקדש ולבן בעת שבאה הנבואה הזאת לדע"ה אמר כי לחרתך חיתני · עוד ירמון בלומרו כי לחרתך חיתני לם"ש חזר בלותם שנתם חיים דוד ופתח את עביו ואמר מזמור מיר חנוכת הבית לדוד לחומתך ה' כי דילתני ולא שמחת לויבי לי ה' תלקי שועתי תליך ותרפאני ה' העלית מן שאול נפשי חייתני מירדי בור וגו' · ובלותם שנתם בהפרו פניהם שבל לויבי דוד הע"ה השולי קדירם · וזהו מ"ש ודיש הליטוני עד מתר בחזיתי בחייהם ולבי מתורתך לא נטיתי · עוד רמז בלומרו ודיש הליטוני עד מתר · לע"ה שמתני בלומרים לי בית ה' נלך · ואמרו חז"ל שהיו לויבי דוד משבימים לפתח והיו לומרים לו לומתי יבנה בית המקדש ורובתם היתה להבעים לותו ולעשות ליבות עלין ורשו הדרשם הוזת ממילת לי הסיוותרת שהיה מעשיק לומר שמחתי בלומרים לי בית ה' נלך · וזהם ודיש הליטוני עד מתר בחומר ולבי היתי מעיב להם תשובה הלל לבי מתורתך לא נטיתי · עוד רמז בלומרו ודיש הליטוני עד מתר וגו' · לרמוז מ"ש חז"ל שהיו מתבוננים לויבי דוד לעשו' עלין והיו מבעים לותו והיו לומרים לו הבה לנו לעשת לנו אלהים אשר ילכו לפנינו · והוי היה מעיב להם הבה על לעשת לנו מיתתו במה · והוי לו חלק לעה"ב · ועמם המלבין פני חבירו ברבים אין לו חלק לעולם הבה · וזהם ודיש הליטוני עד מתר בבית הדרש בעבורם הלמד ולא מפני וה בפעתי מלילך לבית הדרש בעבורם הלמד מתורתך לא נטיתי · עוד רמז בלומרו מתורתך לא נטיתי בלומר שהייתי מעיב להם תשובת דין תורה בומר שהבה על לעשת לנו מיתתו בחנק ולא נטיתי מלהעיב להם דין תורה בומר ולא הייתי מתבוים מהם · והלמת כי היתי יכול לעשות עמהם רצה הלמנם וברתי מעפתך ה' מעולם ודעתי שהם חטאתי ולבן לא יכולתי להרי פני שיהם ותתנא' ממה שעשיתי לכי הלמ' מה שנא' דחקם בלבי הוא ולעפ"י לחזקתי מרשעי עוזבי תורתיך לוך לין הרעה מבעת עליהם בלל בהיות שיהם עושים תשובה · ובמו שלמר לעפ ע"ה כי קנאתי בהולים שלום רשעים הרואה · עוד רמז ולמר הבה בל מה שהודיעו הילטוני עד מתר בחמנעו' היסורין שבאו עלי בם"ש חזר שהם חדשים בנטרע דוד וגו' · לא נתתי לעה"ב בעבור שני דברים · הלחד הוא כי בל היסורין שבאו עלי לא מבעו לותי מעשק התורה בלל · וזהו מ"ש מתורתך לא פטיתי בהיותי בבוע מוכה הלדים ומעוה בחמנעו' היסורין ·

ועוד טעם שני שזכרתי שכל מי שאין לו יסורין בעה"ז כידון בניסים לחדי מותו ולכן בחרתי ביסורין ולא בניסים וזהו מ"ש וזכרתי משפטיך מעולם ה' תנחמנו שכבר העולם ברחת בניסים קודם שברא' האדם וכמ"ש כי ערוך מתתמל תפתח מיום שני נברא בניסים והאדם נברא ביום ששי · ולכן ותתנחם ביסורין שהם יותר טובים מניסים · ותחמנם מה שאני נכוך הוא מהרשעים מה יהיה מסם כלמור ולעשה לחוזתי מרשעים וכו' · לכל למה שמגיע לי זמירות היו לי חוקיך בבית מגורי והייתי מחלק ימי לחצאין בלילה הייתי עוסק בתורה · וביום מקיים המצות וז"ש זכרתי בלילה שמך ה' ואשמרה תורתך בלילה · וביום זאת היתה לי כי פקודיך נצרתי לקיים המצות · חזרנו להקדמתינו שדוד ע"ה קיים התורה והמצות ושניהם כאחד טובים וזהו מה שרמזתי ואמרתי ולקח למטהר שהוא העושה תשובה ומיטהר מטומאתו שכי מצות והם עסק התורה ועשיית המצו' והם שתי נפרים חיות טהורות וכו' :

עוד רמזתי ואמרתי שתי נפרים חיות טהורות ורציתי לרמוז מה שאמר בן עזאי ע"ה במאמר שהנעתנו פתח עיניכם הוי רץ למצוה קלה כבחמורה ולא יהיה בחדש שוקל במצות לידע חיזו היא קלה וחיזו היא חמורה וכמ"ש פעו מעגלותיכם לא תדע כלומר כדי שלא תדע לכן נעו מעגלותיכם כדי שתקיים את כל המצות ולא תאמר זו היא חמורה ומתן שכרה מרובה לעשה אותה · וזו היא מצוה קלה ומתן שכרה מועט לכן לא תעשה אותה לכן נעו מעגלותיכם כדי שלא תדע מתן שכרם כלל וזהו מה שרמזתי ואמרתי שתי נפרים כי נריך בחדש לחפש אחר המצות ולעזוב אותה כמו שהוא מחפש אחר הנפרים לעזוב אותם ושתיהם הם שוים בחמורה שבחמורות היא מצות כיבוד אב ואם ושכרה מפורש למען יאריכון ימך ולמען יטב לך וכו' · והקלה שבקלות והיא שילוח הקן שהיא במקרא כי יקרא קן נפור לפניך · ושכרה הוא למען ייטב לך והארכת ימים הרי שתיה' הם שוות וזהו מה שאמרתי שהשתי נפרים והם המצות שתיהם הם חיות יש בהם חיות והם טהורות וכמ"ש ירחת ה' טהורה עומדת לעד · ולכן ולקח למטהר מעונותיו שתי נפרים חיות טהורות וכו' · החמנ' יש בהיהם הפרש כי במתים חפצי מן המצות · החמנם התורה היא עם החדש תמיד לפי' בקבר כמ"ש בהתהלכך תנחה אותך בשכבך תשמור עליך בקבר · והקיצות היא תשיחך להחייית המתים וכנגד זה רמז שתי נפרים חיות טהורו' בזמן שהחדש חי · וחל"ב ושחט את הנפור החית שהיא כנגד המצות כי במתים חפצי כאמור · ואת הנפור החיה יקח אותה והיא רמז אל התורה המחיה את החדש כמ"ש תורת ה' תמימה משיבת נפש החדש לנוף לזמן התחיה · והקדמה הזאת נכח עד כאור המאמר שהנעתנו :

וראוי לדקדק בו · שהקדמה הידועה לנו שלא בילה הקב"ה בתורה מתן שכרן של מצות וכמ"ש פעו מעגלותיכם לא תדע וכפי זה כל מצות שבתורה הם שוות וכיצד לאמר התנא הוי רץ למצוה קלה כבחמורה מאחר שאינו יודע חיזו היא קלה וחיזו חיא חמורה · ועוד רצוי לדקדק שבודאי הנמוד שהתנה ע"ה חינו מדבר עם הרעי שאינם עושים המצות כי אם עם אנשי סגולה העושים המצו' החמנם בזאת יבערו ויכשלו כי הם רגיל לעשות החמורות ומניחים הקלות ולכן מצוה אותם הוי רץ למצוה קלה כבחמורה וכפי זה ק' לומרו אח"כ ובורח מן העבירה ומאין דכר שהיה דעבירה עתה מצוי ברשעי עסקינן ח"ו ועוד רצוי לדקדק לפי' לשיטו' בן עזאי עצמו שהוא ליה למימר לפחות סדר הפסוק שאמר סור מרע ועשה טוב והכי הוה ליה תחלה בן עזאי' אומ' ברח מן העבירה והוי רץ למצוה קלה כבחמורה · ולמה שהקדקדנו כל המפרשים שהל"ל בצווי וברח מן העבירה ולא וברח מן העבירה · עוד רצוי לדקדק בטעם שמתן לפנים ח"ו ואינו נשכח בחומרו שמצוה גוררת מצוה · הא לא היתה גוררת מצוה לחברתה לא היינו מחויבים לעשות המצוה הרחשונה ולי לפשר לומר כן · עוד רצוי לדקדק בדברין שמאחר שמצוה גוררת מצוה מלי ליכפת ליה שיעש' קלה לו תמורה מאחר שכל מצוה גוררת מצוה לחברתה יפפיק · עוד רצוי לדקדק כמ"ש ועבירה גוררת עבירה דכראה שהחיסור הוא מפני שהיא גוררת עבירה לחברתה הא לא היתה גוררת לחברתה היה מותר לעשות הרחשונה . עוד רצוי לדקדק כפל שאמר מצוה מצוה ושכר עבירה עבירה וזהו מ"ש בתחילה שמצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה מלבד שרצוי לדקדק בלשון עצמו שבמצוה שייך לומר בה שאמר ושכר עבירה עבירה : מהמנם מה שכר שייך בה שאמר ושכר עבירה עבירה :

והנלע"ד לפרש במאמר הזה הוא בתחלה בדרך כלל במשנה עם הדרך שאמרנו בדרוש שלישי לפ' שמות וגם בדרוש רביעי שהתורה נריכה למצוה והמצוה נריכה לתורה ולכן כתו שכי גדולי עולם הללו שידרו למרכבה ובתחלה ביאר מעלת התורה בן זומא כמ"ש בן זומא לומר ליזהו חכם השלמד מכל האדם וכו' . ובילתי' בפ' במדבר דרוש רשמון וע"ש ואחרין בה בן עזאי ואמר הוי רץ למצוה קלה וכו' ובילר מעלת המצות כמה גדולים הם וכמה גדול מתן שכרם כאשר נבאר' בע"ה וכל זה הוא בכלל בשכי המאמרים וחל"ב נבאר בפרט והענין הוא שלא נעלם מעיני בן עזאי ע"ה ששכר המצות לא כתבלו כדי שלא נכיר חיזו היא מצוה קלה וחיזו היא מצוה חמורה · כדי שיקיימו בכי ישראל כל המצות שבתורה ועכ"ז חזל הזירו עיניכם במדרש על ענין מצות כיבוד אב ואם · ומצות שילוח הקן · וקראו למצות כיבוד אב ואם חמורה · וקראו למצות שילוח הקן קלה והטעם שקראו אותם קלה הוא בעבור שאין לה לא זמן קבוע ולא חיוב גבוה ואינם טעונם ברכה בעשייתם אלא דרך מקרה כי יקרא קן נפור לפניך וכו' וקראו חמורה למצו' כיבוד אב ואם להיות שהושוה כבודם לכבוד המקו' והנם עם דרך חזל מכל נם מאחו לבאר דברי בן עזאי כמ"ש הוי רץ למצוה קלה כבחמורה · והנה לאחת משלשה דברים הצער בבאר בע"ה תיקרא המצוה קלה · הראת היא לא תהיה המצוה מלאחת מהמצות שאין להם טעם וכקראים חקה כמו לחפר הפרה לרומה שמטהרת את הטמאים · ומטמאה את הטהורים . לו כמו מצות הכשר בחלב · שכל לאחד מהם בלאחרו מותר לאוכלו · ובהצטרף שניהם יחד יאסרו ללכשו · וכדומה לל מצות הללו · ולכן מטעם הנז' יהיו קלים בעיני העושה אותם · הסיבה השנית היא · כל מצוה שיש בה חיסרון כים · כגון מצות הצדקה · או הלולב ואתרוג · ופדיון הבן וכיוצא ממצות הללו שיש בהם חיסרון כים שמחמת כך האדם מקל עצמו ומונע שלא לעשותם · הסיבה השלישית היא כל מצוה שיש בה לאדם טורח הגוף ויגיעת בשר · כמו מצות עזוב תעזוב . ומצות קבורת מתים · וביקור חולים שמחמת שנריכים כח מרובה האדם נמנע מלעשות ונעשים קלים בעיניו · ולכן הוא רץ לאחר מצות שהם חמורות בעיניו · כמו מצות שבת שהיא עדות שהקב"ה ברא לת העולם בששת ימים וביום השביעי שבת ויפש · ומצות כיבוד אב ואם שהיא חמורה בעיני כל המבראים ואפילו בגוים הם מודים במצוה הזאת · ובמצות הפשח בעבור שיגלו ישראל

המעבדות לחירות • וציונה מהמצות הללו שהם חמוצין כענין כל החדש הזה במצות שנריך לברך על עשייתם כמו שיבוא ותתלין ומזכה וביונה בהלל ולך במצות שלוכם מצוות ברכה בעשייתם כמו שבת נגל ושלוח חתן וכיוצא מהלן :

ולבן ניום בן עזרי ע"ה ואת"ל תהיה יושב ושוקל בעיניך המצות כדי לעשות המצוה שהיא חמורה בעיניך • ותניא המצוה שהיא קלה בעיניך של סוף כן למצוה קלה בעיניך בחמורה בעיניך ובהיותך עושה כן לתה פורח מן העבירה הידועה שהשוקל מצותיה של תורה ואומר זו היא קלה וזו היא חמורה עבירה היא בידו ובהיותך מקיים היו מצוה שתזדמן לידך תהיה בורח מן העבירה • עוד ירצה לומר שבאותו שעת שאתה יושב ושוקל המצות ומביט מליעסות לו היו מצו' ויושב ובטל עושה עבירה • ובמ"ש שתהא שנים שיושבים ואין ביניהם דברי תורה הרי הם מושב לציצים ורו' וזהו מה שניהם בן עזרי ואמר היו מצוה שנזדמנה לידך שעשה אותה והוי רץ לאחר מצוה קלה כבחמורה ואל תרויח שתסי' בור' מן העבירה הכו' ואעפ"י שהעבירה הזה היו נקרא עבירה ממש מאחר שהשקה כשהו במצוה אחת מה לי מצוה זאת מה לי מצוה אחרת וכפרט מ"ש חזל אין לדם לומד תורה אלא במקום שלבו חפץ וכמו שרמז שכתוב ואמר כי לא בתורה ה' חפצו כלומר במקום שחפץ לקרות קורא • וכמו כן במצו' של המצוה שלבו חפץ לעשות יעשה אותה • לבן חזר ואמר שמצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה • ר"ל אם לא היה ונתי הענין הזה בלבד היינו מתירים לו לעשותו • השמנם דע לך שהדרך הזולת היא דרך היפר הרע הרופא להחטי' את הדם ומתחיל להחטי' את הדם ולהוצי' אותו לתרבו' רעת מעפו מעפו ולהלן בתחילה מתחיל לפתות אותו שלא יעשה המצות הקלות אלא החמורו' ואח"כ יפתה אותו לעשות גם כן שלא יעשה גם החמורות • ואח"כ יפתה אותו לעשות עבירו' עד שיוציא לוחו מן הכלל ולבן אמר כן אמת שאם היה הדבר הזה לבדו ולא עוד היינו מתירי' לו לעשות והשמנם דע לך שמצוה גורר' מצוה ועבירה גוררת עבירה • ובעשותך היו מצוה שתזדמן לידך השמר תגרור לחברה מצוה לחברת ובהיותך שוקל המצו' הללו והבחר הזה הוא עבירה בידך כלומר תגרור לחבירך עבירה לחברת יותר גדולה • והדשמים דקדקו מילת גוררת ועירשו מענין גורר הדם שפסל בלומר דבר שהוא דבר מאד וקשה יכול לסובלו בידו וגורר אותו על הארץ מרוב הכבדו • ובמובן הזה קלה גוררת לחבירה מצוה חמורה והעבירה קלה גוררת לחבירה עבירה חמורה מאד יותר ממנה • ולבן הוי רץ למצוה קלה כבחמורה • לחר עוד שעבר מצוה ושבר עבירה יאמר שהדם לי דומה לעשות המצוה לשם היא חמורה בעיני לעבי' שנרחה לי שתתן שכרה מרובה ליתרון לפי • ולשם תהיה המצוה לשם נרחה בעיני שתיון שכרה מרובה ותעשה המצוה שנרחה בעיני שהיא קלה ותתן שכרה מועט • לבן אמר שעבר מצות בהלי עלמה ליהא כלל • לחמת שכר המצוה הוא שלא יעשה הדם היו מצוה הל מה דהיא לפילו שהיא קלה שבקלות יזמין לידו הקב"ה מצוה יותר חמורה ובן על זה הדרך עד שיתקיים כל המצות לשר בתורה • מ"ש לא ירצה לעשות החמורה ולהניח הקלה שאח"כ יגיע לפילו החמורה ולא יעשה אותה • ואח"כ ימשיך אותו היפר הרע עוד לעשות עבירות לחרות וזהו מ"ש ושבר עבירה עבירה • לעפ"י שנדין קשה לו לומרו ושבר עבירה והל"ל שפשר עבירה עבירה • ל"ל לומר הלגי ושבר עבירה כלומר ושבר המתגבר על יצרו ויהיו עושה אותה העבירה שבאה לידו • שבזו הוא שיגיל אותו הקב"ה גם בן מעבירה לחברת • ממנינו למדין שהעושה בקום עשה מצוה לחת שהוא מצוה לחברת ולא תעשה כשב ולל תעשה בלבד • גם הקב"ה מגיל אותו מעבירה לחברת הלמ' ליהו וזוכה שיזדמנו בידו מצוה לחברת כמו שהוזכר למעלה והדבר מובן מלילו • עוד ירצה לומר שעבר מצוה מצוה ושבר עבירה עבירה • להיות כי שבר מצוה הוא יותר גדול משבר מצות לא תעשה • כשבור שום הוא בקום עשה • וזה הוא כשב ולל תעשה לבן לחר שעבר מצות עשה הוא שיוכה לעשות לחרים מצות עשה לחרות מרובות ושלר לו קבן מרובה בקום עשה לגמרי הלמש ושבר עבירה שהוא שמנמע מלעשות עבירה שהיא מצות לא תעשה גם שברו הוא כשב ולל תעשה לחברת הלמש להיות שבר מצות עשה גוררת מצות עשה • ומצות לא תעשה גוררת מצות לא תעשה • וכזה לתי שפיר מ"ש שעבר מצוה מצוה • ושבר עבירה עבירה • ושייך לשון ושבר כשניהם • והרמב"ם זל פירש ולחר שעבר מצוה מצוה ר"ל המצוה כשעמה היא מצוה לחת והכלה לשר שהדם מעשית לותה המצוה היא נחשבת לו למצוה לחרת • ובמו כן בעבירה ושבר עבירה עבירה כי הנה בעשות הדם עבירה לחת היא עבירה לחת • והכלה לשר שהמה מהמה היא עבירה שנית • גל ולבד כמה היא קשה הוא של עבירה • והמם היא יפה יותה של מצוה • בכמה פרטים • לבן רמז שלמה סע"ה לת הל החמור • במ"ש למען הלך בדרך טובים ולרחו נדיקים תשמור • רמז מ"ש כן עזרי הוירן למצוה קלה כבחמורה • ולבן תפילת מעשיך תני מצוה לוחך למען תלך בדרך טובים והיא דרך הבטוחים שהל הטובים הולכים בה לקיים לת כללות המצות שבתורה הקטנה עם הגדולה • וכהיותך עושה כך תזכה שמצוה גוררת מצוה יותר גדולה לחריה • והוא ולרמות נדיקים תשמור שהנה הנדיקים היום עושים כמו הטובים שהוא הדין גמור הלא לפנים משורת הדין וזהו מ"ש ולרחות נדיקים דבר שהוא לרחות עקלקלות דבר שהיו רגיל והוא לפנים משורת הדין שהיה עושה לותו הלא הנדיקים לבדם תשמור לתם להיות שמצוה גוררת מצו' וכמו כן מתן שכר שלהם היו שוה • הלא כי יעריס ישפכו ארץ והם הטובים שהולכים בדרך הבטוחה גם הם ישכנו ארץ בסיבת ברית לו בסיבת תושבים . כמו שיהיה • ויין קפידה • השמנם ותימיס שהם הנדיקים העושים לפנים משורת הדין יותרו הם לתושלים גמורים ולבעלי בתים גמורים • ובמו כן ועבירה גוררת עבירה • והוא לומרו ועושים מלרן שהיא ממנה ובעלי הבתים שהם יותר קשים ממנה מכל וכל ולין להם תקומ' כלל:

לבן עשה ולח בני מה שהקדמתי לך ולמדתי בפתח דברי: ולחם למטר שתי עריס חיות מהורות והם עסק התורה • וגם קיום המצות • ולבן בני תזהרי הל תשתה החילה • ולח"ה ומצותי יצור לבך והתחיל בתורה לרמוז מ"ש חזל ולל עם ה ארץ חסיד • שהם לדם לל יעסק בתורה ומעשים טובים ולילים בזמן שיין בית ויהיה מלון • לבן יצור לבך בלבד ומעלה עליך מרח וב הלו יעשית לותם • והטעם שהרבה נדיך לשני הדברים להורה ולמצות כבר רמזתי לותם לעיל בתחילת הדרוש שהם כנגד הגוף והנפש והנגד השמש • וזהו מ"ש כי לורך ימים ושנות חיים ושלום יוסיפו לך • גם רמז כי לורך ימים ושנות חיים בעה"ב • גם רמז כי לורך ימים ושמח חיים לנוף

ושלום ויסיגו לך לנפש · והפשט ירמז כי יום לורך ימים בלי טובה · והחתום כתגלי שיהיו ושנות חיים ושלום · והכל בעה"ז וגם בעוה"ב חסד ואמת שני העמודים החלון שהם כנגד התורה והמצות · החסד כנגד המצות שים בהם גמילות חסד · ואמת כנגד התורה דכתיב כה תורת האדם היתה בפיהו · כמו שאתה עסקת בהם בעה"ז · גם הם לך יעוזבוך בעה"ב מדה כנגד מדה וכמו שאמרו חז"ל על שלשה הוכיחים שים לו לחדם וכו' · ולכן קשרם על לוח לבך כנגד התורה וכתיבתך על נוח העמודים התפילין וכיוצא · וכתבם על לוח לבך כנגד התורה ובהיותך עושה כך בסדר הזה ומצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם בעה"ז ובעה"ב :

דרוש א' למשמרת ר"ח סיון

לצאתם מארץ מצרים לאמר · לאמר שאו את ראש כל עדת בני ישראל

במדרש רבה וז"ל · במדבר סיני לאחר שהי"ת אלהים מושיב יחידים ביתך · אמר הקב"ה לעצמו שבני אדם בעולם הזה הין יחידים הפריתי אותם והרביתי אותם ועשיתים בתים שישבו בהם בעה"ז . כיוצא דוד היה יחידי ועשיתי אותו בית שנאמר בית דוד כה אמר ה' · ואהרן היה יחידי ועשיתי אותו בית · שנאמר בית אלהי ברכו את ה' · בית אהרן ברכו את ה' · ולא ישראל יחידים הין שנאמר כי אתה ה' לבדך · ומי כעמך כישראל גוי אחד בארץ וכו' והברכה אותן האלהים שנאמר ה' אלהיכם הרבה אתכם וגו' הוי אומר מושיב יחידים ביתך · עכל"ק :

ודרוש הוא ומוסבם הדבר היות מצות הגמילת חסדים עמוד המכונן את העולם כמ"ש כי אמרתי עולם חסד יבנה · כלומר בשאמרתי לבנות עולם לא מצאתי דבר המקיימו אלא מצות הג"ח להיות שהקב"ה חפץ בו מאד כעבור שגם פאמר כן כי חפץ חסד הוא להיות שלא ברא הקב"ה את העולם הזה לצורכו לא כדי לגמול חסד עם בריותיו כי אם לא היה בריית בעולם מצויות עם מי היה גומל חסד אם כן הוכרח לברוא את הבריות כדי לגמול חסד עמהם וזשמש כי חפץ חסד הוא · ולא מבעיא כשעושה החסד להזולת לשם מצוה אלא אפילו אם כעשה שלא לשם מצוה מעלין עליו הקב"ה כאלו עשאה לשם מצוה · ועניין זה כתבתי בפרשת רות רכה וז"ל מ"ר יצחק בר מריון בא בתיבון בלמדך שאם חדש עושה מצוה יעשנה בלב שלם · שאלו היה רחובן יודע שהקב"ה מכתיב עליו מעלה עליו הכתוב כאלו עשאה לשם מצוה · ואלו היה יודע להרן שהקב"ה מכתיב עליו הנה הוא יוצא לקראתך · בתופים ובמחולות היה יוצא לקראתו · ואלו היה יודע כועז שהקב"ה מכתיב עליו ויצבט לה קלי ותאכל ותשבע ותותר · עגלים מפוטמות היה מאכילה וכו' · עכל"ק והנה דברי חז"ל הם מרים כלענך ובאיתנו להמתק בהומרם אלו ידע רחובן או להרן או כועז שהקב"ה מכתיב עליהם המצוה הזאת היו עושים לותך ביתר שאת · וקשה טובא סדר נקרא על מנת לקבל פרס ואיפו לשם שמים כלל ואדרבה עכשיו שלא ידעו כלום בעניו הם רחובן לשכר · הכל הם יודעים בדבר לא היה להם שכר כלל :

והתשובה היא שכל אחד מאלו השלשה מעולם לא חשב בדעתו במעשה הזה שעשה שיטול עליו שכר להיות שלא עשו המעשה לשם שמים ולשם מצוה אלא כדי לעשות ידי לעשו או לכונה אחרת אשר נדיך לבאר אותה בכל בחיבתך מהם · ואפילו הכי הקב"ה כתבך להם לשם מצוה · חס בן אלו היו יודעים שהקב"ה מכתיב עליהם המעשה הזה היה עושים אותה יותר בכתבה · והחשון הוא דחוכן כשהגיל את יוסף לא היה יודע אלא לשם מצוה ולהחבתו של יוסף אלא שלא יתנו הסרחון בו בעבור שהוא בכור ואלו היה יודע שהקב"ה מכתיב עליו וגילהו מידם לשם הגלת בכתבו מוליכו אחר אבין ואלו היה יודע להרן שהקב"ה מכתיב עליו הנה הוא יוצא לקראתך · בתופים ובמחולות היה יוצא לקראתו · ואלו היה יודע כועז שהקב"ה מכתיב עליו ויצבט לה קלי ותאכל ותשבע ותותר · עגלים מפוטמות היה מאכילה וכו' · עכל"ק והנה דברי חז"ל הם מרים כלענך ובאיתנו להמתק בהומרם אלו ידע רחובן או להרן או כועז שהקב"ה מכתיב עליהם המצוה הזאת היו עושים לותך ביתר שאת · וקשה טובא סדר נקרא על מנת לקבל פרס ואיפו לשם שמים כלל ואדרבה עכשיו שלא ידעו כלום בעניו הם רחובן לשכר · הכל הם יודעים בדבר לא היה להם

בארץ כלומר שמיכת הרעבון של תורה נמשך הרעבון של לחם · ומצינו שהם שני דברים והשני דבריו נחשבים כאחד ירעבון של תורה נרמז בכפל הפעמים שיספיק שיחת' ויהי בימי הפעמים הראמנם ירמוז למ"ש חז"ל לור לדור שנריך לשפוט את הפעמים וכו' ומורי הרב ז"ל אמר שנרמוז הראמר גם כר"ת "ויהי "בימי "שפוט "הפעמים בום"ם כלומר ויהי כושם גדולה וחרפה לדור שנריך לשפוט את הפעמים · ובפרט בארץ ישראל הנקראת ארץ נבי כי נבי היא בפל הארצות ונרמז בר"ת ויה" רעב" בארץ" נבו :

עוד כלע"ר לבאר בפל שפט הפעמים עד יסוד חז"ל שאמרו לא חרבה ירושלים אלא בעבור שלא דנים בשערי דינים בשערי תורה גמור והפסוק אמר ושפטתם צדק זה ביצוע וזהו מ"ש שפט הפעמים שהיו שופטים בדין תורה נמתב ולא בשערי הזה סיפר בהתוב בניותם בל הפעמים ולא בדבר אחר חו"ל :

עוד נוכל לפרש בזוהתם ולומר שח"ן הין מטים את הדין · הלומנם בעבור שלא הין עושים במו שהיה בהבוא ע"ה שהיה מסבב הזה בעומן לדון דיניהם בל ישראל אלא הין מתעבבים בהתוהם עד יבואו אליהם הבעלי דינים וזהו נעשה ונרמז זה בחומרן מכופל שפט הפעמים בלומר שלא הין מתעבבים בהתוהם עד יבואו אליהם הבעלי דינים וזהו נעשה ונרמז זה בחומרן מכופל שפט הפעמים בלומר שלא היה בהתחלה אלא בשופט אחד בעומן שהיה אומר לבעלי דינים שלא יתעבבו בהתוהם אלא ידונו מיד ולא יתנו שהות לשום אדם לדבר בדבר אחר עד שיגמרו הדין · הלומנם בעבור שלא יהיה שום אדם מתעבב

הכתוב שם תחת ערפה ושם השנית רות וישבו שם כעשר שניס והנה בתמור הכתו׳ שם תחת ערפה ונם להזכיר לותה לשונה · כלומר שהיא היתה הגדולה · וכפי זה קשה כיצד נאמר כשהת הגדולה והיא ערפה לבנין והוא הקטנה למחלון והוא הגדול · תחלה העניו יובן בדרך רמז כמ״ש המקובלים שמחלון וכליון היו בגלגול ער ואונן · והנה מחלון היה יותר נדיק מכליון ולכן שמו נרס מחלון לשון מחילה ולכן הקב״ה הזמין לו נם כן את רות הנדקת ולכן נסמכה ערפה למ״ש נשים מלכיות תחלה רות מזכיר לבדה בסוף הפסוק בעבור היותה נדקת · ובהקדמה הזאת נבוא עד דברי חז״ל שאמרו למה נקרלת שמה ערפה בעבור שהפכה עורף לחמותה ולמה נקרא שמה רות בעבור שיצא ממנה דוד שריוה להקב״ה בשירות ותשבחות · וקשה לי טובא דברים האלו וכי ענלון מלך מואב בשעה שקרא שמות לבניו היתה יודע את כל האמור · תחלת שכופל להשמיד ולומר שהקב״ה הוא הממשיס שמות לבניהם וכמ״ש לכן חזו מפעלות ה׳ אשר שם שמות בארץ על תקרי שמות אלא שמות · ועוד׳ בישראל דברים תמוהים ולא בחומות העולם ומכל שכן בנקדות :

והאמנם הנלע״ד לפרש הוא שערפה הוא שיצאת ורות היו להם שמות אחרים בניותם ובמגילה הזאת כשתבה שמם · ולכן שאלו חז״ל למה נקרא שמה ערפה במגילה הזאת . וכן למה נקרא שמה רות במגילה הזאת · ונתנו טעם שנקראת ערפה בעבור שהפכה עורף לחמותה · ונקראת רות בעבור שיצא ממנה דוד שריוה להקב״ה בשירות ותשבחות · והנה בערפה ככר נודע שמה בפסו׳ שנקראת הרפה האמנם רות לא נתבלה שמה בפסוק · והיוד הקב״ה את עיני במדרש הנעלם על רות וז״ל שאל ר׳ יוסי את רות כיון שנתניירה מפני מה לא קרלוה שם אחר · אמר לו כך שמעתי שם אחר היה לה . וכשנשאה מחלון קרלו שמה רות · אמר לו שמעת מה שמה בתחילה אמר לו נועלהית שמה ואמרי לה נ׳לית וכשנשא׳ מחלון קרלו שמה רות עכ״ל לפי כן השתא לתי שפיר מ״ש חז״ל למה נקרא שמה רות וכו׳ ומה שקשה לי עדיין הוא שמדברי ר׳ יוסי ע״ה במאמר הזה נראה שמשעה שנשאת למחלון נתניירה . שכן אמר כיון שנתניירה מפני מה לא קרלוה שם אחר · ולפיכך כך שמעתי שם אחר היה לה וכשנשאת למחלון קרלו שמה רות ובמדרש רות רבה כתיב וז״ל וישאו להם נשים מלכיות תני כשם ר״מ לא ניירוה ולא הטבילו לותם ודוחק הוא לומר׳ דתניי׳ בליבי לחודי · ומכל לדחוק לת עצמינו ונומר שמה שאמר ר׳ יוסי כיון שנתניירה וכו׳ אין הכונה שנתניירה לנמרי אלא כונף לומר כיון שיצתה מבית לביה כדי ליבום לבית בעלה קרי לה שנתניירה ושינו לת שמה · תחלה לנייר לותם לנמרי לא לפשר לנמרי בעבור שהם היו בעירם ובארץ מואב ויד ישראל לא היתה תקיפה כל כך עליהם לנייר לותן לעיניהן ולא יסקלו לותם ולתן . תחלה לפשר לומר שנניירו לותן להיות כופרות בע״ז והיא מנוה רשפה שנטוו בה בני נח · ולפשר לומר שאמר בדבר הזה שמעו לבעליהם · רחיה לדבר ממה שאמר בתוב לח״כ בפסוק ותאמר הנה שבה יבמתך אל עמה ואל אלהיה זו ע״ז ורות לא רלתה לחזור · אלא בה שעתה קיבלה עליה כל הלכות גרים כמ״ש חז״ל בפ׳ותאמ׳ רות אל תפגעי בי לעזבך לשוב מאחריך מכל מקום דעתי להתנייר אלא מוטב על ידך ולא על יד אחרת כיון שמעה כעמי כך התחילה סודלת לה הלכות וכו׳ . כאשר תלינו אלין וכו׳ . ואו נתניירה לנמרי על יד נעמי בחוזרתה לארץ ישראל · דייקא נמי הכי מדקאמר קרא ושאו להם האנשים מואביות והל״ל ושאו נשים מואביות להם האמנם כיון לומר שנתניירו לנמרי : עוד נוכל להפך כוונתם ולומר כפי האמת ככר התחילו להתגייר · האמנם להם כפי ערכם שהיו לפרת׳ מכית לחם יהודה עדיין נקרלים בשם נמ׳ מואבי׳ והנה להיות שעשו שלא כשורה לקבוע בית דירה בחוץ לארץ ובפרט בארץ מואב לכן נעשה גם הם וימותו נם שניהם מחלון וכליון ותשאר האשה בעולם מטיבת כי בתלתא הוי חזקה והמפיק לא מי שפנעה בה מדת הדין ו׳משה ותשאר האשה בעולם מסיבת משני ילדים ומישב · עוד ירצ׳ לומר עליהם סנגוריא למה לא נעשה נס היא ולכן לומר הכתוב כי היא פטורה מן העונשין לעפ״י שהיא אשה נדולה וחשובה מטענת שהיא בפופה תחת יד שני ילדים הנדולים ומישב · ותשאר האשה בעולם מסיבת שני ילדים הנדולים ומישב · רחיה לדבר שתכף לחר שמתו הם ונשארה היא בלשון עגמת ולא נשאר לה מי שישלוט ויתגבל עליה · ותקם היא עם כלותיה הכפופות תחת ידה ותשב משדי מואב כי שמעה בשדה מואב כי פקד ה׳ לת עמו לתת להם לחם · ומימי חרפי נתקשיתי בפסוק הזה שימי הפסוק כי ותשב משדי מואב הוא כ״ון · וחז״ל לומר בשדה מואב הא ל״ל לכפוף · ונודע כי מ״ש משדי הוא לשון רבים · ומ״ש בשדה הוא לשון יחיד וכריך לדרוש סדבר היטב :

והנלע״ד לבאר הענין בדרך רמז שהנה נעמי הנדקת לא נעלם ממנה בחסידותה ובנבואתה שבכל מלכות בית דוד יצא מן הנערות הללו ולפיכ לומרה לא נעלם ממנה למה לקחו בני לת שתי בנות ענלון מלך מואב הלא בעבור שיצא ממם מלכות בית דוד ולכן לומרה מואב ותשב לארץ ישראל מסיבת שתי שדי מואב ושם ערפה ורות והשאה נקראת בלשון שדים כמ״ש כי בשדה מנחה וחז״ל כתישבה בדבר היטב כי שמעה ברוח הקדש שבשד׳ של מואב לבדו והיא רות פקד ה׳ לת עמו לתת להם לחם של מלכות ולא בערפה . והדבר תלוי מתוקן . ודרך הפשט ירצה שהיא היתה משכבת בכל שדי מואב מפני הרעבון פעם בשדה זו ופעם בשדה זו . וחז״ל כהיותם כתו׳ שדים לחר משם שם שמעה כי פקד ה׳ לת עמו לתת להם לחם וכפי דרך חז״ל במדרש ירצה שמעה שישראל עשו תשובה ופקד ה׳ לת עמו במדת החסד ובמדת הרחמים ונתנה להם לחם בזכות עצמם שעשו תשובה ואמר הכתוב ותצא מן המקום אשר היתה שמה היא לבדה ויצאתה עמה׳ רומה ושתי כלותיה עמה טפלים לה ותלכנה בדרך הכבושה וישרים לשוב אל ארץ יהודה ולא הלכה בחדוות עקלקלות לעפ״י שהם יותר קדושות בעבור שלא להתיחד במבוחות הלפלים עם בני חדם . האמנם בדרך סלולה שהיא רשות הרבים נמורה היו בה לישוב יחוד כלל · ולעפ״י שלא נעלם ממנה שערפה היו בה תוחלת כמו שבארתי למעלה . עפ״י לא דבר לה מלומה אלא לשתיהם ביחד אמר להן כיחד לכך שכנה לישב לבית אמם · ולא נעלם מעיני כל יודע ספר כי לכנה הוא ספך שכנה · והדרשנים ז״ל ביארו כך לכנה עמי עד פתח ביתי בעבור כבודי שלא תניחו לותי יחידית · וחז״כ שכנה לבתיפם נמלום · והנלע״ד לפרש כפי דרכי שבארתי למעלה · והנה כנגד רות שעתידה להתגייר אמרה לכנה עמי · וכנגד ערפה שעתידה לחזור אל עמה ואל אלהיה · אמרה שבנה אל עמכם · וכנגד זה רמזה נם כן ואמרה תחילה לשם לבית אמה ואמרו חז״ל לבית לומתם כנגד ערפה שעשה אל בית אמה · וכנגד רות אמרה אחר כך יתן ה׳ לכם ומנחן מוכיח לשם בית לישה שהוא פועל שיצא ממנו מלכות בית דוד · וזהו עיקר כוונת המגיל׳ הוא לם להודיע כחם שכר טוב של גומלי חסדים ואם להודיע

מלכות בית דוד כיצד יפלס • וכנגד הודעת מכר טוב של גומלי חסדים רמזתי בפתח דברי ואמרתי לנתתם מתרגן מנדיבים לתמר • כלומר רחוי לנו לשבח להקב"ה בכל הנסים שעשה עמנו מן שעת הרתעה שיצאו ישראל מתרגן מנדיבים ולאמר לותם ברכים ולא נהיה כפויי טובה וכמו שסידרו מסדרי התנדים בלומרם כמה מעלות טובות למקום עלינו וכו' עד שנתן לנו את תורתו תורת חמת • ועוד חזרתי ואמרתי שרחוי לנו גם כן לאמר ברכים ולהודיע ענין נשיאו' ראש של כל עדת בני ישראל והוא דוד הע"ה מהיכן בא ולספר לנו בהיותו יחידי וכמו שמודע מן הפסוק של המגיל' זכה ועשה לותו הקב"ה בתים • וזהו מה שחזרתי ואמרתי לאמר שלו את ראש כל עדת בני ישראל • והקדמת הזאת היא מפורשת במאמר שהצענו פתח עיכוב בלומרו וידבר ה' אל משה במדבר סיני לאמר • הם"ד אלהים מושיב יחידים ביתה • אמר הקב"ה לשעבר שבני אדם יחידים היו הפכתי לותם והרבתי לותם ועשיתי לותם בתים כיצד דוד היה יחידי וכו' :

וראוי לדקדק במאמר הזה תחילה • מאי קשיא ליה בפסוק וידבר ה' אל משה במדבר סיני לאמר • שהוצרך לכתיב פסוק של אלהים מושיב יחידים בתים • עוד רחוי להבין תחילה מ"ש לשעבר שבני אדם בעה"ז היו יחידים הפרתי לותם וכו' מהו לשעבר • ועוד רחוי להבין אלו הדברים שמי לא ידע שכל בני אדם הם יחידים ואפילו מלך ישראל הוא יחידי מתחילה וא"כ יוצאים מזרעו שבט לו משפחה • ואגב נדקדק מה כונת השלשה לשונות האלו בלומרו הצרתי לותם • והרבתי לותם • ועשיתים בתים שישבו בהם בעה"ז ואגב ניתן טעם למה התחיל בבית דוד קודם לבית אהרן היותר קרוב ממנו • ועוד נדקדק שבבית אהרן הזכיר שני בתים בית הלוי ברכו את ה' • בית אהרן ברכו את ה' • וכית לוי לומר שהם משבטן בית אהרן • ולם כותבו להזכיר גם את שבט לוי היה לו לומר גם כן ושבט לוי יחידים היו גם כן ועשיתי לותם בתים שנאמר בית הלוי ברכו את ה' • עוד רחוי לדקדק בלומרו ולא ישראל יחידים היו וכו' • ולשם שמאחר שהזכיר הכלל והם ישראל מה צורך היה לו להזכיר הפרט והם דוד ואהרן והכלל כל ישראל היו בכפים • ואגב נדקדק למה שינה הלשון בבבוד ואהרן לאמר ועשיתי לותו בית וכו' • ובישראל לאמר והרבתם לותם אלהים • ואגב נדקדק שבישראל לאמר ולא ישראל יחידים היו • ובדוד ואהרן לא הזכיר שהיו יחידים כלל • עוד רחוי לדקדק למה לא הזכיר כל שאריות בתי ישראל • כמו בית יעקב • ובית יוסף לאחר דבתי קא חשיב :

והביאור נלע"ד לפרש שבעל המאמר ע"ה נדקדק בפסוק הפרשה בלומרו הלאמר תמיותר שאין לו שחר • מאחר שהציווי היה למשה שישא את ראש כל עדת בני ישראל לם כן הלאמר למי הוצר • בלומרו מתרגן מנדיבים לאמר • עוד נדקדק שהתחיל הפסוק בל' יחיד בלומרו שלו את ראש • ואח"כ יצא בלשון רבים למשפחותם לבית אבותם והל"ל קרא שלו כל ראשי עדת בני ישראל • ואגב נדקדק שלשה פרטיות הנז' למשפחותם ל' • לבית אבותם כ' • כל זכר לגלגלותם ג' • ולכן התחיל בעל המאמר ואמר במדבר סיני לאמר • הם"ד אלהים מושיב יחידים ביתה וכו' לומר הקב"ה לשעבר שבני אדם בעה"ז היו יחידים • הפרתי לותם • והרבתי לותם ועשיתי לות בתים שישבו בהם בעה"ז וכו' • וירצה עם מה שביארתי בשם בפסוק אחר לגדיק מתרגן מנדיבים ישר מעגל נדיק תפלס • ובארתי שהעניין הוא שמה שאורת הדין נותנת הוא שהנדיק יתהלך במתרגן בין בעה"ז ובין בע"הב וכמו שהוא מתהלך

בתומו נדיק כך הקב"ה יתנהג עמו בנדיקות • וירצ' שיעור הפסוק לותו אחת אחרתי הוא לנדיק מתרגן • אחמנם ישר של עולם שהוא הקב"ה רוצה להניח חלקו טמון וכפון לעה"ב לעולם אחרון • ולכן אם בלולי עשה לויות דבר שלא כשורת בעה"ז • נפרע ממנו בעה"ז • ועם כל זה נותן לו מקצת שכרו בעה"ז וכולו בע"הב • ו"מם ישר מעגל נדיק תפלס כי פלס ומאזני משפט לה' • ופורע לו חובותיו בעה"ז על לויה דברים שאחת ואח"כ פורע לו שכרו תפלס בע"הב • ובהקדמה הזאת נבא אל ביאור דברי בעל המאמר בלומרו לאמר הקב"ה לשעבי' וכו' • כלומר כב יכול הקב"ה מנצער בעצמו כיצד יתנהג עם הנדיקים בעה"ז • אם יתנהג עמהם במדת הדין נמורה לויו מן שרחוי להם • ואם יתנהג עמהם במידת הרחמי' לגמרי להשפיע להם שפע מרווח אם כן מה יאכלו לע"הב בעולם אחרון • לכן עושה בשרש עמהם ומותן להם שכר פירות ממה שעשו ממצות ומעשים טובים בעה"ז • ושקרן קיימת להם לעולם הבא • ו"מם בעל המאמר לאמר הקב"ה לשעבי' שלין הדין כך השיבה נריכה לכך • והנדיקים הללו הנקראים בשם בני אדם בלשון חביבות כפודע וכמ"ש אתם קרם בני אדם וכו' • והנם בעה"ז הין יחידים ויחיד לשון יחידים בתרי לתרי • הכן ש"אחד הוא כלומר הין נדיקים ובדולים • ואין יחיד אלא לשון בדולה כמ"ש כמעט שכב אחד העם • והכן האבי הוא שבם כן הין יחידים כלי בניס ולא רחו טובה עדיין כלל • בשביל שמדת הדין לומדת דיין מה שמתוקן להם לשע"ב ואין אדם זוכה לשתי שולחנות עם כל זה דנתי דין לאת ורחמתי את מעשיהם הטובים ואת נדקתם ואת חסידותם וגזרתי ולאמרתי לשעשו עמהם מקצת טובה בעה"ז • לפתות בשלשה דברים אשר האדם נריך להם בעה"ז • והם בני חיי ומזוני • ובנגד הבני שנריך ששלשת הנדיקים שלא תפסק מן הצולם • וכמ"ש לא ימוש מפיך ומפי וזרעך • ומפי זרע וזרעך • ומבלן ואילך לאמר ה' מעתה ועד עולם • לאמר בעל המאמר הפרתי לותם • ומ"ש כי הפרני אלהים בארץ עניי ולכן נקרא בלשון פרים ורבים • ובנגד החיי שנריך שהנדיק יחיה ויאריך ימים הדי להשיב בתשובה את לפשי דורו ולמען לותם את הדרך אשר ילכו בה ואת המעשי אשר יעשון ובם לשעול מצות ומעשי טובי בעולם מ' בעל המאמר והרבתי לותם בחיים מרובי וארוכים ובנגד המזוני וכמ"ש ולא ריחתי נדיק נעזב • לאמר בעל המאמר ובעשיתים בתים כלומר בתים מלאים כל טוב כמזוני רוחני וחיי אריכי • אם בבתי מלכות פשיטא שכל טוב הארץ לשם הוא • ואם בבתי כהונה גם כן כתיב והכהן הגדול מאחיו מלמד שמחוייבים אחין הכהנים להצשיר לותו מהעשר דפנים הנתת שמלגו לפניו המחנה דינרי זהב • ולכן לאמר בעל המאמר ועשיתים בתים ואם בתי כהונה ובתי מלכות והשכר הזה הוא שישבו בהם בעה"ז כלבד • אחמנם אקרן כולו הוא מזומן להם לע"הב :

עוד ירצה כפי פשוטו כלומר לשעב' שבני אדם יחידים היו כלומר שלא היו ידועים לכבוד פמ"ש בעמוד להיות כי דוד הע"ה נאמר בו אחכן מאסו הבונים • וכן אהרן בעבור העגל • וכן כל ישראל אחטא אחכל הטאים ואחטאו לפני ה' כמה פעמים • ועכ"ז סבלניתי לותם מעלה אחר מעלה שבתחילה פקדתי לותם בתולדות הן מעט והן הרב' ו"מם הפרתי לותם • ואח"כ אתולדות אחם הרבתי לותם בריבוי נדול • ואח"כ הוספתי עוד טובה שלותם אתולדות הין לדורי דורים והיינו מאי דקאמר ועשיתי לותם בתים של קיימא • ואמר כיצד דוד היה יחידי ועשיתי לותו בית שנאמר בית דוד כה אמר ה' • והתחיל בדוד להיות שכל מנשיאי דורו היו מלבלבים עלין בלומרם שהיה ח"ו פסול משפחה מרות

המחנים: וגם הוא בעצמו נאמר בו והוא לחמוני: והיה
לן הרעיי שישאר יחידי כלי בניס ובלי בית כלל: לכן כה
הקב"ה והעיד עליו שהיה יחידי בפרקות ואדם גדול בתורה
וגדיק וכשר לבא בקהל ועשיתי לו בית נאמן כשם הגדולים
אשר בארץ שנאמר בית דוד כה לאמר ה' וכו': ולכן היה
הכבוד מוכיח את ולע בית דוד והיה הוא לומר להם בית דוד
אתם מזכיתם להקרא בשם דוד היתכן שתעקשו הישר והדין
ח"ו חלה לגיכם המנוח הזאת ודיכו לבוקר משפט וכו': לאחר
כך עלה במעלות המלוה יותר למעלה באהרן הכהן. ולמה
ואהרן היה יחידי ועשיתי אותו בית שנאמר בית הלוי ברכו
את ה': בית אהרן ברכו את ה': והנה גם באהרן היכרו
בו במעשה העגל וכמ"ש הענגל אשר עשה אהרן. וכתיב
וכאהרן התאנף ה' מאד להשמידו ואין המעמד אלא כילוי
בניס: ובעבור תפילתן של משה מתו שניס ונשארו שניס:
והיה רצוי לו שישאר יחידי כלי בניס. ולכן בא הקב"ה והעיד
עליו שהוא נדיק ויחידי בעולם בחסידות ובאר אותו לתירוץ
כהן נדול וכענד מה שמתו שני בניו נדב ואביהוא כהן לו
הקב"ה כענדל שני בתים בית הלוי: ובית אהרן: עוד
ירצה לרמוז שאהרן עצמו זכה לשני כתרים בתחילה וזכה
לכתר לויה כמ"ש הלוי אהרן לחיק הלוי: ואח"כ זכה לכתר
כהונה: ולכן כוכרו בן שני בתים בית הלוי: בית אהרן:
ובזה נם כן שכל שבטו נקראו על שמו. אח"כ עלה במעלה
עוד להזכיר העניו לפילו במרובים כאשר נבאר המעשה
בעיה": ולכן חזר ואמר ולקח ישראל יחידים היו שנאמר ומי
כעמך כישראל גוי אחד בארץ: והדבה אותם אלהיהם שכן
ה' אלהיכם הדבק אתכם. וירצה שלפילו ישראל בהללותם
במה פעמים חטאו לפני הקב"ה ולכן כל אומות מכוי' אותן
כמ"ש חזל. ונם הם נקראו בשון יחידים כמ"ש כי אתם
המעט מכל העמים: וכענד זה לאמר הכתוב ומי כעמך
כישראל גוי אחד בארץ לשון יחידים ומועטים כערך כל
כל האומות: ובצד כאהבת הקב"ה את ישראל הדבה אותם
בעהז" כמ"ש ה' אלהיכם הדבק אתכם כלומר יפב עליכם
ברון ויצאתם וכאים והדבה אתכם. ולא הזכיר בהם מלת
הדבה אתכם שהיה הפעיקריית בעבור שהיו מתחילה מועטי'
ואח"כ הדבה אותם כנדולה כמ"ש המעט שכב אחד העם
לשון נדולה. לאמנה את מדות האחדות והם הפרתי אותם:
ועשיתים בתים ממילא קא אתן שהפרתי אותם הוא גלוי
והטוב ורחמות היכה בזכות הוא: ונם ועשיתים בתיב הוא
גלוי בבית אהרן ובית הלוי ובית דוד: האחנם הכשתרת
והיה והרבתי אותך לשון נדולה לנטריך למימר בפסו"
ה' אלהיכם הדבה אתכם ואמרו חזל הדבה אתכם על נבי
דייניכם במלחות ובנדולה. ומוד הענין הוא שהכה הוכיח
בעל המאמר שלשה בתים הנו' לרמוז אל שלשה בתרים
שהנחיל לישראל. הנחיל לאהרן הכתר הכוהנ: והנחיל לדוד
כתר מלוכות והנחיל ל-לוית ישראל כתר תורה. וזהו מ"ש
מלהים מושיב יחידים כיתה לרמוז את כל האמור כלו' שהים
בגודת הדין ישב במדת הדין על היחידים והם הנדיקים
כאמור ועשה חסד בעיתה שהוא מ"ש ועשיתים בתים:

והנה כל הדרשה הנו' נרמזה בפסוק של הפרשה
כמ"ש וידבר ה' אל משה במדבר סיני באהל
מועד וגו'. ואין לאמר רופא לומר שאין אחר הקב"ה למשה
אל תחשוב שישראל כשאנו עתה המון שהיו אחרי לא כיניתי
מנדיים שפליט ועתה ועריף מכל המות וגו' כעבור שעתה
אחר שהוקם המשכן בחדש הראשון בשנה השנית כה' לחדש
הראשון כל עונותם ופשעם כדיב חדשה בעולם. ולכן אחר
מלאת אותו החדש תרף בראש לחדש השני בשנה השנית
לצאתם מארץ מצרים. התחיל הקב"ה לאמר למשה שאו את

ראש כל עדת בני ישראל לומר אותה שהיה ראשם שפילה
וזקנלון בלשון יחידיכ אלי בראש ולא אומר את ראשי כל' רבים
עתה יעלו לנבולה להעשות בלשון רבים. ונם כן הפרתי
אותם והרבתי אותם ועשיתיכ בתים. ונרמזו שלשה לשונות
אלו בהם"ה למשפחותם לבית אבותם לנבלותם. וכענד
הפרתי אותם: אמר למשפחותם שעשה אותם משפחות
משפחות: וכענד ועשיתים בתים הוא מם"ה לבית
אבותם. וכענד והרבתי אותם אמר הכתוב כל זכר לנבלתם
לשון ריבוי כמ"ש תחילה במספר שמות כל זכר לנבלותם
וזכו לשלשה בתרים אלו בזכות השלשה רועים והם משה
אהרן ומריס: ונם זכו לשלשה בתרים אלו. כתר כהונה
כענד אהרהם אע"ה שנאמר בו אתה כהן לעולם כענד מדת
החסד: כתר מלכות שהוא עו מלך מספט לאה כענד יצחק
אע"ה מדת הנבורה: כתר תורה כענד יעקב אע"ה הכולל
בו ויעקב איש תם יושב אהלים מדת התפארת היורש שני
האבות מצד החסד ומצד הנבורה: והוא קו האמצעי שלם.
ולכן לא ניתנה תורה לא בחדש ניסן הרומז לאהרהם: ולא
בחדש תישי הרומז ליעקב: אלא בחדש סיון הרומז ליעקב
כולל תלומים: ובזכות שלשה האבות: ושלשה הרועים
זכו אל שנשתה תורות: והם תורה נביאים וכתובים: והרי
נתבאר בפסוק של הפרשה בפי כדר בעל המאמר: אחנם
כפי פשט הפסוק במקומו יראה לרמוז בלאמר המיותר
לאהרן ולבניו עשר הנשיאים וזהו מ"ש וידבר ה' אל משה
במדבר סיני וגו': והנה הדיבור לא היה אלא למשה לבדו
אחנם לאמר נם כן לאהרן ולכ הנשיאים שילכן למסות את
ישראל כולם כאחד: דאי לא תימא הכי קשיא מ"ש אחרי
כן בלשון רבים שאו את ראש. והל"ל קרא בלשון יחיד שא
את ראש: ובאומרו בלשון רבים שאו את ראש רמז לאהרן
ולכ הנשיאים אשר נרמזו במילת לאמר: ראיה לדבר שבאמ'
הדיבור בתפרשו בסהי' לאמר בתוב תפקדו אותם לנבלותם
אתה ואהרן: ואתכם יהיו איש איש למטה איש ראש לבית
אבותיו הוא. והנני חוזר לתחילת דיבורי לאמר מלשון וה'
האמירך היום ולומר אחר שיגלו ישראל מארץ מצרים והיו שם
נטמעיב בגוי מקרב גוי וגו': אח"כ זכו להשגות פרדם
רמונים כמ"ש שלחיך פרדם למונים כלומר אחר שגלחם
פרעה ממצרים כמ"ש ויהי בשלח פרעה את העב נעשו
פרדם רמונים. ואפשר לומר שבמילת פרד"ס נרמזו ארבע'
דרכים של התורה: ופסוק רמז דרש סוד: הרי רמז
התורה שנמסקו כה: ועוד רמז הממוה לאחר עסקו בהם
ונרמזו במילת רמונים כמ"ש חזל ישראל מלאים מצ' כרמון
עם פרי הנדיב והם הממות שחידשו הם בפרי' שנם הקב"ה
כיפר להם כל מה שנשאו עם נדדים שהתרעם הקב"ה להם
וירד להשרו' שיניתו בתוך המשכן ויהיה נדדיכ בלשון וירד
ה' על הר סיני וזהו מה שאמרתי לנחתם מארץ מצרים לאחר
ולנשוא את כל עדת בני ישראל לאחר שקבלו התורה בחדש
הזה: ובדרוש הבא אחר זה בלאיך בע"ה בעניו מעלת
התורה:

דרוש ב' למשמרת ד"ח סיון

משפחות הקהתי מתוך הלוים · ואת עשו להם וחיו

מסכת ברכות פ"ח וזל · ת"ר וירא ואיתימא רבי
חניכ בר פפא · בא ורחם שלח כמדת
הקב"ה מדת בשר ודם · מדת בשר ודם מוכר חפץ
לחבירו מוכר ענב ולוקח שמרים · אבל הקב"ה אינו כן נותן
להם

להם תורה לישראל ושמח שבחר בי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו עכל"ק :

ודוע הוא ומסכם הדבר היטב אצלנו בכמה מקומות · שבריאת העולם הזה היתה למען הגלות נגלות תורת ה' תמימה חמדה נגוזה לקב"ה שפיט שכה קודם שנברא העולם וכמו שהתורה עצמה מעידה על דבר זה בהיותה מתחלת בתחילת דיבורה באומרה ברא"ש ברא אלהים את השמים ואת הארץ · ואמרו חז"ל בשביל התורה שנקראת רא"ש שהרי כמש"ה ה' קנני ראשית דרכו ברא אלהים את השמים ואת הארץ · והואיל ואתה קרא לירדן ירדן לעורר בו למה התחילה התורה בבית ונתנה רשות למינים לפתוח את פיהם ולומר ח"ו יש בעולם שתי רשויות · ובדרוש ראשון לפרשת ברכה הרחבתי לבאר בדרוש הזה וגם בפ' לתור דרוש ג' וגם בפ' במדבר דרוש ו' · ובאחרתי כי התחילה התורה בבית לרמוז כי בעבור שני דברים שנקראו ראשית והם התורה דכתי' בה' קנני ראשית דרכו ובעבור ישראל שנקראו ראשית דכתיב בהם קדש ישראל לה' ראשית תבואתה ברא אלהים את השמים ואת הארץ · ולכן הם ממכים שני בתים יחד זאת לאחר זאת והם ראשית ברא · עוד ירמז כי הלמת הוא שברא הקב"ה העולם בשביל שני ראשית הללו · הלמתם לאחר שנפה והביט שהיו ישראל עתידי לעשות את העגל ומתוך כך תתבטל התורה מן העולם ונמצאו בטלים שני הראשית הנ' כיון לראשית אחר והוא מש"ה וירא ראשית לו זה משה שקיים את התורה במש"ה ולהטעם פי שם חלקת מחוקק ספון · ו"משה שקול משה כנגד כל ישראל שהם לאחרו השתי ראשית הנ' והוא הרויח אותם ו"משה וירא לאותו הראשית לו וכמש"ה ויתנצלו בני ישראל את עדיים מהר חורב ומשה יקח לו את האהל וזהו כונת משה כנגד כל ישראל · והנני מוסיף נופך כי התורה נקראת ראשית בעבור שבריאת הלפיס שהם קודם שנברא העולם · וגם ישראל נקראו ראשית לרמוז מש"ה המה היוצרים וכו' · עם המלך במלאכתו ישבו שם ואמרו חז"ל מלמד שנתיעץ הקב"ה עם נשמות הצדיקים וברא את העולם וכפי זה יהיה שיעור הפסוק כך בראשית ראשי' בני דברים הנקראים ראשית שהם נשמות הצדיקים והתורה ברא אלהים את השמים ואת הארץ :

ודרך זמן יהיה לגלול את הענין ספירות בלימה בפסוק הזה · ויהיה שיעור הפסוק כך בראשי' שהוא חכמה ברא אלהים שהיא כיסה · את השמים · והוא מדת הת"ת עם שם קנותיו · את הארץ היא מדת המלכות עם העולמות כ"ש אשר תחתיה :

עוד נלע"ד לחדש ולומר כי גם התורה עצמה נחלקת לשנים · וכמש"ה כתוב לחייך בתורים והם שתי תורות תורה שבכתב ותורה שבעל פה · וכנגד זה אמר הפסוק ברא"ש ברא אלהים וכו' בשני ראשית והם תורה שבכתב ותורה שבע"פ · והנה בהקדמה הזאת נוכל לבאר מ"ש דוד המ"ה · מפי עוללים ויונקים יסדת עוז למען צורריך להשבית אויב ומתנקם · ובדרוש ראשון לפ' נשא הרחבתי ידי לבאר הפסוקים האלו ומצאתי שם כי התרשם · והנני מוסיף נופך עם מה שאמרנו שהתורה נחלקת לשנים והיא תורה שבכתב ותורה שבע"פ · ואעפ"י שמתי התורות אין בהם פירוד ח"ו · עכ"ז יש פנים לומר שהתורה שבכתב היא היותר גדולה ומעולה להיותה כתיבה מה שאין כן בתורה שבע"פ · ויש פנים לומר שהתורה שבע"פ היא היותר גדולה ומעולה להיות עוסקים בה אלא התלמידי חכמי' הגדולי' מש"ה בתורה ש בכתב שאפילו תינוקו' של בית רבן עוסקים בה :

והנה הפסו' הזה מתרץ ואת הקושיא · ואמר שהתורה שבכתב דומה אל יסוד הבית · ותורה שבע"פ דומה אל הבנין העליון לשר הוא על היסוד · כמנהג שהיסוד צריך לבנין · והבנין צריך אל היסוד וזה בלא זה אינם טובים והנה התורה שבכתב דומה אל יסוד הבית · ותורה שבע"פ דומה אל הבנין העליון · והנה באופן אחד עיקר הכל הוא היסוד אשר הכל בנוי עליו · ולכן ניתן היסוד הזה לתימוקות של בית רבן אשר העולם מתקיים בהבל פיהם · ובאופן אחר מה שרוצי' לבי' לדם בפרסמיית הוא הבנין העליון · המפואר והמתנשא לעין כל והיא תורה שבע"פ · ולכן עוסקים בה החכמים העלמים וכן רבים · והשתא אתי שפיר מ"ש הכתוב בראשית שני ראשית והם תורה שבכתב ותורה שבע"פ · ובתורה שבע"פ נכללו העשרה · ובתורה שבכתב נכרתת הארץ · וזמ"ש את השמים ואת הארץ · וזהו מש"ה מפי עוללים ויונקים יסדת עוז שהיא תורה שבכתב · והטעם הוא למען צורריך להשבית לויב ומתנקם · לרמוז מ"ש הפסוק לפתח חטאת רובץ ואמרו חז"ל שהיצר הרע מתדבק עם האדם מעת עמלד ולכן כדי להשבית כוחו מן האדם ושלא יתדבק עמו לגמרי ניתן לנו הם תורה שבכתב וכמ"ש חז"ל אם פגע בך מנול זה משכיהו לבית המדרש · וזהו מ"ש להשבית לויב ומתנקם והוא היצר הרע הלויב הלמתי של האדם ומדריך לותו בדרך לא טובה ואח"כ מתנקם ממנו וכמ"ש חז"ל הוא שטן הוא יצר הרע וכו' · יורד ומשטין עולה ומקטרג מוטל רשות יורד ומוטל פשמה ופמש"ה ותמונתו ביד עומיו וזהו מ"ש ומתנקם שמתנקם מן האדם · ולכן דפוחתו היא התורה · והיות האדם עוסק בתורה מרחק ממנו כל מיני יצר הרע שבעולם · ויכנס בכלל הצדיקים שאפילו בחיתתם קרויים חיים כמש"ה וכניהו בן יהוידע בן חיים חי · ולהיות לחמת שבכל מקום שים בו קדושת יתירה רופס הקליפה להדבק שם כדי להתעצם מן הקדוש לכן רמז הפסו' בפרשה ואמר אל תבריתו את שבט משפחות הקהתי מתוך הלויס · ונודע כי שבט לוי נבחר מן השנים עשר שבטים · וגם בשבט לוי עצמו נבחר משפחת הקהתי יותר מן גרשון ומרדי ולכן נבחר לשאת את הארון · ולכן וידבר ה' אל משה ואל אהרן לאמר · אל תבריתו את שבט משפחות הקהתי מתוך הלויס · כלומר אעפ"י שבפי הלמת היא אלא משפחה אחת מכללות שאר משפחות השבט אבל עיקר השבט דלוי תלוי בו ולכן אמר את שבט משפחות הקהתי · אעפ"י שמושבם היא אלא מתוך הלויס שהם הלמצעיים · ולכן עשה להם תקנה אחת ושים עליהם עול ואם אותם שבשתם אל קדש הקדשים אהרן ובניו יבואו ושמו אותם וכו' · ודרך רמז רמזתי במקומו בפ' במדבר בשמיני ואת רומן לתורה הנקראת ואת כמ"ש הכתוב וזאת התורה וכו' · והטל עליהם עול עסק התורה · ובלמצעותה והיו אלא יתדבק הקליפה עמהם אשר נאמר עליהם רגליה יורדות מות אלא והיו בלמצעות התורה הנאמרת בה עץ חיים היא למחזיקים בה · וזה כיונתי לומר בנושא שלי בפתח דברי לשבח ולפאר ולברך את מ"ש דוד המ"ה · מפי עוללים ויונקים יסדת עוז למען צורריך להשבית לויב ומתנקם · ובדרוש ראשון לפ' נשא הרחבתי ידי לבאר הפסוקים האלו ומצאתי שם כי התרשם · והנני מוסיף נופך עם מה שאמרנו שהתורה נחלקת לשנים והיא תורה שבכתב ותורה שבע"פ · ואעפ"י שמתי התורות אין בהם פירוד ח"ו · עכ"ז יש פנים לומר שהתורה שבכתב היא היותר גדולה ומעולה להיותה כתיבה מה שאין כן בתורה שבע"פ · ויש פנים לומר שהתורה שבע"פ היא היותר גדולה ומעולה להיות עוסקים בה אלא התלמידי חכמי' הגדולי' מש"ה בתורה ש בכתב שאפילו תינוקו' של בית רבן עוסקים בה :

הקב"ה מדת בשר ודם וכו' :

וראוי לדקדק בדברי בעל המאמר בתורתו בה ורזה ומלי בה ורזה דקאמר . ועוד דלעי לדקדק שנראה מדברי בעל המאמר שחידוש הדרשה היא להקב"ה כשאר נכאר בע"ה . וכפי זה הכי הל"ל בה ורזה שלא כמו' בשר ודם הקב"ה וכו' . ועוד קשה שהתחיל להזכיר מכירה כמ"ש אדם מוכר חפץ לחבירו . ואח"כ שיכה ואמר לשון מתנה באומרו אבל הקב"ה אינו כן נתן להם תורה לישראל ושמח וכו' . ועוד מאי מתנה שאני ממכירה כי כל הנותן בעין יפה הוא נותן . ואגב נדקדק מעיקרא הכא :

רמיזת כל הדרשה הזאת בפסוק :

והביאור כלע"ד לפרש שבעל המאמר מדי עברו בפסוק כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו . והדר מפרש . ובתחילה סתם המקח מה הוא ואמר כי לקח טוב נתתי לכם . והדר פירש תורתי אל תעזובו . ועוד דקדק בו כי קשיית מניה וביה . כי תחילה קרא לותו בלשון לקח שהוא לשון מקח וממכר . ואח"כ אמר נתתי לכם והוא לשון מתנה . ועוד דקדק בפסוק שאמר שאמר נתתי לכם ומסרם ביד כיצד חזר ואומר תורתי אל תעזובו ומכאן לותה על שם עצמו והכי הל"ל התורה אל תעזובו :

ולכן התחיל ואמר בה ורזה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם . ואמר בלשון הזה בה ורזה לרמוז מ"ש בפסוק הקודם שמעו בנים מוסר אב והקשיבו לדעת בינה . כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו . וכונת שלמה ע"ה לומר להם הדרשה הזאת שלא בעל המאמר ולכן אמר להם שמעו בנים מוסר אב והקשיבו לדעת בינה הוא הדרשה שחידש בעל המאמר ולכן גם בעל המאמר נקט לישנא דקרא ואמר בה ורזה וכו' . והנה כפי הלשון הזה נתן לדם בשר ודם רשות לו ללמוד ממעשה הקב"ה בכל דבריו שהקב"ה כנדון דידן מעשה ומנהג של הבשר ודם הוא עיקרי כאשר נכאר בע"ה . ועכ"ז נתן פנים לבנין ולכאן . ובתחילה התחיל בעיקר הכל שהוא הקב"ה ותלה בו העיקר ואמר בה ורזה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם . כלומר רצוי הוא לבשר ודם להתנהג במדות הקב"ה לעולם . שהוא בנדון דידן מנהג הבשר ודם הוא יותר עיקרי ויותר מוסכם כאשר נכאר בע"ה . ולכן התחיל ואמר מדת בשר ודם וכו' . שהכל הקב"ה יתן כן . וכפי מה שהתחיל הכי הל"ל מדת הקב"ה וכו' . שהכל בשר ודם יתן כן וכו' . והוא שלמדנו . והענין הוא כי מדת בשר ודם בענין הזה היא מדה מהתנית בהיות המוכר חפץ לחבירו לעבד שקיבל מעות מהלוקח כל מה ששאל ממנו בעד אותו המקח . עכ"ז מוכר עצב להיות שכלקח המקח מרשותו . והטעם הוא שהמקח במקומו מונח וכל זמן שירצה הלוקח למוכרו חוזר ולוקח מעותיו . והמוכר המעות עשויות לנפלת בהנאה וכל זמן שיונאו כיד החדש מעות בעין הוא מפזר מהם לעבד שיעמוד לו כדרך לאותו דבר . ולכן מוכר עצב . שהכל הקב"ה יתן כן כמו שבשר ודם במדת הזאת שלא נתן להם תורה לישראל ושמח כלומר לא מיבעית אם היה מקבל מישראל מעות בעד התורה שהיה הוא שמח לעבד שכל המוכרים עצבים לעבד שקבלו מעות בעד המקח כאמור . והמוכר שמשעבד יתירה עם היות שלא קיבל מעות כלל בעד מקחו . שלא נתנה להם בתורת מתנה גמורה ובלי שום הפלה מחרת . לעבד כן שמח ועל כן רצוי להודות ולשבח להקב"ה על העניין הזה ושמח תאמר כי המקח הזה להיותו דבר מחוש בעיניו מאד הוציא לותו מביתו והוה ליה כמוכר בשדה מפני רעתה ורזה לדבר שלא שם לבו לקבל המעות שלא נתנה להם

כתורת מתנה . לכן לומר הכתוב כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו . כי הפסוק הזה כותר כל האמור וזהו מ"ש כי לקח טוב והיינו מוכר שדהו מפני רעתה . ולעבד שהמקח בעצמו מצד עצמו הוא טוב . כמשל עליון וחמד להיותי לכי המוכר . ובפרט דבר גדול שאני משתעשע בהם לעיני שהם קודם שבכורת העולם . וזהו מ"ש תורתי . ובהיותו לומר תורתי ולא לומר התורה כותר הוא שמח שמחת נדולה שלעבד שכבר יצאה מרשותו כמ"ש נתתי לכם עדיין קורא לותם בשמו ולומר תורתי ודש"ל פירש בגמרא כמ"ש בעל המאמר ושמח . וז"ל ושמח שהרי הקב"ה מוהירם מלעזוב לותם ומשבחה לפניהם בלקח טוב לאחר שנתנה להם עכ"ל . וכוונת רש"י ז"ל בלויה שהוקשה לו מילת ושמח שלא נרמזה בפסוק כלל . ולכן מלכבים למילת ושמח לתרי ריכשי . הדרשה הזאת היא שמילת אל תעזובו היא מיותרת כי מה לו למוכר לו נתן למוכר לעזוב על מקחו לאחר שיצא מידו . אם לא שנאמר שעדיין חביב עליו לותו המקח לאחר שנמכר כמו קודם שנמכר ולכן מנוה עליו ללוקח אל תעזובו והוא דומה לאדם שיש לו בת חביבה מאד ונתן לותה לאחד לאשה לאחר . ולעבד שהופלה מביתו ומסר לותה ביד בעלה עדיין חיבתו בה בכזמן שהיתה עדיין בביתו וזהו מ"ש אל תעזובו הדרשה השנית היא במ"ה כי לקח טוב נתתי לכם . והענין הוא כי במוסב שבעולם אדם המוכר חפץ לחבירו כל זמן שעדיין לא נמכר לותו החפץ הוא משבח לותו לפני הקונה כדי שיקפצו הקונים עליו ויוסיפו בשיווי . ולאחר שנמכר ונלא מרשותו ובפרט אם אדע שיש במקחו חיץ מום היכן משבח לותו יותר מלא לאדם מספר במקח מומי שיש בו עם מה שיש בו כדי שלא תהיה הוכלה וטענו במקח ההוא לאח"כ . ולאחר המכה"ק לא עשה כן להיותו יודע שמקחו אין בו מום כלל לאדם לאחר שכבר נתנו ונלא מרשותו הוא משבח לותו ואמר כי לקח טוב לאחר שהודה ואמר נתתי לכם נמל חוק ונעול ובדוק וכו' . נמצא שכל זה הוא רלוי שישמח הקב"ה במכירת הזאת מאד ובפרט שכיצד המכירה כשם מתנה להיות שכל הנותן בעין יפה נותן ולכן תורתי אל תעזובו מצד כל האמור . ולכן לאחר שלמה הע"ה . כי טוב סחרה מסחר כסף ומחרוץ תבואתה . וירצה עם מ"ש חז"ל במדרש מעשה שהיו הולכים בספינה כמה סוחרים עשירים ובתוכם עני אחד תלמיד חכם והיו מלעיגים עליו ואומרי' לו היכן סחורתך וכו' . עד שעמדה עליהם רוח סערה וכו' ונטבע כיס כל מה שהיה להם והניעו ללמן בעירום ויחיף וחוסר כל . מיד נכנס הת"ח למדינה ופתח פיו בדברי תור' וכו' ומלכלוהו והשקוהו וכו' מיד התחילו לומר לו בבקשה ממך דבר עלינו טובה לבני המדינה וכו' . מיד אמר להם ולא הייתי לומר לכם כי סחורתי נדולה מסחורתכם הוי כי טוב סחרה מסחר כסף ומחרוץ תבואתה . יקרה היא מפנינים וכל חפציך לא ישוו בה . וזהו למה שמנע לעסקי העה"ז . אבל לע"ה שכרה הוא יותר נדול והוא לומרו לורך ימים כימיכה בשמלה עשר וכבוד וכו' וכהיות כל כך נדול בה התורה כיום שלמה הע"ה ואמר בני אל ילוו מעיניך נצור תושיה ומזימה . ויהיו חיים לנפשך וחן לנרנרותיך . וירמוז הפסוק למ"ש ז"ל אם אותר אדם ללמוד חכמה יוכית וכו' ואמרו לו נא ובקש שעה אחת לא יום ולא לילה ועסוק בה . ולכן לאמר שלמה הע"ה בני אל ילוו מעיניך תמיד . גם ירמוז אל מ"ש חז"ל אל יהיו ד"ת בעיניך כיפנים שלא בחדשים ולכן לעולם אל ילוו מעיניך תמיד . ואמר נצור תושיה ומזימה אפשר שרמז למ"ש חז"ל יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטילה בעבור שהם הין קמח הין תורה . עוד אפשר לומר שרמז לתורה ולמצות ותושיה

היא התורה ומזימה היא המצות. ובילקוט הטעם למה נחלקה התורה לעשרים ולמצות ואמר שהתורה שכרה לנפש בע"ה. והמצות לוכל החדש מפירות הי"ש בע"ז מ"ש בנגד התורה ויהיו חיים לנפשך ובנגד המצות וחן לגרגרותיך שהוא הנוף. ולכן זון תלך לבטח דרכך ורגלך לא תגוף בע"ז בשביל המצות. ואם תשכב לא תפחד ושכבת ועריבה שנתיך בקבר בהמצעות התורה וכמו שאמר במקום אחר בהתהלכך תנחה אותך וכו'. ודרוש הוא הראבי"ו כו במאמר דגה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות וכו'. ומצאת שם כי תדרשנו. עוד לפשר לומר שרמז לתורה ולמעשים טובים. וכמ"ש התנא ולמד על מכת לעשות וזהו מ"ש נגור תושים ומזימה ולו ויהיו חיים לנפשך בהמצעות התורה בלמוד. ותן לגרגרותיך בהיותך מוכיח את הבני לחדש וכמ"ש סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם. ואמרו חזל כל לחדש שים בו ירחת שמים לסוף דבריו פשמעים וכו'. אם כן אתי שפיר לומרו וחן לגרגרותיך בעה"ז. ולכן התורה מקבחת את עצמה ואומרת האלמשלשם כתריס כמגלו בעולם חון תמני וחם כתר כחוכח. והכתר מלכות. וכתר תורה. וכתר שם טוב עולה על גביהן ואמרם התור' לעפ"י שכתר שם טוב עולה על הכל עכ"ז הכל נדיכין למארי הטיית. וזהו מ"ש כי מלכים ימלוכו ורוזנים יחוקקו צדק. והנה בלומרו כי מלכים ימלכו רמז לכתר מלכות שהיו מתקיים והיו נעשה חלק על יד בעלי התורה וכמ"ש בשלמה קראו לי לצדוק הכהן ולנתן הנביא ולבניהו בן יהוידע שהוא רמז של הסנהדרין. ונתן הנביא גדול בתורה. וצדוק הכהן כדי שימשח על יד כהן כעבו שהכרכ' מסורה בידם כמ"ש ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם. לכן לומרם התורה כי מלכים ימלוכו. אמר עוד ורוזנים יחקקו צדק. רמז לכתר כהונה כמ"ש ולרוזנים תי שכר. ואמרו חזל במדרש רבה וזל ורבנן אמרין שני רוזנים הין לי ולא אתו חלא מפני הין והם נדב ואביהוא. ולכן לומרם התורה הין ממנים כהן גדול חלא על פי ב"ד. ולכן לומרם התורה כי מלכים ימלוכו ורוזנים יחוקקו צדק ולומרם התורה לפילו כל כללות שאר השררות שבעולם כולן נדיכו אל התורה והוא לומרו כי שרים ישורו ונדיבים כל שפטי ארץ ולף גם זאת תעש' להם להיותי מחכב תות' כעיני כל העולם וזהו מ"ש חני לחכי להב רונה לומר להב מלחים. ואמר ומשחרי ימצאוני לרמוז כי החדש הלמד תורה בימי קטנותו היא התורה החתית ומכוכה וימצא לותם החדש בימי זקנותו. ויהיה עמו ריוח שמלבד מתן שכרה של תור' שהיא לעה"ב. גם בעה"ז משלמת לו מקנת שכר והוא רמוז לומ' עושר וכבוד לתי הון עתק וצדקה. וכנגד כתר השם טוב לתר טוב פריי מחרון ומפו ותבואתי מכסף נבחר ע"כ. חזרנו להקדמתנו שהכל נדיכים למארי חטיי' והיא התורה כעבור שבעבורה נברא העולם. ולפשר לומר שגם התנא ע"ה רמז החקדמה הזאת במסכת אבות ריש פרק חמישי וזל בעשרה מאמרות נברא העולם. ומה תלמוד לומר והלא במאמר אחד יכול להברותו אלא להפרע מן הרשעים שמאבדין את העולם שנברא בעשרה מאמרות ולתן שכר טוב לצדיקים שמקיימין את העולם שנברא בי' מאמרות עכ"ל:

ורא"י לצדק במאמר הזה שקשיא מניה וביה. ואם בתחילה לתר הזה כעצמו בי' מאמרות נברא העולם. וחכ"ב חזר ואמר ומה ת"ל. כלומר ומה ת"ל בדבר פשוט. ועוד רצו לצדק בחזרתו לומר והלא במאמר אחד יכול להברותו. ונראה מדברו שזאת הקושי' היא קושיא אחת למאמרות של בריאת עולם. ונם קושית הזאת בעשרת הדברות גם. אם כי היה. מספיק שיבבר

היא עיקר דבריו. ובפי זה אכי הל"ל למה נברא העולם בעשרה מאמרות והלא במאמר אחד יכול להברותו וכו' ועוד רצו לדקדק בלומרו הלא להפרע וכו'. ומודע בי כל הלא עוקר את כל התורה. ומאי קאמר עד עתה שאמר שלא הל"ל כדי להיפרע וכו' והנה נדקדק כי בשלמ' פתיחת כדי ליתן שכר טוב לצדיקים ניחא וכמו שאמר התנא ע"ה רגה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות. אלמנם פתיחת כדי להיפרע מן הרשעים קשה טוב' כי אין דרכו של הקב"ה בכך ולא יחפון לעשות את הרשעי' ומוסף על כל האמור שמדת טובה מרובה על מדת הפורענו'

ובדבר הזה נעשו כולם שוים:

ומוד' אדב זלהם גם זה נתעורר במאמר הזה לדקדק בו בכל אשר דקדקנו. ולשים את דבריו עטרת תפארת לראשי ומכלל דברי יובנו דבריו זלהם וימים כיאור אמאמר בחותם הזה. עם מה שכיארתי למעל' בפסוק ברחשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ. וכיארתי כי סבית של ברחשית רומות לשני לחות וכמו כן סבית הזות של בעשרה מאמרות תרמוז לשני פעמי' עשרה והם העשרה מאמרות שבהם נברא העולם. והעשר דברו' שאמרו בסיני. וכדי לייחב הענין נרחיב את ידיעו בענין. והענין הוא שהנה אמרנו למעלה שכל מה שעלה ברעון המחשיל לברא העה"ז היה בעבור לבלות את התור' בתחתוני וזהו שם ברחשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ. והנה פודע כי כל כללות התורה ומצות עשה ומצות לא תעשה וכל החקים והמשפטים והדינין שבתורה כולם נכללין בעשרת הדברות. ולכן נמצאו בעשרת הדברות תר"ך אותיות כמספר רמ"ח מצות עשה. ושס"ה מצות לא תעשה. ובשביל מצות דרבנן כמנין כת"ר וזהו מה שישראל אומרים בסוף כתר יתנולך ס' אלהינו וכו'. נמצינו למדין שהי' דברות הם עיקר התורה. ולכן כנגד אלו העשר דברו' הוביר הקב"ה בבריאת העולם עשרה מאמרות ולזה כיון התנא לומר בי' מאמרות נברא העולם. והוא ליה כאילו לומר ב' עשרה מאמרות נברא העולם:

ומוד' הענין הוא שתחילת כל התיבה היא נקודה ס' קטנה והיא זוד בסוד שחורה לחי ולזה. והנה סוד פשוטה היא עשרה. ובשתא אלו לותם תהיה עשרים ולכן בזוד נרמזים העשרים בסוד עשרה עשרה שכף בשקל הקדש. ולזה כיון התנא לומר בעשרה מאמרות נברא העולם. כלומר בזכות העשר דברות אשר נאמרו בסיני נברא העולם בתחילת בריאתו. והוא ממש מה שאמר הכתו' ברחשית ברא אלהים וכו'. ונם הפשט לא יפסט ממש שבי' מאמרות נברא העולם. והקשה המקשה ואמר ומה ת"ל עתה בדרשה הזאת ואלו היה מכוארת בפסוק ברחשי' ברא אלהים את השמים ואת הארץ שבזכות התורה ברא אלהים את השמים ואת הארץ. ואם תרצה להשיב שבכל המאמר האמוצינן רבותא מה אלו נלמד מן פסוק ברחשית ברא אלהים. כי בפסוק ברחשית ברא אלהים לא השמיענו אלו כלל אחד בלבד שבשביל התורה נתקדמת ברחשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ. והוסיף לקח טוב התנא ע"ה ואמר עוד שגם מה שעשה הקב"ה לברוא את העולם בעשר מאמרות היה לכוון על העשר דברות שניתנו לומר בסיני. ואלו לכן גם לדרשה הזאת אחדש עוד קושיא לאחרת. במאמר אחד יכול להברותו. ונם העשר דברות היה יכול הקב"ה לכלול כולם בדיבור אחד. אם כן מ"ש התנא ואלו במאמר אחד יכול להברותו היא קושיא אחת וכחלק לשתים קושיא אחת למאמרות של בריאת עולם. וגם קושית הזות בעשרת הדברות גם. אם כי היה. מספיק שיבבר

הקב"ה דיבור אחד בלבד וזכללן בו כל המצות הנכתבות
המחלוקת:

ותירץ גלוי להמקובלים מן הראשונים שמחברים את העולם שנברא בעשרה מאמרות וכן. והענין יובן עם היותנו מקדימים הקדמה לזאת והיא שאם היה הקב"ה כולל את התורה כולה ואת העשר הדברות כולם בדיבור אחד לא היה לחוטאת עונש אבל שיעבור על כללות כל התרי"ג מצות שכתורה לו ולא לאיזה פרטיות החוטאת מבטל לפיזו מצוה אחת בלבד לא תיכנס לו עוד כפרה לחזיל וכל המצות כללן בדיבור אחד. וכמו כן כמתן שכר על הקדיקים היינו יכולים לומר שלא יהי' שכר לעושה המצוה עד שיקיים כללות כל התרי"ג מצות יחד לחזיל וכולם נאמרו בדיבור אחד:

לבן נזרקה חכמתו יתברך לחזניח את הדבר מכללות אחד לעשרה וחזיל ויצאו מכללות אחד לתין קדיד' עוד להוכיח בעשרת הדברות את כללות התרי"ג מצות הלא בעשר פנים וכמו שאמר עי"ש לחד עשרה וחד עשרה רבות. ונעשה להייתם עשרה הוא לרמוז שתין קדוש מעשרה והשתא הוא שאמרנו כי תין לות יותר קטנה כלות תיות תן הזוד והזוד היא עשרה. והוא מ"ש הלא כדי להיפרע מן הרשעים שמאבדים את העולם שנברא בעשרה מאמרות וכהיות המצות מתחלקות כנגדם הרשע על לותה חעביריה שעשה לברוך ולא על ולתה. וכמו כן ליתן שכר טוב לצדיקים שמקיימים את העולם שנברא בעשרה מאמרות ולזיו מצוה שיעשה הצדיק נפרע לו הקב"ה עליה מתן שכרו. ולכן בכוונה מכוונת ברוך הקב"ה את עולמו בעשרה מאמרות כדי לרמוז שלא ברוך הקב"ה את העולם ואת השמי'ות ואת הארץ שלא בעבור להוריד תורתו בתחתונים וזהו שברחשית ברוך שלהים את השמים ואת הארץ:

דרוש א' למשמרת ד"ה תמוז

הבדיל אלהי ישראל אתכם מעדת ישראל להקריב אתכם אליו לעבוד את עבודת משכן ה' ולעמוד לפני העדה לשרתם

מסכת ברכות פרק חמישי וזל. מ"ר חנין אחר ר' חניכא כל המאריך בתפילתו חין תפילתו חוזרת ריקם מנא לן ממשה רבינו שנאמר ואתפלל אל ה'. ואיתי בתריה וישמע ה' אלי גם בפעם ההיא. ואחר ר' חייא ור' לוי בר חבא ר"א יוחנן כל המאריך בתפילתו ומעיין בה סוף בא לידי כאב לב שנאמר תוחלת ממושכה מחלת לב. מאי תקנתיה יעסוק בתורה שנאמר ועץ חיים תהזיק בה ותין עץ חיים אלא תורה שנאמר עץ חיים היא למחזיקים בה לא קשיא הא דמאריך ומעיין הא דמאריך ולא מעיין. אמר ר' אחא בר חניכא אם רואה אדם שתפלתו אינה יחוור ויתפלל. שנאמר קום אל ה' חוק ויתן לבך וקום אל ה'. עכל"ק:

ודוע דוח ומוסכם לך דבר וכל חנביאים מתנבאים בפנין אחד שתפלת תפילה גדולה מאד וכמ"ש חזל אין לך דבר שעומד בפני התפלה. ועוד אמרו תפילה חרב חדה מונחת על גוליו של אדם אל ימנע עצמו מן התפילה. וכמעשה דחוקיהו עם ישעיהו כמ"ש ויסב חזקיהו פניו אל הקיר ויתפלל אל ה' וכו' והשיב לו הקב"ה שמעתי את תפלתך ראיתי את דמעתיך וכן' החמש עשרה שנוספו לימיו. החלת הוא להתפלל בכוונה עצומה והיותו מנוצר בשרה בדול' כמ"ש כנגד לי אקרא ה' וכן אמר הנביא ישעיה ע"ה ה' בנר עקדוך ירנה ה' בנר עקדוך ישכב בלומר מתעטפים בשרתם ומנוצרי' בנרה והן עקדוך בכתף בפסוית. נקון לחם הן בתפילות כחנוצות שמוסרך למו על כתפותם כמו החרוך אשר תקריב לגדת תחיל תועק להכ"ה כחנוצות שותפין מבליה כדי שיענם לה ה' כן היינו מפיך ה'. וקתבלי הפני הוא כחנוצות התשוב' שכל תפלה שאין עמה תשובה חינה תפלה ומבואר וה כדברי מרע"ה שאמר תעל למשם חים האלהים וכן' וכפרט מס לותה התפילת חים מפי לחרים המתפללים על לותן הדרים היושב כנגד שלו תחים תפלת מעולם בבל מלי דלתפס' וכמ"ש ויעתר יצחק לה' לנוכח לשתו כי עקרה היא ויעתר לו ה' ותהר הכקב לשתו:

והנה בהקדמת הזוהר לחבר עד דכרי חזל כנמרא בתמכת ברכות בשלהי פרק חמישי וזל: ושוב מצאתי בר' חכיבא בן הוסף שהלך ללמוד תורה לצל רבן יוחנן בן זכאי וחלם. בנו של רבן יוחנן בן זכאי לתר לו חכיבא בני בקש עלינו רחמים. ויחיה הניח רשלו בין פרכין ויקש עלינו רחמים ויחי: לתר רבן יוחנן בן זכאי שלולא הניח בן זכאי את רשלו בין ברכין כל היום כולו לא היו משביחין עלינו לחפיס לו לשלו ובי חכיבא בדול ממך. לתר לה לין לא הוה דומה פעבד לבני המלך וחני דומה כשר לפני המלך עכל"ק והנה המלתר הזה חל עלינו חובת ביחור וניתן לחידש:

וראוי לדקדק בו בכוונת הלבן ע"ש מעיקרו מאי סבר ולבסוף מאי סבר בתחילתו מאי סבר לתלות בני ר' חניכא ולבסוף ממנו שיתבלו על בנו ביחים: תלה בודאי הגמור שהיה יודע שתפלתו רבוה מאד יותר מזולתו והיה מכיר במעשיו: וכפיוזה תקשה לתלי לתר שרחה שנת קבלה תפלתו רחינו שנת קפץ ממנו בלומר שתלה הטיח בן וכלי את רשלו בין ברכין כל היום כולו לא היו משביחין עלינו ולתלי נתיעצ פרבר מפורסם שתנדל יותר הקושיא בדברי לשתו שלתרה לו וכי חניכא בדול ממך. והשיב הוא לשתו שלתר הוא דומ' כעבד לפני המלך ולני דומה כשר לפני המלך: והיה לן לומר תלים לון מכי נמי שהוא בדול ממני. כי כן רלינו שנת קפץ ממנו ולמר תלמלה הטיח בן וכלי את רשלו בין ברכין כל היום כולו לא היו משביחין עלינו ולם נלתר שהשיב התשובה ולת לשתו כדי להתבדל לפני לשתו לא יתכן לנעשיו ישראל לילך בדרך עזות להשתבח במם שלון בו. ולא יודע על חמת מבני להתיסר ח"ן בפני לשתו. ולנבי נדקדק בתחילת התלמר מה נוכך לומר שהלך לגמוד תורה ויספיק לומר שנמצא שם ישיב כמו שיהיה ומה לו לספר שהלך לגמוד תורה. ולנבי נדקדק מה נוכך יש לומ' לו חניכא בני ובלה בני יסביך:

והנלע"ד לפרש במתלר הזה שהשיב ריבו"ע ע"ה סבר ספרית הקדמתינו שלון לך דבר עומד בפני התפלה ולכן בשעה שהלך בנו לא הלך לא לחבי הרופאים ולא לחבי נדקק חלא לחר התפילה ובפרט חם תהיה מבי לחרים בעבור שלון חבוש מניח עצמו מביח התלמידים. ובפרט חם לותו המתפלל הוא קרוב לל החבוש שלון מתפלל בכוונה גדולה: וכל חלו הדברים נמצאו ביצחק לע"ה כשהתפלל על רבקה: ולכן הרחיל המלתר ואמר ושוב מעשה בר' חניכא בן דוסא שהלכה היתה הוא מבי עצמו חסיד וחכם כשר כודעו מעשיו כתלמוד כלומדים כל העולם כיוון בשהיה בני וכו'. עוד חירע לותו המעש'

פעמים שהלך ללמוד תורה אצל רבו ונשתכח ממנו כל התורה וחלה כמה שנים רבו מקום מן ריבון כמנהג רבו ובפרט עם מי שלמדו מזה כבית המסורין להיות כמו הקטן בבן בקרוב עדיין כמה פעמים שכעסו החדש מתיש כבן הקטנים ולבן הפיל תחינתן לפניו ואמר לו ר' חנינא בני בקש עליו רחמים ויחיה וקרוב כמה כמ"ש ויאמרו בני העבריים אל אחשדרפן וגו' ומאחר שאתה בני רואה לך להתעצל בשער אחיך כי אח לנפרה ילד: ואם כאמר שכבר זה גם אתה תקרא חכום יגמו בכית המסורין הוא ליתא שהרי מצינו דבר יותר גדול שהעבדי דיקים ולבן בעל כשתתן עבדן לא נמצא נזקק מלהתפלל על רבקה להעבי שהיו לאחרן ולבניו להיותם נופים מחופפים ונפרדים: ומכל שכן אתה ובני האמנם אני לפרי בקרקע חפוש עצמן מאחר שהוא בני קטן ובשבילי הוא הנער שלו ואיני יכול להתפלל עליו: ולבן אתה רבולהו טיבות לאיתנהו בך בקש עליו רחמים ויחיה: והנה כאותם שהעבד נתעצר בעצמן ר' חנינא בן דוסא ע"ה: ואידע לן כמו שאירע לעמרע"ה בעת שנתעצרה מריס לאחתו שאמר לן אחהן כי אדוני אל נא תשת עלינו הטלת וגו' אל נא תהי כמת וגו' ואח ויתעצם משה אל ה' לאמר אל נא רפא נא לה: ופירשנו בפירוש הפסוק במקומו שנתעצר מאד כיון שעשה התפלה שם יתרוך פה יאמרן מה תיפעת לן מאחותו היושבת בנעצר והוא מאריך בתפילה: ושם יקנר פה יאמרן מה תיכפת לן מאחותן ולבן תפף פדי לסבר פי כל הזכר עולה ונענע משה אל ה' בעבור הקרולה וכבכי פדי שיאמרו כל העם שנתעצר בעצר לחותן: ואח"כ קיצר בתפילתו ואמר אל נא רפא נא לה: וכמו כן תירץ לר' חנינא בן דוסא שנתעצר בעצמן כיון זעשה שם יתרוך בתפילה ובבקשה ובלבוש טלית ותפילין וכיון נקנ פנה רבו ואח"כ מה תיפעת ליה לר' חנינא ובני בעצר ושם יקנר מאד בתפילתו גב כן תפעל יהרעם ריבו אלא התפלל כרוחו לבן התחכם לתניח רוחן בין כרכיו דיקן שבעצם ושפלות ולהלות עצמו שנתעצר מאד בעצר הבן הזה: ואח"כ כיוצא עליו רחמיך ומזוב עמה שהיתה בן ושפלות קיבל הקב"ה תפילתו וכמש"ה לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה ואיך הבן בלומר בכבר היה קרוב למיתה נמורה ואיך הבן: והנה רבנו ע"ה לא שמע התפילה מפי ר' חנינא ע"ה ולא רחק וזלתי מה שהיה בקרקע בלבד ואחר שהטחה פניו בקרקע בלבד נענה: ולבן אמר בתוכה שעצם אלמלא הטיח בן זכתי את רחמו בין כרכיו כל היום לא היו משב יחין עליו כלומר לפ מחמת שהרב להתפלל ונענה ר' חנינא לא הייתי מתרעם כלל כעבור שירוע הוא שהתפילה מבטלת גזרה ובפרט כפי מאחרים ומפי מלכי נדון בתורה: והנה מה שאני מתרעם הוא שהטחת פניו בקרקע בלבד נענה נוסף כפי שאני מתרעם כזה מלאחרים היותי נענה ואני תמה מעשה כזה מלאחרים היתכן שלא היית נענה ואני תמה אין אומרה לן חסתו החכמה: הנה יש בפי מילין לא אוכל לענות אותם בפי והנה מת חילה רשרחתי שאמרת לר' חנינא שיתפלל עליו תמהתי למה לא התפללת עליו אתה בעצמך ואח"כ ישבתי בדעתי ואמרתי שהחמת הוא שאתה גדול מאמן החכמה להיות אתה חכום בכית המסורין להתפלל אחרים: והחכמה עתה שאתה אומר שלא הוצרכת לתפילת אחרים: הטי' בן וכתי את רחמו על ברכיו כל היום כולו על היות דבר לא היו משביחין עליו כמנהג שהוא גדול ממך ולבן אמרתי אין הכי נמי שהוא חנינא גדול ממך בתמיה ואם תאמר אין הכי נמי שהוא גדול ממך לא יתכן שבשבילי שהוא גדול ממך לא היה ללמוד תורה עמך ואם היה הוא יותר גדול ממך לא היה כח

ללמוד תורה עמך מנלן שעתי שעבות לסתרן לחבדי:

עוד אפשר לי לומר דרך אגבי שאתה לבן היית אשם חכמה כמו שאמרנו למעלה וידעת מ"ש חזל ככל המקום מתקנא חזק מכנו ותלמידו ולבן ברחו אשתו שנתקנא ריבו ואמר למלמה הטיח בן וכתי את רחמו כין כרכיו וכו' אמרה לו וכי אתה מתקנא מר' חנינא והלא ככל המקום מתקנא חזק מכנו ותלמידו ור' חנינא הוא תלמידך ובשלמא אם היה ר' חנינא גדול ממך היה לך להתקנאות ממנו אבל מתמה אתה בקטן ממך מתקנא אתה ממנו: והוא מה שאמרה בתמיה: דוקא היטב ותשכח שקדמה אותו חנינא בלמ ר' לומר שהיה נקרא בשם ר' לפניך:

והנה גם רבנו ע"ה השיב אחריו כהונן וכשור לאשתו ואמר לה לאו חנא אנא הוא דומה כעבד לפני המלך וזאני דומה כשר לפני המלך: והיה מדקדק שפיר בתשובת רבנו שהיה תשובה אחת וכחלקת לשנים: ולבן בנגד מה שאתה סובלת שאני מתקנא ממנו ח"ו שאני מתקנא ממנו וכנגד זה אמר לה: וכמגד מה שאתה סובלת שהוא גדול ממני גם זה אי אפשר שלא הוא דומה כעבד לפני המלך ולבן בלנם בלה בר בכל שעה ושעה גם כן המלך היטו מרי עמו בדברין חלה מותן לן בקשתו תפף בלי היחוך ויכוכ: ואני דומה כשר לפני המלך שגדולתו לא עיילו בלה בר חלה שולח תחילה מכשים שלוחים ליקח לשות תן המלך שם לנומו שיכנם שר פלוני חלי המלך חובלו לן יען לן עשה שום דבר ומתכיים לעשותו כפני השר החוא: החתני מהעבר חיני מתכיים המלך בלל: ופמו כן העבד הנכנס לפני המלך נכנם כמו שהוא לבוש: החמנם השר הנכנס לפני המלך צריך ללבוש כבגדי מלכות ורח"ל נכנם לפני המלך: וכמו כן הכמשל בכאן דיקן ר' חנינא דומה בעבד לפני המלך ולבן מתפלל בכל עניני שילא ושם היטו צריך ללבוש לא ציצית ולא תפילין ולא תעניות וכיוצא החמנם דומה חני דומה כשר לפני המלך שצריך להיכנס בציצית ותפילין ובתעניות ובתפילה ורח"ל יתן לי הקב"ה תפילתי ולבן אם היתי מטיח פני בקרקע בהטחה כלבד לא היתי נענה כמוהן: וכן פירש רש"י ז"ל כעבד בן בית נכפם ויושב שלח ברשות: ואתה למשוטי מילת עבד: ואמר כשר לפני המלך שהיו רגיל לבא לפניו ווהו מה שנלע"ד בסוגיא הזות:

ובהיותי במנרים שמעתי מפי החכם השלם למה"ר אברהם טדיקא נר"ו שנם הוא נתחבט בסוגיא הזות ובפרט בדברי חתת ריבו שאמרה לובי חנינא גדול ממך וכו' ופירש שכונת חשת ריבו ע"ה היתה לומר מ"ש חזל בפרק חנות ב' ז' ולר' חנינא בן דוסא אומר כל שירות חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת וכל שחכמתו קודמת לירות חטאו אין חכמתו מתקיימת הוא היה לומר כל שמעשיו מרובין מחכמתו חכמתו מתקיימת וכל שחכמתו מרובה ממעשיו אין חכמתו מתקיימת עכ"ל: ואלו הם דברי ר' חנינא בן דוסא בעל המעשה הזה: והנה בחתת שריבו היה חכם גדול מכל שלחל והיה נשיא: שכן מנינו שר' חנינא עצמו היה לומד חולם עמו הרי שחכמתו היתה מרובה מכל שלחל: ומזינו שהמעשי שלו ח"ו לא היו כראוי שכן הוא בעצמו אומר שלא הטיח בכן ריבו וכו' ומעשים של ר' חנינא היו יותר גדולים ממעשים של ריבו שכן הצליחו יותר בתפילתו והם קיימו לן כל שחכמתו מרובה ממעשיו אין חכמתו מתקיימת ואם כן ביזד היו בחים כל שהיה לומד תורה עם ריבו והיו אין עליו מצות בידו מעשים טובים: ולבן אמרה לו אשתו שכן הוא גדול ממך: והוא השיב לה שר' חנינא דומה כעבד לפני המלך הלבן בזה לומר שאינו נתפס בעון הדור ואין עליו מצות

זולתי שלו כלבד ולכן תכף בשובו בתשובה לפני הקב"ה מקבל לותו וממלאני לו משאלותיו ואני דומה לעבד לפני המלך הרצון כזה לומר שהוא היה נשיא ישראל. ולכן עון כל ישראל תלוי בצווארו וכלבד בעוכו ובעוכות הדור. ולכן לזין משגיחי בי כל כך ואין תפילתי נשמעת וזולתי בתשובה גדול ותפילה חזקה ואז אני נענה. עד כאן שמעתי מהחכם הנ' ועדיין קשיא לי כמה שאמר כי הוא דרש כל שמעשיו מרוכים מחכמתו כמעשים הנעשים על ידי תפילתו כמו שעשה רבי חניא. החכם כונת חז"ל במשנה לומה זולתי כל שמעשיו רומה לומר מעשים טובים ומצות הצריכות להיות בלבד קודם חכמתו ומרובין מחכמתו ואז חכמתו מתקיימ' חזרנו להקדמתינו שהתפילה מועלת מאד ובפרט כשהיא מלחרים. ובפרט כשהמתפלל הוא לרש גדול. ובפרט שם הוא קרוב המנטער שלו מתפלל בהוכה עצומה. והנה הקדמה זאת מבוארת במאמר שהבאנו בפתח עינים. בלומרו ר"ל חנין ר"ל חניא כל המלריך בתפילתו לזין תפילתו חוזרת ריקם אפילו לן הקדש כמ"ש דכתיב ותתפלל אל ה' וכו':

וראני לבא עד כונת המאמר הזה ולדקדק בו תחילה מילת כל המיותרת ויספיק לומר מי שמלריך בתפילתו וכו' לו המלריך. עוד רלוי לדקדק בלשון הזה לזין תפילתו חוזרת ריקם. ואל"ל המלריך בתפילתו הוא נענה. עוד רלוי לדקדק במ"ש לן מקדש כמ"ש ותתפלל אל ה' וכו'. ולימא לבא שאני מקדש כמ"ש דכתיב וכוותיה משמ"כ בכל לזים ולזים. עוד רלוי לדקדק לעיקרא דמילתא מה טורך להלריך ויספי' לומר המתפלל לזין תפילתו חוזרת ריקם ומאי הלריך דמלריך וכי לזין הקב"ה שומע תפלה כי אם כהלריכות. עוד רלוי לדקדק קושית ודקדוקי לה מאי קאלי לה בלומרו לזכי וחאמר ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן וכו'. והשיב לא קשיא הא דמלריך ומעיין. הא מלריך ולא מעיין. והנה התשובה היא בלזים ומה טורך להקשות בתחילה לזכי. ואגב נדקדק במ"ש עוד בגמרא מאמר סמוך אל הנ' ז"ל א"ר חמא בר חניא אם רואה אדם שתפלתו ולא נענה וכו'. והיינו דברי ת"ק שאמר כל המלריך בתפילתו וכו'. וכפי זה אל"ל ולכן לאמר ר' חמא בר חניא וכו':

והנה כדי לבא ליחור המאמר הזה. נקדים לנו לישב דברי חז"ל החולקים בענין מניעו' התפלו' והנה בגמרא סמוך אל מאמרינו זה ומוקדם אלין כתיב וא"ר אלעזר מיום שחרב בית המקדש נפסקה חומת ברזל בין ישראל לאביהם שבשמים שנאמר ואתה בן אדם קח לך מחבת ברזל ונתתה אותה קיר ברזל ביניך ובין העיר וע"ל. ופירש רש"י ז"ל ונתתה אותה קיר ברזל סימן למחיצת ברזל המפסקת ביני לבינכם הרי מבואר מדברי חז"ל שאחר שנחר בית המקדש אין הקב"ה שומע עוד בתפילתה של ישראל. ומאחר שאין הקב"ה שומע תפילות ישראל ממילא תיתי שנפטרו ישראל מחיוב התפילות. והא לזין לישנא סבירא לן והכי קאי לן והוא דין בשוט שמחוייב אדם להתפלל בכל יום וכמו שנ' בדניאל ע"ה דכתיב בים ויכין תלתה ביומא חוא כרך על ברכוהי ומצלה ומודה קדם אלהיה כל קבל די הוה עבד מן קדמת דנה. ועוד כתיב בים ועד מעלי שמשא חוה משתדר להצלותיה ופירשו המפרשים ועד מעלי שמשא שקא בפניהם להתפלל תפלת מנחה. ודניאל היה לאחר חרבן בית המקדש. ואם תאמר שאני דניאל שהיה מחמיר על עצמו. הלא דין פשוט הוא ומוסכם מכל הפוסקים ז"ל. שבימי הרמב"ם ז"ל בהלכות תפלה פרק ט' וז"ל. מצות עשה להתפלל בכל יום שנאמר ועבדתם את ה' אלהיכם. מפי הסמועה למדו שעבודה זו היא תפלה שנאמר ולעבדו בכל לבבכם וכו'. ולפע"ד שהרמב"ן ז"ל הסיג עלין בתוך שכתב שהתפלה היא מצוה מן התורה שבכר כיתרו חכמים ז"ל בגמ' שהתפלה היא מדרבנן. עם כל זה בקטנין חדל שאי מצוה מן כדאית ליה שהיא מן התורה. ומאי כדאית ליה מדרבנן. החכם לומה שהחדש הוא פטור לגמרי מן התפיל' לית דיינא ודייכא דמכדיח ליה מכי. וכפי זה עתה יקשו מאד דברי ר' אלעזר ע"ה החומר מיום שחרב בית המקדש נפסקה חומת ברזל וכו'. ואין לומר שחומת הוא שפסקה חומת ברזל וכו'. החכם לא מפני זה נפטרו ישראל מחיוב תפלה. שהרי ר' אלעזר נופיה לחמר יותר למעלה ממאמר זה בגמרא ז"ל ור"ל אלעזר מיום שחרב בית המקדש נעלו שערי תפלה שנאמר גם כי אזעק ואשוע סתם תפלתי וכפי זה מאחר שבטלו שערי תפלה מה טורך לישראל להתפלל. ודוחק הוא לומר דפליגי לחורתי לחדדי בעבור כי מצות התפלה היא מוסכמת בגמ' ור' אלעזר יחידאה הוא:

ולבן נלע"ד לפשוט שלום בין חז"ל ולא ולא דברי שניהם חיים הם ולא פליגי להדדי. כי מ"ש חז"ל בגמ' מצוה להתפלל בכל יום מדבר בתפלות הקבועות לכל ישראל הזהיל ותפלות במקום קרבנות הם והזהיל וכטלו הקרבנות לאחר החרבן. ואין העולם עומד אלא על העבודים כמ"ש חז"ל לכן במקום הקרבנות תיקנו חז"ל ענין התפלה וכיון בזמן שבית המקדש קיים וכין בזמן שאין בית המקדש קיים מוטב מוטלת על האדם להתפלל בכל יום לאמר מן התורה. ולאמר מדרבנן. החכם יש מין תפלה לאחרת והיא על כל צרה שלא תבא על האדם שמוטב שלזין להתפלל להקב"ה שיצילהו ממנה. וכנגד תפלה זו אמר ר' אלעזר מיום שחרב בית המקדש נעלו שערי תפלה שנאמר גם כי אזעק ואשוע סתם תפלתי. וקרא בתר קרא לאחרא קאי וסוא לומרו גדר בעדי ולא אגדר בכבוד בחשתי והנה מזעק מרוב התלחו' לאשר עברו עלינו כמ"ש לזכי הגבר רואה עני וכו' ואמר חוא בעצמו לא נעלם ממני שהתפלה מגלת מן היסורין. החכם מה בידי לעשות כי גם כי אזעק ואשוע סתם תפלתי והזהיל והני קראי אתו לידן דלוי לדקדק בהם תחילה בלזוך לזכי הגבר רואה עני בשבט עברתו. וירצה דקשה לן שלזין הקב"ה דן את האדם כשני דינים אפילו בנחיים. אלא דן את האדם בימות החמה כאש. וביתות הגשמים במים. החכם כשניהם יחד לא יתכן. ורואה ראיתי כי לא לבדי נסתנו סדרי בראשית כי בשליך משמים ארץ תפארי ישראל. ומזיתי לזכי הגבר חשוב מאד. לדרכה דן לותי בשני דינין יחד. והם עניות ויסורין. ז"ש רואה עני זה עניות בשבט עברתו אלו יסורין קשים. ועכ"ז אלוזי הין יסורין בלזכה לכפר עונותי ולזה"כ שלזך מהם לאורה. אלא לותי נהג ויולך ליסורין הנ'. חסך ולא לוב לחרין כלל. ומי יתן והוו יסורין שלזין בהם ביטול תורה ולא ביטול תפלה. אלא כי ישוב יכפוך ידו כל היום. ואין שבח של רוזה בלל. ולזה"כ בא לפרש לופן היסורים כיצד הם. ולאמר שהתנהג עמהם שלא כדרך טבע העולם. שבזמן שבעולם מכה הכאה לאדם. הנה תחילה ממשמשת בעורו. ואם לא ירפאו לותו העור לפשר שלזה"כ תפשה המכה גם בבשר. ואם לא ירפאו הבשר לפשר שלזה"כ תפשה המכה גם בעצמות ויקבו. וזו היא דרך העולם. החכם בגדו' דיבן בלא תחילת הכל מכפיים בשרי ולזה"כ עורי מכחון. ולכן בהכרח הוא שגם עצמותי ישברו. בהיות המכה ממעיקת בבשר מוכרח הוא לבלות העור הלזיצוני והעצמות הפנימיים ובמקום תרופת כום ליסורנום מדרבא הנה עלי בנין שני ויקף רוזם ותלזה לעניות ולייסורין. ולזר הכל הלזני היום

מניחני לילך לצל רופאים להתיפלות הלא הסנהדרי עוד בבית המסורין והוא לומרו במחשבים הושיבני כמתי עולם והלוואי הייתי חכום בבית המסורין ובמחשבים והייתי בלתי אסור. המחנם נדר בעדי ולא לצל. כלומר כשכיל שלא לצל. ובם כיתר שלת הכביד נחשתי. ומתוך כך שנעלו כל השערים מלפני בם כי לזעק ולשוע שתם תפלתי ואעפ"י שלפי מעשי ביום ובלילה אין מי שישמע תפלתי. ולזה כיון ר' אלעזר לומר מיום שחרב בית המקדש נעלו שערי תפלה שנאמר בם כי לזעק ולשוע שתם תפלתי. ועוד זור ואמר מיום שחרב בית המקדש נפסקה חומת ברזל וכו' לרמוז לת הפסוק הבא לאחריו האומר גדר דרכי בגזית נתיבותי עוות. ואנב לרחיק דמן שהקב"ה הפך עליהם הדין שהוא ניום שהמזבח לא תבנה לתהן בגזית כי חרבך הנפת עליה ותחללה ואינו דין להניף המקנר שהוא החרס על המחריך והוא המוכח. ועתי התנהב בהפך ואתיבותי עוה כב יכול עוה הדין בהיות שגדר דרכי בגזית כדי שלא ישמע קול תפילתי ולכן חזר ואמר מיום שחרב בית המקדש נפסקה חומת ברזל וכו'. עוד חדשתי בפסוק בם כי לזעק ולשוע שתם תפלתי להיותי מתפלל ביחיד ותפלת היחיד אינה נשמעת בכל שעה וזלתי בעשרת ימי תשובה שהקב"ה תפלת הרבים שעליהם כלמר מי כה' אלהינו בכל קרבנו אלין. ולכן חזר ואמר מיום שחרב בית המקד' נפסק' חומת ברזל בין ישראל לאביהם שבשמים והטעם הוא מפני' דברי שלמה הע"ה שלמר להיות עיניך פתחות אל הבית הזה לילה ויום אל המקום אשר לאמרת יהיה שמ' שם לשמוע אל התפלה אשר יתפלל עבדך אל המקום הזה. ושמעת אל תחנת עבדך ועמך ישראל אשר יתפללו אל המקום הזה וכו' בהכנף עמך וכו'. רעב כי יהי' בארץ וכו'. ופרט כפיו אל הבית הזה וכו'. ולכן ר"ל לאעזר מיום שחרב בית המקדש נעלו שערי תפלה וכו'. ונפסקה חומת ברזל וכו'. הוחיל והמקום שהיה מוכן לתפלה נחרב לכן אין להתפלל עוד. בעבור שנעלו שערי תפלה. והנה לחר המיתרת הזאת ר"ל חנין ר"ל חניכה לאעפ"י שלמר רבי אלעזר מיום שחרב בית המקדש וכו'. עם כל זה כל המתרי' בתפלתו יותר מדאי אין תפלתו חוזרת ריקם. ואם נפסקה חומת ברזל וכו'. הוא למקנר בתפלתו. המחנם כל המתריך בתפלתו אין תפלתו חוזרת ריקם מנה לן ממרע"ה וכו'. ואמר בלשון כל לומר דלת תימה שהיה מועל התפל' אלא מפי מרע"ה או מפי הדומה לו. המחנם לם תהיה מפי זולתו היה מועלת לכן לאמר בלשון כל כלומר תהיה התפלה מפי מי שתהיה וכלבד שיהיה מתריך בתפלתו. ולא תימה גם כן שהיה מועלת זולתי על דבר קטן. המחנם על דבר גדול היה מועלת לכן הביא רחיק ממרע"ה שהיה עון חמו' של עז שהיה שקולה כנגד כל התורה ועכ"ז בה פלה לו מחלה העון בה עשתה פירות והצליחה לאעפ"י שהיה פלה לו מחלה העון לבמרי ב מ"ש חזל אין לך דור שאין בו לוקניות לחת ממעש' חעגל וכמ"ה וביום פקדי ופקדתי וכו' ואפילו בלותו הדור עצמו מהם מתו במנפה. ומהם נבדקו בסוטות. ומהם נהרגו בעדים והתרלה. עכ"ל הי פלה עשתה קנת שנאמר ואתפלל אל ה' וכו' ולו' ואתפלל לפני ה' וכו' וכתיב בתריה וישמע ה' אלי גם בפעם ההיא. לכן אמר בעל המאמר בלשון הזה אין תפלתו חוזרת ריקם ולא אמר נעכה שרומה לומר נעכה לנמרי. וזה מי שפשר. ולכן אמר אין תפלתו חוזרת ריקם כלומר עושה מקנת. וכתיב במשה ואכפר עמדתי בהר כימים הראשונים ארבעים יום וארבעים לילה הרי שהרבה להתפלל ואמר אח"כ וישמע ה' אלי גם בפעם ההיא הרי שנענה ועשת מקנת וגם היה בזמן שעדיין לא

נבנה בית המקדש. מכאן רמיזה לכל המתריך בתפלתו שאין תפלתו חוזרת ריקם לנמרי ואם אינה עושה הכל לפחו' עושה מחנם. דומיא דהתפלה שהתפלל על אהרן כמ"ש ובאהרן התאנף ה' מאד להשמידו וכו' והתפלל גם כעד אהרן בעת ההיא ומתו נדב ואביהוא בניו של אהרן ונשתיירו שניים והם אלעזר ואיתמר. ואעפ"י שהקשינו מלפני מרע"ה שהיה לדם גדול מהתפלל. גם כן שאני עון עז שהוא חמור מאד ונתכפר בהמנעו' התפלה ומכאן נקח רחיה לכל לדם ולדם. ואמרו בגמרא לישי וכו' ירבה שמקשה בכח חזק שהנה לתה לאמרי שבסיבת שמתריך בתפלתו אין תפלתו חוזרת ריקם נמנע שהתריכות גורמת לקבלת התפלה ואם לישו מתריך אין תפלתו נשמעת. ואח לכן ליפכא תנן מפני ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן שכל המתריך בתפלתו ומעיין בם סוף בא לידי כאב לב נקוט מינה חדא שנמנעינו למדין מהנה שמתריך ואינו מעיין כיצול מידי כאב לב. המחנם בודאי הנמור הוא שתפלתו אינה נשמעת כלל. וכיצד לתה לומר שהמתריך בתפלתו אין תפלתו חוזרת ריקם. והמתת מקשה בכח גדול. והביא ר' יוחנן רחיה ממה שאמר בסכתוב תוחלת ממושכה מחלת לב ויהיה ביאור תוחלת לשון תפלה כמו ויחל משה וכו'. ומי שהוא ממשיך לותה ביותר בא לידי מחלי לב ומאי תקנתי יעצוק בתור שנא' עץ חיים היא למחזיקים בה: וחין עץ חיים אלא תורה שנא' עץ חיים היא למחזיקים בה:

והואיל והמאמר הזה בא לידינו בבא עד ביאור דברי

האמנם הנשר הגדול רשי"ז ז"ל וז"ל ועץ חיים תאז"ל מופו של מקרא הוא עכ"ל. ורצוי לדקדק בדברים מאי לתת לאמעוינן וז"ל קרי בירב הזה:

בא רשי"ז ז"ל להוציא מלבנו דרשה ר' שהיינו יכולים לדרוש בפסוק והיה ואת שהפסוק מדבר שני המצוית והוא המתריך בתפלתו בא לידי כאב לב שנאמר תוחלת ממושכה מחלת לב. המחנם המקנר בתפלתו תפלתו נשמעת שנאמר ועץ חיים תהוה בהם בכף בלי עיכוב כלל. ויהיה ביאור סכתוב כך: ועץ חיים מי שהינו לוחז בעונים ומתריך בתפלתו הלא לוחז בעץ חיים לבדו ומקנר בתפלתו הו תהוה בהם. הו בא רשי"ז ז"ל למעט דרשה אחרת שהיינו יכולים לדרוש בפסוק ולומר שכל בבא מהם היה מלתה בלפי נפשה. והרגון פשה הוא לומ' שהתו' היום בתפלה שמתריך בתפלתו והוא מ"ש תוחלת ממושכה בא לידי מחלת לב. משל"כ מי שעוסק בתורה הנקראת עץ חיים שנאמר עץ חיים היא למחזיקים בה ואם תלמ' בא לידי מחלת לב. לכן לתר רשי"ז ז"ל סיפיה דקרא הוא והוא מקושר עם הלמור שהוא תקנה למתריך בתפלתו ואינו דבר בפני עצמו לכן לתר רשי"ז ז"ל סיפיה דקרא הוא והוא מקום עם הלמור שהוא תקנה למתריך בתפלתו ואינו דבר בפני עצמו כלו' אם ועץ חיים תהוה בהם אינו דבר מנותק בפני עצמו כמו שלתה דורש שלא סיפיה דקרא הוא והוא תקנה לל מחלת לב הלמור שיעסוק בתורה ויתרפא מחלי והדבר מבואר מתוקן. חזרנו להקדמתינו שדקדקנו מהפסו' שהמתריך בתפלתו ומעיין בם סוף בא לידי כאב לב. ומתולה תיתי שמי שאינו מתריך בינול מידי כאב לב בלבד המחנם פשוט הוא שאינו נענה בתפלתו כלל. וכיצד לתרת המתריך בתפלתו אין תפלתו חוזרת ריקם. ותירץ לה קשיא הא דמתריך ומעיין. הא דמתריך ולא מעיין. כלומר הנם הדקדוק שדקדקת היבודקדוק לתתי לומר שהמתרי' ומעיין בא לידי כאב לב המחנם המתריך ואינו מעיין בינול מכאב לב המחנם אין תפלתו נשמעת. אלא סכוכה היא כך לעולם לימוה לך המתריך בתפלתו הוא דבר מסוכה. המחנם בזמן שהמתריך מעיין בתפלתו פירוש שמקשה בקשתו לפי

שבין בתפלתו כמו שפירשנו בעלי התוספות ז"ל בא לידי כאן
לב והוא ממש"ל על עבד הממתין לקבל פרס מאת אדוניו
ולזה אמרו זה בפרוש כלומרו תוחלת ותוך לשון חילוץ ותמיכה
ולח"כ ממושרש שהוא משיך עצמו לקבל בקשתו כאדם המחל
לב בלומרו למה התפלל ולא נענה ולכן מלי תקנתיך ועסוק
בתורה והתורה מודיעה לאדם למה נענה ולמה לא נענה
וחולי לזוז עון עשה שבעבורו שערי תפלה ננעלו בפניו. המאמר
המאריך בתפלה ולסיבת תהבת הקב"ה ולסיבת מידע
שחטא מלה בתכלית החטאות ולכן מאריך בתפלתו אבל
לומר מעיין כה כלומר לומר מנפ' לתבמול שבר חוזין תפלתו
חוזרת ריקם כלומר ולמדנו זה ממרע"ה כלומר
חמת בר חכיכא ע"ה לסייע לר' חכן ר"ר תכיכא בחדל שלמר
כל המאריך בתפלתו חין תפלתו חוזרת ריקם ומוסיף שלין
חדל שלמר דלא מסתני בתפלה לחת לרוכה לבדם הלמפס
גם כן נריך להרבות תפילות וזמם רלה לומם שסתפלל ולא
נענה יחזור ויתפלל שכלמר קום לא' חזק וילמץ לבך וקום
של ה' וחן לין תפלתו חוזרת ריקם (עוד ידנם כילוד תפלה
למשה היש הלנים לרבי מעון לחם היית לנו בדור ודור
ירנה נשתי דורות המודעים שקטרגו שמלכים על בני
הלדם. הדור הלחר קודם שבבלה לדם שלמרו מה לדם
תדעשו וכו'. והדור השני בעת נתינת התורה בתחת וכיס
כמ"ש חז"ל וזהו בלשון כללי ובעתה פרט השני דורו ולמר שנם
הדור הלחר הוא קודם בריאת העולם וזמם בטרם הרים
יולדו ותחולל הרץ ותבל שיענו שלא יבדא לדם. והדור השני
בעת מתן תורה לשר הן נתעלית בעולם וזמם ומעולם ועד
עולם לחתם חל. ועתה סיפר מה היה התשובה שהשיב
הקב"ה למלחכים בשעה שלמרו לו שעתיד לחטוא וכו'
ולמר שהשיב להם שלעפ"י שעתיד הלדם להמרות עלינו
ולחטוא. עם כל זה הסתכלתי לו תשובה המכערת על הכל
וזמם תשב למוש עד דכא ותלמר שובו בני לדם. ובמקום
לחר בילחרתי כילור הפסוק הזה ומנלת שם כי תדרשנו.)
ובלע"ז שזהו מה שרמז מרע"ה כלומר תפלה למשה היש
הלנים ה' מעון לחתה היית לנו כדור ודור. כלומר הם
הטוב חתי בעבמי להחריך מלד בתפלתי ולא כושתי הזה
לסיבת שידעתי כי מעון לחתה היית לנו בכל דור ודור וכמו
שלחתה מלריך לעבך בכל דור ודור בכה הזה עבמו מני
מלריך בתפלתי מלד ולילי בוש. וזמם וישמע ה' חלי נט
בעשם ההיח. ולמר גם ברמון לכמה פעמים שהתפלל על
ישרלל. ולח מלינו שנתעבל ונתרבל מלהתפלל על
ישרלל וולתי בנדון דידן בעניבת דברתה דידן בעבין
מחלקתו של קרח. וכן כיוצ רבש"ל ל ויפול על פניו מבני
הם חליקת שכבר זה בידם סרחון רבישי: חטלו בעבל ויחל
משה: במתחוכים ויתפלל משה. במרגלים ולמר משה
ומעמו מנרים. במחלקתו של קרח נתרשלו ידיו: משל לבן
מלך וכו'. והנני מוסיף עוף על דברי חז"ל ולוחך כפות
רגליהם ולומרים חני חל לבי שהנה השלשה הסורחנות הנ'
היה יכולת ביד מרע"ה להתפלל עליהם להיות שהם שחטאו
היה כנגד הקב"ה. והוח היה חוץ לסירה המאמם בסרחון
הזה של קרח עיקר הקטטה היתה עם משה ועם חהרן
כמ"ש ויקהלו על משה ועל חהרן ולמרו חליהם רב לכם
וכו'. כמלח שהסירחון לח היה כנגד הקב"ה חלח כנגד משה
וחהרן עד שבח מרע"ה ובילר כוונתם ולמר להם לבן לתה
וכל עדתך המועדים על ה' וחהרן מה הוח כי תלינו עלינו.
ולבן כתרלל משה מלהתפלל חל ה' להיות שהיו מבזים מוניח
לת עלמן מבית האסורין. עוד לפשר לומר שבשלש הטעות
הרלשונים בבר התחילו ישרל להרהר בתשובה כמו שבתבר'
בפסוקים שבעבין השבל בבר מידומו בשלשה דיוים כמודע.

ושוב כתיב וישמע משה ויפל על פניו הוא ויתפלחלת
שתולים עדיין עליו. וכן בתתחוכים כתיב ויבעס משה חל
משה תחילה והתחילו לנטוח מערתם דרך תשובה. וחח"כ
ויתפלל משה חל ה' ותסתקע פתם. וכן במרגלי כתיב וירפלו
משה לת הדברים הלולם חל כל בני ישרחל. ויתחבלו משם
מלד. וישכימו בבקר וכו' לשר לומר ה' בי יחטחנו. ולבן
התפלל משה שלילם סלח נח וכן'. פתחנם כוח המעשה
הרע של קרח כולם עומדים במרדם לפניו. לשם כן כיוצ
יתפלל עליהם שלח ימותו מדרכח לשם יתפלל עליהם ויחין
פתח שמרע"ה סוף בבית שקר כמו שהם לומרים לבן לח
התפלל בבתדם. ושוב לפשר לומר שהם משה נבעבר בשני
ומשה למות שלומרו חז"ל כל שלוח הברית כוחה היתה
המקום כוחה היתה. ובל שלין רוח הברית כוחה היתה
רוח המקום כוחה היתה. כמ"ש ולוכך תשמענה דבר
מחחיך נוחה שלומרים עליך ויהו לומר. לבן זה הדרך
תלבו בו. וזמשה וישמע משה ויפול על פניו ומשה ה' חל
הלמור. כמ"ש חז"ל וישמע משה מה שמע חהרן שמואל בר
נחמני וכו' מלמד שהשדוהו בשעת חיש וכו' חן הוברח ליפול
על פניו כי כתבינן מ"ווח"כ הסבים בדעתו ואמר לינו חף
הרחוי לשמוע פגמו ולשתוק שמח שחר ישרל יאמינו דבריהם
לבן שתיקתו לדבר בכמ"ש וידבר חל קרח וחל בל עדתו לאמ'
כלומר לחמיהם הזאת שחתם לומרים שחשדתוני בחשת חיש
וגם לומרים שחינכם מתרעמים חלח עלינו בעבור שלח
נעטוינו בך מפי הקב"ה. חבם הקב"ה יודיע הבל לבריות
ובקר ויודע ה' חת חשר לו ואת הקדוש והקריב חליו ואת חשר
יבחר בו יקריב חלין. וזאם לחי בעל עבירות כיצד הקב"ה
ישרה שבינתו עלי. כמו שדרשו חז"ל בגמרת נמס' שבת
וז"ל ר' שמואל בר נחמני ר"ר יונתן בל הלומר דוד חטח
חינו חלח טועה שלומר ויהי דוד בבל ידבין משביל וה' עמו
חפשר חטח בא לידו ושבינה עמו וכו' לבן לומר בקר ויודע
ה' לת חשר לו: ולמה שהזבירו בשם בשומות הלו חלרבתי
למעניתי בס' תולדות חיים בפ' זוחת. וביחרתי משם
הימפר שיח ז"ל. שקרחו היה מתקנא משלשה. ממרע"ה.
ומחהרן. ומחליצפן בן עוזיחל. ובבבר עמהו לחר בקר
ויודע ה' לת חשר לו. ובבבר לחהרן למר ולת הקדוש והקרי'
חלין. ובבבר לחליצפן בן עוזיחל לחמר ולת חשר יבחר בו
יקריב חלין:

ועוד שבבי מוסיף לבון טוב בסיומו לומרים שבל
דיבורו של קרח היה בעורמה ותהבולה. והיה
מניח לב השם בלומרו להם חין בוונתי לבחת לת הגדולה
לעבמי חלח לפי רוחם שתחזור הגדולה על בל ישרל. ז"חם
למשה רב לבם בי בל העדה בולם קדושים ובתוכם ה' ומדוע
תתנשחו על בהל ה'. חו וישמע משה לשון הבבה שהבין
מחשבות ובלבם מה הוח עתון ויפול על פניו בלומר. ולח"ב
וידבר חל קרח ואל בל עדתו לחמר בקר וידע ה' לת חשר
לו וגו':

ויאמר בלומרו וידבר לקושי במו שחמר בבתוב ויבבד
היש לדוכי חהרן לתתו קשות. והנה עם
קלת דיבור בלשון קושי ודיבור להיותו יחיד. חתחנם עם ואל
בל עדתו לחמר שהם עשרה לחמר לחמר דיבר עמהם
בלמירים בבחת חולי יתפרדו מעל קרח ויחזרו בתשובה.
עוד רמז מילת הלחתי בלומר. ויהי שהל יבנסו בחוצה דברי
קרח הרוגה לעשות בל לפייח טוב ותחזור התשובה על
בל ישראל בקטון בבדול. בי לח נעלם מעיניבם בי ישראל
נחלבו לשלם מעלות בהנים לוים וישראלים ואי חפשר לפת
לחת להבבם בתחום הבירו. ולבן לחמר בקר וידע ה' בלומר
בלומר מי שהפרים בין העדה לבקר הוח יפרים בין שלש

מעלות

מִצְוֹת הַחֹדֶשׁ . וְכִנֵּד כְּלָלוֹת כָּל יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הִקְהִ"ם בְּחֹר בְּהֶם וְהַכְרִיזֵם לְאוֹתָם מִבֵּין הָעַמִּים לוֹ לְעַמּוֹ . לְמַעַן וְיוֹדְעוּ כָּל אֹת אֲשֶׁר לוֹ כְּמַ"שׁ כִּי לִי כָּל יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים . וְכִנֵּד הַכֹּהֲנִים הַקְּדוֹשִׁים אֲשֶׁר בָּחַר בְּהֶם לְכַהֵן לְפָנָיו וְלַהַקְרִיב דֵּיחַ נִיחוֹחַ לְפָנָיו . לְמַעַן וְאֹת הַקְּדוֹשׁ וְהַקְרֵיב תָּלִין . וְכִנֵּד הַלְוִיִּם אֲשֶׁר בָּחַר בְּהֶם לְשָׁרֵת אוֹתוֹ וְלִזְמֹר לְפָנָיו וְלַעֲבֹד אֹת עֲבוֹדַת מִשְׁכַּן ה' . לְמַעַן וְאֹת לְשֵׁר וְאֹת הַקְּדוֹשׁ וְהַקְרֵיב תָּלִין . וְכִנֵּד הַלְוִיִּם אֲשֶׁר בָּחַר בְּהֶם לְשָׁרֵת אוֹתוֹ וְלִזְמֹר לְפָנָיו וְלַעֲבֹד אֹת עֲבוֹדַת מִשְׁכַּן ה' . לְמַעַן וְאֹת לְשֵׁר וְאֹת הַקְּדוֹשׁ וְהַקְרֵיב תָּלִין . וְהִנֵּה הַגְּדוֹלָה הַרְאשׁוֹנָה וְהִיא הַיּוֹת מִכְּלָלוֹת יִשְׂרָאֵל כּוּלָּם נִכְנָסִים יַחַד אַף לְאַחַר הֱיוֹת יְמֵי בְּנֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב . מַה כְּשֶׁאֵר לְאוּמוֹת זוּלָתִי שֶׁתֵּי הַמַּעֲלוֹת וְהֵם הַלְוִיִּם וְהַכֹּהֲנִים . וְלָכֵן זֹאת עֲשׂוּ בְּאַהֲבָה וְלֹא בְּחֻלְקוֹת קְחוּ לָכֶם מִחֻקּוֹת קֶרַח וְכָל עֲדָתוֹ הֲרוּגִים לִהְיוֹת כֹּהֲנִים וְתָמוּ בֵּהֶן לְמַ שְׁמוֹ עֲלֵיהֶן קְטוֹרֶת לִפְנֵי ה' מֵאַחַר וְהֵם הָיוּ אֲשֶׁר יִבְחַר ה' הוּא הַקָּדוֹשׁ וְהוּא יִגַּשׁ כֵּהֶן לְפָנָיו יִתְבָּרַךְ . וְהַשְׁאֵר הֵעֵם רִיב לָכֶם שְׁאֵתֶם בְּנֵי לֵוִי וְתִשְׁתַּרְּרוּ בְּמַעֲלַתְכֶם שֶׁל לֵוִי וְכִטְלָה מַחְלֹקֶת מִיִּשְׂרָאֵל . עוֹד יִרְאֶה דֶּרֶךְ הַלְּנֵיי רַב לָכֶם שְׁאַתֶּם בְּנֵי לֵוִי הוֹצִין לְאַחַר הַקּוֹדֶם מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ שְׁמוֹר לוֹ הַעֲלָהוּ בְּרִיחַ לְפָנֵי ה' וְכוּ' :

וְהִנֵּה בְּרִאשׁוֹן מֵרַע"ה שֶׁהִתְקִן כָּל הַנּ' לְמַר בְּלִבּוֹ חוֹנִי הִתְחִיל הַתּוֹכַחַת לִיכֹּחַ בְּלִבָּם וְלָכֵן חוֹר לְפָנִים אוֹתָם כַּדְּבָרִים וְכָל לְמוֹרִיד הִיא לְשׁוֹן רִיבוּי וְפִיּוּם : וְזֶמֶשׁ מְכִירִי וְאֹמֵר לוֹ הִנֵּה מִתְחִילָה הָיִית אֹתָם שׁוֹחֵט בְּשׁוֹחֵט עִם כְּלוֹת יִשְׂרָאֵל . וְהַעֲלָה חוֹתָךְ הַקְּבָ"ה לְמַעֲלַת לֵוִי עִם כְּלוֹ' שֶׁכְּבָר וְעַכְשָׁיו לֹא יִשָּׂא בְּעֵינֶיךָ הַמַּעֲלָה הַזֹּאת וְאֹתָם רוֹצֶה לְהַעֲלוֹ עוֹד לְמַעֲלַת כֹּהֲנִים וְהַלְוַאי שֶׁתִּרְצֶה לְהַעֲלוֹת אֹתָם לְדֶרֶךְ שֶׁאֹתָם רוֹצֶה שֶׁתַּחְזוֹר הַכְּהוּנָה עַל כּוֹלָם כְּמוֹ שֶׁאֹתָם מֵנִיחַ אֶת לָכֶם וְאֹמֵר לָהֶם רַבּוֹתַי שֶׁתַּחְזוֹר הַגְּדוֹלָה עַל כּוּלָּנוּ וְכוּ' . וְכִפְי זֶה עֲדַיִן שִׁלְחֵךְ וְקִשְׁתֵּךְ בְּמָקוֹמָהּ עוֹמֶדֶת שֶׁבְּהִיוֹתֵךְ עוֹלֶה לְמַדְרֵגַת הַכְּהוּנָה מוּכְרַח הוּא שֶׁאַ"כ תַּחְזוֹר וְתִתְפַּשׂ לְאֹחֶל גְּדוֹלָה לְאַחֲרִית יוֹתֵר גְּדוֹלָה מִכְּהוּנָה בִּהְיוֹתֵךְ מִתְקַנֵּא מִכְּלוֹת שֶׁבְּטֵךְ בְּהִיוֹתֵךְ כְּמוֹךְ כְּמוֹסֵס אֹתָם כֵּן הֵין לְדַבֵּר קוֹשׁ . וְזֶמֶשׁ מְמַעֵט מִכֶּם כִּי בְּכָל כְּלוֹת יִשְׂרָאֵל אֹתָכֶם מַעֲדֶת יִשְׂרָאֵל אֹתָכֶם מְיֻחָסִים לִהְיוֹת לוֹיִם וְאֵינִי אוֹמְרוֹ לְהַקְרִיב אֹתָכֶם אֲנִי וְכוּ' וְאַזְכִּיר אֶלָּאָ לְשׁוֹמְרוֹת . וְסֵס לַעֲבֹד אֹת עֲבוֹדַת מִשְׁכַּן ה' כְּנֶגֶד בְּנֵי גֵּרְשׁוֹן . וְאֹמֵר לִפְנֵי הָעֵדָה לַעֲמֹד לִפְנֵי הָעֵדָה וְאֹת כָּל אֹחִיךָ בְּנֵי מְרָרִי : וְאֹמֵר וְיִקְרַב אוֹתָךְ וְאֹת כָּל אֹחִיךָ בְּנֵי לֵוִי אֹתָךְ כְּנֶגֶד בְּנֵי קְהָת : וְעַתָּה וְקִשְׁתֵּךְ גַּם כְּהוּנָה : וְאֹמֵר גַּם לְהַמּוֹן כִּי אַחַר כְּהוּנָה עוֹד גְּדוֹלָה לְהַמּוֹן מִם תְּקִשְׁתֵּךְ אֹתָם יוֹתֵר גְּדוֹלָה מִמֶּנָּה . אֹם לֹא הַמַּלְכוּת וְהַכְּהוּנָה . וְלָכֵן בְּאֹמֶת וְיָשִׁיב וְכֵן הִיא מַכְרָתִי כִּי אַתָּה וְכָל עֲדָתְךָ הֵיכָכֶם מוֹעֲדִים אֹתָךְ עַל ה' וְאַהֲרֹן מַה הוּא כִּי תַלִּינוּ עָלָיו וְהֵיעֵכֶם מַזְכִּירִים אֹם אַהֲרֹן וְזוֹלְתִי לְסַתּוֹם פִּי הַכְּרִיוֹת . וְהָאֹמֶת הוּא כִּי הֵינוּ יְכוֹל לְכָכֶם כְּלָל . וְכַשֶּׁאַתֶּם לְדַבֵּר עִמּוֹ לְאַחֲרֵי כֵן אֹתָךְ לְאַחֲרֵי דָתָן וַאֲבִירָם כַּאֲשֶׁר מֵירְשׁוּ וְהֵשִׁיבוּ לָהּ מֹשֶׁה כִּי פֵיסֵס הַכְּשׁוֹלִים כְּמ"שׁ חֹזֶל וְאֹמְרוֹ לוֹ הֵיתֵכֶן שֶׁבְּדֵיוֹן לֹא שֶׁבְּעַת מִכְּסוּסוֹ הִתְרַעֵל שֶׁהַשְׁקִי לְאוֹתוֹ כְּמָה פְּעָמִים : תְּחִלַּת הָכֵל כִּי הֵעֲלִיתָנוּ מֵאֶרֶץ וְכוּ' מֵאֶרֶץ וְדְבַשׁ הֵינוּ מְגָרִים לְהַמִּיתֵנוּ כְּמוֹדֶה כִּי תִשְׁתָּרֵר עָלֵינוּ לְאֹתָם : גַּם שֶׁשְּׁתָרֵר בְּאַחֲרֵן אֹחִיךָ . וְהַגַּם מֹשֶׁה לְשֵׁמִי בְּנֵי לְאֹחִיךָ מֵבְנֵי כְּהוּנָה . וְלַעֲנִיָּנֵן כֵּן שׁוֹחֵט לְשׁוֹחֵט הַשְׁבָּט וּמִם תִּרְצֶה עוֹד מִמֶּנּוּ . וְהֵרֵם הָכֵן ל"ל פֵּירוּם עוֹד כִּי תִשְׁתָּרֵר עָלֵינוּ עַד הַיּוֹם הַזֶּה מֵעֵת הֵיוֹתְךָ בְּמִצְרַיִם . כְּמוֹ שֶׁאֹמְרוֹ לוֹ מִי שָׂמְךָ לְאִישׁ שַׂר וְשׁוֹפֵט עָלֵינוּ לְהַרְגֵנִי אֹתָם אֹמֵר : וְהַדְּרָשָׁנִים ל"ל לְאִישׁ שַׂר וְשׁוֹפֵט עָלֵינוּ לְהַרְגֵנִי אֹתָם אֹמֵר : וְחֹזֶל אֹמְרוֹ מִפְּנֵי שֶׁהָרְגוּ פֵּירוּשׁ אֹמְרוֹ קָאֹמֵר אֹתָם אֹמֵר : וְכִפְי דִּבְרֵי הַדְּרָשָׁנִים ל"ל יִרְאֶה שֶׁאֹמֵר לוֹ לְדָתָן כְּבָר הִכְּתִי דְּבָרֶיךָ וְכוּוַנְתָּךְ הָיָה לְהַתְלוֹת בִּי כִּי בְּהַתְחָלָה מִמֹּשֶׁה כְּדִי שֶׁאֹתְחִיל מֵיתַת כ"ד וְסֵס הַלָּה דְּבָרֶיךָ לְמוֹ תְּכַס וְיָעַן וְכִדְאִי שֶׁבּוּתְךָ הָיָה הַלְהַרְגֵנִי אֹתָם אֹמֵר : עוֹד יִרְאֶה כַּאֲשֶׁר

שהרוגח קודש שהרב מפחידין לותו וניתן לתגיל התמנם להיר שהרב לא ניתן להגיל · ולכן אמר הלהרגני אתה לומר בסיבת מה שאתה לומר לי למה תכה רעך · ואמר רעך כיוצא בך כלומר מה בכעס ממנו ומה תרויח ממנו מלחר שהוא רשע כמוך · גם היום מרי שיחי היותך משתרר עלינו מחדש בלומרך תלינו תבוזו תגלי לגרגלי וכמש״ה וישלח משה לקרוא לדתן ולאבירם בני אליאב ואמר לקרוא לרמוז על ידי שליח כמלך משולח אמר יעבדו וז״מ גם השתרר ומה למו יכולת לסבול כל זה והלוחי שלוש יהיה בלחרונה · כי אף לא אל ארץ זבת חלב ודבש שהיה ארץ ישראל אשר הבטתו מעיד עליה הביאתנו ועם כל זה לא היית כותן לנו לרוז נחלת שדה וכרם כל שהוא לא ליכפת לנו כל כך והיית מנקר עיניהו כזה והוא הלעני · והדרשנים דרשו העיני האנשים ההם תנקר כנגד האנשים הבאים לחריסם ותתן לנו נחלת שדה וברם העיני האנשים ההם תנקר לא נעלם ופיסם הכשילם · והנה עד עתה חשב משה כי בבר תפלתו עשתה פירות והצליחה · התמנם לחרי רלותו כי לרון בהם תוחלת כלל נתלה חיתה ויחר למשה מאד ויאמר אל ה׳ אל תפן אל מנחתם ולא אל תפלתם תעכ״ל שהפלה מוטעלה לאדם כאמור שאני תלין שפקדו לנמרי ולכן אל תפן אל מנחתם כלל חוכרו להקדמתיהו שמעלת התפלה היא גדולה מאד · ובפרט בומן שהיה לרוכה ביותר ובפרט אם תהיה מפי אדם גדול · ובפרט אם היה מפי קרוב על קריב ובפרט אם היה תפילת רבים שלעולם נשמעת וכמש״ה הן אל כביר לא ימאס · וכתיב פדה בשלום נפשי מקרב לי כי ברבים היו עמדי · ולכן אמרתי אליכם הכהנים בעלי המשמרת המתענים בעד כל ישרל שאל יטעט בעיניכם המנוה הזאת אשר אתם עושים ויאחז נדיק דרכו בהיות כי הבדיל אלהי ישרל אתכם מעדת ישרל אשר ים מהם שאולים ושותים היום וים מהם בשחורתם וכיוצא ואתם מוכדלים מהם היום הזה להקריב אתכם אלין בתמנעות התענית ולעבוד את עבודת משכן ה׳ בתפלה ואין עבודה אלא תפלה · כמש״ה ולעבדו בכל לבבכם וכו׳ ולעמוד לפני העדה לשרתם כמנהג אבותינו שאנשי המשמרת בכל יום ויום היו מתענים בעד כל ישרל והם היו עומדים על קרבנו הנבור שבכל יום ויום וככה אתם עושים ומה טוב חלקכם ומה נעים גורלכם לפני הקב״ה :

דרוש שני למשמרת ר״ח תמוז

והיה האיש אשר אבחר בו מטהו יפרח · וכו׳ :

במדרש רבה זל״ז וזה הדבר אשר תעשה להם הה״ד לעולם ה׳ דברך נצב בשמים · אמר דוד כשם שאתה אומת שנאמר ואלהים אמת כן דברך אמת . שנאמר לעולם ה׳ דברך נצב בשמים · אל תאמר בשמים אלא כשמים שמתחיל׳ נזר וכעשו שמים אף דבר שדברת לקדש את אהרן ואת בניו קיים לעולם · שנאמר והיתה לו ולורעו אחריו ברית כהונת עולם למה כך כן יהיה דברי אשר יצא מפי לכך נאמר זה הדבר · עכל״ם בפרשת תצוה פרשה ל״ח :

ידוע דהוא ומוסכם דקאמר שאמר ר׳ שמעון זל בתחלת פרק ד׳ ר׳ שמעון אומר שלשה כתרים הם כתר תורה וכתר כהונה וכתר מלכות וכתר שם טוב עולה על גביהם · ואמרו חזל שכתר תורה מונח לכל הרוצה ליטול יבא ויטול · וכתר מלכות ניתן לדור המש״ה כתבתי אם ישמרו בניך את ברותי וכו׳ · התמנם כתר כהונה ניתן לאהרן הכהן ע״ה ולא ניטל עוד ממנו כלל בין בזמן שבית המקדש קיים ובין בזמן שאינו קיים וכמש״ה והיתה לו ולורעו אחריו ברית כהונת עולם · וסימנך הוא כתם הטוב כ״הוכה ת״ופ מ״לכות · וכן בתפילת כהוכתו נאמר בו ואת הקרב אליך את אהרן לחחיך ואת בניו אתו מתוך בני ישרל לכהן לי אהרן נדב ואביהוא אלעזר ואיתמר בני אהרן . וכן חזל האריכו למעניתם בביאור הפסוק הזה והובא דבריהם בילקוט בפ׳ תצוה סימן שצ״ה וזל :

ואתה הקרב אליך את אחיך אהרן · ואמה אשתי תבחר ותקרב · אשרי מי שבחרו הקב״ה לפי שלא קרבו · ואשרי מי שקרבו לעצמו שלא בחרו ויותן זה מהכתוב שנאמר לתת חוק ה׳ הלהים אשר בחרת בהרש אבל חוק לא קרבו וקרב את עצמו · יעקב בחרו הקב״ה שנאמר יעקב בחרתי בו · ואומר כי יעקב בחר לו יה ואת לא קרבו וקרב את עצמו שנאמר יעקב אינש אתם יעקב אינש להלים משה בחרו שנאמר משה בחירו · וקרב את עצמו · דוד בחרו שנאמר ויבחר בדוד עבדו · וקרב את עצמו · שנאמ׳ חבר אני לכל אשר ירלוך · אשרינן אלו שבחרן הקב״ה לפי שלא קרבן ולא בחרן · ויש שקרבן ולא בחרן · יתרו קרבו הקב״ה ולא בחרו · רחב חזונה קרבה הקב״ה ולא בחרה . אשרי אחרי בפעלים שבחרו הקב״ה וקרבו . שנאמ׳ ובחור אותו מבל שבטי ישרל לי לרתן · וכתיב ואתה הקרב אליך את אהרן אחיך · לכך דוד משבחן אשרי תבחר ותקרב ישבון חנריך · לכאורה לי בכל מקום שנאמר אשרי הרי זה לעולם ולעולמי עולמים עכל״ה :

וראוי לדקדק בדברי חזל · שרוצים לדרום דרשה בפסוק מה שלא נזכר בו · שבפסוק לא נאמר אשרי אלא בחי שנבחר וכתקרב והמ״מ אשרי תבחר ותקרב וגם חידשו ואמרו אשרי מי שבחרו הקב״ה לעפ״י שלא קרבו ואשרי מי שקירבו לעפ״י שלא בחרו והדרשה הזאת היא פורחת באויר . ועוד ראוי לדקדק בעיקר הדרשה מה הוקשה להם בפסוק ואתה הקרב אליך דאצטריכו להכיא פ׳ אשרי תבחר ותקרב ואמרו אשרי תבחר ותקרב :

והנלע״ד לפרש הוא שחזל דקדקו בפסוק היותו מתחיל בוא״ו העטף של ואתה הקרב אליך והנה גם בפסוק הרלשון של הפרשה המתחיל גם כן בוא״ו האומר ואתה תצוה מפלת גם כן הקושיא הזאת . התמנם לא נעלם מה שפירשו חכמינו זל כמה טענים הטעם הרלשון משום שאמר מחני נא מספרך וכו׳ לכך לא נזכר שמו בפרשה הזאת אלא בסתם ואתה תצוה וכו׳ · עוד פירשו לפי שהיתה כפשו ענומה עליו שכולם הבינו לנדבת המשכן והוא לא הביא כלום לכך נאמר לו ואתה תצוה וכו׳ · ודיבורך חביב מן הכל · עוד פירשו כמה טענים אחרים התמנם בפסוק ואתה הקרב אליך נריך לדעת מה נורך לחזור ולומר ואתה הקרב אליך ובשאר הפסוקים לא נאמר כן אלא ועשו את הארון · ועשית חשן ועשית את מעיל האפד וכו׳ · · וכמו כן אל״ל והקריבת את אהרן אחיך · ואגב נדקדק גם מלת אליך המיותרת מה עניינה:

ולבן אמרו חזל אשרי תבחר ותקרב וכו׳ והענין הוא שאם הפסוק הזה רלוי לדקדק בו שהבי אל״ל אשרי תבחר ותקרב תשבון חנריך · או יאמר אשרי תבחר לקרב ישבון חנריך ואם הכהנים שנבחרו מכל ישרל לקרב קרבנות ישרל התמנם אומרו ותקרב ניתן להידרש · לכן אמרו שבאמור הפסוק ישבון ולא תשבון · ועוד אמר ותקרב ולא אמר לקרב שמע מינה תדי בבי קא אמר קרא

וְלָכֵן כדי לישב כל הדקדוקים הנו' סביב פסוק שלם לעולם ה' דרך נעב בשמים ואמר הש"ד · כלומר הנה הפסוק הזה מישב פסוק שלם של וזה הדבר בנוגע שזה דבר דבר כאמת כלומר וזה הדבר ואמר להלן דרך נעב בשמי׳ ובתחילה ראוי לישב פסוק שלם לעולם ה' שכולו מקשה ומלמעלות ישוב הפסוק הזה · יתישבו הדקדוקים שבפסוק וזה הדבר וכו' :

וְרָאוּי לדקדק בו שהיה לו הפסוק להקדים שכן ה' בתחילת הפסוק ולומר ה' לעולם דרך נעב בשמים · כמש"ה ה' ימלוך לעולם ועד · ולו יוכיר לומר בתחלתם ולימא הכי לעולם דרך נעב בשמים ה' · ולמאמר לומרו לעולם ה' שיפסר שלזיזה דרשת אחרי · עוד ראוי לדקדק מילת נעב שהיה לו לומר בהקום הזה · ובפרט כי הנעב הוא שם ה' והוא מדת הרחמים וכיצד לומר נעב לשון דין והל"ל לעולם ה' דרך עומד · לו קיים בשמים · לו יאמר הפסוק לעולם אלהיס דרך נעב בשמים ואחי שפיר ואעפ"י שגם כן יש פסוק אחר האומר נעב לריב ה' ועומד לדין עמים כלכד הזה תרגו וישבו גם הפסוק ההוא שמדבר ביום ר"ה וכו' · עוד ראוי לדקדק מילת בשמים · הלא כארץ לא · וקשה לאומרו ויותר טוב היה לומר בהתם לעולם ה' דרך נעב ולא יוכיר לא בשמים ולא בארץ :

וְלָכֵן לומר בעל המאמר כהיות הפסוק הזה לומר כך מוכרח הוא שלחרש לזה דרשה בתבון דוד · וזהו מ"ש לומר דוד כשם שאתה אומר שכאמר וה' ללמיס לומר כן דרך לומר · שכאמר לעולם ה' דרך נעב בשמים · וזהו הכוונה ללמד עתה שהקב"ה הוא לומר · ללא לנצטריך למימר ללא לעשות נודע הוא כשם שהוא לומר כך דברו לומר · ובמין לחייתו של הקב"ה הוא היותו ללא כאמן לשם שלא פסיק לת"ח לו למלך ולא יקח שוחד של מצות ממי שעשה עבירות להופיע לו שכר המצות שעשה · עוד כיכר לחייתו כמש"ה בידך אפקיד רוחי בכל לילה ובדרית לותי מב"ד של מעלה שלא יעבכו לותם בשביל חובותי שעשיתי ביום זה מודע שאתה של לומר · לם כן מלמצות שים כך שתי מדות מדת הדין ומדת הרחמים כודע שאתה של לומר שלם היית חם ושלום לומר מרחם ולא דן · לו דן ולא מרחם לא היית חם ושלום לומר ובחיות שתי המדות כך כקרלת לומר וזהו מש"ה וה' ללמיס לומר להיותו ה' מדת הרחמים וללמיס מדת הדין זה רחיים שהוא לומר · וכמו שאתה לומר כודלי כך דברך לומר · והנה לף גם זו לא הוה פריכה למימר כי כודלי הוא שדבר הקב"ה הוא לומר . הלומנם בא למעט כי ה"ו לפעמים יומא שדבר הקב"ה אינו לומר והוא בזמן שנוזר אינו נזירם רעה על שוכלי ישראל וישראל עושים תשובה כביכול לו דברי הקב"ה אינם לומר וכמש"ה ויכחם ה' על הרעה אשר דיבר לעשות לעמו · וזהו מה שרמז בלעם הרשע ואמר הכוא לאמר ולא יעשה ודיבר ולא יקיומנו · ובדרשת בתרי לתי מוזה בניחותא וחזק בתמיס · לו נימא הכוא לאמר לטוב ולא יעשה בתמיהא לבל ודיבר לרעה ולא יקיומנו בניחותא · לו נימא הכוא לאמר לרעה ולא יעשה · לבל ודיבר לטובה ולא יקיומנו בתמיהא ולהיות כי מנינו לפעמים כי הוא לאמר לרעה ולא יעשה · לכן תשמע ומיגון כן דרך לומר לטובה · נא ולמד ממרע"ה שאמר לו הקב"ה ואעשה אותך לגוי גדול ואעפ"י שהיה על תכלי לא כתבטלה הממתנה אלא ובני רחביס רבו למעלה מששים רבוא · וכל הדרשה הזאת נרמוזה בפסוק לעולם ה' דרך נעב בשמים · ויהיה שיעור הכתוב כך לעולם ה' לתך לומר חי וקיים לעולם · ואח"כ לחיזקם ה' לדרך מה ה' לומר

וְזאת הכי קאמר קרא · לשרי תכחר לאוד · ואשרי תקרב לאוד · ומחילא תיתי שמכל שכן לם יזכה לשניהם יחד בחיים והקרב שלזו שייך כים לשרי בגור. ועם כל זה הקדיש הכחירם לקריבה לשיותם יותר משובחת וזהו מ"ש לשרי מי שכחרו הקב"ה לעצ"ע אלא קרבו · כמו לאברהם ויעקב ומשה ודוד וכו' ולכן כשמך גילת הלשרי לגילת תכחר המוקדמת בפסוק. ובמו כן מדקלמר קרא ותקרב כוא"ו רצה גם כן להטוך גילת הלשרי למי שנתקרב לעצ"ע אלא שכחר וגם הנביים כמו יתרו ורחב שקרבן הקב"ה לעבודתו הלומנם לא נזכר בשם בחירה · במו שאמו לומרים בברכה הכוחר בעמו ישראל וגם זרע האבות לאברהם יצחק ויעקב שנכחרו מכללות השבעים לומות ומכל שכן למי שזכה לשתיהם יחד לבחירה ולקריבה והוא לסרן שבתחילה בחרו הקב"ה שכתיב ובחור לותו מכל שבטי ישראל לי לכהן וכתיב ואתך הקרב אליך והשתא אתי שפיר וז"ש אל ואתך כלו' כמו שאני בחרתי לותו כך ואתך אלותו במקומי אתך עומד ואתך הקרב אליך כדי שיזכה לשניהם יחד אל הבחירה ואל הקריבה . וגם כבר לומר בעל המאמר שמשה בחרו הקב"ה שנאמר לולי משה בחירו לעמוס הקב"ה לא קיבו אלא הוא קרב את עצמו ולכן לומר הפסוק אליך כלומר כמו שאחרון זכה אל הקריבה גם אתה תזכה אליה וז"ש ואתך הקרב אליך · ומילת הקרב היא כין ואתה וכין אליך ויהיה שיעור הכתוב ואתך הקרב את אהרן · וגם הקרב אליך ממש שתזכה גם אתה ל הקריבה לבך דוד משבחם לכהנים לאריהם שזכו לשמי הדברי׳ לתבחר ולתקרב ולכן ישמון קטיריך וגם חנר המשכן ולהעלת מועד · ולין המעלה הוזת כשאר המעלות שיש לגם הפסק לו זמן קבוע. לו בפני הבית בלבד . לו בארץ בלבד וכיוצא מדברי אלו · אלא לכאמו לי וכל מקום שאומר לי קרי זה לעולם ולעולמי עולמי׳ דבר שאין לו הפסק ולא זמן ולא מקום קבוע וזכה כל האומר מפורש גם כן במאמר שהנעמו פתח עיניס בחומרו וזה הדבר אשר תעש׳ לגם וכו׳ ה"ש לעולם ה' דרך נעב בשמים וכו' :

וְרָאוּי לדקדק כו · תחילת הכל מאי קשיה לים בפסוק שלם וזה הדבר דאצטריך לומר ה"ש לעולם ה' דרך נעב בשמים · ועוד ראוי לדקדק מה היה הדרשה הזאת שחידש ואמר כשם שאתה אומת כך דברך אמת ומהיכא תיתי לומר שם"ו דברי הקב"ה אינם אמת דאצטריך לומר כך דברך אמת · ואגב ראוי ליתן טעם כיצד נדרשת הדרשה הזאת מן הפסוק שלם לעולם ה' · ומחדש ואומר לאמר דוד כשם שאתה אמת כן דברך אמת · ובפסוק לעולם ה' לא כזכר מילת אמת כלל. עוד ראוי לדקדק מכין לו לשמות את הפסוק מבת"ק בהומרו אל תאמר בשמים אלא כשמים וכו' · עוד ראוי לדקדק בהומרו למה כך כן יהיה דברי אשר יצא מפי ומהו למה כך · ומה מחדש בפסוק כן יהיה דברי אשר יצא מפי · ואגב מדקדק חזרתו לומר לבך נאמר וזה הדבר כנראה שבתה נתיישבו הדברים על תמיתין :

וְדָבְיָאוּךָ כלע"ד לפאר שבעל המאמר זלל דקדק בפסוק הפרשה מילת הדבר המיותרת · ויספיק לומר וזה אשר תעשה לשם · עוד דקדק כי אכי הוה ליה קרא למימר וזה המעשה אשר תעשה לשם וכו' · או הל"ל וזה הדבר אשר תדבר לשם וכו' ואעפ"י דאיתא בקראי טוכא דאמרי אכי כאיתיב וזה הדבר אשר ציוה ה' תעשו וכו' · לישמר שגם בפסוק הזה ירצו חזל חיון דרשה בכרון דיקדק ראוי לישב לותו · עוד דקדקו היות מתחיל הפסוק בוא"ו וזה הדבר אשר תעשה לשם :

חי וקיים לעולם כך דברך אמת וקיימת לעולמים :

עוד ירמוז ויאמר לעולם ה׳ דברך קיימים לעולמי עד ואמר כאן לעולם דיין לרמוז שלא נכר׳ העולם והשמי׳ וחזרן שלא בדין וכמ״ש ברקיעת בדח שלחים את השמים ואת הארץ : עוד ירמוז למ״ש חז״ל שבשם שעתיד הקב״ה לחדש קטרגן מלאכים ואמרן מה לשמם כי תזכרנו ודחק הקב״ה לומתם ממחיכתם וכו׳ ולזה רמז ואמר דברך נצב בשמים כשעה שנברתו השמים וכו׳ ובדין קשה מילת בשמים שהקטרוג הזה לא היה בשעת בריאת השמים שלא פשמים כב״ף ביום השני : לכן אמר אלף תאמר בשמים שלא פשמים כב״ף בשם שמתחילה נזר ונעשו שמים יש מאין כמ״ש כדברה׳ שמים נעשו : לף דבר שברית לקדם את הארץ ואת כנין קיים לעולם שכאמר והיתה לו ולזרעו לחדין בריית כחומת עולם : כמנה שכמילת הדבר שכרית בן העולם כמ״ש כדבר ה׳ שמים נעשו : כן הדבר ממש קדמת את הארץ ואת כנין . ואמר למה כך : כלומר מה מוך אלף החרדך הזולת לארץ וכנין : בקידוש הארץ וכנין : ואשיב בן יהיה דברי אשר יצא מפי : ויהיה מילת בן לשון אמת כמו אם כני׳ לתת וכו׳ כלומר לתת יהיה דברי אשר יצא מפי לא ישוב ריקם וכן׳ : והטעם הוא שכמו שבעת בריאת האדם קטרגו המלאכי׳ ואמרו מה לזה כי תזכרנו וכו׳ כן בעת קדושת הארץ וכנין היו מקטרגים אומרים מי שנשא את העגל יכול להעשות כהן עוד וכהן העובר ע״ז כפעל בן הכהנים : ולכן אמר הפעם הזה הדבה אשר תעשה להם וכו׳ וכמו שכבריאת העולם ברית אותו כדבר ה׳ שמים נעשו . כך קידוש הארץ וכנין קידשתי אותם בדבר לבך נאמר זה הדבר וכרמו כל הענין הזה בפסוקים הקודמים ואומרים והיו על הארץ ועל בנין בבזה אל אחל מעד או בנשתם אל המובח לשרת בקדש ולא ישלו עון ומתו וקשה טובה מלן דבר שמים דעון עשית אלא ח״ן בעון העגל ובהיותם עושים ומקיימים כל דברי הקב״ה תשמח בהם ה׳ לטב חקת עולם לו ולזרעו לדורותם דומיא דשמים וארץ ומזלות שנאמר בהם חק וזמן נתן להם שלא ישנו את תפקידו ככה להם ומשיך ליה וזה בדב׳ אשר תעשה להם בוח״ן העטף לקדם אותם לכהן לי שולמית כמו שאמרנו במאמר הקודם לכהנו לי וכו׳ : ולכן בנדון דידן כפרשה שלנו כשדבה קרח לחלוק עם משה מפני כהונת אהרן אמר מרע״ה בוקר ויודע ה׳ את אשר לו : ואמרן חז״ל מי שגזר ואמר ויקי עבד ויקי בוקר הוא גזר על כהונת אהרן ואתי שפיר עם מה שאמרנו שבריאת העולם היה בדבר ה׳ שמים נעשו וגם בקונת אהרן וכנין היה בדבר וזה הדבר אשר תעשה להם וכו׳ ולכן אחר כל אותן המעשה ניום הכתוב ואמר זכרון לבני ישראל למען אשר לא יקרב איש זר אשר לא מזרע אהרן הוא להקטיר קטורת לפני ה׳ ולא יהיה כקרח וכעדתו כאשר דיבר ה׳ ביד משה לו : הרי רמז הדבר באומרו כאשר דבר ה׳ ואמר וזה דבר תעשה להם : והוציא ואתה קח לך לדקדק מילת זכרון מה כונתו הכתוב מודיע הוא כי במילת זכרון שייך לטובה : ושייך לרעה : שייך לטובה וכמ״ש ובזיום שמחתכם וכמועדיכם ובראשי חדשיכם ותקעתם בחצוצרות על עולותיכם ועל זבחי שלמיכם והיו לכם לזכרון לפני אלהיכם אני ה׳ אלהיכם . ושייך לרעה כמ״ש מנחת זכרון מזכרת עון . והנה בנדון דידן אתי הסברות הם למתיות לרעה ולטובה . זכרון לרעה לקרח על מה שעשה . וזכרון טוב לזרעו של אהרן שבחר בהם ה׳ לדורות עולמים ואיפשר לומר דרך רמז שבמילת זכרון עצמה נזכר זר וכה״ן : בהיות כהן עם הכולל כו״ן . נשארן לותיות זר הרי במילת וכרון נזכרו זר כה״ן וזר זה קרח . כהן זה אהרן : ומשה וכרון לבני ישראל למען אשר לא יקרב איש זר . הרי נזכר הזר :

וְהַעִיד הַכָּתוּב עַל אַהֲרֹן שֶׁהִכְפִּיס עַצְמוֹ בְּמַכְתֵּשׁ גְּדוֹלָה לְאַחֲרֵי דִּלּוֹתוֹ כִּי בֵּיתֵן רְשׁוּת לְמַשְׁחִית וְאֵינוֹ מְבַחֵין בֵּין טוֹב לְרַע וְלֹא סִיֵּב שֶׁלֹּא וַיְקַח אַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה רַבּוֹ וְלֹא סִירֵב עַל דִּבְרֵי רַבּוֹ אֶלָּא וַיָּרָץ אֶל תּוֹךְ הַקָּהָל לְהַצִּיל שׁוֹהֵה הָחֵל הַנֶּגֶף בָּעָם וְיִתֵּן אֶת הַקְּטוֹרֶת וְיְכַפֵּר עַל הָעָם תְּחִלָּה כְּסוֹד סוֹד סֵדֶר תְּחִלָּה. וְאֶל"כ וְעָשָׂה טוֹב וְהוֹא מִצְ"ה לֹא"כ וְיֵצְמַח בֵּין הַמֵּתִים וּבֵין הַחַיִּים וְעָשָׂה עַצְמוֹ כְּבוֹתֵל מַפְסִיק בֵּינֵיהֶם וְתַעֲצֹר הַמַּגֵּפָה. וְאֹמֶר הַכָּתוּב כְּעֵת הִיוֹת שֶׁעֲשָׂה כֵּן מִיָּד בְּמַעֲשֵׂה הַזֶּה כַּחֲמוֹר וְהַכְּפִים עַצְמָן בְּמַכְתֵּשׁ בְּעוֹמַת וְהֵיוּ הַמֵּתִים בְּמַגֵּפָה לְאַרְבָּעָה עָשָׂר אֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת מִלְּבַד הַמֵּתִי' עַל דְּבַר קֹרַח. וְאֹמֶר הַכָּתוּב וַיָּשָׁב לְאַהֲרֹן אֶל מֶשֶׁה אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְהַמַּגֵּפָה נֶעֱצָרָה. וְהִנֵּה מִצ"ה וַיָּשָׁב לְאַהֲרֹן אֶל מֹשֶׁה רְצוֹנוֹ לוֹמַר לְלַמֵּד שֶׁהַשִּׁיב לְמֹרֵי לְמֹרֵי אֵימַת לְשַׁלְּחוֹ אֶלָּא וְהַמַּגֵּפָ' נֶעֱצְרָה מַה זֹּאת לְחַוֵּר וְלוֹמַר מֵאַחַר שֶׁכְּבָר פָּתַר וְתָעַר הַמַּגֵּפָה:

הָאֱמֹנִים פְּשַׁט הַפְּסוּקִים יִרְמֹז בְּזֶה הַלָּשׁוֹן כִּי הִפִּיל בְּפֶעַם הָרִאשׁוֹנָה כְּלַפֵּי אַהֲרֹן עִם הַמַּחְתָּה שֶׁהִקְטִירָה בְּיָדוֹ שֶׁתְּחִלַּת הַמַּגֵּפָה שֶׁלֹּא יַחְשֹׁב עוֹד בְּלִבּוֹ בְּמֹרִי שֶׁלֹּא הוֹכִיחַ לוֹ הוֹכִיחַ עוֹד וְהַמּוֹכִיחַ לוֹ יִהְיֶה לוֹ חֵן וְלֹא אֶת אַהֲרֹן הִמְלִיךְ הַמִּשְׁחִית עֵדִין לֹא נִסְתַּלֵּק מִמְּקוֹמוֹ יִשְׂרָאֵל לְמֹרִי אֶלָּא מִכְּבָר לְמַחְנֵה יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ עוֹשִׂים כֵּלוֹם: וְאָבֵל אֶל"כ רְשָׁאַב אַהֲרֹן אֶל מֹשֶׁה אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְסִיֵּם לוֹן וְהַמַּגֵּפָה נֶעֱצְרָה לְמֹרִי מִכָּל וְכָל לְמֹרִי:

עוֹד יֵרָאֶה עִם דֶּרֶךְ חֹל שֶׁבְּיָדֵינוּ בְּמִדְרָשׁ תַּחְזוּקַת בְּסוּף הָעִנְיָן הוּא שֶׁתִּכְתֹּב בְּלִבְּךָ אַהֲרֹן אֶל תַּעֲדֹךְ וְהַמַּחְתָּה בְּיָדוֹ מִצַּד לְמַלְּךָ עוֹמֵד וּמַחֲבֵל עִמּוֹד לְאַהֲרֹן כְּנֶגְדּוֹ וְלֹא הָיָה מְנִיחוֹ לְהַכֵּל אֶלָּא וַיַּעֲמֹד בֵּין הַמֵּתִים וְכוּ'. אֹמֶר לוֹ לְאַהֲרֹן מֹשֶׁה שֶׁלְּחֵנִי וְהַקְּבָ"ה שֶׁלְּחָךְ וְהֵרִי הַקְּבָ"ה וּמֹשֶׁה בְּהֵלֶל מֵעֵד נֶלֶךְ לְהַלֵּל לֹא הִסְגִּיחַ הַמַּלְאָךְ עַד שֶׁעָמְדוּ לְאַהֲרֹן בְּמַתְנֵיהֶן וְהוֹלִיכוֹן. שֶׁנֶּאֱמַר וַיָּשָׁב אַהֲרֹן אֶל מֹשֶׁה אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְהַמַּגֵּפָה נֶעֱצְרָה מ"ה יִנָּחֵם שֶׁנִּטַּל לְמַלְּךָ וְעָמְדוּ לְפִיכָךְ כְּשֶׁבָּא מֹשֶׁה לִיפָּטֵר מִן הָעוֹלָם אָמַר בָּרוּךְ ה' חִילוֹ וּפוֹעַל יָדָיו תִּרְצֶה מִחְצֵי מַתְנַיִם בָּרוּךְ ה' חִילוֹ יִהְיֶה בְּרִיךְ יִתְיַהּ חִילָא: וּפוֹעַל יָדָיו תִּרְצֶה בְּקְטוֹרֶת סַמִּים בִּידוֹ שֶׁכִּיפֵּר וְיִתֵּן אֶת הַקְּטוֹרֶת וִיכַפֵּר. מִחְצֵי מָתְנַיִם קְמָיו שֶׁנִּיפֵּץ אֶת הַמַּלְאָךְ וְעָמְדוּ וְכוּ'. כְּמַיְנוֹן לְמִדְיָן שֶׁהוּא שֶׁאֹמֶר תְּחִלָּה וְתַעֲצֹר הַמַּגֵּפָה רוֹמֵז לְמַה שֶׁעָצַר לְאַהֲרֹן אֶת הַמַּלְאָךְ בְּתְּחִלָּה. וּמַה שֶׁאֹמֶר לֹא"כ וַיָּשָׁב לְאַהֲרֹן אֶל מֹשֶׁה אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְהַמַּגֵּפָה נֶעֱצְרָה. יֵשׁ שֶׁיְּעוֹר הַפָּסוּק הַכִּי וַיָּשָׁב לְאַהֲרֹן אֶל מֹשֶׁה אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד הוּא וְהוּא מַלְאָךְ הַמַּשְׁחִית הַנִּקְרָא מַגֵּפָה וְאֹמֶר לֵן יְחִידִין לְמַשְׁפִּט פְּקֻדָּתָם לְפִי מֹשֶׁה כְּאֹמֶר בְּמֹרִי וְלֹא כְּכָל וְזֹאת מֹשֶׁה אֹמֶר וְלֹא נִסְתַּלֵּק הַמַּשְׁחִית מֵעַל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְהַמַּגֵּפָה נֶעֱצְרָה. וְאֹמֶר לְמַלְּךָ הַמַּשְׁחִית הַנִּקְרָא מַגֵּפָה וְאֹמֶר לֵן יְחִידִין לְמַשְׁפִּט פְּקֻדָּתָם לְפִי מֹשֶׁה כְּאֹמֶר בְּמֹרִי וְלֹא כְּכָל וְזֹאת מֹשֶׁה אֹמֶר וְלֹא נִסְתַּלֵּק הַמַּשְׁחִית מֵעַל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְהַמַּגֵּפָה נֶעֱצְרָה. וְאֹמֶר לְמַלְּךָ הַמַּשְׁחִית הַנִּקְרָא מַגֵּפָה וְאֹמֶר לֵן יְחִידִין לְמַשְׁפִּט פְּקֻדָּתָם לְפִי מֹשֶׁה כְּאֹמֶר בְּמֹרִי וְלֹא כְּכָל וְזֹאת מֹשֶׁה אֹמֶר וְלֹא נִסְתַּלֵּק הַמַּשְׁחִית מֵעַל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְהַמַּגֵּפָה נֶעֱצְרָה. לֵן

אחד לה' קדש להתעדן בפועם ה' ולבקר בהיכלו · והיה
הלוים אשר לוכחר בו לעבודתם הולת מטהו יפרח לפני
הקב"ה ומה טוב חלקו ומה נעים גורלו :

דרוש ראשון למשמרת ר"ח מנחם

המטות לבני ישראל · ראשי המטות לבני
ישראל לאמר זה הדבר אשר צוה ה' :

במדרש ליכה דבתי וגל ויבער כיעקב כתם להכה
לכלה סביב · ר"ר שמעון בן לקיש
כשהפורענות בתה לין מרגיש בה אלא יעקב · מאי טעמא
ויבער כיעקב כתם להכה · ובשהטובה בתה לין מרגיש בה
אלא יעקב הה"ד ויגל יעקב ישמח ישראל · עכ"ל :

ימים דאלו והזמן דזה הם מזכירים ונעשים ימי
הספר וכבי שק ואפר יונע לרבים בכל מדינה
ומדינה ובכל עיר ועיר מקום אשר סובלים עול שעבוד בגלו'
המר והכמהר הזה אשר לא הטהרנו ממנו זה כמה וכמ"ש
קהלת ע"ה לכל זמן ועת לכל חפץ לחמרו כל דור שלא נבנה
בית המקדש בימיו כאלו בתרב בימיו · ובפרט אחר תשלום
הלוף שנה של החרבן אשר עליהם אמ' המקומן ע"ה פתבני
שומתה כל היום דום . והרב מורנו הגדול זללה"ה פירש כי
דו"ה הוא לותיות הו"ד בהפך וומ"ם והוד"י בהפך עלי
למשחית ירגה כי מדת הדו"ד בהפך לדו"ה בסיבת המשחי'
זהו מ"ש למשחית כלומר בסיבת המשחי' המקטרג עליהם ·
ואני מחדש כמ"ש והודו כי מטב' הו"ד הוא ט"ו . והוא מש"ה
ה' עדות ליעקב בשום הרחובני וכו' ונהפך לדוד לותו
הדו"ד של מש ה' שהיו ישראל מתפארים בו · ולכן אמר
הכתוב שבטי יה עדות ליעקב להודות לשם ה' הרי שהזכיר
הודאה בשם ה' וזה ה' שהוא הו"ד בהפך עלי למשחית
ונעשה דוד בסוד נתכני שומתה כל היום דום · ולמה אחר
הלוף שנה של הגלות אם היו רוצים ישראל לעשות תשובה
ולעסוק בתורה היו נגאלין · ולהיות כי ניון דורש אין לה לכן
גם אנו נוענין ואין אנו נעניש · ולכן קידמתי פתח דברי
ואמרתי בזמן שהמטות לבני ישראל רומה לומר בזמן שיש
מטות יסורין על ישראל רצוי לרשעי הגוים' לבני ישראל לאמר
לישראל זה הדבר אשר צום ה' · לידע על מה לנחנו נלבדים
ועל מה הארי' קנמו ושמם בית תפארתנו עוד רמותי במיל'
המטות למ"ש הנביא ע"ה מקל שקד אתי רואה וכו' · אמרו
חזל מה שקד וים ואינו נגמר פריו אלא לב"ו יום · כך ישראל
עמדו בגער כ"ו יום שבין שבעה עשר בתמוז עד ט' באב
ואנחנו מקו"ל הם סופי לותיות לחברים ינפק ישראל ושקד הוא
לותיות קדם · ועתה נתחלפו הלותיות למקל שקד ועפ"י
ואמר ה' אלי הטיבת לראות והטובה היא כי שוקד אני על
דברי לעשותו וכמ"ש חזל שהקדי' גלות יכניה לגלות צדקיה
בעבור שירבין שם תורה ומ"ש הטיבת לראות כי שוקד אני
את דברי לעשותו · עוד אמרו ומדע כי בנגד אלו הכ"ו
ימים של נער של ישראל ים להם כנגדם כ"ו יום של טובה
שם כתם נומרים את ההלל ועליהם אמר הפסוק ה"ך טוב
לישראל · וכנגד שני פעמים כ"ו כ"ו אלו נאמר למשם
להלו"ה אשר אלהיו ואמר משם להקב"ה שדיה לנרים בשעתה
ולא יוכיר להם עתה מכין ההלו"ה של ימי הנער אלא להיות
של הטובה לברה והוא לומרו להלו"ה שלהי לליכה חזרנו
להקדמתינו שרצוי לחדש לסנטער ולהתהלל בהלנו של
ירושלים אעפ"י שכבר עבר מדקאי דוד קודם הבניין והשלים
כ"ו כי לעולם חסדו · ומיך ליה על נהרות וכו' במזמור

הזה וכמ"ש אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני · ובזכות דוד
הע"ה להתנבאות על חרבן ירושלים ועל כל העתיד להיות
ועל מה מעתידין ישראל לומר בעת שהגלה
אותם נבוכדנצר הרשע והוא אומרו על נהרות בבל שם
ישבנו גם בכינו בזכרנו את ציון · ורצוי לדקדק כי הנה
מילת שם · ומילת גם הם מיותרות ויספיק לומר על נהרות
בבל ישבנו ובכינו בזכרנו את ציון · והמעם הכוכח היא
שישראל בוכים ומבכים לחרים בהוכיר מה שאירע להם ·
והוא לומרם שמעת שהלכו בגולה אשר יגלו מארצם מארץ
ישראל לא נחו ולא שקטו ולא ישבו יושבים בקבע עד שהגיעו
להרות בבל והוא ר"ש על נהרות בבל שם ישבנו ולא במקום
אחר ושמה תאמר כיון שישבנו שם ככר שבחנו את ציון ת"ל
גם בכינו בזכרנו את ציון וכל כך היתה יושבת קבע
עד שהיה לנו פנאי עוד גם כן לבכות את ציון וומ"ש גם
בכינו בזכרנו את ציון ובזכרון דברים בעלמא תלף בא שיהו
הבכיה · והרמזנים פירשו כי הסיבה שישבו שם על נהרות
בבל וכבו · הוא להיות כי רצו את מי פרת העבורים ואת
מימי חדקל שבולם הם מים עבורים והם לא היו מורגלים
לשתות מהמים הללו כי אם ממימי ארץ ישראל הגלולים
והטובים מי מעיינות ובורות גלולים ולכן אמר הפתוב על
נהרות בבל שם ישבנו גם בכינו בזכרנו את ציון · ואמר עוד
על ערבים בתוכה תלינו כנורותינו · מקום שעם מה שאמרתי
כי כל כך יגלו ישראל בבהלה ובחיפזון בגלות עד שהפילו
מי שהיה שכוח בידו לא הספיק להסיר לותן מידו ולתני עם
מ"ש חזל שבלו כיום רחשון זמורה שהיה שירה בפיהם מזמור
של יום רביעי והוא חל בקומת ה' חל בקומת הופיע וכו' ·
ולא הספיקו לומר וברעתם יפמיתם עד שבלו לותם ומש"ה
על ערבים בתוכה תלינו כנורותינו כלומר תחלת הוא שהיה
רצוי למו בתוכנו ירושלים לשבר לותם ולהשליכם על פני
שדרמה בעבור שכלי שבשתמש בו קרש לא ישתמש בו חול .
החמנם בעבור היותה כלי שרת לא שיברו לותם שאסור
לשבר לותם בידים ולהשליך לותם לאיבוד · ולכן בלותה
שעם שהגיעו לבבל לא על ערבים בתוכה תלינו כנורותינו
על חילני הערב ולא השלכנו לותם לאיבוד בידים חלא
מילינם יחרש לשם מה שאמר ה' ושטעם שתלינו לותם שם
על הערבים ולא לקחנו לותם עמנו למקום אשר היינו גולים
בו הוא בעבור שרצינו דשפיק מיכיה מורב' ושם שמים מתחלל
והוא לומרו מילת כי בשתיכת טעם · כי שם על נהרות בבל
שלנו שובנו דברי שיר · כלומר כל זמן שעדין לא הגענו
לבבל · לא היו מחמיים השבחים שעזב ה' לת ישראל בידם .
החמנם לאחר שהגענו לבבל שם שלנו שובנו דברי שיר
להיותם שם על הנים בהשקט ובבטחה ולכן שלחתם היתה
שירו לנו משיר ציון . והנה חינון והחכחם שלנו היה שמחם
לשם וומ"ש ותוללנו לשון יללה כלומר היללה שלנו היה
שמחה לשם ולכן לא חיבתה לשם שם לחכחנו ישבחים בעבר
ויבון וקול יללה חשמיעם ומספד מר חביעם חלא ותוללנו
שמחה לשם ולכן היו אומרים לנו שירו לנו משיר ציון · ולחכחנו
לא השבנו לשם כי אין לחנו יכולים לשיר בעבור שלבנו כשבר
וכדכה מן הגלות כי מה חיבתה לשם · החמנם תשובתינו
לשם היתה שהדבר הזה הוא לשוא לנו וומ"ש איך נשיר את
שיר ה' הבאמר בביתו ובהיכלנו על אדמת נכר וח"ו חושבנו
מחטאת ואין לנו יכולים לומר כלום · ואעפ"ו שמן הדין היה
מותר לשם לשיר את שיר ה' על אדמת נכר · כי אין ואת
מהמנו שמחויב אדם להרוג את עצמו ולא יעבור · החמנם
לטעם לחר לא תשכחך ירושלים תשכח ימיני · והענין הוא
בהיותנו אותנים טעם לשבח חעיקרא דמילתא לשם נתקן
השיר של חלוים על הקרבנות והנה בדרך רמז יש לו טעם

כדי לאפוקי מדת הדין עם מדת הרחמים. והכא הקרבנות
היו נעשים על יד הכהנים לכאי רחמ"ר. ולכן נריך לשתף
עמהם דברי שיר של הלוים שהם לכאי הגבור"ם ושפ עולם
לפני אלהים. וכטעם הזה לכי מתן טוב טעם גם כן למה
שהניחו להמנצח שם גם כן בעת הקרבת הקרבנות
לכאי מעמד מישראל ולא נעלם מה שאמרו חז"ל שהיו שלוחי
של כל ישראל וכו' ומצאת במקומו כי תדרשנו. ולהמנצח כפי
דרך רמז הם מוכרחים להמנצח שם גם מזרע ישראל קו
החמנצעי מדת התפאר"ת ישראל. נמצאו שם כהני"ם לוי"ם
וישראלי"ם כשלשה הקיצים שלמים חס"ד וגבור"ה ותפאר"ת.
וזהו כדרך רמז. ולהמנצח כפי הפשט יראה שיודע הוא עושה
והכפוי טובה. ומודע מ"ש חז"ל שלא לן לחם בירושלים וכידו
עון שכאלו הטעם היושב כה כשאן עון. ולא נעלמו מה שאמרו
הרשומים כי מלת עון אין לה שחר כעבור כי הקרבנות לא
היו מכפרים אלא על החטא שהוא שוגג. ולהמנצח יתבאר
העניין עם מ"ש הפסו' הוי מושכי העון וכו' כי מחטאת יעשה
לאח"כ עון. ולכן בהיות הקרבנות מכפרים על החטאות
כולם מיהלא תיתי שלא יעשו עוונות ולכן אמרו לא לן לחם
בירושלים וכידו עון להיות כי העיקר והם החטאים נמחלים
בכל יום ויום בעבור שתמיד של שחר מכפר על עבירות
שנעשו בלילה. ותמיד של בין הערבים מכפר על עבירות
שנעשו ביום. ולכן מחויבים ישראל לעורר שיר והודאה
בעת הקרבת הקרבנות. וזהו הטעם שנתנו שלא לשיר לפני
ה' על לחמת ככר. כי לא בירושלים במקום שמתכפרי'
עוונותיהם וזהו מ"ש לא תשכח ירושלים תשכח ימיני רמז
מ"ה כי ימיך פשוטה לקבל שבים מדה כנגד מדה וכמן
שיד הימין של הקב"ה פשוטה לקבל שבי' ומכפ' לה עוונותיהם
של ישראל. גם אלי אם לא תשכחך ירושלי' תשכח ימיני. ותדבק
לשוני לחכי אם לא לעולה על ראש שמחתי. והזכיר ימיני
ולשוני שני לשונות. כנגד מה שהיו נריכים לשני הלברים
הנו' שהם הלשון והימין בעת שהיו מנגנים בכנורות. הימין
לנגן בו. והלשון לשורר בו ושמעתי מהחכם השלם כה"ר
בנימין הלוי י"ן שפירש בחופן לח' כי פסו' על ערבים בתוכה
תלינו כמורותינו הוא טעם למה על נקרות בכל שם ישבנו
גם בכינו וכו'. בעבור שבזמן היותנו בירושלים
בתעצלנו שם מלשיר לת שיר ה' ועל עריבים בתוכה בתוככי
ירושלים תלינו כמורותינו. לכן מדה כנגד מדה פרע לנו
הקב"ה כי שם בחופן לארץ שחלונו שוכינו דברי שיר וכו'.
וכפי דברינו לכי דורש מילת ערבים בתוכה. לשון ערבות
ושמחה כמו וערבה לה' מנחת יהודה וכו' כלומר בזמן שהיינו
שמחים בירושלים תלינו כמורותינו ולא היינו מכנגים כשם
בעת הקרבת התמידים. ועוד לכי מוסיף מפך על דברינו
בחומר הכתוב על ערבים בתוכה ולא הכוכה היה על נהרו'
בבל הוה ליה למימר על ערבי' בתוכה של הנהרות וכמ"ש
על ערבים על יבלי מים ולמה הזכיר בתוכה ירמוז על ירושלים
הנזכרת. עוד שמעתי מן הנו' שפירש מן שם שחכם השלם
כמה"ר יהודה קרישפין זללה"ה שביאר בפסוק כי שם שאלוהו
שוכינו דברי שיר ותולללנו שמחה שירו לנו משיר ציון. עם מה
שאמרו למעלה שאמרו חז"ל שבעת שכנסו גוים לתיכל היו
הלוים עומדים בשיר ונורק הפסוק הזה בפיהם ושפ עליהם
את תוכם ובריעתם יצמיתם. ולא הסקיזו לומר יצמיתם ה'
אלהינו עד שכנסו הגוים לתיכל ולא השלימו לומר יצמיתם
ה' אלהינו. והכא בפסוק הזה נזכר רעת ישראל ורעת
האומות. נזכרה רעת ישראל באומרו שהקב"ה לא
עשה רעה לישראל אלא לוי לרשע רע כי גמול ידיו יעשה לו
וזהו מ"ש ושפ עליהם שהם ישראל את תוכם ובריעתם יצמיתם

וכמו שאמר הכתוב ותנוחנו כיד עוניו. ועפ"ז גם לגוים
הרודים כמו יצמיתם ה' אלהינו והכא הגוים בעת שכנסו
להיכל שמעו קלנת ישראל בגבר ולא קלנתם. ולפן כי שם
שאלוהו שוביהו דברי שיר כלומ' שאמרו להשפרנו ממה שיר
היותם לומרים בעת שכנסתם להיכל. וכשסיפרו להם
שהיו עסוקים בפסוק ושפ עליהם את תוכם ובריעתם
יצמיתם שהיה ת"ל סילק אלהינו מן היה שמחה שלמה להם
ואו אמרו להם שירו לנו משיר ציון. ולא כל שיר שלם כלומר
לא תשלמו הפסוק יצמיתם ה' אלהינו שהיה הרעה שלנו שלא
שירו לנו משיר ולא כל שיר שלם. ומה ששמעתי מהנו'
ולי נלע"ד לומר שהגוים לא היו יודעים תשלום המזמור ולכן
היו אומרים להם בכל פעם שירו לנו משיר ציון המדבר רע
על ישראל. והכא ישראל היו רוצים לומר להם המזמור
ולהשלימו יצמיתם ה' אלהינו. והמפ מפני פחד האומות
כתבו וגמרו שלא לאמרו וכתבו טעם אחר לזיל נשיר את שיר
ה' הכתוב בן ישראל בירושלים על אדמת נכר. ואם תאמרו
הם לכתה עוד בירושלים לכן חזר ואמר אם לא אשכחך ירושלים
תשכח ימיני וכו'. אמר עוד זכור ה' לבני אדום את יום
ירושלים האומרים ערו ערו עד היסוד בה. ירצה שאמר דוד
הע"ה. שאעפ"י שבני בבל עתידים לעשות רעה עם ישרל
לא עשו כל כך רעה כמו בני אדום. דאילו כשנכנסו ואילו
השאירו את נדליה בן אחיקם. ונם לא היה רוצה להחריב
את בית המקדש. עד שבת קול היתה מפוצצת בהיכלו בפה
שכים והיתה לומרת עבדו בישא מקן חריב ביתא דמלכא
וכו'. ולכן לומר עוכו חמוד כל כך כמו בני לדוש. לכן לומר
הכתוב זכור ה' לבני לדום וכו'. לפל בת בבל לא הרגישו
כל כך. ועכ"ז אמר בת בבל השדודה אשרי שישלם את גמולך
שגמלת לנו וכו'. ירמזו זה לאשרי למלכות מדי ופרס
שאילמו שכרם היטב וכי בלילה קטיל בלשצר מלכ' בשדלח
ונם אח"כ בחשורוש השלים להפיע את עולליו של בבל אל הסלע
ואתי למלכא ופיפן את עולליו של בבל אל הסלע.
ולכן הוכירו הפסוקים שני פעמים אשרי לאחר כנגד
מדי ואחר כנגד פרס. ולמעט בבני לדום נריך שהקב"ה
בכבודו ובעצמו יקח מהם נקמה והוא לומרו וזכור ה' לבני
לדום לאתם בעצמך. עוד יראה אם לא אשכחך ירושלים תשכח
ימיני עם מ"ש חז"ל בפסוק ויקחו כל בניו וכל בנותיו לנפמו
וימין להתנחם והטעם הוא שמתנחמים על המתים ואין
מתנחמים על החיים והקדימה הוא לת שפיר מ"ש אם
לא אשכחך ירושלים תשכח ימיני כעבור שירושלים לא מתה אלא
עדיין היא בחיים מיתה וכמו שפירשנו בפסוק כחיש לאשר
לומו תנחמנו כן לאבי לנחמכם ובירושלים תנוחמו כלומר כמה
עצמם שתחזור בעבור כי לא מתה ולכן לימיני יקול לשפוח
לותה ולא להתנחם עליה כלל ולכן לומר אם לא אשכחך ירושלים
תשכח ימיני וכי לחפש לאדם לישכח את ימינו גם את ירושלי'
לי לחפשר לעשותה. חזרנו להקדמתינו שרלוי לנו לבפות
ולהתמיד גלומר שעוונותינו הוא חלה ומכעו הטוב ממנו ועל
מה לאבדה הארץ נמתה כמדבר מבלי עובר. ויאמר ה' על
עזבם את תורתי אשר נתתי לפניהם ולא שמעו בקולי ולא
בעת החרבן ולא הלכו בה לאר החרבן. וחזל הלריכו
למעניתם בדברי חזל בביאור זה הפסוק ועוד לחזל:

במדרש פתיחתא דקהלתי וזל ר' הושע ור' יהודה
בשם ר' שמואל בר' יצחק לומר מציגו
שויתר הקב"ה על ע"ז. ועל ג"ע. ושל ש"ד. ולא ויתר על
מיאסה של תורה שנא' על מה לאבדה הארץ על ע"ז. ועל ג"ע.
ועל ש"ד. אין כתיב כאן חלה על עזבם את תורתי עכל"ה:

וראיתי לדקדק במאמר הזה. כראשונה בלשון
הזה מצינו שויתר הקב"ה וכו' מה ענין מציאה

שייך כזה ויספיק לומר ויתר הקב"ה וכו' . ואגב רמוי לדקדק הלשון הזה דנקט ואמר ויתר ולמה לא אמר מחל לו סלח לו מחד מלשונות הללו"ו המורה הקב"ה ותרצן וכו' עוד קשה טובא הדרשה הזאת ואין לה שחר וסיוע הפך מהמוסכם אצלנו שבכל עבירות שבתורה יעבור ואל יחרה אחון מיצ"ו וב"ע וש"ד שיחרה ואל יעבור וכיצד אמרו חז"ל ויתר הקב"ה על עז"ו ועל ב"ע ועל ג"ד . עוד רמוי לדקדק לעיקרא דמלתא שאמר מניינו שויתר הקב"ה על עז"ו ועל ב"ע ועל ג"ד ולא ויתר על מחיסת של תורה שנאמר על מה לאבד הארץ על עז"ו ועל ב"ע ועל ג"ד אין כתיב כאן אלא על עונכם ואימא לא ויתר על מחיסת של תורה אלא אפילו על שאר עבירות שבתורה כתיב כאן הוא בעבור שלא עברו עליהם כלל ומי אמר לך שויתר עליהם ועכ"ז ויתר עליהם . ותדרכה יכולים אתה לומר שחולל ולא הזכיר הקב"ה כאן שום עבירה אחר' הוא רחים שלא נמנה בישראל שום עבירה אחרת וזלתי על עונכם את התורה ואין אמת שאם היה כאן הקב"ה מסתיר לותה שלא היה מגלה אותה כמו שגילה על התורה . עוד איל לדרך ביסא ואימא שאין אמת שנמנו בישראל עז"ו וב"ע וש"ד וגם שאר עבירות אחרות המוזכר לא היו כאן אלא שיצוו למלאת המאה ער שעזבו את התורה ואז נתמלאת המאה ואבדה הארץ . ומי אמר לך שויתר על כולם ולא ויתר על מחיסת של תורה . ומהאי הוא לומר דורשני :

והנלע"ד לבאר הוא הוא . כי הנה בעל המאמר ע"ה מדי עוברו על פתח הפסוקים הללו מתקשה לו בהם ענין השלמה והתשובה הזאת . וכמ"ש חז"ל דבר זה נאמר לחכמים ולנביאים וכו' . ולא ידעו להשיב עד שהקב"ה בעצמו השיב ויאמר ה' על עזבם את תורתי וכו' . ומה צורך לעשות שלמה ותשובה ומעיקרא יאמר הקב"ה ויאמר ה' על עזבם את תורתי אבדה הארץ וכו' . עוד מוקשה לו לבעל המאמר מעיקרא דמלתא למה היה צריך הקב"ה לגלות טעם על מה לאבד הארץ ומי יאמר לו מה תעשה ומה תפעל ולה' הארץ ומלואה וכו' :

ולבן כדי לתרץ שתי הקושיות הנזכרות התחיל בלשון הזה ואמר מניינו שויתר הקב"ה כלומר מניחה נושאו דבר שאין הפה יכולה לגלות ולמלל שהפסוק בעצמו לומדנו . והענין הוא שהנה הקב"ה בעת שהודיע לת ישראל מה שיארע להם באחרית הימים אמר הפסוק כי תוליד בנים ובני בנים ונושנתם בארץ והשחתם פסל תמונת כל ועשיתם הרע בעיני ה' אלהיך להכעיסו . באותה שעה העידותי בכם היום את השמים ואת הארץ כי אבד תאבדון מהר מעל הארץ אשר אתם עוברים את הירדן שמה לרשתה לא תאריכון ימים עליה כי השמד תשמדון . והפיץ ה' אתכם בעמים וכו' . הרי מבואר בתורה שבעבור עון ע"ז . והוא לומדו ועשיתם פסל תמונת כל . ובעבור והשחתם והוא עון ג"ע . וכמ"ש כי תשחית כל בשר את הארץ . והוא עון ע"ז שהוא ג"ע . ובעבור ועשיתם הרע והוא עון ש"ד . או ירצה ועשיתם הרע הוא ג"ע . וכמ"ש ואיך תעשה הרעה הגדולה הזאת והיא ג"ע עם אשת אחיך . וא"ש והשחתם רמז לש"ד שהיא השחת עולם הרי שהתרה הקב"ה על השלשה הדברי המזכרים וכשר לותם שאם יעברו על שלשה דברים הנז' אתכף ומיד יבער אותם מן הארץ בעבורם . והנה כפי המאמר בתורה הרי ישראל מותרים ועומדים שבעת שיעברו על שלש עבירות הללו יתחייבו גירושין מן הארץ וגם הארץ תעזוב מסה . וכפי זה תתבדל יותר הקושי שהקשינו למעלה מה צורך בפסוק לשאול ולומר על מה לאבד הארץ וכודאי הנמור ש לא לאבד כי אם בעבור שעברו על ע"ז וב"ע וש"ד כמו שגזר הקב"ה עליהם בתורה . והמנס בהיותנו רואים שגזר הקב"ה עליהם בתורה ולא ויתר עליהם אלא על מחיסת של תורה בלבד אמרנו שאין אמת שנמנו בישראל עז"ו וב"ע וש"ד ומדשאל קרא לח"כ ואמר על מה לאבד הארץ והשיב הקב"ה על עזבם את תורתי ולא הזכיר עון ע"ז וב"ע וש"ד שמע מינה שויתר הקב"ה על שלש עבירות הנ' . וירצה מילתא ויתר עם מ"ש חז"ל על עניו מעבי' רשעון של נבוד עבד שלש עבירות הקב"ה מוותר ומאריך לפו עמיו ואם לא"כ עושה הרבינו מבלבל עלינו את כל הרשומות . ולכן לא אמר בעל המאמר מניינו שמחל הקב"ה לומסלח שכיהתו היא לומר שמחל לו סלח לותם לגמרי הלמכם אמר ויתר כלומר ויתר על הרשעות ועל השניה ועל השלישית הלמכם בבא הרבינו' והיא מחיסת של תורה היא היתה עיקר הכל ובגלל עליהם את הולם ומצא שעיקר הגורם היתה על עזבם את התורה . וכלל עם עזיבת התורה גם השלשה עבירו' הנז' במילת את המיותרת באמור הכתוב את תורתי ולא אמר על עזבם תורתי בלבד אלא את תורתי את מרכה לעז"ע וש"ד . הלמכם בפירוש לא נזכרו וזהו מ"ש על עז"ו ועל ב"ע ועל ש"ד אין כתיב כאן מפורש בפסוק אלא ויאמר ה' על עזבם את תורתי כמצא התורה היא העיקר והשאר העבירו' טפלים לה וכרמזו במילת את . והטעם שהתורה היא העיקר יובן עם מ"ש במורי הארץ וכל יושביה תכבי תכנתי עמודיה סלה ואמרו חז"ל שבעת שאמר הקב"ה בסיני תכבי ה' שלהיך תיכן כל הטולמות כולם שיעמדו סלה . ואם ח"ו יבטלו ישראל את התורה העולם יחרב . ולכן אמר הכתוב על מה לאבד ויאמר ה' על עזבם את תורתי . ואחר שבירמו הפסוקים בפי שיטת בעל המאמר נבוא אל ביאור הפסוקים בעצמם כפי פשטם . בתחלה אמנם אסיפם נאום ה' אין ענבי בגפן ואין תאנים בתאנה והעלה נבל ואתן להם יעברום . וכפ' חקה דרוש שני ביארתי ביאור זה הפסוק ועוד אוסיף ידי לבאר בו כי אין מדרש כלה חידוש :

וראוי לדקדק בפל אמנם אסיפם . ועוד רמוי לדקדק בתומרו נאום ה' ומודע מ"ש חז"ל שאין הקב"ה מיחד שמו על הרעה ובמ"ש ויקרא תלהים לאור יום ולחשך קרא לילה אם כן לומרו נאום ה' קשה טובא . ואגב נדקדק לומרו אין ענבים בגפן ואין תאנים בתאנה . שכי משלים הללו למה . ואגב יתבאר מה טורך לבאות גם על העלים והוא לומרו והעלה נבל וקים לים בדרכה מיכיה . וכיצד יתלוים אל התמור מה שחזר ואמר ואתן להם יעברום :

האמנם הענין ירמז עם הקדמת חז"ל שפירשו בפסו' ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו ובמקומות אחרים פירשו כמה פירושים בפסוק הזה ועוד נוסיף לקח טוב לומ' שמדת החסד והיא מתנ' חנם ברחשיתה לא תימנה וזלתי עם הקב"ה שהוא המקדים לעשות חסד עם בריותיו קודם שהם יודו לפניו ויכירו בניסם והוא מ"ש ולך ה' לבדך חסד . ואמר עוד שנגדל חסדך עוד עמהם כי אתה

תשלם לנו כמעשהו כלבד עד שיעשה המעשה גמור ולא כמחשבה בלבד שאם חשב לעשות עבירה ולא עשאה הימנו נענש עליה עד שיעשה אותה כמעשה גמור. ואמר עוד כמעשהו ולא כפגם שפגם למעלה בעת שעשה העבירה שלא כפי ערכו למטה. ואמר עוד כמעשהו כלבד ולא גם כמחשבתו בעבור שהרהורי עבירה קשי מעבירה לכן הימנו משלם לו חלף כמעשהו כלבד ולא כמחשבתו. עוד כיולן המפרשים כי אתה תשלם לנו כמעשהו תכף בה שעתה ולא שעשה לו חשבון וגזרה של עונות והוא מש"ה לעשות משפט עבדו ומשפט עמו ישראל דבר יום ביומו וכו'. והוא מאמר הפסוק לשרי לחם לא יחשב ה' לו עון וכו'. והכה בהקדמה הזאת נבא אל ביאור הפסוק של לסוף לסיפס נאום ה'. רוצה לומר בעבין כזה שהקב"ה עושה חשד עם בריותיו להפרע מהם מדי יום ביומו ואינו מחשב להם לחוד של עונות רצוי להזכיר כאן שם ה' כי על טוב יזכר שמו ואין זה על הרעה ח"ו כי טובה היא זו בהיות נפרע מהם מעט מעט לקוטי בתר לקוטי ובוזי בתר בוזי וזש"ס לסוף לסיפס בתר לסיפס וזהו נאום ה' ועל טוב יזכר שמו. עוד מוכל לומר שמה שייחד הקב"ה שמו על המעשה הזה הוא בעבור שלא מסר לותם ביד שליח חלף בכבודו הגדול הוא בעצמו חמר לסוף לסיפס ולא למסור לותם ביד שליח נאום ה' וכמו שביארתי בפסוק לתת סתר לי מנר תנדני וכו' ומצאת במקומו כי תרדפנו. וכפי פשט הפסוק בעצמו ירצה כי הכה מת חילם הקב"ה מתוכם עמהם ברחמנות לעשות לסוף לסיפס לחת מקוריית כנחום שבעולם להיות לוסף הזקנים הרחוים לחסיפס. ואם לא יכפיק זכותם לו לסיפס לכל כללות הסמון העם יחד בחורים וזקנים. והטעם הוא בעבור שכשהיו כלי מגן ונינה ואין מי שיכף עליהם כי הכה תחילה גלו חורי יהודה והחרש והמסגר והם הכ"ד והת"ח הדומים לל הנפן המשמח אלהים ואנשים. ואין ענבים בנפן. ואפילו ת"ח סיותר קטנים מהם הדומים לתאנים אשר בתוכם שהם מתוקים כפי הלוכל לותם גם הם כעין הסה למחות ואין תאנים בתאנה. וזרך רמז ירמון אל הת"ח העוסקים בסודות התורה הנמשלים ליין של הענבי' שכן יין בגמטריא סו"ד. ותאנים רומזים אל התינוקות מוכדי מרן והם התפחים העוסקים בפשט בלבד. ואפילו הבעלי בתים העשירים המחזיקים ביד לומדי התורה הדומים לעלים המגינים על הפאכולות גם הם והעלה נבל ר"ל נעשו נבלים שאינם פותנים עוד נדקה לת"ח וגם התורה אשר מגינה על ישראל לעולם. גם כן עברו עליה וזמ"ש ואתן להם התורה וגם היא יעברום שעברו על התורה ולכן לסוף לסיפס נאום ה' ואפילו הלסיפה הזאת היא ברחמנות לסיפה בתר לסיפה לחמור ולכן יחד הקב"ה שמו בפסוק הזה ואמר נאום ה'. והכה בשמוע ישראל לת הדברים האלו יוצאים מפי הקב"ה חפו רשם ורעדה לחזקם חיל כיולדה ואמרו אם כן לחד כל זאת שבבר נעלנו שערי התפינה על מה לנחנו יושבים הלסקנו ונכה אל ערי המבצר ונדמה שם כי ה' אלהינו הדימנו וישקנו מי רשם כי חטאנו לה':

וירצה כי הכה ברחות כללות ישראל המון העם לת דבר ה' לשר דיבר לחזקם חיל כיולדה המה רצו כן תמהו נבהלו נחפזו ואמרו על מה לנחנו יושבים עוד שקטים ושלכנים מלחר שבבר נגזר עלינו דין שמים. הלא יש לנו תיקון זולתי מש"ה לך עמי בא בחדריך וסגור דלתך בעדך חבי כמעט רגע עד יעבור ועם והוא המלאך המשחית הנקרא ועם ולכן הלסקנו ונכה אל ערי המבצר ונדמה שם עד ישקיף וירח ה' משמים. ומשיבים להם החכמים שבהם הנה דבריכם טובי' מלח שם היתה הגזרה מלת ה' שהמלאך המשחית ישחית לתכם ולא לתוכ הבניח חבי כמעט רגע עד יעבור' ועם המלאך החמחית. הלומנם בגדון דידן הרעה יצתה מפי הקב"ה עצמו כמש"ה כלוס ה' ולא די זה שלא שמדת הרחמים עם מדת הדין פתלו יחד ונמנו וגמרו על הכלייה הזאת. והוא לומרו כי ה' לתהיגו שהיה מיחד שמו עליגו ובחרה לתלהי ישראל עתה להפך עליגו בלהות וממדינ הרחמים להפך לתלהיגו מדת הדין. והוא בעצמו הדימנו וישקנו מי רשם ולא מבר לותנו כיד שליח. תלא הוא בכבודו ובעצמו כמו שעשה במעריס דכתיב ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה והכתי כל בכור וכו' לתי ה' ולא שליח לם כן כיצד נפתר מלפניו היפתר לית במפתרים ולתי לא תלתנו לה' לתלהי נלוס ה' ולחלת כי הדין עמו כי חטאנו לה' לנחנו ונתחייבנו כל מש שנזר עליגו. עוד ירמון כמ"ש כי חטאנו לנחנו בעצמינו ולא נגזרה עלינו גזרה בעון לבותינו תלא לנחנו בעצמינו כי חטאנו לה':

ולכן רצוי לנו להפס לחר רפואה לחרת. והס ת"ש המרכיס שלוס בעולם כמש"ה וכל בניך למודי ה' ורב שלוס בניך. תולי ישימו שלוס ביניהו ובין הקב"ה בהמצעות עסק התורה לשר יעסקו בה תולי ישוב ה' ויניח על הרעה. וזמ"ש קוה לשלוס ומשיבים מהס והס ואומרי' ואין טוב לפילו ת"ת שבהם לינם עוסקי' בתורה הנקרלת טוב כמש"ה טוב לי תורת פיך ואמר יעשים הבניח ע"ס לבן הנני יוסיף להפליא לת העם הזה הפלא ופלא ואבדה חבמת חבמיו וביעת נבוניו תסתתר. כמנח שלפילו ת"ת שבחו תלמודם ותורתם ולכן ואין טוב מניחות הזה גם הוא נתבטל:

ואן מחשבי לחר רפואה לחרת והיו התפילה. וכמ"ש חזל כל המרחיך בתפילתו הין תפילתו חוזרת ריקם. וזמ"ש לעת מרפא. והכה הרי"פ התפילה נתכנית בשם עת כמש"ה ואני תפילתי לך ה' עת רצון. וכתיב על זאת יתפלל כל חסיד לליך לעת מצא. והתפילה הנקראת עת היא מרפא לישראל לכל מדוייהם ולכל תלוליהם וכמ"ש מרפא לשון עץ חיים. ומשיבים מהס והס ואומרים גם התפילה לא יתכן בעבו' שאמרו חזל שהתפילה צריכה כוונה ומי שהוא טרוד פטור מן התפילה. וכן פסק הרמב"ם זל בפרק שלישי מהלכות תפילה וזל כוונת הלב כיצד כל תפלה שאינה בכוונה אינה תפלה. ואם התפלל בלא כוונה חוזר ומתפלל בכוונה. מצא דעתו משובשת ולבו טרוד אסור לו להתפלל עד שתתישב דעתו וכו'. יאמרו מבולבלי וטרודי מאד והוא לומרו והכה בעתה. והבעתה היא כי הבר מרן בשמוע בחרת סוסיו מקול מפלות אבירין רעשה כל הארץ וכו'. ובהיות לומר הפסוק מדן בשמע והל"ל בדן בשמע בחרת סוסיו וכו'. בא לרמוז עניין לחר כי לומרים בנפת ישראל ברמז הכה הל סבא עליגו עתה כבר מימים קדמוניו ידעתו כל זה מעת לם שם ירבעם בן נבט העגל בדן מלות שמע בשמע בב"ר של מעלה כי עתידים לתחמו לבלות מעל לחרמתיהו והארץ תעוב ממנו וכו' וזהו מה שרמזו ולומרו מדן בשמע וכו' ויבואו ויאכלו ארץ ומלואה והוא כללות ארץ ישראל עיר ויושבי בה והיא ירושלים:

ובראות הקב"ה כי ישראל מתחילים לבקש רפואה למבתם ואין ונבעלו כל השערים מלפניהם הב יכול מתבעם לרחות כי לא חיפשו לחר המזור והרפואה אלא לחר שבבר נגזרה הגזרה. ולכן משיב להם כפי שיטתם לסתום כל הפתחים שרצו לפתוח. וכנגד מה שחשבו הם להוסף בתוך עדי המבצר לומר להם הקב"ה כי הנני לפי בעצמי בגזרת שמים משלח בכם בתוך עדי המבצר שלוחים לשר לא יפחדו מעדי מבצר והם נחשים וכמ"ש הם ישוך

מנחם בלע לחם ושליח דרחמנא הוא ושליחותיה קא עביד ׃
וכנגד מה שביקשתם את"ת המשימים שלום ומפרישים את
ישראל בין מיתה לחיים תשלח לכם נפשונים המפרישים בין
מיתה לחיים כמ"ש חז"ל בפסו' ופנפשעוני יפרים וכו' . ובנגד
מה שחשבתם להתפלל תפילות בפה . תמי אשר אין להם
לחם . ועכ"ז עדין רחמי הקב"ה עליהם בהיות מכנס שמו
ויומר וכשכו לתפס פלוס ס' . והטוכח היה שלח תמר הכתוב
וכשכו לתפס והמיתו לתכס פלוס ס' . חלח וכשכו לתכס
בכשיכף כלבר בלח מיתה וכמ"ש חיני לפלה בס ויחמרו
חז"ל חיני כלים והס חיפס כלים ובוחלי הגמור שעניו כוף
להיות להס יסורין בלי מיתה רחמנות גדול הוא ורלוי ליחד
עליו שם ס' ולומר פלוס ס' :

עוד ירפה פלוס ס' מקושר עם הפסוקים הבאים לחרין
והוא אומרו מבלבתי עלי יבון עלי לבי דוי . הנה
קול שועת בת עמי וכו' . ירפה פלוס ס' המתבעם כך יכול
ומלין לקנחם בזכור מה שהבטיח לישראל ואמר להם בעת
עשית המשכן ונתתי משכני בתוככ' ולח תגעל נפשי לתכם
ואמרו חז"ל על תקדי משכני חלח משכוני דמו להם שבומן
שישראל חוטחים במשכן או המקדש הוא מתמשכן בעבד
והם ניכולים והוא אומרו ולח תגעל נפשי לתכם . ולכן פלוס
ס' הלום' עתה מבליגתי עלי יבון בומן שלחי דוגם להתחזק
ולהתחפק על יבוני ועל יבון בני לח אוכל להתלפק ולדרבף
מתחוק עוד כלחי ועוד עלי לבי דוי עוד ברחות קול שועת
בת עתי וכו' . ויכון עם דברי חז"ל במדרש חיפס וז"ל רבי
חניב' פת' כבי מבליגתי עלי יבון עלי לבי דוי מהו מבליגיתי
מבלי שלח הובין בתורה לקיים מנות ומעשים טובים עשיתי
בית ניתי . ואעפ"כן עלי לבי דוי על בית המקדש חרס"ך
על זה היה דוק לבכו ובומר . דכתיב הפך קול שועת בת
עמי מרחק מרחקים עכל"ק :

והנה כוכת חז"ל היא פשוטה כי מילת מבליגתי היא
בבירת הלשון ולכן דוקא הם שתי משמעיות
דורשין תחילה מטריקון מבלי חובים פתוחה . ועוד דורשים
שנית המעשה והוא נוטריקון שכי עשיתי ניתי והוא
בית המקדש . ולכן עתה עלי לבי דוי הוליל וכבר הזכרתי
ניתי ועשיתי לותו ניתי כמ"ש את דרך לדובי וכו' . הם כן
עתה עלי לבי דוי כי הנה קול שועת בת עמי מאד מרחקים
הלומרי' הס' לין בניון הם מלכה לין בה וביבד יתכן שעשה
שתי נקמות יחד שהחריב את ניון ומלכה לין בה . וביבד
הגלה לותנו לארץ מרחקים . והוא סבטיהו בתוקף ובתגי
משכני וכו' קרי ביה משכוני ומתוך כך ולח תגעל נפשי
לתכם ומדוע עשיתי שתי הנקמות יחד שהחרבתי לת ניתי
וגם הגלתי לת בני ועלי לבי דוי מאד ובפרט ברלותי שעדין
הם שמים שבור בפיהם כלומרים הם' לין בניון הם מלכה
לין בה ולכן מלכה להנחם בפשי עליהם . ומשיבה מדת הדין
ולומרת כמו שהם עברו על השורה גם לתי עברתי על
השורה מדוע חטאו לפני במזיד וחלולי שחטאו בשוגג לו
לתתבון חלח מדוע הבעיסוני בפסיליהם וגם מוקיף על הכל
בהבלי נכר שלין בהם ממש וכמו שהם עשו שלח כשורה גם
אני ח"ו אתנהגתי עמהם שלח כשורה :

משיבים ישרש ואומרים עבר קציר כלה קין ואנחנו
לא נושענו ובין חייתך למחבלתך הלבה
בוא דעלובתא לוי לנו על שברנו כי עונותינו הטו אלה
ומבעו הטוב ממנו . ואתה נדיק על כל הבא עלינו כי אמת
עשית ואנחנו הרשענו . לן ברלות הקב"ה שבבעו בני
ישראל והתודו לת עונם והכירו לת רשעם בב יכול מתנחם
על הרעה ואומר על שבר בת עמי שברתי קדרתי שמם
החזקתני יראה על שב' בת עמי שבש' לבם והתחילו להכנע

שהדבר נלע"ד הקב"ה עשה חשבון בלעו כבר בה ולכן
ותמהרכם · לחמר ותשכח עליהו כלי ולא חרבן ניון ·
בעבור כי על חרבן ניון כי קול כלי נשמע מציון
ואין לחנחנו נריכים לבכות עליו אלא על עצמינו
ולא על ניון · נדולה מזו כי הכלי הנשמע מציון צועק ואומר
איך שודדנו · ואם הכלי הוא על ניון עצמה לא הוה ליה
למימר איך שודדנו אלא איך שודדתי ובאומרו איך שודדנו
ירמוז למי משוכן בניון ובירושלים והם ישראל לכן אמרו
ותשכח עליהו כלי ולא על ניון · ואמר הכתוב הכה עד עתה
אמרתי לכם כה אמר ה' נבואות התבוננו וקראו למקובלות
ותבוזיכה וכו' · תאמכם עתה אני מחדש לכם שאינכם
נריכים עוד למקובלות ועל החכמות אלא אתם בעצמכם כי
שמעתם נשיא דבר ה' ותקח לוכב' דבר פיו ולמודיה נמותכם
כלי ואשה רעותה קכה · ואם תאמר והלא אין בוכים על
המת עד שימות לכן אמר הפסוק כי כבר התחיל הפורענות
והוא לומרו כי עלה מוח בחלונינו בא בארמנותינו להכרית
עולל מחוץ בחורים מרחובות וכו' :

והנה עם כל האמור מכל לומר דרך לחרת באומרו
הנ' באומרו אני שויתיך הקב"ה על ע"ז וג"ע
וש"ד · ולא ויתר על מחוסה של תורה וכו' · ולא
כעלם אם שדקדקו כו :

האמנם עם האמור ירבה מ"ש אני שויתיך הקב"ה
על ע"ז : והוא לומרו מדוע הכעיסוני
בפסיליהם בהבלי נכר · ואמר הפסוק לא"כ על שכר כת
עמי חשכרתי וכו' · כמנא שהקב"ה ויתר על אם שחטאו
בע"ז מדקאמר על שכר כת עמי ועדיין קרוי אותם כת עמי ·
ועוד אמר שכית תרוכת כת עמי . ועוד אמר פעם שלישית
את חללי כת עמי · ואע"כ נתרעם הקב"ה על עון
ג"ע באומרו כי כולם מנאפים עצרת בוגדים · ואמר אע"כ
לכן כה אמר ה' נבאות הכני נורפם ובאנתים כי לוך לעשה
מפני כת עמי ועדיין קרוי אותם כת עמי אמור · ברי
שויתר נם על הנ"ע · ואע"כ נתרעם הקב"ה פעם שלישית
על הלשון הרע ועל הספיכות דמיס הכמשך מן הלשון הרע
כמ"ש חזל כי לכן נקרוי תליתאי כי הוכ שלשה שאומרו
והמקבלו ומי שממוך עליו · והוא לומרו מן שחוטו לעשות
שכמשל לעשות להן שחוט החורב וכו' ועכ"ל אמר לחרי כן
על הסריס תעשו הכי וכסי וכו' ואמרו חזל על סריס הרמוס
נשיאי ישראל תעשו הכי וכסי וכו' ואם לא היה מוותר עליהם
לא היה כוכה עליהם ברי מפורש בפסוקים שויתי הקב"ה
על ע"ז ועל נ"ע ועל ש"ד · תאמכם אע"כ בחזירו עון ביטול
תורה כמ"ש מי היש החכם ויבן את זאת ואשר דבר פי ה'
אליו וינידה על מה אבדה הארץ נכתה המדבר מבלי עובר
ויאמר ה' על עזבם את תורתי וכו' · אמר אע"כ להן אמר
ה' נבאות אלהי ישראל הנני מאביל את העם הזה לענה
והשקיתים מי ראש · וחזר ואמר כה
אמר ה' נבאות התבוננו וקראו לעזאזל וכו' ותמהרכם
ותשכח וכו' · כי קול כלי וכו' · כי שמעכם כשיח וכו' :
כי כתובים אבהים לחריתם הולם מודבחיהם לרעה עד סוף
הפסוק כמנא שלא ויתר הקב"ה על מאיסת של תורה יען
ובישן עמק התורה מעמיד העולם וכמ"ש אם לא
בריתי יומם ולילה וכו' ונם עמק התורה היא אשר תנרום
לבנין בית המקדש · ומציאו באות העולם שאולו עמקו
בתורה · תאמכם מי שעמק בה ביותר וביסורין נדולי וקשים
היה יעקב אע"ה וכמ"ש הייתי ביום אכלני חורב וקרוי
בלילה ותידד שנתי מעיני ואומרו חזל ספר תהילים היה
עוסק בהם וכו' . ועוד מציאו שנאמרו ל' שנה במדרשו של שם
ועבר לעסוק בתורה ועוד מציאו שמתחלת לידתו הקב"ה

העיר עליו ויעקב היה תם יושב אוהלים · והנה בהקדמה
הזאת לוכל לבוא עד דברי בעל המאמר שהנעתי בפתח
עיניים והוא לומרו ויבער ביעקב כאש להבה וכשהטוכה
בהם אין מרנישים בם אלא יעקב הם"ד יבל יעקב ישמח
ישראל :

והרב כמ"ש שמואל די לוודה זלמה הביא הפסוק
בם' לחם דמעה ודקדק למאי אין מרנישים בה
אלא יעקב · ועוד דקדק לומרו תחילה מאי טעמא · ואח"כ
לאמר הם"ד · ותירץ זל כי לחיות שאברהם ויצחק ים לחם
בניהם מכשיהם לאחריהם היה מרנישים כל כך בפורענות ישראל
ותתנחמים עם האחריה · כי אברהם יכול להתנחם עם בני
ישמעאל ובני קטורה · ויצחק יכול להתנחם עם בני עשו ·
תאמכם יעקב לא יש לו זולתי השנים עשר שבטים · לכן
לאמר כשהפורענות אין מרנישים בה אלא יעקב · מאי
טעמא ויבער ביעקב כאש להבה יותר מהשתי לחות
האחריה · והשיב הפסוק בעצמו משום דאהבה סביב ולא
נשאר לה בניה אחריה זולתי אלו · אם כן ממילא תיתי כמו
שכפורענות אין מרנישים בה אלא יעקב נם כשהטוכה בה
אין מרנישים בה אלא יעקב · הם"ד יבל יעקב ישמח ישראל
ולא לאמר מאי טעמא אלא הם"ד יבל יעקב ישמח ישראל
זהו מה שפירש הרב זלמה · והכלע"ד שלמות מודע לנו כי
לא נמנא בלחות העולם מי שנסטער בצער בילדו בניה כמו
יעקב אע"ה לכן לעולם עד היום כשהפורענות בה אין
מרנישים בה אלא יעקב מאי טעמא דכתיב ויבער ביעקב
אש להבה כי לעולם אש בוער בו לשריפת חיותו משתלל
על בניו בין בחיין בין למחר מותו . כמו שאהחר לקמן :

האמנם עם מה שפירשתי לפי לחי שעיר שהם
מורע שכל הפורענות שבא לעולם הוא
בעון ביטול תורה ולכן בשאר פורענות בא אין מרנישים בה
אלא יעקב שנשתדל בתורה כראוי וטרח עליה יותר משאר
צדיקות וכמ"ש ויעקב איש תם יושב אוהלים · וממילא תיתי
שגם כשהטוכה בא לעולם בשביל התורה גם יבל ושמח
בה יעקב ביותר שלת הם"ד יבל יעקב ישמח ישראל · וה
וכל לפרש בדרך כלל :

האמנם עדיין ילוי לדקדק במאמר הזה שחולק עם
מאמר אחר מוסכם מחזל על פסוק כי
אתה אבינו כי אברהם לא ידענו וישראל לא יכירנו וכו'
ואמרו חזל שלעתיד לבא הקב"ה לומר לאברהם בניך חטאו
וכו' ומשיב לו יאמו על קדושת שמך לומר ליעקב בניך חטאו
וכו' ומשיב לו יאמו על קדושת שמך · לומר ליצחק בניך חטאו
וכו' ומשיב לו רבש"ע בניך ולא בני וכו' הוי כי אתה אבינו
על יצחק ע"י כמנא הפי' דברי חזל במאמר הזה שיצחק
אע"ה הוא לשר מרנישים בפורענות ישראל ולא יעקב · ובינד
לומר בעל המאמר שלמו בשאפורענות בא אין מרנישים בה
אלא יעקב · ודוחק הוא לומר מאמרים חלוקים הם מלתא
שבלא לחוד נהם בתר קרא קא מסמיך דרשתא :

ונופל לתרץ כי התשובה היא מבוארת והחילוק הוא
מבואר כי ענין ויבוא של הקב"ה עם אברהם
אבינו הלמו מתכוונו לכבוד הקב"ה ואדרבה דברי אברהם
ויעקב מוסיפים חיבה להקב"ה על ישראל וכן הקב"ה
משיב להם כיעבור בבוד ישראל לא בשבי עיטא
ולא בשרדקי טעמא · ויצחק לע"ה עם חיותו מדת
הדין הקשה בכל שאר המקומות הכה במקום הזה בא
נשפך להם לשמיעור · והוצת הקב"ה להודיעם שרוצה לשכיח
עליהם נרות ועדיין לא שביאם · תאמכם דרשת חז"ל
במאמר שלמו מדבר בשנת החרבן ויוצא בו
משאר פורענות ישראל שבבר בהו על ישראל ובא להודיענו

שאין מדגים בהם חלח יעקב:

עוד ירמז ויבן הענין עם היותיכו מקדימים הקדימה אחרת והיא זאת כי מודע הוא כי מורע אברהם אע"ה החריבו בית המקדש ראשון בידי בני ישמעאל ובני קטורה. ומורע יצחק אע"ה החריבו בית שני והם בני עשו ולכן אמר בעל המאמר כשהפורענות בהם ח"ו לישראל אין מדגים בה אלא יעקב. ברחותו שכל קרובין בהו עליו ולפילו הם תימנא לומר שגם מאברהם ויצחק הדגישו בחרבן עכ"ו נעשו כמי אלא הדגישו מפני הכושך שבני בניהם החריבו הבית שני פעמים. ולכן אין להם יכולת לקבל את בניהם אחר שהם ברכו אותם שאברהם אמר לו ישמעאל יחיה לפניך. ואמר לו הקב"ה ולישמעאל שמעתיך הנה ברכתי אותו וכו'. וביצחק כתיב ואברכהו לפני ה' וכן אחל יעקב יכול לקבל אותם ולא תיכפת ליה כלל. ואפשר לי לומר שברמז הם בפסוק בהומרו ונדע בחרי אף כל קרן ישראל בבית רשעון. הסיב אחוז ימינו מפני חויב בבית שני ומתוך כך ויבעל ביעקב כאשר לפנים כי אחלה שביב דיהם לומר מפני נדדין מגד ימין בני אברהם. ומגד שמאל בני יצחק. וזהו מ"ש בעל המאמר מאי טעמא יעקב מדגים הפורענות יותר מאברהם ויצחק אעפ"י שהם יותר זקנים ממנו והשיב משה ויבעל ביעקב הוא לבדו:

ועוד ירמז לומר שיעקב מדגים בפורענות יותר מאברהם ויצחק. להיות שיעקב נבטח מפי הקב"ה על יד הנביא והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה וכו' כדי לשרוף את שאר האומות ועתה ברחותו כי כפף עליו ב להות והאש של האומו' שרפה אותן ושרפה את מקדשי ישראל. לכן הוא מדגים בפורענות יותר מאברהם ויצחק שלא כתבוב בהם האש כלל. ויובן וה עם מ"ש חז"ל במדרש לדבה כפ' דכריה וזל ה' תלהיבה הרבה אתכם וגו' תרוכל אמר להם היום אתם כבובבים. אבל לעתיד לבא לרב אתם עתידים להיות דומין לרבבה. כיצד כתיב כאן כי ה' תלהיב אש ואלהי הוא. וכתיב בישראל לעתיד לבא והיה אור ישראל לאש וקדושו ללהבה וכו'. והנה הבטיח הקב"ה את ישראל להיותם אש וקרא אותם בשם ישראל. לכן יעקב שהוא ישראל בזמן שהפורענות באש אין מדגים בה אלא יעקב אקרא אם ולהבה ומחילה תיתי שכמו שבפורענות אינו מדגים בו אלא יעקב לבדו. כמו כן בשהטובה באש אינו מדגים בה אלא יעקב שמא ישראל ואפשר לומר כי בנגד שאני אחרבות אמר שני לעשות יבל יעקב ישמח ישראל:

עוד אפשר לומר עם מה שכיארתי לעיל שהחמת הוא שבשהפורענות באש לעולם אין מדגים בה אלא יעקב להיות כי הוא טעם נער בידול בניס יקר מן אחותיו וכמ"ש לא שלותי ולא שקטתי ויבא רוגז וכל ימין היה בנער. ומי שבבל נער כל ימין תעפ"י שבאה לידו שמחה אינו שמח לבמרי. והוא משל למלך שהיה לו בן בכור ומת בתוך חופתו ומתעצב מבין מאד על מיתתו. ואח"כ ויכהו ה' ובדל עוד כמו שאחר והשיב אותו תשב ועשה חופתו במקום חופת אחיו שמת. תעפ"י שהיה שמח ושוחק הנה בעין אחר שמח. ובעין אחרת בוכה בזכור מיתת אחיו וכך יאמר ליעקב אע"ה הנה בגלות ישראל בבית שני הדגים מאד בפורענות ואעפ"כ אין לעתיד לבא בבנין הבית העליוני בעורת השל וחזרת ישראל לארצם ובבית שני הדגים מאד בפורענות ואעפ"כ אין לעתיד לבא בבנין הבית העליוני בעורת השל וחזרת ישראל לבמיס יבל מגד הבנין ומגד חורבן שילה החמש עדין כעגב על מה שאומרים לאותם שמתו בשני הפלגות הרשעוים ולכן אמר יבל יעקב לאותם שמתו בשני פלגות והם פלגות האומה הישראלית עגמת הבושת הגוש לו ישמח ישראל לבמרי שמחה שלמה:

עוד ירמוז אל מה שדרשו חז"ל בשם יעקב שבומן שישראל חוטא לדוש לפני הבריות שבשמי נקראים בשם יעקב עלי שם הקבוק ועל שם שלקח הברכות מאחיו בעקבה. ולכן בשם יעקב כיוסף בשם גילה ואמר יבל יעקב החמש בזמן שישראל הם דומים לפני הבריות שבשמים נקראים בשם ישראל לרמוז לי רחם ולא עקב ובלשון שר ובלשון תוקף כמו וישר אל מלאך ויוכל ולכן שייך בו לשון שמחה שלמה שאין בה עגמות כלל ולכן כיוסף בו השמחה ואמר ישמח ישראל:

דרוש שני למשמרת ר"ח מנחם

ואחר תשבו והייתם נקיים מה' ומישראל ונכבשה הארץ לפני ה' ואחר תשבו והייתם נקיים מה' ומישראל והיתה הארץ הזאת לכם לאחוזה לפני ה':

במדרש דכה פתיחתא דחכימי וזל. ר' אחא בשם כחנא פתח נאלי קולך בת נגיס אמר ישעיה לישראל עד שאתם אומרים שירים ותומירים לפני ע"ז נאלי קולך בדברי תורה. נאלי קולך בבתי כנסיות. בת נגיס מה נגיס הללו. מסוימין היס כך אבותיהם מסוימין בעולם. דבר אחר בת נגיס בת נגיס בדתקון דגלוחי בתו של אברהם אותן שבתוב בן ויהי רעב בארץ וירד אברם מצרימה. בתו של יצחק שבתוב בו וילך יצחק אל אבימלך מלך פלשתים גררה. בתו של יעקב שבתוב בו וילך קדמה ארם: הקשיבי הקשיבי למנוחתי: הקשיבי לדברי תורה הקשיבי לדברי נבואה הקשיבי לדרקות ומעשים טובים. ואם לישה ואם לאו לישה. אח תריס מליץ עלך זה בבואכנר הרשע דכתיב היס עלה תריס מסובבו. עניה מן התורה. עניה מדברי נבואה. עניה ממנות ומעשים טובים. ואם לאו ענותת הא עפתותא אתי ומתבבא עלך דברי תוכחות דכתיב דברי ירמיה בן חלקיה וכו'. כיון שבא הפורענות התחיל ירמיה קונן עליהם מיכה. עכל"ה:

ודיעה המוסכמת ומבוארת דהיא בכל דברי חז"ל שבל הקינות בלו ואין הדבר תלוי שלא בתשוב' ובמנות ובמעשים טובים ובעסק התורה ובתפילה וכמו שרמז הנביא ע"ה ואמר. אמר שומר אתא בוקר וגם לילה אם תבעיון בעיו שובו אתיו. והנה בל הדברים הנ' נרמזו בפסוק הזה בהומרו אמר שומר של עולם אתא בקר וגם לילה ואין הדבר תלוי אלא בארבעה דברים הנ'. ושמש אם תבעיון רמן תחילה לתפילה וחור ואמ' בעיו רמו לעסק התורה וחור ואמר שובו רמו לבתשובה וחור ואמר אתיו רמו ואמ' הביאו בידבם מצות ומעשי' טובים ובאמצעות המעשי' הללו לולי יחבן ה' בבחות את שארי' יוסף וישוב את שבותיבו ויבנה בית קדשבו והיבלבו ועל זה כיוצתי פתח דברי ואמרתי ואח' תשבו והייתם נקיים מה' ומיש' בלומ' הילמת הוא שהבני' רמז בדברין לארבע' דברים הנ' שאתם עיקר הבל תלוי בתשו' וזהו מה שאמרתי ואחר תשובו בלו' לחר שתשובו בתשו' ולא תהיה התשובה לפניס ויהיה טובל וערן בידו אלא ויהיה נקיים תחילה מחטאתיבם בין מדברים שהם לפניה' והם

עבירות שבין אדם למקום. ובין מעבירות שבין אדם לחבירו וזהו מה שרמזתי ואמרתי מ' ומישראל. חורתי גם כן לרמוז שתהיה תשובה בין לפני ה' כיון לפני והוא מיש' גם כן. אז יתכן שישוב הקב"ה מחרון אפו. ויחוור לקבוץ את כפוזותיו כמש"ה אם יהיה נדחך בקצה השמים משם יקבצך ה' אלהיך וכו'. ולזה רמזתי עוד ואמרתי ונכבשה הארץ לפני ה' שרמז לקיבוץ אלישי ואחר תשובו לארציכם כימי קדם. עוד מיבשר לרמוז למ"ש חזל שהקב"ה עושה לצדיקים שמתו בחוצה לארץ מחילון תחת הקרקע ומגלגלים בירושלם בעמק יהושפט ושם עתידים לחיות. וזהו מה שאמרתי ונכבשה הארץ לפני ה' שהם המחילות ואחר תשובו בהם לירושלים והייתם נקיים מה' מכל מיני חטאות ועונות וגם ומישראל לרמז למ"ש חזל שעתידים להתרפאת מכל המומין שהיה בהם בזמן שמתו וכמש"ה אני אמית ואחיה מחצתי ואני ארפא ואין מידך מציל ואחיה המתים כמו שהיו בשעת מיתה בזמם ואח"כ מרפא אותם והוא לומרו מחצתי ואני ארפא וזהו ומישראל. ואח"כ והיתה הארץ הזאת לכם לאחוזה לפני ה' תמיד לחוות עולמים. וקרוב אל הקדמתינו זאת אמר חגי הנביא ע"ה בנבואתו על חפץ בית ראשון. ועל מה שעתיד להיות בבית שני. ואמר כי כה אמר ה' צבאות עוד אחת מעט היא וגו'. והרעשתי את כל הגוים ובאו חמדת כל הגוים ומלאתי את הבית הזה כבוד. ולא ומלאתי שלשה דברי הקב"ה. ולכן אמר הפסוק הבא אחרין שלזה הקב"ה צריך לעשות הגוים לו להשפע וחשפע כלל. אלא הוא כידוע ימלא את הבית הזה כבוד בהיות הוא עשירו של עול' וזהו מ"ש לי הכסף ולי הזהב נאם ה' צבאות. לא כן בהיות לי הכסף ולי הזהב לכן נאום ה' צבאות הוא לומר ומלאתי את הבית הזה כבוד הני כידי ולא אקח מהגוים מאומה כי אם לא לכבות בית לשמי. ועוד חוסיף עמהם תוספת טובה כי גדול יהיה כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון אמר ה' צבאות. ואתקן מה שגרם לאחרבן הבית הראשון והוא השנאת חינם שהיה ביניהם ומתוך כך נתרבו המחלוקות ואין שלום אמר אלי לרשעים ולכן בלא אמרם בפעם הזאת אתקן אותו העניין והוא לומרו ובמקום הזה אתן שלום ולא מחלוקות נאום ה' צבאות:

עוד ירמוז באומרו גדול יהיה כבוד הבית הזה האחרון למה שאמרו הדרשנים בפסוק חשב ה' להשחית חומת בת ציון נטה קו לא השיב ידו וכו'. ופירשו שמתוך שחשב ה' להשחית חומת בת ציון בחרבן הראשון. מחותה שעתה נטה קו הכנין לחזור ולבנות הבית השני והוה ליה מקלקל ע"מ לתקן. וכמו שביארתי בפירוש פסוק ומוניח כלי למעשהו כלומר מוניח כלי ממה שהיה בעבור למעשהו השני שרוצה לעשות אותו יותר מפואר ומתוקן. והבית הזאת כוונתו מקלקל ע"מ לתקן לא השיב ידו מבלע הבית הראשון ויחבל חיל ומומה יחדיו תומללו. ובהקדמה הזאת תבא על ביאור דברי חגי הנביא ע"ה ואמר לישראל אל תתחתו על כל מה שבזזו הגוים מירושלים ומבית המקדש. בעבור שהוא עשירין של עולם ואני הוא המשביר לכל העולם ולי הכסף ולי הזהב נאום ה' צבאות שברח את כל הבהמות העולם כמו שהם ומכין להם טרפם ומזונם ולי הכסף ולי הזהב נאום ה' צבאות. ויש לי לתת לכם כסף וכסם. ומעכין בית המקדש עכשו מהשם לכם בשורה טובה והיא זאת כי גדולת הבית הזה האחרון מן הראשון כי מן הוא יותר מפואר לעשו' הוא יותר מהודר מן הראשון. דהי לא תימא הכי קשיא להיות מכבד את האחרון בקלקולו של ראשון לומר וזה

יהיה גדול מזה. ועוד קשה כי כל עמא ידעין כי גדולת הראשון היתה יותר גדולה מהשני שהסרו בו ה' דברים. וכן כתיב בעזרא ורבים מהכהנים והלוים וראשי האבות הזקנים אשר ראו את הבית הראשון בישדו זה הבית בעיניהם בוכים בקול גדול וכו'. שהמנם עם החמור ניחא. והשם בהיותו קורא אותן בשם אחרון רצה לומר שלא יהיה אחרון עוד בית אחר אלישי אלא שהבית השני יהיה סוף וקץ לגרות ישרא' שהמנם בהיות אישראל חטאו עוד גם בבית השני הוצרך הקב"ה להחריב גם הבית השני. והשם לנחמנו ממתינים עד הבית השלישי שיבוא במהרה בימינו:

עוד ירמוז באומרו מן הראשון למ"ש טובעו בארץ שעריה וכו' כדי להיותם מוכנעים עד הבית השלישי בב"א. וזמ"ש כי גדולת של הבית הזה האחרון תהיה מן הראשון ממש ומן שעריו ומן הבנין וכו' וזה יהיה בתנאי שיהיו ישראל רוצים להעשות עמהם נסים שיהיו נדיקים וכשרים וזריזים כראבאפ שתנאים אשר הזכרנו ובוכל לומ' כי אי אפשר שגם שלמה הע"ה החכם הגדול המיסד תוכחת אחתי לכל העולם רצה לרמוז בדרך כלל בדבריו הנאמרים בנדף. אל תתרפנף דברים שאמרתי והם תחילת הכל מול מרע והיה תשוב"ה. וחח"כ ועשה טוב והם מצות ומעשים טובים. וחח"כ עשה התול"ה. וחח"כ התפילה. והנה דוד הע"ה תבין רמז אותם ברמז ואמר בטח בה' ועשה טוב שכן ארץ ורעה אמונה. והנה דהע"ה התחיל ואמר לדוד אל תתחר במרעים. ופירש מה הוא התחרות הזה ואמר אל תקנא בעושי עולה כי מאמנעית הקנאה יבא לידי שנאה ותחרות. ותיבת למה ביארתי לותך אל תקנא בעושי עולה בעבור כי הם הכל ובזיק כי בקנאה היצה מהרס ימלו וכיוצא דשא יבלון. אלא החזק בתרבעה דברים והם תחיל הכל סור מרע והתרחק מן העבירה ובטח בה'. כי הבוטח בה' חסד יסובבנו. וחח"כ ועשה טוב והם מצות ומעשים טובים. וחח"כ שכן ארץ והוא עסק התורה שלא ניתנה אלא בארץ ולא בשמים היא כמש"ה בעת ההיא התורה בויכוח של המלאכים עם הקב"ה ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ. גם ירמוז אל מ"ש בבילוד פסוק ואכלי העמודים כלה וחח"כ ורעה אמונה והיא התפילה שהיא הגורמת שיתמיד בהקב"ה ושהוא פותח את ידיו ומשביע לכל חי רצון. וזהו מש"ה ויתר שהיה קהלת חכם. עוד למד דעת את העם וחזן ותקר תקן משלים הרבה. ואישער לומר שאמר הרבה לעמוד. למד דעת את העם ה'. וחזן כ'. וחקר ג'. תקן משלים ד'. כנגד הרבעה דברים שזכרנו והם תשוב"ה. ומצות. ותור"ה ותפילה. וזהו בדרך כלל כאמור. שהמנם בהיותו מפרטים הפסוק בתורה לבדה ירמוז אל הרבעה דהכא שהתורה מתקרי את העם וכיוצא מרד"ם פת"ט רמ"ו דר"ם סו"ר וכנגדם הוכיר הרבה לעומת ל"ד דעת וחזן ותק"ן. וזהו בדרך כללא בפסוק. שהמנם עדין יש דרשות בפסוק. כאומרו ויותר שהיה קהלת חכם וכו':

ויראה להודיע כמה דברים טובים נמצאו בקהלת כאשר מודיע שמן בכל הארץ. ועוד נמצא בו דבר טוב עולה על הכל כי מלבד שהיה חכם לעצמו. עוד היה מלמד לאחרים. וזמ"ש ויותר שהיה קהלת חכם כלומר לעצמו. עוד למד דעת את העם גם כן. ואם יקשה בהיכך כי לא יוכל לתת דעת בהם אלא הקב"ה לבדו. והמו שהמנם מורים בברכת הראשונה של התמנית שאתה חונן לאדם דעת ולא ולתך ומלמד לאנוש בינה. ולכן וחפנו מאתך דעה וביה והשכל לכן פירש דברין ואמר מה שאמרתי עוד למד דעת את העם. רוצה לומר וחזן ותקר תקן משלים הרבה

ועשה חוכים לתורה וכו' ומתמצעי כל המעשים האלו שעשה
קדרינן כיה ממש עוד למד דעת לת העם :

עוד ירצה קרוב אל הלמוד · וירצה כי במסב שבע ולם
בזמן שהלדם הוא בשפלות הוא מתנהג עם כל
בני הלדם בשפלות התמים בזמן שעולה לגדולה הינו מכיר
עוד את לסוכיו ואת ריעיו הרלשונים התמים בקטנת כתיב
ויותר שהיה קטנת חכם בלומר כל מה שהיה קטנת בחכמה
בחכמה ועולה לגדולה לדרכה היה מתדבק עם בני הלדם
השפלים ועם כללות המון העם ועוד למד דעת לת העם ·
ולמי שלה יכול להבין · כל כך היה עושה לתורה חוכים
וחקירות ובדיקות ומתקן להם משלים עד שהיה לומד לותה
לותו החסר דעת · ובמו שמניחו שבתחילת מלכותו לה שם
לה עושר ולה חיים ולה נפש לויבין חלה חכמה · והוא לומרו
וכתת לעבדך לב שומע לשפוט לת עמך כי מי יוכל לשפוט
לת עמך הכבד הזה · ולומר שלם לשומת וחון וחקר ותקן
משלים הרבה · ככנד שלם כתות הנמלות בכללות המון
העם ולכן בתחילה לומר בכללות עוד למד דעת לת העם
רומה לומר לכללות המון העם · וחס"כ פרט וככנד תת"ח
שביערלל לחר וחון · וככנד הבוכיים שבהם לומר וחקר ·
וככנד המון דלת העם לחר דעתם הם כנשים לומר תקן
משלים הרבה · כעבור כי המון העם לינם מביטים חלה
במשלים ובעניו הזה תמלה לחרן דעת לת ס' :

עוד ירמוז חל דין מוסכם מלינו · ובניהו שרמב"ם
זל · בהלכות סנהדרין בפרק שני זל · ואם לומר
כתבו ותנו לי מליוה טעם דכתוכי שמה טעיתם כותבים
ומתניים לו וכו' · וכן כתב בטל הלכות זל · בהלכות דיינים ·
בסימן ד' סעיף ז' זל · בטל דין שלומר לדיין כתוב לי מליוה
טעם דכתבי וכו' · כותבין ומתניין לו · והוסיף לומר וכן
לם ירלה לדיין שהבטל דין חושדו שהטה הדין כנגדו נריך
להודיעו מליוה טעם דכו תפילו לם לה ישמל הבטל דין כדי
שיהה נקי מה' ומישרלל · ותעשר לומר שומו מ"ש הכסות
שהכה קהלת ע"ה היה לו יתרו מחד טל כל ישרלל שהוה מלך
ישרלל · ומכח חק דת המלכות בדינת דמלכותה יכול לדון
כל מה שירלה · ועוד יתרון לחר כמנה כו לפיותו גם כן
חכם בסנהדרין ומופלה ב"ד · לם כן מנד מתי סנדולות השו
לה היה נריך להתנהג בשאר הכיתי דיכין חלה ידון כל מה
שירלה בעיניו · ועולה טל הכל כי לב מלך ביד ה' לם כן
הדין שלו יקוב לת הסר מכמה מפי מחר שהוה מ' מוסכמ
בו והכתוב העיד עליו ויחכם מכל הלדם · ומש"ה ויותר
שהיה קהלת חכם · כלומר ועוד יתרון לחר כמנה בו שהיה
חכם · מלבד הסלכות שהוה מפורסם ולה נריכה למימר ·
ועכ"ל התנהג מחד בחסידות נדולה בדין חלו · שהכיתת
שהעשר בחים תלו לדין והיה רולה שהבטל דין חושדו
מודיעו מליוה טעם דן לותו · ולה נריכה למימר לם הבטל
דין בעצמו היה שוה ממנו כתבו ותנו לי מליוה טעם דכתוכי
וזש"ה עוד למד דעת לת העם ולומר עוד למד שכי למודים ·
למוד לחד לבטל דין שמ"ל ולומר הורוני מהיכן דכתוכי
וניומד שכי למי שלה היה שוה בעיני שלה שהיה נריכה לו
שהבטל דין חושדו וכו' · כדברי בטל הלכות · ולה נריכה
למימר לם היה הבטל דין נבון ויודע ספר שהיה מרלה לו
בספר · שהמכם לפילו לם היה עם הלרן ואינו יודע לקרוי
ולכן שוה"ל ולומר כתבו ותנו לי להרלות למי שהוה בקי לה
מנע ממנו וומש"ה עוד למד דעת לת העם למי שיודע
ספר · ולון וחקר ותקן משלים הרבה לעמי שהרלות כדי
שיבינו הדבר לפילו בדרך משלים · כדי שיהיה נקי מה'
וישרלל · והשתח לתי שפיר לכנות לותו בשם חכם ולה
בשם מלך · כעבור שלם היה מכנה לותו בשם מלך לין

קבור

רשות לחדם להסיב על דבריו לעצמו שהוה מותן לו ·
כעבור שהמלך שמחל על כבודו לין לבודו מחול וכמש"ה
שום תשים עליך מלך שתהה לימתו עליך · שלמנם בהוכיח
לותו בשם חכם · הנה חכם שמחל על כבודו כבודו מחול

ויכול לתתם להתוכח עמו :

עוד ירמוז לומר כי מלבד החכמה שהיתה בקרבו
ובתוך מיעיו · מלבד זה היה מוניח דבריו מן
הכתוב לל הפובל ועוד למד דעת לת העם בעל פה · ועוד
ידו נטויה כי עשה לדורות שלשה חברים הקדושים וכנגד
שיר השירים שלומרו חלל כל הכתובים קדש ושיר השירי קדש
קדשים בהיות הוא חון לכל התורה · לומר וחון · וכנגד ס'
קהל"ת שהוה בחקירות ובדיקות מה היה הלדם · ומה יהיה
וכו' · לומר וחק"ל · וכנגד ס' משלי שמין לך כל עסוק
ועסוק מה מ שמין בו כמוה משלים לומר תק"ן משלים הרבה :

עוד ירצה לומר בפשוטו שלה היה שבע בעצמו מהם
שעשקן בתורה חלה לדרכה כל מה שהיה מוקין
היה מחעם מחר התורה · וכמו שלומר לומרתי לחכמה חיה
דחוק ס נומי · וזהו מש"ה ויותר שהיה קהלת מלך וחכם
גדול לעצמו · ועוד מלמד לחרים למי שיודע · ולמי שחינו
יודע היה מלמד לותו בחון וחקר ובדברי משלים · ועכ"ל
עדיין בקש קהלת למנת דברי חפץ של תורה וכמו שלומר
לומרתי לחכמה לעבתיך להרלות שנדרין חינו חכם וזהו מ"ש
עדיין בקוש כל בפריו בקש קהלת למנת דברי חפץ וכו' ·
וכמש"ה תן לחכם ויחכם עוד · ולכן בקש קהלת למנת דב
להתלמד ממנו :

עוד ירצה בקש קהלת למנת דברי חפץ וכתוב יושר
דברי לומת · והטעין הוא שלחר שהתחכם הרבה
קהלת עדיין רלה להתחכם יותר ובקש קהלת למנת דברי
חפץ והיה התורה וקרח לותה דברי חפץ לרמוז מ"ש חפץ
חין מדם למד תורה חלה במקום שלבו חפץ · ובקיש לם יותר
טוב הוה לחדם לשמוע התורה מפי סופרים ומס התלמידי
חכמים הנקראים סופרים כמש"ה היה סופר היה שוקל ·
הו לעמוק התורה מפי ספרים ויחיו עיניו בהם · וזמ"ש
בקש קהלת למנת דברי חפץ · ותקב"ה חתי לת עיניו ומנת
לת תשובתו מפורשת בתורה כי מי מפשר לזה בלה זה · ולי
לפשר לזה בלה זה ושניהם כלחד טובים · והדבר הזה מפור'
במה שלומר ס' לל נושם · דבתיב ויחמר ס' לל משה כתב
זלת וכרון בספר · ושים במוזי יהושע וכו' · ותירושו הוה
בתחילה בתוב זלת וכרון בספר כדי שיהלו זכרונו לעולמי
עד בבל תשבח · וזהו מפי ספרים תחילה · ותח"כ מפי
סופרים מפי משה ליהושע לומר לו בילור כל הדברים מה
שלה ניתן להכתב בכתב · וזמ"ש וכתוב יושר דברי לומת
כלומר ומנת כתוב כי ורה · שקו היושר שנריך שלדם
להתנהג בו הוה דברי לומת · דברי הוה בע"ה מפי סופרים
ולומת הוה בכתב מפי ספרים · ובמו שלומרו חלל במנילה
על מילת לומת בחמיתתם של התורה · ונתן טעם לזה שהיינו
יכולים להקשות ולומר וכי מלחר שבתוב בתורה מה מוך
עוד לדברי חכמים · ולכן חור ולומר דברי חכמים כדרבונות
ובמסמרות נטועים בעלי לסופות נתנו מרועה לחד ·
כלומר שלומת הוה בתוב בתורה שבבתב · שלמנם הם
נרועים ותתומים כדברי הספר החתום · ולכן נריכים הם
לדברי חכמים שהם כדרבונו' שהם דרכן וה מלמד לת הפרה
כך שתלמיד חכם מלמד להנשי דורו בזמן שהם כרחוי
משכימים ומעריבים בבית המדרש · וזמ"ש וכמסמרות
נטועים יהיהם נטועי' בבית המדרש ומשמרי' לותו כמש"ה
לשרי לדם שומע לי לשקוד על דלתותי יום יום לשמו' מזוזת
פתחי · לשקוד על דלתותי בבוקר בזמן שעדין הדלת הוה

סנ ול ואיש לא נכנס בו וקריאת משפיס לבית המדרש. לשמור
מזוזות פתחי הוא בערב שלא הניח בו לילה ויצא רודם ממני
עיה נקרא מעריב. ומתוך שעשה כך נקרא בעלי המשנות
שלתם כל הסברות שנאמרו בבית המדרש ונעשה כמעיין
המתגבר ובנהר שאינו פוסק ויובל למוכיח הדין לאמתו:
ואעפ״י שעשה סברות הפכיות זה לאוסר וזה מתיר זה מחייב
וזה פוטר. הלזו ולזו דברי אלהים חיים כולם נתנו מרעה
אחד. ואין לו אלא מה שאמרו חז״ל אחרי רבים להטות:
ואחר שסיים דבריו כלומר ניזוק עוד ניזו לאחר והוא לומרו:

ויורך מזמה בני הוסר עשות ספרים הרבה אין קץ
ולהג הרבה יגיעת בשר:

ירצה לומר ויזק ממה שרבה ניזותיך שעשה שמפי
כפרי הוא העיקר ערך אדם לאח״כ לדברי
סופרים המבדילים דברי הסופרים. עוד לפי מנוך היום נזוק
לחדת שלא תטרח לעשות ספריך הרבה. כעבור כי התורה
היא נחבא כמ״ש דוד הע״ה לכל תכלה ראיתי קץ. שלמנם
ריחבה מצותך מאד ואין לה קץ ומה יהבל שלדם להבחין עד
סיכות והשלמה שקודת בהה בע״פ כל זמן שלומד בהם טועה
בהם עטה בשר ומדרש נשר מידושים בהיות שבכל יום ויום
נראים בעיניו החדשים. שלמנם בזמן שהם כתובים לפניו
נראים בעיניו כישנים והוא מ״ש ולהג הרבה יגיעת בשר:

ושמעתי טעם הלעיי מפני הרב כמה״ר יעשיה
שהבנני אלהים עם מה שלמדני חז״ל:

באבות פרק שני וזל. היו למדים שכל שלומר דבר
בשם לומרו מביא גאולה לעולם שנאמר
ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי עכ״ל. וממילא תיתי שמי
שיאמר לומר דבר בשם לומרו שמעכב את הגאולה מלבא
בעולם. ולמה הרב זל שכל מי שעושה ספריו הרבה לא
ימנע בהם מלבתו לויזה דבר לו ליזה חידוש ששמע מלחרי
ושכח מי לומרם ומחשב לח״כ בדעתו שהם חידושים שלו
וכותבם ודורשם בשמו של עצמו ומתוך כך מעכב את
הגאולה מלבא בעולם. ואפשר לומר שזה רמז קטלת
בלומרו ויזק מקוה בני הזהר. כי עשית ספריך הרבה
נורם לין קץ בעולם ומעכב את הגאולה:

אמר עוד קטלת ע״ה סוף דבר הכל נשמע את השלי
ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם.
ובהקדמת הרב זל יראה לומר זה שפסוק עם הפסוק
שלפניו ולומר כי העושה ספרי הרבה שלבר שלין קץ ומעכב
את הגאולה כמו שלמר הרב זל. עוד יש לו ענין לחר ובוסף
יתירה עם מ״ש חז״ל כי בעת מירח האדם בחים מלחכו
אסרת ומשמיענו לו כל הרורות שלו ר״ל בעת שעה
ימנח לה ליזה דבר של נביחה שנבא מלחרים ולמר לותם
נושלו נעשם כל לך עוכש עליה. וזהו סוף דבר הכל
נשמע כי בסוף דבר של האדם כל נשמע. ולפשר שיעשם
על מה שנבא לפניו דברי הורה. וזה יכוח בכלל את
האלהים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם:

עוד ירצה קרוב ל הנ״ל. ויוצה ביאור הפסוק עם מה
שלמרו חז״ל כי אפילו מה שלמיד ותיק עתיד
לחדש בתורה אפילו לחר המה דורות עד קץ האחרון כמפרש
למשה בסיני וכל לחד קיבל את חלהו והמ״ש ישעיה הנביה
ע״ה מעת היותה שם אני ועתה ה׳ אלהים שלחני ורוחו
ומש״ה סוף דבר כלומר כל מה שיה אדם בדיבור בתורה
ומכת שניתנה בסיני עד יום קטן האחרון של נשמע בסיני
בעת כתיבת התורה. כמש״ה וידבר שלהים את כל הדברים
האלה לאמר. ומה ת״ל לאמר אלא כל מה שתלמיד ותיק
עתיד לחדש לאמר. כבר לאמר אותו הקב״ה בסיני. ומש״ה
הכל נשמע. אם כן מלה׳ שהכל נשמע מסיני כיצד תתגלה

לומר דבר שאינו שלך ותלמר שהוא שלך. הלמנם את האלהי
ירא ואת מצותיו שמור זה תלוי בירך ולא נשמע בסיני אלא כי
זה כל האדם בין תלוי בכל העולם בידינו
הוא:

כי את כל מעשה. שיעשה האדם בעה״ז על הכל
האלהים יבא במשפט על כל נעלם אם טוב ואם רע.
והנה מ״ש אם רע לתי שפיר. הלמנם מ״ש אם טוב אין לו
שחר. ועם הלמור לתי שפיר לפילו אם טוב והוא עסק
התורה אם לומר על דבר שאינו שלו. שהוא שלו האלהים
יבא במשפט ומכל שכן ואם רע שהאלהים יביאהו במשפט:

ושמעתי מרגלית לחת בפסוק הנזכר מפי קדוש
הרב המקובל האלהי כמה״ר משה קורדוירו
זלהם. עם מה שלמרו חז״ל. כי בעת יצירת הולד נזוד
הקב״ה על לותה הטיפה מה תהה עליה אם חכם ואם טיפש
אם עשיר ואם עני. אם נבור ואם חלש. וכו׳ הלמנם נדיק
ורשע לא קלמר. ומש״ה סוף דבר הכל נשמע. כלומר
כל מה שיקרע לאדם מיום שנולד עד סוף דבר עד יום שימות
הכל נשמע מקודם בהה בע״פ. הלמנם את האלהים יבא
את מצותיו שמור והוא שיהיה נדיק לא קלמר אלא זה תלוי
בידך האדם עצמו ולא בידך הקב״ה. וקרוב לזה הנו׳ שמעתי
מן החכם השלם כה״ר מאיר חלפתא נר״ו. בפסוק לפעולתי
לאדם בדבר שפתיך לקי שמרתי לרחות פריץ. והכונה היא
כי כל פעולות האדם תלוי בדבר שפתיך קודם שיצא לאויר
העולם. הלמנם לקי בידי כלבך תלוי לרחות פריץ לא
יהיה האדם רשע לו נדיק. ועכ״ז נודע הוא כי הבא ליטהר
מסייעין לותו ולכן תמוך לשוני בשגלותיך כל נמוטו
פעמי. ועם שלמור חידשתי לדרוש גם הפסוקים הקודמים
ושם מלפניך משפטי יצא עיניך תחזינה מישרים יתמוך למה
שלמרנו כי הכל בגזר מלת הקב״ה קודם שביצור האדם
וזמ״ש מלפניך משפטי יצא המשפט לשר יתרע לי כל ימי
מלפניך יצא להיות לי עיניך תחזינה מישרי ולתה בחכת לבי
וכליותי ופקדת עלי לשר הממונה על הולד ועל הטיפה היית
מה תהיה עליה. והוא נקרא לילה. כמש״ה והלילה למר
קורה נבר ופקדת לותו שלא לחזים כפל כמ״ש חז״ל וכרפתני
כל תמצא וזמותי בל יעבר פי שלמרתי שלמה לין לומרים
מגן דוד ונהפתני כל תמצא כי מלוזם ולתה ידעתי הכל
קודם שבראתי להיות שלפנולת לדם לשר יעשה בכל ימיו
פולם שם בדבר שפתיך קודם שנולדתי למנם לפי שמרתי
לרחות פריץ כי עכין נדיק ורשע לא קלמר וזה תלוי בידי
ועם כל זה לחלי יבוזו לפניך שתעזרני ותסמכני כ״ירחתך
במ״ש חז״ל הבא ליטהר מסייעין לותו וזמ״ש תמוך לשוני
בשגלותיך כל כמוטו פעמי. שם ירמוז אל מ״ש במקום
לחר בעסוק חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך ולמרנו
חשבתי לם יותר טוב הוא אל בתי עז׳ ולא לעבדם
ובכוך יצדין. לו לם יותר טוב שלא לנתת שם חלל ולא נבא
לידי נסיון ומתוכו נבא לידי כיוצא. ולח״כ נמצתי בדעתי
שיותר טוב ואשובה רגלי אל עדותיך וזהו מה שרמז כלן
לומר תמוך לשוני בשגלותיך לבתי בפסיות ולבתי מדרשות
אלא למוקם לחר והטעם הוא לבל כמוטו פעמי שמא ח״ו יבא
מן הכלל ובלע״ד כי לבן הסמ״ך של סוף דבר היא גדולה
מהלותיות הגדולות לרמוז כי בל מה שתדיר לעבור על
האדם בכללות ימיו הבל נגזר על האדם קודם שנולד חוק
מיללת שמים ובהיות שהוא מותרס ועומד מפי הקב״ה
לבן בעת מיתתו מצטיישין לותו כדין וכשורה ולבן סמך אל
הנו׳ כי את כל מעשה האלהים יבא במשפט על כל נעלם
מאחר שבלטוש על הכלל ולא מיבעיא על הרע שלא לפילו על
הטוב שם לא עשה לותו כראוי כמו שלמרנו נעשם עליו:

והטוב הזה התורה כמש"ה טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף. חזרנו להקדמתינו שהשתא ומה אם בזמן שהלוים עוסקים במלאכת ובתורה אם ח"ו יהיה כאותו עסק נר מה של עון כבשם עליהם קל וחומר כומן שישראל מוכנים עמהם מן התורה ומן המצוה שנענשו עליהם ונחרבת הארץ כמש"ה ויאמר ה' על עזבם את תורתי וענין זה מבואר נם כן במאמר שהנענו בפתח עיניים כאומרו ר' לחבא בר כהנה את נהלי קולך כת גלים. אמר ישעיה לישראל עד שאתם אומרים שירים ותשבחות לפני על נהלי קולך כדברי תורה וכו':

וראוי לדקדק במאמר הזה תחילה. מה ענין זה אל הפסוק הפתיחה הזאת בפסוק הזה. והוא דקדוק נפלא בכל מאמרי חז"ל. וחמ"כ יהיה מוכרח לבאר מה שייכות יש לפסוק נהלי קולך כת גלים. עם פסוק ליכה ישבת בדד. וחמ"כ יהיה מוכרח לבאר כל פסוק מהפסוקים הכתובים כל אחד לבדו כפי שטתו:

והנלע"ד לפרש במאמר הזה הוא כי הנה ר' לחבא בר כהנה ע"ה מדי העלותו את ירושלים על ליתם שמחתו מדי ימים ימימה יתלון עבדי ה' הזוכרים את הרבן ירושלים ועוסקים במגילת קינות כחוב המוטל עליהם נפה והביט ברים בפתחולי פרפרותא דלומרו ליכה ישבת בדד תפיר דבתי עם וכו'. והיה שלמה טוכח ליכה נפיתה הרעה הגדולה שזות בעיר ואם בישראל מקום המשפט שמש על שכטיס שכטי יה וכו'. ולמה חמ"כ כנעלו שערי תשוכה מלהשיב על מה עשה ה' ככה לעיר הזאת. ופתחיל בלשון בית לספר את כל זה נלאות לומר עכרו על לשמה. ואם בכה תבכה וכו' בלתך יהודה וכו'. דהכי ניין אבילות וכו'. ולמה נם תשוכה על מה כמיתה הרעה מעיקרא לא נזכר בפסוק הזה כלל:

ובאמת יכולים אנו לתרץ ולומר שמקרא זה אחר קרוי אחרית המוך ואם כן דברי המקובן עצמן כהשמטית ש' בשם אומר מי שיש בחכם ויבן את זאת ויאמר דבר מי ה' חילין וניזדה על מה אבדה הארץ נצתה כמדבר מבלי עובר. ויאמר ה' על עזבם את תורתי וכו' אם כן יכולים אנו לומר שלא השיב תשוכה כשאילת ליכה ישבת בדד להיות כי פעמים אחר תשוכת ויאמר ה' על עזבם את תורתי:

האמנם עיין הקושיא במקומה עומדת: כי כפי זה אם כן מעיקרא למה התחיל ליכה בלשון שלנו מאחר שיין רצונו להשיב תשוכה אלא סמך אחרי פסוק ויאמר ה' על עזבם את תורתי: אלא הכי הוה ליה למימר העיר רבתי עם ישבה כדד: והיתה כאלמנה רבתי בגוים שרתי כמדינות היתה למס. בכה תבכה וכו' ולא יתחיל כמילת ליכה. מאחר שיין רצונו לבלות התשוכה:

ולכן כדי לתרץ הקושיא הזאת הוצרך ר' לחבא בר כהנה ע"ה לעשות פתיחה מפסוק נהלי קולך. ורצונו לומ' שישעיה הנביא ע"ה התבונן מימי קדם על מה שעתיד ירמיה לומר כפסוק ליכה ישבה בדד. ועל הקושיא המופלת בפסוק הזה הקדים ואמר נהלי קולך כת גלים הקשיבי לישה עניים עניות:

והנה קודם שנכנם אל המכוון שלנו. רצוי לבאר הפסוקים בעצמם בחומתם ובטירותם לראות מהי עסקייהו. ובפרט בפסוק נהלי קולך עצמן שכולו מקו' ין בכללות. ין בפרטות. ין בכללות כאומרו תחילה נהלי קולך ובודאי הוא כי לשון נהלה הוא לשון הרמת קול קול ריעים וישועה וחמ"כ לאומר הקשיבי לישה והוא ניוי שם ושמע עוד קולה וקשייא מניה וביה. הרי קושיא בכללות הפסוק

וחמ"כ נדקדק בפרטות דקדוקי עניות למה קרא לותה כת גלים. וחמ"כ קרא לותה בשם בשם לישה בשם מוזן תחרי ולביות וחמ"כ קרא לותה בשם עניה ולין בעולם יותר חלש מן תחדש העני והדל:

והענין יובן עם מ"ש חז"ל בגמרא במסכת סנהדרין וז"ל לאמר רב הונא עשר מכעות נפע לותה רשע כאותו היום ואלו הם כת על עית עבר במגרון וכו' נהלי הכי טוכח הוו. נהלי קולך כת גלים לאו מחשבון. נביא הוא דקאמר לכנסת ישראל נהלי קולך כתן על לבבתם יצחק ויעקב שעשו מנות לפני כנלי היס. אמר ליה מהאי לא תסתפי. אלא תסתפי מנכובדנצר רשיעא דמית ליה כתריה שנאמר עלם תריה מסובבו. אמר ליה מי דמי התם תריה הכא לישה. ר"ר יוחנן משם שמות יש לארי. ואלו הן ארי כפיר לביא לישה שחל שחץ. לי קבי בארי להו. עברו מעברה תרתי ניכסו. עכל"ק. כונת רבותינו ז"ל לדרוש כל הפסוקים אלו כענין מלחמת הכתריב עם ישראל וחזקיהו המלך. ולכן התחיל הנביא ואמר לכן כה אמר אדני ה' צבאות בשנאף שמות כ"ד של מעלה ש תירא עמי יושב ציון מאשור וכו'. ואמרו חז"ל עשר מכעות נפע לותו רשע כאותו היום לבוא עד ירושלים לנכך אותה. והכה הקב"ה הקדיש רפואה למכה לתת כלבו באותה שעה שהניע שם לנרות את ירושלים ואמרו חז"ל שכיקש לו טפותאות זה על זה עד שרחף את ירושלים כולה. ואמר על עיר קטנה כזו הרעשתי את כל חיילות למחר כטכעות שלנו תמו סוקלי אותם. והכה הקב"ה היפך את עצתו וקלקל את מחשבתו שלא יכבוש אותו כאותה הלילה כעבור שעדיין היה תלוי ענן בזה עיר הכפנים וכאותה הלילה נשלמה הגזירה. ונם הנין על ישראל וכות הקדבן פסח וזיו ישראל לומרים ההלל וכאותה שעה ויצא מלאך ה' ויך במחנה לאשור מאה ושמנים וחמשה אלף ויכשימו כבוקר והנה כולם פנרים מתים וכעד יכתבם. ולכן אמר הנביא ע"ה והיה כיום ההוא הידוע הנאמר כו היום יהיה אחד ליהוה כחרם התביב יסור סבלו מעל שכמך ועולו מעל צוארך וחובל עול של סנחריב. מפני שמן של חזקיהו שמרליך כבתי מדרשות: וסיפר הנביא מעשר מכעות שנפע מהם שמם והתחיל כה על עית עבר במגרון למכתם יפקיד כלין כי לא יכלו לכלכלם עור מהטורח. וחמ"כ עברו מעברה וכו'. ופסהניא לנבשת שאול נפש כי ידעו נאמר כי כעונת שאול המלך שסרב לנבוא עיר הכהנים רומה סנחריב לחזקיה ירושלים:

אז אמר להם ישעיה הנביא ע"ה אל תפחדו ישראל מסנחריב כלל ונהלי קולך כהלל ואת הלילה ואשוב יהיה לכם כליל התקדש חג כתן על מזבחי ישחק ויע קב שעשו מנות לפני כנלי היס. ומקרי לא תסתפי כלל. אלא אם תסתפי הוא מנכובדנצר רשיעא. וזהו מ"ש הנביא הקשיבי כלומר הקשיבי למה שאני אומר לך אם תסתפי הוא מלישה והוא נבובדנצר הנקרא תריה שנאמר עלם תריה מסובבו. וזהו תפחדי בהיותך עניה מן התורה ומן המצות וזהו יחסוב לך עון עניות והיה כוה עיר הכהנים הנה לתם רואה כעיניך שכל הפסוק הזה ניתן להדרש לבדו. ואחר שדרש לותו בדרש חזר למצות תשלום העשר מנעות של סנחריב ואמר כדרך מדמכה יושבי הנבי' סעיון. ועדיין עוד היום נדול כבוד לעמוד ולו רחם את ירושלים ויטפף ידו עליה כאשר אמרנו למעלה ואמר על עיר קטנה כזאת הרעשתי את כל חילי והוא הקב"ה השיב את עמלו כריאשו. והנה אחרון ה' נבחות מפעף פלדה כמערכה וכו'. ואחרי נתבארו הפסוקים כמקומם כפי סדר הנמרא. ובדחות ר' לחבא בר כהנה ע"ה. כי פסוק נהלי

קולך כת נלים ניתן להדרש ואינו מכלל הענין מפעות של מחר כתיב · ובפרט שרוב עם חזל דרשו במילי לשם זם נכוכדנצר רשיעא וכו' מצא לת ידו גם הוא ועשה לותו פתיחה ליעב בו פסוק ליכם ישכם כרך · ויהיה שיעור פסוק נהלי קולך כך · לאמר ישניע לישרחל על מה לתם לוקין בעבור שלתם עוברים על דברי הקב"ם ומוחלים נחלת לביו' שהכחיל לתכם ולאמר הקול קול יעקב מבכבת כבתי כנסיות ובבתי מדרשות · ומלבד זה כחלתם כחלת זרים לעבוד עז' כחלת עשו לחיכם · ולכן הוכיח לותם ולאמר להם עד שלתם לומרים שירים ומזמרים לפני עז' נהלי קולך כדברי תורה · נהלי קולך כבתי כנסיות ובבתי מדרשות · כת נלים מה נלים הללו מסוימין כיס · כך לכות יהם מסוימין בעולם · ר"ש כח נולים ש"ל ימיהם היו כבלות כתו של לכרהם וכו' · כתו של יצחק וכו' כתו של יעקב וכו' · ולמה לא תלמדו מהם לעשות כמעשיהם · הקשיבי לדברי ועשי תשוכה קודם שיכולו ימי הרעה · והקשיבי לדברי תורה · הקשיבי לדברי נכואה · הקשיבי לנדקות ומעשים טובים · ולפשר לומר שלתר הקשיבי שלש פעמים כנגד שלשה הלכות לברהם יצחק ויעקב · ולא לומר לשה · הת תריס עליך עלך וה נבוכדנצר הרשע דכתיב ביה עלה תריס ממובכו · ובלותה שגה תשי עניה מן השלשה דברים הנו' עניה מן התורה · עניה מדברי נבואה · עניה ממצות ומעשים טובים · ולפי לא תשובי עכתות · הת עכתותה לתי מתכבה עלך דברי תוכחות דכתיב ירמיהו כן חלקיהו מן שכהניה לשר בענתו · והנה כבר הם מוזהרי ומותרי ובומדי מזמן שניניה הנביה ע"ה · וכיוצה שלת שמעו ולא הזינו פלה עליהם הפורענות כיון שבת הפורענות התחיל ירמיה קונן עליהם לומר · כלומר לוכה וכו' · ובפסוק הוה ממצת השלה והתשובה · והשלה היה לוכה ישכם כדר וכו' עיר נדולה וחזקה כלי מלי דלופשר · ותשובתו היה בסוף הפ' היתה לשם · ולמרו חזל במדרש זל היתה לשם ר"ר ינחן לפי שעברו ישרחל על תנלה שקבלו מסיני והיו התורה לפיכך היתה לשם · הוה סיני הוה לשם חוסבניה דדין בחוסבניה דדין · ר"ר ישמעחל בר נחמן לפי שעברו ישרחל עז' לפיכך היתה לשם הוה שמל · לתוי דדין לימן לתוי דדין · ר' ברכיה לשר הפכה לשם שמל · וכבין לשרין לשם למשי דליכה שרי נרמז בדברי חזל שם"ש היתה לשם"ש ניתן לדרשה · נמצה שסוף תשובה לשלת לוכה ישכם כדר והדי נתבאר המלשר היטב · נמצינו למדין מן המלשר הזה שבשעה שסתפירין ישרחל לת נדרש שכרו כפל סיני לקיים התורה שעשו ונלו מעל לדמתם · ולכן הקדים הקב"ה להזהיר לותם על יד מרע"ה מלד על ענין הנדרים מענין ממש שקדמו בענין ויהבר משה אל ראשי המטות לבני ישרחל לשר זה הדבר לשר ניוה ה' · לים כי ידור נדר לה' או השבע שבועה לסור לים על נפשו לא יחל דברו ככל היוצה מפיו יעשה · ואם ידרן נדר לה' בסיני לקבל הה ורה לא יחלו דברם ללא ככל היוצה מפיהם יעשו · והוציל ולתו קרחי לירן ראוי לנו לשחת ולתת בהם בתונה:

וראוי לנדקדק תחילה ממיבות הפרשיות ומה פרשת נדרים עם פרשת הקרבנות מלי עשקם וה עם וה · עוד ראוי לנדקדק בפסוק הקודם לזות הפרשה והוא פסוק ויאמר משה אל בני ישרחל ככל לשר צוה ה' לת משה · ומה הפסוק הזה הוא מיותר לגמרי ומה צורך להניד במקום שהוא כי לשרחל כל לשר ניוה ה' לותו · ומה הנדקדוק הוה דנדקדק לותו גם כן רש"י זל · ובתב וזל ויאמר משה אל בני ישרחל להפסיק הענין דברי ר' ישמעחל · לפי שענד כאן דבריו אל מקום · ופרשת נדרים מתחלת בדיבורו

אל משה · הוצרך להפסיק הענין ולומר שחוד משה ולמרה פרשה זו לישרחל · שלא לת כן יש בהשמע אלא לומר להם זו אלא כפרשת נדרים שתחילן דבריו · ודברי רש"י זל הם לתת ובדק מפי חזל · החתם מסיק נופך עם סיותיו מדקדקים עוד דקדוק לחד בפסוק לתם כפל ולמר ככל לשר ניוה ה' לת משה · ויספיק לומר ככל לשר ניוה ה' לותו החתם לת משה הוה מיותר לגמרי · עוד ראוי לדקדק בפרשה שלמו בתחילתה במ"ש וידבר משה אל ראשי המטות וכו' מה כשתנת מצוה ולת משלח כל המצות דלותמר בה אל ראשי המטות וכו' · ולת נעלם מה שפירש רש"י זל חלק ככוד לנשיאים ללמדם תחילה ולחר כך לבני ישרחל וכו' · עוד ראוי לדקדק כי הכי הוה ליה קרא למימר וידבר משה אל ראשי המטות לבני ישרחל לומר · עוד נדקדק הלשון מיותר · ולנב ניתן טוב טעם למ"ש וה הדבר לשר ניוה ה' מיותר · עוד ראוי לדקדק כפל לים כי ידור נדר והיינו כי ידור · היינן נדר · והדקדוק הוה יפול בכפל לומרו לו השבע שבועה · עוד ראוי לדקדק למה כנדר הזכירו בלשון עתיד כי ידור נדר ולת לומר כי נדר נדר · ובשבועה לומר לו השבע שבועה והוה לשון לעבר והל"ל לו שבע שבועה כמו שלומר לים כי ידור נדר · עוד ראוי לדקדק למה כתב מילת לה' בין הנדר ובין השבועה · ולכי הל"ל קרא לים כי ידור נדר · לו השבע שבועה לה' · ולנב ניתן לים טעם לריבוי הלשונות בלומרו לסור לישר על נפשו · ולנב ניתן טעם מה צורך ללת תעשה ועשה · והוה לומרו לת יחל דברו והוה לשו · ולח"כ לומר ככל היוצה מפיו יעשה והוה עשה · ועוד ראוי לדקדק כי כפי החתם היה לו לומר תחילה העשה והוה ככל היוצה מפיו. יעשה ולח"כ לומר לת יחל דברו והוה הלשו:

והביאו נל"ע לפרש כי נסמכו פרשת הקרבנות לפרשת הנדרים להיות שיש נם כן מקלת קרבנות הבחים בנדרי ונדבות מלבד הקרבנות שהם חובה ולכן לחר שסיים בפרשת הנזיר על קרבנות הנזיר בתמידין ומוספין · סיים קרל ולמר הלה תעשו לה' במועדיכם וסה קרבנות חובת נזיר · לבד מנדריכם ונדבותיכם לעולותיכם ולמנחתיכם ולנסכיכם ולשלמיכם · הרי שניהו הקב"ה למשה על כל קרבנות הבחים בנדר או בנדבה · והנה הדיבור הזה לת היה הלה למשה לבדו · לכן לומר הכתוב שתכף ומיד ולמר משה אל בני ישרחל על ענין קרבנות הבחים בנדר ובנדבה · ככל לשר ניוה ה' לת משה לבדו · נתחבם הוה מעצמו לגלות להם לישרחל ולהזהירם על כך:

עוד ירמוז למה שמצינו בכמה מקומו' בפרט בקרבן פסח שהקב"ה היה מצוה לותו בעצין לחר סת ום ומרע"ה היה מוסיף על דברי הקב"ה · כמ"ש דבר וש כל עדת בני ישרחל לומר בעשור לחדש הזה ויקחו להם איש שה לבית לבות שה לבית · וכתיב ויקרל משה לכל זקני ישרחל ולמר להם משכו וקחו לכם פלן למשפחותיכם והחטו הפסח · ולקחת' לגודת חזוב וכו' הרי מבורש שהוסיף על דברי הקב"ה · והתשובה היה שהקב"ה היה מדבר עמו כרמז · החתם הוה היה מערש הדברים היטב · כאשר כיארנו בביאור הפסוקים במקומם · ולכן נילה הפסוק במקום הזה ולמר משה לל בני ישרחל בפרשיות כפל לשר ניוה ה' לת משה בינו לבין עלמו בכללים ובפרטים:

עוד ירגה עם שיטת חזל שהביא רש"י זל ולת' להפסיק הענין וכו' ויהיה שיעור הפסוק ויאמר משה אל בני ישרחל כל מעשה על הקרבנות המוזרים למעלה · והכה בני ישרחל כל מעשה על הקרבנות המוזרים והשבועות לעשו' שנלוים מן הפסוקים שהם דברי משה לבדו בפרשתינו ולדבר משה אל ראשי המטות · עכ"ל כל דבריו היו מדברי

הקב"ה ומסוך הפסוקים יחד · כלל אחד נאמר ה' את משה וידבר משה אל ראשי המטות לבני ישראל לומר כלומר לא לומר לא תלמדו שהמילות הולות הוא מלבי ה"ו ולא בניו הקב"ה אלא זה הדבר אשר ציוה ה' בימו לבניו ואני מפרש המתורגם לכם :

עוד ירצה באומרו וידבר משה אל כל בני ישראל ככל אשר ציוה ה' את משה בענין הפרש המסופק להם והוא לו מרו וידבר משה אל ראשי המטות לבני ישראל לאמר זה הדבר אשר ציוה ה' · ויש כי יהיו כדר כך · והענין הוא שבענין הנדרים יש מילוקים רבים ולכן כל מוחא ומוחא מליש בשם · ויש בנדרים פיוסים שיכול החכם לדורשם בדבר' לבלות ישראל · ויש בהם פיוסים שלא נתנו להאמר אלא לחכמי ישראל בלבד · והנה בתחלה לאמר הפסוק בכלל ויאמר משה אל בני ישראל ככל אשר ציוה ה' את משה בכלל פיוסי הנדרים והשבועות · ולאחר מכ"ך בפרטיהם חילק משה את הפיוסים ואמר וידבר משה בענייני הפיוסים מקצתם לאמר אל ראשי המטות והם החכמים שבהם . ומקצתם לאמר לבני ישראל והם כללות העון השם ולאמר להם זה הדבר אשר ציוה ה' כלומר לכל אחד ואחד מהם ולכל בת ובת משה לאמר להם זה הדבר אשר ציוה ה' . ויש כי יהיו נדר לה' כלומר אל תהי רגיל בנדרים וכמ"ש טוב אשר לא תדר וכו' · ולאחרים ויש כי יהיו לה יהיה בנדרים מרובים · ולאחרים כדר לאחד יספיק · וגם לאותו הנדר היחידי יהיה לה' כלומר על דבר מצוה שהוא לה' וכמו כן בענין השבועות לא יהיו שבועות מרובים אלא מועטות והוא לומרו לו השבע שבוע' לחת ולגבי לרחים לגיודנו שיש נדרים שיכול החכם להתיר לותם ויש נדרים שאין לחכם להתירם ויש נדרים שאין רשות לחכם להתיר לותם ולגבי לרחים לגיוד לותם דין גמור שהנדרים תלוים על דבר מצוה כגון ברכות וכו' והוא לשון הרמב"ם ז"ל בפרק ג' מהלכות נדרים וז"ל לרבעה דברים יש בין נדרים לשבועת ביטוי · שבשבועת ביטוי אין שבועה חלה אלא על שבועה . ובנדרים יחול נדר על נדר · שמתפיס בשבועה פטור ובנדרים חייב · אין שבועת ביטוי חלה אלא על דברי ברשות ונדרים חלות על דברי מצוה כדברי ברשו' שבועת ביטוי חלה על דבר שיש בו ממש ועל דבר שאין בו ממש · ונדרים אינם חלין חלה על דבר שיש בו ממש · עכ"ל והכלע"ך לומר כי לרבעה דברים הללו נרמזו בפסוקים הללו והנה באומרו בנדרים כלשון עתיד כי ידור נדר . ובשבועה לשון עבר או השבע שבועה לתת להשמעינן כי הנדרים חל נדר על נדר והוא לומרו כי ידר נדר כלומר יחד על דבר שבבר יש בו נדר לאחר · ולאחרים בשבועה לעתיד עתיד לו השבע שבועה הלומר אם בבר בשבע לא יחל להשבע עוד שבועה אחרת אלא לאחת בלבד ואין שבועה חלה על שבועה · ואומילא חייתי כי המחפים בשבועה לעתיד עתיד כי כן לאמר לשון לשעבר או השבע שבועה בלשון עבר · וגם כן שבועה לאחת ולא שבועה על שבועה · ולאחרים המחפים בנדרים חייב שכן כתיב בלשון עתיד לאם כי ידר נדר כלומ' ידר נדר על נדר והוא מחפים בנדרי' ולכן חייב ובלומרו לאחר כי ידר נדר מילת לה' לאחר שלאחר לו השבע שבועה לא לאמר לה' לתת להשמיענו שאין שבועה חלה אלא על דברי ברשות ולכן לא נזכר בשבועה מילת לה' לאחרים כלל על דברי מצוה כדברי ברשות ווזהו מ"ש לאם כי ידר נדר לה' ולא דברי ברשות · וכמו כן נדר לה' ולא דברי מצוה ואומילא תיתי שבלומרו לה' ירמוז שיש קבדר דבר שיש בו ממש והוא לה' לאחרים מחפים השבוע' שלא יחל דברו על דבר שיש בו ממש ועל דבר שאין בו ממש ולכן לא בתיב בם מילת לה' חלה בשתם לו השבע שבועה שתם שיסים חפי' לאחרים לא יחל דברו

מה שיסים על נפשו · מה שאין כן בנדרים · ולגבי נימוו מ"ש אלא שהמגיד הוא בשבועה בחיי המלך ולכן נזכר בהם לה' · לאחרים בשבועה בחלו בשבועה במלך עצמו ולכן לא נזכר בהם לה' · ומ"ש לאסור לאחר מיסר על נפשו בא לגמדנו רמז לאחר מה שתחלנו ולאמרנו אל תהיה רגיל בנדרים וכו' אם לא לגמרך גדול ולגמרך מצוה דומיא דאותם שנשבע גדולי עולם שבשבועו ליעדם ולאו אם אומר ואומ"ך ודו"ך ואומ"ך נשבע למדובתו ובוע"ן לרות · ודו"ך לאחיאי . והנה הגיד הקב"ה עיני ומצאתי לותם רמוזים בפסוק הזה · והנה מ"ש לאמו"ר רמז ולאמר לו השבע שבועה כלומר אם ירצה להשבע שבוע' יהיה מן לאחר מהשלשה דברים הנ' הראשון הוא לאמו"ר דבר שהוא לאסור כמעש' דיוסף עם לדוכתו שהיה בה לישור לשבת לים · ולישור כשב"ן · השני הוא לאי"ר רמז למעשה דבועז עם רות שמן הדין היתה מותרת לו רמז שלאמרם לו לשם טהורים וכשרה ובניים לכי · והג' השבע שבועת לישר שלא לבועז בה ולאכל את ענמו כדבר המותר לו ולכן קרבת לותו בשם לישר ולא לישור · השלישי הוא על נפשו · רמז למעשה דוד המלך ע"ה עם לבישי שבשבע על דבר שהיה בו נפש בסריבת שאול ע"ה ולאמר לו אם תהרוג לותו לבי להרוג לותך ולאם על נפשו . ועבשיו כיולר מה שאמרנו למעלה שחילק מרע"ה דיני הנדרים והשבועות מקצתם לראשי המטות והם החכמים · ומקצתם לבני ישראל · ומ"ש לא יחל דברו דין הוא לומרו לראשי המטות ולאמר להם הוא לא יחל דברו לכל לאחרים מוחלין לו בהתרה ודין הוא ניתן להאמר לי"בלו"ה עם כי לם לראשי המטות בלבד ולכן התחיל כדין הוא תחילה · ואח"כ לאמר הדין השני לכללות בני ישראל והוא לומרו בכל היוצא מפיו יעשה · ובריבים כל ישראל לקיים לת נדרם :

עוד ירצה באומרו וידבר משה אל ראשי המטות לבני ישראל לאמר לומרו דין פשוט :

ורבי'או הרמב"ם ז"ל בפרק שני מהלכות שבועות וז"ל · כיצד מתירין יבא השבע לחכם המובטח לו לשלשה הדיוטות שם אין שם מומחה וכו' · וכתב הרמב"ם ז"ל שם וז"ל ודבר זה אין לו עיקר בתורה שבכתב אלא כך למדו ממשה רבינו מפי הקבלה שזה הבתוב לא יחל דברו שלא יחל הוא לעצמו דיק · קלות ראש בשאט נפש בענין שבא · וחלוקת לת שם לחכם לכל שם נחס וחזר בו חכם מתיר לו עכ"ל · וכן כיולר רש"י ז"ל בביולר הפרשה :

ועל ע"ך הפעוט לרמוז זה בענין בפסוק באומרו וידבר משה אל ראשי המטות רמז לחכם מומחה ואם לא ינצא שם חכם מומחה · אז לבני ישראל לאמר לו מותר לך מותר לך וכו' · וזה הדין למדנו לותו מזה הדבר אשר ציוה ה' למשה בענין הענבל כמו שפירשו חז"ל בפסוק ויכתב ה' על הרעה בכיולר הקב"ה לאמר כתבתי על שבועתי ומרע"ה חכם מומחה הפר לת נדרו ואמר לו מרי אין כאן נדר אין כאן שבועה ולו ויכתב ה' על הרעה לשאר דבר לבעשות לבמו · ולן לאמר הפסוק בלשון זה וידבר משה אל ראשי המטות · לבני ישראל לאמר · זה הדבר אשר ציוה ה' · הוא לא יחל דברו לכל לאחרים מוחלין לו :

דרוש ראשון למשמרת ר"ח אלול

הברכה אשר תשמעו אל מצות ה' אלהיכם

גרסינן בגמרא במסכת ברכות פרק ח' . כדף ל"ג וז"ל ואמר רבה בר חנינא משמיים דרב כל העושה דבר בעבירה ומתביים בו מוחלים לו על עומתין שנאמר לנעון תובבי וכושת ולא יהיה לך עוד בתחון בפי

מפני כלימתך כספרי לך לכל לשון עשית כאם ה' אלהיך ·
ודילמא נכור שאני · תלת מסכת ויאמר שמואל אל שאול למה
הרגזתני להעלות אותי ויאמר שמואל נר לי מאד ופלשתים
נלחמים בי וה' סר מעלי ולא ענני עוד גם ביד הנביאים ·
גם בחלומות ואקרא לך להודיעני מה תעשה · ואלו תורים
ותמים לא קתני משום דקטליה למוב עיר הכהנים · ומכין
דאחילו ליה מן שמייה שנאמר ויאמר שמואל אל שאול מחר
אתה ובניך עמי · ות"ר יוחנן עמי במחיצתי · וכבנין דמרין
מסכת והוקעתם להי' כנבעת שאול בחיר ה' · יעתה כת
קול ואמרתם בחיר ה' · עכל"ה :

ופוד דאמרם ועמוד דמכוון את הנברתי' כעה"ז
שלא יהטאו ושלא ילכדו בתוך פח המוקש של
היצר הרע המפיות ומדיח את האדם ומורידו לבאר שחת
כמ"ש ז"ל יורד ומשפיל · עולה ומקטרג · מוטל רשות ויורד
ונוטל נשמה · הוא מדת הכעוס · כי בהיות האדם מתכעים
ממי שגדול ממנו לא יבא לידי חטא לעולם · כי בהיותו יודע
כי גבוה מעל גבוה שומר וגבוהי' עליהם ויש דין ויש דיין
ויש עולם אחרן · ויש שכר טוב לצדיקים · ויש פורענות
לרשעים ימצא מן החטא מכל וכל · והקדמים ז"ו ביאורו חוץ
ז"ל בגמרא במסכ' שבת פרק ט"ו פרק כל כתבי כדף קי"ט
ע"ב וז"ל :

אבל עולה לא חסרה ירושלם אלא מפני שלא היה להן
בושת פנים זה מזה שנאמר הוכיחו כי תועבה
עשו גם בוש לא יבושו וכו' · וירמיה סימן ח' · והכי רש"י ז"ל
ביאר בגמרא ז"ל · הוכיחו כי תועבה עשו וגו' · סיפיה
דקרא גם בוש לא יבושו וגם הכלם לא ידעו וכו' :

וראוי לדקדק כדברי רש"י ז"ל כי נראים שהם מיותרי'
לגמרי מכל וכל · כי בכר עולה ע"ה הביאו
הפסוק שלם ואמר שנאמר הוכיחו כי תועבה עשו גם בוש לא
יבושו וכו' · אם כן מה הוסיף רש"י ז"ל לומר סיפיה דקרא גם
בוש לא יבושו וגם הכלם וכו' ועוד ראוי לדקדק מה כוונתו
לומר סיפיה דקרא · ובי הנעלם מעין כל הוגה ספר כי
סיפיה דקרא הוא :

דאמנם מה שכלע"ד בזה הוא לומר שרש"י ז"ל במתק
לשונו רצה ליישב דברי עולה ע"ה שאר
נין להם שחר · מפני שהביאו ראיה מן הפסוק שלא חרבה
ירושלם אלא מפני שלא היה להם בושת פנים זה מזה · והפ'
לומר הפך מדבריו שנאמר הוכיחו כי תועבה עשו · ולכן
מעיד הפסוק שהיה להם בושה · ולכן אמר רש"י ז"ל שאין
ראיית עולה ע"ה מן חכי הפסוק הראשון שאמר הוכיחו כי
תועבה עשו אלא הראיה הוא מן חכי הפסוק האחרון מסיפי'
דקרא שאמר גם בוש לא יבושו והכלם לא ידעו · לכן יפלו
בנופלים בעת פקודתם יכשלו אמר ה' · וז"ש רש"י ז"ל סיפיה
דקרא גם בוש לא יבושו וכו' · כלומר מסיפיה דקרא היה
הראיה של עולה ולא מרישיה דקרא · ומכח שהיה בכר
בתיישבו דברי רש"י ז"ל · שהמכם עתה מתחדש לנו קושיא
גדולה כדברי עולה ע"ה לפי פירוש רש"י ז"ל שפירש כי
מסיפיה דקרא יותר מרישיה :

אבדיא מיכולים אנו לתרץ בעד עולה כי הם
דמסיק ליה יותר דריש במ"ש גם בוש לא
יבושו וכו' לכן יפלו בנופלים וכו' · ושבה"ע עדיין קשיא
מיניה וביה שבתחילה משמע שיש להם בושה · מדקאמר
הוכיחו כי תועבה עשו · ותמ"ל לומר גם בוש לא יבושו וכו' :

אבדיא שהיו יכולים לדרוש הפסוק בחופן לחר ·
ובזה לא קשה מידי ויהיה שיעור הפסוק כך

שמחוה הנביא לישראל ואומר להם הלא תבושו וכו' כי
תועבה עשיתם וכו' · ותמ"ל ואומר גם בוש לא יבושו
וכו' · ומכח זה הפירוש לא יתכן מדקאמר קרא שלא לבושו
כי תועבה עשו · והוה"ל קרא הוכיחו כי תועבה עשיתם
והוה קרא כולו לבוכח · ומהלא קאמר קרא הכי שמע מינה
שהיו ניחוי הנביא לישראל והדרא קושיא לדוכתין :

ולכן הכלע"ד בזה לתרץ הוא בשני דרכים · הן
בדרוש שביעור הפסוק הוא בלשון תמיה ואומר
הנביא היתכן שחזרו בתשובה ישראל לפני והוכיחו כי תועבה
עשו · ומשיב הנביא ואומר גם בוש לא יבושו וכו' · כלומר
לא מיבעיא שלא חזרו בתשוב' שלימה שלא גם בוש לא יבושו
בבושה בעלמא · עוד יותר ריבוי הכם כלומר לא מיבעיא
שלא חזרו בתשובה על מה שעבר אלא מחרם בתחדם להם
העבירה כי גם בוש לא יבושו וכו' :

או בדרוש הפסוק בחופן לחר והשתא לתי שפיר דברי
עולה שאמר לך חרבה ירושלים אלא מפני שלא היה
להם בושת פנים זה מזה שנאמר הוכיחו כי וכו' · וירמה
התמה שהיה להם בושת פנים מן הקב"ה עצמו כמ"ש
הוכיחו כי תועבה עשו והיה שעז' שנקראת תועבה
התמנם היה להם עון לחר והוא כי גם בוש לא יבושו והכלם
לא ידעו זה מזה · ולכן בעבור העון הזה יפלו בנופלי וכו' ·
והשתא לתי שפיר דברי רש"י ז"ל שאמר סיפיה דקרא גם בוש
לא יבושו כלומר מרישיה דקרא ליכא למשמע מיניה דרשת
דעולה שהדרכה מיניה משתמע שהיה להם בושת פנים
מה קב"ה כמ"ש הוכיחו כי תועבה עשו · התמנם מסיפי'
דקרא שאמר גם בוש לא יבושו והדרשינן אותו על זה מוה
לכן יפלו בנופלים בעת פקודתם יכשלו תמר ה' והשתא לתי'
שפיר דרשת עולה : סרי למדנו שמדרשת הבושה שפילו זה
מוה היא מדרשה גדולה · מכל שכן הבושה מלת הקב"ה
ולא תתמר לעקרת דמלתא כיצד תמר עולה לא חרבה ירוש'
שלא מפני שלא היה להם בושה זה מזה והיכא לחריבי בגמ'
ויש לומר דהא והא בגמרא · וכן תירצו בתוספות בבא מציע'
פ' הלן מציאות כדף ל' ע"ב וז"ל לא חרבה ירושלים אלא על
שדמו בה דין תורה · ות"ת דכיומא תמר מפני שכחת חכם
ויש לומר דהא והא בגמרא ליה · ויש לדקדק שם בתוספות
תמהי לא הזכירו הא דעולה וכמה לחריבי דליכא בגמרא
ובמדרש · ושקדמה זו מבוארת בדברי חז"ל בגמרא במסכ'
נדרים פ"ב כדף כ' וז"ל :

תניא וכעבור תהיה ירחתו על פניכם זה בושה
לבלתי תחטאו מלמד שהבושה מכשלה לידי
ירחת חטא · מכאן אמרו סימן יפה בחדם שהוא בייש
חבירים אומרים כל אדם המתביים לא במהרה הוא חוטא ·
ומי שאין לו בושת פנים בידוע שלא עמדו אבותיו על הר
סיני עכ"לה :

ולבאורה מוכל לומר שלהיות שלא לימדו אותו
מדת הבושה בקטנותו אם היו נ"מ
בכוונים שלו ולכן עומו הוא בצורה ומוכל להטיל בהם פגם
וכו' · התמנם עדיין קשה תיכף בבניס הראשונים של מי
שעמדו על הר סיני · התמנם בניהם האחרונים לא חדם ח'
לא יהיה לו בושה משום שכי נטיל פגם בקדשים בהבות
הראשונים שעמדו על הר סיני . ונאמר דפשוט נמור בידוע
שלא עמדו אבותיו על הר סיני :

ונלע"ד לפרש שהפגם הזה שאמרו חז"ל לא תלו אותו
אלא בו עצמו ולא באבותיו ח"ו ופשוט הוא
שמי שאין לו בושה היכו מוכיח ישראל . ובוכתם לומר שהוא
בן גרים והיכו מוכיח ישראל ולכן אין לו בושה ובידוע ידיעה
גמורה שמאחר שאין מקום הבושה על פניו שהיכו מוכיח
ישראל

שר אל שיענדון על הר סיני כעבור שבסיכו שם נעטו ישראל על הכוסה · וכן כתב רבינו נסים ז"ל בגמרא ז"ל ולא עמדו לחבותיו על הר סיני שהרי כתן טעם למעמד הר סיני לבעבור תהיה יראתן על פניכם · וכתיב לית תמר ישנו פה עמנו עומד היום ואת אשר איננו פה · ומי שלין לן בוסת פניס לחיבו מזרעם עכ"ל · וכן ראיתי להרש"ם ז"ל שפירש קרוב לחמוד ז"ל · שלא עמדו לחבותין על הר סיני כי משם ירשו הכוסת עכ"ל · הרי חבל נביאים מתנבאים בסנהדרין ז' לפרש ואומר שמי שלין לן בוסת פניס בידוע שהוא מזרע החומות ולא מזרע ישראל שעמדו על הר סיני ושם הרויחו ונחלו מדת הכוסת פניס ואחר שכיאתנו ת"ש בידוע וכו':

ראוי למו לבא עד כונת הברייתא בעצמה · תחילה בעצמה · כאמרו ובעבור תהיה יראתו על פניכם זו כוסה · מכין לכם לחזל להסיר הפסוק מפשטו שהיא הירחה ממש וכמש"ה ואל ידבר עמנו אלהים פן נמות ויאמר משה אל העם אל תיראו כי לבעבור נסות אתכם בא האלהים ובעבור תהיה יראתו על פניכם אירחה ממש · ודרשו חזל זה כוסה · ואנב נדקדק גם הדרשה השנית כמש"ה לבלתי תחטאו מלמד שהכוסה מביאה לידי ירחת חטא · והנה הדרשה הראשונה עדיין לא נתלמדה בידינו והוא פושיף במילת מלמד ועדיין לא למדנו כלום · ובשלמא כפי פשוטו שמדבר בירחה ממש אתי שפיר מ"ש קרא לבלתי תחטאו ויהיה יראתו מחמת הרוממות ממה שראו את כבוד אלהי ישראל · וירחה מחמת העונש כמ"ש ואל ידבר עמנו אלהים פן נמות · עוד ראוי לידע מהיכא הסכימו ואמרו מכאן למדנו · וגם כן מה לנו ולסימנים מאחר שכפי דבריהם הוא פסוק מפורש · עוד ראוי לדקדק כונת אחרים · מה מסייעים לדברי ת"ק או מה חולקים עם ת"ק · ואנב נדקדק הלשון הוא דקדק ואמר לא במקרה הוא חוטא · מהו לא במקרה · וכל"ל אינו חוטא · ועוד ראוי לדקדק תחילה כמ"ש ומי שלין לן בוסת פניס בידוע שלא עמדו לחבותין על הר סיני · וקשה טובא מאחר שהוא חוטא ואין לן בוסת פניס לחבותינו מה חטאו לומר שלא עמדו לחבותין על הר סיני ;

ודנלע"ד לפרש כמאמר הזה הוא, דת"ק דקדק בפסוק בלשון בעבור תהיה יראתו על פניכם · כי הירחה אינה על העניס אלא היא כלב · ואדרבה הירחה שהיא על הפניס ולפניס היא ירחה מחמת ירחת העונש ואינה טובה · וכי כל"ל למען תהיה ירחתו בלבבכם · ועוד דקדק בלשונו עתה לאחר כל מה שרמז כסיס וכפלאות ובבוהות לבלתי תחטאו · וכיצד תיסק מדעתינו שעתה יחטאו · לאחר שנפסקה ונחתם מסס במתן תורה ;

ולכן קאמר הכי וכעבור תהיה יראתו על פניכם זה בוסה · ונקדחת בלשון ירחה להודיע שהי' ירחה ובוסה מהאלהים מחמת הרוממו' והגדולה שראו בסיני תפול הכוסה על פניהם · והוסיף קרא ואמר לבלתי תחטאו מיותר ללמדך לימוד חדש אחד · וזהו מ"ש מלמד שהכוסה מביאה לידי ירחת חטא · דוק ותשכח שמא שהדרשה הראשונה שאמר זה כוסה וזה אינו כוסה לא אמר מלמד אלא אמר זה כוסה · והדרש השנים אמר מלמד שהכוסה מביאה לידי ירחת חטא בעבור היות מילת לבלתי תחטאו קשה מאד כי היכי תיסק מדעתין שעתה יחטאו אחר שנפסקה וחתמה מסס · ולכן אמר ת"ק דקדק מהדרשה הראשונה והלימוד הוא שהכוסה מביאה לידי ירחת חטא ומדלפקה קרא לבוסה בשם ירחה ואמר לח"כ מיותר לבלתי תחטאו שמע מינה שהכוסה מביאה לידי ירחת חטא · ולכן נקרחת ירחתו · ומש"ה לא היה לומר ובעבור תהיה יראתו על פניכם רמז לבוסה

סותם וחת"כ מפרש בתחלה סתם ולאח"כ מתן לפניכם היום ברכה וקללה. וחת"כ פירש והיה כי יביאך ה' אלהיך וכו' ונתת הקללה פולין קבל מיותר הוא והוה ליה לאתחולי בברשה מפסוק והיה כי יביאך וכו' ויספיק. ועוד כדקדק מילת היום מאחר שהברכה והקללה הם בהר גריזים והבר עיבל לעתיד כשיכנסו לארץ כיצד אמר קרא היום וקשה לפרש ולומר שמילת היום קוטל לקבלת הדברים הקללה והברכה. ותמהני תמיהת הברכה והקללה יהיו בהר גריזים והבר עיבל ואחר מדקדק בלשון דקדוק בחומרו את הברכה ואתן ובמין הם ריבויים. ואחב מדקדק מה שדקדק כל המפרשי' וגם הש"ז דקדק למאי לאחר תשמעו. ובקללה אמר אם לא תשמעו:

ודהנ"ל"ד לפרש הוא עם מ"ש חז"ל שספר משנה תורה כולו משה מפי עצמו אמרו להוכיח את ישראל. ולכן כל התוכחות שהוכיחן על מה שעבד לא זכר עמהם בין בלשון יחיד בין בלשון רבים. והתחם כל המוייפ שהם על העתיד לבא בהכנסם לארץ ישראל היום אותם בלשון יחיד כדי להוהיר אותם שיהיו כולם חוץ לאחד בעבודת פורלס דוק ותשכח בכל הפרשיות הללו בכל הכתוייפ שהם בלשון יחיד ולכן בהתחל הפסוק ואמר רשי' פנכסת ישראל לפני במי מתן לפניכם מתחה לחת מהוום גלגל אחד מיתה כדי שתהא המתחה כדין ובשורה ולכן הזכיר מילת היום מיותר ופירש מה היא המתחה כדי שתהא מתכ' בלגים ולא תהא מבותרת שהיה בטילה ולכן פירש ואמר בסתם שהמתחה היא ברכה וקללה ואחר שפירש לותה בדרך כלל לענין דין המתחה. התחיל לבאר פרטים ואמר תעבר שתמרית בסתם שהם שתי מתנות ושם ברכה וקללה. עכ"ל צריך תמי להודיעך שהם שתים שהם ארבע. בעבור כי ברכה נחלקת לשתים. והקללה גם היא נחלקת לשתים. וזו בחומן כמ"ש הש"ז בפסוק אם שמוע תשמע. שמוע אחד פעם לחת מסתכלין לותו פעם שניה. וכמו כן בענין הקללה. וכמ"ש הש"ז מקוש בורית מקוש. ושבירה נורית עבירה. ולו בחומן שני במ"ש הפסוק ברכה לברכה נופלת. ומילת הנמנת לברכה לחת. ומילת הברכה לברכה נופלת. וכמו כן בקללה יש שתי מיני קללות תעבד. שלא בתפרשו בפסוק בפירוש בעבור שלא להרבות בקללות. התחם עכ"ל יש להם מקנת רמז בפסוקים. ונתחיל בברכות שהם כ'. והנה הברכה הראשונה תשמעון תהיה היא אשר תשמעו אל מצות ה' אלהיכם ואין לך ברכה גדולה מזו. ולכן הפליג הוסיף חלה עליכם מהיום. וזהו מ"ש אשר אנכי מצוה אתכם היום. ואחר כו"ו הענף והקללה סמוך לפ' כלומר והקללה גם היא כחלקת לשתים כמו הברכה. התחם כדי שלא לפתוח פיו לשטן לומר בתחלי ותלה הדבר בהם לא ואחר הם לא תשמעו אל מצות ה' אלהיכם. וסרתם מן הדרך וגם הקללה תחול מהיום כמו הברכה. וקוטל לותה שבית תשב תכני מצוה אתכם היום. והנה הקללה הגדולה היא לעבת אחרי אלהים אחרים אשר לא ידעתם. ואין לך קללה גדולה מזו ללכת אחרי אלהים אחרים. והדי כתבתי הברכה ה' והקללה אחת. התחם לעתיד לבא יתנלו הברכה האחרת והקללה האחרת והוא לומרו אל הארץ אשר אתם לרשתה שם שמה לרשתה לו וכתתם את הברכה על הר גריזים ואת הקללה על הר עיבל. והרי כת פרשו האחרי הברכות והאחרי קללות. וחוזר לומר את הברכה ואת הקללה בשבי אתין לרמוז לענין אחר ש"ל. שהאמת שהברכה היתה על הר גריזים. התחם עיקר הברכה היתה על הישובים בהר עיבל. והקללה היתה על הר עיבל ועיקרם היתה על הושבים בהר גריזים. ובונת הקב"ה היתה לכלול דיבה ברחמי. ואחמי בהיכלי. הברכה עם הקללה והקללה עם הברכה. ולכן כופר בברכה לחת מיותר. ובקללה לחת מיותר. חוזרין להקדמתינו שאין ברכה גדולה בעול' יותר מהי שהוא שומע להקב"ה ווהו. מ"ש הברכה אשר תשמעו אל מצות ה' אלהיכם וכו' והמצוה העיקרית היא שנצטוו בה בסיני כמו שאמר הברות ואחר משה אל העם אל תיראו כי לבעבור נסות אתכם בא האלהים ובעבור תהיה יראתו על פניכם והיא הכוונה. כמו שאמרנו בתחל ההוש. וכן הסקדמה הזאת מפורשת גם כן במאמר שהפנינו בפתח עינים כמ"ש אחר רבות בר חביבא סבא. מוחלים לו על כל עוונותיו דבר עבירה ומתביישים בה. וכו':

וראוי לדקדק במאמר הזה. תחילה מילת כל כללה למאי חיצטריך והיא קושיא הנסובה בתלמוד עוד רחוי לדקדק בח"ש דבר עבירה: ויספיק לומר כל העושה עבירה ומאי דבר עבירה דקאמר. עוד רחוי לדקדק מילת כה סמיותרת ויספיק לומר ומתכיים סתם. עוד רחוי לדקדק בח"ש בעל התאמר מוחלין לו על כל עוונותיו שאתא למען תזכרי ובושת ולא יהיה לך עוד פתחון פה מפני כלימתך בכפרי לך לכל אשר עשית כתם אדני ה'. והן אתת כי ממה שאמר הפסוק בכפרי לך לכל אשר עשית שמע מינה שמוחלין לו על כל עוונותיו. התחם עדיין מבל לומר הלא מפורש שפיר שמוחלין לו על כל עוונותיו לא לכל הכתוב על לותה העבירה עצמה. ויהיה שיעור הכתוב לכל אשר עשית בלותה העבירה כין שיהיה בשוגג. כין שיהיה במזיד. כין בלותם. כין בהעם. אם כן מהיכא תיתי לומר שמוחלין לו על כל עוונותיו שעשה לפי שהברים מחכים. עוד רחוי לדקדק בח"ש [illegible] נבור שחני ולמה תשים הדבר בסתם בלשון הילמת והל"ל נבור שחני ופשוט הוא דלא לפניכן יחיד מנכור. ואחב רחוי לדקדק בהבטי רש"ז שפירש בפרשת ז"ל למען תזכרי ובושת סיפי' דקרא בכפרי לך לכל אשר עשית. ומה מקדש רש"ז על התם תין בידינו ספר יחזקאל הנביא ע"ה. ועוד רחוי ליתן טוב טעם למ"ש חת"כ חלה מסבת. ואחמה שנותל חל שחול למה תרבותני וכו' והנם כל הפסוקים התלו הם מיותרים מאחר שתין רחיה ונלתי מסופים דקרא שאחר ולא עכני עוד בם ביד הכבירים גם בחלומות ותלו תוהים ותמים לא קאמר הת כן מה מוכך להביא כל הפסוקים הקודמים. עוד רחוי לדקדק בח"ש מאחר שאחר ומכין דאחילו ליה מן שמיא שנאמר ואמר שמוע חל שחול מחב אתם ובכיך עמי. ור"ה יוחנן עמי במחיצתי. ורבנן לא ישר בעיניהם דאמיר ר' יוחנן שלא דרשו ממקום אחר בפסוק והוקעמוס לה' בפנעת שחול בחיב ה' יפתח את קול ואחמה בחוב ה'. ורחוי לדקדק למה ר' יוחנן לא סביר דחיה מרחית הפנן. ולמה הפנן לא סביר החיה מרחית ר' יוחנן. ועוד קשה טובא לרחיית הבנן שהביאו מפסוק והוקעמוס לה' בפנעת שחול בחיב ה' יפתח את קול ואחמה בחיב ה'. ודילמא לא אקרי בחיב ה' ובתפרש עונותיו חלה בעבור שנסדש על קיבוש ה' כמ"ש חז"ל שאחה שחול לשחילת מהו למעדיק ואחה לו אם עדקת את משתך ולא רצה למעדיק וכו' ומפני מיתתו ושריפתו אם שנקבה בחיב ה' ולא מפני שנשה דבר עבירה ובפשלמת לה' יוחנן לתי קפיד דסמיך ליה מחר אתם ובכיך עמי חלמת שלא הזכיר חוביו ותומים. התחם לרבנן אין בחיב מבטן בלל ואימא מיתתו כפרתו ולא בעבור שנתביש בדבר עבירה:

והביאור

והביאור ירצה שהנה רבה כפר מניעה סבת ע"ס · אחת להשמיעכן מלחת חדשה · שהן לחמת ולמוכה מ"ש חזל אין לך דבר שעומד בפני התשובה · החוכה כמעה עוד דבר לחר יתר טוב מן התשובה · והוא העושה דבר עבירה ומתביים ממנה שימנה ממנה כמה טוכות יותר מן התשובה · והענין הוא שהתשובה גריכה כמה תנחים · התחלי הרחמן הוא לסיות שעת התשובה בשעת העבירה · התחלי השני הוא לעשות בכל מין עבירה ועבירה תשובה המועלת לגים · התחלי השלישי לגרף עם התשובה וידוי דברים כמ"ש חזל · משל"כ בעושה דבר עבירה ומתביים בה וכו' כאשר נבאר פרטים בע"ס · והוא לומרו פתח דבריו כל העושה דבר עבירה · ולמר כל לכלול כל מיני עבירות שבעולם בין קלות · בין חמורות · בין בשוגג · בין במזיד · בין באונס · בין ברצון · בין בדיבור · בין במעשה · וזהו מ"ש דבר עבירה לומר בין בדיבור בעלמא · בין בעבירה עצמה · ובלומרו ומתביים בו רצה לומר שאין גריך לוידוי דברים אלא לעושה לחודא ואין גריך לומר חטאתי עויתי פשעתי וכו' · וכן מוכח מהפסוק שמביא רגיל ממנו בלומרו ולא יהיה לך עוד פתחון פה בלומר שיוכל לומר חטאתי · עוד רמז בדבריו שאין למעשה הזה זמן קבוע אלא בהיום וזמן שיהיה מועיל מ"ש בשני התשובה · הרי שהמעשה הזה הוא יותר חשוב מן התשובה · כמה שמלתת חדתת להשמיעכן מלתת חדתת בלומרו דבר עבירה ומתביים בה להשמיעכן מלתת חדתת לחלריהי והוא שהפילו שם לא עשה עבירה ממש אלא היום רמז על דבר עבירה בעלמא הפילו של דיבור דברי בעלמ' ומתביים בו עם יכולת בעושה הוא למחול כל עוונותיו שעשה בימים שמולך ועד לותה השעה שמתביים בה · משל"פ בתשובה כמו שלמרנו ודבר זה פוה רבו יתירה :

והביא רלה מדבריו מהפסוק שלמר למען תזכרי ובושת וכו' והנה הפסוקי' הקודמים מספרים בגבות ישרחל בשעת מעשה עגל · ואחר שכל למר וזברת את דרכיך וכלמת וכו' · והטעם שלמי משה לותך וזברת את דרכיך וכו' · הוא בעבור למען תזכרי ובשת ויהיה מולת למען כתיבת טעם · למה הני משה לותך וזברת את דרכיך · למען תזכרי ובושת · וכל כך תהיה גדולה שבושה שמתוך כך ולא יהיה לך עוד פתחון פה מפני כלמתך ולו בלשון כלל כיון קרא ולמר בכפרי לך לפל לשר עשית · ומודע הוא שאין דבר יותר גדול מן הכפרה שכן סדרם חוא מחילה · וסליחה · וכפרה · מחילה · לחטא · וסליחה לעון · וכפרה לפשע · שהוא במזיד :

והנה רמז חזל סרגיש שכוכל לדחו' רחיית בעל המחמ' שהביא מן הפסוק הזה בסיותו דורש הפסוק בדרך לחרת · ויהיה שיעור הכתוב כך · וזברת את דרכיך וכלמת וכו' · ומודע הוא כי הכלימה היא פחות מהבושה ולו והקמותי לכי לת בריתי לתך וידעת כי לכי ה' · וזולת לשם לך למען תזכרי ובשת ולתמדתי עוד בושה מלבד הכלימה שבכלמת הרחשונה ושלא לומרו ולא יהיה לך עוד פתחון פה מפני כלימתך הרחשונה · ומוסף עליה הבושה האחרונה · ולחי לא כחטאתיכם תעשה לכם שלא בכפרי לך לכלותר עשית כלום לדכי ה' המרחם על בריותיו בחינם · ומלא שמה שלמר בכפרי לך היינו מקושר עם מה שלמעלה ממנו הלא מלתת בחתי בפשע הוא · לכן למר רשו"ל סיפיס דקרא בכפרי וכו' הוא · כמלא שהכל ענין לחד הוא והוא קשור זה בזה · למען תזכרי ובשת וכו' בכפרי לך לכל לשר עשית כלום לדכי ה' · ובלומרו לכל לשר עשית ס"ע שמולנין לו על כל עוונותיו :

והקשה שמקשה ולמה דילמת נכור שמי ולמה בלשון דילמת כלומר בכדון הוה יש כו מדרי לכלן ומדרים לכלן ליכה למימר דילמת נכור שמי מכן מפסוקים כלמדים בכללות ישרחל · וליכה למימר נם כן מדקה חזינן שנלמדו בלשון יחיד למען תזכרי ובשת וכו' · שמע מינה לדרשה קה לחו למשמע מכאן נם ליחיד ולכן מהלי קרה ליכה למשמע מינים · חלה לי ליכה למשמע מזה שהוא קרה דכתיב ולמר שמולל ל שהול למה הרגזתני להעלות לותי וכו' וזכירת הפסוק מתחילתו ועד סופו להשמיענו כל הדרשות שנלמדו למעלה נמלו במעשה הזה · כי הכה בשהול המלך נמלו בו עבירות קלות ועבירות חמורות · עון המוד והוא עג"ל · ועון ע"ד בהריבת מה עיר הכהנים · ועבירות קלות על לשר לה עשה חרון לף בעגלך לעג"ל שנתכוון לשם שמים כמו שדרשו חזל בפסוק ל תתי נדיק הרבף · ולל תרשע הרבה · והנה מה שהתחיל שמואל להוכיח לת שהול היה על הע"ז והוא מלי דקמן ולכן לת"ל למה הרגזתני ולמרו חזל לה דייך שהרגזת לת כולך חלה נם לותי עשית ע"ז וכשם שכפרעים מן העובר כך כפרעים מן הנעבד כמ"ש וכל שהי מנדים לעשה שפטים לכי ס' · והשיב שהול הל שמואל על ולמון רחמן כי עת נרם היה לן בפיקוח נפש ומי כהם לתר רחמנא ולעפ"י שעל ע"ז יהרג ולל יעבור מלך שלכי שהוא נורך רבים וזמ"ש נר לי מלר ופלטתים כלחמים כי וללהים סר מעלי לנמרי להשיבני על ידי חורים ותומים וקוסיר לותם בחשלי כרמן · ולה עכני עוד נם כיד הנביאים ולומרו נם רמז לנכי דברים · רמז לחורים ותומים הנו' כרמן כמ"ש ולהים סר מעלי · ורמז לנביאים עלמם · ולמר נם בחלומות לרמז שכי מיכי חלומות כין על ידי חריס · הרי כרמז לרבעה מיני שהלות שתיש בלומרו נם כיד הנביאים · ושתיש בלומרו נם בחלומות · ולכן ולקרלתה ס"ח יתירה לרמז כי לכן ולקרלתה ס"ח יתירה והיא קריאה ממישי לחוב לעבו"ז שהיה בלימור להודיעכי מה לעשה ולמה רחמנא סעריה · ולמר לך כלומר בעבור שהכי תלמידך ולתה משחת לותי למלך על ישרחל ולין לי נואל זולתך · ושיב לו שמואל ולמה תשחלני ותשובתך היא מבוהרת כיום והיה ובית דינו סר מעליך מכל וכל והיה תשובה למה שלמרת שלתה מלך ולב מלך כיד ס' · ונתחדש עוד כי ויהי עריך וכו' · ולפשר לפרש ויהי עריך ויהי לויכך · ומורי חמי ז"ל פירש ויהי ערך זה דוד כלומר סר מעליך ויהי חלהים עם עריך זה דוד לויכך · מלבד שעיקר שהוא שבעיפה היה מתחלת מלכותך כשהר לה שמעת בקול ס' · ולה חורים ותומים לה קלמר כפירוש חלה נרמז ברמז בלמור למעלה · במלת ולהים סר מעלי · ומלי טעמ"ל הזכיר לותם מסו"קלים לגוב עיר הכפכי · ונתביים מלהזכיר לותם הרי מפורש ביחיד שנעשה דבר עבירה ונתביים ממנה · ובלותה שעה היה יחיד ולה מלך כדכתיב ויתקבץ שהול ולמרו חז"ל מלמד שנעשה הפגי מהמלכותו ולה תקבי ממה שעלה בחו"מ כמלך דדילמ' על שם הרשון עלה בך ונם לה ידע שכשתכה מן המלכות · ומכין דהחילו ליה מן שמייה שלמר ולמר שמואל הל שהול מחר לתה ובניך עמי ו"ר יוחנן עמי בחייתי · ורבנן לומרין מהכה וכו' ולה כעלים מה שלמרנו מ"ט ר' יוחנן לה סבר כרבנן · ורבנן מ"ט לה סברי כר' יוחנן ל

והענין הוא שר' יוחנן דריש יתורת דקרלת כמ"ש מחר לתה ובניך עמי · ולם היה בשורה על המיתה · כבר למר ויתן ה' נם לת ישרחל עמך ביד פלשתים ועוד כי לה שייך עמו בקבורה בעבור כי לה נקברו יחד

במקום לחד מהם כן חזרתו לומר ומחר לחתם וכיוצא עמי הוא מיותר אם כן נדרשת קל לחתי וסיים לבשר לותו כשורה טוב עמי כמחיצתי מה שמוש אין לו עומות כך שאול אין לו עומות כלל שנמחלו עומותיו כולם כתמנעות הכושה שכתבייש · וזו היא סברת ר' יוחנן · החמנם רבנן לא סבירה להו דרשת ר' יוחנן · כעבור דמהאי קרא ליכא למשמע מינה ודילמא לנופיה מטטריך לבשר אלין על המיתה עצמה · ויהי שיעור הכתוב כך ויתן ה' גם את ישראל עמך ביד פלשתים כלומר מחמת הוא שישראל לא היו מחוייבים להחנם כלל החנם למיכתך ובעבור עונך ויתן ה' גם את ישראל עמך בעבורך · ומ"ש ויתן רומה לומר בנתינה בעלמא · החמנם לחתם תיפרך מסם ומחר לחתם וכיוצא עמי · ממש במיתה ממשית · גם את מחנה ישראל וסס חמשי המלחמה הגבורים יתן ה' ביד פלשתים · והזכיר את שאול בחמנע לומר כי בעבורו ובעונו יתן ה' ביד פלשתים את כללות חמשי ישראל · וגם את הגבורים חמשי המלחמה · החמנם לא יהרגו במלחמה · לכל שאול ובניו הם לבדם חשר יאותו במלחמה וזהו מ"ש מהר לחתם וכיוצא עמי · ואין הכוכה עמי במיתתי · ולכן דרשי מסלי קרא לחרייתי והוקשעמוס לה' בבחינת שאול בחיר ה' · וכודאי כי מם"ה בחיר ה' אינו מדברי הגבחונים בעבור שחדרכה הם היו מטילים מום בקדשים והיו לומרים הלוא חשר כילנו ומשר דימם לנו גם אדמו מהת יצב בכל גבול ישראל · ויתכן שהחסברים בשבחו לומר שאול בחיר ה' · חלח ודאי הש לא לחדון חלח בבחינת שאול בלבר ולפילו בשם מלך לא קרחן לותו חלח חיוש חשר כילנו וכו' ויפתח את קול ואמרה לחם שומעים שקופה לשאול בשם חיש כעלמה ושותקים · חלח הוא בחיר ה' · ובמ"ה חרחיתה חשר בחר בו ה' וכו' · חם כן מהפסוק הזה משתמע שפיר שמחלו עומותיו · החמנם ר' יוחנן לא סבר מהכא בסברת רבנן בעבור שבפסוק הזה לא נזכר הכושה שמתבייש שאול המלך · ומקשר כי בקרוא בחיר ה' לחר כמה ימים שבפטר לחיי קיצ"כ ובחמנעות המיתה והמשך הימים לחר המיתה שמו מתכפרו עומותיו · ולכן יפתח בת קול ואמרה שאול בחיר ה' · חבל מה שמתבייש ומשתורים ומתוומים לא עשה ולא כלום · לכן מהכא ליכא למשמע מינה חלא מפסוק מחר לחתם וכיוצא עמי במחיצתי הסמוך חל הכושה שמתבייש דחלו חורים ותומים מפורשים לא חקמר ומשום הכי במחלו כל עומותיו · והשתא חתי שפיר גסברת ר' יוחנן יותר מסברת רבנן · דלסברת ר' יוחנן עם היות שעדיין לא מת כדי שבחמר נייתה מכפרת עון · חלא עדיין בהיותו בחיים חייתו מדבר עם שמואל הקבוה ע"ה חמר לו ומחר לחתם וכיוצא עמי במחיצתי · ובם הסוה מותו לבניו מה כתיב לא היו בידם עונו' לף הוא במחלו כל עומותיו · מם כן מכחן רחיה שהכושה מכפרת במה עומות שהיו בידו כמו שחמרנו למעלה · ובם לדבנן מוכל לשנוה לותם וליתן טעם לדבריהם דמש"ה בחיר ה' כי יפציר הבת קול לומר שאול המלך החמנם לקרח לותו בחיר ה' חלא בפניו מורם על בדולתו הגדולה · ובחמת שהמיתה ובפרט מיתה כזחת של חריגה מכפרת עון · ובפרט שהוא חמר לשמואל מהו למעבד ואמר לו הם עדיין חת משתויב והוא לא דמה למעבד שלא מסר נפשו למיתה כדי שיתכפרו עומותיו וכודאי שכל חלו הדבריה ברחו לכפרת עומותיו החמנם לקרח לותו בשם בחיר ה' ודאי שלא זכה חלא בחמנעות הכושה דחלו חורים ותומים לא קאמר וזו היא סברת רבנן · עוד נוכל לומר כי גם בראיה הזחת של רבנן נרחו עניין החורי' ותומי' ברחו בח"ם חזל שעניין חטח הגבעונים היה בעבור שהרג לנוב עיר הכהנים שהיו מסביקין להם מזונות והבריחת נוב עיר הכהנים נחשב לו כחו שהרג לגבעונים ממש · וכן מצורם בילקוט שמואל ס' סי' קנ"ג וזל ויאמר ה' לאול שאול ואל בית הדמים על חשר המית חת הגבעונים היכן מניחו בשאול שהמית חת הגבעונים חלא מתוך שהרג נוב עיר הכהנים שהיו מספיקים להם מים ומזון מעלה עליהם הכתוב כחילו הרגן וכו' · כמניחו למדין שבפסוקים החלו נהרגו הריגת נוב עיר הכהנים · וכבר מניחו שנתבייש שאול מעון זה ולכן לא הוסיף לותם שאול כלל וכדבר הזה חין חולק וחח"כ ראוי רחוכן כי חפילו בעת קלקלתו יפתח בת קול ואמרה בחיר ה' שמע מינה שבמחל לו על לותו העון ס"מ וזו היא סברת רבנן · החמנם ר' יוחנן לא יפר זה בעיניו להיות שחינו נזכר בפסוק בפסוקות חלא נהרגו · ולכן הכי רחיה מפסוק מחר לחתם וכיוצא עמי כחמור · ובם לרבנן לא ישרו בעיניהם לותה הדרשה כחמור · לכן זה הכי רחיה מכחן וזה סביה רחיה מכחן · והרי נתיישב המחמר היטב כפי שתי הסברות כפי סברת ר' יוחנן ורבנן וחמחי מר לא לא סבר כמר · ומר לא סבר כמר :

ועדיין חנו נרחיכים לדקדק בעיקר הדרשה כיצד ענין הכושה היה יותר גדולה מהתשובה

ומעפ"י שלמעלה הרחבנו כתשובות עכ"ז נוסיף נופך · עם מה שמודע בהלכות תשובה שעבירות שבין חדם למקום ה' מכפר · חבל עבירות שבין חדם לחבירו חין ה' מכפר עד שירצה חת חבירו · וחמרו עם חת זו דרש ר' חלעזר בן עזריה מכל חטחתיכם לפני ה' תטהרו ולא שלפני כפר ודש נמצינו למדין שכפ יכול גדול ככור הכרין' מכח המקום בזה הענין · וגם מניחו שכל עונם שבינם לחדם כיצד"ק על יה"כ כפ יכול הוא יותר חמור מעונם של כ"ד של מעלה · וכמו שחמרנו חזל כל חייבי כריתות שלקו כפטרו מדי כרת · וגם בהקדמה הזחת נכח חל המכוון שלנו שבדולה הכושה שמתבייש החדם בה בעפ"י לפני הבריות וזהו דומה חל המלקות שבפני כ"ד יותר מהתשובה שחינה נעשית חלא בנעשה לפני הקב"ה לבדו כמ"ש שובה ישראל עד ה' חלהיך עד שיהיה עד בך ס' חלהיך ולכן ענין התשובה נריכה כמה תנחים כחשר חמרנו למעלה בתחלת המחמר · החמנם מעלת הכושה היא מעלה גדולה לסיות החדם מתבייש בפני כפי חדם כמותו וחויל חיורת ואתי סומקת וכודאי שבחמנעותה נתחלים כל עומות החדם · וכן מניחו בישראל שכל זמן שלא נתביישו מעשותם לא ניחם הקב"ה לותם כגלותם וכזמן שנתביישו ממה שעשו התחיל הקב"ה לנחם לותם · וזהו לומרו בירמיה פלטים ממרב הלכו חל תביחורו וברו מרחוק חת ה' וירושלים תעלה על לבבכם · מחחר שחיבכם יכולים לחזור בה · וחו חמרו ישראל בושנו כי שמענו חרף שהקב"ה מחרף ומגדף לותנו בכתה כלימה בעינו כי בחו זרים על מקדשי בית ה' וחנחנו עמו ובחן מרעיתו מחון למחנה ישראל מושביהו · ותבף הקב"ה מנחם לותם לכן הנה ימים בחים נחם ה' ופקדתי על פסיליו וככל חרצה יחנק חלל · כי תעלה בכל השמים וכי תבצר מיום עוזה מתתי יבואו שודדים לה נחם ה' וכו' · עד הנה דברי ירמיהו הרי שבחמנעות הכושה שנתבייש ישראל מעשיהם הרעים הסך הקב"ה הבוזה מעליהם ונתנם בבל · ונגם תחלת הפסוק הזה לחמר הכתוב הם חמר ה' קול ברמה נשמע נהי בכי תמרורים רחל מבכה על בניה מחסה להנחם על הניח כי חינינו הקב"ה . ועם כלזה הסיב לה הקב"ה כה חמר ה' מנעי קולך מבכי ועיניך מדמעה כי יש שכר לפעולתך נחם ה' ושבו בנים לגבולם לעתיד לבח בחותם שעתה שמוע שמעתי חפרי' מתמודד ברחו' כי הישובה היה רחוקה לעתיד לבח :

וכן לשון הכתוב שמוע שמעתי לפי שיש מתגודד ואומר תחלת הכל שקרתי ואסור כשבעל לא נומר ואינכי מקבלת התוכחת מיהכם · פלוגתם היו עושה תשובה כעבור היותו כשבעל לא נומר לעבוד עבודה עדיין : לכן תקנתי היות השובני אתך תחילה · ואח"כ ואשובה אני · והטעם הוא כי אתך ה' אלהי · ולך ה' הנדקה וכני נדולתך כך פריך שתעשה · ואחר כך כי אחרי שובי נחמתי על יום שעשיתי ועל יום שהסכלתי ואתרתי השיבני ה' תיאל ואח"כ ואשובה ותעיתי כזה יום שעשיתי ואתרי הודעי שפקתי על ירך והפרתי היכר היטב כל יום שעשיתי · ועם כל זה לא נתבשרו כשורות תחילה וסלוחה וכפרה עד שאמרו כושתו ונם נכלמתי כי נשאתי תרפת נעוריי · ובשעה שבתביישו וחכירו כחטאם לו תכף נתבשרו בשורת טובות תכן יקיר לי אפרים אם ילד שעשועים כי מדי דברי בו הוא אתביים לכן וכוד אזכרנו עוד לטובה על כן המו מעי לו רחם ארחמנו נאם ה' :

דרוש שני למשמרת ר"ח אלול

צדק צדק תרדוף למען תחיה וירשה את הארץ אשר י' אלהיך נותן לך :

נדסינן בגמרא במסכת סוטה פרקא קמא דף ז' ע"ב : אמר ר' יהושע בן לוי בא ולקח בתך ג' דולים ממוכי הרוח לפני הקב"ה שבשעה שבית המקדש קיים הרס מזבח עולה שכר עולם בידו : מנחה שכר מנחה בידו · אבל מי שרעתו שפלה מעלה עליו הכתוב כאלו הקריב כל מיני נסכות כולן · שנאמר ובחי אלהים רוח נשברה : ולא עוד אלא שאין תפלתו נמאסת שנאמר לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה : עכ"לה :

ודוע הוא ומוסכם דהדבר כפי חז"ל במדרש שיש מחלוקת גדול בין הקב"ה ישתבח שמו : ובין סעדים קדושים של האומה הישראלית על ענין תשובת ישראל לפני הקב"ה · שהקב"ה אומר קודם וישראל עכרו ברית אלפו חוק תורה ושכרו על כמה תלות ושבועות בעגין עסק התורה וקיום המצות : לזיכי מקבל אותם עד שהם מתילים ישובו בתשובה שלמה מלב ומכפש . והתורה את עונם . ושכרו את לבם הרע · ואח"כ אקבל אותם והוא אומרו על ידי הושע הנביא ע"ה שובה ישראל עד ה' אלהיך אתה מעונך ולא אמר כשאר מקומות כה אמר ה' שובו בית ישראל · אלא שובה ישראל מעונך · והסבר שאח"כ אקבל אותך · והסיבה היא בעבור שאתה נרמת לעונך כי כשלת בעוונך ולכן בולי הלי ואולי תתרנה לך · וישראל משיבים תשובה להקב"ה על דברי הושע הנביא שאתה להם שובה ישראל מעונך וכו' . ואומרים על ידי ירמיה הנביא ע"ה שאינו מן הדעות לעשות כך ואעפ"י שאין סדרין כך הושע פייסה לכך כי בהוא שבעולם בן שחטא לאביו ומתוך כך טרדו לאביו מביתו וקללו חוץ לביתו · לא משארו פנים לבן לחזור לבית אב ין מחילין ומעמדו · עד שאביו עצמו יפתח לו פתח של תשובה ויתרצה אליו וידבר על לבו דברים טובים דרכים נחומים ואח"כ יבא סבן ויבקש ידי אביו ויחזור אל ביתו וקוללו · וזקו מה"ה השיבנו ה' אליך תחילה ונפתח לנו שערי תשובה · ואח"כ ונשובה תחדש נמינו כקדם : ואחר כך תדש ימינו

עוד ידוע בנוסח סדר השיבנו ה' אליך ונשובה וכו' בשעה מסבקת וולת כמוהב שבעולם שאמרנו . והענין הוא שבודע מדברי חז"ל שאתשובה אין לה זמן קבוע אלא בכל עת שירצה לעשות התשובה יכול לעשותה · וזהו אומרו וה' חז"ל בפסוק ואתה בן ישלח ידו וכו' ואתרו חז"ל אין ועתה אלא לשון תשובה לשון אחר זמן קבוע אלא ועתה אם ירצה יבא מספר הרשעים ויכתב בספר הנדיקים · פלוגתם מביאו שעכ"ז בבר אמרו חז"ל שהתשובה המעולה היא שיהיה שעת התשובה כשעת של העבירה . ואמרו חז"ל בחותו מקום · בחותו בחותה לשה . והנה עם התקדמה הוזלת נכה לל כוונת הפסוק של השיבנו ה' אליך ונשובה שאומרן כנסת ישראל לפני הקב"ה דכם"ע השיבנו ה' אליך תחלה ולא כמו שאומרת לנעל ידי חושע ע"ה שובה ישראל תחילה · בי כך הוא בנוהב שבעולם כאמור · מה תאמר שאין דנוך לעשות בנוהב שבעולם הוזל וכשלמ בעוניכו · אלא דנוך הוא שבתחלה בתחיל לאחבו ונשובה לפניך וה"ב לתת תקבל לותנו · לם כן פריך תבאו אחר אחד והוא אחד ימינו כקדם · וחרש ימינו כשעת התשובה שבחזור לקדמותינו לימי הבחרות ונם השיבנו אל ארצנו ונחלתינו במקום אשר הכעסנוך שם · ונם תבוא לת בית קדשנו במקום אשר הכעסנוך שם · והוא אומרו שלמה בחותו פרק · והוא אחד ימינו · ונם כקדם והוא בארץ ישראל ובירושלים ובבית המקדש וזהו בתחיל לאחבו תחילה נשוב בתשובה קודם שתשיבנו לתה :

והנה כב יכול שיבוא אדם הוא תלוי ועומד · עד שבאיכול הקב"ה בעגמו דיין לתת עונש כיצוע זה פשרם . ואומר לבכשת ישראל · לא יהיה לה כאבי לה כראביכם · תלה תנו לעשה שלום בעולם על ידי מי שהתחיל בשלום וכתבאר בשלום והוא שיהיה הבנית ז"ל וזה מ"ש לחרון כל הבעיתים והוא מלאבי הנביא ע"ה · הנה אנכי שולח לבם את אליה הנביא לפני בא יום ה' הנדול והנורא · ויעשה פשרם נדול והוא שאנחם יתחילו להתקדש זה אצל זה · וה יבא ממורח · וזה יבא ממערב ויפנשו זה את זה : והוא אומרו והשיב לב אבות על בנים וזה הקב"ה מתחיל להשיב את ישראל מתוקמו · ונם לב בנים על אבותם : והם ישראל שהם יתחילו לשוב בתשובה לפני הקב"ה מתוקמם וה מקם וזה אין בטלה מחלוקת · ואפילו בפשרם הוזלת בב יבול בתקיימים שאלת ישראל שהקב"ה יתחיל להשיב לותם במ"ש יתחיל והשיב לב אבות על בנים · ואח"כ ולב בנים על אבותם :

והנה בלע"ד לומר שבל הסדקדוק הוזלת ובל הויכוח הוא וכל הפשרם הכי כפי רמז לותם שאמרו המע"ה בתבמתו בספר קדש הקדשים · בומן שהיו ישראל במצרים בטיט ולבנים נוי מקרב נוי מת הלו עעב"ה הלו עעב"ה וכו' והקב"ה רצה שהם יתחילו לעשות תשובה ומצות ומעשים כדי שיבאלו בחם"ה ואעפ"ה עליך ואחריך וכו' . ואת עיוור ועריה מן המצות וכו' · ולכן נתן להם מצות כדי שיבאלו בהם בח"ש בחזל . והם היו מונעים לפני הקב"ה שהוא ישיב לותם וכו' · וכל העבין הוא בחם"ה הנפים בהלו בארץ · וה משה ואהרן . עת הוא הביא את לומר ישראל שירים לפני הקב"ה בחם"ה לא ישיר משה ובני ישראל וכו' . וקול התור זו נתינת התורה בסיני מפי ה' עילאה שאמרה מלכי ה' לתלוק לכן בתוב התור ולא התורה · התלכה הבטה פנים הלו ישראל ומעשים טובים בתחילה נתנו ריח הלו הסהדרין והנדיקים וכו' · וכבר הניע זמן הפלולה לכן קומי לך רעיתי יפתי ולכי לך לארץ ישראל כי בבר הניע זמן השבועה שנשבע הקב"ה לאבותם הע"ה שיגאל את

בכוונה · נתן משיב דבר לפני הקב"ה להשיתם מתביישים מפעשיהם הרעים · חזר ואומר הקב"ה יגונתי בחנוני הסלע מתביישים מעון הסלע בתי מריבה שתתוך כך נעשה משה ואהרן ובכן סם מכוים כפתר המדרש · הרחיקני לחת מרחיק והם הממנות ומעשים טובים · והשמיעיני לחת קולך בתפילות ותחנונים · יען כי קולך ערב ומתתוה לחי לשמוע לחת תפילתכם · ומרחק גלוה במצות ורבוי שתכבדון לחתי במצות · נשבעים ככסת ישראל להקב"ה רבש"ע נח נשלח נגו כח לח לתתעלל ולח לעשות מצות ולח להתחיל לשוב בתשובה לפניך כי כשל כח הסבל מהעבודה הקשה : ונשם ורעבו לבו המצריים כמו שפירשנו במקום לחר שעשו לותנו רשעים כמותם · וזהו מש"ה לחזן לבו מלהגיד יעוד ירבה לשון רבוי מפני שלבו מלהגיד ומסם המפרשים כלמוד כדי שחכול לשוב לפניך בתשובה שלמה ולף בם זלת שתתחיל לחתם להשיבנו תתחילה ולחכ"ל כשוב מלבחנו · כמש"ה דודי לי תתילה ולחכ"ל ולחני לו וכו · שעליהם קטנים חסרים ולו כמשמעו כמו שפירשנו חלל שהיו מביחים לתינוקות של המנרים הקטנים לכית הישרלי ומכים לותם כדי שיבכו הם · ועל ידי כך יבכו גם קטני ישרל הכשבחים שם ומתוך כך ישמעו לת קולם ויקחו לותם וישליכו לותם לגיהנם וזהו ק"ש מחבלים כהמים · ובעוונותינו וכרמנו סמרר עריין הוח כומר ולחן בידם לף תורם ולף מצות כלמור · לכן לין לנו כח להתחיל לעשות תשובה · חלח לתך תתחיל תתחילה לפתוח לנו שערי תשובה והשיבנו ה' לליך תתילה ולחכ"ל ובשובה וכו' וזהו מש"ה דודי לי תתילה ולחכ"ל ולחני לו· לם ירפה לרגות בשושנים ושם כנסת ישרל ולכן לפי שלתה תפתח לנו שערי תשובה בהיות שלין לנו מצות ומעשים טובים · לין לנו יכולים לשלול ממך שחנשלו ביום בקריסיח חלח בלילה · וזהו מש שלומרים לפני הקב"ה · רבש"ע קמתן ממש יגד שיפוח היום וכפו הצללים · ולחכ"ל בלילה סוב דמה לך דודי לצבי לו לעופר החיללים על הרי בתר וזהו לימו ממנרים לילה · לחמרים כנסת ישרל בהל לותה חלילה של פסח לל כתתי שיכה לעיני לעפעפי תנומה · חלח משכחת להקב"ה בפלל ובתפילות · והוח לומרו על משכבי בלילות בקשתי לת שלהבה כפשני וכו' · פמעט שעברתי מסם עד שבח חבי חלילה עד שמלחתי לת שלהבה נפשי לחוזתיו וגלח לרבפו עד שהכחתיו חל כית למי זם מיכי · ולל חדר קוריתי זש לוזבד וכו' כמ"ש חלל במדרש · וגמשכו קרבנים עד שחזרו נכסת ישרל במדבר להכעיס לת הקב"ה לחד מתן תורה ולחר כפה טורח שטרח עמהם · ולו נתבטל הקב"ה שפסם וכך יגיד דודי ידיד לנפו לערוגת הבושם לרעות בגנים ולנקוט שושנים ושם הנדיקו שכבוד כעבור עון הדור · לן מכיחים · בכסת ישרל שחטלו ולח למרו בפיהם הרשעים דודי לי תתילה ולחכ"ל ולחני לו · חלח הם הם ממילו לעשות תשובה · ועכ"ז תבעו מהקב"ה שנם הוח יתרנה להם כפו שלמדנו בפסוק והשיב לב חבות על כנים ולב כפים על חבותם · ועכ"ז הפשיב רחמים ברחות שהיו כעוון טובים · ופתחילו הם תתילה ולחר לומרו לני לדודי תפילה · ולחכ"ל ודודי לי תתרצה לי כשבור שבוכות לרעות בשושנים כלמור · לף מקבל תשובתם הקב"ה בלחבה גדולה ולומר לך הנה כעטם הוזלת יפה לת העיתי שבוש לילה כזכו רעיתי שהוח תרנה רצון · פתרצם כשלחתם מרנם לותי בתשובתך כלום ומן שהיית כירושלים מקריבה לפני קרבנות · לומם כפדנות של המדבר · חזרנו להקדמתינו שמצות התשובה לין זמן קבוע · הלמנם עכ"ז כפר לימחנו רבותינו זצ"ל חפילו עד"ם בדיק

מתעשיהם הרעים · חזר ואומר הקב"ה יגונתי בחנוני הסלע מתביישים מעון הסלע בתי מריבה שתתוך כך נעשה משה ואהרן ובכן סם מכוים כפתר המדרש · הרחיקני לחת מרחיק והם המנות ומעשים טובים · והשמיעיני לחת קולך בתפילות ותחנונים · יען כי קולך ערב ומתתוה לחי לשמוע לחת תפילתכם · ומרחק גלוה במצות ורבוי שתכבדון לחתי במצות · נשבעים ככסת ישרל להקב"ה רבש"ע נח נשלח נגו כח לח לתתעלל ולח לעשות מצות ולח להתחיל לשוב בתשובה לפניך כי כשל כח הסבל מהעבודה הקשה : ונשם ורעבו לבו המצריים כמו שפירשנו במקום לחר שעשו לותנו רשעים כמותם · וזהו מש"ה לחזן לבו מלהגיד יעוד ירבה לשון רבוי מפני שלבו מלהגיד ומסם המפרשים כלמוד כדי שחכול לשוב לפניך בתשובה שלמה ולף בם זלת שתתחיל לחתם להשיבנו תתחילה ולחכ"ל כשוב מלבחנו · כמש"ה דודי לי תתילה ולחכ"ל ולחני לו וכו · שעליהם קטנים חסרים ולו כמשמעו כמו שפירשנו חלל שהיו מביחים לותינוקות של המנרים הקטנים לכית הישרלי ומכים לותם כדי שיבכו הם · ועל ידי כך יבכו גם קטני ישרל הכשבחים שם ומתוך כך ישמעו לת קולם ויקחו לותם וישליכו לותם לגיהנם וזהו ק"ש מחבלים כהמים · ובעוונותינו וכרמנו סמרר עריין הוח כומר ולחן בידם לף תורם ולף מצות כלמור · לכן לין לנו כח להתחיל לעשות תשובה · חלח לתך תתחיל תתחילה לפתוח לנו שערי תשובה והשיבנו ה' לליך תתילה ולחכ"ל ובשובה וכו' · לם ירפה לרגות בשושנים ושם כנסת ישרל ולכן לפי שלתה תפתח לנו שערי תשובה בהיות שלין לנו מצות ומעשים טובים · לין לנו יכולים לשלול ממך שחנשלו ביום בקריסיח חלח בלילה · וזהו מש שלומרים לפני הקב"ה · רבש"ע קמתן ממש יגד שיפוח היום וכפו הצללים · ולחכ"ל בלילה סוב דמה לך דודי לצבי לו לעופר החיללים על הרי בתר וזהו לימו ממנרים לילה · לחמרים כנסת ישרל בהל לותה חלילה של פסח לל כתתי שיכה לעיני לעפעפי תנומה · חלח משכחת להקב"ה בפלל ובתפילות · והוח לומרו על משכבי בלילות בקשתי לת שלהבה כפשני וכו' · פמעט שעברתי מסם עד שבח חבי חלילה עד שמלחתי לת שלהבה נפשי לחוזתיו וגלח לרבפו עד שהכחתיו חל כית למי זם מיכי · ולל חדר קוריתי זש לוזבד וכו' כמ"ש חלל במדרש · וגמשכו קרבנים עד שחזרו נכסת ישרל במדבר להכעיס לת הקב"ה לחד מתן תורה ולחר כפה טורח שטרח עמהם · ולו נתבטל הקב"ה שפסם וכך יגיד דודי ידיד לנפו לערוגת הבושם לרעות בגנים ולנקוט שושנים ושם הנדיקו שכבוד כעבור עון הדור · לן מכיחים · בכסת ישרל שחטלו ולח למרו בפיהם הרשעים דודי לי תתילה ולחכ"ל ולחני לו · חלח הם הם ממילו לעשות תשובה · ועכ"ז תבעו מהקב"ה שנם הוח יתרנה להם כפו שלמדנו בפסוק והשיב לב חבות על כנים ולב כפים על חבותם · ועכ"ז הפשיב רחמים ברחות שהיו כעוון טובים · ופתחילו הם תתילה ולחר לומרו לני לדודי תפילה · ולחכ"ל ודודי לי תתרצה לי כשבור שבוכות לרעות בשושנים כלמור · לף מקבל תשובתם הקב"ה בלחבה גדולה ולומר לך הנה כעטם הוזלת יפה לת העיתי שבוש לילה כזכו רעיתי שהוח תרנה רצון · פתרצם כשלחתם מרנם לותי בתשובתך כלום ומן שהיית כירושלים מקריבה לפני קרבנות · לומם כפדנות של המדבר · חזרנו להקדמתינו שמצות התשובה לין זמן קבוע · הלמנם עכ"ז כפר לימחנו רבותינו זצ"ל חפילו עד"ם בדיק בשמת · ולכן שני החדשים פלגו פסוקו יחד ושם לגול ויקרי דופק לומר שדרשינן שם לגול מלשון מלגי לרעך שבריך שלדם מר"ח לגול לסתמיל לחשם מעשיו ולסתקין תשובתך ותורף ומעשים טובי קודש עוד פרין הבלגל יום ר"ח בתשרי לגון ושרי ויתיר הקב"ה כל העבודות של ישרל · וכן רמזו קדמונים בפסוק חבו לגול ופוח לפי לדודי ודודי לי ר"ת לגול · כוכת הדברים לני לדודי תמילה לחזור בתשובה בכל חדש לגול ולח"כ ודודי לי מיתר לף לגי ומוחל עונותי כחד ם תשרי ותשסוק כל חוכות ישרל · וכן רמזו מורי הרב זלסה בפסוק חנה לידו ושמתי לך מקו' וכו' ר"ת לגול שלו הקב"ס ליד מי שרוכה לחזור בתשובה זמן מיחוד בתשובה כימים הללו ולכן מרע"ה עלה לשמים כר"ח לגול לבקש סליחה על ישרל וכ"ש נלמר לו סליחתי כדבריך · וחוזיל וקרל לתך ליהן כתדש כו פרפרת לחד עשה הקדמתך גורפו הדה הנהיל זלהים שבחר בסטוק ושמתי לך מקום ושמתי לו מקום לשר יטוש שוש קרל למיתר שלל לנפה ושמתי לו מקום לשר יטוש שוש פתמנם לתמר לך ערמן על מרע"ה עצמו שהכה לת המנרי והרבו וכו' · וכפי הקדמת הדה זלהים יהיה כיתור הפסוקים כך תכה לגש ומתך תות ומת לכל חיש בעלמא : המכה בהמה · פתמכם ולתר לת נרש כמו מרע"ה בשעבד הדה לת המנרי · פתמכם והמלחים לתה לידו לחרוג לותו · ושמתי לך מקום לך ממש כהבדי הדה זלהים · ועוד לתי מחדש שנרמו מרע"ה בתפלתו לשר יפוש שמ"ה בתפוכי לתון משה פתמכם וכי יוסד חיש על רעהו להרגו בערמה כמעש"ה ויחזק בן בהיות שהדה פלגר לשפוך ובמקח · לן נותן רשות לבניהו יהודע ע"ה על פי שלמה הע"ה משש מובחי תקחנו ל מות כמו שנזכר בפסוקים · עוד ירמוז בפעימה כלומרו ושמתי לך מקום ולח לתה לו לרמון שני עכיים לו ולך ירפה לו לחוף לכללות ישרל גם כן ויהיה שיעור פסוק כך : ולשר לף נדר כמוזד ועשה בשוגג · ונכל"ן חין חטח בלח עון לפיות בה על ידו מיתת פחדם הקדוש · ול"ת ומהלחיה מדת הדין לינה לידו שנלגלו חוכה על ידי מייב · לכן כנגד זה נפש תהלים לינה לידו כנגד זה תשובה מחרת בר"ת ג' נפ ל' ידו ושמתי ל"ך וה לגול · ונגב משמונים שנים חלו הם ומן תשובה לכל ישרל ולכן לתר לך ממש ולהם ומן דומן בחילת מקום ר"ת מ' לחבנים שם חר"ם לגול עד נפ · וסק' ר"ת קריחה של תורה ו'ודוי דברים · ומ' מנשים טובים וזהו תשובה ורחמו כל חלו כחלת מקו"ס לך ולתשובה חכל יחד · חזרנו להקדמתינו שבתחלם לגיל נינן רשות לנבל תשובה לעשות תשובה · וגם כמקנת חדש תשרי כמו שלמרנו לעיל שבתחלתו חדש לגול וחתם תשרי וזה לזה לעשות תשובה כהם · ובכגר שני החדשים פלגו דמות ישרל ומלחיה כהם · ותמרתי שדק תדבוק לדמות שתדק מעשיך בשני החדשים פלגו לעצן תחזיק ותפתח בספר חיים טובים לפני הקב"ה כיום הדין הגדול הכח לקדמתינו לחיים ולשלום · ולנב רמזתי שגם ככל חדש וחדש מהם ישתדל החדש לעשות שתי נקודות ושם התורה שיקרין שדק"ף שם והדק לעשות וכו' שנקדמה לעשות שדק נדק ובמעשות נדק נדק תמיד ברשת לת מחרון כע"ס · עוד רמזתי ומלחיתי נדק נדק תדבוק שנדק החדש לנדק לת מעשיו ולהתחיל לעשות תשובה מר"ח הזה וכולו הלי ומולי ולח יסתיק נדק מחד חלח נדק נדק נפנים משורת הדין וסטעם הזה למען תחיה כ' מדבר מלל שהדשים בחייהם קרויים מתים ובעשותך תשובה להקדים חי וזהו מש שלמרתי למען תחיה וירשת לת הלרץ וכו' :

וכן מצינו שדהמע"ס עם היותו מלך ישראל השפיל נפשו עם מרכות ידיו לפני הקב"ה ושב בתשובה שלמה לפני הקב"ה כמש"ה כתם הנבר חוקם על. וחמרו חז"ל שהקים עולם של תשובה ומתבטלת גזרת מות מעליו כמו שם שור עצמו גזר על עצמו כתומדו חי ה' כי בן מות הוא העושה זאת. וחא"כ בעשותו תשובה נאמר לו נם ה' העביר חטאתך לא תמות. וחוזיל וכלו הפסוקים החלו לידיעו רחוי לבא עד ביאורם כתומרם:

וישלח ה' את נתן אל דוד ויבא אליו ויאמר לו שופטי אנשי היו בעיר אחד אחת עשיר ואחד רחש וכו':

וראוי לדקדק בפסוקים אלו תחילת הכל. שקשה טובא בשלימות הזה הוא ח"ו הקב"ה מתביים מדוד שע"ה לשלוח אליו הנזרה תתובה והלוסה על מה שחטא דאנטריך להמשיל משלים ולומר לו כ' אנשים היו בעיר אחת אחד עשיר ואחד רחש וכו' ואנב נדקדק היו אלת רחש מלחם בחלף וכל המעשה הנו' בפסוקים. ויספיק לומר ויאמר נתן אל דוד כה אמר ה' אנכי משחתיך למלך וכו'. מדוע בזיתה את דבר ה' וכו'. עוד ראוי לדקדק בדברי דוד הע"ה שסוביר מילת לה' מיותרת בהומרו חטאתי לה'. ויספיק לומר חטאתי אתה. עוד ראוי לדקדק נם המנומנם שהין לו שחר וכפרט היותו בתחילת הדיבור בהומרו נם ה' העביר חטאתך לא תמות. וקשה טובא כי עדיין לא דיבר כלום כדי שיאמר נם ה'. ובפרט בהומרו נם ה' כי ח"ו אין זולתו מוחל וסולח קודם לו כדי שיאמר נם ה'. ואין זולתו מוחל וסולח. וסכי הל"ל נתן אל דוד העביר חטאתך וכו'. ואנב נדקדק הלשון הזה של העביר חטאתך והל"ל נם ה' מחל וסלח עונך וכו'. עוד ראוי לדקדק מסיכ' תיתי המיתה שאמר לו לא תמות אלא אמר הוא סכי מות דאנטריך למימר לייה לא תמות. ועוד נדקדק מ"ש אפס כי בזה נאמת את לויכי ה' מה היא כוונתו. וכפרט היות כ פול בזה נאמת. עוד נדקדק נם השני המיותר נם כן בהומרו נם הבן הילוד לך מות ימות. והל"ל לכן הבן הילוד לך מות ימות. ועוד נדקדק שתי המיותות שאלו למה וכמיתה אחת יספיק ולמה לומר מות ימות. עוד נדקדק ממ"ה ויבקש דוד את האלהים בעד הנער. ונודע הוא כי שם אלהים הוא מדת הדין ואדרבה היה לו לבקש מאת ה' מדת הרחמים אולי יחנן ה' ויחי הילד. וכפרט שעד עתה לא נזכר שם אלהים כלל בכל המעשה אלא שם הוי"ה. ולמוך עתה שינה להזכיר שם אלהים. ונאנב נדקדק שאפילו הלשון הזה הוא כבד והל"ל ויבקש דוד מאת האלהים. ולא יאמר את האלהים. וחא"כ ניתן טוב טעם בהמשך הפסוקים וכמעשה הזה שעשה הפך מכל העולם להחון את כבוד ולהכזיל לחם לחר שמת הילד ולא דבר ריק היא:

והביאוך כלע"ר לנישב כל הדקדוקים האלו עם הקדמת חז"ל המלאדים וכוחת על משיח אלהי יעקב האומרים שלא חטא כלל בעצין את שבע בעבור דקיים בן בלהיזא למלחמת בית דוד כותב נפ כריתות להשתו. ולכן את שבע היתה מבורשת מאורים אחתי. ונם אוריה החתי לא קרב אליה כלל. ולא פיעה אלא שלא התיתן לה שלשה חדשים בלבד. ונם מעכין אוריה החתי עצמו נם כן שהרב המיאו כבר חותו חז"ל בציכו ואמרו מורי במלפות היה כמ"ש ואדוני יואב לפני המלך דוד ע"ה: ולא טעה זולתי במה שסקיים רבל הקליפ' בלבד כמו שאמרו חז"ל בם' הזוהר בפסוק ואותו הרגת בחרב בני עמון אתיית אחקוקה נורת הדקון עליה. אם כן בפי הדין של מעלה ודין של משה לא היה מחוייב מיתה כלל. זולתי עונם

על שקר מכלה כמ"ש וכילתו את עונו ואת חטאיו וכו' וחיין רשע גדולם מזו. ואומר דוד אל תתן חטאתי לה' כלומר ליכי עושה חשבון מכל שאר הדברים ונלתי מחשר אמרתי אי ה' כי בן מות האיש העושה ואת חטאתי לה' עוד רמז ואמר כי הוא נקי מכל שאר הדברים כאשר כיארנו בביאור תחילת הפסוקים ואם חטאתי הוא לה' לבדו שאמרית בעבור שאני נקי מכולה כשיטת חז"ל שאמרו שעוויים החתי מוחד במלכות היום. ומעכין לשתי מגורשת היתה בשבור כי כל היונק למלחמת בית דוד נטו כריתות כותב לאשתו. ואת כשאר עלי עון וולתי חטאתי לה' בחילול השם וגם אמה שגמרתי להקים דבל הקליפה כאשר ביארנו בם' קזוסר. לזו ואומר נתן אל דוד גם ה' העביר חטאתך לא תמות. וירמה הגם מיותר לרמוז כל הדברים שאמרנו למעלה. ונכה השון הראשון הנדול מכולם הוא שנשבע על שקר ואמר חי ה' כי בן מות וכו' ולכן אמר גם ה' שנשבעת כו העביר חטאתך לא תמות. עוד רמז אל מה שחטא בחילול ה' בשם ה' גם ה' העביר חטאתך. עוד רמז להריגת אוריה החתי בחרב בני עמון. עוד רמז לנקיחת את שבע לו לאשה. עוד ירמה גם ה' העביר חטאתך כלומר הגם לאחר עשית חמה גדולה. להיות מוחה תכף קודם שיקטרג המקטרג עליך וכודע הוא כי מוחה ושוב ירוחם. ולכן גם ה' פרע לך מזה והעביר חטאתך הוא השטן המולך מאמת העבירה שעשה אחרם וכמ"ש חז"ל כל העושה עבירה לאחת קונה לו קטיגור אחד. ואחר שאתה מודית לפני ה' ואומרת חטאתי לה' גם ה' הנו' העביר אותו חטאתך ולא תמות כיד המקטרג הנו' כמו שאמר הכביא ע"ה ותמוגנו ביד עוכיו. עוד ירמה קרוב אל הנו'. ואמר גם ה' שהוא מדת הרחמים תכף קודם שישב עליך במדת הדין בשם אלהים העביר חטאתך לא תמות במדת הדין בשם שאתה נזרת על עצמך מיתה ואומרת חי ה' כי בן מות הוא. אפשר כי עדין יש עליך עון חילול ה' גדול כי פגל את לויבי ה' ברבר הזה כי כל עצמו לא ידעין דיפה ולא הכירו בעובר' מעיקרא לוך היתה אלא הם אומרים אם דוד מלך ישראל עשה כמעשה הזה מה יעשו אחרים. ואפשר לומר כי הזכיר שתי פעימות הנאמרו הראשונה הוא בנוסף דעובדא מעיקרא דמלתא. והשניה אמרת במה שהוא נזר על עצמו מיתה. ומ"ש בדבר הזה כלומר בדיבור הזה שדברת שלא פהונן ולכן גם הקב"ה יתנהג עמך בחסידות ויעשה הבר אחר לפכר כופי דוברי שקר על דוד הע"ה. והוא שהבן הילוד לך מות ימות בנגד מה שהרנת לאוריה והזכיר שני מיתות כלומר מיתה אחת ממשמעות של הבן הוא כדי שלא ישחר בעולם ויאללו אויבי דוד את שמו בכל שעה ויאמרו זה הוא בן את שבע שמולד כחיסור. והמיתה השנית היא תמותך. ממש במו"ש כי בעון הרחם מתים בניו של אדם כשהם קטנים. ומיתת עצמו היא במיתת עצמך ממש ויתקיים מה שאמרת חי ה' כי בן מות אתה אעשה זאת. והיה הלפי ירגה כי הוא אמר בן מות תלה במיתת בבן. ולכן גם הבן הילוד לך מות ימות. ועדיין אמו נריכים לבאר בפי האמת אחת מיתות אתי מיתת חטא מה טיבה. והנלע"ד לפרש הוא כי המיתה אחת היא המיתה הממשית. והמיתה השנית היא שלא יתלבל עלך בעבור שיהיה נפל ולא יחיה למולה. וזו נקראת מיתה שנית שצריך לחזור לבה לנבול פעם שנית בעה"ז ויזכה למולה וזה"ש כי מות ימות. מיד בה שתלך וילך נתן אל ביתו ויגוף ה' את הילד וכו'. ואמה דוד הט"ס היה לומר לפלנו מכה חדש מוכחת על גאון הלבב ש ימנע עצמו מן הרחמי'. ולכן ויבקש דוד את האלהים שהוא מדת הדין שנזרה על הילד בעד הינק ויגס דוד גום וכו'. ועוד לפשר לו

לומר פלפרת לאחר שדוד הע"ה ביקש להכיא את מדת הדין שסיתם מתוחה על הילד עלין ממש ואמר תבא מדת הדין עלי ולא על הילד דומיא מה שעשה כמעשה שמנה את ישראל על ידי יואב ואמ' תסי ידך כי ובכית לאבי ובעמך לא למנפה וכו'. וזהו מש"ה ויבקש דוד את האלהי' ממש להכיא מדת הדין עלין בעד הינק ויגס דוד גום וכו' ולן ושכב ארצה ומקציב עצמו בפמיכת רוח בחלישות חיל כשבירת לב ועכ"ז לא הועיל לן לאחר שנגזרה גזרה. ולכן ויהי ביום השביעי וימת הילד ולא זכה למילה כאמור מזה ימות שתי מיתות וכו' ויבן דוד כי מת הילד. ויקם דוד מארץ וכו'. ויבא בית ה' וישתחו כעבור כי כבר ניכל הוא מסמיתה. כמיתת הילד ויבא אל ביתו וישאל וישימו לן לחם ויאכל. והמפרשים פירשו שהיה ערדן לחן קודם סהכילות. והכהן יותר בעיני הוא שמעיקרא לא פתחייב עלין להכילות להיות שלא עי שלשים יום. ואח"כ וינחם דוד את בת שבע אשתו כאומרו שהילד הלך קרבן כפרה עליהם. וקיבלו עליהם דין שמים. וגם הקב"ה מחל לן על כל מה שעשה. ונתן לו אות אמת לתת לן בן יושב על כסאו ויקרא את שמו שלמה וה' אהבו וכו'. חזרנו להקדמתינו שהמכניע את עצמו בעה"ז ושב בתשובה לפני הקב"ה מתכפרים כל עונותיו. יותר משהקריב כל חילי נכיות. והקדמה זו מבוארת גם כן במאמר שאמרנו פתח עינים. כאומרו ר"ל יהושע בן נון ורלם כמה גדולים פמוכי סרוח לפני הקב"ה וכו':

וראוי לדקדק במאמר הזה תחילה כאומרו כה ורלה מאי כה ורלה. ויפפיק לומר ר"ל יהושע בן נון כמה גדולים כמוכי סרוח. עוד רמוי לדקדק בלשון המאמר שנריך לעיין בו היטב. שהכה מדאמרת המאמר כדאמר שאין כוונתו אלא לספר את גדולת הכמוכי סרוח בלבך ולא לנבות דבר אחר. ואפשר מסוף המאמר כדאמר שבועת כשל המאמר היא לספר מעל כמוכי סרוח. ולבמות בקרבנו שאינם פכמוכי סרוח. כמה שאמר אבל מי שרעיתו שפלה עלין וכו'. וכפי זה הכי הל"ל כמה גדולים פמוכי סרוח יותר מן הקרבנות וכו'. ובפרט כמה שאמר מילת גדולים יפמוו שאלו גדולים מאלו. ואם כוונתו היא לומר כמה גדולים כמוכי הרוח בקרבנות והם שוים במדרגה אחת לא הוה ליה למימר אח"כ מילת אבל מי שרעיתו שפילה. כשבור כי מילת אבל מופלת לומר אבל זה גדול מזה. והוא פשוט בתלמוד. ועוד מוכל לדקדק שפת יתר באומרו שבשעת שכית הסקוד' קיים וכו' ופשוט הוא שבזמן שלין בית המקדש קיים. הקרבנות אינם נהשבין כלל. ואנב פוכל לדקדק למאי לא הזכיר מכל הקרבנות שבתורה אלא עולה ומנחה ואין זולתם ולא דבר פיין אחר. עוד רמוי לדקדק באומרו אבל מי שרעיתו שפילה עלין מעלה עלין הכתוב כאלו סקריב כל הקרבנות כולן שנאמר ובחי אלהים רוח נשברה וכו'. ואימא אבל. שעל הרוב יחשב כאלו הקריב קרבן אחד מהם. ויהיה שיעור הכתוב ובחי אלהים באחד מובחי אלהים הוא רוח נשברה ומי אמר בכל ובחי אלהים כולם באחד יחד. ולאחת הקושיא פירש רש"י ז"ל ובחי כל הובחים נמשמע. וכן פירש בם' סנהדרין לשון רבים משמע. אלמנה עדין יכולני לומר דרך אחרת בפסוק וכפי זה סדרך אין רחיה מן הפסוק הזה כלל ויהיה שיעור הפסוק כך בזמן שיהיו שני הדברים אלו יחד ובח זבחי אלהים והם הקרבנות עם רוח נשברה שהוא הנפש עם לב נשבר ונדכה שהוא הגוף הא שהי' לא הבוזה. אלמנה אם לא ימצא אלא כל דבר אחד מהכו' בפני עצמם לעולם אימא לך שאינם מועילים. ובאמת כי פפי"הדרך הזה הכי הוה ליה קרא למימר בוח"ו וזבחי אלהים ורוח נשברים וכו'. אלמנה יהולני להשיב מדאמר קרא ואמר

לב כשכר וכרצה שמע מיבח בבני בבי קתמר כשהיו ובחי
לחלים וסס הקרבנות · וגס רוח בסברים ומוח הרוח מתחם ·
וגס לב בשבר וגרבה והוח הגוף לו תלחים לח תבוח · לח כן
מסחי קרח ליבח לחמעע מיבוח בלוס · עוד הלוי לדקדק
כלומרו ולח עוד חלח חשיון במלחת ומהיכח תיסר
לדעתין שחפלתו סיתה כמלסת דלחטריך למימר ולח עוד ·
ולחגב רלוי ליתן טוב טעם מלי לירייח עכין תפלתו במלסת
לעכין סכו' · ועוד צריך לגדע שתפלה ביבר כרמוח בפסוק
הוח ועוד קשה טובח שלחר שתפלה שמיס לסוית חשוב בכל
קרבנות שכתורה ביבר כיבר לבחיכת דלחטריך למימר ולח
עוד של שיין תפלתו במלסת וקשה טובח ועוד צריך לדקדק
כי יכולני לומר כי חס"ר שהיס לח תבוה היח תפלתו של הור
חע"ס · חלמנס חיכח רלוח מוסבמת ולכן פירש הס"ל
לח תבוה חין דרבך לבוותו בלומר ולימו לשון תפלה של לשון
קודעה :

והביאור בלע"ד לפר' שהגס ר' יהושע בן לוי ע"ה
בעל של המלמר הוקשה חלין דברי הור
הע"ס שלמר כי לח תלסון ובח ולחגב עולה לח תבוח · ולח
קרח נוח בבהוכיח בתור ה לחדס כי יקריב מכם קרבן לה' מן
הבהמה מן הבקר ומן הלחן תקריבו לח קרבנכם וכו' ·
ויתכן שרוד הע"ס חולק על התורה · ובשלמח לם היס לומך
הפסוק כי לח תלסון מטחת חשם ובוכח מלנו קרבנות
חשר הס בחים על מטח היינו יכולים לומר לודחי שהקב"ס
לימו כוחר בהם ולכן חמר בי לח תלסון וכו' · חלמנס
בלומרו סתם כי לח תלסון ובח · וגס עולה המשוכתת
מכל הקרבנות לח תבוח קשה טובח :

ולכן כדי לישב הפסוקים לחמר הדהסס קולת בלעון
בח ולחס כלומר כח ולחס דהסס לחת שכתדהסס
מוחמת קרחי דרמינן מהדדי · ובדי לבח חל סרהסס
המחודשת צריך לבח תחלה של בילור הפסוקי' שנו במקומס ·
וכוכת דוד הע"ס היח להקשם דגל התשובה בעולם כלל
פרטים כמש"ס בלוס הבבד הוקם עגל ומחמו חזל שהקי' עולה
של תשובה · ולכן לחמר תחילת דברין חלמדם פושעים
דרכיך וחטלים חלין ישובו · ולח סגולני מהמים שלי תשובתי
תרבן לשובי בדקתיך · והכני שובל רשות מלתך מהכי שפתי
תפתח ובי יגיד תהלתך והתפילה היח בי יש ובן שתחבון
קרבנות והוח בומן שבית המקדש קיים · חלמנס בומן כי
לח תחבון ובח ולחגב עולה לח תהכה · לח קומנת למוטחים
כפרה לחמרת והיח בבד מה יותר גדולה מהקרבנות להיות
שהיח תדיירת ובוהבת לעולם · וגס כן יש בה טובות מה
שלח יש בקרבנות כי בקרבנות לח מוכר בהם שס חלהים
מפני המינין · חלמנס בהפגעך כלומר בה ובחי חלהים
רוח נשפרים · ומדקלמר קרח בלשון רבים ובחי חלהים ·
והל"ל בלשון יחיד ובח חלהים שמע מיבה שהיח שקולה כבל
קרבנות · וגרמוה דרשה ו בפסוק עשמו של הקרבנות
במש"ס ויקרח חל משה ויהבר ה' חלין מחבל מועד לומר ·
ולמרו חזל שלח דיבר עמו מעשקי של חהבל שלוח המשכן
שעתיד לחחרב ולחיו' לו מועד ומן קבוע ולח בשלרה כפרתה
לישרחל וולתי לומר ולעשוק בדיני הקרבנות ונחשב להם
כחלו הקריבו כל הקרבנות · חו עכין הסכנעך והוח לומרו
חדס כי יקריב מכם קרבן לה' מכם ממש · ולכן לומר הור
הע"ס כומן כי לח תחבון ובח ולחגב וכו' חו ובחי חלהים
הס רוח בסברים וכו' :

והנה לחר שהפענו פשט הפסוקים יבח חל ביחור
המלמר · וירבה לומר ר' יהושע בן לוי בח ולחך
דרשה מחודשת חלח חישו סובריס לותה לומר שכמוכי
הרוח לברם בלי שום קרבן מיהיו מכפרים הקרבן · ועכשיו

ולכן מיד"ש הרבים הוסיפו ואמרו הפיוט מכיון דפסקוהו שהשוו מילת אחד היות כיחוד לה' . בעולת התמיד . ובעולת השבת . ובמנחה . ומציון נמי כן פסקוהו ואת התורה כתבו . לכן יתן קרוני לרחמיך פתוך הפסוק ואת קרבן העגיר ת ואת עולת הקהל שהוא כתמיד ואחד המנחה . והוא קרבן הדלי דלות והיא המנחה . כוכב הא אחד היחוד לה' ובאמרו לה' רמז ובלבד שיכוין לחם תודה לשמים . והוא מה שסמך הפסוק יחד העשירות והדלי דלות ואמר ואת התורה לעולה למנחה ולא אמר ולמנחה לרמוז שהיו טפילם לעולה אלא העולה היא דבר בפני עצמה . והמנחה היא דבר בפני עצמה . ואתיהם כאחד לפני הקב"ה . והמנחה עולת העוף לפי דרך להזכיר לותה בשבוע שהיא נברית אחד עולת הבהמה כמפה שהביא לפני הקב"ה המנחה של העשי' ובלבד שיכוין לחם הענפי המן הקרבן עולת הבהמה של העשי' ובלבד שיכוין לחם את דעתו לשמים . ואחריהם נברים כל אחר הקרבנות ולבן אמר בקולי וי"ו העטף ולהטוהת ולחטאת וכו' ואחר שאבפי הפסוקים עם דברי חז"ל במשנה בפרק ג של ביאור דברי ר' יהושע בן לוי ע"ש במאמר עלמו . שהוא נמ כן בתר המסבים ממיך ובתר קרוי של ואת התורה לעולה למנחה . ולכן לא הזכיר במאמר זולתי שתי כתות אלו ואמר לחם מקריבים עולה שהי עולה בירו . מנחה שכר מנחה בידו . ולא הזכיר קרבנות זולת אלו להיות שכל אחר הקרבנות מתבים לאחרי אלו . ולשפת דקרוי נקט ר' יהושע בן לוי שמאר ואת התורה לעולה למנחה . עוד ירבה יותר לאחרי שלא הזכיר זולת אלו להיות שכל באיש בחוכה לבן שייך בהו שכר עולה בידו שכר מנחה בידו לכל אחד מהשתי כתות והאחד באים על חטאתו והלוחי שיכפרו על חטאתו ומה שכר שייך בהו :

ועדין אמו מחויבים בחוכת ביאור מה שאמר ולא עוד אלא שאין תפלתן מחשת . והעניין הוא שנרמזה התפלה כמ"ה לב נשבר ונדכה . ואמרי שכן קרוי מרוח פשברים לב נשבר ונדכה . אלא במלת לב והוא לשון תפלה הרי שנרמזה בתן ואפשר היה נדרך על לבה והוא לשון תפלה הרי שנרמזה בתן התפלה . והאופס עדין כשאר לבאי לא נשלם כל שהדקדוקים שדקדקנו בדברים האלו כי פולם מקשה סם :

והדרשנים פירשו ביאור ולא עוד עם מ"ש פנה אל תפלת הערער ולא בוה את תפלתם . ופירשו בו המפרשים . שהתפלה של היחיד אלו חם יקיף לדם גדול . עכ"ל בשבור היותו יחיד פונה כה לרחות אם היה בתקנה או לאו . אחנם תפלת המרובים תעפ"י שאינה בתקנה ויש בה מפושעי ישראל . בשבור היותם מרובים לא בזה את תפלתם . ובלע"ד לנוכר כי קרא אותו בשם ערער מלשון רע רע . כלומר רע הוא להתפלל יחידי מפני שהיה יכול לומר עם היחיד מפורש והכי הל"ל פנה אל תפלת היחיד . והעניין יובן במה שנודע כי כל תפלות ישראל נעשים תבודו אחת ונוע אחד בזמן שעולים בעפי הקב"ה . אחנם תפלת היחיד נקראת ערעור ופמ"ש והיה כערער בערבה . כלו נוע ורודף ולכן פנה אל תפלת היחיד שנעשי ערעור לא בזה את תפלתם אל בבי' תקשורם יחד בשלשת קשורה כתלת . ועם הפשט הזה בכח אל ביאור ההאמר שאמר ולא עוד אלא שאין תפלתן מחשת ירצה ולא עוד כי נחשב לפני הקב"ה כאלו הקריבו' כל הקרבנו' כולם אלא שגם כן תפילתו עם יתפלל יחיד שלא עם הציבור שהאמר עליו פנה אל תפלת הערער . הנה הוא הוא לתפילתו מחשת אין תפלתן מחשת לפני הקב"ה . ומבואר עוכה אלו לרחות הטוב שהיא אם לתפלל :

רעה . ולבן אמר הפסו' בלשון יחיד לב נשבר ונדכה לא תבזה . אלא מחשיב התפלתו כמו תפלת הציבור . וכמו שהאמר בתפלת הציבור ולא בזה את תפלתם . כך האמר בתפלת היחיד בשבור הרוח לב נשבר ומדכא אלהים לא תבזה :

עוד שמעתי טעם אחר פמ"ש בעל האמר ולא עוד וכו' . מפי החכם השלם פמה"ר אברהם טריקי פר"ן במנרים ובירש עם הקדמת חלל שאמרו בפסו' לא תחסום שור בדישו . ופירשו זל כי נמשו רמז בפסוק הזה . כי בעידן ריתחא אין רוצה לחדם להתפלל ובמ"ש ואתם בן חדם אל תתפלל בעד העם הזה וכו' . להיות עידן ריתחא וכפי התקדמם הזהת אתי שפיר מ"ש בעל האמר ולא עוד אלא שאין תפלתן מחשת . ירצה לא מיבעי"ל שפחשב לו כאלו הקריבו כל הקרבנות אלא אם כן אפ יתפלל אחים הזה אפילו בעידן ריתחא שכל מי שיתפלל בעת אחים אין תפלתו מחשת . יש יתרון למי שדעתו שפלה ולבמוכי הרוח שאפילו בעידן ריתחא אין תפלתו מחשת . ואני מסייע לדברי פמ"ש אלקים לא תבזה והזכיר שם אלהים שהוא מדת הדין ולא שם הוי"ה לרמוז שאפילו בשעת שמדת הדין בעולם והוא מתפלל אין הקב"ה מבזה תפלתו :

והנלע"ד לבאר במ"ש ולא עוד וכו' וירצה לומר ולא עוד שבחמצעות תמיכת רוח ודעת שפלה שבחשב לפלוני הקריב כל הקרבנות ובזה פחלו כל עמותיו בסוד מסוד מרע לבמרי . אלא נוסף על זה שבחשב לפרוש בסוד דומיה דמ' הביאו בן דוסא ע"ה המתפלל על החולים ותפילתו מתקבלת לפני הקב"ה . וכמו כן קרוש סוף אין תפלתו מחשת שבאמר לב נשבר ומדכא אלהים לא תבזה . והתפלה כרמזה לנוכח סוף כאן לא תבזה ובאמר בתפלה כי לא בזה ולא קצף שמות עבי וכו' ש"ת בתפלה לויתי קרוי :

עוד ירצה הלבוי כי עם מה שאמרו חל לתי שפיר שאמרו כל תפלה שאין בה מפושעי ישראל הוקם תפלה כהלבתם . בחיוב לדבר מהחלבתם בתוך בתני תקטורת . ואמר בעל האמר שהחיוב הוא שבחלו כל עמותיו בחשב על לבה והוא לשון תפלה הרי שבחלו כל הקרבנות בעשה בחשב על לבה בתוך בתני תפלה . ובהיות צדיק בגמר שורת הדין אין תפלתו רבוים כל כך לפני הקב"ה לחיות שאין בה מפושעי ישראל לבן חידש בעל האמר ואמר ולא עוד אלא שאין תפלתו בחשב שאמר לב נשבר ומדכא אלהים לא תבזה :

עוד ירצה דרך הלצוי . כי היום יכולים לומר בשכמופי רוח ודעתם שפלה . יחשבו בכל הקרבני מוחים ומתוך בך יפללו לעבוד את ה' בתפלתם . לבן אמר בעל האמר ולא עוד אלא שאין תפלתו בחשב שאמר לב נשבר ומדכא אלהים לא תבזה . ובעל האמר שלקריב הקרבנות הבעלי מומין בשם בהמות . ועכ"ל אמר הפסוק ובחי שלהים רוח נשברה והבשיר אותם לעניין הקרבנות . ואמו בן לב נשבר ומדכא אלהים לא תבזה בתפלתם . ואמו מ"ש ולא עוד וכו' :

עוד ירצה דרך אחר בדברי בעל האמר ע"ש שם היותו מדקדקים בפסוק בכל רוח פשברה . לב בשבר ומדכא . והעניין הוא שפודע הוא שהתפלות בזמן הזה . אם במקו' הקרבנות בפ"ש זל תפלות בנגד תמידים תיקנום . ותקנו תפלת שחרית בנגד תמיד של שחר . ותפלת מנחה בנגד תמיד של בין הערבים . ותקנו תפלת ערבית . בנגד חלבים ופדרים שלא נתקבלו ער הלילה . ולבן תפלת ערבית רשות . וחכם בקדמה הזהת נכון אל בעל האמר ולא עוד וכו' . ירצה חכם מכחנו אמרו שבבל מי שדעתו שפלה חשוב בחלו הקריב כל הקרבנות שבתורה . אף בן בפי זה אין נריך עוד להתפלל . ואם

התפלל ח״ן תפלתו היא כלתי דמויה וכמש״ה גם כי תרבו תפלה אינני שומע ולכן אמר ולא עוד שכחתם לו כשלו הקרי׳ כל הקרבנות. ולא שגם כן אין תפלתו נשמעת. ואפ״ל ומה שגם כן אין תפלתו נשמעת מכפל הפסוק שאמר וזבחי אלהיהם רוח נשברה. והזכיר שם אלהים לחד כענין השפעות ונמיכת רוח. וחזר להזכיר פעם שנית שם אלהים מיותר כאומרו אלהים לא תבזה לרמוז שם אלהים פעם שנית גם בתפלה כאומרו לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה. ומילא לב אין לו שהרי אמנם רמז הכתוב למ״ש ז״ל בפסוק ולעבדו בכל לבבכם ואמרו ליזה היא עבודה שבלב זו תפלה נמצא שבמילת לב נרמז התפילה לכן אמר לב נשבר ונדכה שרמז לתפילה ולכן אמר ולא עוד אלא שאין תפלתו נמאסת. והרי נתבאר הממאמר על מתכוונתו בכל פרטיו. וגם נתבארו הפסוקים של זבחי אלהים רוח נשברה כפי שיטת בעל המאמר:

עוד תשיב לי ששון ישעך כפי פשטם. וירצה אדני שפתי תפתח ותן לי רשות ועזור לי שפתי לשבח אותך. ואח״כ ופי יגיד תהלתך. והתהלה היא לומר כי בזמן שהאדם חוטא. וכח לעשות תשובה לפניך לא תחפון זבחי חטאות ושמות כדי שיתכפר לו אותם לכהן שיעשה בעדו. ואפילו קרבן עולה שיהיה קרבן חטאת לבעלים אלא מכפרת על המחשבה רעה בלבד כמש״ה והעולה על רוחכם גם היא עולה לא תרצה מאחר שיש בהם ליזה נד עין וכמ״ש שמעון הצדיק ע״ה מימי לא אכלתי חשאי כזיר וכו׳. החמנם הזבחים אשר כל המדות הרחמים אפילו אם אלהים שהוא מדת הדין חפץ גם הם רוח נשברה של האדם להיות שובר את רוחו מכיל כמה שחטא. ויכיר לך בחמצעות של החטאת בבפשטו וגם ברוחו וכמש״ה נפש כי תחטא. וז״ש רוח נשברה ואח״כ לב נשבר ונדכה שצריך לשבר את לבו ואת נופו החמרי בעה״כ בעת עשיית התשובה. לן תשובתו מתקבלת מכל הצדדין ואפילו אלהים שהוא מדת הדין הקשה לא תבזה לותו ואת תשובתו. וגם׳ הזוהר רמזו שיכול האדם לזבוח את כל כללות מדות הדינים הנקראים אלהים. כנודע בסוד רוח נשברה שהוא הרוח. ובשור לב נשבר ונדכה והוא הנוף. לו ירצה לומר קרוב אל מה שאמרנו למעל׳ כמ״ש כי לא תחפון זבח ואתנה עולה לא תרצה כלומר בעת שאין בית ולא יש מקום להקריב בו קרבנות ולו לא תחפון זבח ואתנה עולה לא תרצה. לן מתקנה היא זבחי אלהים רוח נשברה וכו׳:

ולבן בין לשיטה זו ובין לשיטה זו. ואת תפילתי לפניך הטיבה ברצונך את ציון ולא יהיה כפעמים החחרים שאמרת כי על לפי ועל חמתי היה לי הבית הזה וכו׳ בעבור שנשא שלמה את בת פרעה כנודע מרבותי חז״ל. ולבן בפעם הזאת הטיבה ברצונך את ציון. וגם תבנה חומות ירושלים כדי שיהיה מקום לאכול תוך הקלעים ותוך החומות הקרבנות. ולן תחפון זבחי צדק ולא זבחי תשובת של החוטאים כמו חטאות ושמות. אלא לן תחפון זבחי צדק וגם עולה וכליל שאין בהם אד הנאה כלל לקליפות. ולן יתתקן הכל ואפילו העולה לא יהיה בה אד הנאה לקליפות. ואפילו הקרבנות של פרים הנאלפים ושעירים הנשרפים שהיו נעשים בחוץ. הנה לן לנעתיד לבא יעלו על מזבחך לפנים פרים שהיו נעשים בחוץ ויזכו להקשות כפנים:

עוד תיתה שם בגמרא מ׳ סנהדרין פרק ו׳ פרק נגמר הדין קודם אל המאמר הפי׳ וז״ל אמר ר׳ יהושע בן לוי כל הזובח את יצרו ומתודה עליו מעלה עליו הכתוב כאילו בנה מזבח לפני המקום ב״ה דכתיב זבח תודה יכבדנני עכל״ק:

וראוי לדקדק כדברי ר׳ יהושע ע״ה היכה רמזוה זאת הדרשה בפסוק וקרא לנופי משתנה. שזובח קרבן תודה שהוא הגון לפני הקב״ה יותר מכל הקרבנות כמש״ה אם על תודה יקריבנו. ועוד נדקדק בדברי רשי״ז שרצה לבאר דברי ר׳ יהושע ע״ה וז״ל וזבחי את יצרו לחחר שהסיתו לחטא זבחי וסורנו ושב בתשובה ומתודה עליו. ולימא לכל שקודם שחטא מתגבר עליו ווובחו ולא לאחר שחטא ומכין לן זאת הדרשה המחודשת לרש״י ז״ל:

והנלע״ד עד׳ יהושע ע״ה דקדק בפסוק מצוכותיו עם הפסוקים הקודמים אלין והם אלה עשית והחרשתי וכו׳. כימים ואת וכו׳. ומלי לימיל עתה לומר דור הע״ה דיבי קרבן תודה במקום הזה. ולכן כיאר כי מש״ה זובח תודה לא משתעי בקרבן תודה כלל אחמנם הפסוקים הקודמים הפלינו לדבר ברשעים כמש״ה ולרשע אמר אלהים וכו׳ ואמר אלה עשית והחרשתי וכו׳ לכן כיון כא זאת שוכחי אלוה פן אטרוף ואין מציל והכוונה היא לזבוח את יצרך הרע אם אתה החטיאך עד עתה וגם תתודה על כל מה שעשית עד עתה וכרמז זה כאומרו זובח ולא אמר מביא תודה לו מקריב אלא זובח ומכירו מוכיח עליו זבחי אלהים רוח נשברה ולימא קרבנות אלא זבחית היינו הרע. ולכן אמר זובח לשון תורב ליצר הרע. ואומרו תודה הוא מ״ש ומתודה עליו מעלה עליו הכתוב כאילו כבדו להקב״ה כשאני כיבודין העולם הזה ועולם הבא. ולכן אמר רשי״ז ע״ה לאחר שהסיתו לחטא הוא זובחו והורגו ואילו משתעי קרא אלא נייח ליה מעיקרא מה לשון זבחים שייך ביה לאכס כשאב בתשובה מכבר להקב״ה בעה״ז שאין צריך להכיא יסורין לחוטא וגם לעה״ב לשנילו מנהיגם וכרמז זה כשני המוכים היתרים כמ״ש יכבדנני שני מוכים וכן פירש רשי״ז שני מוכים דרים לשני כיבודין:

ולבן כדי לכוין את כל ההקדמה הזאת דרשתי בפסוקים אלו מקצתה דרך פשט. ומקצתה דרך דרש. רמזתי בפתח דברי עוד ואמרתי נדק נדק תדוף כלומר לא תדוף אחר קרבנות של חטאות ושמות אלא על קרבנות של וזבחי צדק עולה וכליל כאמור:

והנה לכלי הכיא הפסוקים דרך דרש נכיא בדרך לו ואפ״ל שבמקומם וכטירות׳ בדרוש א׳ לפ׳ שופטי׳ הארכתי למעניתי בהם ומצאת שם כי תדרשם עכ״ז אין מדרש כלא חידוש:

ויראה שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך אשר ה׳ אלהיך נותן לשבטיך ושפטו את העם משפט צדק. ושם בילקו כי השופטי׳ ירמוז ליצר הטוב. והשוטרים ירמוז ליצר הרע. וכמו שצריך האדם ליצר הטוב כך צריך ליצר הרע. ומש״ה בכל שעריך מושב והם בתוך נופך ובחמנעות היצר הטוב והיצר הרע ושפטו את העם משפט צדק. אפשר לכי מחדש ולומר עם הקדמה לחת דבת הערך והיא זאת שצריך לידע שכמו שנוף האדם מתחלק לרמ״ח חיובים ושס״ה נידים. כן נפש האדם מתחלק לרמ״ח חיובים ושס״ה נידים. וכמו שבחברי הגוף יש חברים רוחניים ויש חיברים גשמיים כן יש בחיברי הנפש כי גם את שניהם עשה האלהים זה לעומת זה. והנה יש בחיברי האדם מקנת חכמים והם שלשה והם מלכים וסימנם מלך מ״ח ל״ב כ״ד. וכנגדם יש בנשמה. כי הנפ״ש מושכו בכ״ד. והרו״ח משכנו בל״ב. והנשמ״ה משכנה במ״ח. ואלו הם המלכים. ויש לחברים חברים שנקראים שפטים את האדם. כמו שלמה״ן שאמרו חז״ל מומחים.

וממנו מותי דהי בכי מדבר טוב · והי בכי מדבר רע · וכמו כן · שעיכוס מי בכי רוחם בתורה וקורח כה · והי בכי רוחם מקום גזל ועריות ומסלף לחריסם · ויש לחריסם לחברים הנקרלים שוטרים · כמו סידים והמגלים והפס שמכה בידים · למי שהיך להלקותו והולך כרגלים למקום בית הועד או למקום שפריך להלוך שם · או הפס מתן עדות לחת על החדש · או מעיד עדות שקר על החדש ומתוך כך כ"ד הורגים אותו · והנה כל לחבר ולחבר מסחברים הכו' בגוף החדש יש עליהם על מלטעלה מבחינת הנפש והרוח והנשמה לכלכל את הגוף ולתת בו כח לבעבע את תנועותיו הטבעיות · וכנגד הכו' רמז הפסוק ולחר שפטים ושוטרים תתן לך וכו' ושפטו את העם והם כל שער המבדיל משפט צדק · וכל המזקרות שבעטו עליהם השפטים והשוטרים ממשיים והם לא תעשה משפט לא תכיר פנים ולא תקח שחד וכו' בעטו גם כן עליהם השפטי' והשוטרים של לחבר חדש עם הרוחניות שלהם בחמור · והיה מתפון לעשות לפניהם משורת הדין והוא לומרו נדק נדק תרדוף למען תחיה וירשת את הארץ לחבר ה' לחלקיך נותן לך :

דרוש ראשון למשמרת ר"ח תשרי

קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו :

גרסינן בגמרא במסכת ע"ז פ"ק · בדף ט"ו ע"ב · לחבי לים יהיו לת ה' לחבי לים ולא לחבי לחם · לחר דב עמרם לחר דב לחבי שעושה תשובה כשהוא לים . ר' יהושע בן לוי לחר לחבי שמתגבר על יצרו כחיה · במלחמתיו חפץ לחא"י ללעזר במלחמתיו ולא בשכר מלות · והייט דתכן הוא היה לומר לל תקיז כעבדים המשמשים לת הרב על מנת לקבל פרס · אל הוי בעבדים המשמשים לת הרב שלא על מנת לקבל פרס עכל"ה :

ודוע הוא ומפורסם הקדמת חז"ל שלחרו שהין דיבר בעולם העומד בפני התשובה ותפילה לם כפר בעיקר ח"י וחת"כ שעשה תשובה מוחלים לו על כל מה שעשה · ובחמ"ם שובה ישראל עד ה' ללהיך תפילה כפרת בעיקר והוא עד ה' ללהיך · ובחמת שהוא דבר הפלה ופלא כיצד היה לחד שהיה לתמול מובדל מעדת ישראל כיצד בתשובה יחזור לכללות ישראל וימנה עמהם · החמת לחר הענין והסקידך ירלה החדש שבעבע זו היה בעבע חמיתית בחיות שיבר לב החדש הוא מבעבעיו והכתוב מעיד על זה בלומרו כי יבר לב החדש הוא מבעבעיו · ודבר זה עשה לותו הקב"ה בקום עשה כדי לזכות לת החדש בכל פרטיו בשבי נדחיו · הם לא ישמע ממנו ויתבטל בהסידות ובנדקות מה טוב חלקו ומה נעים גורלו · ואם ח"ו חטא ובלבד בפה מוקפו של היבר הרע · הנה יש לו תשובה לחמיתית לומר שחור שבעיהם חימן לת עשתי ויצרי רימני לחטוא . ובמעשי לחי פחשב לחנוש במעשי . ולבן תכף בפקוח לת עיניו העורים ולומר לפני בוראו רבש"ע הטחתי עוותי פשעתי לפניך ובחמתי על כל מה שעשיתי ואין עלי חשמה כלל להיות שהייתי לחנוש ביד יצרי תכף ומיד מקבלים תשובתו . ולזה כיוון חז"ל לומר בפירוש הפסוק האומר והנה טוב מאד לחמרו חז"ל והנה טוב זה יצר הטוב · מאד זה יצר הרע · כדי שיהיה הבורא לחדש מלוכיות הבורא לחדש מצד יצר הטוב ולבן פלחר בו גדול מלחמרן · ולהיות כי התשובה הוא דבר גדול ומועיל מאד וקל מאד לעשותו · כמו כן לם יתעבל חדש מלעשות תשובה הנה עונו גדול מאד ואין לו פתחון פה להשיב לפני הקב"ה · ולזה כיוצתי לומר בפתח דברי · קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו · רצוני לומר שהן לחת שיש בחוק מיכים לחדים של תשובה בעולם כמו התענית וכמו הקרבנות שלחנם כל שאר התשובות יש בהם שורש מרובה · לם בענין הקרבנות בפרט שהם בחמונו ובגופו לילך לירושלים ולהקריבם בבית הבחירה וכו' · והתענית מסתבן בנפשו מאד כמודע · שלחנם ענין התשובה לומר חטחתי וכו' הוא דבר קרוב מאד · ונם אין בו חסרון כיס זולתי הדבר כדיבור בלבד לומר חטחתי עוית פשעתי · ועם כל זה ארי יתכלי לחר והוא שיקין פיו ולבו שוים בתשובה וזהו מה שלמרו בכתוב בפיך ובלבבך שניהם שוים בעשות התשובה הכו' · וזמ"ה בלמרו לעשותו · ולעכ"ו שדרשתי הפסוק כדרך דרשה מובחרת על הפסוק בהשלמה · עכ"ז כלע"ד לומר שעיקר פשט הפסוקי' היא הדרך הולת שדרכנו בה · ולבן נחזור לדרוש בפסוק מה שדרשנו עם חוריתינו להתחיל ולדרוש ברחשית הפסוקים ולם כי המתוס הולת לשר לחבי מנך היום לא כפלחת היא ממך ולא רחוקה היא · לא בשמים היא לחמר מי יעלה לנו השמימה ויקחה לנו וישמיענו לותה ונעשנה וכו' · מכלן ועד ולחר סולו סולו בבר הערתיך לותו בדרוש שלשי לפרשת נצבים כי שם כיתו :

והנה התחיל הפסוק לומר כי הוא מוכרח לומר שבתוך קיום לחמיך דשמיך והוא פתיחת טעם ולבן מוכרח הוא לומר דשמיך שתחיל למעלה כי תשמע בקול ה' ללהיך וכו' · והשמיעה היא כי תשוב ל ה' ללהיך בכל לבבך ובכל נפשך · ולם הנוף והנשמה תפף ומיד בלי היחול ועיכוב כלל · והטעם הוא כי המצוה הולת שבר לחבי מנך היום וכו' · כלומר הנה משופית המצוה הולת מכל שלר מצות שבתורה לטיבותה בכל פרטיהם בשבר בבחר בבע"ה · כי יש מצות שיש להם זמן קבוע · וכולת הענין הסוה היו לעשותם כמו שופר וסוכה ולולב וכיוצא · החמנם מצות התשובה היו לה עת קבוע הלא היום הם בקולן תשמעו · וזמ"ש לשר לבבי מנך היום · והנה כל מצות שבתורה הם מתחלקים לשרבע חלוקי · החלוקה הרחשונה היא כל מצות הפוסקו' תדירים בין בזמן שבית המקדש קיים ובין בזמן שהיו קיים · החלוקה השניה היא כל מצות שהיו לה זמן קבוע וזמן בדוק · החלוקה השלישית היא כל מצות המסורה ביד החדש לעשותה ואינה תלויה ביד הקב"ה · החלוקה הרביעית היא מצות הצריכה לחדש ואין בה טורח לעשותה כלל והנה אלו החרבעה חלוקות הם החדש יעבור עליהם ח"י במצות ל"ת · או הם יעבוד שלא לעשותם בע"ע · ועבור עליהם בודחי · החמנם בפנד אלו החרבע חלוקות הכו' · הם כשנדון החרבע חלוקות לחחרות ואין החדש נענש עליהם כלל · החלוקה הרחשונה היא כל מצות הנוהגת בפרטיות · או בחרץ ישראל וביוצא מחלו · השניה היא כל מצות שהזמן ברמה ויש לה זמן קבוע כ זמנו . הנה בחוץ לזמנם אין החדש נענש עליהם · השלישית היא כל מצות המסורה ביד הקב"ה כמו מילת בנו · או פדיון הבן · או מצות הסדקה וביוצא שהם לא יזמין לו הקב"ה לותו החדבי אין יכולת בידו לעשותן · לבן היו נענש עליהם . החרביעית היא דבר שהוא טורח לחדש לבקשו כמו מצות שילוח הקן וביוצא · או לגרום לת עצמו לשתו כדי לקיים מצות נט וביוצא · ולבן היו נענש עליהם כלל · והנה להקדמים הולת נבח ביאור הפסוקים וידעה כי המצוה הולת של התשובה היא כשלר מצות שבתורה אשר יוכל החדם להתרשל מלעשותה

מסיבת מניעת מיון חלוקם מהתרבעם חלוקות הנו' וכנגד החלוקם הרמשונם תמר לא בפלגת מיו תמך לשון הפרשם לומר מקום הזה הוא חוכם לארץ · ולו זמן הזה הוא בית המקדש מרב וכו'. וכנגד החלוקם השנים תמר ולא רחוקם היו. שהוא דבר הבא מזמן לזמן · וכנגד החלוקם השלישית תמר לא בשמים היא וכו' שהוא דבר התלוי ביד התק"ם כמו התילה וכשנה. ולכן נרמז שם בר"ת תיל"ם · ובס"ת הוא · והוא "תי" "יעלה" "לנו" "השמימה" · וכנגד החלוקם הרביעית תמר ולא תעבר לים היא וכו' שהוא דבר טורח לחרש לבקש לותם המצוה ולעשותה · לתמם שלשה בוכיות לחדות הזהת כי קרוב אליך הדבר · כלומר שלשה בוכיות לחדות יש כם החחד היא שהוא דבר קרוב מחד ואין צריך לטרוח ולבקש המצוה דרחוק ולנלב וכיוצא · השני הוא שיך ואינו תמור ביד לחרים ואולי לא יתרצו לתמ' לך לותו הדבר הלא בשמים הוא · השלישי הוא שהיא בפרון כים · ואולי ברבר ודיבור בעלמא לומר חטחתי עיותי פשעתי · לחתמם נריך תבחי לחד שיהיו פיו ולבו שוים וז"ם בפיך ובלבבך · וחס"ב תבחי לחד והוא לעשותו לחדם מצות במעשה נמור מבלן וחילך · והנה בספר התקונין לחרו בר"ת "תי" "יעלה" "לנו" "השמימה" "ונלה" "מילה" וס"ת עולם הוא · ובריך לידע מה הכוונה בזה · לחתמם ירמזו כי מי יוכל לעלות השמימה חם לא יעבור במעבר הלן השני שמות מילה שהוא חלהים עם הכולל פ"ן · והוא העולם פ"ו ושניהם בגמטריא זבח והיינו ויעבור את מעבר יבק וזהו ה' הוא הלהים ונעשים יח וב"ק ומי ווכח לזה הוי לומר שישראל המהולים · ולכן למנע הלותיות הלו בולים בגמטריא תק"ס כמנין ישראל עם הכולל · בזה הלופן ממלת מ"ו לא תקח כלום . ממלת יעלה קח ע"ל הדגק · וממלת לנ"ו קח מ"ן · וממלת השמימה קח שמים סם ס"ן · ומ"ן וקו"ף · הרי ס"ן ק"ן בגמטריא תק"ס כמנין ישראל . כמנה שישראל המהולים הם העוברים את מעבר יבק לזהו ה' כדי לקבל התורה ולא עשה כן לכל בני שחיו מיכל שחיכן יכול לעשות בתורה · לכן בישראל כתיב לא נבלות היא ממך וכו' לא בשמים היא וכו' · כי קרוב חליך הדבר וכו' · ושם מצות שחין יכולת בידי הלחד לחתם לחבריהם ולעשותם זולתי הם יזדמנו חלו בהזדמן כמו מצות יבום וחלילה · חו מצות שילוח הקן וכיוצא · שחם לא יזדמנו ליד הלחד לא יוכל להרוג את לחין וליכם חו לחלון את חשתו חו לברה לו לח את לחד ולח חד מחד שם חין לו לח · חו לברה בפור לחת ולעשות לה קן לחד ולשלח לח"כ את הלם וליקח את הבנים · חם"כ במצות שיהיו הדברים שלוים לך שתשמור מעבר לים חו במדינה לחרת · חו לילך להביח העומר מעבר לים חו במדינה לחרת כו כרבי יהושע מהמצות חלו · חם"כ במצות התורם לחבר לקרוח כו ברבי יהושע מזומנת וחם"ם הלא מעבר לים היא לחמר מי יעבר לנו ש עבר לים ויקחה לנו וישמיענו חותה ונעשנה · חם"כ במצות התורם שחין בה לחת מכל הטעמים הנ' · ועוד בחף בה טעמת לחרות יותר קרובות · וחס חלו כי יש מצות שניכות להעשות על ידי לחרים כמו מצות הצדקה וחס לא יתנו לחבריהם עם מי ישלח עימם לצדקה לא יקיים התורה · ולמצם מצות השבת חינה כן חלא כי קרוב חליך לעשות בפיך ולבבך תלוי ולא לחרים · ובחין בה חסרון בים כלל שלא כדיבור בעלמא :

עוד לפשר לומר שכיון הפסוק הלל דין מוסכם והכיולן בחורף הרמב"ם ז"ל בפרק שני מהלכות תשובה וע"ם בחורף בעניין התנחים · והכי לומר הפסוק תחילה כי המצוה הזאת לצר"ת "תי" "יעלה" "לנו" "השמימה" "ונלה" "מילה" וס"ת עולם הוא ובריך לידע מה הכוונה בזה · לחתמם ירמזו כי מי יוכל לעלות השמימה חם לא יעבור במעבר הלן השני שמות מילה שהוא חלהים עם הכולל פ"ן · והוא העולם פ"ו ושניהם בגמטריא זבח והיינו ויעבור את מעבר יבק וזהו ה' הוא הלהים ונעשים יח וב"ק ומי ווכח לזה הוי לומר שישראל המהולים · ולכן למנע הלותיות הלו בולים בגמטריא תק"ס כמנין ישראל עם הכולל · בזה הלופן ממלת מ"ו לא תקח כלום . ממלת יעלה קח ע"ל הדגק · וממלת לנ"ו קח מ"ן · וממלת השמימה קח שמים סם ס"ן · ומ"ן וקו"ף · הרי ס"ן ק"ן בגמטריא תק"ס כמנין ישראל . כמנה שישראל המהולים הם העוברים את מעבר יבק וזהו ה' כדי לקבל התורה ולא עשה כן לכל בני שחיו מיכל שחיכן יכול לעשות בתורה · לכן בישראל כתיב לא נבלות היא ממך וכו' לא בשמים היא וכו' · כי קרוב חליך הדבר וכו' · ושם מצות שחין יכולת בידי הלחד לחתם לחבריהם ולעשותם זולתי הם יזדמנו חלו בהזדמן כמו מצות יבום וחלילה · חו מצות שילוח הקן וכיוצא · שחם לא יזדמנו ליד הלחד לא יוכל להרוג את לחין וליכם חו לחלון את חשתו חו לברה לו לח את לחד ולח חד מחד שם חין לו לח · חו לברה בפור לחת ולעשות לה קן לחד ולשלח לח"כ את הלם וליקח את הבנים · חם"כ במצות שיהיו הדברים שלוים לך שתשמור מעבר לים חו במדינה לחרת · חו לילך להביח העומר מעבר לים חו במדינה לחרת כו כרבי יהושע מהמצות חלו · חם"כ במצות התורם לחבר לקרוח כו ברבי יהושע מזומנת וחם"ם הלא מעבר לים היא לחמר מי יעבר לנו ש עבר לים ויקחה לנו וישמיענו חותה ונעשנה · חם"כ במצות התורם שחין בה לחת מכל הטעמים הנ' · ועוד בחף בה טעמת לחרות יותר קרובות · וחס חלו כי יש מצות שניכות להעשות על ידי לחרים כמו מצות הצדקה וחס לא יתנו לחבריהם עם מי ישלח עימם לצדקה לא יקיים התורה · לחתמם מצות השבת חינה כן חלא כי קרוב חליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו וכו' :

דן ידרשתי עוד כמ"ש חז"ל בם' התקונין שר"ת מי יעלה לנו שם מימים הוא מילה וס"ת הוא ולמצם חלותיות הם ישראל . הינין הוא כי בח הקב"ה להודיע שישראל חוכם בנכסים לבלל הלחרות עד שיעשו המילה ולכן חם נרחוים בין חלותיות המילה ובין חלותיות הלהים . ועוד סוד הענין הוא כי מילה בגמטריא היא פ"ן והוא בגמטריא כ"ן · ובכיסם יתר חם בגמטריא קו"ל כמנין חל"ף לסודיע שחכל לחר בסוד חחלף · עוד נודע כי מילה עם הכולל בגמטריא פ"ו כמנין שם חלהים וס"ת הוא כ"ן · וזהו סוד ח' הוא הלהים . וזהיות שלותיות חלהים הם בר"ת ולותיות הלהים הם הם"ת לבן לחזו ח' הוא הלהים ולא לחרון חלהים הוא שם · עוד טעם לחר להודיע לחדם שחלפנו שרולה כי הלהים הוא רחמים פשוטים לא נוכבי זה נכון כי לית דין ולית דיין ח"ו חלא הוא הלהים ולותיות דין ולותיות דיין ולבן יבח' לחדם ורלה לת השם הנכבד והנורא · עוד ירמז שגם לין לחתם נריך לעשותם בפני לחרים ומתוך כך תמנע מלעשותה מפני הכושר · שלא לבח לפומח לא בלו בפיך ובלבבך · ועם כה תוספת טובה מרובה על העיקר שכל מי שעושה תשובה משולם כהלכתה ורונות נעשות לו כזכיות ויחשב עלינו כלו עשה חיל ולון של מצות · ומ"ם לעשותו בלחמצעות התשובה לתתם מרוים שכי דברים סור מרע העבירות · ועשה טוב מחשבון העבירות שנספרים למצות · עוד פוכל לומר לעשותו שרמז ומה לבעל תשובה שחעשה תשובה נרי' שלחותו היום ולילך שישתדל לקבוע חיל של מפוח פנגד כל הלחירו שעשה ומ"ם לעשותו מהיום ולילך · ולעפ"ז שפיין מילת לעשותו

היה כדידה דלא שייך בתשובה מעשה · ותמנם מוכל לומר שתפסר לומר שכוין הפסוק למ"ש הרמב"ם ז"ל בפרק ראשון מהלכות תשובה וז"ל · כל מצות שבתורה בין עשה בין לא תעשה אם עבר אדם על אחת מהם בין בזדון בין בשגגה כשיעשה תשובה וישוב מחטאו חייב להתודות לפני הש"י שנאמר איש או אשה כי יעשו וגו' והתודו את חטאתם אשר עשו וזה וידוי דברים · וידוי זה מצות עשה כיצד מתודין וגו' · וכפי סברת הרמב"ם ז"ל שהתשובה לבדה אינה מצות עשה בעבור שחין חייב על האדם להיות חוטח ומכעיס את הקב"ה כדי להיות זוכה לעשות תשובה . ולכן לומר כשיעשה תשובה וישוב מחטאו שחטא חייב להתודות כמצינו למדין ששני הדברים יחד הם מצות עשה וכן כתב בתחילת הפרקים מצות עשה לחת וחוח שישוב החוטח מחטאו לפני ה' ויתודה · ודברי הרמב"ם הם דחוקים קצת ותפשר לומר שלוח מתכון הפסוק לומר כפיך ובלבבך והיה התשובה · לעשותו רמז לוידוי · חו תפשר לומר יותר לחייתי כי קרוב אליך הדבר בפיך וח וידוי דברי לומר חטאתי עויתי פשעתי ואמר ובלבבך לעשותו זו התשובה שבריכה כמה תבחים בתשר בכתרם במקומם בע"ה · ואמר תכתוב רחם ותתי לפניך סיום התשובה והיה מפתח לכל הדברים וכה בכלל החיים והטוב · המות והרע · והחמת כי הבחירה ורצון היה ביד האדם ולא ביד הקב"ה · החמנם עצה טובה קח משמע לן וכחרת בחיים · כעבור כי החוטח נקרח רשע והרשעים בחייהם קרוים מתים · וגם מודע הוח כי לרשע אין נדיק מותר לקרות לו רשע בן נדיק · ולכן רמז בכתוב ואמר למען תחיה אתה וזרעך שיקרלו כל העם לבנך נדיק בן נדיק ולא רשע בן רשע וזהו שם"ם למען תחיה אתה וזרעך והדב' הזה מתוקן חנלי היטב:

והנה כל ההקדמה החמורה רמז לחתה ישניה הנביח ז"ל באומרו ואת סולו סולו פנו דרך הרימו מכשול מדרך עמי · כי כה חמר רם ונשח שוכן עד וקדוש שמו מרום וקדוש חשכון ואת דכח ושפל רוח להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכחי וכו' ולהיות הפסוקי' חלו מדברים בענין התשובה תיקנו חז"ל להפטיר הפסוקי' חלו בהפטרי"ש שכפורש:

וראוי לנו לכוח עד ביחור הפסוקים חלו ולדקדק בהם תחילה בפסוק פסוק · ותחילה בדקדק באומרו בלשון הזה ואמרי · ולח פירש מי הוח החומר · ועוד בדקדק בפל סולו סולו · ועוד בפל פנו דרך · וחזר ואמר הרימו מכשול מדרך עמי · עוד ירמון למ"ש חז"ל קשה עונמך וחט"כ קשה לחדים · וזמ"ש ואמר סולו סולו לעונמיכם תחילה וכנו דרך הרעה מעלמיכם · וחט"כ קשטו לחדים ובהרימו מכשול מדרך עמי והוח כללות הענש :

עוד יראה שהכתוב מודע שהחטח הוח חולי של הנפש · וכמ"ש הנרי לון בנלעד הם רופחי לון הם · וכמו שבחולאי הגוף נריך הרופח המובהק להכניע לת החולי לחט ולהרפחת חותו ריפוי לחר רפוי ולתת לו משקה לחר משקה · ולהפסיקם לחר להפרשם עד שיתרפח לגמרי · כמו כן בחולי הנפשות והם החטחים בנפשותם נריך שיהא לו הנביח המרפח חותם לגמר להם דביי התשובה קטעה קטעה ולהכניע חותם בדרכי התשובה לחט לחט עד שיתמים רפוחתם לגמרי · וזהו מש"ה ואמר הנביח המלמד התשובה ליעקב סולו סולו פנו פנו דרך · והרחו הדרך הישרה לנכת בה · חח"כ הרימו מכשול מדרך עמי יעוד ירמז הנמנחי בחמנת הדרכים שלנב לורחים רמז הפסו' הזה כמו שפ ורבעם בן נבט כמה שהחטיח לת ישרחל הוח וחבירו · וניזה הנביח להסיר הענש והחלוים לחרים מקרבו והוח הענ"ו וכמ"ש חז"ל חין ע"ו חלח

ענ"ו וכמו שנרמוז הענ"ו בפסוק וינו ה' חלהים על האדם וכו' · וברמז נרמוז מילת ע"ו בחומרו סלו סלו ומילת שלום בנמטריח כמספר ע"ו · ויהיה סולו לחד לנופים וסולו לחד לרמון הענ"ו · וגם נרמוז הענ"ו במילת דרך וכמ"ש בעמוס הנשבעים בחטמת שמרון ואמרו חי חלהיך דן · ומ"ש דר"ך בחר שבע והיח הענ"ו לחטר היתה שם · ונוח כיון הנביח לומר עמו דר"ך לותו הדר"ך לחטר היית נשבעים בו · וח"כ הרימו מכשול מדרך עמי והוח רמז חל מה שנעשה ירבעם בן נבט שביטל לת ישרחל מלעלות לרגל וגם הוח שם לחד מהשבעה שמות שיש חל היער ונקרח מכשול · וזהו דרך פש"ט בפסוק · כמעשה דמו · עוד ירמז בדרך דרמ"ה ישרה עם מלחמים חז"ל בחרבעה חלוקי כפרים כחשר נכתב לותם בע"ה . וגם עון ביטול מצות עשה · וענן עובר על לח תעשה · וענן עובר על כריתות ומיתות כ"ד · וענן עובר על חילול ה' · ותפשר לומר שכנגד חרבעה חלוקי כפרים שלמרו חז"ל במשנה רמז לותם הנביח בפסוק הזה · ולכן הוביר לרבעה לשומת של"ו של"ו פנ"ו דרך סרי"ו מכשול · וכנגד עבד על מצות עשה ועל מצות לח תעשה שעניינם בנוף לחד דומים וגם כנגד חיבר"ו וברי"ו הלחם שנשתברו ונתפקקו מחמת עונותינו לומר הפסו' בלשון לחר של"ו של"ו · וחוח מלשון של"ו לרוכב בערבות · כמו סלסלה ותרוממך לו כמו לשון מסלסל בשערו לתקן לותו · וכנגד עבר על כריתות זמיתות כ"ד · ולח הלכו בדרך חישרה של העולם ומילתן לותם חבנים ושקנים ורמשים לומר שכתוב פנו דרך וכנגד עון חילול ה' · ובפרט גם הוח מלחם נרול הגורם שכל הדור יחללו שם שמים בשבילו · ומילת דרך חסלול' מכשולות · לומר הפסוק הרימו מכשול מדרך עמי והוח המחטיח לת לחרים ומכשיל לת הרבים במה שנעשה הוח :

ואפשר לומר כי גם שלמה הע"ה המלמד לחדם דעת רמז לת חשבי דרכים שחמרנו בפסוק ואמר סלו סלו · בפסוק שובי שובי השולמית שובי שובי ונחזה בך מה תחזו בשולמית כמחולת המחנים · והנה גם בפסוק הזה כלול לדקדק במה דקדוקים רחשונה · היות הפסוק כפול ומפופל שובי שובי · וחזר ואמר שובי שובי זעזר לומי הפסיק בין השובי שובי במילת לחרות והוח במילת השולמית והכי הוה ליה קרח למימר השולמית שובי שובי שובי · לו יחמר שובי שובי שובי השולמית ונחזה בך · ועזר לדקדק מלי מילת השולמית דקחמר · ועזר הלשון הזה של זנחזה בך והוח לשון תרגום ונל"ל ונרחה בך · ועזר ביתן טעם למה שהשיבה היח ומחרם מה תחזו בשולמית · כי מלחר שדודה מתלוה לרחות לותה מה כוללה לרחות ולומר מה תחזו בשולמית · ועזר לדקדק מה שחמרה כמחולת המחנים הם הוח דבר של שבח כה · לו דבר של נבלי כה · ולם הוח דבר של שבח נדול כה ויפי למה מבטלת לותו ופוגמת לותו בחומרה מה תחזו וכו' · ולם הוח דבר של נבלי כה · ולם כי לח לחזכיר לותו ולמה הזכירה לותו והפתוב כיסה עליה · ונחנה לדקדק כונת כמחולת המחנים · מעיקרה מלי הוח :

והנה עם הדרך הרחשונה שפירשתי בפסוק ואמר סולו סולו וכו' מתישב נם הפסוק הזה היטב זלחרי טרחי מנחתי לחדב במה"ד שמואל לחיכידו ז"ל שהם שקדמוני בו בפ' תבח ז"ל וזה לומרו שובי שובי השולמי' שבל ידי התשובה מעט מעט והוח לומרו שובי שובי רומה לומר בפעמים רבות כדי שלח תכבד העבודה ולכך קרחה שולחי' על דרך סלום סלום לרחוק ולקרוב הוח הבעל תשובה שהיה רחוק ונתקרב ונעשה שלום כיצו לבין הקב"ה ז"ם השולמית · ושובי שובי ונחזה בך יתרון התשובה בהבדת פנינה

כך ממש כחוק פיתרון והסוד והדל · ואמר מה תהון בשולמית כמחולת המחנים · והם המלאכים שלפניו וכו' :

ועי"ן עדיין הכיח לנו הרב זללה"ה יתר להשמיענו כי לא השלים לבאר כל הדקדוקים שדקדקנו בכמה כפלים · והפסיק בכתיב בתילת השולמית ואמר הדקדוקי סדקדקנו :

והנלע"ד לבאר הפסוק עם הדרך הנכי שביארנו בפסוק ואמר סלנו סלנו פש משכת חזל בארבעה תלוקי כפרש ולכן הזכיר הפסוק ארבע פעמים שובי שובי כנגד ארבעה תלוקי כפרש · ולפיות כי שתי התשובות הראשונות על מצות עשה · ועל מנות לא תעשה הם קלות כפרתם כנודע · לכן עשה חותם כת אחת ראשונה שובי שובי ותכף בקרות השולמית שעשתה שלום עם הקב"ה כיום הכפורים שיש בו חמשה עמוים · וחמשה תפילות וזהו מה שרמז השולמית ה' שולמית והספיק ה' לאחת לעשי הדברים · להיות כי ה' אחת הם חמשה עמוים לנוכך הגוף והם לימוד תכילה ושתיה וכו' תפילות לנוכך הנשמה כנגד ה' העמוים · וגם ברמז זה בה' כי מונימה הם' לאחרת בסוד שם כ"ן · ורמז לעשרה הדברים שלו הם עשרת ימי תשובה · והממש בשני מיני העבירות השניות החמורות שבריכות טורח גדול וכפרה עצומה ביום הכפורי' ויסורין · גם במסירת נפשו על עון חילול ה' · ואמר שכית שובי שובי ונחזה בך ברחים ממשית כמה יסורין בהו עליך ומה נעבר עבר עליך עד שנמחלו עוונותיך לנמרי'ומש שכית שובי שובי ונחזה בך · ולכן להיות עונו גדול מאד אין להרחות התשובה בפרהסיא כל כך וגם אין לומר סוידי בלשון הקדש שלא בלשון תרגום שאין מביני'לותו המקטרגי' ולכן אמר בלשון תרגום ונחזה בך ולא אמר ונראה בך · ואגב דבריו רמז רמז גדול ואמר בה הכה יהיה לך משעבת גדולה שבתשובתך ישובו כל העם אחריך ותהיה זוכה ומזכ'להרבים לעשות תשובה שובות הרבים תהיה תלויה בך וזהו מ"ש ונחזה בך גם לאחרנו ונעשה תשובה כמוך ויהיה נחזה בך כדמיון המראה שהכל מסתכלים בו · כך כל העולם יסתכלו בפניך שהיו מחמת התשובה שעשית ויתקנו ממך ויעשו כמוך גם הם תשובה וזכותם תעמד לך · ולו היה תשיב לומרים להם ולומרת מה תחזו בשולמי'הלוחי תשובתי תועיל לי לעצמי · ולפיכך לעצמי הלוחי תהיה יפיה כביכה · וכפי זה אין לחוות ממני כלום · ורוח הקודש משיבה להם אל תאמרי כן אלא כמחולת המחנים · כלומר יש לך מחול גדול של מלאכים המספרים לותך וכמו שאמר הכתוב ביעקב הע"ה ויקרא שם המקום ההוא מחנים והם היו שני מיני כיתות של מלאכים כת אחת של מלאכי ארץ ישראל וכת אחת של מלאכי חוצה לארץ · וכמו כן הכעל תשובה יש לו שתי כתות של מלאכים כת אחת מהמצות לשר עשה ועשה ובפרט ממצות התשובה · וכת אחת מכל העבירות שעשה שבעשותו התשובה המעולה לתרו חזל גדולה תשובה מזדונות נעשו לו כזכיות · עוד יתכן כמחולת המחנים שיש לבעל תשובה שתי מחנות של מלאכים הכת האחד מהמלאכים של מצותיו של עצמו והכת השני מכל המצות שבעולם שבעלי תשובה שעשו על ידו תשובה וכמו שאמרו חזל כל המזכה את הרבים וכות הרבים תלוי בו · והשתא לתי שפיר כמחולת המחנים · לו לם ברמז בדרוש מילת כמחולת מלשון מחילת עון כלומר מי שמחלים עוונותיו יש לו שני מחנות של מלאכים כמו שאמרנו · והרי בתר הפסוק המחנים עדיין אנו צריכים למודעי במילת השולמית · ומה נאמר בשם נקבה ולא בשם זכר · אלמת כי גם שלה זלת מלת כתורו שובי שובי בלשון נקבה :

התחנם

התשובה מפורשת מילים כי הפסוק הזה נדרש על כנסת ישראל הנקבה ולכן לא אמר שובו שובו וכמו כן בתרן במילת השולמית · הא מכם ים לאלוה מילין בדרך רמז כתשלימכאר לקמן בע"ה בפסוק שלום שלום לרחוק ולקרוב וכו' · והמכם בקיצור נמרן נבאר במקום הזה הקדמה קטנה והוא כי מודע הוא כי מילת תשובה היא כוטריקון תשוב ה"א כאשר אמרו חזל ועל כן רמז הפסוק ואמר ה"א יתירה השולמית ה"א שולמית כלומר כל השלום שנעשה הבעל תשובה עם הקב"ה הוא בה"א של השם שנפרדה משם היוה ונתה בעשותו תשובה מחזיר ה"א לשם יה"ו ונעשה שוה שלמה · וזהו כדרך רמז בעמידה שאומרים מוריד הטל · וירמז כי הכה החוטא נרמן מפריד חלוף ופוגם למעלה ופוגם בגופו · פוגם בגופו שרוחו הטהור כפרד ממנו · ופוגם למעלה להפריד חות ה"ס מן שם יה"ו · ולכן אמן אומרים ברמז לחתם בגבור לעולם ה' · מחים מתים לחתם בסוד הרשעים בחייהם קרוים מתים וזה לחושיע לאדם מן הקליפות בחמצעות התשובה · וחכ"ל מוריד ה' לגבי ט"ל ונעשת השוה שלמה · הממכם אין כל מיני התשובות שוות יש תשובה בה"א לחרונה שתחזור עם שם יה"ו · ויש תשובה בה"א דשובה ולקמן בע"ה נבאר הדרוש הזה כאר היטב הממכם לכל הפירושים התשובה היא בה"א · רומה לומד שכומן שהאדם חוטא פוגם בה"א ועושה לותה חת"א ממש וסובר הפתח הקטן של הה"א ועוש'לותו ה"ט בעון החטא · וכומן שעושה תשובה חוזר להפריד מן הה"א לותה הנקודה שהתמה הה"א ועשת לותה חת"א וזהו כוונת תשובה ה"א לחיתה ה' רשון וזהו סוד מש"ה כמנשה ויעתר לו ה' וחמרו חזל ויחתר מלמד שחתר לו הקב"ה חתירה לח' תחת כסא הכבוד שהוא הה"א כמודע שבקרות כסא הכבוד וזהו מ"ש חזל שפתח לו פתח של תשובה . ומפשר לומד שלזה רמז הפסוק ואמר כמחולת המחנים · ויהיה מילת כמחולת שלשה לשונות · לשון מחול של מלאכים . ולשון מחילה · ואחר כך מלשון וכמחילות עפר שהוא לשון חפירות עפר והוא מ"ש חזל שחתר לו הקב"ה חתירה לח' תחת וכו' והוא שחתר החית ועשה לותה ה"א בכתחילה · וכרמוז הה"א בה"א לחתירה של המחנים · ויהיה שיעור הכתוב ה"א מלחנים וירמון לשני מחנים שהם שתי היכלות של שם יהו"ה : ולקמן בע"ה כאריך בדרוש הזה :

עוד ירצה דרך כלולה בפסוקים ואמר כלו כלו פעמ דרך וכו' · עם רמז קטן בפסוקים הקודמים ואומרים לאדם החוטא שלא יועיל לאדם פרקליט בעת עברה ולתי תשובתו ממש · וזהו מה שאיר בדרכיך ואת מעשיך ולא יועילוך זולתי בזעקך לפני הקב"ה בתפילו'וקבוציך בתשוב' שלמה · ואת כולם המקטרגים עלינו ישא רוח יקח הבל והחוסה בי ינחל ארץ וירשהר קדשי ויוכה ליכנס לב"ע במחיצת הצדיקים · להגיל לותך מעבירות שביכך להיות שבתבתי בתורה ולא יקח שוחד · ואמרו חזל ולא יקח שוחד מצות אלא בפרע מהאדם תחילה מעבירות שבידו וחכ"ל פורע לו שכרו הטוב וזהו פשט הכתוב ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו של כל דבר ודבר · תחילה בפרע ממנו על העבירות שעשה · וחכ"ל פורע לו המצות שעשה ומעשה הזה הוא חסד גדול לאדם · ולכן אמר אני אריך דכיך ואת מעשיך ולא יועילוך זולתי בזעקך ועכ"ל כלל הממכם תהיה זעקת כחמתך ותרופתך עניין הזעקה והתפלה והתשובה בזעקך יגילוך קיבוציך וסרם הפתרגם יגילוך מן העבירות ומן המקטרגים ואת כולם הכבדרים מן העבירות וכמש"ה ונשא השעיר עליו את כל עונותיו עונות תם · ישא רוח יקח הכל וסם הפטרה לחדש הנקדמים

מפקדים רו"ח עופים · ונאמר בפסח הכ"ל תמם מעשה תעתועים · והחוסה בי ינחל ארץ כמ"ש ועמך כולם צדיקים לן לעולם ירשו ארץ וירם את קרני כמ"ש מי יעלה בהר ה' וכו' ולכן אמר הכניעו לבעל תשוכח הכתוב ואת עצתי לפניך תבח והוא לומרו ואמר סלו סלו פנו דרך ארימו מכשול מדרך עמי וכו' :

ויקצרה עם היותם מקדימים הקדמה אחת שאמרו חז"ל במדרש ין לחדש חוטח אלא אם כן נכנס בו רוח שטות שנאמר כי נסך ה' עליכם רוח תרדמה ויעצם את עיניכם וכו' והרוח השטות הזה הוא כמו שאמרו אומרים בכל יום ויום בח"ל אלא עשאני גוי · והענין הוא כמו מ"ש טורף נפשו באפו וכו' כי בעת שהיצר הרע מתגבר על האדם להחטיאו והאדם נותן בעצמו לעשות אותה העבירה הנה בשעתו הטהורה שהיא חלק אלוה ממעל בורחת ממנו ותמורתה נכנסת בו רוח טומאה וקליפה ורוח שוגים והוא נקרא רוח שטות ולפעמים מתעברת בו היוה רוח עכו"ם ר' דומיא דשיעבד אחר וכיוצא בו ויוצא מדעתו ומשתמד לכן מחויב האדם לומר בכל יום שלא עשאני גוי · שלא עשאני עבד שלא עשאני אשה · והנה בהיות האדם חוטח בא שעתא מסתלקים מחברתו המלוים אותו ומתלבשים עליו כל זמן שהוא מובדל מעדת ישראל · הלוכם בזמן שמתחיל להתעורר לחזור בתשובה וכמ"ש הקודם בזעקך ימילוך קבוציך וכו' אמר הכניעו בשם הקב"ה ואמר המלאך שרו של עולם למלאכים אשר הין חוכים בחברת החוטח הזה · מהיום והילך סלו סלו ורוממו ופנאו לחוטח הזה וחזרו לעבודתכם הראשונה וכמו דרך לפניו לדיוקנו של מעלה כמ"ש כי בנלם תלכים עשה את האדם והרימו מכשול הוא היצר הרע מדרך עמי שהוא החוטח שעבר עבירה הייתי אומר לו לא עמי אתם ועכשיו אני קורא אותו עמי ממש · עוד ירנם הרימו מכשול להמוז לאותו רוח הטומאה רוח עופים שהיתה בקרבו הרימו אותם עתה ממנו ואמר הכניעו למלאכים שלא יכניעו אותו בכל מה שחטח עד עתה · וגם הוא לא יתכניע במה שעשה · כי כה אמר רם ונשא שכן עד וקדוש שמו מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים · והנה מילת כי היא כתיבת טעם לשלא יתכניע · שאדרבה כה אמר רם ונשא שוכן עד וקדוש שמו ועם היות בו כל הפעלות הללו והיותי שוכן במרומים בקדושה יתירה וכל זה הוא נורם שלא יסתכל בשפלים · עכ"ז אדכא ואת דכא ושפל רוח אחי את דכא מנוי · ואין יותר דכא ושפל הוא יותר מן החוטח וחל"ל עושה תשובה · וכונתי היא לרפאת אותו רפואת הנפש ורפואת הגוף · רפואת הנפש הוא אומרו להחיות רוח שפלים · ורפואת הגוף הוא אומרו ולהחיות לב נדכאים · ורמז כל מה שאמרנו באמור הכתוב להחיות ולהקיץ מי בסו' ובניהו בן חיל · ופתן טעם לנו' באומרו שאין רצון הקב"ה לבא בטרונית עם בריותיו ח"ו אלא רצונו שיהיו נדיקים ושישמעו דבריו · ותכף בשומעם אלין מוחל וסולח כל מה שעשוהו מם"ה כי לא לעולם תריב והוא נוף הבן אדם הנקרא עולם קטן כאשר אמרו חז"ל בם' תקונין · ולא לנצח תקוף עם

מכשמח אשר היא נכחיית והטעם הוא כי אחי נקראתי ע"ש הרוחות לכל כאר ורוח מלפני יעטוף ושם וכשמות העליונות יותר מהרוחות אחי עשיתי גם כן · וברחתי אני שחטח בעון בניו ותשוקתו כהבלי העולל קנפתי עליו ואכזו מעט מעט פעם אחר פעם · והסתרתי פני ממנו וחור ויקטוף לפני ער שפעשה לו קדבר כהתר ומתו' כך וילך שובב בדרך לבו · עוד ירנם קדוב אל הנו' באומרו כי דוח מלפני יעטוף כלומר אין עלין כל כך לשמח כי הסיבה היה כב יכול אשר הרעותי אחי ביצר הרע אשר שמתי בקרבו · ומ"ש כי רוחלעם אשר התעם הוא מלפני יצא כמ"ש ויצא הרוח וכו' ואמר אחי לפתנו וכו' והרוח הזה יעטוף הוא והלכים הוא ומתוך כך חטח ולכן כמעט שהוא אמם ביד יצרו הרע וגם וכשמות אחי עשיתי וכב יכול בידי היה לתקן הכל ולא תקנתיו · ועכ"ז בעון בניו קנפתי ואכזהו ויהיה מילת בעון מלשון מה בצע כי כהרוג את אחיכו וכו' כלומר בעון שחטא ובחר ביצר הרע שפיתה הוא ולא מאם וגעל בו · לכן אחי קנפתי על זה ואכזהו · ובראותי שאחי נהמתי לו היצר הרע לכן הסתר הסתרתי פני ממנו כב יכול וקנפתי עליו · ומתוך כך נעשה לו פקיתה וילך שובב בדרך לבו · כלומר וחל"ל שהתחיל לעשות תשובה דרכיו ראיתי ואפקחהו וכו' ואמר דרכיו מיעוט רבים שהיו כלומר בבר שקלתי בכף מזוניה אחי דרכיו · וגם הדרך אשר חטח בה · והדרך שעתה הלך בה בתשובה · וראיתי שהדרך השניה של התשובה נבראה על הדרך הראשונה ולכן וארפאהו וכו' · עוד ירנה קדוב אל הנו' וירנה דרכיו האחרונים של התשובה ראיתי שהם לנם שהיו במוריס ושופו סוכים על תחילתו שהיה לנם ויצריה תקפיה · ולכן אפתח לו פתח של תשובה מעט מעט · ובתחילה וארפאהו רפואת הנפש והנחתי את בלעו מפיו הוא ברוח עוגיס אשר היה בתוכו אשר התעם אותו והוא בסוד סור מרע · ואח"כ ואנחהו בדרך הישרה · בסוד ועשה טוב · ואח"כ לאשה שלום ביהו וכין המלאכים אשר היו בחברתו ובתפרדו ממנו בעון בניו : עתה לאשה שלום ביהו וכין המלאכים שלו זהו מ"ש ואשלם נחון בתיבת שלום ביהו וכין המלאכים שלו וכין בופו ונשמתו ואפחה אותו וגם ולאבלין וגם למלאכים שהיו מתאבלים עליו עד עתה · לו ירנה ולאבלין וגם כללות האבדים שלו מתאבלים עליו · לו ידנה ולאבלין וגם החמשה בשמות שיש לאדם · וכללות כל האבלים הללו שהיו מתאבלים עליו בהיותו רשע עתה בעשותו תשובה כולם מתנחמים ועושים שלום יחד · אמר עוד כוזה כיב שפתים שלום שלום לרחוק ולקרוב אמר ה' ורפאתיו · וגם הפסוק הזה הוא משולב הכתוב · מה כותב בזה כיב שפתים · יגם מ"ש שלום שלום לרחוק ולקרוב · ואבב כיתן טעם על שני שלומות · ועוד נדקדק בהיותו מזכיר הרחוק קודם הקרוב הפך מדרך הכולם כי דרך לנקוב הקרובים קודם לרחוקים · ועוד למה אמר אח"כ ורפאתיו בלשון יחיד מאחר שהזכיר לשון רבים וגם לרחוק ולקרוב והל"ל ורפאתים :

ודעבין ירנה עם מה שביארנו בפשט פסוק כל עמל האדם לפיהו · ובידענו שכל עמל וטורח הבא לאדם בהכרים הוא לסיבת פיהו בכל הנדרי"ם אם לסיבת שהיבה בפיהו בכלים וכיוצא · אם לסיבת שלא שמר פיהו מלהכנס מאכלות תאוות וכיוצא · אם לסיבת שבשביר זה בית האדרם לא פתח פיהו בתורה · ובולהו מיתבהו במילת פיהו · ואמר הכפיל כי אחר שעשה תשובה מהיום והלך ישמור הקב"ה פתחי פיהו שלא יחטא עוד וגם"ה כוזה יפתיח של האדם ויהיה בוזה מלשון שמח יבריח לשון רפואת

והוא מכשר לאדם מיום ואילך שלום שלא יחטא עוד וזכויות שכי שלומות . השלום שאחר לכשר לותו שקיבל לותו בתשובתו . והשלום השני לכשר לותו שכל הזרומת שעשה לון נחשבים לו כאלו לא הרגיז ה' שני דרכים הדרך הרחמון מהעבירות שעשה . וכנגדם אמר ואחרפתו ממש מכעיסים שעשה . וכנגד הדרך השני על התשובה אמר ואכפרה בדרך השובך כי כל ישוכר מסיעין לותו . ומתם שסיף רחוק עתם נתקרב אמר ר' . והטעם הוא בעבור שכבר הקדמתי מזר לכלון וזכו ה"ש ורפלתיו בלשון עבר ולא אמר הכתוב ואחפא לותו אלא ורפלתיו לשון עבר :

ובדרך רמז ירנם בר"ת ואת"ר סול"ו סול"ו ר"ת קב"ו והוא שם אדנ' בריבועו כזה ח' ד' אר"כ אדנ' והוא סוד ואל משה אמר עלה אל ה' ועיין בספר הזוהר בפ' וירא בדף ק"כ ע"ב שורש ג"ן וזל ות"ח בכל אתר דכתיב ויאמר אתם לו ויקרא אתם הוא מלאכא דברית ולא אחרא וכו' . אמר דכתיב ואל משה אמר ולא אמר גופן הוא וכו' . וכן בפ' תרומה כדף קל"ח ע"א וזל ותשכחון בכמה אתר דשלמא תתחא לא אליך כשמא ואתתא אתם כבון הלי ופבון ויקרא אל משה ואבון ואל משה אמר עלה אל ה' וכו' . ולוקי כיון דסכיא ע"ה לומר ואמר סולו סולו הוא מלאך הברית הרמון בר"ת קב"ו הכו' . ר"ת פב"ך הוא פ"ר ר"ת מרכבה להוא שכיס דיודין ואחד דשפין ואחד דהיסין . נם כן פ"ד ושכי מילות של פב"ו דרך סם פ"ו כתכין מלהים . הרימו מכשול ר"ת מ"ם כתכין הוא דשפין .

וכל זה לפרך מדרך עמי :

עוד נוכל לדרוש הפסוק בדרך רמז וירנם עם היותכו שולים ודורשים בדברי חז"ל כי מצינו במקום אחד בדברי חז"ל שמעל הנדיקי' אמר לא חטאו מעולם אין מעלה ב מעלתם ואלו נקראים נדיקים גמורים זמי אמר יגם אליהם . ומצינו לחז"ל שאמרו במקום אחר במקום שבעלי תשובה עומדין אין נדיקים גמורים יכולים לעמוד . וקשיין דברי חז"ל אהדדי . ואמת כי יכולים אנו לומר דרך הלצי כי במקום שבעלי תשובה עומדים שחוץ מקום שפל אין נדיקים גמורים יכולים לעמוד שם מפיבת שמעלת מקומם הוא מקום יותר גבוה ומעולה ממקום הבעלי תשובה . ואיכו כנגם בסוב אחד ובערך אחד בגד אחד שנפל עליו קיתון אחד של סמן וכא לומן אחד אתיקן הבגד הזה והוכיח הסמן מתיכו וחזר לכשרותו . כמו כבר אחר שמעולם לא נפל עליו סמן כלל וכודאי סוף יותר מעולם מזה . כן הוא דמיון הנדיק עם הבעלי תשובה :

והראשונים ז"ל פירשו שהכוונה היא שבמדרגה שהבעלי תשובה עומדין רוצה לומר שטיבתו טעם עבירות וכולות שנפשו של אדם מחמדתן . וא"כ אלמו ביכרה הדעת והפכיעו אותו וחזרו בתשובה הנה במדרגה הזאת אין נדיקים גמורים יכולים לעמוד כי אינם יכולים לומר שטיבתו טעם חטא ופרשו ממנו . ובאמת שאלמו בינרה ומעיקרא לא טעמו טעם עבירה . אלמם יתכן שאם ח"ו היו נלכדים בחבלי יצרם היה קשה להם לפרוש מהעבירה וכדבר הוא מדרגת הבעלי תשובה היא יותר גדולה ממדרגת הנדיקים הגמורים . וזהו שאמכל לישב דברי חז"ל כפי דרך הפשט :

האמנם כפי דרך הסוד נוכל לישב יחד דברי חז"ל ולומר כי מי שעסיק בחדא ומי שעסיק בחדא לא מלגיכי . מי שאמר שהנדיקים הגמורים הם יותר גדולים מהבעלי תשובה . מדבר במי שאשאם תשובה גדולה עד מאד שהכוונה של הם הזוהר בסוד שובה ישראל עד ה' אלקיך שהם הזוה"ק רחשובה ומם בקרוים תכא ואימא ליודעי מדע שכם בעלי תשובה אלו הם יותר גדולים מהנדיקים הגמורים אשר מקומם הוא ביסוד הקדוש בסו"ד וז"ו ואגירא . ובעל תשובה כזה נקרא שב מלפפיו . הלמם שבעלי תשובה מחמת יראה . אשר עליהם אמרו חז"ל שוגות כעשו להם כשגגות . והמבין הוא שלא תיקנו ולתי בה"ק של מחרוב של הם הזוה"ק להעלו לותה עם דודה בסוד זיוו וז"ו עם ק"ק בלבד ולא זכה לזוה הזיוו העליון של הזוה עם הם"ק רחשובה הכא כל הם אתיקן הוא בם"ק מחרובה . ואז הנדיקים הגמורים אשר מדרגתם ביסוד הקדוש הם יותר גדולים מן הבעלי תשובה יען כי לא זכו לתקן וזלתי עד הם"ק הלחלוצה לבדה . וכזה במרגו לאמרי יושר של חז"ל ואלו ואלו דברי אלהים חיים . ואסתפלת לתי אפיר מם"ם כורש כיב שפתים וכורא רמז למדת התלבו"ת היא ה"ק מחדובה של הסם . ולכן לא אמר הכורא הרומן לחימא עלאה כמו המוניא לחם מן השמים . כיב הוא בן זוד רמז לזווב יסו"ד ותלבו"ת . שפתים הם נ"ח והו"ד כיב כוב כתיב וקריבן כיב בזוד . כוא"ו רומז ליסו"ד . וכזוד רומז לטיפת הזרע עצמם . והכם בהיותו מלא בו' שפתים רומזים לבחם וכזוד תרי שפוון . וכולם נותכים שלום לבעל התשובה אשר לא הגיע תשובתו רק עד ויוב היא"ו עם הם"ה . והפסיק קרא בפסק אחד כין אתי השלומות . וחזר ואמר שלום שכי לאי שהיה ריחוק מאד שחטא והגיע הפגם שלו עד תכא ואימא שהוא הזוה עם הם"ה . וכמש"ה מרחוק ה' כראה לי . ואח"כ חזר ועשה תשובה מעולה והקריב ה"ה לבבי זוד תשוב ה"ה לאיתפא עם דודה הזוה ולו נקרא ונקרוב . ולזה כיוכו חז"ל לומר לאי שהיה ריחוק ונתקרב ועליו אמר הכתוב לאמר ס' ורפלתיו רפואה שלמה מאחר שובה לתקן את כללות הפגם כולו . וכפי דרך חז"ל בם' סוהר ירנם בחופן לאחר שיטת הפסוק הקב"ה הכורא כיב שפתים לאדם כמש"ה מי שם פה לאדם וכו' . כיצר את שתי שלומות שלום אחד לבחוק זו ת"ת . ולקרוב זה יסו"ד . וכפי דרך חז"ל כל כוכל לומר דרך לאחרת שלום שלום שתי שלומות . שלום אחד לבעל התשובה מלהבה שובה לעשות זיוו הזוה עם הם"ה . והוא זיוו לרחוק כמש"ה מרחוק ה' נראה לי . ושלום שני לבעל תשובה מיראה שובה לעשות זיוו הוא"ו עם הם"ה . והוא זיוו לקרוב . ובעל תשובה כזה שהיו כתקנו נדיך רחמים גדולי ורפואה גדולה הוזיל ולא זכה שדומות נעשו לו כזכיות . לכן אמר ה' לאם יוסיף עוד לעשות תשובה כתקנה מבשר לותו ורפלתיו לגמרי עד שדומות יעשו לו כזכיות . והדבר מבלי מתוקן היטב בכל הכו' . עוד ירמוז הפסוק הזה בדרך רמז אל העשה תשובה שמקבל כל הטלומות יחד ומחבר כל העשר ספירות וזו היא תשובה המעולה . וכנגד זה יש בפסוק הזה עשר תיבות בורא כיב וכו' . והם מלמטה למעלה ולכן ר"ת בור"א נ"ב הוא הם בי"ן . והור"א הוא במלכו"ת . נ"ב הוא כ"סוד . שפתי"ם הם פ"ה וקו"ף . והרבעה מדות

החלן מתחברים תמילה ועושים יחד שלום · ולכן פסיק קרא בפסק · ואח"כ שלום שמי לרחוק זה ת"ת שהוא רחוק מן המלכו"ת · ויעשה שלום את"ת עם שכי ורועותיו חס"ד בבור"ה · עם הקדוב שהוא יסוד · עם כללות הספירות זכ"ח זהו"ד · ועם הרבדים שהיו מלכו"ת · ואח"כ שבעתם יחד יקבלו שפע מן השלשה רחשונות כת"ר חכמ"ה בינה זכנגד זה לחמד החומר מי שחמר והיה העולם וזהו כת"ר עלין · לחזק בשם ההוא והוא מדת הרחמים · ולפלחין והיו מדת הכ"פ הסרפק לכל העולמות שתחתיה · עוד תשכח סימן בגווה בר"ת של כל הפסוק הזה שעולה מספרו לל"ף וחמש"ם · לרמוז שכשקורו כל העשר ספירות יחד · ונבדלו בסוד לוז בכ"ר · לחד לעשר ועשר למאה · עד שכעשו העשרה חלף · וכולם מתחברים בה"ח לחרונה שבשם · וזהו חלף וחמשה · ונרמז זה בפסוק ויהי שידו חמשה וחלף · וכסוד הל"ף לך שלמה ה' לל"ף ולו לך שלמה המלכו"ת היה שלמה לנמרי · ורמז זה בם' קוטר סוד הסירים שיר תתד"ן · והוא חלף וחמשה · ועם הכולל שף וחמשה · וזהו השיר השירים המשובח מכל השירים · לשלמה למלך שהשלום שלו ונרמז בחילת ראש"ר והוא היסוד בסוד ברוך מכניס חשר · וזהו חשר לשלמה · למלך שהוא המלכו"ת · שהשלום שלו והוא היסוד והוא העולם הוא כזיווג בחור ומבורך ויש שלום במעלה ומטה · אמר הנביא ע"ה הכה עד עתה הפליגו לדבר במעלת הנדיקים והבעלי תשובה מר כדאית ליה · ומד כדאית ליה הנך הפוה שבשם שכולם שוים לטובה · שלמעה והרשעים אחותיה המבלבלים את כל העולם ומלוזו העליונים ושחתוכי כמשלים ליה בנרש כי השקט לא יוכל ויגרשו מימיו רפש וטיט וזהו רמז על התעוררות הקליפות בעולם הנקראים רפש וטיט ולא חזרו בת שובה כלל לכן לא יוכו לשום שלום מהכוזרים לא מובטיח לשלום העליון של הוי"ו עם הם"ח · אלא לפילו לשלום התחתון של הו"ן עם הם"ח הנקרא אלוהי לין וכיה לן · וזמם"ה לין שלום אמר אלוהי לרשעים · ולכן ויוה הנביא ע"ה לרשעי קדוד ויוה להם קרא בנרון אל תשתך מליסר את ישרל קודם מעמד יום הדין בשני ימים של ר"ה · בשופר שתוקעין בו בר"ה החומר עורו ישנים מתנומתכם הרם קולך ויישרו כל אחד ואחד כפי מה שמקבל תוכחת וכמ"ה בחתן תורה כה תאמר לבית יעקב ותגד לבני ישרל ואמרו חזל בית יעקב אלו הנשים · בני ישרל אלו הזכרים · וכמו כן לומר כאן והגד לעמי פשעם החמור · ולבית יעקב חטאתם היותר קל · עוד ירמה והגד לעמי פשעם אלו התלמידי חכמי שבדור שהפילו אם יחטאו בחטא קל יקשה להם לפשע הגדול וכמ"ה וספיהו נשערה מאד · ולבית יעקב שהם בללות המון העם חטאתם בלבד · וכירם הפתוב מה יקרא בגרון הקורא · ומה יניד להם המגיד · ואמר שתוכחת הוא שאינם עושים שום דבר לשם שמים · ואפילו מה שעושים זהו ואותי יום יום ידרושון כשני ימים של ר"ה כמ"ה ויהי היום · ויהי היום · ודורשין אותי בבתי כנסיות בתפילות ותרועה וקול שופר · וגם ודעת דרכיו יחפצון · לידע כיצד לחי מת נהג בעולמי וכמ"ה מרע"ה הודיעני נא את דרכיך · כגוי אשר צדקה עשה ומשפט שלחים לא עזב שהוא מרע"ה וכמ"ה נדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישרל רוצים להיות במרע"ה ולהיות שוים אלין בכל פיהם · ואין עושים לשם שמים זולתי ישלוני משפטי צדק ביום ר"ה לרחות שם יפלו וכאים בדיניה לן לעלן · ואז כה יכול נלחמים עם מדת הדין לומר למה לוכך עושק בני דין כרחוי · וזמם"ה קדבת אלהים יחפצון · וטעמתם היא למה בזוש הכפורים נחנו ולא רחית עביכו נפשנו · ולא תדע ולמה לא תוניח לחור

מעפטיכו קדוש · ומשיב להם סנביה וכי דמוכם שתכף ביום נומכם תעלו מפן · נדיך שלא תטבלו ושרן כידכם · אלא תחילה הפללים הכעלים מידכם וכל עניכיכם תכבושו · וגם הן לריב ומנף תנומו ולהכות בלרוף רשע שכוחו נדול מאד · ולכן לא תנומו ביום להשמיע כמרוש קולכם · שלא הכוח יהיה נום לחכחרו זכו · ופרטות הפסוקים החלן ביארתים בפרשת דלה ומנחתם שם כי תדרשם עד פסוק הן תתעבב על ה' וכו' כי פי ה' דיבר · ואמר הנביה הן לא קנרה יד ה' מהושיע ולא כבדה לזמו משמוע :

והענין

סוף שעתה רוח הקדש משיב תשובה לכנסת ישרל המומרים למה נמנו ולא רחית עניכו נפשנו ולא תדע וכו' · ומשיבה ואומרת להם · בחמת כי הן לא קנרה יד ה' מהושיע ולא כבדה לזמו משמוע · כל תפלתכם ויבל להושיע לתכם · החמכם יש טענה ממעכבת וזהו מ"ם כי וזהו כתינת טענ · כי לם עומתיכם הם היו מיכה להיות מבדילים ביניכם לבין אלהיכם · וחטאתיכם הסתירו פניו מכם משמע וכמ"ם התכה ע"ם כל העושה עביהה לחת קנה לו קטיבור לחד ויהיה פירוש קנה מלשון כריהה כמו קונה שמים וארן · וכמו שביארנו למעלה בפסוק גם ה' העביר חטאתך לא תמות שהוא המקטרב הכברה מחטאתך העביר אותו מלפניכודי לשמוע תפילתך מהיות וחילך לא תמות כשביל הענן הסוה · וזהו שאומר כי הסיבה היא שעונותיכם ממש בינשו מסך מעבי' וכמ"ה סכות בענן לך מעבור תפילה ולכן לא נשמעו תפלתכם ולא נתקבלו התעניות שלכם · וצריך שתהיה מרדיק היטב בפסוקים כי הסופרים העונות שהם חמורים מחייבי פרישות זמיתות כ"ר אמר כי לם עומתיכם ממש כעשו מסך ענן ועניכם והיו מבדילים ביניכם לבין אלהיכם · החמכם החטאת שהם יותר קלים לא היה להם כח לעשות כל כך מסכות ועניכם מפסיקים · החמכם הסתירו פניו מכם משמוע בהסתרת פנים בעלמא · ואח"כ פירש הכתוב מה הם העונות החמורים שעשו ואמר כי כפיכם נגואלו בדם אלו הרציחות עון ש"ד · ואצבעותיכם בעון הוא ג"ע · אלא שדיבר בלשון נקי כמו שאמרו במשנה לא כל האצבעות שוות וכו' שפתותיכם דברו שקר זו עז · קיל מד"ח לומדים לעון אבי אחיה · ולשון קורא תגר ילידתנו וכו' · לשוכנם עולם תהגה אלו בעלי דינים עכ"ל · והחמת כי דברי חזל נרמזים היטב בפסוקים החמכם מה שאמרו כי כפיכם נגואלו בדם כיצד נרמזו בפסוק אלו הדייניס · ורציתי לומר שהענין הוא שהדיינים המחייבי' את הישרה שלא כדין כין במעומו הנקרא דמים · וכין בעופו שהוא דם ממש · הנה העון הסוה תלוי בדייניס ולכן אמר כי כפיכם נגואלו בדם · ועכ"ו יכולני לומר דיק דרשה כי הכף הוא דומיא דהכנפים של העוף · ומציאו שוקבי ישרל במשלו לכנפים של העוף כמ"ש חזל במדרש בפסוק ולוקבי ישרל ל"ר עק יכה במשלו ישרל לעוף וכו' · ולכן אמר הפסוק בהמו כי כפיכם נגואלו בדם ופירשו חזל שלו הדייניס והנה כל החמור בפסוק הזה הוא מ"ם כי לם עונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלהיכם · ומ"ם וחטאתיכם הסתירו פניו מכם משמוע פירש אותו הא"כ ואמר אין קורא בדרך זולתי מסשפה ולחו וכמ"ה ותכי ירחתם אותי מצות אנשים מלומדה ואין כשפט לעצמו בחמונה לות הנה כל הכה עליהו כדרך דומיא דהנדיקים כמו שהרחם הע"ה וכמו ש"ם ויקרא

שם תכרים בשם ה' אל עולם מלמד שהיו מכרין יחוד שלו הקב"ה בעולם ולכן נדק לנפניו יהלך ומזלו היה נדק · פלמנם בזמן הזה אין קורא בנדק ואין כשפט בתמונתו' :

עוד ירמה ואין כשפט בתמונה עם המלמר תשר הנעבו כפתח עיניהם שלמרו חזל שפריך שהחיה יפפוט את עצמו ולשוב בתשובה בעוד שיש יכולת בידו · ובעבין הזה שקלי וטרו רבנן בפרדס · ופיה למד תשרי שעושה תשובה כשהות לים · ור' יהושע בן לוי למד תשרי מי שהות מתנבר על יצרו השהות לים :

וראוי לבת עד כונת המלמר הזה ולפרקך בו תחילה למה לו הוקשה להם ואת הקושיא זולתי במקו' הזה · ופריך להקשות הקושיא הזאת בכל מקום שהזכר בפסו' תשרי לים נרי' לומר תשרי לים ולא תשרי לשה . ובפרט ברחש ס' תהלים התומר תשרי לים תשר לא הלך וכו' ולא ודמי ק רא כתורחים קלמר . הכא במי הכי במי · ותתבדל הקושיא יותר בסיותנו יודעים שהרי בכל התורה הוקשו לים לשה בכל עוכמין שבתורה · והיה לו לידע כי בכלל לים ככתם תשה · ועוד רלוי לפרקך כמתי פליבי רבנן · והיכא רמיז בפסוק דברי שכיתם · וכפרט דברי רב עמרם תמר רב המזכיר עניין התשובה ובפסוק לא נזכר לא חטא ולא תשובה · ולמה כל לחד מהם לא יפר בעיניו שדרת חבירו · ועוד רלוי לפרקך בדברי ר' אלעזר הדופק לפרקך במצותיו חפץ מלך ולא כשב' מצותיו ולומר לפי שחפץ בשני הדברים יחד וזה כלא זה לא יהיה · והלמת שהוא חפץ תחילה במצותיו · ולח"כ השכר והכבוד בא מלגיו מלת הקב"ה · ולגב כייתן טוב טעם מה צורך אל רחית לנטיבותם לים שכתב וכו' · ועוד רלוי לפרקך בתחילת הדרשה מי הזכיר שכר המצות עד שהצרך לומר במצותיו ולא בשכר מצותיו ולו הוצרך לומר ולייבו דתכן הוא היה לומר וכו' :

והנלע"ד שחזל פרקדקו בפסוק הזה לתלי שיהם דוד הע"ה בפסוק הזה לפרקך ולומר תשרי ירת ת' ולתלי לא קלמר כמ"ש במזמור קכ"ח שיהם המעלות תשרי כל ירת ה' ההולך בדרכיו · וכלן לפרקך ולומר תשרי לים ירת ת' במצותיו חפץ מלך · ובמו כן לתר במקום לחר תשרי תמימי דרך ההולכים בתורת ה' ולתר בפתם ולא הזכיר מילת לים . ובשלמת ברחשית הספר לתר עם ה"ח הידועה תשרי הלים לרמוז כל מי שיהיה קטן וגדול התחנפ בפלן שלא לתר הלים לשתוקי תשה שליפה מחוייבת בעשק התורה ולכן לתר בהא הידועה הלים · התחנפ בפסוק הזה שמדבר בירת ת' בודאי הנמור שהלים ירת והשתה הס שוים · וכפי זה יקשה לתלי לתר תשרי לים ירת ת' · עוד לפרקך דקרא קשיא מינים ובית תחילה נרחה שמשבח לים ירת ת' והוא מחמת ירחה · ולח"כ סיים מחמת מהבה ולתר במצותיו חפץ מלך והוא מחמת מהבה · עוד קשה שתפילו גם בבבא הרחשונה קשייא מינים ובית שהוא הזכיר לשון ירחה · והזכיר שם הוא שהוא רחמים ומהבה · והכי הל"ל תשרי לים ירת חלנים כמו שנלתר בחיוב ירת חלהים וסר מרע · או יתלר תשרי לים יהוב ת' במצותיו חפץ מלך ותרוייהו הם מהבה :

ולכן כתי ליש כל הפרקדוקים הנ' בתלקו חזל בגמרת מר לתר חדת · ולתר לתר תדת · ותרוייהו קא מפלגי בתחלוקת שים בין הברי חזל תשר בית'לתו בתלה שים תחלוקת בין נדיקים גמורים יכולים לעמוד ותהם לתרו שתלת הנדיקים היותר גבוהה ותעולה ממעלת הבעלי תשובה וכבר הלרכנו למעניתנו ליישב דברי חזל :

מן

מן משכל שהרי לפנינו ע"ה הקדים לומר לותה לא תהיו כעבדים המשמשים את הרב ע"מ לקבל פרס אלא היו כעבדים המשמשים את הרב שלא ע"מ לקבל פרס וזהו מ"ש ר' אלעזר במצותיו ולא בשכר מצותיו · ואעפ"י שאמרנו שלשלת הי' הוא ענין אחד · ובמצותיו הוא ענין אחד עכ"ל ויהי מורא שמים עליכם בעת עשית המצות ובהיות מורא שמים עליכם לא תתעסקו בשכלים אלא בעשייתם בלבד כמצא שים סמיבות בפסוק לשני הדברים יחד · וכמו כן ויהי מורא שמים עליכם והוא מש"ה לשרי לשם ירא את ה' מחמת החכמה והרוממות ולח"כ ה' הטוב בעיני יעשה :

דרוש שני למשמרת ר"ח תשרי

ידעו ישמעו · לא ידעו ישמעו ולמדו ליראה את ה' אלהיכם וכו' :

במדרש רבה כפ' קרושים פרשה כ"ה ז"ל · רב הונא אמ' אם ככשל לדם בעבירה וכתייב מיתה בידי שמים מה יעשה ויחיה · אם היה למוד לקרות דף אחד קורא שני דפים · ואם היה למוד לשנות פרק אחד ישנה שנים · ואם אינו למוד לקרות ולשנות מה יעשה ויחיה ילך ויעשה פרקים על הכבור ובבתי של נדקה והוא חי שנאי נאמר לרור אשר לא ילמד לא היה תקומה אלא לרור אשר לא יקים · אלו נאמר עץ חיים היה לעמלי כה לא היתה תקומה · אלא עץ חיים היה למחזיקים בה עכ"ל :

ודוע הוא ומפורשם דיטב מה שאמר ע"ה ע"ה בספר קהלת החכמת תעוז לחכם מעשרה שליטים אשר היו בעיר · וחז"ל התריכו למעיינים בכתם דרכים בביאור הפסוק הזה ומצאת במדרש כי תדרשם · וכאולי ליזה מקום הניחו למו לדמוז ולומר שהפסוק מדבר על האדם החי אשר שת אלהים רוח חיים בקרבו להתעורר ולשוב אל ה' קודש שיתעורר מדת הדין בעולם כיום אידיד בימי שכת יום ר"ה שכל בתי העולם עוברים לפניו ככבני מרון שבאותו היום נפתחים לפניו שלשה ספרים ונדיקים נחתמין לאלתר לחיים · ורשעים נכתבין ונחתמין לאלתר למיתה · ובכוליים תלוין ועומדין עד נעילת יום הכפורים אם עשו תשובה בחמצעות העשרה ימי תשובה אז נחתמים בגליל מובחי לחיים · ואם לא עשו תשובה אז נחתמים בגליל מובחי למיתה · ומ"ש החכמת תעוז לחכם · ויהיו חכם הרואה את הנולד ובהיותו רואה את המולד שב בתשובה קודם שיתפשט מדת הדין בעולם והקדים תפלה לצרה · ורפואה לחכה · וזהו מ"ש החכמה תעוז לחכם · יותר מעשרה שליטים אשר היו בעיר והם העשרת ימים שבין ר"ה ליוה"כ · אשר הם שולטים על כללות העולם וכמו שפ"ה בכתל ויהי בעשרת הימים ויבוף ה' את כתה וגם הם נרמה מוכל לנרוש ואת המ"ם של מילת מעשרה שליטים מלשון מסיבת עשרה שליטים אשר היו בעיר והם העשרה ימים שבין ר"ה ליום הכפורים כלומר שהוא מפתח מאותם הימים ולכן הוא עושה תשובה מקודם להם · והשתא דאתית לכאי הנה קרא נופיה קאי ליה במ"ש החכמה תעוז לחכם וכי אחר שקראת אותו חכם מאין יבא אלין החטאות · ולכן כתיב טעם ותשובה טובה לעולם הזאת ילכן אמר כי אדם אין נדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא · וכי הוא כתיבת שעם · כלומר לפילו אדם שהוא נדיק גמור ובמ"ם אדם אתם נקראים אדם בלשון גדולה וחשיבות · אין נדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא · ולכן אמר החכמה תעוז לחכם ורפואה קשיא ליה במ"ש החכמה תעוז לחכם וכו' · אשר הם שולטים על כללות העולם וכמו ש"ה ויהי בכלל בעשרת הימים ויבוף ה' את כתה וגם הם נרמה מוכל לנרוש ואת המ"ם של מילת מעשרה שליטים מלשון מסיבת עשרה שליטים אשר היו בעיר והם העשרה ימים שבין ר"ה ליום הכפורים כלומר שהוא מפתח מאותם הימים ולכן הוא עושה תשובה מקודם להם · והשתא דאתית להכי הנה קרא נופיה קאי ליה במ"ש החכמה תעוז לחכם וכי אחר שקראת אותו חכם מאין יבא אלין החטאות · ולכן כתיב טעם ותשובה טובה לעולם הזאת ילכן אמר כי אדם אין נדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא · וכי הוא כתיבת שעם · כלומר לפילו אדם שהוא נדיק גמור ובמ"ם אדם אתם נקראים אדם בלשון גדולה וחשיבות · אין נדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא · ולכן אמר החכמה תעוז לחכם וכו' · והוסיל ואתא קרא לידן כבית מה שאמרו בן חזל :

במדרש קהלת רבה וז"ל כי אדם אין נדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא · אמר ר' יודן וכי יש אדם נדיק וחוטא · אלא אלו בבתי נדקה ומקלקי נדקה · למי שרלוי אלא כרלוי · ולא יחטא שכדת"מ קולע כאבן אל השערה ולא יחטיא עכל"ה :

וראוי לנדקדק כדברי חז"ל באמור ר' יודן וכי יש אדם נדיק וחוטא · ומאי קשיא ליה · ואימא אין הכי במי וכמ"ש חז"ל אל תאמן בעצמך עד יום מותך · ראיה לדבר מיוחכן כתן גדול שמשם בכתובה גדולה מזמים שנה ולכסוף נעשה נדוקי אם כן אייך שפיר למימר אשר יעשה טוב ולא יחטא :

והנלע"ד לפרש הוא · אר' יודן ע"ה קשיא ליה מהפסוק כולו מקשה ואין מתוש כן · תחילה באומרו בלשון כלל כי אדם אין נדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא וכי כללא כייל קדא · והלא כמה נדיקים כמצאו בעולם שלא חטאו · ואכי הוא ליה למימר יש נדיק בארץ אשר יעשה טוב ויחטא · עוד דקדק בהיותו אכתוב מיחד לותו בשם המוכח מהשמות והוא אדם כעכין החטא והיה לו אכתוב ליחד לותו בשם היש או מהוש לעכין החטא ומאי שם אדם דנקט במקום הזה ונקשה טובא · עוד דקדק כפל מלחאר שקדא לותו נדיק ודאי שהוא עושה טוב · ומה נורך לומר אשר יעשה טוב · ויספיק לומר כי אדם אין נדיק בארץ אשר לא יחטא · עוד דקדק באומרו לשון הווה ועתיד · והכא אשר יעשה טוב בלשון הווה משמע ולומרו אשר לא יחטא הוא עתיד ואם הוא עושה טוב כיצד חוטא והכי הל"ל כי אדם אין נדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא ואתי שפיר שמתחילה עשה טוב ולח"כ נהפך למיותי · ולכן הקשה קושיא חזקה וכי יש אדם נדיק וחוטא בתמידות אחד · ותירן אלא אלו בבתי נדקה וכו' · ודקדק באמור אלא כלומר עקור את הסברה הראשונה שאתה סובר שמתם הנדיק חוטא בחטאות ועשות · אלא החטאות הם בלופן לאחר שעושים מצות ובמצות מתם שעושים יש בהם חפלות ולכן אמר בלשון הווה אשר יעשה טוב ואם הם חוטא ואם תדקדק שפיר תשכח שלא הזכיר לא עון ולא פשע אלא חטא בלבד · להיות כי החטא הוא קל מאד ובא דשייך ביה לשון לאחר והוא לש' טעות וילכן אמר שגית ולא יחטיא כמד"ת קולע כאבן אל השערה ולא יחטיא ולא שייך ביה לשון חטא' אלא לשון טעות וירבה אין נדיק בארץ והוא בבתי נדקה ועחלק נדקה שנקרא נדיק ויש לו גם כן טעם כפי הסוד להקרא נדיק הבתי נדקה והמחלק נדקה בסוד נדיק יסוד עולם ובם עושה טוב בסוד אמרו נדיק כי טוב ובלותו הטוב ממם שעושה יש בו מיזוג חטא וטבעית להיות שהיא מחלק לותו כדין ומתן למי שהוא ראוי כרלוי · אם כן מאחר שאדם אין נדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא לכן החכמה תעוז לחכם לחזור בתשובה מפילו מהחטאות הקלים האלו ולא כמתין עד עשרת ימי התשובה והם העשרה שליטים אשר היו בעיר :

עוד מוכל לומר שכיון שאמה הע"ה על זקנו ישי הנדיק ע"ה שהית בעטיו של נחש · ואמר עליו בנו דוד הע"ה הן בעון חוללתי ובחטא יחמתני אמי ואמר כלום נתכון ישי אבי אלא להגיחו · וומ"ש כי אדם אין נדיק בארץ והוא ישי שהית בעטיו של נחש במעשה דאדם הראשון וכעשותו התוב והוא הווב וכמ"ש גם בלא דעת נפש לא טוב ודרשוהו חז"ל על עכין הזיווב · ובאותו הטוב שעשה חטא כמ"ש חז"ל באותו המעשה וכו' · גם מוכל לפרש הפסוק עצמו על דוד הע"ה שהיה נדיק גמור ובבתי

הטוב לפני עשה לקחת לה כת שבע כמ"ש חז"ל · רחוים היתה כת שבע לדוד מלה שהלכה בעצה ובאותה הטוב שעמו שעשה בסוד מפה מפה לפני עשה עמהו שהלכה בעון קבשים גם הוא · שלמה שחכמתו קדמה כמ"ש התחכמה תעוו לחכם וכו' :

גם כוכל לפרש בדוד הע"ה שבו מתישבים הפסוקים היטב כמעשה הזה כשהלה בדעתו למנות לת ישראל ומסיבתו היו כל ישראל הולכים במנפה · ומה"ם התחכמה תעוו לחכם וה דוד מעשרה שליטים לפני היו בעיר זו ירושלים · ולהו דיוקא עשרה מלה מכל הכ"ד ושנהדרין שהיו בירושלים ולחד עשרה ולחד עשרה רבות בלומרו פר לי מלד נפלה נא כיד ה' כי רבים רחמיו וביד לדם לל לפלה · ונתן טעם ולמר כי לדם לין נדיק בלרן לפני יעשה טוב ולה יחטה שהות חשב לעשות טוב לידע כמה חוכלוסים יש בישראל שלהם מלחמות ה' ובעומת בטובה עצמה שעשה חטה · וברם שחפרו מישראל שבע שים מלף לים וזמ"ש ולה יחטה · והוחיל ולהו לירישו שפסוקים הלו רחוי לנו עד כיולרם בלומרם :

ויוסף לף ה' לחרות בישראל ויסת לת דוד בהם לחמר לך מנה לת ישראל ולת יהודה וכו' :

וראוי לדקדק תחילה · בקיות שמעשה קוה רחמית הבנין ורחמית הפסוק והתחיל בוא"ו העטף **ויוסף** · ועוד נדקדק בלומרו תוספת רבה ויוסף לף ה' ועדיין לה סיבר כלום מה חרון לף היה שם שיחמר ויוסף · ושיעיקר החרון לף עדיין חסר מן הספר · עוד רחוי לדקדק שפיעיקרו דמלתה על מה היה החרון לקף שבבר קוה ורש"י לל כתב לה ידעתי על מה · והמפרשים לל נדחקו לפרש ולומר שם"ו שהק"ב עביד דינה בלה דינה ולולי היו בידם עבירות בסתר · ועוד רחוי לדקדק כינד ח"ן וקק"ב עשה מסית לנדיק בלמור מלך ישראל · וקשתה מה על ידי בהמתם של נדיקים לין הק"ב מביה תקלה על ידי נדיקים עצמם לה כל שכן · עוד רחוי לדקדק בקושיין ממה בפרק · לם ישראל הם שחטלו להק"ב ונתחייבו מיתה · דוד המלך ע"ה למה בעבם · ולם דוד הע"ה הוה לשר חטה שלהם בלבדו ולה זולתו · ותתפשט הקושיה יותר כינד נסתמו עיניהם של כל ישראל שלה לתת כופר בפשם בפקוד לותם · וכמ"ש ונתמו לים כופר בפשו לה' בפקוד לותם ולה יהיה בהם נגף בפקוד לותם וכו' ולם בחמת הוה שעונותם נרמו שיסתתמו עיניהם של כל ישראל הוה שיהיו כולם בחזקת כשרים ופטורים כולם כי חנם רחמי פטריה · ובכללם דוד הע"ה גם הוה היה פטור לגמרי · ונבב לדקדק מילת לחמר המיותרת מה היא · עוד רחוי לדקדק בדברי דוד הע"ה · כמ"ש ויך לב דוד לותו לחרי כן ספר לת העם ויחמר דוד חל ה' חטלתי מלד לשר עשיתי ועתה ה' העבר לל לת עון עבדך כי נסכלתי מלד · ורחוי לדקדק בשמותו לת דבריו בתחילה הזכיר שחטה בחטה בלבד בלומרו חטלתי מלד · ולח"ב לחמר העבר לל לת עון עבדך · וקרל לותו עון · ולח"ב שיהם לל זה ולל לותו ולחמר כי נסכלתי מלד · ונבב ניתן טעם למ"ש ועתה ה' העבר לל וכו' · מהו ועתה וכו' · עוד רחוי לדקדק בדברי נד הכניה ע"ה שחמר חל דוד ע"ה מדברי הק"ב שלם חפני כותל עליך וכו' וחז"ל לחמרו לחת משלם וכו' והיה מכת הדבר לשר גם הכניה רמז לותה לדוד

בחרבו ולחמר לו מה לשיב לת שולחי דבר והיה מכת הדבר · עוד רחוי לידע מהי לידיעת הפי הלת נוראות יותר ממכות לחרות · ונבב כדקדק כמ"ש בחר לך וכי בחירת זרעין שייך בנוראות רעות · עוד רחוי לדקדק בדברי דוד הע"ה שחמר נד לי מלד מהי נר לי דקחמר · עוד רחוי לדקדק בדברין שהתחיל לומר בלשון יחיד נד לי מלד וחת"כ סיים בלשון רבים כפלה נפש כיד ה' כי רבים רחמיו · ושוב וחמר בלשון יחיד וביד לדם לל לפלה · עוד רחוי לדקדק בדברי דוד הע"ה שחמר חם"כ הנה לנכי חטלתי והנכי העויתי ולה הצלמים עשו תכי ידך כי ובבית לבי ובשלמת מ"ם כי הוטב כי הלדם שליט בעצמו · הלמנם מ"ש ובבי' לבי כיעד הוה נוזד בזידם על בית לבין שלה כדין ועוד כיתן טעם למ"ש נד לדוד על הקס מזבח מהו עלה ובהקס לבדו יספיק · עוד רחוי לדקדק בשם לדונה שנשתנה שמו כמה פעמים · ובתחילה כתיב הלורנה היבוסי · וקרין הלורנה · וחח"ב נקרל בשם לרנ"ן · וחח"ך נקרל בשם לרונה ממש · ולה דבר ריק הוה והמפרשים לל הלריכו למעניתם בפסוקים הלה ולילפר שגם לנו הדלים יביחו לי וה מקום לדבר בו · ונבב ניתן טוב טעם לכל הדברים שעברו בין דוד הע"ה ובין לרונה וכל הסיפור הנ' בלומרו לו ותעצר המגפה מעל העם · וכמו כן ניתן טעם למתפת לרונה הכל בכל כל הבקר והמוריגים והלי הבקר · וחזרתו לומר הכל נתן לרונה למלך וכו' מהו הכל · ונבב ניתן טעם לקרל לותו עתה בשם מלך מה שלה נקרל בשם מלך עד עכשיו · ונבב ניתן טעם לפדר התפילה הזאת ה' מלהיך ירפך וכו' :

והביאור כלע"ד לפרש כיהן לחמת שרור הע"ה היה נרופות של זית העגן יפה עבי תוהר בדיק בחוד בכל דרכיו וחסיד המתחסד עם קונו בכל מעשיו הלחכם היה המופת שלהיותו יותר גדול מכל ישראל גם יצרו הוה בחול מכל ישראל כמו שנלחר בע"ז וגם כל ישראל כלכדו גם הם כולם כבבלי בכול כי נסך ה' עליהם תרדמה ויעצם לת עיניהם לת הנביחים ולת החוזים ולכם ניתק מלחשה לבנות לת בית המקדש לחר שפשוט הוה דכרי חז"ל שלחמרו שלם מנוח נעטוו ישראל בבניסתה לחרץ למנות עליהם מלך · ולהכרית ורעו של עמלק ולבנות בית הבחירה כתיב"ל כולם מלעשותו · ובלע"ד כי גרמו זה בחי"ם ויהי כל ישב המלך בביתו וה' הניח לו מסביב מכל לויביו · ובודל הוה כי כל ויהי הוה לשון נעד · ולחמר הכתוב נעד בדול הוה ויהי כי לה עשו פירכום ולה חלו ולה מרגשו על בפין בית המקדש עד לשר ישב המלך בביתו ישיבה שיש בה ממש ודירת קבע · ונם וה' הוה ובית דיבו הסביבו להפיח לותו מסביב מכל לויביו · ולח"ב ויחמר המלך לל כתן הנביה רלה נה מבבי יושב בבית לרזים ולרון הלהים יושב בתוך הירישה וכו' · ולן בב יבול בתבעם הק"ב בפלמה לה בתעורר על זה קודם שישב בבית דירת קבע · ולמה לה עשה בחו שלמה ע"ה שמתחילה בנה בית המקדש ולח"ב ולת ביתו בנה שלמה וכו' ותכף ומיד ויהי בלילה הזה נער בדול היה בלילה הזה · כי ויהי הבר ה' לל כתן לחמר לך ולמרת לל עבדי לל דוד וכו' קודם שיקפון בשבועה בתשלמרו חז"ל במדרש · ולכן לחמר לו כי הוה לה יבנה הבית וכו' לק בי יחלו ימיו ושבב לת לבותיו לשר יצה ממעיו הוה יבנה בפית וכו' · והנה עצלה תפילת תרומה ובעצלות הזה של בנין הבית עבירה בורות עבירה · ובח ליה דוד הע"ה מעשה של בת שבע ולקיחתה לביתו · ומזה נגרה לחבין קרינת הורים החתי

ובחרב בני עמון הטמא כמ"ש חז"ל וזכרו שמלחמתו בדרשים הקודמים . והנה במעשה הזה של אוריה החתי העון הגדול סים לדוד הע"ה . וכתיב גם כן עון גדול ליואב שר הצבא להיות מורד במלכות בית דוד ומכוח אותו בפרסיוח ברבים בהיות מרמה לכל ישראל כתב דוד הע"ה שכתב להו הבו לי את אוריא ל' מול פני המלחמה החזקה ושכתם מלחריו וככה ומת . וזהו מש"ה ואשר עשה לי יואב בן צרויה וכו' . והנה מכח כל אלו העבירות כתבלבלו לכלות ישראל ויואב בן צרויה ינמהם . וכפרט לדוד הע"ה מלחמת הבשלום . שאחר הכתוב וכל הארץ בוכים קול גדול וכל העם עוברים והמלך עובר בנחל קדרון וכל העם עוברים על פני דרך את המדבר . והנה גם נתן וכל הלוים אתו נושאים את ארון בבית האלהים ויניחו את ארון האלהים ויעל אביתר עד תם כל העם לעבור מן העיר . הרי מפורש שהארון בלם ממקומו ובלו כל ישראל עם המלך וחכם העון הזה של גלות שכינה עם הארון תלוי במאורע . ובגלל לכם מלחמת שבע בן בכרי . ועדיין לא הרגישו הק"ב ושלם להם רעב שלש שנים ולא חלו ולא הרגישו . וחדודב תיקן דוד הע"ה שירת חדשה כמש"ה וידבר דוד לה' את דברי השירה הזאת ביום הציל ה' אותו מכף כל אויביו ומכף שאול . וזה כתעוררו מדרשים רבים מחודשים על דוד הע"ה כמ"ש חז"ל שאמר הק"ב לדוד . דוד שירה אתה מתקן על מפלתו של שאול . וזהו אתה קודח אותו הכאמר בו בן שמח שאול במלכו וכו' . וחז"ל הוסף למעת הגבורים אשר לו ובכח המעין לאוריה החתי ככ יכול להכעים מדת הדין עליו כמ"ש חז"ל במדרש פסיקתא וז"ל ויוסף לקח ה' לאחרות כישראל מה כתיב למעלה . כשבח דוד למעת בבוריו היה מוכה והולך . כיון שהביע אוריה החתי כל אלשים ושבעה וכו' מיד ויוסף לקח ה' וכו' למלך שהיה יושב וקורא בהפתרת כל גבוריו היה קורא פלוני ופלוני כיון שהביע עוד פלוני לאמרו לו מת מיד השלך הפתרת ועשלם אמס כך כיון שהזכיר לה אוריה מיד ויוסף עוד ויסף את דוד למעת וכו' . אס בן השמת לאחי שפיר התחלת שכתוב כוה"ו הטעטף . וגם לומרו בלשון תוספת ויוסף לקח ה' לאחרות כי כבר כתלאת הפסוק מעומות מיחידים ומכללות הקהל . ולהיות הענין העיקרי על יד דוד הע"ה לכן זיכה את דוד בהם לאמר . וה"ו שדוד הע"ה קוה מסית אלא להיות שהיה מלך ולא מלך כיד ה' . ובגלל הק"ב ה"ו שהחזיק על ידו קרא לותו הפסוק מסית ועוד יש לאלוה מילין כי במדרש שהוא מדרד בה מדרו לו גם כן הפסוקי והנה הוא ח"ו לאמר לשאול בחיי ה' מסית . לכן גם כאן כתוב בו ויסת את דוד בהם . ואמר בהם כלומר מגזו ובהם שלחיצותיהם בכרו החזקות ומדת הדין קטרגה עליהם . ואותם כל הענביות היתה מלת לאמר והם דברי השירה אשר עשה על מפלתו של שאול דכתיב בה ויאמר ה' מלעי וזמודתי ומפלטי לי וכו' מהלל אקרא ה' ומאויבי אושע שהוא שאול ואחיתיפל ודומה וכיוצא בהם . ולכן עפיהם בזרות עבירה לאמור לך מכח את ישראל ואת יהודה . ואיה מתקן לאחר דברי הרב כמהר"ם מלשאנץ ז"ל שפירש שח"ו שהק"ב הסית את דוד בישראל ולולי הלא הוא המסית ויוסף לקח ה' . ולולי עם הקדמתי הידועה לכו כי חמשה מלאכי חבלה ממנון לקטרג על ישראל . השלשה מהם נדחו על יד שלשה לאחרות אברהם יצחק ויעקב . ומרע"ה גמר בכף החמה במש"ה הוא חון לי וכמ"ש ויאמר למשחית גולי מספיק בחירון עמך בפרץ לפני להשיב חמתו מישראל . וה"ב עמד בגבך הלא כמש"ה הוא חון לי וכמ"ש ויאמר למשחית . ולכן

עתה בעלות חרון לא ל' בה תבא ויוסף לא ה' לאחרות כישראל . ולהיות כי זה וזה נזרם ישראל נרמו דוד נרם לכן זיכה לת דוד בהם . ולהיות כי גם יואב היה ידו במעל במעשה דאוריה כמ"ש למעלה . לכן גם בשבש הדבר על ידו כתש"ה ויאמר המלך אל יואב שר צבא לאשר אתו נא בכל שבטי ישראל מדן ועד באר שבע ופקדו את העם וידעתי את מספר העם . וכו' ולא שמע המלך אל יואב להיות הדבר מאת הק"ב להפרע מישראל . ומדוע . ומיואב . ואמרו חז"ל שהתחיל בבני נד בשם עזים כמש"ה גד גדוד יגודנו להיותם עזים וסבר אולי יעבבו הדבר . ולהיות הדבר מאת הק"ב כולם סתמו את פיהם ולא עבבו בדבר . ואחר שנעשה הרעש הגדולה לאחרי כן ויך לב דוד אתו לאחרי כן ספר את העם . ומש"ה נתקנו לאחרי דברי הפסוק שהזכיר לב דוד להיות פי לב מלך כיד ה' . לכן ויך לב דוד אתו לאחרי כן והוא סמוך כלומר תכף ומיד הרגיש ולבו והוא היצר הטוב שלו שלעולם הוא מוכיר לותו וכמ"ש כלבי נפלתי לאחריך וכו' . לכן ויך לב דוד אתו לאחרי כן ספר את העם והוא תכף ומיד סמוך לענין והמעשה הוא לקיותו רגיל בסדרי עבודה וכיוצא בזה תירץ לו במעשה דבת שבע שקודם שיקטרג עליו המקטרג הוא קודם לכמי הק"ב ואומר חטאתי לה' ומודה ועושה ירוחם . ולכן נאמר לו גם ה' העביר חטאתך מלפניו והוא המקטרג ולא תמות בידו בהאמר בידכמו בדרשים הקודמים . וכמו כן כתכתם בתקם והוא לומרו לאחרי כן ספר את העם תכף ומיד כלי לאחור ועכובא ואמר דוד אל ה' חטאתי מאד אשר עשיתי בכל המעשים הם שהזכרתי למעלה שכולם הין חטא בשוגג . אס כעבלות בין אבית . ואס כמעשה דבת שבע שכבר סיתם בדושם כמו שפירשכו ואס כהריגת אוריה החתי שמורד במלכות בית דוד סיה . ואס בענין העירם שעשה שלא כיון ח"ו לרעה . כי פולם היו בשוגג ולכן הזכיר בקס חטאת והוא שוגג ואמר חטאתי מאד אשר עשיתי בכל המעשים הכו' . התמם ופתם ה' על מה דקמן בודאי שהוא מודה כי בכך יואב שתרם לו שלא תמכם לותם . ועוד דקיים לן שדיון שטעה בדבר משכם חוזר וכו' ומכל שכן לכי שעתה בפסוק שהת ימוקות של בית דכן קולים לותו כי תשא את ראש בני ישראל לפקודיהם ונתכו ליש כופר בפקוד לותם ולא יהיה בהם נגף בפקוד לותם . ולכן ופתם העבר נא את עון עבדך והרבה בתשובה ולין ופתם אלה לשון של תשובה כמו ופתם פן ישלח יהו וכו' ולכן ופתם ה' במדת הרחמים לא תעשה כי ברבי שלא לפתו שעבור נא את עון עבדך כהעבירה בלבד ואח"כ עשה מה שתרשם כי . וזהו ופתם ה' העבר נא מלי דקמן את עון עבדך ואולת לכי נסכלתי מאד למפרע ונסתתו עיני שבלי להיות כי עבירה עבירה ולכן על זאת תתעלל לליך ופתם ה' הפעבר נא את עון עבדך וגו' . כמו שאמרתי למעלה בפרש ההיותו מותרד ועומד מיואב שאמר לו יוסף ה' לאלקיך אל הטעם הכסם וכסם מלך פעמים תניכי חלוקי הלך רוחות ולחדוקי המלך למס חבן בדבר הזה וכו' . והנס דוד הע"ה חשב שהביאוהו לומר חטאתי מאד ופתם ה' העבר נא וכו' . שתכף ומיד לן הק"ב . לו לפחות יעשור על חטאתו בם שעתה . למה הק"ב לא בן ההמה להיות כי חטא שלש פעמים ונעשה הרבה קבע . ולכן אמר הכתוב ויקם דוד בבוקר כהבכו להתחנן לפני הק"ב . והקדים הק"ב לשלוח אליו שליח ודבר ה" היה אל נד הפכיח חוזה דוד לאמר הלוך ודברת אל דוד בריהוד לשון קושי פה לאמר ה' שלש אנכי נוטל עליך בגבד שלשה עזמות שעשית וכפי הלאמת שהייתי דומה להעניש

מותך כבל השלשה הלמנם להיות כי הודית ולא כתביישת ואמרת חטאתי מאד לכן ואת לעשה לך כי לפרה לותך בלחד מהם ואתה דע לך וכחר לך לחת מהם ואעשה לך והנה בעבין שבתעבל מלכות בית המקדש חטא בשב ולל תעשה ואינו בקום עשה לכן אין עליו לשמה כל כך . הלמנם במה שחטא כיצרו הרע בדבר עבירה ח"ו כמ"ש חז"ל יש לחבר בלדש מרעיבו שבע . משביעו רעב . וחטא במעשה דבת שבע . וממנו כגרם להדוג לת אוריה החתי . כנגד זה הנזדה הרלשונה היתה התבת לך שבע שנים רעב בלרלך . ומכל לומר דרך הלניי שבע שנים כנגד בת שבע לשתו . ורעב כנגד יש לחבר בלדש משביעו רעב וכו' וכנגד מה שחטא לעשות שירה על מפלתו בל שאול וקרא לותו לוייב ונר . כלמר לו וחס שלשה וקרא לותו לוייב ונר . כלמר לו וחס שלשה חדשים נסך לפני נריך והוא דורפיך . וכנגד מלי דקמן . שחטא לעמת העם בלי כופר כלמר לו וחס היות שלשת ימים דבר בלרלך ורמז לו בד החוזה ע"ה שיבחר על מה דקמן והוא מה שמנה לת ישרש ולכן לומר לו עתה דע ורלה כלומר על עסקי עתה שהוא המנין דע ורלה מה לעשיב שולחי דבר והוא מבת הדבר . ומה מתקו לחבי דברי חז"ל בלומם בחדש שהחדש מודד בה מודדין לו . וכמו שהוא נזר על שאול המלך ע"ה שלש נזרות ולמר חי ה' כי חס ה' יגפנו . או יומו יבא . או במלחמה ירד ונספה . כנגד שלו לומר לו בד החוזה שלש חבי מוטל עליך וכו' וכנגד מ"ש כי חס ה' יגפנו . כלמר לו וחס היות שלשת ימים דבר בלרלך וכנגד מ"ש או יומו יבא . כלמר לו התבת לך שבע שנים רעב וכו' . וכנגד מ"ש או במלחמה ירד ונספה . כלמר לו וחס שלשה חדשים נוסך לפני נריך ולו ולמר דוד בד ודאי כי לין העון תלוי שלו כי בלבד לבן בר לי מחד ולא ליאשרלל להיות כי עון המנין של ישרלל עתה בלבל לת הכל . ולבן נפלה בת בית ה' כי רבים רחמיו ובית לדם לל תפלה . ולע"ב דעדין קשה מ"ש בלשון רבים נפלה בת בית ה' ירמז העבין יותר מבואר כי רמז דוד הע"ה היא לומר הן למת שבעונות הכוכרים שבעבודת עבלה חרון לף ה' על העולם בולו משותפים בו כמו שלמרנו . הלמנם מדוב נדקותו של דוד למר לינו רופא לתלות בל הקלקלה והבין שלא כי והוא לומרו בר לי מלד כלומר בל הנדה הזאת לא בשה תלה לי בעבודי . ולפילו הבי לשאל מבם שלה לחת כי בולבם תהיו עמי בתפילה להיות כי תפילת רבים עדיפא טובה ומן תלבבית לא ימלם . לבן נפלה בת בית ה' כי רבים רחמיו בלשון רבים נפלה בת ולא למר תפלה בת :

ואגב מרחיק רמז לבם שיסבימו בולם בהסבמה לחת לקבל עליהם דין מלבות שמים בתבת הדבר שהיא שוה בבל בקטון ובגדול בעשיר ובעני במלך ובדלת העם . וזהו מ"ש בלשון רבים נפלה בת בית ה' כי רבים רחמיו . ובית לדם לל תפלה לבי לבדי שהיא מבת הרעב לקנות מוובות מיד בן לדם בעזו . או מבת להיותו גם לפני נריו שלשה חדשים שהוא תלוי בית בן לדם בעזו ולעפ"י שהבזרה הוזבת לא היתה תלוי לדוד בבדו כמו שנלמר לו וחס שלשה חדשים נסך לפני נריך וכו' עכ"ל יותר טובה היא מבת הדבר לעפ"י שהיא בולבת לבל העולם בעבור היותה תלויה בית הקב"ה יותר מבת מבת יחיד והיותה בית בשר ודם ולעפ"י שהיא מבת יחיד להיותה במלך ורלש שבטי ישרלל במבת רבים קריבן לה . ולבן יותר טוב שנפלה בת בית ה' במדת הדבר הוזיל ורחמיו מרובים ובית לדם לל תפלה לפילו לבי לבדי . ועדין חייבים לנו במנות ביזור למה לא בירר מדת הרעב שגם היא בית הקב"ה במ"ש בית קרא ה' לרע' ולמרת חז"ל שלשה דברים הקב"ה מבירן עליהם ולחת מהם היא הרעב ונם היא מבת בפלנית . והעבין הוא בי לא נעלם מה שפירש חז"ל שדוד הע"ה פחד מלעו בבי החדש שלם הים בורר הרעב היו לומרים העולם מה תיבפת ליה ובית בבוין מלחים מבל מלבל לחר יחבל . ולוי לעבמיס שחין לחם על מה ישמוכו . ולם היה בורר מדת הבריחה לפני לויבי . היו העולם לומרים מה תיבפת ליה והוא בטוח על בבורו . ולוי לבללו המון העם הנחלשי והדלים ולבן בטח על בבורו . ולבן בחר מבת הדבר והיא המיתה וזו היא דרך לבל העולם בקמון כבדול אין מי שיבבל ממנה וזלתי בחמלת ה' עליו ולבן לומר נפלה בת בית ה' בי רבים רחמיו . והו בדרך חז"ל החמבם לפי דרבי ירמה שבחר במבה היותר קברה בומן והיא מבת הדבר שמנו"ח שלשה ימים ולא עוד . ועוד להיותה בית ה' . ולם תלמר בם מבת הרעב היא בית ה' . הטעם הוא בי לא בחר בה לחיותה לרובה שבע שנים . ועוד בי במה הרעב היא לתרוייהו רעב ומיתה וכמ"ש בהתעטפם בחלל ברחם בל חוננת . מ"ש בדבר שאין בה חלא מיתה בידי שמים בלבד . ולפשר שבין הבבית מיבה ע"ה לבבותו בסימן ו' ולמר לל תשמחי לויבתי לי בי נפלתי בבל לותה הלובלוסים שנפלו בימי דוד במין הזה . בתיב בימי שלמה בבי במ"ה יהודה וישרלל רבים וכו' בי חשב בחושך בימי דוד בלא בית המקדש ה' לור לי בימי שלמה ע"ה . ומה עשה דוד בלותה השעה שבא נד הבבית חבלו לומר לו שלש לחי בותל עליך וכו' . בחר לת מבת הדבר מזולתה . ומ"ה ועף ה' לשא בומן בי חטאתי לו ולא בחרתי במבה לחרת זולתי ועף ה' והוא לומרו פה נפלה בת בית ה' בי רבים רחמיו וביד לדם לל תפלה :

עוד ירמה קרוב לל הבן בי בהתחלה רצה הקב"ה לבדוק לת דוד לם ישים בשר זרועו ומ"ש יסיר לבו ויבטח על רבבו ופרשיו וגבוריו במלחמה . לו יבטח על לוכרות הממלים דבן תירוש ויצהר בשני הרעב . לו יבטח ב"ה לחלה הממיה והממית . ולבן בם החוזה ע"ה רמז לותו בלמור לו מה לשיב שולחי דבר . ולבן בם דוד הע"ה בנדקתו החזיק בלומרו נפלה בת בית ה' בי רבים רחמיו וביד לדם לל תפלה . ומה מתקו דברי חז"ל שהקדימו העבין בפי הפשט בלומרם שלם היה שולל רעב . לין רעב בלא מלחמה . ולם היה שולל מלחמה . לין מלחמה בלא רעב . לבן שלל הדבר שהיה מבה המשמש יחידית היה לבדה ומבינו שהקב"ה הסבים לדברי דוד הע"ה וזהו דבתיב בלשון אתה טובח מיד הקב"ה שם הוי"ה . ויתן ה' דבר בישראל מהבקר ועד עת מועד ולמרו מהבוקר ועד עת שחיטת התמיד ומת מן העם מדן ועד באר שבע שבעים ללף לים . ולפשר לומר שמתו שבעים ללף בנגד השבעים סנהדרין בנגד בל לחד מן הסנהדרין ללף . והטעם הוא בעבור שלא מיחו ביד דוד המלך בשעה שלמר ליחב למנות לת העם ולבן נענשו . וחז"ל לומרו בחותה שעה מת לבישי בן נדויה שפקול בדובה של סנהדרין . והוא קרוב לל דבריהם בי בעבור שלא מיחה ביד דוד נענש . הלמנם מה שקשה בעיני הוא מה שבתוב בם' הילקוט שבחותה שעה מת נד החוזה וקשה טובה בעיני שהרי לח"ה שעשה הנו' חוב וכובר שבית נד החוזה במ"ה ויבח נד לל דוד ביום הסוף ולמר לו עלה הקש לה' מובח בגורן לרונה היבוסי וכו' . ולין בידי לתרץ וזלתי שלין מוקדם ומלוחר בתורה ובבותת נד החוזה קדמה למיתתו ולא ידע האדם לת עתו . ועדין לבי נריך למודעי בוה . למר הבתוב עוד וישלח ידו המלך ירושלים לשחתה ויבחס ה' לל הרעה ויאמר למלך המשחית בעם רב ולמרו חז"ל שלמר לו טול הרב שבחס וכו' . ודוד הע"ה ברחות בך למד להקב"ה רבש"ע הנה לבבי לשר חטאתי

פעם ראשונה ושניה ואכני הענית עשה במינן הזה ושלח הנחן מה עשו תהי כח ירך כי ובכית אכי אז ויבא גד אל דוד כיום הסוף על הסקס לה' מזבח בגורן ארונה היבוסי והנח כפי הפעם שייך שפיר למימר עלה יען שחוא בכוח וכמ"ש וקמת ועלית אל המקום וכו':

דאמנם דרך דרשה ידענו כי הנה החוטא בחמצעות החטה שחוטא יורד מגדולתו וכמו שמציני בארון הכפורים מרע"ה שבקביל ישראל שחטאו בעגל נאמר לו לך רד כי שחית עמך · ובעשות החוטא תשובה חוזר למעלתו שהיה וכנגד זה נאמר לו עלה הקם לה' מזבח בגורן ארונה היבוסי · גם נאמר עלה בנגד המקום בעצמו שהיה שפל להיותו בורן חטים חוץ למדינה וכיד בוים ועתה עלה במעלה להעשות מזבח כפרה לדורות · ואמר הכתוב ויעל דוד כדבר גד כאשר צום ה' · והנה כאומרו כאשר צום ה' הוא מיותר אחר שאמר כדבר גד שהיו מפי ה' שחמנה יחמו כאומרו כאשר צום ה' למשה בעת עקידי יצחק אע"ה שאמר אברהם אע"ה ה' יראה בעת הזאת · ואשר יאמר לדורות הוא שכאשר ה' יראה לעתיד בזמן דוד הע"ה · ואמר הכתוב ויפקח ארונה וירא את המלך ואת עבדיו שובדים עליו ויצא ארונה וישתחו למלך אפיו ארצה ורש"י ז"ל פירש וישקף ארונה מתחבא היה מפני המלך וכו' · והנלע"ד הוא לדרוש נזרש שוא של וישקף עם מע"ה וישקף אביתלך מלך פלשתים וכו' ואמרו חז"ל וישקף באשטנגיות וכו' · ואולי הוא כי להיות כי ארונה היה אדון של הקליפה כאשר נבאר עניכו בע"ה נאמר וירא באשטנגיות לדוד המלך ע"ה בכבודו ובעצמו כח אלהי · לכן אמר אין זה זולתי כי עת צרה היא למלך ולכן תכף יצא ארונה וישתחו למלך אפיו ארצה · או ויאמר ארונה למלך לא טוב הדבר אשר עשית בעבור שמלך שחחל על כבודו אין כבודו מחול ולכן קשה לי מדוע בא לדוכי המלך אל עבדו · וכבר היה יכול לדוכי לשלוח לאחרי עבדו ואני הייתי יכול לבא אליך ולא אתה אלי · והשיב לו דוד הע"ה כי עת צרה היא ליעקב ולא עת התנחם בגאוה הוא כי לא ים פנאי ושהות לשלוח לאחר שלוחים · ובפרט בדבר שיתקשה בעיניך למכור את בחלת לחבתיך ולחמת כי יש לא ידי ליקח המקום ממך בעל כרחך · ולחמת אינו מרונה לפני הקב"ה כי לא יחפון גזל בעולה כאשר אמר את"כ ולא אעלה לה' אלהי עולות חנם מכל שכן בגזל וחמס · לכן אמר לקנות מעמך את הגורן ולא יאמר לו ה' שהוא חנם ולהוציא לותו מן הקליפ"ש הקדושה כאשר בבר בע"ה ושם מ"ש מעמך כלומר מעמך ממש שאתה אדון של הקליפה ולקחו לותו כי כן כל סטרא דקדושה צריך למקניים בכספא שלים ולא כמבטא דסטרא דחולבא הוא כמבטא · ואחר שהוציא לותו מהקליפה בהקדם לותו לשם שמים ולבנות מזבח לה' לשם שמים · ולח"כ ותעצר המגפה מעל העם · ומה מתקו דברי הרש"ל ז"ל שפירש שלש טענות יש במציאות הזה שהשחית מהם מספקת כל אחת שלשתם יחד · שהאחת היא לקנות מעמך את הגורן ולא יאמרו אחר שב

כי אין קדושה פחותה מעשרה ולכן הס"ת נעשית חמשים שקלים . ובהקדמה הזאת נבוא אל מה שהזכיר הרבה פעמים . והנה בתחילה קרא לזה הפסוק הקדוש והוא תורן ס"ת כלומר הס"ת אחרונה של כל הקלפים . וחכ"כ נקרא גם כן לדעתי להיות גם כן לשם ה' לרמוז שעדיין לא היה השם שלם וכמ"ש כי יד על כס י"ה וכו' . וחכ"כ רמז גם כן וקראו בשם תרומה והוא תרומ"ה ורמז לחני השם הנכבד גם הוא . וחכ"כ ויבן שם דוד מזבח לה' היה הוא שלמים ונשלם שם הוי"ה ועל עולות ושלמים ויעתר ה' לארץ ותעצר המגפה מעל ישראל . חזרנו להקדמתינו שאין לדרש בדיק בארץ לשר יעשה טוב ולא יחטא ובמצוות התשובה כמלין כל עומקותיו של מדרש וזה מבואר במאמר שהזכרנו בפתח עיניים . כלומרו רב הוכיח תמ' לם בכשל לדרש בעבירה ונתחייב מיתה בידי שמים מה יעשה ויחיה וכו' :

וראוי לדקדק במאמר הזה תחילה בלומרו שם בכשל לדרש בעבירה שנתחייב מיתה בידי שמים מה יעשה ויחיה . ונקשה טובא בשלמה הזהיר מה יעשה ויחיה . והכי הל"ל כמה יתכפרו עונותיו וחכ"כ יחיה . עוד נקשה טובא וכי נשלם מהעלת התשובה שהבטיח וקורע כל מיני בגד דין הכתובים על הדרש . ולמה לא השיב לו יעשה תשובה וכמו שאמר הכתיב ע"פ חי אלי וכו' כי אם בשוב רשע מדרכו וחיה וכו' . עוד רצוי לדקדק בלומרו אם היה למוד לקרות דף אחד קורא שני דפים וכו' . וכי עשק התורה היא קטנה והלא התורה אחד המרכה ואחד הממעיט ובלבד שיכון את לבו לשמים וכפי זה מאי הריח להיות כופל בכפלים עשק תורתו . שוב רצוי לדקדק כי בשלמא בתיקון עשק התורה ליתי . הלמה בתיקון הלמד שאמר ואם היה למוד לקרות ולשנות מה יעשה ויחיה יל' ויעשה פרנס על הצבור וגבאי של צדקה וכו' . מאי הריח

הלי תיקון למי שנתחייב מיתה בידי שמים :

והנלע"ד לבאר במאמר הזה הוא עם מאמר חז"ל במסכת יומא וז"ל :

ששאל ר' מתיא בן חרש את ר' שמעאל בן עזריה ברומי . שמעת מרבינו חלוקי כפרים שהיה ר' ישמעאל דורש . אמר לו שלשה הן ותשובה עם כל אחד ואחד : עבר הדם על מנות עשה ועשה תשובה ויום זו משם עד שמוחלין לו . שנאמר שובו בנים שובבים ארפא משובותיכם . עבר הדם על מנות לא תעשה ועשה תשובה תשובה תולה ויום מכפרים מכפר . שנאמר כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם . עבר הדם על כריתות ומיתות ב"ד ועשה תשובה . תשובה ויום מכפרים תולין ויסורין ממרקין שנאמר ופקדתי בשבט פשעם . אבל מי שיש לו' כידו אין כאן לא בתשובה לתלות ולא ביסורין לכפר . ולא ביסורין לתלות ולא בתשובה לכפר . אלא יסורין תולין ומיתה ממרקת שנאמר אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון . והנה הפסוק הזה מדבר בחילול ה' מדקאמר תחילה . ויקרא לדבי ה' בכלות ביום והוא לכבי ולמספד ולקרחה ולחגור שק . בעבור החרבן . וכתיב בתריה וכנס עמון ומואב הרג בקר ושחוט צאן וכו' ולא שתו אל לכם על החרבן כלל ואין לך חילול ה' גדול מזה . מה כתיב בתריה ובנלם בחוזי ה' בכלות אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון אמר לדבי ה' בכלות . הרי מפורש שעון חילול ה' אינו מתכפר אלא עד שמיתה ז"ס ומיתה ממרקת . והרי בתכלה הלרבעה חלוקי כפרים בפרי סברת חז"ל . וכמה דברים לאמרים בכל הלרבעה בחיבות הכו' . הלמכם לם מת בלא תשובה לן נריך לכפרו לאחרו כנהיכם לו בנלגולים כל אחד ואחד בפי עצמו . ומכל נומר כי בשבר החמשה מיני כפרות הנמנים בבני הדם . כיון הכניה ע"ם נומר שוב ישראל עד ה' אלהיך ורמז בלומרו שוב ולא שוב לרמז שוב ה' כלומר בחיות בחך בך שוב תשובה מעולה שתועיל לכל מיני חמשה הכפרות הלמורות כאן :

והנה בהקדמו' הלמורות מוכל לבא לבאר את המאמר שהצענו . וירצה כי הנה בשבר חז"ל הלידו עיניכם ופירשו לנו תשובה לכל אין עבירה שבעולם בין בשוגג בין במזיד בין מחויבי עשה . בין מחויבי לא תעשה . בין מחויבי כריתות ומיתות ב"ד . הלמכם למי שנתחייב מיתה בידי שמים ובפרט הם לא נמצאו עמו עדים בעת העבירה להתרות בו למלקות או לקרבן וכיוצא . ומעת שנתחייב מיתה בידי שמים מלי תקנתו להנצל מהמיתה כי לפשר לומ' כי לפלו שיעשה תשובה גדולה לא יועיל תשובתו לסיל לותו מהמיתה . להיות כי לא פורש במיתה בידי שמים שום כפרה לא בתורה ולא בדברי חז"ל . כי בחייבי כריתות לומרו חז"ל כל חייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כרת וכו' . הלמכם כמי שנתחייב מיתה בידי שמים לא פירש מה יעשה לו . וזהו מה שאמר רב קוכא הם נכשל לדם בעבירה שנתחייב מיתה בידי שמים מה יעשה ויחיה . ופירש הם היה למוד לקרות דף אחד קורא שני דפים . והם היה למוד לשנות פרק אחד ישנה שנים וכו' :

והענין הוא כי הנה נודע שהרשעים בחייהם קרוים מתים ממש ולכן נריך שיחיו בתמצית התורה המחיה את המתים ומכל שכן שמחיה ומחזקת כח החיים ממש וכמ"ש עץ חיים היא למחזיקים בה . כונת הפסוק לומר שאעפ"י שחטא לדם ונתחייב מיתה מחמת חטאו . הנה בתמצות התורה המחזיק בה והוכל ממנה וחי לעולם . ובלומרו למחזיקים בה ירמוז שנריך להחזיק בה כיתר שאת וז"ש הם היה רגיל לקרות דף אחד וזהו מכללו . נריך שיקרא עתה אחד שחטא שנים , והוא תשלומי כפל האחד כפי דרכו ומנהגו , והשני כדי להשיב כנגד מיתה שנתחייב בה , והיות לומר הפסוק גם כן ותומכיה מאושר , רמז למי שלא יודע לקרות ולשנות שיתמוך ביד לומדי התורה ויחשב לו כאלו הוא עצמו עוסק בתורה וכמו שהקב"ה משבח את התומכי ביד העוסקים בתורה דכתיב שמח ובולון באהלך ויששכר . וזהו מ"ש ואם היה למוד לקרות ולשנות מה יעשה ויחיה ילך ויעשה פרנס על הצבור

בבחי נדקה והוא חי, והכיל רחים עצומים מהפסוק שאלו כאמר תרוב תשר לא ילמד לא היתה תקומה לעמי הארץ שלא תרוב תשר לא יקיש, אלו כאמר עץ חיים הוא לעמלים בה לא היתה תקומה, אלא עץ חיים הוא למחזיקים בה, כמנה שהשוו מלמדי וכהיו' המדש החוטא מחזיק כיד לומרי התורה כחשב לו כאלו הוא עצמו עסק בתורה ולן יחיה:

ונמתיק הדבר יותר עם מ"ש חז"ל במדרש לאין ד"ת מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליהם וכו', ולכן מ"ר הוכה נדיך שימית את עצמו על התורה ובלמעטות שממית עצמו עליה בעה"ז, יבגל כן המיתה בידי שמי שכגזרה על הגזרים שעבר על דברי הקב"ה, והמיתה היא שלא היה רגיל לעסוק בתורה שעה לא יעסוק אתים, ולא לימו יודע לקרות ולשנות יעסוק בדרכי נבור וימית עצמו עליהם כמו שעשה מרע"ה שמם נפשו על ישרל בלומדו ולא לין מחכי כל מספרך לשר כתבת. לו יחזיק ביד לומדי התורה כלמור ולו יזכה לחיים בעה"ז ולעה"ב, והנה כדי לרמוז כל הקדמה והדרש הזות הקדמתי ורמזתי בפתח דברי במקרלי קדם לתחת הרלשונה והיא מי שזיכהו הקב"ה לידע ולעסוק בתורה, נדיך שישמעו דברי להוסיף לקח טוב על חד תרתי ממש שהין עוסקים בתורה עד היום, ולא כבר כל דברי הם ידועים אלו ולימו נדיך להזכירתי לפחות ישמעו כשמיעה בעלמא ויקבל שכר על שמיעתו, ועכ"ז ירויח נם כן מאד כי לימו דומה השומע תוכחת מפי לחרים כמו המוכיח את עצמו כמודע, חזרתי ואמרתי לא ידעו ישמעו ולמדו לירלה וכו', דמוכי לומר ולדבר עם הכת השנית לשר לא ידעו לא לקרות ולא לשנו', ותקנתם היא ישמעו מהעוסקי בתורה ושומע כקורא. ועוד שירויחו ולמדו מהם לפחות לירלה את ה' אלהיכם כל הימים לשר לתם חיים על האדמה בנוף וכפם וממילא תיתי שנם תהין חיים לחיי העולם הבא כלמור:

ואפשר לומר כי כל הנו' בדרשה מוכל לומר לותו בפשט הכתוב בעצמו. כלומרו בכלל תקהל את העם האנשים והנשים והטף וגרך לשר בשעריך. זלא בעלם מה שדרש בור' לעזר בן עזריה כדי ליתן שכר למביאהם וכו'. והאמנם כפי דרכנו ירצה הקהל כולם יחד. והאמנם בתועלת הלימוד חינם שוה כולם כאחד. כי יש מהם לשר ישמעו בשמיעה בלבד. ויש מהם לשר ילמדו וירלו את ה' אלהיכם ושמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת. וכניסה לשר לא ידעו בלל יגיע מהם תועלת והוא שישמעו ולמדו כאמנות הזמן לירלה את ה' אלהיכם כל ימים לשר לתם חיים על האדמה:

דרוש שלישי למשמרת ר"ח תשרי

יערף כמטר לקחי תזל כטל אמרתי כשעירים עלי דשא וכרביבים עלי עשב. כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלהינו:

גרסינן בגמרא במסכת ברכות פרקא קמא דף ה' וזל הגרסא המדוקת. מ"ר יצחק כל העוסק בתורה יסורין כדלין הימנו שנאמר וכי ימות באוהל תורה. ואין עוף אלא תורה. שנאמר ועוף יעופף על הארץ. ואין רשף אלא יסורין. שנאמר מזי רעב ולחומי רשף. אמר ליה ר' יוחנן הא אפילו תכוקו של בית רבן יודעין לותו שנאמר ויאמר אם שמוע תשמע לקול ה' אלהיך והישר בעיניו תעשה והאזנת למצותיו ושמרת כל חקיו וכל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רופאך. אלמא כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק. הקב"ה מביא עליו יסורין מכוערין ונוכרין לותו. שנאמר והלמתי דומים החשתי מטוב והלאי נעכר. ואין טוב אלא תורה שנאמר כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו עכל"ה:

ודוע הוא מוסכם היטיב כפי כל הנהם ספר מ"ש התנא ז"ל. כמ' אבות פרק ד' וז"ל. הוא היה לומר יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא. ויפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא. מכל חיי העולם הזה עכל"ה. ולאמת כי דברי התנא ר' יעקב ע"ה סם תמים כיצד לומר יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעה"ז מכל חיי העה"ב: וכבר מודע כי כל עניני העה"ז הם הבל לפני עניני העה"ב. ועוד קשה טובא בדבריו קושיית מה בפשך. והוא מותן פנים לכאן ולכאן בעה"ז ועה"ב והוא היה ללמד יותר מביב ושוב לו זה לו זה. ולא יניח דבר יולי ושקול וכפי זה לא השמיענו כלום:

האמנם ר' יעקב ע"ה נגרר אחר שיטתו וסברתו ודבריו שהקדים במשנה. לדברים האלו. והוא לומרו תחילה ר' יעקב לומ' העולם הזה דומה לפרוזור בפני העה"ב התקן עצמך בפרוזדו' כדי שתכנס לטרקלין. הוא היה לומר יפה שעה אחת וכו'. וכוונתו היא לאמת שהקדמתינו שכל עניני העה"ז הם הבל לפני עניני העה"ב בעבור כי העה"ז ניתיד להתכלות והאנס העה"ב הוא קיים לעד ולנצח נצחים. ולכן נדיך האדם להתקן עצמו בפרוזדור קודם שיבנס לטרקלין. וכמו כן משלו חז"ל מאל אחר ואמרו מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת. כמנה שכל עניני העה"ז הם הכנה בלבד לכל עניני העה"ב וזו היא משנה האלהוכה. ועכ"ז הוא מוסיף עוד לומר ועין אחר ולפיר נם כן בשבח העה"ז והוא היה לומר לעה"ז כן אם לא היה מקדים העה"ז לא היה יפה כלום העה"ב. כי מעקרא כל הנשמות הין בעה"ב ולא באו בעה"ז וולתי לסבל מצות ומעשים טובים בעולם המעשה. כדי לקבל שכר ולאכול מרילים בעולם שתגמול. ולכן לומר יפה שעה אחת בתשובה ובמעשים טובים בעה"ז מכל חיי העה"ב סיש ל הנשמה קודם שבאה לעה"ז. בעבור כי אין לה ממה שתאכל והוא דמיון אל אדם העומן בארמון כאה של המלך ואין לו מה שיאכל בתוכו. אבל אחר שבאה הנשמה לעה"ז וסיבלה מצות ותשובה ומעשים טובים ותורה. ואח"כ הלכה לעה"ב מלאה מכל טוב. אז יפה שעה אחת של קורת רוח בעה"ב מכל חיי העה"ז. ואמר בפתי לשומת בתשובה ובמעשים טובים. בתשוב"ה כנגד מי שהיה רשע וחזר בתשובה. ובמעשים טובים כנגד מי שהיה נדיק כל ימיו. נמציכו למדין שעשה אחת של תשובה בעה"ז מגלת מכל מייב פורעניות של בהיכם וכל הדינין המעותדות על הנשמה אחרי מותו בעה"ב. ולא תאמר בעה"ב דוקא אלא אפילו בעה"ז עצמו נדיך האדם להקדי תפלתו ותשובתו קודם מכתו וקודם נזר דינו. וכמו שהקדימו הקדמה זאת בדרוש הקודם בפסוק החכמה תעוז לחכם וכו'. ולכן מה טוב ומה נעים לאדם המכיר את מעשיו ויודע בהיות חטוא בלבר ושב בתשובה קודם שיבואהו עליו נזר דין ח"ו. וקויב של הקדמתינו מבאנו לחז"ל שאמרו במדרש חם בדרשו יעסוק בתורה. חם בנדולו יעסוק בתורה. חם בכל נופו יעסוק בתורה. שנאמר רפאות תהי לשרך וכו'. ולכל בשרו מרפא. ואעפ"י שדברי חז"ל מדברים בנגד הפשט הוא לעניין חולאי הגוף. עכ"ז נם בדרשים בחולאי הנפש שדברי תורה מרפאים את כל תחלואי הנפש. כמנה

שרפות דברי התורה הם סם חיים לגוף ולנפש · וכמ"ש שלמה הע"ה ויהיו חיים לנפשך ממש · וחן לגרגרותיך זה הגוף ממש · והנה הקדמה זאת כדומה במאמר שהצענו פתח עיני' כתומרו ז"ל יפתח כל העוסק בתורי' יסורין כדלין הימנו וכו' :

וראוי לדקדק במאמר הזה תחילה במ"ש ר' יפתח כל העוסק בתורה יסורין כדלין הימנו · וקשה טובא כי כללה שחולק עם התנא הגדול דשבת ע"ה שאמר תניא שלש מתנות נתן הק"בה לישראל וכולן לא נתנן אלא על ידי יסורין ואלו הם תורה וא"י וחיי העה"ב · וכללה מדבריו ז"ל שאינם מתקיימים שלשה דברים הנו' שלש בחמצעות של יסורין דומיא דמלח הממתקת לת הבשר · וכיבר עלה על דעתו ר' יפתח ע"ה לחלוק עליו ולומר שחדרכה שכל העוסק בתורה יסורין כדלים הימנו · ועוד מכל לדקדק בתורה יסורין בדלים הימנו · ועוד מכל לדקדק דקדוק מיוחד מילת כל העוסק בתורה ויספיק לומר העוסק בתורה וכו' · ועוד מכל לדקדק למאי תלה הדבר ביסורין עצמם ומה בידם לעשות ול"ל הק"בה מבדיל ממנו היסורין כי בידו תלוי הכל · ותתחזק סדקדוק הזה בהבותינו מה"כ בחלוקה המחרוכה המומר כן שלא למימ כל שאיפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק הק"בה מביא עליו יסורין מכוערים וכו' ולא תלה סדבר בהם לומר יסורין בחיים עליו וכו' · ועוד מכל לדקדק בהומרו בלשון הזה יסורין בדלים הימנו והכי ה"ל אין לו יסורין · עוד רלוי לדקדק בדברי ר' יוחנן המקשה לריש לקיש ואומר לו הא אפילו תיבוקות של בית רבן יודעים אותו וכו' · והנה הרלוים הזולת של ר' יוחנן מפסוק ויאמר אם שמע תשמע וכו' · מהו ליבה למשמע כלום בעבור שבפסוק הזה לא נזכר בו תורה כלל לפיות כי עדיין לא ניתנה התורה עד שבאו אל סר סיני · והמפס אבנת ופרס לרומס ודינין במרה לפקוד וומפ"ס שם שם לו חק ומשפט ושם נסהו · ויאמר אם שמע תשמע לקול ה' אלהיך וכו' והוא מוסב על האמור · ור' יפתח לא דיבר אלא על מי שעוסק בתורה שניתנה בסר סיני · דוק ספיר אלא מקמר כל העוסק בתורה יסורין בדלים הימנו · ועוד קשה טובא בדברי ר' יוחנן שאפילו אם תימצא לומר שקורא עוסק בתורה למקיים המצות הללו הנו' מסה ליבה למשמע דרשת ר' יפתח כלל בעבור שר' יפתח דרש הדרשה שתמית כל העוסק בתורה וכו' אפילו אלא עסק וולתי כדבר אחר של תורה לברו יסורין בדלים הימנו · והמפס מן הפסוק הזה לא משתמע שניטול מן היסורין עד דעביד לכולהו שכן כתיב ויאמר אם שמוע תשמע לקול ה' אלהיך · ועוד ושיר בעיני תעשה · ועוד והאזנת למצותיו · ועוד ושמרת כל חקיו ואין עד דעביד לכולהו כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רופאיך ואי לא מקיים לכולהו אין התנאי בטל · ועוד בכל לדקדק דמהאי קרא לא משתמע דרשת ר' יפתח ם ר' יפתח ע"ה חידש ואמר שהיסורין כדלין ממנו מפאת עצמם ומהכא לא משמע אלא שהק"בה מסירם ממנו · אם כן מכח כל האמור מ"ש ר' יוחנן הא אפילו תיבוקות של בית רבן יודעים אותו אין כן בעבור שדרשת ר' יפתח מיוחדת · עוד רלוי לדקדק במ"ש בעל המאמר אלא שיפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק וכו' · ולא דיבר שבית ר' יפתח אלא בשיפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק וכו' · ובין שהאמר שמ"ש אלא הם דברי ר' יוחנן לברו מכל להקשות כי מה צורך להביא פסוק מלמתי דומיא וכו' · והא מן אתריה לא חסר כלום · כמודע כי דברי תורה מכלל הן אתה שומע להו ואמרו חז"ל לאו הכא מכלל עשה עשה · ואם כן בעשות הפסוק תנאי ואמר ויאמר אם שמוע תשמע וכו' כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך · ממילא אתי שאם לא ישמע לקול ה' אלהיו שכל המחלות של מצרים יבואו עליו · והוא דקדוק נכון בפסוק אם כן מה צורך אל פסוק מלמתי דומיא וכו' :

והנלע"ד לבאר הוא שמ"ש לא פליגי ר' יפתח ורשב"ע ע"ה אלא מר אמר אחד ומר אמר אחד ולא פליגי · כי הנה רשב"ע ע"ה מדבר בעיקרא דמלתא ולכן אמר שלש מתנות טובות נתן הק"בה לישראל וכולן לא נתנם אלא מעיקרא שלא על ידי יסורין כמנא שהיסורין הוי סיבה לשלשה דברים הנו' · והרלשונה היא התורה · ולא נא לם מעיני כל יודע כמה יסורין עברו על לב ישראל עד שקבלו התורה ובפרט בהר סיני עצמו שיצאה נשמתם כמ"ש בעשי יצאה בדברו · וכמו כן ארץ ישראל שהיא המתנה השנית לא וכו תלוי עד שישבו במדבר ארבעים שנה ומתו כל הדור ההוא וחמ"ל וכו ליכנס לארץ ישראל בצער גדול · והשלישית ואתה לירן סוגיית הזהת תבא עד כיוצא בזה בעניין הזה :

במדרש רבה בפרשת שלח לך לחשים · פרשה יו וז"ל · שלח לך לחשים · ר' לחא סבדול פתח יבש חניר בכל יין ודבר תלהיבו יקוס לעולם · למה הדבר דומה למלך שהיה לו חובב והתבה עמו ואמר לך עמי ואני נותן לך מתנה הלך עמו ואת אמר המלך לבנו של חובבו תעשה שמת תהיך היני חוור בי במתנה שאמרתי לו · בא וטול לותה בך הדבר · המלך מלכי המלכים · והחובב זה אברהם שנאמר ורע אברהם חובבי אמר לו הק"בה בא לך עמי לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך · התנה עמו שיתן לו מתנה שנאמר קום התהלך בארץ · וכן הוא אומר כי את כל הארץ אשר אתה רואה לך אתננה · אמר לו הק"בה למשה לך על פי שהתניתי עם האבות ליתן להם את הארץ ומתן חיני חוור בי אלא דבר תלהיבו יקוס לעולם עב"ל :

וראוי לדקדק במאמר הזה · תחילה מהי קשיית ליה לר' לחא בפסוק שלח לך לחשים · דלמטרוך לעשות בו פתיחה ולסביות פסוק של יבש חניר בכל יין וכו' · ועוד קשה כי מלאחר שהביאו פסוק יבש חניר בכל יין מה צורך להמשיל משלים למ"ד וכו' · ועוד רלוי לדקדק כי התנאי של המשל היה דומה לתנאי של המשל · בשבור כי תנאי המשל הוא בעיקר ההליכה · דומה לומר המתנה תלוי בהליכה בחמור לו לך עמי והכי מתן לך מתנה כראה שעכר ההליכה עצמם היא המתנה ולמעם תנאי המשל הוא שההליכה אין לה מתן שכר כלל · ולמעם לח"כ התנה עמו מאדש לתת לו מתנה לאחר שיקום קום התהלך בארץ וכו' · ועוד רלוי לדקדק לל שכי פסוקים ולראים לאחת · וסם פסוק קום התהלך בארץ וכו' · פסוק כי את כל הארץ אשר אתה רואה וכו' · ובראיה הקושיא יותר שהכי' בעל המאמר הפסוק המאוחר בפרשה לראיה לשונה · והפסוק המקודם בפרשה הביא לותו לאחרון לראיה :

והנלע"ד לפרש במאמר הזה הוא · בעל המאמר ז"ל דקדק בפסוק הפרשה יתור בקרא במ"ש עתה אשר אני נותן לבבי ישראל · שהרי מודע מבואר מקומות שהק"בה נתן את ארץ ישראל לישראל · ומלבד זה קשה טובא כי מיעקרא ביקר המתנה לא היתה אלא לאברהם אע"ה ולא לבבי ישראל וביותר לומר הכתוב אשר אני נותן לבבי ישראל וה"ל קרא לת ארץ כנען אשר נתתי לאברהם לבבי בבי ישראל · ואם תאמר שגם בבי ישראל נזכרו במתנה הנית בהכתיב ביום ההוא כרת ה' לת

תכרם כרית לאמר לזרעך נתתי את הארץ הזאת וכו' עם כן ה"נ קרא וייתורו את הארץ כנען אשר נתתי לבני ישראל ולא אשר אני נותן לבני ישראל:

ולכן כדי ליישב הדקדוקי שדקדקנו בפסוק הפרשה הבית פסוק יבש חציר נבל ציץ וכו' והענין הוא שגם הפסוק הזה ניתן להדרש בבניתו ובחומותיו מהי חלמיה של המשל' הזה של יבש חציר נבל ציץ דאתם למימר ביה ודבר אלהינו יקום לעולם ומלבד דבר אלהינו כך טבע החציר ליבש והציץ לנבול ועולם כמנהגו הולך ומה תלטריך למימר כמעשה הזה ודבר אלהינו יקום לעולם ולכן הזכיר לקרב הדבר לפי דרך שכל אנושי והזכיר למשל משל ואמר לה"ר למלך שהיה לו לוחב והיתה עמו וכו' וכריך לדקדק מ"ש והתפס ע"ו כי מה מלך לומרו ויספיק לומר ואמר לו לך עמי ואני נותן לך מתנה: אלמא בחומרו והיתה עמו כדאיתא שתכלי גדול היתה והתכלי לא נזכר מפורש מה הוא: אלמא ממה שאמר חא"כ בכמשל כתבאר מה היה התכלי: והוא לומרו כך הדבר למלך זה מה"ק הכתוב. אלמא זה לכרחם שנאמר זרע לכרחם לוחבי התנה עמו שיתן לו מתנה שנאמר קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה וחזק ובקש וחא"כ כי לך אתננה: והנה המתנה הראשונה היא לך ממש ולכן הבית בעל המאמר הפסוק הזה הראשון לדעתי המדבר במקבל המתנה הראשון והוא לכרחם הע"ה: וחא"כ אמר לו ולזרעיך: וזה מפורש במש"ה כי את כל הארץ אשר אתה רואה לך אתננה בתחילה: וחא"כ ולזרעך עד עולם. ולכן בעל המאמר הזכיר שני הפסוקים הללו בסדר הזה: תחילה מתנה על לכרחם הע"ה: וחא"כ מתנת בניו וזרעו: הלמנם הפסוק לא כיון לזה אלא רצה לרמוז התנאי שהתנה הק"ב עם לכרחם הע"ה ואמר לו אם יהיו בניך נדיקים כמוך ומתייחסים לחריך יזכו למתנה הזאת ואם לאו לא יזכו למתנה הזאת הלא תשאר לך לבדך. ולכן כזכר בתורה תחילה פסוק כי את כל הארץ אשר אתה רואה לך אתננה ולזרעך בתנאי שיזכו להתייחס לחריך ולהקר' ולזרעך עד עולם ואם לאו לא תהי' המתנ' אלא לך לבדך כלבד ולכן חזר ואמר שנית קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתננה ולא לזרעך אם לא יהיו רואים וזהו כפי הלמור שורת הדין נותנת שאם ישראל לא יהיו מקוים לא יתן להם הק"ב המתנה של ארץ ישראל. לכן לאמר הכתוב שלח לך לנשיים בזכותך וזהו מילת לך ויתורו את ארץ כנען אשר אתה מחדש לבני אתי נותן המתנה מחודשת לבני ישראל בזכותך: וזהו כל הלמור מפורש בפסוק יבש חציר נבל ציץ וכו' ירצה יבש חויר זה לכרחם הע"ה: וחא"כ נבל ציץ וזה זרעו הנקרא ציץ שיצאו ממנו גם הם ויכלו מעשיהם והכעיסו את בוראם כמה פעמים וכפי זה שורת הדין היתה נותנת שתתבטל המתנה: הלמנם ודבר אלהינו יקום לתת להם המתנה כשכל מה שיצא מפיו נדקה והזכיר מילת עולם במתנתו באומרו ולזרעך עד עולם וזמ"ש ודבר אלהינו יקום לבניס בעבור מילת עד עולם: אלמא שלא היו כדאים לכך. עד כאן הועתק חזרנו להקדמתנו שהמתנה השנית והיא ארץ ישר' לא ניתנה לישראל אלא ביסורין גדולים וקשים כאשר כתבארו בפסוקי' וכמו כן חיי העה"ב והיא המתנה השלישית לא יוכל האדם להשיג אותה אלא בחמצעות כמה יסורין קשים שיעברו על האדם ושבע עיידכין יחלפון עלי והי דאכיס: וכמש"ה ודרך חיים תוכחות מוסר. ולהיות כי שלשה המתנות הללו הם קשורות זו בזו לאמר שלשתן לא ניתנו אלא על ידי יסורין ומזה הדבר הגדול זלהם לאמר שלשתן כרמזו בה"ש הפסוק

אחר"ת שאלתי מאת ה' אלה"ף היא ארץ ישראל. ואחר"ת היא חיי העה"ב. והתו"ו היא תור"ה. ורמז הכתוב שלשתם חשוכו כאחת הם ושלשה המתנות הללו מתאחלתם לא ניתנו אלא על ידי יסורין וזו. היא סבירת רשב"ע בפשטה. וכה לח"ב כעל המאמר שלמו וחידש ואמר שאעפ"י שהתורה לא ניתנה אלא על ידי יסורין. הנה כל העוסק בתורה ועושה תורתו לומנותו יהיה מי שיהיה וזכה שהיסורין שנעשה בדלין הימנו וזכה מתאיכים עד שהק"ה יברח לותם אלא הם מעשים בדלים מהעוסק בתורה בעבור שלא לא יבדלו ממנו לא יוכל האדם לעסוק בתורה. ומעיקרא לא שלחה הק"ב עלינו אלא כדי שיעסקו בתורה ומאחר שהתחיל לעסוק בתורה היסורין בדלים ממנו מכל וכל. והדרשה הזאת כיתרנו כל הדקדוקים שהדקדקנו מתחלה ולא קשיית דר' יצחק לדרשה ע"ה. והדרשה הזאת היא קרובה אל מה שפירשו חז"ל בפסוק כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה. ופירשו שמעיקרא קודם שעסק בה עדיין נקראת תורת ה'. וכדי להסביר לותה התדש נריך יסורין קשים. התחנה אחד שעסק בה נקראת ובתורתו ממש והיא מגינה על העוסק בה והיסורין שנמסר בדחיה מבולו ובדלין ממנו ואינם ממתיכים עד שהק"ה יסיר לותם מנוף התדש העוסק בתורה ואז והיה כעץ שתול על פלגי מים וכו'. וענין זה מבואר במש"ה ובני רשף וקס המזיקין והם היסורין הקשים הבאים על התדש יבביהו לותם עוף שהיא התורה. כלומר שעכב קמו על התדש קס מבהים ובדלים מן התדש בחמצעות התורה. והרי נתבאר היטיב דברי ר' יצחק ע"ה:

עוד נוכל ליישב שני המאמרים הנ"ל בלופן אחר. עם הקדמה שהקדמנו במקומו לאחרי ואמרנו כי כמנהגם בעולם שני מיני יסורין. המין התד יסורין שלא לחטא. והמין השני נקראים יסורין של כפרה. וכבר חז"ל פירשו לזה מין נקרא שלאהבה. ולזה מין נקרא של כפרה ואמרו כל יסורין שאין בהם כדי ביטול תורה וביטול תפל' קס יסורין של אהבה. וכל יסורין שיש בהם כדי ביטול תורה וביטול תפלה קס יסורין של כפרה. ובמקום לחר התרכנו בדרוש הזה באמור הכתוב לאשרי הגבר אשר תיסרנו יה ומן תלמדנו מתוך התורה בעבורה תלא ומתוך תלמדנו ועוסק בתורה ולכן ביסורין כאלו שהם של לאהבה נומר בהם לאשרי הגבר וכו' והנה בהקדמה הזאת דיברו שני המאמרים הנז' כי רשב"ע מדבר ביסורין של לאהבה ולכן אמר שהתורה לא ניתנה אלא על ידי יסורין של לאהבה שאין בהם ביטול תורה. ור' יצחק ע"ה מדבר ביסורין של כפרה ולכן העוסק בתורה היא כדאית להכניל היסורין ממנו בעבור כי אין יסורין יותר גדולים בעולם מעסק התורה והבזיות והקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך חרץ וכל מיני יסורין שבעולם כמש"ה ובני רשף יגביהו עוף והסקדמות הזאת לא פליג ר' יצחק עם רשב"ע וכתישבו יחד שני המאמרי הנז' וניתרנו כל הדקדוקי שדקדקנו. זו היא סבירת ר' יצחק ע"ה. ובא ר' יוחנ' ע"ה והקשה לר' יצחק ע"ה ואמר לו הא תפילו תיבוקות שלא ביית דבן יודפין לותו שבת' ואימה אם שמע השמע לקול ה' אלהיך והישר בעיניו תעשה. והלוזנת למקוה ומזרזין כל חקין כל המקלה אשר אנכי מצוך לא תסיף עליך כי אם ה' רופאיך:

ויראה לומר כי ר' יוחנן ע"ה סבירא ליה כסבירת חז"ל שפירשו בפסוקים הללו לומר כי עון ישראל במדבר היה בעבור שבעבכו שלשה ימים בלא תורה

ולית מיס חלף תורה וזמ"ס וילכו שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים ולפשר לומר שפשט לא יפשט שבעבור שביטלו התורה שנמשלה למים . פרע להם הק"ב שמצא להם המים ממש . ואחר שנעקר שלד ס' ויורקו ס' ענף היה התורה שנאמר בה עץ חיים היה למחזיקים בה וכו' לזו וימתקו המים שם שם נו חוק ומשפט ושם נסהו . ותתנה עמסם תכלי בדול ויאמר אם שמוע תשמע לקול ה' אלהיך ודיבר עמסם בלשון עתיד לומר שעתידין לשמוע בסיני קול ה' אלהיך ממש פתוחר מכאן ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים וכו' . והישר בעיניו תעשה אלו מצות עשה . והאזנת למצותיו אלו מצות לא תעשה . ושמרת כל חקיו אלו מצות שאין להם טעם . כמנה שניות לותם על כללות כל התורה מרמש ועד סוף . לו כל המחלה אשר שמתי במצרים והם היסורין המכוערים והקשים והם היסורין של כפרת עונות ואינם של מהבה לותם לא תשים עליך כלל . ובם מותם היסורין הקטנים והם של מהבה אשר אי אפשר לחדם לחיות בלעתם והם דומיא דהמלח המתמתקת את הבשר והיהכל טפל מבלי מלח גם אלו היסורין כי אני ה' רופאך מהם ויסורין כדלין ממנו כלומר לעפ"י שהם רבוקים עמו בעבור כי הם מוכלחים לחדם אחה בעת שעוסק בתורה אז בדלין ממנו . אם כן כפי זה מה צורך אל פסוק וכי רשף יגביהו עוף והדרשה המחודשת שחידש לותם ר' ינחק . והא לפילו תימוקות של כית הכן הקורחי' בפסוק הפלשה יודעים הדרשה הזאת . ועפ"י שאוכל לומר שאין הפסוק הזה לא משתמע אלא עד דעביד לכולהו עכ"ו לפחות אם לא יועיל לכל לפחות יועיל למקצת . ולדרכה אן הפסוק הזה נראה יותר מעלה שהקב"ה בידו הוא המסיר לותם כמ"ש כי אני ה' רופאיך . ור' ינחק לא קאמר אלא שהיסורין כדלין מעצמם לכן אלא לימא אם תרצה לחדש דרשה תחדש ותאמר כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק הקב"ה מביא עליו יסורין מכוערין ועוכרין לותו . וכשעה שהיסורין הללו ליכם לא של כפרת עונות אלא של אהבה אלא יסורין קשים משניה שנאמר כשלתי דומים החשתי מטוב והיא התורה לו וכאלו כעבר והכה בפסוק הזה לא נזכרו הרבה דברים וזלתי בהיות החדם בפעל מעסק התורה בלבד תכף ומיד בעבע ובפרט שמעשה רב ודוד הע"ה לאמר הפסוק הזה על מה שחירב לו . אם כן מכאן מודעת רבה לתוריתא . חזרנו להקדמתינו שיפה שעה לחת של תשובה ומעשים טובים בעה"ז מכל חיי העה"ב להיות כי בעה"ז יוכל החדם לעשות כל מה שירצה ויוכל לסבל הרבה לעה"ב ומתוך כך יכנל מהיסורין בעה"ז ובעה"ב . ולפשר לומר כי גם מדע"ה כיון אל כל האמור בשירת האזינו שאמר אל בני ישראל שים בה עבר והווה ועתיד וכל עניני העולם רמוזים בה . ולכן פתח דברי העיד בישראל עדים כשרים חיים וקיימים והוא לומרו לחזיו השמים ואדברה ותשמע הארץ לאמרי פי ויחד לותם לעדים מיוחדים באמור להם לותם עדי . ואז אמר לישראל כל מה שאמרנו שמי שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק שגם התור' עליו יסורין מכוערין ועוכרין לותו ולפשר לומר שגם התור' בעצמם היא העוכר' לותו וז"ש יערוף כמטר לקחי יערוף כמו"ל ונערפו שם את העגלה בנחל ודימה התור' למטר מה המטר הזה אין העולם יכול להתקיים בלעדו שהוא מחייה את העולמו"ם אף התורה מחייה את העולמו"ם אף המטר יש בו דין ורחמים דין כמ"ש ז"ל קשה יומא דמטרא . ורחמים שמחייה את העולמות . כך התורה נקראת אם כמ"ש מיניהו אם לית למו כמדת הדין . ונקראת חסד בפ"ם ותורת חסד על לשונה . ולכן אמר יערף כמטר לקחי לתי שיוכל לעסוק בתורה ואינו עוסק :

דרוש ראשון למשמרת ר"ח חשון

תולדות נח נח איש צדיק תמים :

במדרש רבה וז"ל וידבר אלהים אל נח לאמר נח מן התבה . הוציאה ממסגר נפשי להודות את שמך כי יפתילו נדיקים כי תגמול עלי . הוציאה ממסגר נפשי זה נח שהיה סגור בתיבה ג' חדש . להודות את שמך לתת הודיה לשמך . כי יפתילו נדיקים יתכללון כי נדיק"ל . כי תגמול עלי שגמלת עלי ואמרת לי נח מן התבה עכל"ה :

וסוד הסוד ועמוד הסמכון את החדש בעה"ז ובעה"ב . הוא לידע שהחדש העושה חיון פעולה שלין דרכו לעשותה הוא לסיבה שרוצה ליהנות ממנה החמנה הפעולה שעשה הקב"ה בבריאת העולם הוא לא היה לשום הכלה ותועלת שלא בעבור לגלות בעולמו התורה אשר קדמה לבריאת העולם אלפים שנה וכמ"ש ואהיה אצלו אמון וכו' יום יום ויומן של הקב"ה הוא אלף שנה . והיינו מה שהתחילה התורה בפסוק בראשי' ברא אלהים את השמים ואת הארץ . והוא תשובה ל השאלה הנו"מ טעם ברא הקב"ה את העולם בלא שום הכלה ממנו . והשיב בשביל התורה שנקראת ראשית כדי לגלות לותה בעולם . ולהיות כי גם התורה מתחלק לשתי ראשים וסם תורה שבכתב ותורה שבעל פה . לכן קונדך הקב"ה לברוא את השמי' והם המלאכים הנרמזים במלת את ואת סארץ המלב' לתחתוני כדי שאצלוני יעסקו בתורה שבעל פה שהם שורות התורה והתחתונים יעסקו בתורה שבכתב והם פשטי התורה ממש כמו דיני ובה ונרעת ומיתה וכיוצא . ושני ענינים אלו נרמזו גם בכתי של בראשית דהיינו ב' ראשית . ואח"כ והארץ בבראת ואיתה לא היתה מתהו ובהו . והשמים מתהו מלא ומים והיינו מלי דקאמר ורוח אלהים רוחף על פני המים . והנה בל הבריאות האלו לא יעמדו אלא בשמצעות החדש העוסק בתורה וזה ג"כ נרמז במלת בראשית בשביל ישראל שנקראו ראשית והוסיף והעניין הוא כך כדרך החדש לידע שאל אחד ברצונו לא נצרכו רק בגדרה מוחלט לזכו' את החדש שיעסוק בתורה ובמצות ומתו' כך יבחל חיי העולם הבא שנבחיים ולכן עלה ברצונו המחשיל העליון להחציל את החדש בתחתון בתבני וציור העליונים במ"ש נעשה חדם בצלמנו כדמותנו :

ולמרו

בתורה ולינו יכול מפני הדוחק לן תזל כטל לחמרתי כטל שהוא רחמים פשוטים וכנודע ליודעי נודע שרומז לשלש לותיות של שם ההוי"ה והוא שם ס' מן בסוד מולידי הטל . ה"ק לנבי טל ובשלמת שם ההוי"ה . ולחר הכתוב שבקוש עשה הק"ב בתחילה קודם שיתחיל החדש לעסוק בתורה מביא עליו יסורין כדי שיקבל התורה כמו שאחר רשב"ל ע"ה שלש מתנות טובות נתן הק"ב לישראל וכולן לא נתנן אלא על ידי יסורין מתחילת כתיבתן ולכן התחיל' תחילה להמשיל משל ולחר יערוף כמטר לקחי . ולח"כ שהתחיל לעסוק בתורה לן תזל כטל לחמרתי ויסורין כדלין ממנו . ולכן לחר כשעירים עלי דשא רומה לומר כזמן שהדשא עדין הוא קטן כחרץ נדיך לרוחות קשות ולרוח סערה עושה דברו לנפץ הדשא הזה ולנערו מעפרו עד שיצא לחויר העולם . ולחר שיצא לחויר העולם לן הק"ב ן לותן ברחמים גדולים לאט לאט והוא לומרו וכרביבים עלי עשב . ולכן לחרתי גם לחי לליכם שלא תכעסו מדברי לעפ"י שחני מדבה להוכיח בעבור כי לין עלי לעשות חלא כי ס' לקרא וכל התורה היא שמותין של הק"ב ולכן גם לתם הבו גודל לאלהינו :

דרוש ראשון למשמרת ר"ח חשון

תולדות נח נח איש צדיק תמים :

במדרש רבה וז"ל וידבר אלהים אל נח לאמר נח מן התבה . הוציאה ממסגר נפשי להודות את שמך כי יפתילו נדיקים כי תגמול עלי . הוציאה ממסגר נפשי זה נח שהיה סגור בתיבה ג' חדש . להודות את שמך לתת הודיה לשמך . כי יפתילו נדיקים יתכללון כי נדיק"ל . כי תגמול עלי שגמלת עלי ואמרת לי נח מן התבה עכל"ה :

וסוד הסוד ועמוד הסמכון את החדש בעה"ז ובעה"ב . הוא לידע שהחדש העושה חיון פעולה שלין דרכו לעשותה הוא לסיבה שרוצה ליהנות ממנה החמנה הפעולה שעשה הקב"ה בבריאת העולם הוא לא היה לשום הכלה ותועלת שלא בעבור לגלות בעולמו התורה אשר קדמה לבריאת העולם אלפים שנה וכמ"ש ואהיה אצלו אמון וכו' יום יום ויומן של הקב"ה הוא אלף שנה . והיינו מה שהתחילה התורה בפסוק בראשי' ברא אלהים את השמים ואת הארץ . והוא תשובה ל השאלה הנו"מ טעם ברא הקב"ה את העולם בלא שום הכלה ממנו . והשיב בשביל התורה שנקראת ראשית כדי לגלות לותה בעולם . ולהיות כי גם התורה מתחלק לשתי ראשים וסם תורה שבכתב ותורה שבעל פה . לכן קונדך הקב"ה לברוא את השמי' והם המלאכים הנרמזים במלת את ואת סארץ המלב' לתחתוני כדי שאצלוני יעסקו בתורה שבעל פה שהם שורות התורה והתחתונים יעסקו בתורה שבכתב והם פשטי התורה ממש כמו דיני ובה ונרעת ומיתה וכיוצא . ושני ענינים אלו נרמזו גם בכתי של בראשית דהיינו ב' ראשית . ואח"כ והארץ בבראת ואיתה לא היתה מתהו ובהו . והשמים מתהו מלא ומים והיינו מלי דקאמר ורוח אלהים רוחף על פני המים . והנה בל הבריאות האלו לא יעמדו אלא בשמצעות החדש העוסק בתורה וזה ג"כ נרמז במלת בראשית בשביל ישראל שנקראו ראשית והוסיף והעניין הוא כך כדרך החדש לידע שאל אחד ברצונו לא נצרכו רק בגדרה מוחלט לזכו' את החדש שיעסוק בתורה ובמצות ומתו' כך יבחל חיי העולם הבא שנבחיים ולכן עלה ברצונו המחשיל העליון להחציל את החדש בתחתון בתבני וציור העליונים במ"ש נעשה חדם בצלמנו כדמותנו :

ולמרו

אומרו חז"ל כתי' בגלמיו דע דכורא · כדמותינו דע נוקבא · הרי מפורש בתורה שהיה שלש בכל פרטיו ולא היה חסר כלום · ואח"כ שם אותו בתוך גן עדן · כתוש"ה ויטע ה' אלהים גן בעדן מקדם ויש שם את האדם אשר יצר · וכתי' ויקח ה' אלהים את האדם ויניחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה · ופירשו חז"ל דלמה לעבדה ולשמרה ממש אלא לעבדה מלמד שניהנו על מנת עשה · ולשמרה מלמד שניהנו על מנת לא תעשה · כמ"ש חז"ל השמר בן ואל תימן אלא לא תעשה · וכלל לו כל המנות שבתורה כשבע מנות הכוללים כל המנות · כמו שדרשו חז"ל בפסוק ויצו ה' אלהים על האדם לאמר מכל עץ הגן אכל תאכל · ופירשו ויצו זו עשי' · ה' זו ברכת ה' · אלהים אלו הדיינין · על האדם זו ש"ר · לאמר זה ג"ע · מכל עץ הגן אלו בן בנו של הגן · אכל תאכל · הרי כנגדן ז' מנות · ואח"כ כתי' ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו כי ביום אכלך ממנו מות תמות · ועיקר דרשת חז"ל תלויים בסיות מתחיל הפסוק בלשון ניוי בעניין האכילה · ובשלמא בפסוק השני האומר ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו שייך שפיר ענין הניוי · אלא בפסוק הראשון המתן לשות לאכול כל מה שירצה לא שייך בזה ניוי בלשון אמרו ויצו ה' אלהים וכו' אכל תאכל · לכן אמרו הפשט לא יופשט · אלמא גם כן כולהו קרא לדרשא קא אתי ויצו זו עשי' וכו' עוד למדו חז"ל ואמרו שכיון שקבל הקב"ה לאדם הראשון שיחיה ויוולדו עד ליל שבת ולא ישמש מטתו כיום שכבר בו ביום שמי ולזה רמז ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו כשוב אכלך ומחתה פיש כי ביום אכלך ממנו מות תמות שמי מיתו' כעשה"ב · ובשה"כ · ואפשר לומר מיתה אחת על אכילת נופכית מעץ הדעת טוב ורע · ומיתה שנית על הזיווג ביחוי החול · ובעבור שעבר על דברי הקב"ה נטרד מגן עדן וכמ"ש וינרש את האדם · ואמרו חז"ל שאחר שהכיר את קטנו שם בתשובה וישב ק"ל שכח במי ביחון עד מאחרו · ושם נתקללה הארץ בעבורו ונתקללקל העולם ונשאר מקולקל עד שמולד נח הצדיק בעולם · וכמ"ש ויחי למך שתים ושמנים שנה ומאת שנה ויולד בן ויקרא את שמו נח לאמר זה ינחמנו ממעשינו ומעצבון ידינו מן האדמה אשר אררה ה' · והכא כת ורמז כי בכל הדורות שעברו כתי' ויחי פלוני ויולד את פלוני · אלמנם בלידת נח כתי' ויחי למך שתים ושמנים שנה ומאת שנה ויולד בן בדמותו וצלמו ויקרא את שמו · והענין מוכל לדרוש בן מלשון כינה והשכל שהבין בבינו הזה שהוא עתיד להבנות העולם והוא נדרש מלשון בנין כלומר מולד מי שבנה העולם שהיה חרב עד עתה · וכמו שאמרו חז"ל שתבף בלידת נח התחיל העולם להתברך · ושמעתי מחורי הרב ז"ל שקרוי בספר אחד ישן שעד זמן נח היה לבריות תאבעות כפרדות האלמנם כל היד היתה תחובה תחת בלי חיתוך תאבעות דומה למרה וחניכה כדי להפוך בה הארץ לזריעה · וכשנולד נח נולד בחיתוך תאבעות ולכן אז אמרו כולם זה ינחמנו ממעשינו ומעצבון ידינו · ומימות מלתא הוא · ויש תרי טעמי במלת זה לרמוז שני דברים לשון נייחה למתים בקבריהם כמ"ש חז"ל ובם לשון נחת לחיים ולכן יש בו תלשת ושני גרישין · עוד מוכל לומר שאמר בתובה ויולד בן בסתם ירמז בן לאדם הראשון הוא שעד נח היו נקראים כל העולם בני האדם כמו האדם קדמאה · וכימי נח נקראו בשמו בני נח ולא כזכרו עוד בשם בני האדם · עוד אמרו חז"ל שהיה דומה ממש לאדם הראשון וכמו שאדם הראשון נולד מהול · כך נח נולד מהול לכן כתי' ביה ויולד בן בסתם · ועדיין אנו חייבים בחובת ביאור שאר הפסוק

באומרו ויקרא את שמו נח לאמר · והנה הלאמר הוה צריך להדרש על מי חוזר כי לאחרים לא יתכן וכאן הכן שוב בו והנה כדי לישב זה הלאמר נריכים לאמר להבית מלאמר חז"ל:

במדרש רבה וז"ל · ויקרא את שמו נח לאמר · ר' יוחנן ור' שמעון בן לקיש · ר' יוחנן לאמר לא המדרש הוא השם · ולא השם הוא המדרש לא הוה צריך קרא למימר אלא נח וזה ינחמנו · אלא השם הוא המדרש בשעה שברא הקב"ה את האדם הראשון השלימו על הכל · הפרה היתה נשמע לתולעת ותולעת נשמע לחורש · כיון שחטא האדם מרדו עליו · שברה לא היתה נשמעת לחורש ותולעת לא היה נשמע לחור' · כיון שיגמר כח נחש ומכה לן כתי' כאן מיחה ואומר להלן למעלן יכות שורך וחמורך מה כייחה שכתי' להלן כייחה שור תחף כייחה שכתי' כאן כייחה שור' · שמעון בן לקיש אומר לא השם הוא המדרש ולא המדרש הוא השם ולא היה צריך קרא למימר אלא או כח זה ינחמנו · או נחמן זה ינחמנו · אלא עד עתה לא עמד כח היו המים עולים ומכים אותם בתוך קבריהם שני פעמים · כתי' הקודח למי הים כנגד שני פעמים שהיו המים עולין ומכין אותם בתוך קבריהם לחת בשחרית ולחת בערבי · הה"ד כמו חללי שוכבי קבר שוכבים שלהם חללי · היו כיון שעמד כח נחו · לכאן אומר כאן נייחה · ולאומר להלן נייחה יבח שלוה ינוחו על משכבותם מה נייחה האמור להלן נייחת קבר תף נייחה האמורה כאן נייח' קבר עכ"ל:

וראוי לדקדק במאמר הזה למאי ר' יוחנן לא הדר כשברת ר' יוחנן · ועוד דאמרו לדקדק כי עדיין הקושיא שהקשו מניחם באומרם לא המדרש הוא השם · ולא השם הוא כמדרש כמוקמה עזמדית בין לאמר ובין לאמר :

והענין יובן עם מה שהקדמנו למעלה במילת לאמר המיותרת שמין לה שחר · והלאמר הזה הוקשה לר' יוחנן ולרשב"ל · וכל אחד ואחד דרש לותן כפי שיטתו כאשר מבואר בע"ש · הלמנם שניהם הושוו בדרשם אחת לומר שהפסוק עצמו לומו כל הדרשות הללו ואם נא לאמר כלומר שם נח ניתן לאמה ולהדרש כל אחד ואחד כפי מה שירצה הם לשון נחמה · ואם לשון נחמה · ור' יוחנן תפס לשון הלאמרי העיקרי והוא השם שנקרא נח לשון נייחה · ולכן דרש בזרם שהוא על נייחה נייחה · פלאמר כאן נייחה וכאמר להלן למעלן יכות שורך וכו' · מה להלן נייחת שור לף נייחה שנאמר כאן נייחת שור לא כאן סבר שעיקר הדרשה היא במילת נח וזהו מ"ש נח לאמר כלומר מילת נח ניתן להדרש בכל מה שתרצה · ובם במילת נח מוכל לאמר זה ינחמנו ממעשינו וכו' זו היא סברת ר' יוחנן · הלמנם ריש לקיש לא סבירא ליה כסברת ר' יוחנן למילף ולעשות בזרם שהוא מחדש לבהמה · אלא לדרש מאחד ובם לתי שפיר כפי סברתו הסני דברים לשון נייחה ולשון נחמה · לשון נייחה קעיקרית למתים וכמ"ש יבח שלוה ינוחו על משכבותם · מלמד שכשו מקבריהם מהמים שהיו מציפים אותם · ובם שייך לשון נחמה שנתנחמו החיים בעד המתים אחד שבשו בקבריהם · והנה בין דרשת ר' יוחנן ובין דרשת רשב"ל יש לשם דמיון בפשוטים · והנה דרשת ר' יוחנן שדרש שהפרה לא היתה נשמעת לחורש וכו' · וכפי זה היו פרישים בני האדם לחרוש ולעבוד את האדמה ביומם וברגליהם ממש במקום בהמות · על כן אמר הכתוב זה ינחמנו ממעשינו ומעצבון ידינו · ודרשת ריש לקיש שדרש שהיו המים נפין את קבריהם נרמז בפסוק ממה שאמר הכתוב מן האדמה אשר אררה ה' · רומה לומר מן זמן אשר ארר ה' את האדמה בומן שפרצת את פיה לו לקבל את דם הבל כמ"ש עתה ארור אתה מן האדמה אשר פצתה את פיה · לקחת את

דמי לחיך מיוך. לכן לא היתה רוצה לקבל בתוכה חמתים ולכן המים היו עולים ומציפים לותם בתוך קבריהם שני פעמים בכל יום. וכשמלך כח נחו המתים וכחו החיים ונחה עקצתה החדמה גם כן. והרי ביארנו לך פרטן בפסוקים דפשת ר' יוחנן ודרשת רשב"ל: וגם מילת למר תמיותית. חזרנו להקדמתינו כי בזמן שכולך כח הנדיק בעולם פתקן העולם: וחשב הקב"ה לחזור ולתקן העולם בזמנו כשת בריאת אדם הראשון קודם שחטא: ולכן אמר הכתוב ויהי נח בן חמש מאות שנה וילד נח את שם את חם ואת יפת: כשגר שלשתם בניס שהוליד אדם הראשון והם קין והב"ל ושת והנה כשגר ש"ס שיפלו ממנו בני ישראל היה ש"ת: וכשגר הב"ל היה אמת: וכשגר קין היה חם לבני כנען: ועדיין אנו צריכים למודעי למה התיקון הזה נאמר בלשון ברא והוא אומרו ויהי נח: הלמנם ירמוז לומר שברא עצומה היתה שם להמתין נח עד היותו בן מאה שנה וחי"ב הוליד שמתוך כך לא נמנעו עשרה נדיקים הדומים שהם היה מוליד עוד בניס נדיקים לפשר שיהיו עשרה ולא היה בא מבול לעולם כמו שמציאו בפרוש שאמר הכתוב לא לחשחי בעבור העשרה ועשרה חזל שכבר אמרו חזל שנח נתכון לשם שיהיה שאמר הוליד וילכו להחלה וגם הקב"ה נתכון כדי שלא יטרח לעשות תיבות הרבה עכ"ל הנעשר נהיה מציאת שלא הוליד וולתי שלשה בניס ושייך שפיר למימר ויהי נח בן חמש מאות שנה וילד נח את שם את חם ואת יפת וכו' ואמר הכתוב ויהי כי החל האדם לרב על פני האדמה ובנות ילדו להם: הרצון בזה לומר כי חזר האדם הידוע לחזור ולבא בעולם ולרב על פני האדמה בימי נח כמו בעת בריאת אדם הראשון: ועכ"ז עדיין האדם שלא נחם הקדמוני היה מפעפע בעולם בבני האדם הראשון ולכן נאמר בהם בלשון ויהי ונער ויהי כי החל האדם לרב על פני האדמה: ועכ"ז הקדים הקב"ה להם רפואה ותיקון והוא לומרו וכמו ילדו להם והיינו תיקונם שבחמנעות הבמות המרובות ימנעו עצמם מן הפעבירות בחיסור והחזיקן שבע בשים בחיי אחד בהתר בחישות ולא בחיסור זכות: ועכ"ז הארם שלא עבנת דולק בקרבם להמרות אל עלין ואעפ"ש שנתן להם התיקון הנז' לא עשו חשבון אלא אעכ"ו שוירלו בני האלהים את בנות האדם כי טובות הנה בהתר בחישות בהיותם נתלים בשם בנות האדם וכמ"ש את אחי אנתי לחים הוא: עכ"ז מרדו ולא רצו לקחת בהתר אלא ויקחו להם נשים מכל אשר בחרו בני ילות עיניהם לפיכך חיסור. ולזה לפיכך מדת הרחמים הסכימה עליהם כמדת הדין והוא לומרו ויאמר ה' לא ידון רוחי בארם לעולם כלומר לא לחיאר שמי עליהם בהיותם בקרבים בשם בני אדם: אעפ"ש שים להם טענה לטענן ולומר בשגם הוא בשר כלומר שבסיבת שגם בשר ודם ומחומר קלקלו לכן הם חוטאים הלמנם את לעשות עמקם לקנח שנותיהם שלא יחטאו ולכן והיו ימיו מאה ועשרים שנה ולא יותר כמו שהיו חיים עד עתה תשע מאות ושמנה מאות וכיוצא: ולפשר שמתוך כך יבינו ויחזרו בתשובה לפני עוד ירמז לנ"ש חזל בשגם זה מ"ש וכו': ויפיה שיעור הכתוב ויאמר ה' לא ידון רוחי בארם לעולם עד שיבא הגזל החמיתי והוא מרע"ש הנקרא בשם כש"ס והיו ימיו מאה ועשרים שנה: וכלע"ך לומר שנקרא בשם כש"ס כלומר בש"ס הוא עתיד למות בעטיו של נחש והיו ימיו מאה ועשרים שנה ולא יותר:

ועם הקדמ' מורנו הרב הגדול ז"לה שאמר שכל אותם הנשמות שנבראו בלבול נח' בלבול עד זמן מרע"ה אחרי שפיר היות מוכיר כאן למרע"ה בשם כש"ס: ואמר

תפתוב כי ראוב של דעת כני האדם נבראים מסיבת הנפילים אשר היו בארץ בימים ההם וגם כני שמחוי: וגם לאחרי כן היו וגם סיחון ועוג בימי מרע"ה ונפלו בידו וכאן לעול' מבני האלהים אשר בהן של בנות האדם המה הנבורים אשר מעולם אנשי השם: ואמר הכתוב וירח ה' כי רבת רעת האדם בארץ וכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום: ויהם וירח ה' כי רבת רעת האדם הראשון בארץ ופרם והבם בנקבה: וגם כל יצר מחשבות לבו רק רע כלומר לעפ"י שנתתי באדם שכי יצריס והאחד הוא יצר הטוב: והאחד הוא יצר הרע: הנה כאנשים האלו השכי יצריס כולם מסכימים להיות רעים וזמם וכל יצר רק רע: ואמר כל היום לרמוז מ"ש חזל בפסוק הוי חושבי און ופועלי רע על משב בותם לאור הבוקר יעשוה ואמרו חזל שהרשעים חושבים בלילה ועושים ביום הלמנם הדבר ההוא הפלילו לחטוא ולעשות מחשבות רעות לפילו ביום ולכן לבמרי כב יכול ויכח ס"כי עשה את האדם בארץ ויתעצב אל לבו האחד שברח והוא סיצר הלע: ולכן לפילו מדת הרחמים הסכימה בהיפוך שנאמר ויאמר ה' למחה את האדם אשר בראתי וכו' כולם כחא'כי נחמתי כי עשיתי' ואמרו חזל כי נחמתי כי עשיתים ומיך ליה וכא מנח חן כלומר כי נחמתי כי עשיתים לפילו לנח: כעב ור שלח הוכיח את דורו ולא ניחל ולקח שמנח חן בעיני ה' כשביל אש תולדות נח כדי שיבנה וישתכלל העולם ממנו לאחר המבול עור יבנה לטיבותא דידהו וירח ה' במדת הרחמים כי רבת רעת האדם והבורם לזה הוא בהיותם בארץ החומריית הזו: וגם נרם להם ענין אחר היצר הרע הם השליטו עליו מבעורין מבעם שנכנעו לנחש ממעי אמו כמ"ש כי יצר לב האדם רע מנעוריו: וזמם וכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום: ולכן ויבחם ה' כי עשה את האדם בארץ ותחתוכה ולא בארץ החיים סעליונה ויתעצב בשביל לבו האחד שברח לותו והוא היצר הרע: לו לפשר לדודשו מלשון נחמה כלומר שנתנחם קנת בלומרו כי לא בדם לו שחטא כי אם כעבור שנבראת בארץ הזו שתתחופה בלמר ויתעצב אל לבו האחד והוא היצר הרע: ולכן תיקום הוא לחזור ולבמותו מנוף טהור כלי יצר הרע ולכן ויאמר ה' אמחה את האדם אשר בראתי וכו' ואחזור ואברא אדם אחר מתוקן ברצוני: הלמנם לא נעשה כך להיות כי כבר כשאר בעולם בח שלפשר להתקן ממנו העולם והיינו מלי דסמיך ליה וכח מנח חן בעיני ה' הוא פוכו' כגון דסמיך ליה שם תולדות נח כח:

ובפי בשם הכתובים בעצמם ילוי לדקדק שהכי הל"ל קרא הלה תולדות נח שם וחם ויפת: הלמנם מודיע הוא כי האדם זוכה כעה"ב ובעה"ב כתחד מקני דרכים לו מצד הבין, כמו שמצינו בחזו שאמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה בן יותם הוא וכו', לו מצד כפו כמו שמצינו בלברהם אע"ה דכתיב בים לכן כה אמר ה' אל בית יעקב אשר פדה את אברהם וכו', והעיד הכתוב על נח שלא נהנה לא מזכות אבותיו, ולא מזכות בניו, וכנגד זכות אבותיו אמר אל תבא אלה לפתוח את הארמונים, וכנגד זכות בניו אמר נח נח ולא זכות בניו שם וחם ויפת, ולא מעשיו הטובים, וכנגד זכות אבותיו אמר פדיון ולא הזרך לזכות אבות, וכנגד שלא הזרך לזכות בניו אמר תמים היה בדורותיו הוא מפלת עצמו להיות את האלהים התהלך נח שהוא מהלך עקב בצד בודל ואיה לו נח להתהלך אפילו עם מדת הדין להיותו צדיק תמים ולכן לא אכל מלי דלאו דיל"ה: ואחר שאמר הפסוק לספר בשבח נח עצמו חזר לספר גם בשבח בניו שהיו דומים לו: והוא לומרו ויולד נח שלשה את שם את חם ואת יפת והזכיר את אחד

מיותר בכל אחד מהם לרמוז כי כל אחד מהם הוא שלש מפלת עצמו ולזה נצרך לזולתו:

עוד ירמוז הפסוק כדרך רמז · שכח בעה"ן הוא רומז לנדיק העליון ובודע הוא כי יש נדיק אחד במדת הזכר · ונדיק אחד במדת הנוקבא · ורמזו כמ"ש הפסוק ותלות נדיקים יתן בלשון רבים לעפ"י שהתחי בלשון יחיד כתומרו מבורת רשע היא תבואנו . וכפי זה הל"ל ותלות נדיק יתן . ושם כסוד יוסף ובנימין . ושכח כח הנדיק בזמנו היה שקול כשכיחם ולרמוז לת הכו' לומר הכתוב כח כח שני פעמים · כח כנגד יסוד דדכורא · וכח כנגד יסוד דנוקבא . וכנגד זה לומר נדיק תמיס · כנגד יסוד דדכורא לומר נדיק · וכנגד יסוד דנוקבא לומר תמיס תם יס · וזהו מ"ש לת האלהים התהלך כח היא מדת המלכות · ולהורות כי מדת היסוד כלול מתלת בוכים לדוס לבן ויולד כח שלשה בנים · לת שם לת חם ולת יפת . לת שם כנגד מדת הלבן . לת חם כנגד מדת האדום · ולת יפת כנגד מדת הירוק . לומר עוד הכתוב ותשחת האדץ לפני האלהים ותמלא האדץ חמס · ירמה כי עם היות שכח הנדיקים היה מתקן העולם ולת האלהים התהלך כח . וגם בכוי היו נדיקים שכח להיות כי גם האדץ בשכמה נשחתה מכמה מיני עבירות מע"ז וג"ע וש"ד וג"ל ותשחת האדץ לפני האלהים ותמלא האדץ חמס . ולפשר לומר שבנגד עון הע"ז וג"ע וש"ד לומר הכתוב ותשחת האדץ לפני האלהים בנגד המובא לל האלהים עצמו · ובנגד עון הגזל שהוא כין אדם לחבירו לומר הכתוב ותמלא האדץ חמס · ומה שהגזל עולה על הכלל הטעם הוא להיות שלין העולם מתקיים אלא על הדין כמ"ש התנא ג' על שלשה דברים העולם עומד והרשומה מהם הוא על הדין ובהיות גזל הוא דבים שאין דין בעולם ולכן מוכרח הוא שבעבור עון הגזל יחרס העולם ולכן נאדם העולם בימי נח במבול . ושכח הק"ב סיפר העבין לנח הנדיק חולי נח יזהיר אותם לו יחזיר אותם בתשובה · לו ילמד עליהם זכות כמו לאברהם אע"ה שלימד סנגוריא על אנשי סדום · ומש"ה ויאמר אלהים לנח קץ כל בשר בא לפני וכו' · והקימותי לת בריתי אתך וכו' · והוא לא אלי ולא הרבית אלא ויעש נח ככל אשר ציוה אותו אלהים כן עשה · לפי תכף לאמר הק"ב ויאמר ה' לנח בא אתה וכל ביתך התבה ותסגר אלא ולא יכול לנאת עד שיתן לו רשות כמ"ש וידבר אלהים אל נח לאמר נאת מן התבה וכו' .

ואיתא במדרש רבה וז"ל · ד"א נאת מן התבה כתיב לאם רוח המושל תעלה עליך מוקומך אל תבת · מדבר נח · לאמר נח כשם שלא נכנסתי בתיבה אלא ברשות כך אין אני יוצא אלא ברשות. בא אל התבה ויבא נח · נאת מן התבה ויצא נח עכ"ל :

ורואי לדקדק בדברי חז"ל באמרם כתיב מה דותק היה לנח בפסוק נאת מן התבה שלאמר וכתיב לאם רוח המושל וכו' :

והנלע"ד לפרש הוא שבעבל המאמר אל דקדק בפסוק דקדוק גדול לאמרי בטידן ריתתא שהוא בעת הכנסת לתיבה דיבר הק"ב עמו בשם רחמים כמ"ש וילמד ה' לנח בא אתה וכל ביתך אל התיבה · ובעת היציאה שבבר נגמר הדין · ולאמר הכתוב ויזכור אלהים את נח וכו' . דיבר עמו בשם אלהים דכתיב וידבר אלהים אל נח לאמר . ולכן לאמר כתיב וכו' כלומר הנה דברי תורה עכשיו במקומן ועשיריס במקום לאחר ופסוק של קהלת מתיר זאת הקושיא בלומרו לם רוח המושל תעלה עליך וכו' לנאת מן התיבה אלא ברשות כך אין אני יוצא אלא ברשות. בא אל התבה ויבא נח · נאת מן התבה ויצא נח עכ"ל :

ורואי לדקדק בדברי חז"ל באמרם כתיב מה דותק היה לנח בפסוק נאת מן התבה שלאמר וכתיב לאם רוח המושל וכו' :

והנלע"ד לפרש הוא שבעבל המאמר זל דקדק בפסוק דקדוק גדול לאמרי בטידן ריתתא שהוא בעת הכנסת לתיבה דיבר הק"ב עמו בשם רחמים כמ"ש וילמד ה' לנח בא אתה וכל ביתך אל התיבה · ובעת היציאה שבבר נגמר הדין · ולאמר הכתוב ויזכור אלהים את נח וכו' . דיבר עמו בשם אלהים דכתיב וידבר אלהים אל נח לאמר . ולכן לאמר כתיב וכו' כלומר הנה דברי תורה עכשיו במקומן ועשיריס במקום לאחר ופסוק של קהלת מתיר זאת הקושיא בלומרו לם רוח המושל תעלה עליך וכו' והכתוב לימן כדרש יפה אלא בכח כמ"ש חז"ל שהיה בטורח גדול בתיבה ולכן היה רופה לנאת מן התיבה שלא ברשות הק"ב . ולכן לאמר הכתוב לם רוח המושל תעלה עליך מקומך אל תבח עד שיתן לך הק"ב רשות לנאת · והנה כל האמור כרמז בפסוקי הפרשה כלומרו ובחדש השני בשבעה ועשריס יום לחדש יבשה האדץ ורצה נח לנאת מן התיבה שלא ברשות הק"ב · ולו כך יכול נתבעם עמו מדת הדין והוא לומרו וידבר אלהים אל נח לאמר כך יכול נתבעם עמו על מה שהיה רופה לעשות · עד שנתיאב נח בדעתו וידע שחטא ולאמר כשם שלא נכנסתי לתיבה שלא ברשות כך איני יוצא אלא ברשות כח אל התיבה ויבא נח - נאת מן התיבה ויצא נח :

והנה עם הדקדוק הזה שדקדקנו למה נדבר עמנו בשם אלהים עתה · וגם בהיותנו מדקדקים שבשלמא בעת הכנסתה הוצרך הק"ב לדבר עמו בשביל שיכנס האמבט בעת היציאה היה לו לנאת מאליו מבית האסורין ומה צורך שידבר הק"ב עמו על היציאה . נכון מאמר לאחר שלמרו חז"ל ממוך אל הנו' וז"ל . כמדרש רבה ד"ל נא מן התבה כתיב החכמה תעוז לאחז' מעשרה שליטים אשר היו בעיר החכמה תעוז לאחז' זה נח · מעשרה שליטים מעשרה דורות שמאדם ועד נח · ומכולם לא דבקתי עם אחד מהם אלא עמך וידבר אלהים אל נח עכ"ל :

וראוי לדקדק במאמר למה הדרש הזאת לא דרשו אותה למעלה בדיבור הראשון שדיבר הק"ב עם נח קודם שנכנס לתיבה אלא דרשו אותה בפסוק הזה בעת היציאה · ושרי בכמה מקומות דיבר ה' עם נח קודם למקום הזה :

והביאור מבואר כי בדיבור הראשון של הכניסה לא דיבר הק"ב עם נח בעבור חכמתו אלא בעבור קיום הזרע העתיד שיתקיים בעולם בנוף ונפש ולא יבטל הק"ב לעשות ברייאה חדשה בעולם כי אין כל חדש תחת השמש · החכמה בעת היציאה דמלי דחום הוא ומה צורך שהק"ב ידבר עמו עתה דיבור חדש וידבר אלהים אל נח לאמר נא מן התבה וכו' · לכן לאמר בעל המאמר שפסוק קהלת ע"ה מישב פסוק הפרשה כלומרו פי חכמתו עמדה לו כדי שהק"ב ידבר עמו וזהו מ"ש כתיב החכמה תעוז לחכם זה נח שהיה חכם גדול לזון ולפרנס לת כל הבריאים שהם לחת תמימה בתבה · ולכן החכמה תעוז לחכם והיתה לו מעוז גדול מעשר דורות שמאדם ועד נח לא דיבר הק"ב בקבע כמו המדבר עם כן ביתו אלא עמך כשביל חכמתך · והנה כבר כתיבנו כל הדקדוקים שבפסוק החכם עדין לנו חייבים בחוכת ביאור לאמר לחד מיותר בפסוק בלומרו וידבר אלהים אל נח לאמר והלאמר הזה ניתן להדרש כי לאחרים לא יתכן בעבור שכבר נזכרו כולם בפסוק בח"כ בלומרו נא מן התיבה לאתה ואשתך ובניך ונשי בניך אתך · כל החיה אשר אתך מכל בשר בעוף ובבהמה וכו' . אם כן הלאמר הזה אין לו שחר · ולכן נלע"ד שחז"ל רצו לתרץ הדקדוק הזה של הלאמר המיותר ולכן הקדימו במדרש וז"ל · במדרש רבה ד"ל כתיב לכל זמן ועת לכל חפץ תחת השמים זמן היה לנח ליכנס לתבה שלאמר בא אתה וכל ביתך אל התיבה וזמן היה לו שיצא ממנה שלאמר נא מן התבה · משל לפרנס שיצא מן המקום והשיב לאחר תחתיו כיון שבא לאמר לו נא ממקומך משל למופר שיצא למקום לאחר והושיב לאחר תחתיו כיון שבא לאמר לו נא ממקומך · כך נא מן התבה ולא קיבל עליו לנאת לאמר לנא ולהתפרס והבה למדרש עד

שנשבע לו הק"ב שלא יביא מבול לעולם שנאמר כי מי נח
זאת לי אשר נשבעתי מעבור מי נח עכ"ל:

וראוי לדקדק במאמר הזה מאי קמ"ל ליה בפסוק
וידבר אלהים וכו' שנאמר ד"ל כתיב וכו'.
עוד קשה מה מחדש בעל המאמר מהפסוק שאומר זמן
היה לו לנח לייכם לתיבה. וזמן היה לנח מהכא והענין
מפורש בפסוקים ויל קרי ביה הוא. ועוד רלוי לדקדק
מה טרך להמשיל משלים בדבר שגלוי ונח מיבעיא לאחד כי
יש שכיח:

והנלע"ד לפ' הוא שבעל המאמר דקדק מה שדקדקו
למעלה הדיבור הזה של הק"ב לנח בעת
היציאה שלא לצורך. והשלמת בעת הכניסה לתיבה היה
לצורך. עוד דקדק מה שדקדקו כי למה בשעת היציאה
אין הכיולה כי בכיולה נתיבה נדבר עמו בשם הטוב ויאמר
ה' לנח בא אתה וכל ביתך אל התיבה וכו'. ונם בלשון
לאמירה ויצוי ויאמר ה' לנח וכו'. ובעת היציאה כדבר
אמו בלשון דיבור וקשה ודבר. ונם בשם אלהים.
ונם לומרו אל נח ולמעלה אמר לנח. ועוד הרבים שלאמר המיותר
שאין לו שחר:

ולבן אמר ד"ל כתיב בכל ומן וכו'. ירנה כי הפסוק
הזה מיתרן כל הדקדוקים שאר דקדקו בפסוקי
הפרשה. כלומרו לכל ומן ועת לכל חפץ תחת השמים
רומה לומר כי הנה בעת שגיעה הק"ב לנח שיכנס לתיבה
והכניסו לצער גדול ולסיבור גדול כמ"ש חזל שהיה בטורח
גדול לזון כל החיים הכבדות בעולם ולידע ומן לכולתם
בחיזה זמן הוא לכן דיבר עמו הקב"ה בנחת רוח פלמיריך
דרכה ובשם הוי"ה במדת רחמים כדי שלא לעורר מדת הדין
בתוך התיבה חולי יסנו"ר בעדרו ובעדרם וכן עליהם ולכן דיבר
עמו ממש כלומרו לנח זלת לאמר אל נח. והמשך בעת
היציאה מן התיבה תדרבה דיבר עמו בקשות בדיבור ובשם
אלהים במדת הדין מדבר עמו ועם לחייהם והם כל הבכורים
אשר בתיבה. כדי לאמר שאלהים דמאי דעבר עבר ולא
יוסיפו עוד להמרות עליון ככל מה שמרו עד עתה ולכן
כתיב וידבר אלהים אל נח לאמר לאחרים והם כל הבמוצאים
אתו בתיבה לצוות אותם שלא יוסיפו לחטוא עוד. ואח"כ
ניוה אותו ניווי שני והוא נח מן התיבה כלומר בעל כרחך כדי
שתפרה ותרבה על הארץ כמו שבבאר בע"ה. ולכן המשיל
שני משלים. ככבר השיוה הראשון שניוה אותו
ה' שלא יחטאו עוד כבתחילה לאמר משל לפרנס שיצא מן
המקום והוא הק"ב והמש"ה ה' למכול ישב ואמרו חזל כב
יכול ישב בלאודו כי לא זן ופירנם באותו הזמן את העולם
וזמ"ש משל לפרנס שיצא מן המקום והוא הק"ב. והושיב
אחר תחתיו והוא נח. והכה בשעה שהושיבו תחתיו
הוצרך לדבר עמו בפיום ובלשון רכה. לאמרם כיון שכבר
דיבר עמו בקושי ואמר לו נח מהקותך וניוהו שיוה גם את
דורו שלא יוסיפו עוד למרות עליון כמו שאמרנו. וככבר
שניוי השני שניוהו להיות פרה ורבה העולם כבתחילה
אמר משל לסופר שיצא למקום אחר והוא הק"ב הסופר כל
נפשות ישראל המוניח במספר מכאם לעולם בשם יקרא ויצא
מהמקום ההוא יכול פתעלם וישב על כסא כבודו ועזב ה' את
הארץ לגמרי. ולא היה עוד פרים ורבים בעולם.
כיון שכבר אמר לו נח מהקותך מהסבר מבית כלא ממה
שסייתך לחסוך בפריה ורביה בתמ"ה ובאת אל התיבה אתה
ובניך ואשתך ונשי בניך אתך. ועתה בעת היציאה הוצרך
לו הזיווב והדרבה בניוי בקום עשה ניוהו נח מן התיבה אתה
ואשתך. ובניך ונשי בניך אתך. וזה מ"ש בעל המאמר
כך נח מן התיבה ולא קבל עליו לעצת אמר אלהים ואחר
פרה ורבה למאחר עד שנשבע לו המקום שלא יביא מבול
לעולם שנאמר כי מי נח זאת לי:

ועוד מוכל לישב כל הדקדוקים שדקדקו בפסוקי
הפרשה הכי' עם המאמר שהצענו בפתח עיניים
כלומרו וידבר אלהים אל נח לאמר צא מן התיבה. הוציאה
מהסבר נפשי להודות את אמך כי יכתידו נדיקים כי תגמול
עלי וכו':

וראוי לדקדק במאמר הזה תחילה. למה לא אמר
כשאר המאמרים המקשים פסוק עם פסוק
ואומרים כתיב וכו'. הו"ד. הו וז"ה. אלא
התחיל ואמר הוציאה מהסבר נפשי וכו'. ועוד רלוי
לדקדק כי הפסוק הזה דוד הע"ה אמרו על עצמו בהיותו
במערה כמבא מפני שאול הע"ה כדכתיב ויש מומרים
משכיל לדוד בהיותו במערה תפלה זכו'. וסוף סדרה
כתיב הוציאה ממסגר נפשי וכו'. ומן אתרה ליה חסרה
כלום ומכין לן לבעל המאמר להוציא הפסוק מדוד הע"ה
בעל העובדה ולדרוש אותו בנח ולומר זה נח שהיה סגור
בתבה וכו'. עוד רלוי לדקדק בדברי בעל המאמר
שבראשה שנעשים מתורגמנין לפסוק ואינם מוסיפין ואינם
פוחתים כלום והוא אומרם הוציאה מהסבר נפשי זה נח שהיה
סגור בתיבה ל' חדש. להודות את שמך. לתת הודיה
לשמך. כי יכתידו נדיקים. יתכלילון כי נדיקיה.
כי תגמול עלי. שגמלת עלי ואמרת לי צא מן התבה
ולא חידש שום דרשה בפסוק בעל המאמר כלל:

והנלע"ד לפרש הוא שהניח בעל המאמר ע"ה.
דקדק נם הוא בפסוק הזה כל שדקדקו
שדקדקו למעלה. ובפרש מילת לאמר המיותרת לנמרי
והכי ה"ל קרא וידבר אלהים אל נח צא מן התבה. ולכן
הביא הפסוק הוציאה ממסגר נפשי וכו'. והנה לא בעלם
מעיכי בעל המאמר שהפסוק הזה אמרו דוד הע"ה על
עצמו כאמור. והאמת כוותי דוד הע"ה היה על עצמו
ועל אדומה לן. להיות כי כוליה קרא לא משתמע ביה
אפיר בלומרו הוציאה ממסגר נפשי כי מי יסגיר אותו
במערה בעל כרחו אלא הוא בעצמו החביא את עצמו מפני
שאול ולכן לא יאות לו לומר בלשון תפלה הוציאה ממסגר
נפשי וכו'. והאמת בנח משתמע שפיר שהק"ב הוא ניוסו
בא אל התבה וכו'. ולכן מתפלל עתה הוציאה ממסגר
נפשי ומ'. ולהיות כי עיקר הדרשה היתה כדוד הע"ה
ואגב כדרשם נם בן בנח. לכן לא אמר בעל המאמר
הה"ד לו כתיב וכו'. אלא התחיל בפתח ואמר הוציאה
ממסגר נפשי זה נח וכו'. כלומר עיקר הדרשה בדבר שהוא
כדוד הע"ה. ונם בדרשת בנח שפיר. ודרים נזרם
שום כאמר כאן ממסגר. ופאמר בנח ויסגר ה' בעדו.
ולכן אמר הוציאה ממסגר נפשי זה נח וכו'. ואמר נפשי
לרמוז כי כמו שמשפט דשעים בהקיצם הוא ל"ב חדש כמשפט
הכפשות כך נח היה סגור בתיבה ל"ב חדש. אמר עוד
להודות לת שמך לתת הודיה לשמך. ואמתיעכן דין
פשוט שלא יתפלל אדם בזמן שהוא טרוד. וזהו מ"ש
הוציאה ממסגר נפשי תחילה. ואח"כ להודות לת שמך
לתת הודיה לשמך. עוד ניפשל הכיוון בדברין לשנות
מהפסוק שאמר להודות לת שמך. והוא אמר לתת הודיה
לשמך כלומר שמן הפסוק לא משתמע אלא תפלת הודאה
בלבד כמ"ש להודות לת שמך. והוא חידש לתת הודיה
לשמך רומה לומר לתת ממש קרבן הודיה וקרבן תורה
וכמ"ה ויבן נח מזבח לה'. ויקח מכל בהמה הטהורה
ומכל העוף הטהור ויעל עולות במזבח. ודבר זה ניחא
יכול לעשות בתוך התבה עד שיצא לחוץ ולכן אמר הוציאה

ממסגר נפשי . לתת הודיה לשמך . לומר עוד כי יכתירו צדיקים . יתכלילון כי צדיקים . ורפז"ל פירש יתכלילון כי צדיקיה כנסים שעשה עמי יודו הצדיקים ויכתירו . והכוונה היא שיתנו לך כתר על שכח איזה קובצים בתפלתם ונם את נח בלחכם וברית . והן דברין ז"ל . ואעגדם עטרה על רקעי החמכם כלע"ד לפרש בכוונת הענל המלמר שתהא לחדושי חידוש לחד ולומר כי כפי הלמת שורת הדין מתבת שכח יסגור את פיו ולא יאמר ולא ידבר עוס שכח ושום הודלחן מכמה טענות . אם מטעם שאין מברכים על הרעה כהשחתת עולם . ועוד שניה כי נח היה גרמם כמ"ש כי מי נח זאת לי כשבור שלא לחזיר לותם בתשובה וכפי זה לימו מן הדרוש לו שיהא סודלח להק"בה על שכלתו . ולדרכה יסתום את פיו ושוב לו . לכן לומר לדרכה כי יכתירו צדיקים יתכלילון כי צדיקיה או מלשון כלול ועטרת וכתר . או מלשון יהיו כללין כי כדלותם הנם הגדול שנעשה לי להכלל מגורה קשה כזאת יותר מוכל בני דורו ולח"כ כעבורי שם הק"בה הקשת בענן לאות ברית בינו ובין כל נפש חיה אם כן זה רלוים שלכי צדיק נמור ורלוי שנעשו לי נסים כלאו . והנה כל התפלה והדיבור הזה התפלל לותו בהיותו ערין סגור בתוך התיבה והוא לומרו בלשון עתיד הוסיפה ממסגר נפשי וכו' . ולכן לומר בסוף הפסוק כי תגמול עלי . ויהיה הפי כמו כאשר תגמול עלי טובה ותעלים לעשות עמי כל הנסים או לפתח פי להודות לת שמך ולא עתה שעדיין לכי בתוך הסירה עוד ירמוו לומר שהנם הלחרון גדול מן הפלשון שכשלמת כביאה הייתה מוכרח להזהירני ולומר לי כה תלי התבה . הלמנם כיוצא לו היתה מוכרח לדבר עמי ועפ"י כיוב חסדיך הכרחת לותי גם כמדת הדין ולמרת לי לא מן התבה . וזהו מש"ה וידבר לאלהים לל נח והדיבור היה לאמר שילמר דברי הודיה להק"בה כשיצא מן התבה . עוד ירמוו מילת לאמר כלומר לאותה הלמירה והתפלה שהתפללו נח לפני הק"בה ולמר הוציאה ממסגר נפשי להודות לת שמך וכו' . לאמר לו לא מן התבה וכו' . והרי נתישבו דברי חז"ל היטב ועל זה כיוצתי לומר פתח דברי נח נח היה צדיק בדורותיו ועל זה כיוצתי לומר פתח דברי נח נח היה צדיק תמים עם שהרת מי שלמר בדורותיו היה צדיק שכן לם היה בדורות לחרים ולכן נכעל שמו נח נח כח בדורו נח בדורות לחרים . צדיק בדורו . תמים בדורותיו לחרים וומ"ש בדורותיו לשון רבים בדורו ובדורות לחרים : ולכן רלוי לכל בן דעת להתלמד ממנו ולהיות כמוהו צדיק תמים בדורותיו :

דדוש שני למשמרת ר"ח חשון

ויאמר ה' הן עם אחד ושפה אחת לכלם וזה החילם לעשות ועתה לא יבצר להם כל אשר יזמו לעשות :

במדרש דכה וז"ל : ויאמר ה' הן עם אחד ושפה אחד לכלם . ר' יהודה ור' נחמיה . ר' יהודה לומר הוא הן עם אחד ושפה אחת לם עושים הם תשובה לחני מקבלן . ר' נחמיה לומר מי נרם להם שיזרדו בי לא על ידי שהם עם אחד ושפה אחת . ועתה לא יבצר מהם וגו' . ר"ר אחא בר כהנא מלמד שפתח להם הקב"ה פתח של תשובה . שלומר ועתה . הין עתה של תשובה . היך מה דאת לומר ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה . והם לומרין לא . לומר הקב"ה יבצר מהם כל אשר יזמו לעשות . הכרם הזה בשעה שאיהם עושה פירות מה בעלין עושין לו מגמגמין לותו עכל"ה :

ודיעת החסדים והכרית הפלחי והנסים שעושה הקב"ה עם בני האדם הוא קרוב למצות עשה . כדכתיב וידעת כי ה' אלהיך הוא האלהים האל הנאמן שומר הברי והחסד לאהבין ולשמרי מצותין לאלף דור . וכן מפורש על ידי ישעיה הנביא ע"ה כמ"ש חסדי ה' לזכיר תהילות ה' כעל כל אשר גמלנו ה' ורב טוב לבית ישראל אשר גמלם כרחמין וכרב חסדין . והוא"ל ואתו קראי לירן :

ראוי לדורשן ולדקדק בהם . תחילת הכל היות הפסוק בלתי מסודר היטב וכי הל"ל . לזכיר חסדי ה' ותהילות ה' כעל כל וכו' . או יאמר חסדי ה' ותהילות ה' לזכיר כעל כל וכו' . אלא למה להיות מילת לזכיר מפסקת בין חסדי ה' לתהילות ה' לא לתת שפיר . ואגב ידוקדק הפרש מה בין חסדי ה' לתהילות ה' . ואגב יותן טעם להזכרת שם ה' שני פעמים . ואגב ידוקדק בף הדמיון קולת מלי עבירתם כאומרו כעל כל וכו' . ונם כפעל כעל כל וכו' . ואגב ידקדק בהיותו הפסוק מתחיל בלשון יחיד לזכיר תהילות ה' ולח"כ מיים בלשון רבים בלומרו אשר גמלנו ה' . ולא לאמר גמלני ה' . ואגב ידקדק מלן דבר שמייסו דבני ישראל עתה . בלומרו ודב טוב לבית ישראל וכו' :

והנלע"ד לפרש הוא כי הנה ישעיה הנביא ע"ה לחד שהשלים להתנבא לישראל כללות הנחמות והישועות בשבעה דנחמתא . ניזה לאומה ישראלי שלא יקין בעיני מוכה שלא שיזרו וישבחו להק"ב על הטובות על אשר דיבר לעשות להם לעפ"י שים בהם כמה בשורות טובות שעדיין לא נתקיימו בהם . והטעם הוא להיות כי כל דברי הק"ב אשר דיבר לעשו לעמו לטובה חיבו מתנחם מהם וחשבינן להו כאלו כבר נתקיימו . וזהו שם חסדי ה' לזכיר . כלומר להיותם חסדי ה' שאין הק"ב מתנחם עליהם וחשבינן להו כאלו כבר בהן . דוק ותשכח שים בפסק מפסיק בין חסדי ה' לתלת לזכיר . כלומר חסדי ה' הכוללים . לזכיר תהלות ה' לעפ"י שעדיין לא בהו : לכן לזכיר תהלות ה' ויש לי רשות לתת תהילה עליהם לעפ"י שעדין לא עשה לותם . ולכן לזכיר מילת לזכיר בין הדבקים להיותה משמשת לאחור ולפנים : ותהיה קרובה לפסוקים שאין לפסק הפרש ותקיש הכי חסדי ה' לזכיר תהילה והם כל מה שכישר הק"ב לעשות עם ישראל טובות וישועות ונחמות . ונמיכת היותם חסדי ה' יש לי רשות להזכיר תהלות ה' עליהם לעפ"י שעדין לא נעשו ולא בהן לעולם :

עוד ירפה קולם אל הנו' שלומר ישעיה הנביא ע"ה . הן לומת שישראל עכשו לימים מחוייבים עדין לתת תהילות להי' קודם שיזרון חסדי ה' . הלמנם לפי המדבר בדקדק ובהבוחה מפי הק"ב יש לי יכולת להזכיר תהילות ה' לחר שכבר סיפרתי חסדי ה' לשם עתיד לעשות עם ישראל ועם כל זה לחילון לם ישראל עכשו ילנו להזכיר תהילות ה' לא יפסידו בכך כי הרי יש בידם כמה חסדים וכמה תשועות שגמל עליהם מעת לשר הוציאם ממצרים ועד עתה . ואין מ"ש בלשון רבים פעל כל לשר גמלנו ה' כלומר בכף הדמיון לומר שכמו שקיים הק"ב כל הטובות שדיבר לעשות להם מעת שהוציאם ממצרים ועד עתה כך יעשה עמהם כל הטובו לשר דיבר לעשות להם על ידי :

עוד ירפה שאפשר שישעיה הנביא ע"ה כח בלמרו למו סדר להזכיר חסדי ה' לשר גומל עם הבן חסד כל אחד ואחד כמו

שמירע לו . וזהו מ"ש תחילה חסדי ה' אזכיר . ואח"כ יוכיר תהילות ה' שהוא גדול גבור ומורא . ומ"ש אכיה תהילות ה' . המתמם יש בזה שימי גדול כי בכיותו מוכיר חסדי ה' אשר עשה עמו יוכל להזכיר אותם תחילו כלשון יחיד ולזה כיון לומר חסדי ה' אזכיר המתמם בהזכירי תהילות ה' צריך לכלול עצמי עם כל ישראל כלשון רבים . ולזה כיון לומר תהילות ה' כעבל כל אשר גמלנו ה' ורב טוב לבית ישראל אשר גמלם כרחמיו וכרוב חסדיו . וכמ"ש חז"ל שבשביל התפילה צריך האדם לכלול עצמו עם הצבור משום שכאמר הן אל כביר לא ימאס :

עוד ירמז שבא ישעיהו הנביא ע"ה להוציא מלב האומר שאין רצוי לבן אדם אשר בעבר יפורו לתת שבח והודאה לבוראו כי מה לאמש כי תזכרנו להלל את קונו ויספיק לספר את החסדים שעשה עמו המתמם לתת הודאה ותהילה עליהם לא יאות לו . ולכן אמר ישעיה הנביא ע"ה . הנה לפני שני דברים של שבח להקב"ה . האחת היא לספר בפני קהל ועדה חסדי ה' אשר עשה עמדי להפליגה וזהו מ"ש חסדי ה' אזכיר . והשני הוא להזכיר תהילות ה' ובבוראתיו והנה הענין השני הזה לומר שהקב"ה בחר בשירי ומרה של בן אדם הנה בגדול בשיני יותר מהנס עצמו אשר עשיתה עמי וזהו מ"ש תהילות ה' הוא כעבל כל אשר גמלנו ה' . והטעם הוא כי הנסים שעושה הקב"ה עם ישראל . לאיזו דבר מחוייב לו בעבור כי הוא רגיל בכך ולזה כיון לומר ורב טוב לבית ישראל אשר גמלנו כרחמיו וכרוב חסדיו . ולכן לענין חסדי ה' ליכי מתמיה בהם . המתמם תהילות ה' שחפץ בהם ודומה שיודו ושבחו לשמו הוא דבר גדול בשבי יות ר מן ההגלה עצמה וזמ"ש כעבל כל אשר גמלנו ה' . המתמם ההגלה בעצמ' ליכו חבר מתמיה מאד להיות כי לתת נקרא' חנון ורחום טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו וזמ"ש ורב טוב לבית ישראל אשר גמלם כרחמיו וכרוב חסדיו :

אמר עוד ויאמר לך עמי המה בנים לא ישקרו ויהי להם למושיע . רמז לפרש שאומתי הקב"ה מתנהג לעשות כישים לאומה ישראלית . בזמן שהם צדיקים ומכירים בנסיו ואינם כפויי טובה . המתמם אם הם רשעים וכפויי טובה לאדבה מביא עליהם כמה חלאים רעים ומקרים רעים וכיוצא בהם . וזהו מ"ש הנביא ויאמר לך עמי המה בנים לא ישקרו הקב"ה לו ויהי להם למושיע ואנכי תורתים כיון לומר שבמצרים בישראל שתי פיתו' בת לחת של עמי התלבנות ובקרלים עמי כמ"ש בם הומה בפ' נשא כראיה מהימנא דף קכ"ה ע"ל וישראל תתקריאו אדם . ומניין דאית בהון בעירא ואדם הם"ר ואתן צאני צאן מרעיתי אדם אתם ואתן נאני צאן מרעיתי ואיכן עמי הארץ מסטרא דטוב אדם אתם ת"ח . ובקרא דא קרא קא רמיז ליה לו עמי שומע לי ישראל וכו' . בתר דאמר עמי לאו אי קאמר ישראל אלא עמי ע"ה ישראל ת"ח עכל"ק . הרי מפורש שמ"ה ויאמר לך עמי המה מדבר בגנד כת העמי הארץ שבישראל ולכן אמר ויאמר לך עמי המה לך בלשון מיעוט . ובנגד ת"ח אמר בנים לא ישקרו ובהכלל אלו עם אלו ומתנים הודאה להקב"ה ויהי להם למושיע . אמר עוד בכל צרתם לו צר ומלאך פניו הושיעם באהבתו ובחמלתו הוא גאלם וינטלם ויבשאם כל ימי עולם . והנה הפסוק הזה קשיא מניה וביה שבתחילה אמר ומלאך פניו הושיעם שהוא על ידי מלאך ואח"כ אומר באהבתו ובחמלתו הוא גאלם והוא על ידי עצמו :

האמנם עם מה שאמרנו בפסוק הקודם יתיישב הפסוק הזה כי בבר אמרנו שבמצרי' בישראל שתי כתות . הכת התחתה של עמי הארץ . והכת העליונה

שהיא ת"ח . ולכן בענין הכת של ע"ה לא אמר הכתוב בכל צרתם של ע"ה לא אר הקב"ה עצמו . ואעפ"י שביאר אותם עמו מלבי בצרה . הוא בזמן יקראני ואענהו ואז עמו אלבי בצרה . המתמם בזמן שהם ע"ה אין בכל צרתם לא אר בלבד . ובם ישועתם היא על ידי שליח ומלאך פניו הושיעם המתמם בזמן שהם ת"ח ונקראים בניס לא יקראו ומכירים בגדולת הקב"ה אז נאמר בהם בהתלתו וברחמיו הוא גאלם על ידי עצמו ובהיות הישועה על ידי הקב"ה בעצמו היא תשועת עולמים שאין לה הפסק והוא לומדו וינטלם ויבשאם כל ימי עולם . ואפשר לומר גם בן בן כב יכול בוא"ו בכל צרתם לו אר וכמ"ש עמו אלבי בצרה וכו' ומכה שתי הכתות הללו הם טובות לעפ"י שהחלת מעולה מחברתה . המתמם יש כת שלישי והוא פסול לגמרי והם הרשעי הגמורי ועליהם אמר הכתוב ושמה מרו ועכבו את רוח קדשו לז ויהפך להם לאויב ומה שהיה הוא בעצמו גואל לותם לדידהם הוא נלחם בם ואורבים הרשעים שמספרי' מיתת הרחמים למיתת הדין :

עוד מוכל לדרוש הפסוק על ענין היסורין . ויהיה שיעור הכתוב חסדי ה' אזכיר תהילות ה' כאופן הזה . כי מודע הוא מ"ש חז"ל בל שהקב"ה חפץ בו מדבקו פיסורין שנאמר כי את אשר יאהב ה' יוכיח . והטעם הוא שיהיו עושה עמו חשבון עמות הלא נפרע ממנו מדי יום ביומו . כמו שפירשנו במקום אחר בפקוק ולך ה' חסד גדול כי אתה תשלם לאיש כמעשהו בה שעת ח ואיכך נכתם עמו בחשבון הטובה והוא ספרא שיש בין האוהב לבין האוהב כמ"ש חז"ל . הרי מפורש מן הפסוק שהיסורין בחשבים בכלל חסדי ה' . אם כן שפיר מוכל לומר חסדי ה' אזכיר על היסורין . ועכ כל זה רמז במתק דבריו לומר שהיסורין נמשכו הלין מצד ה' שהוא שם הוי"ה במדת רחמים . וזהו מ"ש חסדי ה' אזכיר תהילות ה' על היסורין הנזכרים . ואח"כ לפרט אותם בפרטותם והוא לומרו אכיה תהילות ה' . ואתי שפיר נם כן אזכיר תהילות ה' על היסורין הנזכרים . והנה יש היסורים שבי מיני תהילות . התהילה התחתה הרחמנית היא מלי דקמן והיא הגומל לחייבים טובות אשר גמלנו ה' ואומרו כעבל כל אשר גמלנו ה' . והתהילה העליונה דיבוק שעשה הקב"ה עם ישראל להפריע מהם מדי יום ביומו כאמור וזהו מ"ש ורב טוב לבית ישראל אשר גמלם כרחמיו וכרוב חסדיו :

עוד מוכל לדרוש ולומר עם מה שבתבנו במקום אחר שהחורבה היא בשבי לופמים . לופן לחד כוללי לת"ח ולעמי הארץ והוא ברכת הגומל בצבור . לופן שבי לת"ח והוא חורבה בדברי תורה כרבים כל לחד ולחד בפי יכולתו . ואפשר לומר שלזה כיון הפסוק וכפי החורבה השוה בת"ח וכע"ה לאמר הפסו' בעבל כל אשר גמלנו ה' . וכפי החורבה של ת"ח . לאמר הפסוק ורב טוב לבית ישראל אשר גמלנו כרחמיו וכרוב חסדיו ונריך לפרש על הנסים ועל הפורקן ועל הגבורות ועל התשועות שעשה הקב"ה עמנו בימים ההם ובזמן הזה . ולאמר הכי היא בזמן שישראל מכירים בנסי ואינם כפויי טובה לו ולאמר לך עמי המה לעפ"י שלפי מתן להם יסורין הגרמוים בחילת לך והם עמי המה בנים לא ישקרו בתורה ומכירים בנסי לו ויהי להם למושיע ובוחל :

עוד ירמז הנביא ע"ה לומר בזמה ברולה היא מעלת החורבה שבשביל יחיד שמורה לפני הק"בה עושה הק"בה טובה עם כללות העולם . וזהו מ"ש לו כיר תהילות ה' כעבל כל אשר גמלנו ה' לי לפרי . וכזה כרויה ורב טוב לבית ישראל הוא קרוב אל מ"ש דוד הע"ה הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו . וכילקוט וזל אין

לישראל

לישראל ממה ששילמו לקה"כ תלת חודייה בלבד על כל טובה שהוא עושה להם . וכן הוא לומר לידך ה' כי תפתח ביו"ו לומר תני לתת ולורך שהי תרוממך לורממך לודה שמך ובן הוא לומר טוב להודות לה' . כי לעולם חסדו זו פתורה שכתוב להם לישראל שנקרעת חסד . שכתוב ותורת חסד על לשונה . וכן הוא לומר חסדי ה' כי לא תמנו . משלו משל לה"ד לבעל הבית שהיה מלוה לכל בני עירו . והיו בני עירו לומדים זכות לותו בעל הבית לטובה שהוא נותן להן כל צרכו בימות הגשמים הלא שהוא מוטל ממנו שלש סלעים רבית בימות החמה . בא אחד ואמר הבי נותן בסלע . הניחו את הראשון ומודים לשני . בא אחד ואמר הני נותן חיכם לא לזה נאה להודות שהוא נותן חינם הוי טוב להודות לה' כי לעולם חסדו עכ"ל :

בילקוט תהילים קלז . והנה פשט הפסוק בעצמו הוא קרוב אל מה שאמרנו הודו לה' כי טוב להודות לו כל יחיד ויחיד בעבור שנמשך מזה לעולם כולו חסדו של הקב"ה . וכמו שאמרו חז"ל בענין התשובה גדולה תשובה שאפילו יחיד שעשה תשובה מביא הקב"ה רפואה לעולם כולו שנאמר לרפא משובתם של רבים בעבור כי אם לפי ממנו הן היחיד שחטא . וכמו כן האחד המודה להקב"ה על הטובה שעשה לו ולינו כפוי טובה גורם שהקב"ה יוריד חסד לעולם כולו . וזהו מש"ה ע"ה תני לזכיר תהילות ה' וכו' וזה נמשך ורב טוב לבית ישראל כולו . והרי נתבאר הפסוק כפי פשטו . והנמשך עדיין לנו נדיקים למודעי בכילור המאמר הזה כי בעיני הוא קשה להבנה כאשר נבאר פרטו בע"ה . ותחילת הכל דאוי לנדקדק תעיקרא דמילתא כיצד עלה במחשבה של בעל המאמר לומר שישראל הם משלמים להקב"ה שכר והפסוק הזה כסרוכיא מי הקדימני ואשלם . ועוד נדקדק בהמשך הדברים שגם הם בלתי מסודרים באומרו אין לישראל ממה שישלמו להקב"ה תלת הודיה בלבד על כל טובה וכו' והכי הל"ל לשון יותר הגון אין לישראל ממה שישלמו להקב"ה על כל טובה שהוא עושה להם תלת הודיה בלבד והוא לתי שפיר . ועוד דאוי לדקדק מה נורך אל שלש דאיות משלש פסוקים והיה קושיא כהנה בתלמוד מאי דאומר . עוד קשה לי טובא מה נורך אל המשל הממשל משלים הוא . עוד קשה לי טובא במשל עצמו ולא מצאתי כו יד לשלוח בו . מהו משל לבעל הבית ולא אמר משל למלך כשאר האמרים . ועוד קשה בענין ההלוות שהיתה בימות הגשמים והיו פורעים בימות החמה . ומה שנראה משטחיות המשל הוא שבימות הגשמים בני אדם הם עניים להיות שעבר קציר כלה קיץ . והמנהג בימות החמה הארץ היא מלאה מכל טוב מדגן תירוש ויצהר ויש להם ללוות מהיכן לפרוע והוא חמת . והמנהג מה שקשה לי הוא כיצד היה לוקח שלשה סלעים רבית וח"ו הלוקח רבית אין לו חלק בתלמי ישר אל וכיצד היו מוכירים אותו לטובה . לרעה מבעי ליה . ואגב נשאל למה היו שלשה סלעים ולא יותר ואגב נדקדק כמה היה הקרן תחילה ולא נודע השלשה סלעים רבית בכמה קרן היה . וח"כ דאוי להתישב היטב בעיקרא דמילתא כיצד יתישב המשל כנמשל . ובשלמא הלווים הם יודעים והם ישראל . והמנהג המלוה ברבית הראשון והשני לא נודעו מי הם כלל ובבר הקדמתי ואמרתי שהמאמר הזה קשה בעיני טובא . ואני מרך לנאת ממחיצתי בו ולומר שלא דיברו חכמים בו אלא בדרך הסוד כאשר אבאר בע"ה אם יתרחש בעיני מורי :

והנלע"ד לפרש במאמר הזה הוא . שבעל המאמר הזה בתר קרא לאחרא סמיך והוא הפסוק אשר אנו שואלים ודורשים בו והוא פסוק אסדי ה' לזכיר תהילות ה' וכו' ובאורנו בו כמה דרכים . ודרך אחד מהם הוא שאמר הנביא ע"ה שהיות הקב"ה חפץ ומתרצה בהודאת בן אדם אשר בעפר יסודו . הוא דבר גדול יותר מהנם עצמו שעשה בתחילה וכו' והנה בעל המאמר מתהלך בתומו נדיק בדרך הזו . ולכן פתח דבריו התחיל להקדים הקדמה אחת ואמר לעולם לימא לך שאין ישראל ממה שישלמו להקב"ה כלום בשעה שהוא עושה להם כיסים וכפלאות כי במה יוכל האדם לשלם להקב"ה ואפילו אם היה יכול לשלם אינו מן הראוי לעשות כך . ובפרט שהקב"ה מקדים לכל אחד מישראל מי הקדימני ואשלם וכו' . ולא מניה זולתי בדבר אחד בלבד שהותר לאדם לשלם להקב"ה והוא הודיה בלבד להיות מודה שהוא תקיף בעל היכולת גדול העצה ורב העלילה ועניין ההודאה הזולת ניתן רשות בה כאשר נביא ראיה הע"ה מהמה פסוקים בתורה ואמר בעל המאמר שהדבר הזה מיוחד הקב"ה מתרצה לשמוע הודאת בעל הנס . הוא דבר נפלא . וכמעט הוא יותר גם גדול מהנם עצמו שעשה ברחשונה . ולזה כיון לומר על כל טובה אשר הוא עושה להם כלומר היות שומע ההודאה הנו' עולה במעלה על כל טובה אשר הוא עושה להם . ולכן סידר בעל המאמר את דבריו בסדר הזה . ואחר שהשלים את הקדמתו הנו' . חזר להביא ראיה שהקב"ה מתרצה בהודאה . וגם שהודאה היא יותר גדולה מהנם עצמו :

והנה התחיל תחילה להביא ראיה חיך מעיקרא דמילתא מתרצה הקב"ה לשמוע ההודאה מפי הבן לדם מפסוק שאמר ישעיה הנביא ע"ה והוא אומרו פסוק מלה בכיוון הנביא לישראל כאומרו להם והיה ביום ההוא יוסיף לדני שנית ידו לקנות את שאר עמו וכו' ואמרת ביום ההוא אודך ה' אעפ"י שאתה יודע כי אפפת בי בהמנעות ההודאה כי מה לני מה חיי כי לעורך הודאה לפניך . והמנהג לני נאוד בגבורה ובכח להודות ולא למנע להיותי יודע שאתה אשר לפך ותנחמני : וזהו פשט הפסוק כפי שיטת בעל המאמר . ואעפ"כ אין פשט הפסוק במקומו לא יופשט וחז"ל דרשו אותו על מי שהיה רוצה לילך בשיירא וכודמן לו עיכוב לאחד שישב לו קונן ברגלו וכמנע ולא הלך והיה מתכעס על כך . ואת"ל למפרע שמע שעמדו לסטים על השיירא והיה ונוו אותם לגמרי או שתחיל לשבח להקב"ה ואמר אודך ה' אעפ"י בעבור כי בעת ההיא השיירא אפפת בי בקונן ההוא או בדומה לזו ועתה נתלמת בעיני כי כל מה דעבדין מן שמייא לטב . ועוד יש לאלוה מילין ומכל לומר שהנביא כיון לומר דבר חידוש אחד . והעיקר הוא שבשלמא אם ההודאה היא בעניין גם לבדו היא הודאה טובה לבעל המאמר אם תהיה הודאה אחר יסורין . אותה ההודאה חינה מבונה כל כך . לכן אמר הנביא שאפילו ההודאה בזעת היא רצויה מאחר שסיכורין היו ברחמים בשם ההוא וזהו מש"ה ואמרת ביום ההוא אודך ה' אעפ"י שאפפת בי כיסורין בעבור שהיסורין מכפרין והכיבי הם יולכן בהמנעות יסוב אפך ממני ותנחמני לבמרי בקטן שמולד בלי שום עון כלל וכדרז"ל עקב ביארתי גם הפסוק הזה היטב ואחזור להעתיקו פה לפניך . וירצה תחילה לומר ואמרת ביום ההוא אודך ה' על כי אפפת בי לן בזמן הגלות כי מהמנעות שאפפת בי לן מחמת כך עתה אחר הגלות יסוב אפך ותנחמני :

עוד ירגה ותמרת כיום ההוא שלחר חיסורין תודך ה' כי תכפת כי מדי יום כיומו לתת לי יסורין ולא עשית לי תכילות של עזבות שלא הייתי יכולה לחש"כ לפרוע לותם · ומדי כך שפרעת לי לת עזבות דבר יום כיומו · עתה ישוב לחך לנמדי ממני ותכחמני:

עוד ירגה קרוב לל המור ומדבר לעתיד לבא כיום הדין הגדול של המדם וירגה ותמרת כיום ההוא הידוע כמ"ש הנה יום בא לה לתודך ה' עתה בעבור כי תכפת בי לו בזמן שהייתי בגוף ונפש בחיים ונפרעת ממני לו כי מחמת כך לא הוכרכתי לנחיב וכעת יפלתי נקי מדיני ועתה ישוב לחך ממני ותכחמני עוד:

עוד ירגה ותמרת כיום ההוא על מעמד הדין לתודך ה' כי תכפת כי לתה כעצמך ולא הספדתני כיד לויב הוא השטן כי מתוך כך ישוב לחך ממני לתה ותכחמני לתה פעצמך מה שלין יכולת לשליח לעשות בעבור שים לו יכולת להרע ולא לטוב ולתה יש לך יכול' להרע ולטוב וזמם ישוב לחך ותכחמני:

עוד ירגה ותמרת כיום ההוא לתת הודאה על מה שעבר ולעתוך על העתיד לבא וזמם תודך ה' כי תכפת בי לו לעבד · ווילת תפילתי לליך שלא תמנע ממני מוסר לעולם ולא ישוב לחך על לעולם שמתוך כך תמחול עוונות ותכחמני:

עוד ירגה לומר שישראל לומרים להק"כ רבש"ע רלוים אנו לומר לפניך הודאה בעבור שלין לנו כשאר האומות שבזמן שהם בשלוה הם מודים לאלהיהם · והמקום בזמן שהם בצער מבעטים באלהיהם כמ"ש והיה כי ירעב והתקצף וקלל במלכו ובאלהיו ופנה למעלה · והמקום ישראל אינם כן אלא בין בצרה ובין בשמחה מודים להק"כ וכמ"ש חסד ומשפט תשירה לך ה' לומרים · ואומר לה' כי טוב להלל לכר · בשלהים להלל לכר · ואומר כום ישועות אשא ובשם ה' לקרא · נרה ויצון לומנת ובשם ה' לקרא · וזהו מש"ה ותמרת כיום ההוא לתודך ה' תעפ"י שתכפת בי ולויב מבעט כיסורין ח"ו אלא מודה ומשבח להק"כ עליהם · ומתנצות המעש' הזה ישוב לחך ממני על מה שעבר ותכחמני על העתיד לבא ויהיה שיעור הכת וב כך תודך ה' ככל המלוכעות שלי בין בזמן שתכפת בי שהם יסורין · ובין בזמן הרוחה שהוא ישוב לחך ותכחמני · חזרנו להקדמתינו לומר לויך הק"כ רוצה בקודאת הלדם · ואם בחולי הדשה הוא שתמרנו שישראל מודים על הרעה כשם שמבדכים על הטובה לויכיה בל כך מפורשת בפסוק ותמרת כיום ההוא וכו' · הנה בפסוק הלה הוא בספר תהילים בלומרו אלי לתה ואודך וכל הלי הוא חסד כמ"ש חסד לל כל היום ואודך · ונם אלהי במדת הדין נם כן ואדוממך : ואם בחולי בשם אלקי לא כובר בו מפורש ואודך ואדוממך בלבד · לכן הביא פסוק מפורש שכונת ואדוממך הוא לשון הודאה מדקאמר קדא ה' אלהי לתה אדוממך אודך שמך · ואחר שהביא ראיה מפורשת מן הפסוקים שהק"כ מתרצה בהודאה הוא גם יותר גדול מהשם עצמו · ולכן חזר ואמר וכן הוא אומר טוב להודות לה' בלומר דבר זה הוא טוב מלד וכלומרו טוב ירמון וה יותר טוב מזה בעבור שבהודאה הוא יותר טוב מהשם עצמו · חזר ואמר סוף הפסוק והוא כי לעולם חסדו · ההמנם ירגה כי נם בפסוק הרלשון עצמו · בהפסוק הזה נתכתר בו מה שאמר הק"כ מתרצה בהודאת הלדם הוא גדול יותר טוב מהשם עצמו · וזהו מש"ה הודו לה' כי בהודאה תהיה

כי טוב יותר מכי לעולם חסדו והוא השם הרלשון עצמו · וזהו כפי שיטת בעל המאמר · ההמנם פשט הפסוק בעצמו לא יופשט שהפסוק מבלה לנו ההודאה כיצד תהיה ואמר שבהודאה תהיה בתורה הנקראת חסד שנאמר ותורת חסד על לשונה ואתי עם מה שפירשנו במקום לחר כאמר הרבעה נדיבים לשורות וכו' ולח"כ לאמרו בגמרא ומאי מברך וכו' · ופירשנו שם שבהודאה ליכה שוה בכל לדם כי את"ח נדיך לאודויי כד"ת · וכללות הענש בברכה לאודה סגי"ה · ולזה כיון הכתוב ואמר הודו לה' כי טוב ופירש מה היא ההודאה כי לעולם חסדו בתורה · עוד ירגה קרוב לל האמור שבהודאה עצמה תהיה בלשון הזה ישתבח שמו של הק"כ אשר גילה בעולם חסדו שהיא התורה הנקראת חסד שכל' ותורת חסד על לשונה · ומלמעלות חסד התורה ממניה הק"כ חסדים בעולם · ולזה לזה ממש שאמר הכתוב חסדי ה' כי לא תמנו וכפי פשט הפסוק הכי הל"ל חסדי ה' כי לא תמנו ההמנם אומרו כי לא תמנו קשה · ועם האמור לתי שפיר בלומרו התורה הנקראת חסדי ה' שהתגלת בעולם היא גדמה שלא תמנו לנחנו בעולם שהיא המלמדת סנגוריא עלינו בהיות לנחנו מודים לשמך בהלמעותיה · ובלומרו בלשון רבים חסדי ה' מיעוט רבים שנים רמז לשני חסדים החסד הרלשון הוא התורה הנקראת חסד כמש"ה ותורת חסד על לשונה · והחסד הזה נזרם להביא בעולם חסד שני והוא החסד של הנם עצמו · ועבשיו מלכביה לקרא לתתי ליכשי בתחילה חסדי ה' שהם הנסים עצמם לשר נקראים נם הם חסדי ה' ולח"כ בחיבת התורה הנלמדת על הנסים ועל הפורקן שנעשם יחד היו גדמה שלא תמנו מן העולם · ולחר שהשלים להביא רלוית לשני ההקדמות · שלמר במאמר כלמו' רלה לישב דקדוק לחר גדול שדקדק בפסוק של הודו לה' כי טוב כל"ח כי למה לא הזכיר בפסו' הזה הנה נ"ב שם חלהים · ושם מלינו כמו שהזכיר בהלל הגדול ולמר הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו · הודו לחלהי החלהים כל"ח הודו לחדוני החדונים כל"ח.וכלן לא הזכיר וולתי הודו לה' כי טוב כל"ח · לכן לחר משלו משל לה"ד לבעל הבית שהיה מלוה לכל בני עירו וכו':

וחענין יובן בהיותו משנה לת לשונו ולמ' משל לבעל הבית ולא לחר משל למלך · כדי לרמוז מ"ש חזל במדרש שהקב"ה נקרא בשם בעל הבית כדי לתרץ לותה השאלה ששאל לותו הגוי כיצד היום השבת ממטיר הקב"ה מטר ומשתמש בחון לתחום: והשיב לו אין לתה מודה שהחדש משתמש ברשותו ברשות היחיד כל מה שירגה לחר לו כן · לחר לו וכן הקב"ה מלא כל הלרן כבודו וכל העולם שלו הוא לכן משתמש בו בכל מה שירגה וכו' · וכפי זה לתי שפיי היות קורא להקב"ה בשם בעל הבית עוד קרא לותו בשם בעל הבית בעבו' שיכל החדש לשלת ולית עמו החמש שם יקרא לותו בשם מלך מי יוכל לדין עם שהתקיף ממנו · והנה המשל הוא מבואר היטב החמש נמשל של המשל נדרש בהקב"ה וכלחת כי כפי הפשט לא יתיישב המשל שלא כפי דרך הסוד משתמ' פורתא ולכן לפתח בו פתח קטן כדי מחט סדקי כהקדימי הקדמה לחת כודעת שלין ב"ד פחות משלשה בהדיוט ומכל שכן בב"ד הנדול העליון שיש בו שלשה מדות · סטרא דימינא מדת החס"ד · וסטרא דשמללא מדת הגבו"ה · וסטרא דעמודא דלמנעיתא מדת התפלר"ת · ובהכלל שלש מדות הלו נקראין ב"ד הנדול · ובהיות שלש מדות הלו מצטרפים יחד נקרא בעל הבית וכשר מדה זאת רמז שתנה ואמר הוא היה לומר הכל נתון בערבון ומנודה פרוסה על כל החיים החנוני פתוחה והחנוני

מקיף והפנקס פתוח והיד כותבת והכל הרופס נלות יבא וילוס והנבחים מחזירים תדיר בכל יום ומפרשין מן החדש מדעתו וזלא מדעתו וכו׳ · ולכן קרא לותו בעל המאמר בשם בעל הבית שהיה מלוה לכל בני עירו בעבור שכל העולם כולו נקרא בשם עירו יחידית של הקב"ה · והיו בני עירו לומרים זכור לותו בעל הבית לטוב שהוא נותן לנו כל צרכנו בימות הגשמים והם רמז לעולם הזה שהוא העולם המעשה לחרוש ולזרוע וכו׳ · וזלתי שים לבו נער אחד לעתיד לבא בימות החמה של בהיסם וכמ"ש בחוס היום דכתיב כיס הכסה יום ה׳ בא בוער כתנור וכו׳ · והוא לוקח שלשה שלשים רבית ממנו דמן ליום הדין שביתה־דין יושב על המשפט לדון את החדש וחין ב"ד פחות משלשה · והם מלהים ואדני והוא"ה · ונרמו זה בפסוק וה׳ בהיכל קדשו הם מפניו כל הארץ · והכה כל המעש׳ הזה של לעתיד לבא בעשה בכל שנה ושנה ביום ר"ה שגם הוא נקרא יום הדין שבכל בני העולם עוברים לפניו ככבני מרון · ובהיות ישראל מתעניס ערב ר"ה מוותר להם הקב"ה שלש העונות כמ"ש חזל ולא כשחר זולתי שני שלישים · והם לאדני והיום ולכן בכל תפלות ר"ה ויו"ה אמ מתפללים בריך אתה אדני הכונה בשם הוי"ה וה שמי לעולם והדיבור בשם אדני וזה זכרי וכו׳ · ובפן בסתלק מהכ"ד הנו׳ אחד מהם · והוא שם מלהים · והשנים הנשארים שהם הויה ואדני נעשים כאחד · וזהו מ"ש בה אחד ואמי לבני מתן בשלש כנגד שם אדנ"י הניחו את הראשון ומודים לשני · והוא סוד מה שאמרו חזל שאלשה ספרים נפתחים בר"ה של צדיקים גמורים · נכתבין לחלתר לחיים · ושל רשעים גמורים נכתבים לחלתר למיתה · ושל בינונין תלויין ועומדין מר"ה ועד יום הכפורים וכו׳ · וזהו מ"ש תחילה שלש שלשים רבית כנגד שלש כיתות של צדיקים גמורים ושל רשעים גמורים · ושל בינוניים · וביום ר"ה פסתלקו הששי כיתות והשני דיינים · ונשאר הבית דין האחד · של שם אדני והכת האחד של בינוניים ועל אותם שעה נאמר בה אחד ואמר אמי נותן בשלש הניחו את הראשון ומודים לשני · והתחילו להתעטות יחידים בעשרת ימי תשובה · ואז בעבורם מוותר הקב"ה גם השלישי השני · ולא נשאר זולתי מהעונות שלש אחד · ומהכ"ד של שלשה דיין אחד · וישראל בת אחת של בינוניין בלבד · בה אחד ואמר אמי נותן חנם · והוא ביום הכפורים שמתענים בו כללות העולם והקב"ה מוותר הכל לישר אל כמ"ש כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה׳ תטהרו בחיכם שהוא שם הוי"ה וכמ"ש חזל כל עבירות שבין אדם למקום י"ה מכפר בעיונו של יום ובסתלק מדת הדין מבל וכל לא נזף בהם להודות שהוא נותן חנם הוי טוב להודות לה׳ כל"ת ואסבר לומר כי כנגד זה הזכיר דוד הע"ה שלשה הודו לה׳ כל"ת אחר זה · הראשון דיום דיכא תקיפת כ"ד של שלשה ביום הראשון של ר"ה · והשני ביום דיכא רפיית כ"ד של שניס ביום השני של ר"ה · והשלישי כ"ד של אחד ביום הכפורים רחמים פשוטים לנמרי · ואפשר לומר שרמז זה תלמידה למטה · הודו לה׳ כי טוב כל"ח בית · הודו לאלהי האדנים ביום שני של ר"ה · ואעפ"י שהזכיר במקום הזה השלשה מדות יחד הנה במקומות אחרים ביאר פרטות הענין ואמר הודו לה׳ כי טוב כל"ח הנותן חנם בית ולזה נאה להודות · חזרנו להקדמתינו שהודאה היא חיוב על כן האדם להודות לה׳ כי טוב מעפ"י שהוא יחיד ומכל שכן בזמן שהם רבים מודים לה׳ שהקב"ה לוקח נחת רוח ומרויח לעולם ומפיק רצונם וזה כוונתי לומר פתח דברי כנושא שלי · ויאמר ה׳ במדת רחמים בזמן שכל העולם הוא בחדות אחד הן עם אחד ·

וגם ושפה אחת לכולם להודות לה׳ כי טוב כל"ח · ועתה אחרי זה לא יבצר מהם כל אשר יזמו לעשות והקב"ה מצליח כשהם כל מה שירצו לעשות · ועדיין אמו מחויבים בחובת ביאור הפסוק הזה כפי דרך חזל במאמר שהצענו בפתח עניים וזל ויאמר ה׳ הן עם אחד ושפה אחד לכולם · ר׳ יהודה וכ׳ נחמיה · ר׳ יהודה אומר הואיל הן עם אחד ושפה אחת אם עושין הם תשובה אני מקבלן · ר׳ נחמיה אומר מי גרם להם שימרדו כי לא על ידי שהם עם אחד ושפה אחת וכו׳ :

וראוי לדקדק במאי פליגי תנאי בביאור הפסוק וכיצד משתמע שברית כל אחד ואחד מהם כשיעור הפסוק · עוד ראוי לדקדק בדברי ר׳ נחמיה בהיכן דהיינו דברי ר׳ יהודה ומה מחדש הוא · עוד ראוי לדקדק למאי לא הביא ראיה למילת ועתה שהיא לשון תשובה מפסוק היותר ראשון במקרא האומר ועתה פן ישלח ידו ולקח גם מעץ החיים ואכל וחי לעולם · והביא ראיה מפסוק ועתה ישראל מה ה׳ אלהיך שואל מעמך וכו׳ · ואגב כיתן טוב טעם לכל המשך דברין היכא רמיזי :

והנלע"ד לפרש הוא דקשה משמעות הפסוק כיצד יעלה על הדעת לומר שכב יכול הקב"ה יאמר הן עם אחד ושפה אחד וכו׳ ועתה לא יבצר מהם וכו׳ ומי עלה שמים וירד · ואם ח"ו האמת הוא שיש יכולת בבן אדם לעשות ככה · למה לא קטרגה עליהם מדת הדין להחזיר אותם מעל פני האדמ׳ מכל וכל דומיא דדור המבול והנה העון הזה יותר חמור מעונות דור המבול שאותם העונות היו בין אדם לחבירו · והעון הזה נוגע בלאלהות עצמו כמו שאמרו לא כל היממו שיכול לו את העליונים ויתן לו את התחתונים אלא בואו ונעשה לו מגדל וכשים עד ברקאם וכיתן חפיר בידם ותהי נרקם כלון שופה ובמו מלחמה וכו׳ · אם כן לשון הפסוק הזה אין בו מתוס · והנה כדי ליישב זה הפסוק נחלקו רבנן וכל אחד סובר המשך אחד בפסוק · והנה ר׳ יהודה דריש קרא בהמשך הזה שאמר הקב"ה הנה מפלתי בעם הזה שבי עדיים כשריס לבמי המלמדים עליהם סנגוריא · קעד האחד הוא שהם עם אחד בלחדות אחד ואמר הכתוב חבור עצבים אפריס לפילן לעד הנחלו · והעד השני המעיד עליהם סנגוריא הוא ושפה אחת ברורה לדבר בלשון הקודש שפת אמת תכון לעד הרי שבי עדיים כשריס · ומצטרף עמהם עמוד השלישי שעמד מפפקד שאין הקב"ה מעניש לאדם על העונש הראשון שעשה שיעשה אותו שלשה פעמים ופמ"ש הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר · ואמר החכם מפאר התפילות מעביר ראשון ראשון שלשה שלשה פעמים ופמ"ש הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר · וזהו מ"ש וזה התחילם לעשות שהוא עון הראשון שעשו ולכן עדין היכי יכול לפשוט את ידי בהם · ובפרט אם יעשו תשובה מאשר עשו הרמוזה במילת ועתה לפי מקבלן ולא יבצר מהם מזומה ולא מעכיש אותם כלום מכל אשר יזמו לעשות ומחשול להם על פל מה שעשו · בעבור שאין הקב"ה נפרע מן האדם על מחשבתם שחושב לעשות והרי את יושב הפסוק כפי סברת ר׳ יהודה · ור׳ נחמיה דריש קרא בחופן אחר שבב יכול כוליה קרא אם דברי בעם של הקב"ה שבב יכול מתנחם על מה שעשה את האדם בארץ וכב יכול הוא מדבר עם בית דינו ואומר להם הנה לפני הייתי סיכה שיחטאו לפני בפרהסית להם שפע וטובה לעשו׳ אותם עם אחד וגם לדבר בשפה אחת · וזהו מ"ש ואמר ה׳ הן לפי ברמתי כל זה בעשותי כולם עם אחד · וגם בהיותי מתן שפה אחת לכולם · ומתוך כך עלה בידם וזה החילם לעשות · ולכן יפלו להצליח ועתה לא יבצר מהם כל אשר יזמו לעשות כלומר מה שיזמו במחשבתם בעלמא לפעשר

שיגמר ממש במעשה לעשות ומדקאמר קרא לעשן יומו ולא חשבו לו לעשן לאחר שמע מינה שלא יעלה בידם כלום כמו העבדים וממים שסוף סוף נומים ולא ישאר בידם וזולתי שיעשן בלבד המחנה לא יצליחו כלום. ולכן תקפתם היא לקלקלתם לקלקל לותם ולבלבל את שפתם כמ"ש הכא נרדה ונבלה שם שפתם אשר לא ישמעו איש שפת רעהו וכו' והרי נתייאש גם כן הפסוק כפי סברת ר' נחמיה. אמר ר' לכא בר בהנה כפי דבריך ר' נחמיה מילת ועתה היא מיותרת. כי לפי דבריו ר' יהודה דרש ועתה לשון תשובה. המחנה לפי דבריך שכולים קרא הם דברי הקב"ה בבשעם הזאת' הנה לכי הגורם וכו' מילת ועתה היא מיותרת מלחר שאמר ווה החילם לעשות יספיק לומר ולא יכלו מהם כל אשר יזמו לעשות. ומלי ועתה דקאמר קרא. ולכן הוא מוכרח לדרוש ועתה כדרשת ר' יהודה שדרש שפיר לשון תשובה. המחנה לא כמו שדרש הוא שאמר הקב"ה לא עושין הם תשובה מלילותם לכי מקבלן. אלא הדרשה האמיתית היא מלמד בליעוד ממש שפתח להם הקב"ה פתח של תשובה ותעביר הקב"ה על מדותיו בשביל שלא להחריב עולמו שכאשר ועתה. ויהיה שיעור הכתוב וזה החילם לעשות העבירה. המחנה עדיין יש תקנה להם ועתה בשעה קלה הזאת יכופר כל מה שעשו לא יעשו תשובה. ולכן אמר ואין עתה אלא תשובה היך מה דאת אמר ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה. ולא הבינו רחים מהפסוק המוקדם בתורה שהוא ועתה בן ישלח ידו וכו' בעבור שכופת ר' לכא בר כהנה לחדש ולומר שהקב"ה הוא אשר התחיל לפתוח לחם פתח של תשובה. ואם היה מבינו רחים מפסוק ועתה בן ישלח ידו וכו' לדרכת לותו הפסוק לומר שהקב"ה מנע התשובה מן הדם הראשון כאומרו ועתה בן ישלח ידו וכו' ואכל וחי לעולם. לכן וישלחהו ה' מלהיות מגן עדן וכו' ובעל מערני תשובה לפניו. ולכן הבינו רחים מפסוק ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך וכו' שהקב"ה פתח לישראל פתח של תשובה וכו'. והוא דומה ממש אל מה שחידש הוא ואמר מלמד שפתח להם פתח של תשובה. והנה לפי סברת ר' יהודה לתי ספיר מלת לא. ויהיה שיעור הפסוק כך ועתה אם עושים תשובה מליליהם לא יכלו מהם כלום כלומר לא יחסר מהם לעפ"י שיומו לעשות. וגם לפירוש ר' נחמיה לתי ספיר מלת לא כלומר לא יכלו מהם כל אשר יזמו לעשות ממש. המחנה לדברי ר' לכא בר כהנה לא לתי ספיר מלת לא מלחר שהוא פתח הפתח של תשובה ואמר ועתה כמו ועתה ישראל מה ה' שואל מעמך אם כן מלת אלא לתי ספיר ולכן חידש ר' לכא לומר שהם השיבו תשובה להקב"ה ואמרו לא. אין לנו פורים בתשובה כלל. אמר הקב"ה אחפ שפתחתי להם אני פתח של תשובה והם אמרו לא הדי הם מותרים למיתה ועומדים לבן יכלו מהם רחוק הם לכבירה הכרם הזה בשעה שאינו עושה פירות מה בעלין יעשין לו מנמנמין אותו. וכאומרו הפסוק יכלו מהם ולא אמר יכלו כולם רמז למ"ש חז"ל שדור הפלגה נעשו שלש כיתין ואין אשר יכלו מהם כל אשר יזמו לעשות כלומר כפי החטא אשר יזמו לעשות כך יכלו מהם כפי החטא כך יהיה העונש:

וירמון עם מ"ש חז"ל בא' ילקוט וז"ל מ"ר ירמיה בן אלעזר כחלקו לשלש כתות אחת אומרת נעלה ונעשה שם. ואחת אומרת נעלה ונעבוד עז. ואחת אומרת נעלה ונעשה מלחמה. זו שאמרה נעלה ונעשה שם. מפני ה'. וזו שאמרה נעלה ונעבוד עז. כי שם כלל ה' שפת על הארץ. וזו שאמרה נעלה ונעשה מלחמה נעשו קופין וזוחין שדין ולילין עכ"ל. והשתא לתי ספיר נורת הקב"ה יבכר מהם כפי חטאתם כפי אשר יזמו לעשות ומדקאמר קרא לעשן יומו ולא חשבו לו לעשן לאחר שמע מינה שלא יעלה בידם כלום כמו העבדים וממים שסוף סוף נומים ולא ישאר בידם וזולתי שיעשן בלבד המחנה לא יצליחו כלום. ולכן תקפתם היא לקלקלתם לקלקל לותם ולבלבל את שפתם כמ"ש הכא נרדה ונבלה שם שפתם אשר לא ישמעו איש שפת רעהו וכו' והרי נתייאש גם כן הפסוק כפי סברת ר' נחמיה. אמר ר' לכא בר בהנה כפי דבריך ר' נחמיה מילת ועתה היא מיותרת. כי לפי דבריו ר' יהודה דרש ועתה לשון תשובה. המחנה לפי דבריך שכולים קרא הם דברי הקב"ה בבשעם הזאת' הנה לכי הגורם וכו' מילת ועתה היא מיותרת מלחר שאמר וזה החילם לעשות יספיק לומר ולא יכלו מהם כל אשר יזמו לעשות. ומלי ועתה דקאמר קרא. ולכן הוא מוכרח לדרוש ועתה כדרשת ר' יהודה שדרש שפיר לשון תשובה. המחנה לא כמו שדרש הוא שאמר הקב"ה לא עושין הם תשובה מלילותם לכי מקבלן. אלא הדרשה האמיתית היא מלמד בליעוד ממש שפתח להם הקב"ה פתח של תשובה ותעביר הקב"ה על מדותיו בשביל שלא להחריב עולמו שכאשר ועתה. ויהיה שיעור הכתוב וזה החילם לעשות העבירה. המחנה עדיין יש תקנה להם ועתה בשעה קלה הזאת יכופר כל מה שעשו לא יעשו תשובה. ולכן אמר ואין עתה אלא תשובה היך מה דאת אמר ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה. ולא הבינו רחים מהפסוק המוקדם בתורה שהוא ועתה בן ישלח ידו וכו' בעבור שכופת ר' לכא בר כהנה לחדש ולומר שהקב"ה הוא אשר התחיל לפתוח לחם פתח של תשובה. ואם היה מבינו רחים מפסוק ועתה בן ישלח ידו וכו' לדרכת לותו הפסוק לומר שהקב"ה מנע התשובה מן הדם הראשון כאומרו ועתה בן ישלח ידו וכו' ואכל וחי לעולם. לכן וישלחהו ה' מלהיות מגן עדן וכו' ובעל מערני תשובה לפניו. ולכן הבינו רחים מפסוק ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך וכו' שהקב"ה פתח לישראל פתח של תשובה וכו'. והוא דומה ממש אל מה שחידש הוא ואמר מלמד שפתח להם פתח של תשובה. והנה לפי סברת ר' יהודה לתי ספיר מלת לא. ויהיה שיעור הפסוק כך ועתה אם עושים תשובה מליליהם לא יכלו מהם כלום כלומר לא יחסר מהם לעפ"י שיומו לעשות. וגם לפירוש ר' נחמיה לתי ספיר מלת לא כלומר לא יכלו מהם כל אשר יזמו לעשות ממש. המחנה לדברי ר' לכא בר כהנה לא לתי ספיר מלת לא מלחר שהוא פתח הפתח של תשובה ואמר ועתה כמו ועתה ישראל מה ה' שואל מעמך אם כן מלת אלא לתי ספיר ולכן חידש ר' לכא לומר שהם השיבו תשובה להקב"ה ואמרו לא. אין לנו פורים בתשובה כלל. אמר הקב"ה אחפ שפתחתי להם אני פתח של תשובה והם אמרו לא הדי הם מותרים למיתה ועומדים לבן יכלו מהם רחוק הם לכבירה הכרם הזה בשעה שאינו עושה פירות מה בעלין יעשין לו מנמנמין אותו. וכאומרו הפסוק יכלו מהם ולא אמר יכלו כולם רמז למ"ש חז"ל שדור הפלגה נעשו שלש כיתין ואין אשר יכלו מהם כל אשר יזמו לעשות כלומר כפי החטא אשר יזמו לעשות כך יכלו מהם כפי החטא כך יהיה העונש:

וירמון עם מ"ש חז"ל בא' ילקוט וז"ל מ"ר ירמיה בן אלעזר כחלקו לשלש כתות אחת אומרת נעלה ונעשה שם. ואחת אומרת נעלה ונעבוד עז. ואחת אומרת נעלה ונעשה מלחמה. זו שאמרה נעלה ונעשה שם. מפני ה'. וזו שאמרה נעלה ונעבוד עז. כי שם כלל ה' שפת על הארץ. וזו שאמרה נעלה ונעשה מלחמה נעשו קופין וזוחין שדין ולילין עכ"ל. והשתא לתי ספיר נורת הקב"ה יבכר מהם כפי חטאתם כפי אשר יזמו לעשות ומדקאמר קרא לעשן יומו ולא חשבו לו לעשן לאחר שמע מינה שלא יעלה בידם כלום כמו העבדים וממים שסוף סוף נומים ולא ישאר בידם וזולתי שיעשן בלבד המחנה לא יצליחו כלום. ולכן תקפתם היא לקלקלתם לקלקל לותם ולבלבל את שפתם כמ"ש הכא נרדה ונבלה שם שפתם אשר לא ישמעו איש שפת רעהו וכו' והרי נתייאש גם כן הפסוק כפי סברת ר' נחמיה. אמר ר' לכא בר בהנה כפי דבריך ר' נחמיה מילת ועתה היא מיותרת. כי לפי דבריו ר' יהודה דרש ועתה לשון תשובה. המחנה לפי דבריך שכולים קרא הם דברי הקב"ה בבשעם הזאת' הנה לכי הגורם וכו' מילת ועתה היא מיותרת מלחר שאמר וזה החילם לעשות יספיק לומר ולא יכלו מהם כל אשר יזמו לעשות. ומלי ועתה דקאמר קרא. ולכן הוא מוכרח לדרוש ועתה כדרשת ר' יהודה שדרש שפיר לשון תשובה. המחנה לא כמו שדרש הוא שאמר הקב"ה לא עושין הם תשובה מלילותם לכי מקבלן. אלא הדרשה האמיתית היא מלמד בליעוד ממש שפתח להם הקב"ה פתח של תשובה ותעביר הקב"ה על מדותיו בשביל שלא להחריב עולמו שכאשר ועתה. ויהיה שיעור הכתוב וזה החילם לעשות העבירה. המחנה עדיין יש תקנה להם ועתה בשעה קלה הזאת יכופר כל מה שעשו לא יעשו תשובה. ולכן אמר ואין עתה אלא תשובה היך מה דאת אמר ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה. ולא הבינו רחים מהפסוק המוקדם בתורה שהוא ועתה בן ישלח ידו וכו' בעבור שכופת ר' לכא בר כהנה לחדש ולומר שהקב"ה הוא אשר התחיל לפתוח לחם פתח של תשובה. ואם היה מבינו רחים מפסוק ועתה בן ישלח ידו וכו' לדרכת לותו הפסוק לומר שהקב"ה מנע התשובה מן הדם הראשון כאומרו ועתה בן ישלח ידו וכו' ואכל וחי לעולם. לכן וישלחהו ה' מלהיות מגן עדן וכו' ובעל מערני תשובה לפניו. ולכן הבינו רחים מפסוק ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך וכו' שהקב"ה פתח לישראל פתח של תשובה וכו'. והוא דומה ממש אל מה שחידש הוא ואמר מלמד שפתח להם פתח של תשובה. והנה לפי סברת ר' יהודה לתי ספיר מלת לא. ויהיה שיעור הפסוק כך ועתה אם עושים תשובה מליליהם לא יכלו מהם כלום כלומר לא יחסר מהם לעפ"י שיומו לעשות. וגם לפירוש ר' נחמיה לתי ספיר מלת לא כלומר לא יכלו מהם כל אשר יזמו לעשות ממש. המחנה לדברי ר' לכא בר כהנה לא לתי ספיר מלת לא מלחר שהוא פתח הפתח של תשובה ואמר ועתה כמו ועתה ישראל מה ה' שואל מעמך אם כן מלת אלא לתי ספיר ולכן חידש ר' לכא לומר שהם השיבו תשובה להקב"ה ואמרו לא. אין לנו פורים בתשובה כלל. אמר הקב"ה אחפ שפתחתי להם אני פתח של תשובה והם אמרו לא הדי הם מותרים למיתה ועומדים לבן יכלו מהם רחוק הם לכבירה הכרם הזה בשעה שאינו עושה פירות מה בעלין יעשין לו מנמנמין אותו. וכאומרו הפסוק יכלו מהם ולא אמר יכלו כולם רמז למ"ש חז"ל שדור הפלגה נעשו שלש כיתין ואין אשר יכלו מהם כל אשר יזמו לעשות כלומר כפי החטא אשר יזמו לעשות כך יכלו מהם כפי החטא כך יהיה העונש:

דרוש ראשון למשמרת ר"ח בסלו

משמרתי מצותי הקתי תורתי:

במדרש רבה וז"ל דבר אחר עטרת זקנים בני בני' ותלה תולדות יצחק בן אברהם. אברהם נקרא אברהם. יצחק נקרא אברהם. דכתיב ותלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם. יעקב נקרא שמו ישרא. דכתיב לא יעקב יאמר עוד שמך כי אם ישרא. יצחק נקרא שמו ישראל. דכתיב ותלה שמות בני ישראל אלה הכלים מנריתה את יעקב. אברהם נקרא ישראל. דב נתן אמר מילתא עמיקתא היא ומשם בני ישראל אשר יעשו כמנריס שלשים שנה וחרבע מאות שנה עכ"ל:

וישמחו השמים ותגל הארץ ויעלוו שדי וכל אשר בו אז ירננו עצי היער כנזן שישראל עושים רצונו של מקום. ומקיימי' התורה והמצות שבתמצעו' הנו' הרמון על מכונו ישב. והשמים יתנו טלם והארץ לעולם עומדת לתת ורע לזורע ולחם לאוכל. והכנים אוכלים משולחן אביהם שכשמים ברוח ולא בנעכ. ולו הקב"ה מתנהג עם עולמו במדת החסד ובמדת הרחמים ברחותו שישראל ירחים ממנו ועושים רצונו. ומכירים בחסדיו שעושה עמהם וחינם כתוי טובה. ואם בחולי לא יחדל אבין ובני השכל מן הארץ שאינו מקיים דברי הקב"ה ברחוי בשלמות. אין הקב"ה מביט אלא לרוכת דעלמא ומדאוריתא מין במינו אחד כתרי בטיל. והנה כל ההקדמה הזאת מהודיע הודיע הקב"ה למרע"ה באומרו ויעבו' ה' על פני ויקרא ה' ה' אל רחום וחנון וכו'. וגם דוד הע"ה כיאר עוד ההקדמה הזאת במזמור ק"ג. באומרו יודיע דרכיו למשה לבני ישראל עלילותיו. רחום וחנון ה' ארך אפים ורב חסד וכו'. והחיל ואתו קרמי לידן:

ראוי לבאר לותם. ולחוי לדקדק כי בשלמא מ"ש יודיע דרכיו למשה לתי ספיר בעבור שהוא שלח מלת הקב"ה הודיעני נא את דרכיך. ובודאי שהקב"ה הודיעם לו כמ"ש פני ילכו והניחותי לך וכו'. המחנה בני ישראל עלילותיו לא השכחן שהודיעם עלילותיו. ואלא יתבאר סמיכו' רחום וחנון ה' וכו' מלי מירוח עתה והענין הוא שהנה פונת דוד הע"ה היא ליישב שאלת מרע"ה כמ"ש הודיעני נא את דרכיך מדוע נדיק וטוב לו. נדיק ורע לו. רשע ורע לו. רשע וטוב לו. רשע וטוב לו וזמם יודיע דרכיו למשה והשיב לו כי הכל תלוי כיד ישראל עצמם כפי עלילותם והיינו לבני ישראל עלילותיו. רומז לומר כבר הודיע דרכיו למשה למה נדיק וטוב לו. נדיק ורע לו וכו'. והטעם הוא תלוי בבני ישראל עצמם כיצד מתנהגים אם לוחוים מעשה לבותיהם בידיהם או אינם לוחוים כמ"ש אל נדיק וטוב לו נדיק בן נדיק. נדיק ורע לו נדיק בן רשע. רשע וטוב לו רשע בן נדיק. רשע ורע לו רשע בן רשע. והוחיל ואתא לידן כבאר לותי נדיק וטוב לו כפיותו נדיק בן נדיק. ונדיק ורע לו כפיותו נדיק בן רשע. והענין הוא כי מודע הוא שהאדם ליכו לוכל אל מזכות לבותיו והנרקות מעשה הוא הם נפוגים לבניו. ולכן נדיק בן נדיק טוב לו מלוכל מזכות לבותיו. ומם שעשה הוא נעון לבניו. ונדיק

ורע לו אין לו מצותיו כלום ולכן רע לו ומה שיעשה הוא מזומן ונפון לבניו לחדין . וכמו כן רשע וטוב לו לעפ"י שהוא רשע יש לו מזכות לחדין ולכן וטוב לו . ורשע ורע לו אין לו זכות לחדין לקבל מהם ובם משלו אין לו . והרי ב' יחדין טעם לחדבעה חלוקות הלו . וזמ"ם לבני ישראל עלילותיו כי זה תלוי כיד בני ישראל עצמם כפי עלילותם ומעשיהם שלהם ועל מצותיהם . ויהיה שיעור הכתוב יודיע דרכיו למשה הדרכים שמתנהג בהם . והגיד לו שהכל תלוי כיד ישראל עצמם כיצד מתנהגים . וזמ"ם לבני ישראל עלילותיו . לו ירצה כפי מעשיהם של ישראל למטה כך עלילותיו של הקב"ה למעלה . ואמר כי כנגד מרבעה דרכים הנ' . יש לו להקב"ה גם כן מרבע מדות המתנהג בהם כנגד מרבעה דרכים הנ' . והם הלו רחום וחנון ה' ארך אפים ורב חסד . והנה מתנהג הקב"ה במדת רחו"ם לנדיק כן נרא'ה לתת לו טוב יען כי הוכל משלו ומשל אבותיו . והדרך הזה הם רחמים פשוטים . וכמ"ש ורחמתי את אשר ארחם ומתנהג במדת חנו"ן לנדיק כן רשע וכמ"ש וחנתי את אשר אחון ואמרו חז"ל במתנת חנם נמי שאין לו . ובודאי הכוונה כוונת שאין לו תיכו כלל כי מהיכ'תיה לתת לו שום מתנה . אלא שאין לו זכות אבות שלו . לכן הוכל מאת האב הרחמיתי שהוא הקב"ה כמ"ש כנים לתם לה' אלהיכם . וכתיב כי אתה תאכינו . ושלו הוא נפון לעפ"כ . זכות אבות . הכל יש לו משלו . ורחמתי את אשר ארחם למי שיש לו ובם זכות אבות כאמור . ולהיות כי שתי מדות הלו מדברים בנדיק הפסיק הפסק במילת ה' . ואמר רחום וחנון ה' . והיינו מהי דקאמר קרא וחנותי לפי שאין לו . ורחמתי למי שיש לו . ואח"כ דיבר בשני מדות האחרות של רשע וטוב לו . ורשע ורע לו . וכנגד זה סזכיר שתי מדות האחרות . והם ארך אפים ורב חסד . וכנגד רשע ורע לו שהוא רשע ורע לו אמר ארך אפים . ואמרו חז"ל ארך אפים לך לרשעים שמא יחזרו בתשובה . או שיעמוד מהם זרע קדוש . וכזכות הבנים ניצולו האבות . וכנגד רשע וטוב לו שהוא רשע בן נדיק ואוכל מזכות אבותיו . אמר ורב חסד כמ"ש שומר הברית והחסד וכו' . וכמ"ש ושמר ה' אלהיך את הברי'ת ואת החסד אשר נשבע לאבותיך . ומסתת לתי שפיר מה שלח הזכיר דוד הע"ה מהל"ב מדות של רחמים וולתי הארבעה הלו בלבד . להיות כנגד הארבעה דרכים הנ' . והנה הוא עצמו נתקשה במה שאמר כי כשלמת החסד הנעשה עם הנדיקים שפיר דמי להמנם עם הרשעים קשה טובה . לכן אמר כי לין הקב"ה בא בטירוניא עם בריותיו ח"ו וזהו מ"ש לא לנצח יריב ולא לעולם יטור כמנהג הבן אדם . ואפשר לומר כי כנגד הנעה"ז אמר לא לנצח יריב . וכנגד הנע"ב אמר ולא לעולם יטור ועוד ירצה כי לעפ"י שאתה רואה שהקב"ה עושה דין בנדיקים בעה"ז לא לנצח יריב עם הנדיק עם הרשע בעה"ז ולא לעולם יטור לעה"ב כי לא לדין את הרשע ולא יחפוץ במות המת כי אם בשוב הרשע מדרכיו וחיה . ולכן לא כחטאינו עשה לנו ולא כעוונותינו גמל עלינו :

עוד ירצה פאומרו לא כחטאינו עשה לנו ולא כעוונותינו גמל עלינו . אלא מהכא מדה טובה על מדת הפרועונות כי בשבוה שמים על הארץ בנדיקים החסד על ירחין כמנה שהחסד מבין על הורחים כמו שהשמים זכים את הארץ במטר וזמשה וחסד ה' מעולם ועד עולם והם השמים והארץ החמנם בפשעים הרחיקם לנמרי מזרח ממערב שאין מקבילים זה לזה כן הרחיק ממנו את פשעינו . ואגב אמר הרחיק ממנו את פשעינו כנגד הנפ' אותנו מן החטאים ולא אמר הרחי' את פשעינו ממנו . ובהזכיר

שני מיני חטאים ועונות . ובם בחטאים אמר עשה וכעונות אמר גמל . ירמזו על שני מיני קטנות ועונות הנמצאים תדיר בבני אדם והם ביטול מצות עשה . ועשיית לאיון עבירות של לא תעשה . ונודע הוא כי ביטול מצות עשה נקראים בשם חטאות . ועשית לאיון עבירה של לא תעשה נקראים בשם עונות ולכן אמר הפסוק לא כחטאינו עשה לנו בם הוא מלעשות עמנו פובה . כמו שבם אנחנו נתעצלנו מלקיים מצותיו . ובם לא כעוונותינו שעוינו ועשינו בקום עשה במצות לא תעשה גמל עלינו ולא שילם לנו לת בגמולנו הרע . ולא די שלא כחטאינו עשה לנו כלמור אלא לגדלם הוסיף לעשות טובה עמנו והוא מומרו כי בשבוה שמים על הארץ נבר חסדו על ירחין וכודע כי השמים הם בבוהים מן הארץ ת"ק שנה כך נבר חסדו על ירחין ת"ק שנה ורמזו זה חז"ל במדר'כאומרם עץ החיים הוא מהלך ת"ק שנה וכו' . וברך הפסוק אתי שפיר שהם חתם מדות מהש"ד עד ופוד ואח"כ כולם בכללים בפסוד בקול וילקט יוסף את כל הכסף והם החמשה חסדים . ונותנם על מדת המלכו הנקראת לשה ירלת ה' היא תתהלל ולו נקראת כלה כל ה' וזהו מ"ש נבר חסדו על ירחין והם המסתופפים בצילה כי בצילה לנו חיים . דוק ותשבת שימת בחמי דקאמר על ירחין כלומר כל כך נתנבר החסד ממטה למעלה בבוהה שמים על הארץ . עוד ירצה בחופן אחר עם הקדמות הידועה שהחסד הוא הפך הירחה . וכפי זה יקשה לומרו נבר חסדו על ירחין וכפי זה הל"ל נבר חסדו על חסידין . לו יאמר נבר ירחתו על ירחין . אלמנם בחומרו בבוהה שמים על הארץ תירץ הקושיא . כלומר כפי הלמת השמים הם נבוהי'מן הארץ ת"ק שנה וזו'תיהם לוים שוות בבודל וכפי זה לא היה להם לשמים לפרסם את הארץ ועכ"ז מניעו שאין הארץ חוה הלא מחשמים . וכמ"ש כי כאשר ירד הגשם'והשלג מן השמים ושמה לא ישוב כי אם הרוה את הארץ והולידה והצמיחה וכו' . ועושים הפך מטבעם שלמיתי . כמו כן עשה הקב"ה להיות נובר חסדו הפשוט במדת הרחמים . על ירחין והם מדת הדין הקשה וזהו בם בדול ופלא עשום מרחמי הקב"ה . עוד ירצה שהנה כודע מ"ם בפ' ואתחנן וידעת כי ה' אלהיך הוא האלהים הפל הנאמן שומר הברית והחסד לאהביו ולשומרי מצותיו לאלף דור . ודוק מש"ה לאוהביו מאהבה הוא לאלף דור . שלמנם לירחים מחמת ירחה אין להם אלא חמש מאות דור בלבד כמספר שנים שמן השמים לארץ והשמה כי בבוהה שמי' על הארץ שהם ת"ק שנה נבר חסדו על ירחין ולא על אהוביו שהם אלף . וכל זה הוא בקום עשה לטובה בשוב ועשה טוב . שלמנם בשוב סור ורע אמר כרחוק מזרח ממערב הרחיק ממנו את פשעינו והוא ריחוק נמור שאין רואים זה את זה ומאחר שהם מרוחקים כשיעור ריחוק מזרח ממערב בודאי אם כן כרחה דכרחקן מכל וכל לנמרי . וכן פירש הנאון הר"ן ע"ש ואמר אם כן אינם בעולם רצונו לומר מה שאמרנו שנשתלקו לנמרי . ועוד הוסיף מפך באומרו הרחיק ממנו את פשעינו ולא אמר הרחיק פשעינו ממנו . והענין הוא שפתח לנו פתח של תשובה וטיהר לוינו ושם ירחתו תקוערה בלבנו להרחיק לותנו מן פשעינו ומן החטאים ומן הפשעים שהיינו עושים עד עתה . וכודאי שמעשה כזה הינו אלא בעבור שאהב לותנו להבה עזה וברחם אב על בנים ריחם ה' על ירחין ומכל שכן על לוהביו . עוד מכל לומר שהירא מחמת להבה שכרו הוא יותר גדול מהלוהב מחמת להבה וכמ"ש לאברי לוש ירא את ה' וכו' . וזמ"ם רחם ה' על ירחין . ותשובה לכל

המדבר בענין הזה הוא ידע יצרנו הרע וכמ"ש ולשר הרעותי. ועוד אמר הכתוב כי יצר לב האדם רע מנעוריו וכו' וז"מ כי הוא יודע יצרנו מתחילת הבריאה. וגם זכור כי עפר אנחנו בסו"ה וכו' לכן ממעון קדשו הסתיר עלינו שלא להעניש לותכו ולמלטנו מיד כי הפודה שלא הוא בעצמו גבר חסדו עלינו וירחמנו:

עוד יתפה בחומרו כרחם אב על בנים ריחם' על יראיו עם מאמרם חז"ל במדרש רבה וז"ל בפרד ויצלח פ' ע"ח והוא עבר לפניהם הס"ה כרחם אב על בנים תני ר' חייא כרחמן שבאכזרות ואיזה הוא רחמן שבאכזרות. ר' יהודה אומר זה אלכרחם. אמר אלכרחם כלילה לך מעשות פדבר הזה. ר' לוי אמר יעקב והוא עבר לפניהם. אמר טב דיבע בי ולא כהון עכל"ל:

וראוי לדקדק במאמר הזה תחילה מאי קמיה להו לחז"ל בפסוק והוא עבר לפניהם. שאמר הס"ה כרחם אב על בנים. ועוד רצו לדקדק כמאי פליגי ר' יהודה ור' לוי. שר' יהודה אומר זה אלכרחם. ור' לוי אומר זה יעקב. ועוד רצו לדקדק בחימת אחת מתרויהון באלכרחם וביעקב. ועוד רצו לדקדק כי בשלמת האומר זה אלכרחם ניחא. האומנם האומר זה יעקב קשה שהוא מכריע את הדבר מעצמו. ועיקר הדרשה היתה ביעקב:

והנלע"ד לפרש הוא. שבעל המאמר ע"ה הוקשה לו במעשה הזה מעשה יעקב דקשיא מיניה וביה. כי הנה בהיות ממנו את השפחות ואת ילדיהן ראשונה. ואת לאה וילדיה אחרונים. ואת רחל ואת יוסף אחרונים. הוא ראוי שאחרון אחרון אהוב. וכמ"ש הוא למעלה שם יבא עשו אל המחנה האחת והכתוב והיה המחנה הנשאר לפלטה. ובאר ברש במיעוטו. וכפי זה היה לו להשאר יעקב לאחר כל המחנות בעבור שלא יהיה נכבה מנפשו ושמא תעלה חמתו על אחיו כמ שעתה בפתע פתאום והיה מכבה את נר ישראל ולא קיים קרא וחכם בחאור יאבחנה. וכפרט שעיקר השנאה היה עמו ולא עם בניו. ולכן קשה טובא המעשה הזה שעשה והוא עבר לפניהם:

ולכן אמר בעל המאמר הס"ה כרחם אב על בנים. כלומר הנה הפסוק הזה מתרץ את הראוי כי לעפ"י שהיו לאיש נכבד מנפשו כני מילי כנגד הרחוקים. או כנגד ממונו וביונה. האומנם כנגה בניו היו כן אלא כרחם אב על בנים. ומדקאמר קרא בפעיותם כרחם אב על בנים ריחם ה' על יראיו שמא מיכה מראה דעלמא הכי הוי. ולכן לא תקשי לך עשה יעקב המעשה הזה והוא עבר לפניהם. ואחר ר' חייא הוחיל ואתא קרא הדין לידן לראוי לדקדק כו דהכי הוה ליה קרא למימר כרחם אבות על בנים. או יאמר כרחם אב על כן. האומנם כאומרו כרחם אב בלשון יחיד. על בנים לשון רבים לא אתי שפיר. ועוד רצו לדקדק כו שהכי הל"ל כרחם אב על בניו. ואתי על בנים דקאמר:

ולכן תני ר' חייא מהקאמר קרא אב בפתח ולא פירש מי הוא. וגם לא אמר בלשון רבים אלא אב פתח שמע מינה שבין קרוין אבות אלא בפתח וגם הוא כרחמן שבאבות. ולהיות שאין קרוין אבות אלא בפשט. לכן לא אמר אב על בניו אלא על בנים פתח כלומר רמוז לומר על אב אחד מן השלשה אבות המוזכרים שפתח אלכרחם יצחק ויעקב. שכל ישראל בכללותם הם נקראים בנים שלהם:

והנה להיות אר' חייא ישב הפסו' היטב האומנם עדין הנים הדבר בפתח על היות אב מהם משתעי

קרא. לכן בחלקן בענין זה. ר' יהודה. ור' לוי. והנה ליצחק אע"ה דל מסבת שאין מדתו מדת הרחמנות שלא מדת הדין הגמורים. נשאלו לאברהם ויעקב. ר' יהודה אמר זה לאברהם שמדתו מדת החסד וגם שלא נמצא רחמן כמוהו בחפות. שאמר אלילה לך מעשות כדבר הזה והמית הצדיק כרשע כלפי מעלה כלומרו חולין הוא לך כמ"ש חז"ל. ואמר כדבר הזה לא דק ולא רכותה. והוסיל ואתא לידן דלוי לדקדק מ"ש חז"ל לא דק ולא רכותה. האמנם העניין הוא שאמר לאברהם לפני הקב"ה אלילה לך חולין הוא לך מעשות כדבר הזה ולא אמר כדבר הזה לא דק ולא רכותה וביותר מה שהשונה היה להמי' נדיק עם רשע שניהם יחד וזה לא יתכן. אלא דרכך הוא לו ליקח הרשע ולהניח הנדיק כמו שעשית בדור המבול והכלת את כל. או ליקח את הנדיק ולהניח את הרשע כמו שעשית בימי דור הפלגה. ולכן עשית בפעם הזאת מקומות שמוטל נדיק אחד מן הדור ומכפר על הדור האומנם להמית נדיק עם רשע אלילה לך ודכותה היא לעשו' שניהם במיתה אחת שעושה עבירה קלה ועבירה חמורה הם כנדיק כרשע בשני כפין כלומר כמות זה כן מות זה ודאי בפעם שניה אלילה לך השופט כל הארץ לא יעשה משפט בסדו' לעפ"י שהם רשעי' ונכ"ל אתה תעשה כדרכך. והנה הם היה הדיבו' הזה על לבבו לא היה כל כך שפת יתר האומנם בהיות הדיבו' הזה על לשון סדום הרחוקים ממנו מ"ו היה מן הראוי להעצם. ובדרות הקב"ה לבבו הטוב ומדתו שהיא מדת הרחמנות והחסד וכפי זה שמלבד שלא העניש על מה שאמר לאברהם קיבל שכר על דבריו. והשתא אתי שפיר לדברי ר' יהודה מש"ה כרחם אב שהוא יחודי וגם בהיותו על בניו שהם כלשון הנים שהם כלומר על בניו שלא היה מן הראוי להעצם. והשתא אתי שפיר מש"ה כרחם אב שהוא אחד מן הרחוקים שיהיה נכון ומכוון שלו שמידתו היא כך להיותו מרחם על מי שיהיה וכלומר המוכן ישרה השפע על בלתי מוכן. כן ממש ריחם ה' שהוא מדת החסד והרחמנות לפילגש על יראיו ושם הפלגש מסטרת הדיבור הנקראת יראה. ולכן לא אמר קרא ריחם ה' על הסובבין. אלא על הסידין שלא על יראיו לעפ"י שבאים ממדת הדין והירוא עכ"ל מרחם עליהם. ומכל שכן על הסובבין והרי נתיישב הפסוק כפי דברי ר' יהודה ע"ה ור' לוי לא סבר שם"ם אלכרחם אע"ה אלילה לך הוא דרך רחמנות אלא דרך תפילה בלבד. בעבור שהקב"ה הקדים לו בלמוד וה' אמר המכסה אני מאברהם אשר אני עושה וגו'. לכן הוצרך לשחת ולתת עם הקב"ה על הנדון הזה חולי עדין לא נתמלאת סאתם וכו'. ולהיות שמת מ"ו מתוך כך לא ישר בעיני אלכרחם המעשה הזה לכן אמר הפסוק אחר זה כי ידעתיו למען וגו'. כלומר אין זה פחד שמא לא ישר בעיני בעבור כי ידעתיו וגו' לעשות צדקה ומשפט והלו הסרומים הם רחוקי' מהצדקה ומשפט כי ידעתי ואבין לא החזיקה ומשפט רחק משם לכן אין ראוי להסתיר העניין ממנו. ועכ"ל אין זה מדת רחמנות אלא דין גמור. ולכן אמר זה יעקב בעבור שהרחמנו' האמיתי הוא יעקב אע"ה שמדתו מדת הרחמים וגם שם שמת נפשו בעפור בניו והוא עבר לפניהם ואמר מוטב דיבע בי ולא כהון. ואמר קרא על בנים ולא על בניו לרמוז על בנים רבים הבאים מנשים לחבעה והיו כהם בני הלמות ובני השפחות וכבר היה יכול לעשות פסרה אחת לשים בני השפחות ברחשונה והוא בחמצע. ואח"כ בני הגבירות. ולא עשה כן אלא והוא עבר לפניהם לפני כולם והשברה למות נפשו בעפיל

כללות כל הכתוב וזה יורה שהיה רחמן גדול מכל האבות
שבן לאברהם מדתו מדת החסד. ויצחק מדת הגבורה
ויעקב מדת הרחמים ומדקאמר קרא לשבט לוי כרחם אב על
בנים ריחם ה' על יראיו ושם עיקר מרחמנות הוא שהוא
מיכה שפיר עבד יעקב במה שעבר לפניהם ולא לתרעין
שהכתוב עצמו למקום שכתב ולאו שפיר קאבד אלא כהונן
וכשורת עשק. הלום לדבר שכב יכול הקב"ה עושה
כמעשה הנדיק הזה ואומר הפסוק כרחם אב על בנים ריחם
ה' על יראיו. כלומר לעשו שהם מסטרא דהיכא
ולא מסטרא דלהלבא עכ"ז מדת רחמנותו הגדולה גוברת
על הכל:

והנה כל ההקדמה הזאת היא לרמוז בהפטרה שלנו
בדברי הכתוב האחרון מלאכי ע"ה. והוא
אומרו משא דבר ה' אל ישראל ביד מלאכי. להבתי אתכם
אמר ה' ואמרתם במה אהבתנו הלא אח עשו ליעקב נאם
ה' ואהב את יעקב וכו'. הרי מפורש בהדיא הכתוב
שאהבה הוא דירש שאהב הק"ב את ישראל כאמור. והוא אל
ואתו קראי לידן:

ראוי למה לבא עד בית גמוש. ותחילה נדקדק בפל
משא דבר ה'. ונם למה היה המשא הזה
בלשון כבד משא ודבר. ואגב נדקדק אומרו ביד
מלאכי:

והענין יובן כי הנה מודע שמלאכי הוא שוף לכל
הנביאים כמ"ש ז"ל ואית מאן דאמר זה
מהכי. ואית מאן דאמר זה עזרא הכל מודים שלא קם
עוד ככיא בישראל לאחריו. ולכן בסוף נבואתו אמר זכרו
תורת משה עבדי בעבור היותו חותם כל הנביאים ואמר
שמאחריו לא יקום עוד נביא וזלתי ישתמשו על יד אליה
הנביא ז"ל וזהו מ"ש הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא וכו'
ובלע"ז נאמר שלדברי האומר זה עזרא רצונו לומר שאעפ"י
שהוא חידש כמה תקנות וכמה גזרות כמו שאמרו חז"ל עזרא
תיקן להם לישראל וכו'. ונם בימיו היתה הביאה שביה
לישראל בארץ כמודע. ע"כ אמר עיקר הכל הוא נבואתו
של מרע"ה וכל תקנותיו וכמשכים מכלל דבריו וחין לשמות
מדבריו כלום וזמ"ש וכרו תורת משה עבדי ניויתי אותו
בחורב חקים ומשפטים נדיקים וכל תקנותיהם הם כפי הזמן
הזה. ולדברי האומר זה מרדכי יהיה לכוון מה שכתב
במגילה ומאמר מסתר קיס דברי הפורים הללה ובכתב
בספר ובמקום אחר פירשו כי מה שכתב מרע"ה בתורה
ואמר כתוב זאת זכרון בספר הנה מילת בספר ההיא היתה
סיבה שיכלו ב"ה בימי מרדכי לאחדם את המגילה ולעשות
אותה כתורתם של תורה שנמה לכן אמר וכרו תורת משה
עבדי כי הוא רמוז כל מה שחידשו וכרשותו עשיו וגזירות
שהוא היה חותם הנביאים דיבר עם ישראל קשות במשא
הכה. ודיבור קשה. ואמר לישראל שהנבואה הזאת
היתה מופקדת בידו ממעמד הר סיני כמ"ש שניאיה הנביא
מעת היותה שם אני ועתה ה' שלחני ובזה וכן אמר הכתוב
ביד מלאכי מופקדת הנבואה הזאת ולכן אין להתעורם על
הנבואה הזאת וכמעט היה ראוי לה שיהיה הלזיון שאמר
מרע"ה בעת פטירתו שים לב היה והוא ויהיה
לזה כמפה בנבואה הזאת. והתחיל ואמר להבתי אתכם
אמר ה'. בלשונות שלשה של רומיים בתה"כ
בתורה. בשם הוה מדת הרחמים: כלומר כל
מה שהני עושה עמכם אינו אלא בעבור שהני אוהב אתכם
ואעפ"י שאתם אוהבים אותי כמו שהני אוהב אתכם.
ואיתי אומר לכם שהני אוהב אתכם בשם הוה
שהוא

מיניה תורפה התחתם בזמן דנפיק מיניה חורבה אין הכן יורם את לחבין ויכולים כ"ך לבזור בזרה ולעקור את דין התור' וזכור דין זה גם כן בדברי הרמב"ם ז"ל בהלכות מחלות סוף פרק שמי ז"ל ישראל שהמיר יורם את קרובין הישראלים כשהיה . ואם רצו כ"ך לחבר את ממונו ולקנסו שלא ירם כדי שלא לחזק את ידיהם הרשות בידם . והנה עשו מומר היה כבודע מדברי חז"ל . לפן הק"בה תמר ואשים את הרין שמתה והם הורין שלא נקרא בשם בן כלל . ודבר זה נרמז בדברי חז"ל מפורש :

בילקוט כפ' וישלח יעקב וז"ל הש"ר יופר עון לחבותין וחטאת לחמו חל תמח . וכי לחבותין של עשו רשעים היו . נדיקים היו . יצחק חבינו . לחברם וזקנו . שלא שחטו על לחבותין לחברם גרע חמם שנים משנותין . יצחק כהו עיניו . רבקה מתה והניחו מטתה בלילה . חמרי מלן יעקב קומה . יצחק כהו עיניו . יעקב בכית לכן יפוק רשיעא קומה דיימרון ליטי כיוצא דהכרין ליעקב מטתה בלילה לף הכת וב לף פירסם מיתתה חלף מן הגר ויקרא שמו חלוץ בכות . עכ"ל . הרי מפורש בדברי חז"ל שהוא לא כיבד את הורין חלא לדרכה הוא היה גרמה שיתבזו על ידו . לכן גם הוא ליכן מתיהם לחריהם וליכו יורש לותם כלל חלא כפסקה ירושתו . ואפילו מבניו כפסקה וז"ש ואת נחלתו והם הבנים כמש"ה הנה נחלת ה' בנים גם מהם כפסקה ולא נתיחסו כלל לחרי יצחק כמש"ה כי ביצחק יקרא לך זרע ואמרו חז"ל ביצחק ולא כל יצחק . כי בד"א שהבן של המומר יורש את זקנו בזמן שהבן הולך בדרך זקנו התמים אם גם הבן ליכו הולך בדרך זקנו כפסקה הירושה גם ממנו . וכן בדקדק הרמב"ם ז"ל בסוף הדין הנ' ז"ל ואם יש לו בנים בישראל גם מהם תיפסק הנחלה . ועשו לא הוא ולא זרעו בישראל לכן ואת נחלתו לתמות מדבר :

עוד ירמוז ואת נחלתו לתמות מדבר למה שהפסיל בכורתו מפני הדיבור שדיבר ואמר הנה אנכי הולך למות ולמה זה לי בכורה . וזהו ואת נחלתו ממש וזהו חלק הבכורה . והואיל ואתה לירן המעשה הזה רחוי להתיחס בעניין הזה כיצד יתכן שכל כך היה עשו קל הדעת למכור בכורתו בקערת עדשים לחת :

האמנם שמעתי מן הרשומים ז"ל מרגלית לחת והוא מפתח של והב חל כל חשר תכתר כע"ה . והעניין הוא שבזמן שגדל יעשו ושמע בבואה של שם ש אמר לרבקה לחו שני גוים בבטנך וכן היה . ואני לחומים ממעיך ממש יפרדו וכן היה . חם כן סוף הפסוק החומר ורב יעבוד צעיר מוכרח הוא שיתקיים . לכן חמר הנה לחי שהוא הרב מוכרח הוא לעבוד לצעיר שהוא יעקב . ולכן חמר הנה לחכי הולך למות וטוב מותי מחיי והיותי מוכרח לעבוד את יעקב לחי והוא הצעיר לכן בתחכם בערמה למכור את בכורתו וחמר בלבו חמכור לחי את בכורתי ליעקב ויהיה הוא הרב ולחי הצעיר ויהיה הן מוכרח שהוא יעבוד לותי . ובהקדמה הזאת לחכיהם מה שחמר לו הק"בה הנה קטן בתיך בגוים כוי לתם תלד וקשה טובא כי לפי' החמת הוא הגדול והא הקטן החמנם עם החמור לתי שפיר עם היותו מבינים תחילת הפסוקים בחומרם חזון עובדים כם חמר לדני חלהים בשני מידות הדין לחדום שמועה שמענו מלת ה' כי נגזר דינו בבית דין של מעלה . וגם למטה ופיר בגוים קומה ונעלה עליה למלחמה . ואם תחמר הלא היה רבתי בגוים שרתי במדינות ואיכה נוכל לה . לכן חמר עוד הנה קטן בתיך בגוים . ודאוי לדקדק מילת בתיך למען שהקב"ה נתנו והל"ל הנה קטן לתם בגוים . החמנם בחומרן בתיך ירמוז החמת שגדול הייתה בתחילה . החמנם חש"כ קטן בתיך בגוים . וידעה שהנה בעת הלידה עשיתי חות הגדול ויעקב הקטן כי כן חמר הפסוק ויצח הרחשון חדמוני וכן' וחחרי כן יצח לחיו וכו' . וחש"כ ודון לכך השיחך כדי שיעקב יעבוד חותך למכור לת בכורתך ולהעשות לתם קטן ויעקב גדול . ולכן גם לחי חקיים לת דבריך ולכן הנה קטן בתיך בגוים . וגם לחי חוסיף משלי חופך לכוות חותך כיניסם בעבור המעשה הזה שעשית וזהו מש"ה כוי לתם מלוד ולכן לם תגביה כנשר וכו' מעם חוריך כחוס ס' . מי שחמר ורב יעבור צעיר כפשטו . וכל זה גרם לך כי ודון לכך השיחך וכו' . ובהקדמה הזאת לחי חכין דברי עשו שחמר ליעקב כומן שהקדים לו המנחה ולון דברין טפלים מכלי מלח . ויחמר עשו יש לי רב לחי יהי לך חשר לך . ולא נעלם מה שחמרו חז"ל מכאן שהודה לו עתה על הברכה והבכורה שהכל ענין חחד בחילופי לתוון כמו שחמרו חז"ל ב"ם חוסר זהו כפי דרך חז"ל . החמנם עם מ"ש למעלה לתי שפיר שחמר עשו כיצד יכול לחי לקבל מנחה מידיך מלחר שיש לי רב עלי ובמש"ה ורב יעבור לצעיר ומלחר שתתם הרב הבכור ולחי הצעיר לחר שמכרתי הבכורה . לא לקבל מנחה מידיך ומש שחיתי לחי מחויב לשרת לותך ולהקדים פניך במנחה לתם מקדים פני ולכן לפחות נעשה פשרה שהיה שניהו שוים בגדולה ולא תתגדל לתם עלי ולא לחי עליך וזמ"ש לחי בלשון לחוש שניהו יחד . שלי שלך ושלך שלך . וזהו מ"ש לחי יהי לך חשר לך ושלך שלך . ושלי שלי . השיב לו יעקב חל כח חם מנחתי חן בעיניך ולקחת מנחתי מידי כלומר החמת הוא שקניתי ממך הבכורה ולחי נעשתי לך רב ולתם נעשת לי לצעיר . החמנם התכלי הוא לא היה בעהז" חלא בע"הב וזמ"ש חל כח בעהז" . ואם היה הנח לשון בקשה הכי הל"ל כח חם מנחתי חן בעיניך ולקחת מידי וכו' . החמנם בהתחילו בלשון חל כח ירמה חל כח יהיה כדבריך לחיות לחני הרב ולתם הצעיר בעהז" . חלא בעהז" ולקחת מנחתי מידי ולחי חעבוד לותך וכו' ויעבוד כח בעהז" לדוכי לפני עבדו . ולחי לתחכלה לחטו" וירמון לחטי בבמוטריח ע"ש כלומר בשבעים ולחד מהסדרין בעהז" בדין התורה לרגל המלחכה של התורה בעהז" ולקבול כל היסורין של התורה והיסורין של שעבוד מלכיו כב"ר בגזר עד חשר יבואו הילדים שהם שני המשיחים משיח בן לפרים ומשיח בן דוד . עד חשר לבח חל לדוכי שעיקים כמש"ה ועלו מושיעים בהר ציון כו' ולו תהיה לתם הצעיר ולחי הרב והיתם לי' המלוכה וזהו מש"ה ולת נחלתו והיא הבכורה שהיתה מעת בריאת העולם שהעבודה בבכורו' לתמות מדבר לתר עוד כי תלמר לדום רושמו וכשוב וכבוש חרבות וכו' :

ורצה כי תלמר לדום לחרי רלותינו כי רושמו לבחרי וכל הפתחים של טובה נעשלו לפניו . ותמה זכות לבות וזכות בנים בגרע . והבכורה נמכרה לם כן נמר לפניו בלח' לם בזיתיו לשוב בתשובה לפני הק"בה וגדולה תשובה שמקרעת גזר דינו של לדם מעלן מיכנהו בן יהויקים מלך יהודה . ולכן ושוב בתשובה חלמה על כל מה שעשיו ומהיום והילך כוסיף לומן לעשות מצות ומעשים טובים ולבנות בית המקדש שהחרבנו והא לומרם וכבנה חרבות ולות' הסרים שעשו שמתם בעיניהו כדרכתיב ושלים לת הרין שמתם ושוב ובנה חרבות . כה לתר ה' נבלות חלמי בבלות ישראל תתם יבנו ולחי להדום ולין מרפח לבברם . וכמש"ה ולח יהיה שריד לבני עשו . וכל דוליפס יכירום וקללו להם בשם נבול רשעתם כלומר

מושב הקליפה הנקראים בשם מלכות הרשעה מתחילתם
ולכן והעם אשר זעם ה' עד עולם:

חזר הק"כה ואמר ישראל ועוד זאת לעשה עמכם
כם לאחר כמו שעשיתי לאבותיכם על הים כמו
שביארנו בפסוק ולא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים כלומר
לא הי' לוקח הק"כה בחמש עדין כי לא היו מתנחמים ישראל
עדין מהשעבוד שנשתעבדו בהם המצרי' עד שרצו לותם מתי'
על שפת הים וכל לאחד מישראל היה מכיר את הנוגש שלו ואז
ויאמינו בה'. ואז אומרו וירא ישראל את מצרים מת על
שפת הים וכו' ויאמינו בה' ובמשה עבדו. וכמו כן עתה
בחדוש ועיניכם תראינה במפלתם. ואתם תאמרו שירה
על מפלתם כמו שאמרתם במצרים על הים ואז אומרו
ואתם תאמרו יגדל ה' שאין משרים שביארנו הלא על ישראל
בלבד כמו שהתפלל מרע"ה ואמר ונפלינו אני ועמך וכו'.
וביקש שלא תשרה שכינה על אומות העולם וזמ"ש ואתם
תאמרו יגדל ה' מעל לגבול ישראל ולא באומות העולם:

עוד ירמוז רמז קטן באומרו מעל כלומר מעלה מעלה
לגבול ישראל כי הנה מודע כי התשובה נקראת
בשם ע"ל כמ"ש כאשר הבר סוקם על ואמרו חזל שהקיש
עולה של תשובה. והנה לדעתי אומרו ונשוב בתשובה וכו'
ומשיבים להם ישראל שהתשובה היתה מועלת להם הלא
מע"ל שהיה התשובה היה לגבול ישראל ולא לאומות העולם
ולא מציאו תשובה לי"ה הלא בהכעסי ניכוה וכיוצא בהם שלא
כשתעבדו בישראל התמכם האומה לשר כשתעבדו בישראל
אין מועיל להם תשובה וכן כח לזסרתו היה מיתתו ואין צריך
התרלה. ובהקדמה הזאת לפי מותן טוב טעם למה
שאמרו חזל כי בכל עבירות שבתורה אין הק"כה מעניש על
המחשבה ועלתי בעל כלבב: שבאמר למען תפוח את
בית ישראל בלבם. והענין הוא כי המודם בעל כחש ב הכופר בכל התורה כולה. ובהיותו כופר בתורה
יצא מכללות ישראל ובכם לכללות כל האומות. ומציאו
שכל האומות נענשים אף על המחשבה ולא התרלה וכמו
שאמר המקום תבא כל רשעתם לפניך ושית אף המחשבה
ועולל למו כאשר עוללת לי על כל פשעי והיא מחשבת הע"ז
שעולם על כל הפשעים. ולכן בהיותו מחשב במחשבת ע"ז
תכף נענש עליה בלי התרית ובלי מעשה חזרו להקדמתינו
שישראל לומדים להם שאין התשו' מתקבלת הלא בבני ישראל
בלבד ובשאר האומות שלא נשתעבדו בישראל אבל לא בבני
עמו וזהו מ"ש ואתם תאמרו יגדל ה' מעל לגבול ישראל:

וחנה לאחר שהשלים הק"כה את ויכוחו עם ישראל
ותשובתו להם על מה שאמרו במה נתבחנו
לן להתחיל להוכיח לותם על מה שחטאו לפניו בכל מה
דלישתר והוא לומרו להם בן יכבד אב ועבד אדוניו וכו' כמו
שאמריכו חזל בביאור הענין. וסוד הענין הוא שהוכיח
לותם שבן יכבד אב והוא עשו כמ"ש חזל במדרש שבזמן
שהיה משמש את אביו היה משמש בבגדים הנאים כמ"ש
ותקח רבקה את בגדי עשו בנה החמודות אשר אתה בבית
שהיה מצרת בהם את אביו ולכן זכה להקרא בשם בן על
שהיה מכבד את אביו כראוי ועוד שהיה בן מהם ליעקב
ולרבקה: החמכם ועבד אדוניו הוא ישמעאל שהיה בן
החמה הגר שפחת שרה והוא ביכה את אביו כמו שכתוב
בעקידה' שליעזר שביארם את תפלתו שהתפלל בעבור
ביבדה את אביו בלבתו למדבר אצל באר שמעאל ומצאת
שם כי תדרשנו. ועוד ביבד את אביו בעת מיתתו
מקדקדו של מדבר הא לגמול חסד ולקבור את אביו. ובש
הביבד יעקב הא לגמול לאחיו הקטן לפניו כדכתיב ויקברו אותו
וישמעאל בניו: ולכן אמר בן יכבד אב ועבד אדוניו וכו'

עוד ירמוז למה שאמרו חזל ביום ר"ה לא כבנים לא
כעבדים. ומש ביארנו שנמצאים בישראל שתי
בחיות זכת אחת נקראים בנים. וכת אחת נקראים
עבדים. וזהו מ"ש ולא אב אני איה כבודי. ולא
אדונים אני איה מוראי וכו'. ולכן ועתה חזרו בתשובה
ואלו לא פני אל וייחנכו וכו'. חזרו להקדמתינו שהק"כה
אהב את ישראל לאהבה גדולה וריחם אותם כריחם אב על
בניו ריחם ה' על ירחין. וכמו שאמרנו למעלה במאמר
ברחמן שבאבות מר בדחיתים ומר בדחיתים. ומכל
לתוך הפלוס ולומר שפלפתם יחד חשובים כאחד. והענין
הזה נרמז גם כן במאמר שפנענו פתח עיניים כלומרו
ר"ל עשרת וקנים בני בנים. והלא תולדות יצחק בן
לברהם לברהם נקרא לברהם וכו' הרי שהאבות נשתתפו
בשמותם להרלות שפלפתם חשובים כאחד. והנה המאמר
הזה לומר דורשני:

וראוי לדקדק בו תחילה כלומרו ר"ל עשרת זקנים
בני בנים והביא הפסוק ולא ביאר אותו כלל.
הלא תכף סביא פסוק הפרשה והלא תולדות יצחק בן
לברהם. ונסב לדעתי לחלת באומרו לברהם נקרא
לברהם וכו'. ועוד ראוי לדקדק כי התפורפמות ליכם
בריכות רליס. לכן קשה יתור לומרו לברהם נקרא לברהם
כי מקרא הלא הוא ולא בריכה למימר. ובשלמא מ"ש
יצחק נקרא לברהם הוא חידוש. החמכם לברהם נקרא
לברהם. וכמו כן לומרו יעקב נקרא שמו ישראל לא
לצטריך למימר. ולפב נדקדק דקדוק שוב בשלשה הלכות
למה לא נקרא כל לאחד בשם לברהם כמו שלברהם נקרא
ישראל ולא בן יעקב ולא יצחק. ולפב יותן טעם לדעתי
הלזו מלי לביפת לנו בשם. וביוצד נדעת כל הדרשים
הזולת בפסוק הפרשה:

והביאור ירמה כי הנה בעל המאמר דקדק בפסוק
לברהם הוליד את יצחק יצחק הוליד לחר
שאמר והלא תולדות יצחק בן לברהם. ותתבדל הקו שיש
כי הבר בפרשיות הקודמות פאמר שלברהם הוליד את יצחק
לם כן כוליה קרא הוא מיותר לגמרי. ולכן בשיטה הזו
הולכים כל החכמים זל. וכל לאחד ישב הפסוק כפי
סברתו. החמכם בעל המאמר שלנו הולך בסברת לחרת
ולכן פתח דברין לאמר ר"ל עשרת וקנים בני בנים וכו'
והנה בפסוק הזה יתישב פסוק של הפרש' כהיותנו מדקדקי'
בו שיהו סבין עשרת לתפארת. ועוד כי הכי הל"ל
ותפארת בני בנים לבותם לו וקנים כמו שאמר בדרשתינו
הפסוק עשרת וקנים בני בנים:

וחנה קודם שנבא אל ביאור הפסוק הזה נדיך
להקדים הקדמה לחת דבת הערך עם מ"ש
חזל שהעולם הזה דומה לע"ש והעולם הבא דומה לשבת.
ולכן מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת ולבן האדם לעתיד
יולד בעת"ז כדי להכין זודים לעה"ב. ומש בהולי יקרה
מקרה ח"ו שלא יתקיים האדם זודים בעת"ז לבוא לעולם הבא
ויצטרכים שם לו קבת תיקון ליכנס מעשרת האדם
קרובים שלו ומש הפניים המוכים לאבותם בסוד ברא כרעא
דאבוה לאו דווקא הפניים בלבד אלא אפילו בני בנים וכמ"ש
זל בני בנים הרי הם כבנים ולא יותר שהרי אפלוג דרי.
ומש מ"ו וכמוכב בם מזה. עדין יש לו תיקון קבת לאכול
משולחן אביו ויהיה בכלל בנים הניוונים על שולחן אביהם
וסמוכים על שולחנו וקבטנים דמו לבל מיליהו ואביו דיוקן
ולא אבי אביו והנה הזוכה מחמת בניו ובני בניו יקראו
בקרוי עטרת זהב גדולה. החמכם האוכל מזבות חבותיו
בקרוי עטרת תפארת בלבד ולא עטרת תמם:

והנה בהקדמה הזאת תבוא על המבוון שלנו
כי הנה לאברהם אע"ה לא נתנבא שיתחתן עלינו עקב
לפי שמע אברהם בקולנו ואמרו חז"ל בן שלש שנים הכיר
אברהם את בוראו ׃ עכ"ז להיותו בקרוב חבוש בכות
התמורין בידו על במרוך לא הספיק ובותו לעמוד לו ובפרט
שהמעשה הזה עדיין היה בימי בחרותו ולא נתגלגלת סחת
זכיותיו לכן נתבקש לו זכות יעקב בן בנו ׃ ומה שנתבקש
לו זכות יעקב בן בנו ולא זכות יצחק הנדיק הטעם הזה
בעבור שעשו הרשע יצא מיצחק ועשו היה עובד ע"ז בנודע ׃
ואברהם לא הושלך בכבשן האש אלא בעבור העז שלו תרח
מהיו ׃ לכן לא הניח עלינו אלא זכות יעקב בן בנו
ומטעם זה גם בן לא הספיק זכות של אברהם לעצמו בעבור
שיצא גם כן מעשו שעובד ע"ז ואם תאמר וכי
מוסכם הוא אצל רז"ל שאין הקב"ה דן את האדם על מה
שעתיד לעשות אלא במה שהוא עשו ׃ וכיצד הקב"ה זכר
מה שעתיד לעשות בעשו ושמעתל שיעבדו עז ׃ ובפרט
שכשמעתל עצמו נאמר הפסוק הזה ויש לומר כמה דברים
לתוביס שאין הקב"ה ודבר על מה שעתיד להיות ׃ בזמן
שרופא להעגים וכן אמרו חז"ל הקב"ה מעגים על העתיד
אלא במאי הוא אמר ׃ התחנם כדי להניח שאני ואין הקב"ה
מוקף על העתידות ׃ ובגדון דידן באברהם לא"ה היה
שהגין כדי להניחו מכבשן האש ולכן נקט את העתידות
בעשו ושמעתל כתמר ׃ עוד ירגה קדוב אל תבו' במ"ש
אל חין הקב"ה דן את האדם אלא לפי מעשיו רוצה לומר את
האדם עצמו מאחר דעובדא חין מעשה אלא באמר
הוא שם ׃ התחנם לאחרים בעבורן כמו לאברהם בעבור
ישמעתל ודאי שרוצה הקב"ה מה שעתיד להיות ואם יגיע
מזרעו פסולת אפילו אחר כמה דורות בודאי שהקב"ה נוקפה
מה שעתיד להיות ולכן באברהם נזכר ישמעתל
עשו וכיוצא באברהם האלו ׃ היוק מתם"ה ויפן הם וכם
וירא כי אין איש ותמרו חז"ל בפה לפחות אם יגיע ממנו זרע
טוב כדי להניל אותו ולא רצה ׃ וכן בתמר בהליעזר ויפן
אחרין וירא ויקללם ובו' מלמד שפנה אחריהם ולא מצא
להם ודע כשר כדי שיצאו עליהם ׃ ועוד פירשו אחריהם
לשעת מולדתם שבשעה כיוצ הכפורים ופירשו וירא אם
שרואה לאומות שהיתה קורתם בלילי ו׳ ׃ והנדון הזאת
והוא האוכל בוכות אכותין כמצא בלחן הכתוב בו ויהי בימי
אחז ואמרו חז"ל ו׳ שמלך אחז ׃ ואמר הקב"ה הן יהיה הוא
ואיני יכול לפסוק עדי בו׃

והנה בהקדמה הזאת השכית נבוא אל ביאור הפסוק
התומר עטרת זקנים בני בנים ׃ כלומר עד
תלתן דבי שם בני בנים שרחמי הלא על הבן כמ"ש אם
תשקוד לי ולבני ולבבדי ׃ שם עטרה לוקנים ויותר מכאן
אפלוב דבי ואפילו לעניין ערות הם כאריס ׃ ומכל שכן
הבנים עצמם אם הם נדיקים ולכן אמר הפסוק עטרת זקני
בני בנים ומכל שכן הבנים עצמם ׃ בזמן שהם כאריס
ונדיקים ׃ כמ"ש ואת בת היענק ומכל שכן היענק
עצמה ׃ התחנם ותפארת בנים הם אלבך ולא אבות
אבותם כמו שאמרנו בלחן דפתיב בן יותם הוא בלבד ׃
וכבי זם כבד את ייקב פסוק עטרת זקנים בני בנים
ותפארת בנים אבותם התחנם עדיין לא נתבאר שיהיו שכין
עטרת לתפארת ׃ והעניין מתיגלו מובן שהעטרת הוא דבר
שים לו מ"ש ׃ התחנם תתפארת הוא עלה דבר שלין לו
מקום ולתי עלה בעלמא ׃ ועניו הכלל שאברהם מכבשן
האש כמשל לעטרת זקב גדולה שנתעטר בה אע"ה הוא וכל
הבנים אחריו כלומרם שכבר בעז ובשלך בכבשן האש ויצא
בשלום בזכות בני בנים שהוא יעקב ׃ התחנם ותפארת

בנים שהוא לאחו שנתפאר שניעל מדין קק"ה ומדין בשיכם
להיותו בלתי נדיק שאחו בתי כנסיות ובתי מדרשות הוא
בזכות אבותם בלבד שהוא יותם ולא יותר ואם תאמר ולמה
הוצרך אחו לזכות יותם אבין הנדיק ׃ ולא עמד לו זכות
יחוקיהו בנו הנדיק ׃ ויש לומר להיות שגם יחוקיהו בנו
לא הולידו בנים נדיקים ׃ והלואי זכות חזקיהו תעמוד
לבנו מנשה להחזיק בידו מלכות בית דוד ׃ ואם תקשה
שאין הק"ה מעניש על העתיד לבא בכך תירצנו למעלה
שכדי להגין ולהניל שאני שהק"ה נופה עתידות :

והנה בהקדמה הזאת נבוא אל ביאור הפסוק הפרשה
של ואלה תולדות יצחק בן אברהם וירצה
שהתפארת שנתפאר בה אברהם ׃ והוא כי מעיקרו היה
בקרוב אברהם אב לאדם או אב מר בלא בנים כמ"ש חז"ל
וחא"ב וכה שנקרא אברהם אב המון וכשלמן ליברין במנין
המ"ח ׃ כמו כן בנו יצחק וכה להקרא בשם הזה
ומטעם זה ואלה תולדות מוסיף שכח על אברהם ויצחק בנו כי
כל הפלאר ושבחו שנתפאר בו אברהם שוכה להקרא בשם
אברהם שם אלם וכה לפאר הוא יצחק בנו גם בן וגם הוא
בקרוא בשם אברהם ׃ והוא כפל הפסוק אברהם הוליד את
יצחק ויקיים שיעור הפסוק בחופן הזה ואלה תולדות יצחק
בן אברהם אברהם וירצה שבזמן שנקרא אברהם אברהם
בשם מלא אז הוליד את יצחק שגם הוא נקרא בשם אברהם
שם מלא ׃ ופירש הפסוק לימתי כתמלא שמו בשם אברהם
בזמן ויקי יצחק בן ארבעים שנה בקחתו את רבקה ׃ ואם
תוסיף מספר מ' שהוא ארבעים על לותיות יצ"ח שהם
קק"ה יעלו כפל רמ"ח פמנין אברהם שהוא רמ"ח ואז נקרא
יצחק בשם אברהם ׃ הרי בתבאר שהתפארת של הבנים
שהוא יצחק הוא אבותם להקרא אברהם בשם אבין אמנם
יעקב לא נקרא בשם יצחק להיותו שם בבורם קן חי כמ"ש
לפתח בנין כמ"ש בהליעזר כח ברוך ה' שחשב שפיה
אברהם ׃ וגם מה שנתפאר בוקנה כמ"ש ואברהם זקן
וכו' וכה יצחק בנו בכל הפאר הנז' כי קלסתי פניו של יצחק
היו דומין לאברהם אבין ולא היו העולם מבחינין בן אברהם
ליצחק בנו ולכן אמר ואלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם
שהרוחה לאברהם אומר וש יצחק והדוחה ליצחק אומר וש
אברהם ׃ וזהו מש"ה ואלה תולדות יצחק בן אברהם
אברהם ׃ הרי בתישב הפסוק של הפרשה גם כן ׃

והנה אחר שישבנו חני הפסוק רצוי לנו גם כן לישב
חני הפסוק הרישון כלומר עטרת זקנים בני
בנים ׃ ולכן חור בעל המאמר ואמר הנה מצינו
עטרה גדולה שעיטר הק"ב לישקב אע"ה שמתחילה היה
נקרא בשם יעקב לשון עקב בשפלות וזכה להיות רחם
ולהתעטר בשם ישראל לי רחם דכתיב לא יעקב יאמר עוד
שמך כי אם ישראל ׃ והנה בעטרה הזאת כתעטרו גם
כן הבני וזקנים והם יצחק ואברהם כי יצחק נקרא שמו
ישראל דכתיב ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את
יעקב ׃ ואחר שאמר שכתוב את יעקב חומרן בני ישראל
תיותר :

ועוד רצוי לדקדק שימי שני שמות יעקב וישראל
בפסוק אחד ׃ ועוד כי מתחילה היה לו
להקדים שם הרישון תחילה ואח"כ שם השני והכי הל"ל ואלה
שמות בני יעקב הבאים מצרימה את ישראל וחריף הוא ׃
התחנם דמו כוח תחילה ואלה שמות בני ישראל שכח
והוא יצחק הבאים מצרימה את יעקב הוא יעקב ממש ׃
הוא התחנם דמו כוח שיצחק נתעטר גם הוא בשם ישראל
בנו ובהומרו את יעקב הוא יעקב מגש ׃ וגם מאברהם

נקרא

נקרא ישראל וזו היא מילתא עמיקתא ומשב כפי ישראל תמר ישבו במצרים שלשים שנה וחרבע מאות שנה וכפי הלחמת לא ישבו במצרים אלא ר"ו שנה בלבד והק"ב דילג את הקץ כמכון ק"ן שנה החמנם בהיותנו מתחילים למנות הקץ מימות אברהם אע"ה יום לנו למכון לחרבע מאות שנה אם כן מע"ה ומשב כפי ישראל רומז לאברהם אע"ה שגם הוא נקרא בשם ישראל . אם כן השתא אתי שפיר עטרת שלי הסבי זקנים והם לאברהם ויצחק הם כפי כנים בערך לאברהם ובערך יצחק כנים בלבד . והוא שנתעטרו בשם ישראל . החמנם ותפארת בנים שהוא יצחק לבדו נתפאר בשם אבין להקרא בשם לאברהם ויעקב לא נקרא בשם יצחק כמ"ש למעלה להיותו שם נבורה קץ חי והטעם הוא כי יותר גדול הוא הזכות שמוסיפים הבנים לאבותם יותר מהזכות שמוסיף האב לבן . ולכן זכות האב תלוי עומד וזולתי לבנו בלבד ולא לבן בנו . החמנם זכות הבנים עומדת לאבותם לפילו שיהיו בנים וכני בנים וכו' וגם נסגיל נוסף עתידות לפילו לאחר כמה דורות כתנחי שיהיו נדיקים וכמ"ש וירא כי אין איש וגו' ותמרו חזל וירא בנבואה כי אין איש עדיין עתיד ליגע ממנו לפילו לאחר כמה דורות ולכן וגו' אותו שם היה יונח ממנו לפילו לאחר כמה דורות לא היה הורג אותו ואי כיעקב כזכותו תעמוד שגם זכות הב' שכתבתי עמוד ליצחק אע"ה כשעת העקידה ולכן שייך ביצחק גם כן עטרת וקנים בני בנים שהם שבטי' שור וכלב ותפארת בנים לבותם כמו שכתבתי למעלה בהגהה בגיליון שנתפאר יצחק בקלסתר פניו של אברהם וכל קרוב לותו אומ' לאברהם הוליד את יצחק ומוסיף לקח טוב לקיות כזכר קענין הוא בתקון הוא בעבור שכשל היו אומרים מלאכי השרת אברהם שרה וגולך יצחק ויש שהיו מלעיגים בזה ויש שלא היו מלעיגים וכשגיע שרון שגולד עשו הרשע גיצחק התחילו לכל לדבר תועם ולהלחין שמלאכי השרת עתעברה שרה לכן כדי לסבר פני הוברי שקר נר הק"ב קלסתר פניו של לאברהם כיצחק והיו כל העולם לומרים לאברהם הוליד את יצחק . והשתא לתי שפיר שיעור הפסוק ושם תולדות ומלוערות של יצחק בן לאברהם שקק"ב נר קלסתר פניו של לאברהם כיצחק וכל העולם לומרים ביחד בלמת ומוסף לאברהם הוליד את יצחק ונרמז זה בלילת כ"ן לאברהם לשון בנין שכבפף נוף יצחק בנוף לאברהם דהי לא תימא הכי מילת ולא קשה טובא על מה מוסיף על כני קטורה לו על כני ישמעאל להמנם עם מה שלמרנו לתי שפיר ולא מוסיף שכח על שכחי יצחק לע"ה בעקידה ובניעודי רבקה וכל פרטין ולא מוסיף שכח לפיותו דומה לאבין בכל פרטין ובכל ענינין ובחסידותו ועולה על הכל היות קלסתר פניו דומה לו וכל העולם לומרים לאברהם הוליד את יצחק :

ודונה הכתוב מתחיל מאד לוך לאחר היות יצחק ע"ה כל כך נדיק כיצד ויהשנחק בן לתרבע' שנה ועבר עשרים שנה בלי זיווג ועוד בקחתו את רבקה בת בתואל הארמי . ולתרמי . וגם לחכמי מקומות המחיים מפרן חלם . וגם לחות לבן לתרמי הרשע וכבר לימדונו חזל הרופא ליטפל לחלה שהוא יבדוק בלחוקה והוא כל הטעמות הנ' הם ויהי ונער . והסיבב הפסוק ענינו ולמה כי לא היה יכולת בידו לא להוסיף ולא לגרוע ולא לשנות כעבור כי מה' היתה לו לחלה מעת שבעקר על נבי המזבח וכו' ולתרמו חזל כ"מ רבה בפסוק ויהי לחרי הדברים האלה ויוגד לאברהם לאמר הנה ילדה מלכה נם היא בנים לנחור לחיך ולתרמו חזל כ"מ רבה וזל ויהי לחרי הדברים האלה לחד הדברי דברי מי מהדר לאברהם הדבר לאמר לאן מת בתר המוריה לא היה אלא בנים בלבד ולא בנים עכשיו אלא בנים לשעתן חשיבו מבנות ענבי

נדיק

חשבול ומרית שהם נדיקניות ולי מה לוכפת ליה ביוחסים לתר לן הק"ב לין לתה נדיך כבר נולדה ויונו של יצחק הנה ילדה מלכה נם היא וכו' ובתואל ילד לת רבקה וזהו מש"ה לו לחשה מעת העקידה ולא וולדה . ולכן ויעתר יצחק נה לנוכח לשתו ושפך תפילות בעתר לחיות כי היא לשתו וכת וונו וולדה לין לו ולינו כמו לאברהם לכי שלקח לת הנר ולת קטורה ולת שרה . החמנם הוא לין לו וולדה ולן ויעתר לו ה' ותהר רבקה לכוכת היותה לשתו של יצחק ולא לן היתה מתעברת וברחות רבקה כי לא עמד לה חלא זכות היותה לשתו ולא זכות עצמה ולכן בשחירע לה מעשה של ויתרוצצו הבנים בקרבה לן תמרים לא כן למה זה אנכי ולהיכן נדקותי וחסידות' ותלך לדרוש לת ה' ולשוב כתשובה ויאמר ה' לה על ידי שם של תנטערי בלל כי לין לך אוס דופי החמנם שני נוים בבטנך ושני לאומים ממעיך יפרדו ולכן הם מריבים יחד ורב יעבוד לעיר ולכן חל תשתי לבך לומת כלל ותשת חיל לת :

עוד ירלה ויהי יצחק בן ארבעים שנה ולא מעלם שכל ויהי הוא לשון נער . החמנם הויהי הוא יוכן עם ויהי לחר המוקדם לזה . והוא ויהי לחר הדברים והחלהים ניסה לת לברהם וכו' . ותמרו חזל לחר הרלוי דברים היו עם לברהם הרחל ותמר שמחתי ושימחתי לת הכלב ולא הפרשתי שקק"ב לא עד לחד ולא חול לחד . תמר לו הק"ב על מנת שנאמר שתקריב לת בנך ולא תעכב וכן מלאכי השרת תמרו לברהם זה שמח וזימח וכו' . ר"ש יצחק ושמעאל היו מדיינים זה עם זה זה אומר אני חכיב מתך וכו' . אם כן שייך שפיר למימר ויהי לחר הדברים החלה נער בדול ממך לחר הדברים החלה וכיב דברים לא יחדל פעם והחלהים נסה לת לברהם ותמרו חזל שם הזהר כי כיבול לומרו לת לברהם לזון ליצחק ועוד תמרו כי כיבול היות לברהם מדת החסד ונתנבר במדת הדין לשחוט לת בנו היה ניסיון לתיתי . ולי הפעמים כלע"ד כי ליצחק לא נדיבה למימר כעבור כי קול תמר כפין קלוני היה נגלה עלי הק"ב ואומר לי שחיתך לחד ימהברי ולא תעכב מיד והחלהים נסה לת לברהם ולא לת יצחק כעבור שהוא מנוסה ועומד . עוד שם במדרש רבה כ"ו וזל תמר לו ישמעאל לחי חביב תמך שניתולתי לשלש עשרה שנה בל לחד נמולת בקטנך ולו חיפשר למחות . תמר לו יצחק כל מה שלוית להק"ב שלשה מיני דם חלה דריפי עכשיו כן לו שנה מילו מבקש לי הק"ב לישחט לימי מעכב תמר הק"ב הי פשוטה יד והחלהים נסה לת לברהם לא כן ליצחק פרישה מיד ולדבר לחלי כתוב ופרח שיהו בני מיעי שיהו דבר לחת בתורה . נחוור לענינו כי ברוב דברים פוסק נער בדול ויהי לחר הדברים החלה .

והנה מהדברים החלה ממשך לחרין נער לחר והוא ויהי לחרי הדברים החלה ויוגד לאברהם לאמר וכו' . וגם שם תמרו חזל כ"מ רבה וזל ויהי לחרי הדברים החלה לחר הרלוי דברים שהיו שם מי מהדר לאברהם הדבר לאמר חלו מת בתר המוריה לא היה בלא בנים עכשיו מה לעשה לשיחטו וכו' . מיד נאמר לו ותתוך ילד לת רבקה בת חוזו של יצחק ולחותה שנה שלדה רבקה נבוד מיתה על שרה ותשת לתי שפיר ויהי לחרי הדברים החלה של לברהם נגזרה גזרת מות על שרה והטעם הוא בעבור כי לין מלכות נוהנת בחבירתה לפילו כחלה פיתה וכן לתמרו חזל כמדרש רבה כפ' חיי שרה וזל ורח השמש וכח השמש מ"ר לחבה בר כהנה וכי לין חנו יודעים שורח השמש וכח השמש חלה עד שלה יעקיב הק"ב שחנו של

צדיק הוא מוריח שמשו של צדיק תחילה יום שמת ר' עקיבא פולד רביו וקרלו עליו ורח השמש וכח השמש וכו' עד שלא הסתיע הק"כה שמשה של שרה הוריח שמשה של רבקה בתחילה הפה ילדה מלכה גם היא בניס ולח"כ ויהיו חיי שרה מלה שנה עכ"לה . והוחיל והמחמר הזה לחת לידן :

דאוי לדקדק בו כמ"ש ר' לחא בר כהנה וכי יש לחן לומר יודעים שורח השמש וכח השמש שלא וכו' . ובחמת שיש זו קושיה כללו בפסוק בעבור שקהלת ע"ה בתחילת ספרו רלה להקביל כל ענייני העה"ז כמו שהתחיל בתח דבריו ואמר הבל הבלים אמר קהלת וכו' ולח"כ אמר מה יתרון לחדם בכל עמלו שיעמל תחת השמש מלחר שדור הולך ודור בח והחרן לעולם עומדת . וכמו כן וורח השמש ובח השמש וכו' וכפי זה לינינו מיותר הפסוק הזה . ובפרט במה שהקליס דבריו ואמר יש דבר שיחמר רלחה זה חדש הוא כבר היה לעולמים חשר היה לפנינו . וכפי זה מ"ש ר' לחא וכי יש לחן לומר יודעים הינה קושיה כללו :

דהאמנם הנלע"ד לפרש בדברי ר' לחא בר כהנה הוא שדקדק ר' לחא בפסוק שהן חמת שלמה הע"ה כיון להקביל כל ענייני העה"ז כאמור החמנם הינה בדבריו סדר הפסוק בברילת העולם באומרו תחילה וורח השמש ולח"כ ובח השמש . והפסוק לחמר ויהי ערב ויהי בוקר יום לחד התחיל בערב תחילה ולח"כ בבוקר . לענ"ד שברור ומפורש בפסוק כי הלור בברילת תחילה לכל הבריחות וכמ"ש ברלשית ברח חלהים וכו' ויחמר חלהים יהי חור ויהי חור וכפי זה הוה ליה קרח למימר בסדרו ויהי בוקר ויהי ערב יום לחד . ועכ כל זה מניכו שלח רלה הכתוב להתחיל ביום חלח ויהי ערב ויהי בוקר לשמועינן סדר העולם מכחן ולילך שהיום הולך לחר הלילה לענין יום השבת . ויום הכפורים . וימים טובים וכיולא בהם . וכפי זה היה לו לומר הפסוק ובח השמש ולח"כ וורח הם מם וכמו שהוח עכשו לחמר תחילה דור הולך ודור בח וחלח נקט כסדר העולם דור בח ולח"כ דור הולך . והנה בהיות הפסוק בלתי מסודר בסדר בריחת העולם הבריחנו עוד להקשות כי מעיקרא הוה מיותר וכי יש לחן לומר שיורח השמש ובח השמש חלח מוכרח הוה לענין הסבדת הוחת מלבך שלתה חושב שכונת קהלת היה שבח להקביל לת ענייני העה"ז בלבד . שלומנם כונתו היה להקביל לת ענייני העה"ז בפעם הפסוקים ומדשיכה מסדר פסוקי הפרש' רלה להשמיענו כמה דרשות בפסוקים חלו וכולם ניתנו להדרש ליודעי חן . ור' לחא בר כהנה ע"ה ביחר הפסוק הזה בלבד והוה מעד שלח ישקיע הק"כה שמשו של נדיק הזה הוה מוריח שמשו של נדיק חביריו ולכן התחיל תחיל' וורח השמש ולח"כ ובח השמש . מש"כ לם היה לומר ובח השמש ולח"כ וורח השמש שהייתי לומר שהתחילה משקיע הק"כה שמשו של נדיק לחד ולח"כ מוריח שמשו של נדיק חביריו . והנה מתוך דברי ר' לחא ע"ה מוכל גם כן לדרוש הפסוק המוקדם לזה בחומרו דור הולך ודור בח והחרן לעולם עומדת . וכפי הלמת הל"ל הפסוק דור בח ודור הולך וכו' כמ"ש וורח השמש ובח השמש כמו שלמרנו למעלה הלמנם בח ללמדנו כי כל פסוק מסם לדרשת קל לתי חון משפטו . וכן חל"ל לומרו הדור שהולך הוה הדור שבח עכשו ולכן לח לחמר הפסוק דור בח ודור הולך . לם כן כפי זה לשמועינן קהלת ע"ה כי בענין הדור עכשו תחילה דור הולך ולח"כ לותו הדור עכשו חוזר לבח בגלגול להתקן הלמנם בנדיקים ומניכי מרן חינו כן שלין הק"כה מניח לת הדור ריקן בניכי ובניכי כי מי יוכין על הדור כי לם' מנוקי

מרן וישת עליהם תכל הלמנם תחילה וזורח השמש ולח"כ ובח השמש כדי שלח ישלר הדור ריקם מנדיקים ולהיות כי עדיין יכולני לדקדק בדברי ר' לחא וכי העולם חסר מנדיקים לם לחד מת עדיין כמנלים בעולם כמה נדיקים לחריש כמוהו . ולכן דקדק בדבריו ולמר נדיק חביריו רומה לומר כן בילו מעם שנשמעו ובשמעו שהיה ממקור לחר כחבו . וכל לחד מהכו' הוה ממלח מקום חביריו ממש . דומיה דבקה שמילת הסרוגה של שרה עמש דומה כדומה כמ"ש התהלה שרה למו שכל הרולה לותה לומר דומה ממש לשרה למו ממש היה שהבדכה שרתה במעשה ידיה ובעיניהם ובכר שלה ממש . דומה כדומה לשרה ממש . ולכן עד שלח השקיע הק"כה שמשה של שרה המלירה כחרן הזריח שמשה של רבקה . ולהיות כי חין מלכות מונעת בחבריה חפילו כמלח כימח . לכן בו בפרק מתה שרה והשתח לתי שפיר מ"ש ויהי לחרי הדברים התלה הרלשונים של יצחק עם ישמעלל כלומר למעלה כי מלמנעות לותם הדברים כתגלגל ענין העקידה ומענין העקידה שבח השטן ובישר לת שרה במיתת יצחק . וגם מדברי הברהם שע"ה שמר חלמנה היה נשחט יצחק וכו' עתה לקח לו חשף עכ"פ . הנה מסיבת שני הדברים הנו' נגרר מיתת שרה . ובסיבת כל הלמור לחר הפסוק ויהי יצחק בן לרבעים שנה בקחתו לת רבקה כי בודלי נער גדול היה להמתין יצחק מלישת חשה עד היותו בן לרבעים שנה הלמנם הסיבות היו מרובות לם לסיבת שיעקר יצחק תחילה ומדת הדין שלו תתמתק בעקידה ולם לסיבת שעדיין רבקה היתה קטנה שלינה רלויה לבילה ובחותו פרק היתה לת שלש שנים והיתה רלויה לבילה . ולם לסיבת שלח לקרב מיתת חמן כלמור . עד שלקה"כ יאר הדבר בעיניכו כמו שלמרנו למעלה כי הבוטח בה' חסר יסובבנהו . על כן רלוי גם כן לחדש לשמור משמרת ה' ומצותיו כלשר התחלתי בפתח דברי ולמרתי משמרתי מצותי חקותי ותורותי ולגב כיוכתי לומר שביום המשמרה ם ולת רלוי לעתף עמה שלשה דברים כדי שתתיים שלמה בכל פרטים . כמניתי והיו מצות נדקה . וגם בחוקותי והיו מצות התעבית שהיו חוקה לכם תמיד . וגם בתורותי והיו התורה שלכו מחדשין פה וזו תהיה משמרה שלמה :

דרוש ב' למשמרת ר"ח בסלו

וירח את ריח בגדיו ויברכהו : ויאמר ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה'

במדרש רבה בפ' תולדות וז"ל . ויאמר יצחק אל בנו מה זה מיהרת למלח לת הברכה בני . לחיך כתברך בן שבעים ושמשה שנים . ואתה בן ששים ושלשה שנים . ויאמר כי הקרה ה' לפני יחן . ר' יוחנן ורים לקים . חד לומר לם לקובבך המציא לך הק"כה שנח' ושח' מיברים לת עיניו וירח והנה חיל למחלכך על לחת כמה וכמה ולותביכה לומר לם לין ענך המציא לך דכתיב הקרה כח לפני היום . וכתיב וירח והנה גמלים בלים למחלכך עת"כ עכ"לה :

ודוע הוה ומוסכם ד"הדבר בפי כל הנה שפי כי ימי הזקנה נקראים ימים היולים . ונפה לומר שהימים הם והזמן הזה נקראים בשם ימים טובים

ונקדמים בשם ימים רעים הם כדלעיל ׃ והם כדלעיל ׃ שם ימי הזקנה ההם הם מת"ח לו לותם הימים הם ימים טובים בכל פרטיהם ׃ שם בסיבת מת"ח בעל הימים שהוא מוסיף חכמה ודעת וירלת ה' היא לומרו ׃ וכמו שאמרו חז"ל ת"ח כל זמן שמוקיעים דעתם מיתוספת עליהם כמ"ש כישישים חכמה ותוך ימים תבונה ׃ ושם בבחינת הימים בעצמם שכולם מתקבצים ומתאספים ונקרבים לפני הק"כ בעת פטירת הנדיק כמ"ש ימים יוערו וכו' ׃ וכתיב ויקרבו ימי דוד למות ׃ ובהים לפני הק"כ לקבל שכרם משלם מאשר עשה החרם בהם מנות ומעשים טובים ושמן ושמחה ישיבו בעת הסיל ׃ ושם ימי הזקנה הם מעמי הארץ הם נקרלים ימים הרעים בכל פרטיהם ׃ שם בסיבת סע"ה בעל הימים שדעתו מיטרפתו עליו כמ"ש לז בפסוק מסיר שפה לנאמנים וטעם וקניס יקח והנה ליוב ע"ה הרבה לדבר במעלה הזה כי הזקני העם הם פלר הדור וכמ"ש למעלה מזה כישישים חכמה ולורך ימים תבונה ולכן ם"ס דבריו ולמר כד"ל בזקני לבל בזקני ע"ה כל שכן שדעתם מטרפת עליהם ולכן לאשר נסיר שפה לנאמנים כלומר למדברים דברי הבאי הבאי מלשון נאום ה' לאדוני האמנם וטעם וקניס יקח לו זקני תורה ודרים זה מדלה קלמר ולוקח טעם וקניס כמ"ש מסיר שפה לנאמנים ולכן רלוכו לומר דאדרבה לקדמי בתרי דכתי מסיר שפה לנאמנים עמי הארץ האמנם וטעם וקניס של תורה יקח מפני שדעתן מיתוספת בהם ולכן לזקני עם הארץ ׃ (ודרשי נאמנים מלשון נאום כלומר שמדברים הרבה בלא צורך וסק"ל מסיר שפה לנאמנים וטעם וקניס יקח הם מבי דבהתא כד"ל ויאמר אליהו וקניהו וכו') גם בחינת הימים בעצמן נקרלים ימי הרעה ועליהם אמר שלמה הע"ה עד אשר לא יבואו ימי הרעה וכו' ׃ ואמרו חז"ל אלו הם ימי הזקנה ׃ וכדאי שאין הכתוב מדבר בת"ח שאדרבה אז הם ימי הטובה כמו שאמרנו שנאמלו ישראל לעוף וכו' מה העוף אינו יכול לפרוח בלא כנפים וכו' כך ישראל אינם יכולים לעשות דבר אזן מזקניהם כדכתיב קרא משה להארן ולבניו ולזקני ישראל ולכן מוכרח הוא שאמר הפסוק עד אשר לא יבואו ימי הרעה על כרחך מוכרח אתה לומר שהזקני ע"ה קרא משעתי האמנם את"ח בל זמן שמוקיעים דעתם מיתוספת עליהם כאמור ׃

והנה בהקדמה הזאת האמיתית קשה לי טובא בפסו' הפרשה האומר ויהי כי זקן יצחק ותכהנה עיניו מראות וכו' ׃

וראוי לנדיק כי בבר מודע מש"ה לאברהם הוליד את יצחק ויאירו חז"ל שהיה דומה לאברהם בכל פרטיו ׃ בגוי ובקלסתר פניס ׃ ובנדיקות ובחכמה ׃ ועוד עלה במעלה על אביו להיותה עולה תמימה ולכן לא יצא כל ימיו מהארץ לחוצה לארץ ׃ וכפי זה קשה היאך הזקנה מתכנית לאברהם אע"ה לטובה וכמ"ש בפרשה הקודמת ואברהם זקן בא בימים וה' ברך את אברהם בכל ׃ וביצחק אע"ה מתכנית לרעה ולנעור באמור הפסוק בפתח דבריו ויהי כי זקן יצחק וכל לשון ויהי נעור הוא ׃ ושם הנעור הוא מלי דשמוך ליה והוא מש"ה ותכהין עיניו מראות אין מורך לומר ויהי בשביל כי הנעור הוא מפורסס שם כן מה מורך להתחיל במילת ויהי ׃ והכי הל"ל ויזקן יצחק ותכהנה עיניו מראות מילת האמנם מילת ויהי היא קשה ׃ אבל בדקדק מלת מראות המיותרת כי באמרו ותכהנה עיניו פשוטן הוא שהוא מראות ׃ אעפ"י שלא ניגלם מה שפיר שו רז"ל בו ׃ עוד רלוי לדקדק במש"ה ויקרא את עשו בנו הגדול ומה מורך לכתוב בכאן שהוא הגדול ׃ וכבר

כודע למעלה בכמה מקומות שהיה גדול ׃ ועוד רלוי לדקדק שפת יתר בפסוק בחומרו ויאמר אליו בני ויאמר אליו הנני ׃ ויסביר במ"ש ויקרא את עשו בנו הגדול ׃ ויאמר אליו הבן מתי ידעתי יום מותי ׃ ועתה שא נא וכו' ׃ ושם כרצה להרחיב הקושיא נרחיב עוד ונאמר שאפילו מש"ה ויאמר הנה נא זקנתי וכו' לא תצטריך למיתי כי בלוי הוא ׃ האמנם יתחיל הפסוק מבקשתו ׃ והוא לומרו ועתה שא נא כליך וכו' ׃ עוד רלוי לדקדק תעיקרא דמלתא שנראה שבל כוונת יצחק אע"ה לא היתה זולתי למען ברך את עשו בנו ׃ וכפי זה קשה מה טורך לבל הסבמות האלו ויברך אותי מה שירצה בלי שום מעשה בלל ׃ והוסיל ואתא לידן רלוי לדקדק כיצד עלה על דעתו של יצחק אע"ה לברך את עשו ׃ ולהניח בלא ברכה ליעקב חיש תס ׃ ושם עם בל זה ישר בעיניו המעשה הזה היה לו ליצחק לברך את עשו בזמן שהיה עדיין קטן ויותר נדיק והיה מרוחק ממנו אבל כיצד מעשרין את התבן ׃ כיצד מעשרין את המלח וכו' ובמקום שהומר ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו וכו' לו היה לו לברך אותו ׃ ולא במקום הזה ׃ עוד רלוי לדקדק בהמשך הפסוקים שלם פעמים לי לי ושם לי ציד ׃ ועשה לי מטעמים ׃ והביאה לי ואוכלה לפני לי ׃ ואבב יתבאר אומרו בעבור תברכך נפשי מה טורך להוביר נפשי ויאמר כמו שאמר אח"ב ואברכהו לפני ה' לפני מותי ׃ ואבב ניתן טעם לזה העטוף של ורבקה שומעת והל"ל קרלו ותשמע רבקה וכו' ׃ ואבב בדקדק במ"ש שפת יתר של עשו בנו ויספיק לומר של עשו ׃ וכמו כן באומרה של יעקב בנה יכו' ׃ ותתבדל הקושיא עוד כי מאחר שמניהם הם תלומים וכבי אב אחד ושם אחת למה היה עשו לילחך ׃ ויעקב לרבקה ׃ עוד רלוי לדקדק הלאמור הלאמור המיותרים ׃ באומרו של בפה לאמר ׃ ושל עשו אחיך לאמר ׃ למה לי ׃ עוד קשה כי רבקה שיפתה מדברי יצחק ׃ שיצחק לא הזכיר לפני ה' ׃ שלא בעבור תברכך נפשי ׃ והיא אמרה ואברכהו לפני ה' ׃ ואבב ניתן טעם לסדר דברי רבקה באומרה ועתה בני שמע בקולי לאשר אני מצוה אותך מה היא בותה ׃ עוד רלוי לדקדק כי טבע הוא כי חמשה חושים יש באדם ׃ והם חוש השמע ׃ וחוש הריחות ׃ וחוש הדיבור ׃ וחוש המישוש ׃ ושנים מהם הם חוש המישוש ׃ וחוש הקול ׃ שהוא חוש הדיבור ׃ אם כן למה לא פחד אלא מן המישוש ואמר אול ימושני אבי וכו' ׃ ולא פחד מן יכיר אותו בקול ׃ וחז"ל אמרו כי אשת המומח מותרת לבעלה בקול ׃ דכאשר מוה דחוש הקול מלתא הוא ואבב יתבאר במה שאמרה רבקה עלי קללתך בני מה היא בותה ׃ ולא בעלמו דברי המתרגם שאמר עלי אתמר בנבואה דלא יתון לוטיא עלך ׃ ואבב דדקדק תכין ורקין מישוטים ומה היא בותה באמרה אך שמע בקולי ולך קח לי ׃ ואבב יתבארו בתה דקדוקים מחרים בפסוקים ׃

והנלע"ד לפרש הוא ׃ עם היותי מדקדק דקדוק קטן בפסוק באומרו ותכהין עיניו מראות והל"ל מלראות ולא מראות ׃ ועוד מה שדקדקנו כי מעיקרא מילת מראות היא מיותרת ויספיק לומר ותכהין עיניו ופשוט הוא שהוא מראות ׃ ולכן שבי דקדוקים אלו הם מפתח לבל הדקדוקים שדקדקנו ׃

והענין הוא שהפסוק עצמו מתמיה ואומר ביצד בברה מדת הדין בל בך על יצחק אע"ה עולה תמימה שלמת זקנתו ותכהין עיניו ׃ ויהיה שיבור הבתוב בתמיה ואומר ויהי נער גדול בזה כי בעת זקנתו של

יצחק לע"ה ותכפון עיניו . והשיב הפסוק עצמו שלא
תצטער על זה כלל בעבור שהכהיית עיניים הוא כח אלהי
מסיבת מדות שבשעת שנעקד על גבי המזבח נתן והביט
בשכינה שהיתה למעלה ממנו . ומן הדין היה חייב
בהכהיית עיניים תכף בשידר מן המזבח . והמנהג בעבור
שלא יאמר לאברהם לע"ה והלא כבר הבטיחני הק"ב שהיה
חי בשלום בלי שום מום וכמ"ש אל תשלח ידך אל הנער ואל
תעש לו מלומר שום מום לא יהיה בו ומכל שכן הכהיית עיני'
שהוא הסומא הנחשב כמת המודע . לכן המתין עד ימי
הזקנה שהם ימים מוכנים להכהיית עיניים ולו ותכהין עיניו
ולא לא ירגיש שהיה בעון מדות בשכינה . ועכ"ז מניעו
שלין הלדם בעגם על עון קדמון אם לא שחזר להלכך בעון
אחר דומה אל עון הקדמון ומצא מין את מינו וכיעור וכמ"ש
וכיום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם . והנה יצחק לע"ה
כלכך בעת העקידה בדאות בשכינה . ואח"כ חזר פעם
שנית להלכך בעון ראיה אחרת דעשו הוא אל מלי דסמיך
ליה בקראי דכתיב ותהיין מורת רוח ליצחק ולרבקה ואמרו
חז"ל שהיו מקטרות לע"ז ולא מיחו בהן לכן נמיך ליה ויהי כי
זקן יצחק וכפל תורת אחד סבוכה ולו ותכהין עיניו מדאות
בקטורת של ע"ז שהיו מקטרות פסי עשו כמו . ולכן כח
שעתה אמר את לעשות לה' ולקוביה את עשו בשביל נשיו .
ולומר לו בשלו הרעה הגדולה קודת של הכהיות עיניים להיו'
הוא הגדול וזמ"ש את עשו כמו הגדול . ויאמר אליו סוף
סוף אתה בני ורלוי לך להיות כמוני נדיק . ויאמר אלין
הבני מזון למאמריך לכל אשר תנזר אומר עלי לעשות
לעשה . ויאמר הגש נא וקנתי לא ידעתי יום מותי ולא
בעלם מ"ש חז"ל אמר ר' יהושע בן קרחה אם הגיע אדם
לפרק לאבותיו יהלוך חמש שנים לפניו וחמש שנים לאחריו .
ואמר שמע לפרק אמי מתפקש ופו' וזמ"ש לא ידעתי יום
מותי . ועוד לפי שהכהו עיניו בעשו זקן קודם זמנו ולכן
לא ידעתי יום מותי ונם לפי פשט הפסוק עצמו מוכל לומר
שאמר יצחק לע"ה לעשו הגש כל זמן שאני חי על פני
האדמה ודאי שזכותי יעמוד לך ולא תדלוק מן הפורענות
האמנה הגיא כח וקפתי והזקנתי סוף פרוכתא של המיתה ולכן
לא ידעתי יום מותי דאם לכה כדי להחזירך בתשובה שעה
אחת לפחות קודם מיתתי . ולכן לכה נא והיענך תכף
ומיד הרשר בתשוב' בתחילת כל מעשיך שאין לך דבר עומד
בפני התשוב' ולזה רמז לו בחומרו ועתה כמו ועתה פן ישלח
ידו וכו' . ואח"כ עשה לו היו הכפה כדי שלוכל לברך לותך
ולכן שם פת בלוך והוא הסכין של שחיטה . לו תלייך והיא
החרב . לו וקשתך והיא החץ שהוא היטב השוחטת
בהולכה כהלכתה ונא השדה למקום הפקר שלא יהיה מן
הגזל ומדה לי לשמי נידה כה"ח יתירה רמז לו לחמשה
הדברים המפסידים את השחיטה . כמ"ש חז"ל . לו
ילמדון הם"ח יתירה למ"ש חז"ל האהב ואכה לבן בחמשה דברים
וכו' . כלומר ומדה לי לתת לך ממני לותם לחמשה דברים
ואח"כ ועשה לי מטעמים ונם בשעת יהיה לי לשמי .
ואח"כ בעת ההכחה נם כן יהיה לשמי ואח"כ ואוכלה .
והנה כאחבנו' כל המעשים (לו ירפא דרך דרשה שלא כלילך
כלומר הסר הכלי זין מעליך מפל וכל ונא השדה ומדה לי
לשמי נידה ה' בכל חמשה חושים שיש לך ותכלית בעבור כי
לא בחרב ובחנית יהושיע ה' . ולן תהיה להחזיר לנופך
החמשה נשמות שלך שהפסדת לותם עד עתה . ותחזור
להיות לותם : וכרמון כה"ח יתירה של נ"ד) . והמנות
הללו . תחילה מנות התשובה . ואח"כ מנות השחיטה .
ואח"כ מנות כיבוד אב . ובפרט בעשית המנות לשמה
שתלתה הוא חוקה לו תוכל לקבל שפע אלהי ולא מיבעיא

מצד הנוף אלא לפילו נם מצד הנפש הרוחני תברכך נפש'
בטרם למות והברכה היא שתחזור נפשך לגיתה הראשון
לחזור בכלל חילן הקדושה ותכנס בכלל אהות העולם
ובשלמות היחס שלמה . עוד מוכל לרמוז בהזכירו מילת
נפש' לרמוז לת נפשו החדשה שנתחדשה לו בעת העקידה
ומה שלא קרא לת יעקב הסיבה היא שיעקב הבר הוא מוכן
לקבל כל מה שיתנו לו להיותו היש יום יושב לוהלים . ולמר
הכתוב להיות שכתוב למעלה ורבקה לוהבת לת יעקב .
ולכן ממך הכתוב בולו הצטוף ולמר ורבקה הנוהבת בפסוק
הקודם היא בעצמה שומעת ברוח הקודש כדבר יצחק לל
עשו כמו כל הדבריה הנו . והוא לא כן עשה אלא עבר
על כל דברי לביו וילך עשו השדה לצוד ציד ולא לא ימלא מן
הפקר להביא הגזל מרשו'תביו'ולא עשה תשובה ולא השחיו
הסכין ולא כל אשר ציוהו לביו . וקרא לותו בשם כמו לומר
לו כי להבו להבת הלב לכן . וכמו שלמר הפסוק למעלה
ויאהב יצחק לת עשו כי ציד בפיו . ולכן נם היה קיומ
שלר הפסוק הלומר ורבקה לוהבת לת יעקב . לכן נם
היה נתכוונה לצות בכל מה שציוה יצחק לעשו . ולא היה
הפרש ביניה' וולתי כי ציוו יצחק לעשו היה מצד כיבוד לב יו
וציוו רבקה ליעקב היה מצד ציוו כיבוד לם . ובהקדמה
הזאת יתבארו כל הפסוקים בלומרם בולו הטעטף ורבקה
לומרה בציוו כיבוד לם לל יעקב כנה המכוונה עליה ונם הוא
חייב בכבודה ולמרם לו לומרה שמעתי בקולה ולכן יכולה
לומר בלולו היא ממם שמעה . וזהו מ"ש הנה שמעתי
לת לביך מדבר לל עשו לחיך לומר וכפי הלמת היא לא
שמעה כלום בעבור שיצחק היה מסתיר הדברים ממנה .
פלומפ מה שמעה היה ברוח הקודש והגידה ליעקב בלולו
היא ממם בלוכים שמעה הדברים . ולמר הלומר מיותר
בלומר שלא שיכתה מכל לשר שמעה כלל וולתי במה שלומרה
ולברכך לפני ה' לפני מותי ויצחק לא הזכיר לפני ה' .
ועכ"ז ח"ו לא כיזבה במה שלומרה . עם יסוד חז"ל שלמרו
תוסף רוחם יבוצון וכו' . וכמו שביארנו בפסוק ואת
הבריכה לשר ברך משה היש הלהים לת בני ישראל לפני
מותו ופירש רש"י ז"ל שלא לא עכשו לימתי . ומעכין הוא
להיות שהשכינה עמודת שם . לם כן מלחר שלמר יצחק
לפני מותי כוונתי הגמור שלפני ה' היה מעכין . ולכן
כנגד מ"ש לביך לחיך יצשו ועתה שא נא כליך . כמו
כן לני מנוה לותך ועתה בני שמע בקולי לשר לני מנוה
לותך במנות כיבוד לם . ובפרט במנות התורה שהקדיש
הפסוק מורא שלם קודם הלב כמ"ש היש יראו ושמו ולביו תירלו
ובפרט שהיו עליך דרשת רמוזה כלל וולתי טורח בעלמך .
והוא לומרה לך כח לל תצלח ידיעות של לביך הגוועים .
וקח לי משם שני גדיי עזים טובים ולמרה לי כמ"ש חז"ל
שכתב לה בכתובתה שני גדיי עזים בכל יום לם כן משלי
הם . ועוד לחיו חז"ל שמה שכתבה גדיי עזים הטעם הוא
מרומז הטעמם לטעם בשר הצבאים . ועוד לומרו שהיו
ליל פסח ולכן היו שניה לחד כנגד הפסח . ושתיה
החגיגה . ושתיתי לפניך מה שלומרה פוכיח רוצה
לומר טוביש לך עתה . וטוביש לביך לחריך . ונם
לתה לא תיגע כלום כמו שניוה לביך לחיך ועשה לי
מטעמים . אלא לני בעצמי בידי ולעשה לותם מטעמים
לחיך כלשר ידעה לחכ לגיות כי לני מכרת שהוא תיכף לחכול
ויהיו ערבים לפניו יותר ממטעמים לחרים ולתה לא תפורח
כלום וולתי בהובתה והולכה . והוא לומרו והכיתת לחיך
ולכל בעבור לשר יברכך לפני מותו . לן ויאמר יעקב
אל רבקה למו הן לו יהי כדבריך וכל חבריך טובים וכחוזים
שלמנה אלוה ויקן כה . כי הן עשו לחי לים מעיר ולכני

לשם חלק לולי ימושבי תבי וכו' . ומה שפתר מחוש המישוש . ולא פחד מחוש השמע שהוא הקול . הטעם הוא מפני שבקול ליפעל שבי לחיים תלומים יהיו דומים בקולם יחד ובם במרליתם כן . התחבם במחוש המישוש כבר אמר הכתוב ויצא הראשון אדמוני כולו כאדרת שער וכו' . מה שרצין כן כיעקב שהוא חלק לגמרי לכן ח"ו והבאתי עלי קללה מחדש ולא ברכה הנופרת . ואז ותאמר לו אמו עלי קללתך בני כי כן בסול תובת אמו וכו' ובפרט מ"ש חז"ל עלי תאמר בנבואה דלא יתטון לוותין עלך . ומצד הבחינה עצמה אך שמע בקולי ולך קח לי לשמי ולכבודי כמו שביאר לפיך לאחיך עשו ואמר לי לי שלשה פעמים וזכותי תעמוד לך וה' הטוב בעיניו יעשה . וירמוז במה שאמרה אך שמע בקולי כלומר בלשון הבי לא יש לך ברכה עדיין ומה לאתם מסיר מכיסך במעשה הזה . ומתם שהיית מפחד ממנו שהוא קללתם כבד תמרתי לך עלי קללתך בני וכו' אך מעכשיו הברכה חיכך מפסיר כלום ואפי קורת עליך ריחוק להפסד וקרוב לשבר . בלותם שעשה וילך ויקח ויבא לאמו ותעש אמו מטעמים כאשר אהב אבין ועשה כל זה כדי שלא לסמוך על הנס לגמרי . לכן ותקח רבקה את בגדי עשו בנה החמודות אשר אתה בבית . וכמ"ש חז"ל שאמר לותם מפחד ויהי מבבד את אבין בהם וכו' ותלבש את יעקב בנה הקטן . ואת עורות גדיי העזים הלבישה על ידיו ועל חלקת צוארין להיות שנם הם יפזזו כמצות הוחיל ומהם בעשו המטעמים . ותתן את המטעמים ואת הלחם שהתקיף יעקב להביא מה שלא ניחח ינחק לעשו . ויבא אל אבין ויאמר אבי בלשון עצמו שדיבר יפחק עם אברהם אבין בעקידה . דכתיב ויאמר יצחק אל אברהם אבין ויאמר אבי ויאמר הנני בני והוא בלשון הבור . ואז תתם מאד בדלותו מדבר כבוד משלשל וכות אבות ולכן הוסיף ואמר מי אתה בני המדבר בכבוד גדול . ויאמר יעקב אל אבין תשובה היולית כמו שאמרו בספר הזוהר אבי אבי לבא מלן דאבא . אבל עשו בכורך . ולא שיקר בלום . וגם אמר עשיתי כאשר דברת אלי לומר לי אל אחרים ואחרים ספרו לי ולכן לא אמר לי רוצה לומר לי לעצמי אלא אלי והוא אל אחרים בעדי ויהיה שיעור הכתוב עשיתי אני כאשר דברת לאחרים לעשות והביא אלי הדבר ברוח הקדש . והדבר הזה אצלי מתוקן מאוד . ואמר קום נא שבה . בלשון שאמר מרע"ה להק"בה קומה ה' למנוחתיך וכו' . ואכלה מצדי בעבור תברכני נפשך . ויאמר יצחק אל בנו מה זה מהרת למצא בני ויאמר כי הקרה ה' אלהיך לפני . והנה קודם שנבאר הפסוק בפשטו כמו שביארנו שאר הפסוקים . נבא אל ביאור המאמר שהנעצו בפתח עיניים בפסוק הזה . והוא שאמרו ויאמר יצחק אל בני מה זה מהרת למצא בני ויאמר כי הקרה ה' אלהיך לפני . והנה קודם שנבאר הפסוק בפשטו כמו שביארנו שאר הפסוקים . נבא אל ביאור המאמר שהנעצו בפתח עיניים בפסוק הזה . והוא שאמרו ויאמר יצחק אל בני מה זה מהרת למצא בני מהרת למצא את הברכה בני

תחיך כתברך בן חמשה ושבעים שנה וכו' :

וראני נבא עד כוונת המאמר הזה ולדקדק בו . תחילה אבין לו לבעל המאמר להופיע הפסוק מפשטו האומר מה זה מהרת למצא הניח מן השדה והנה לא יש זמן רב שיצית מאלי ומהו פשוטו של מקרא והוא חידה ודרש מה זה מהרת למצא את הברכה בני . ואנב רמוז לדקדק היכן פרמז מ"ש חז"ל אבין כתברך בן שבעים שנה ואתה בן שמים ושלשה שנים . ענוד רמוז לדקדק במה שחזרו לומר בתשובת יעקב מע"ה באמרו כי הקרה ה' אלהיך לפני . וכחלקו בפשטו הפסוק ר' יוחנן וריש לקיש . אחד מפרשן אמר . ואחד מפרשן אמר . מה הוקשה להם בפסוק שעשו אלו הקלים והחמורים . והשתא דאתינא להכי רצוי להתישב בדבריהם היטב ותחילה נשא ונתן

בדברי הראשון האומר אם לקרבנך המציא לך הק"בה וכו' . למאכלך ע"כ והנה הקל וחומר הזה אית ביה פירכא ומכל להקשות שאני קרבנך שהיה דבר הכרחי בעבור שלא יהיה בפין המוכח שבנה לע"ז ריקני לכן הומין לן הק"בה לאחד חליפו . האמפס למאכלו אם יזדמן לו לא יזדמן לא יש קפידת בכך . עוד ילוי לבא עד דברי הספי ע"ה . בלומרו אם לויבך המציא לך דבתיב הקרה נא לפני היום וכו' . למאכלך ע"כ . ונם פה ליכא למימר שאני חויבים מהמאכל . שהויב היה בו תפלת הברכה אע"פ כמ"ש ה' אלהי השמים אשר לקחני מבית אבי וכו' הוא ישלח מלאכו לפניך ולקחת אשה לבני משם . ולכן תפילתו עשתה פירות והומין לו הק"בה את רבקה . מ"ש במאכל שאם יומין מן השדה ניד לו לא יומין אין קפידא בכך כי לא יחבר לחמו של יצחק לו מן הבית לו מן השדה :

והנלע"ד לפרש במאמר הזה הוא . שבעל המאמר ע"ה דקדק בפסוק כמ"ש בלשון הזה מה זה מהרת למצא בני כי מה לו ולהרהר הזולת לדרכה היה לו לברכו על כי מהר מעשיו כמו שהוא בעצמו היה לותו ואמר לו ועתה גם הוא כליך . עוד דקדק מילת זה המיותרת ויספיק לומר מה מהרת למצא בני . עוד דקדק מילת למצא בפסוק כי המציאה ליכה תלויה ביד האדם למצא לותה ולכן הל"ל מה זה מהרת לילך בני . או יאמר מה זה מהרת להביא בני וברוכות הרבליס שכך רצו והלכו . האומנם בלומרו למצא בני קשה פובא . עוד דקדק מילת בני המיותר' מאחר שכבר אמר בפסוק בתחילתו ויאמר יצחק בפו אם כן מילת בני מיותרת :

ולבן אמר בעל המאמר מדעתי קרא דיבורים בזה הפסוק לדבר בו שפת יותר כלומר שמע מיכה לדרש' לחדיתי מחודשת קא אתי מלבד פשט פסוק בעצמו ורמז בזה על עניין הברכה . ולכן דרש מה זה מהרת למצא את הברכה בני מאחר שלתה בני היה לך להתברך כמוני ובעת שלחי בתבכתי ולא להתקדם שנים עשר שכך יותר ממני הוחיל ולתה בני . ואיפשר לומר שעניין הברכה כרמות במילת למצא כמ"ש רודף צדקה וחסד ימצא חיים וכו' . והמציאה הזולת הוא לשון ברכה . עוד ירצה כי לשון מציאה שייכה בדבר שהיה לאדם ואח"כ נאבד ממנו וחזר ונמצא . וכמו כן הברכה הראשונה כתבה הק"בה לאברהם לע"ה כמ"ש והיה ברכה . ולאברהם לא רצה לברך את יצחק בנו מפאר שלא יתברך עשו כמו כמ"ש חז"ל עד שיהק"בה בעצמו חזר וברך אותן כמ"ש והי אחרי מות לאברהם ויברך אלהים את יצחק בנו ויצחק יפו וכו' . ויצחק עלם בשעתו למשוך את הברכות הללו לעשו לסיבת היותו בנו הגדול ולהחזיק אותו בתשובה ולכן אמר לו מה זה מהרת למצא את הברכ' בני ואמרו בני המיותר ר"ל לומר להיותך בני זכית להתברך כמו שנתברכתי אני האמר' אתה קידמתני ומהרת למצא את הברכה שנים עשר שנים קודם ממני שאני כתברכתי בן שבעים וחמשה שנים שכן לאברהם לע"ה מת בן קע"ה שנים . ויצחק מלך כשהיה לאברהם בן ק' שנה . ונכתב ויהיו לחרי מות לאברהם בחותו ספרך ויברך אלהים את יצחק בנו הרי שיצחק נתברך בן ע"ה שנה ואתה בן ס"ג שנה . והשנים עשר שנים הנוכרים נרמזו במילת זה מורה בחשבון ובמנין ז"ה שהוא שנים עשר . ולחר שכתבתי מילת זה הנו' שהיה שנים עשר מצאתי למורי חמי כר"ו שקדמני זה ובתבו בספרו וזכיתי לדעתו . ולא השיבו יעקב לע"ה כפי שיטתו ואמר לו כי הקרה ה' אלהיך לפני כלומר ה' אלהיך שביאך לותך לחרי מות לכיך הוא

הקרה

הקרה לפני היום בחיים מייתך דבר מקרה שלא כדרך טבע וכפי הפשט הפסוק שמדבר במחכל לומר לו כי וכותך עמד' לי למנח כל מה שאחלת לי:

והנה ר' יוחנן ורים לקיש ע"ה תרויהון לא יסר כעיניהם פיעור הפסוק הזה. ככמה ד' קדושים שבדקדק בפסוק תחילת הכל בשנותו את טעמו וזה מר כי הקרה לשון מקרה והיה לו לומר כי הזמין ולא כי הקרה כי לשון מקרה לא שייך אלא בדבר שהוא חוץ לטבע ופנים כיוצא נקרה המקרה הזה. והנה ענין הנידון לעשו לא היה במקרה כעבור כי מלחכתו תמידית היתה כמ"ש כי ציד בפיו ותרגם המתרגם הרי מניידיים הוא מכיל. ולכן הל"ל כי הזמין ה' אלהיך לפני. ועוד דקדק מה נורך של שני שמות ה' אלהיך וכאחד מיניהו סגי. עוד קשה טובא עם מ"ש חז"ל במדרש אחר המאמר הזה וז"ל במדרש רבה כי הקרה ה' אלהיך לפני ר' יוחנן אמר לעורבא דמיתי כורא על קיניה. כשעה שאמר כי הקרה ה' אלהיך לפני. אמר יצחק יודע אני שאין עשו מזכיר שמו של הקב"ה וזה מזכיר אין זה עשו אלא יעקב וכו' עכ"ל והקושיא שלא היה לו להזכיר עם שמים כלל:

וקשה לי טובא בדברי חז"ל שהרבה היא המהפכת אות למת שהוא עשו ולא יעקב הוציל וקונית את עצמו מן הכלל ואמר ה' אלהיך. והל"ל ה' אלהי לו לעורבא דמיתי כורא על קיניה. המתנם שאמר כי הקרה ה' אלהיך לפני. אמר יצחק יודע אני שאין עשו מזכיר שמו של הקב"ה וזה מזכיר אין זה עשו אלא יעקב וכו' עכ"ל והקושיא שלא היה לו להזכיר עם שמים כלל:

וקשה לי טובא בדברי חז"ל שהרבה היא המהפכת אות למת שהוא עשו ולא יעקב הוציל וקונית את עצמו מן הכלל ואמר ה' אלהיך. והל"ל ה' אלהי לו לעורבא דמיתי כורא על קיניה. המתנם שאמר כי הקרה ה' אלהיך לפני. אמר יצחק יודע אני שאין עשו מזכיר שמו של הקב"ה וזה מזכיר אין זה עשו אל

ובדרך רמז לתי שפיר שרמז לו שהוא יוקן משני הנדידים מצד ימין ומצד שמאל . וכנגד נד שמא ימין אמר ה' כשם שהוא מצד אברהם . וכנגד נד שמא אמר אלהיך מדת הדין מצד יצחק . ושניהם כתחברו יחד לפני ועזרו לותי ולכן אמר אלהיך ולא אלהי או אלהינו . והנה אם לא היה מדבר יעקב בדברים האלה כדרך רמזים וכדרך נביעות וכדרך כבוד . לא היה יצחק מעלה בדעתו שהוא היה יעקב כי מי גילה לו . שלמכם כשמוע יצחק הדברים הנ' תכף ומיד חשש לומר ולומר לו לבודקו בשם נא ולמשך כני אתה זה בני עשו אם לא . ולא אמר אם יעקב להיות כי לא עלה בדעתו שהוא יעקב כי מי גילה לו הואיל ולא היה שם בתחילת השליחות . שלמכם יוכל להיות שמא לוים אחר ממנו שם ועשה בעלמא כדי למנוע את הברכות ולכן אמר אם לא . ומה שבדק במישוש ולא בקול כבר ביארנו למעלה להיות שמני לחיים דומים בקול . או שמא ישנם קולו . שלמכם במישוש שהוא חוש הטבעי גופני הוא בדיקה יפה . ולכן אמר הסתוב ויגש יעקב אל יצחק אביו וימשהו ויאמר הקל קול יעקב ויוי הוי חושש וזולתי לעיקר והוא והידים ידי עשו . ולכן הסירו וכו' ויברכהו . ועם כל זה חזר ואמר לו אתה הוא בעצמך שאתה זה בני עשו שאני רוצה לברך אותו והנה מגמתי היה לגלות אחר אלא לעשו ולפיכך לא אברך אותו . שלאחר שיהיו עשו אין כוונתי אלא לעשו ויאמר אלי . הן ויאמר הגישה לי ואוכלה אחר שכבר נתקררה דעתי ונתאמת הדבר בעיני היטב וגם לו ויאכל וכו' ויברכהו ויאמר ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה' . וכפי הלמת הל"ל הפסוק ויאמר מריח ריח בני כריח שדה ולא יאמר ראה בעבור כי הריח היה ניכר ברחים . ועוד נדקדק שהל"ל ראה ריח בגדי בני וכו' כמו שהתחיל ואמר וירח את ריח בגדיו וכו' . ועוד נדקדק כי מילת ויברכהו לוקה במקומה והכי הל"ל וירח את ריח בגדיו ויאמר ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה' ויברכהו ויתן לך האלהים וכו' . ועוד נדקדק שהיה לו לומר מריח שדה אשר ברכו ה' ולא כריח שדה וכו' . **והנה ניתן טעם לזה"ו היתילה של ויתן לך האלהים מטל השמים וכו' :**

והנלע"ד לבאר הוא כי הנה הפסוק הזה לא יתבאר היטב אלא בדרך רמז . והנה חו"ש השמיעה וחו"ש הריחים . וחו"ש הריח . וחו"ש הדיבר . וח"ש המישוש . והנה כוונת יצחק לע"ה היתה לברך את בנו בכל החמשה חושים הנ' ולזו תהיה ברכה שלמה וחמשה חושים הנ' נרמזו כ"ה של ברכה . והנה בהיות מדבר יצחק עם יעקב הרי נתעורר חו"ש הדיבור . ובשמעו דברי בנו הרי נתעורר חו"ש השמע . ובשהגיש להנו ומשהו הרי נתעורר חו"ש המישוש . ובהיותו מריח את ריח בגדיו הרי נתעורר חוש הריח . ולא חסר זולתי חוש הראיות . שלא היה רואה לכן אמר ראה ריח בני כב יכול בראיה ממש קרוב לודאי אמר עתה מחדש ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה' ולפיכך קדישין אשר תפוחין לאותם השדה עצמה . ואחר שהזכיר בשם החוש הנזכר בפה"ו העטף ויתן לך האלהים גם כן מסטרא דגבורה כדי להעטירו מחסדים ובכורות כמו שהוא עצמו אמר למעלה כי הקרה ה' אלהיך לפני ועוד כי בשם אלהים יש ממש לותיות כנגד החמשה חושים הנזכרים :

עוד ירמז בדרך רמז עם המוסף שהצעתי בפתח עיני' ואמרתי וירח את ריח בגדיו ויברכהו . ירמז

הריח כי עתידים לצאת ממנו בנים בנדיים שכרמזים במילת בגדיו ועכ"ו ויברכהו ויאמר ראה ריח בני ממש ולא ריח הבנים שעתידים לצאת ממנו ח"כ . ואעפ"י שאין בהם מילמות עושים פירות אלא הם דומים כריח שדה אשר ברכו ה' לאחוד יספיק . וכמו כן אמרתי בנושא שלי שאני מריח בריח הבגדים אשר ביגותיו ואני מריח את ריח פיהם הרעה שבעשה מאמ נעות התענית אשר בפיהם והתפילות שהם אומרים ואמרתי שהוא כדאי לכפר על כמה חטאות והק"כ יקבל הריח הזה ברוח קנמון וכל דשמי בשמים היוצאים מהשדה אשר ברכו ה' כנ"ע :

ואחר אשר כיארנו הפסוקים כדרך פשטם אומיף שבית ידי כן ונור כמרן כדרך רמז עם דרך ס' הזוהר וירגם כאומרו ויהי כי זקן יצחק וכו' . ללמד שכל זמן שיצחק היה בימי בחרותו עדיין היה נמשך אחר חסדי אביו הכלמנים . שלמכם ויהי כי זקן יצחק כי נתבדרו בו מדתו מדת הגבורה שקשה שומקא יתיר ולכן ותכהין עיניו מראות ולכן ויקרא את עשו בנו הגדול דאתי מסטריה ממש ויאמר אליו בני ממש ויאמר אליו הנני . ויאמר אליו הבט נא אני מופלג את עצמי חלוש מאד הנה ידוע לא הוא מעני הזקנה אשר זקנתי ולא ידעתי אם הוא בעבור זה . או בעבור שנתקרב יום מותי . ולכן אתה הוא הממלא את מקומי קום שוב אל ה' אלהיך בתשובה הרמוזה במילת ועתה כמו שכיארנו למעלה . ושא נא כליך וכו' כלומר השלך כל כלי הזין אשר לך מעליך ואל השדה לאחל תפוחין קדישין לכית המדרש או לבתי כנסיות ושודה לי ציידה ציד ס' דמ"ו לו לחמשה תפלות שיש ביום שכפורים לו בכל יום תעניית ציבור שדומה לזה . עוד רמז לו שישוב בתשובה מאשר חטא על הכפם של זקנו אברהם אע"ה כמ"ש חלל שחסרו משמותיו של אע"ה חמשה שנים כדי שלא יהיה את עשו כן כמו יונה לתרבות רעה וכמו שפירשו חלל על פשוק כי טוב חסדך מחיים . ולכן עשה תיקון ושודה לי לותם החמשה שנים הנרמזים כה"ל יתירה של ציד ה' : ועשה לי מטעמים מכל התורה שתחדש בבית המדרש בשוד ברא מזוכי לבא והביאה לי ואוכלה בעבור תברכך נפשי בטרם לתות . ואמר הכתוב ורבקה שומעת בשוד לומת עילאה שיחק רוצה לעורר לבטרא דגבורה . לכן דיברה עם יעקב בנה הוא ברא קדישא תפארת ישראל ותעורר לותו כדי שהוא יקבל את הברכות ולא יקבל לותם עשו לחיו ואמרה לו מה שניוה לבך לעשות תשו' ביום הכפורי לך כתה ולך ילה יותר ממנו ועתה בני שמע בקולי וכו' לך כת על הצאן שהם ישראל וקח לי משם שני גדיי עזים טובים . בשוד שני שעירי יום הכפורים טובי לך ולבניך והכתת לבבך וכו' . ויאמר יעקב אל רבקה אמו הן עשו אחי איש שעיר ואני אנוש חלק מעומות . ואפשי לים שמא יתעני וכו' . ותאמר לו אמו עליך קללתך בני ואפי היה המכפרת בשוד כי בעצם היום הזה יכפר עליכם וכו' לך שמע בקולי וכו' . וכן עשה ובאותו אמר לו אביו מה זו מהרת למצא ותשובה בני ויאמר כי הקרה ה' אלהיך לפני ושיח פתחה לי פתח של תשובה בשוד ישראל עד ה' אלהיך לו וירח את ריח בגדיו והם הבגדים הנזהים אשר שין עליו כל השנה והיום מתחנים בחמש תפילות . ומתעבים חמש עיונים והרויח לותה הם"ל של ציד ולן לעת ערב ויברכהו ויאמר ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה' :

דרוש א' למשמרת ר"ח טבת

ואת עשו וחיו את האלהים אני ירא

במדרש ילקוט מנביהים שפטים סימן מ"ד ז"ל · ותכסהו כשמיכה · שלשה שמות נאמרו בעבירה ואלו הן · יעל · ויוסף · ופלטי · יוסף מניין · עדות ביהוסף שמו · מקרא ביהוסף שמו · יכ מעיד שלא נגע בחשת פוטיפר · יעל מניין · ותכסהו כשמיכה · מכאן כשמיכה רבנן דקסרי אומרין מסודרת · ורבנין דיתמן אומרין כמשיכלא · תרגם"ל חורמו על כל המקרקע כלה ולא מצאנו דבר שמו שמיכה · ומכאן שמיכה שמו כה · שמי מעיד עליה שלא נגע בה אותו רשע · פלטי מניין · כתוב אחד אומר לפלטיאל מלן בתו לפלטי בן ליש · וכתוב אחד אומר לפלטיאל מלן נתן בתו לפלטי בן לישי · שלש מ"ל מעיד עליו שלא נגע במיכל עכל"ה ·

ופסוק ד' התורה וידיעת ד' המוסר החמתית והודאית הוא שנאריך שיבוא הלדס שהכתובה בה' יסוד על היות הלדס ירא את ה' ויתמין בנביאין · בהיות כי דבר ה' אמת ולא יעוב ממה שדיבר לעשות טובה לבני הלדס ויתמינו בה' ויבטחו בו והכוונה בה' חסך יסבבוהו ויקשר לומר כי להקדמת הזולת כיון דוד הע"ה במזמור ג' בתחלתו למנצח מזמור לדוד · עד אנה ה' תשכחני נצח · עד אנה תסתיר את פניך ממני · עד אנה אשית עצות בנפשי יגון בלבבי יומם · עד אנה ירום אויבי עלי · הביטה ענני ה' אלהי האירה עיני פן אישן המות · פן יאמר אויבי יכלתיו צרי יגילו כי אמוט · ואני בחסדך בטחתי יגל לבי בישועתך אשירה לה' כי גמל עלי . יהיה רצון דוד הע"ה לומר לפני הק"ב עם מלי דסמיך ליה בסוף המזמור הקודם אלין והוא לומרו סביב רשעים יתהלכון כרם זלות לבני אדם · ויהיה שיעור הכתוב סביב לצדיקים רשעים יתהלכון לעשות עמהם רעה . ומתך כך מתחנים פני הצדיקים בכרוס כמ"ש ז"ל · והעניין הוא הזולת וזלזולי הגדול לצדיקים הקרקרים בני אדם · ולכן סמיך ליה למנצח מזמור לדוד עד אנה ה' תשכחני נצח וכו' · ירצה רבה"ע גלוי וידוע לפניך ערבים קמים עלי להלחם בי · ואני איני מפחד מהם להיות כי בך בטחתי אל אכושה לעולם ותחמוכה הולת תקוותי בלבי · החמנם נפקח מיכה לבני · ובני כי לא לאוכל להם · ועד"ש עד אנה ה' תשכחני נצח ואם לא היתה השכחה אלא לקט ושכחה לזמן מועט לא היתי מקפיד · החמנם להיותה נצח לא לאוכל להם · ואם תאמר הנה עונותיך גרמו זה וחטאתיך הטו אלה למסור מותך ביד אויבך . עד אנה תסתיר את פניך ממני וכי הלעולמים יזנח ה' · החפם לנצח חסדו · ואם ככה את עושה לי הרגני פן הרוב בפעם אחת לעבור כי לא אוכל שאת וזו ארחה פרעתי · וזהו ע"ש עד אנה תשית עצות בנפשי לבדר לי מיתה יפה יגון בלבבי יומם · להכניל מהם להיות כי ארכו לי הימים ימים של נעד · ועד אנה ירום אויבי עלי · והביטה ענני ה' אלהי ח"ו פן תנוח תקלה מתחת ידי וח"ו אסרוך את ענמי והאירה עיני פן אישן המות ואם לא תעשה בניפי לפחות עשה פן יאמר אויבי יכלתיו והוכלתי לותו מן הקעלם ורצי יגילו כי אמוט ואדרך לבהיכם בחיים וכמות . ואח"כ ואני בחסדך בטחתי וחזרתי בענמי ודברתי על לבי וניחמתי לותו באומרי אלין כי אל חנון ורחום ה' וניחם על הרעה רב חסד מטה כלפי חסד

וגבל לבני בישועתך · ואוכל לשיר שירה חנומל לחייבים טובות ולא כחטאי עשה ולא כעוונתי גמל עלי ולכן אשירה לה' כי גמל עלי · כלומר אשירה לה' שכתן לי יסורין בעה"ז כדי לנקות לותי בעה"ב וזמם כי גמל עלי חסד גדול להפרע ממני בעה"ז · וכל זה הוא דרך כולל במזמור הזה וכמו שביארנו בפסוק ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש במעשהו מדי יום ביומו ·

עוד ליפשר לומר שרמז דוד הע"ה במזמור זה לרבע מעמים עד אנה וכו' · לרמוז על הארבעה חלוקי כפרים שהזכירו חז"ל בגמרא ולכן רמז דוד הע"ה ואמר אנה חזרתי בתשובה בכל הארבעה חלוקי כפרים ואחרי עשותי ואת עד אנה תעזבני וכו' · והביטה ענני ה' אלהי וכו' · ויסיו כסדרן ממטה למעלה בסדר הפסוקים ואמר תיזיל' עד אנה ה' תשכחני נצח במה שעברתי על מנ' עשה . ועד אנה תסתיר את פניך ממני ממה שעברתי על מצות לא תעשה · ועד אנה אשית עצות בנפשי וכו' ממה שעברתי על כריתות ומיתות כ"ד . ועד אנה ירום אויבי עלי במה שעברתי על חילול השם בעניין את שבת ולזה הביטה ענני ה' אלהי האירה עיני פן ישן המות במקום אחר כמעט שכמה דומה כפשי וכו' פן יאמר אויבי יכלתיו צרי יגילו כי אמוט ואם דומה ואחיתיכל · ואני בחסדך בטחתי וכו' ·

עוד ליפשר לומר שדוד הע"ה כלל במזמור הזה גם לכן לארבע גליות שעתידים ישראל לגלות בבב"ל · ומד"י · ויון · והדום · ובכנדם תוכיר בפסוקים ארבע פעמים עד אנה עד אנה וכו' · והנה כנגד גלות בבל שהיה לו זמן וקץ שבעים שנה אמר עד אנה ה' תשכחני נצח מאחר שכבר הגיע הקץ שקבעת . ואמר עד אנה תסתיר את פניך ממני כנגד גלות מדי ופרס דכתיב כיה ואנכי הסתר אסתיר את פני בעת ההיא ואמרו חז"ל מכין לאסתר בתורה דכתיב ואנכי הסתר אסתיר פני בעת ההיא ואמר עוד עד אנה תשית עצות בנפשי יגון בלבבי יומם כנגד גלות יון שהיו אומרים להם כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלקי ישראל וביטלו לותם שבת חדש ומילה והיו היגון בלבבי יומם ולין יגון כיגון לעבור על הדת · ואמר עד אנה ירום אויבי עלי כנגד גלות הדום שהוא הגלות העיקרי ולכן בגלות האחרון אמרוך אמר והנסיר אמר הביטה ענני ה' אלהי האירה עיני פן ישן המות על אמלל שרו של הדום שהוא שר המות פן יאמר אויבי הלמתי ואת שמש יכלתיו כמ"ש חז"ל במ' רבה כפ' ווילת הכרכה בפסוק אל תשמחי אויבתי לי שנפלתי על אמלל שאיה שמח במיתת שר של מרע"ה . ואז כל שאר צרי יגילו כי אמוט . ואעפ"כ שכפי האמת אין לאל נריך להתפלל על הגאולה הזולת כלל לפתי סיבות · הסיבה הראשונה היא כי ואני בחסדך בטחתי כמה שהבטחנו בכמה מקומות ובפרט על יד תביאנו מכרמל הזכרון שרמזת לו השעבוד מלביות כמו שפאמר ויהי השמע לבה ותרדמה נפלה על לכרם והנה אימה חשיכה גדולה נופלת עליו וכ' · ואמרו חז"ל אימה זו בבל · חשיכה זו מדי גדולה זו יון נופלת עליו זו הדום · וכמו כן אמרו חז"ל שהקדוש ב"ה ניעתק את"ה שרה של בבל עולה ויורד וכן שרה של מדי · וכן שרה של יון וכן שרה של הדום · המחנם לשרה של הדום לא רפה לותו יורד · לן פתר וכו' אמר לו הק"ב אם תגביה כנשר ואם בין כוכבים שים קנך משם לורידך נאום ה' . אם כן שייך שפיר לומר ואני מעניא המובא לי לגלותי בחסדך בטחתי . כי עתיד הקדוש ב"ה להוציא לותה מן הגלות הזאת · הסיבה השניה היא כי גבל לבני בישועתך והעניין הוא שמעפ"י שאתה מכניס בישועה

עכ"ל כפי' התוס' עיקר הישועה היתה לק"ש עצמו כמ"ש ז"ל כך יכול שכינה בגלות ולכן יגל לבי בישועתיך ואנכי בושע לחכמו · וקרוב לזה דרשו חז"ל בפסוק זישע ה' כיום ההוא את ישראל מיד כיד מצרים ויושע כך יכול. ולכן ואני בחסדך בטחתי ירגל סיבך לחת שחוק בקברח ישועתי · ובם סיבך שנית כי יגל לבי בישועתיך ממש ואבבה לושע לכי . ר' לחמנם החיוב המוטל עלי הוא שלא אהיה כפוי טובה אלא לשבח לה' וסדר הפשירה תהיה כי בתחלה בלומר שפשירה תהיה לומר כי עיקר הישועה לא היתה לק"ש ולא לז"ש כי גמל עלי . וקרוב לזה כיארתי במקום לחר בפסוק לה' הישועה על עמך ברכתך סלה · כלומר לחמת הוא שלה' היא הישועה · לחמנם כך יכול להמנם מה שהוא מכוון לותה בשם ישועת ישראל הוא ברכה לחת שמברך את ישראל וזמ"ש על עמך ברכתך סלה . ובמטו בפסוק בעצמו ירצה לומר כי ישראל אין לפס כח להלחם עם הלומות כלל אלא לה' הישועה היא . לחמנם החיוב המוטל על עמך הוא ברכתך סלה לברך לת עמך בברכות והודלות ושירה חדשה ישבחו גאולים כמ"ש לשירה ל"ה כי גמל עלי כלומר בזמן שגמל עלי . חזרנו להקדמתינו שהביטחון הוא יסוד הידיה ולכן יוסף הצדיק ע"ה לעבדי שרלה עצמו בכמה מיני נצר כמו שכתוב במילת פרשת פוטיפר . שומרים · ישמעאלים . מדנים · עכ"ל לא הסיר הביטחון מנגד עיניו . ובעבור זה זילת אלהים בשליה תקועה בלבו · וכן הקדמה סוללת נימוקי כדברי חז"ל במדרש רבה פ' מקץ ז"ל . לתרי הגבר אשר שם ה' מבטחו זה יוסף . ולא פנה אל רהבים על ידי שלמר לשר המשקי' וזכרתני ויוסרתני ויתוסף לו שתי שנים עכ"ל והלמת שהמלמר הוא קוץ קטן בכמות · לחמנם בחיכות :

וראוי לדקדק כו · דקשיה מיפיה ובין שבתחילה לתר לתרי הגבר אשר שם ה' מבטחו זה יוסף שבטח בה' · וחז"ל חוד ולמר ולא פנה אל רהבים על ידי שלמר לשר המשקים וזכרתני ויוסרתני ויתוסף לו שתי שנים · הרי חזרו בהם ממה שלמרו תחילה שיוסף בטח בקב"ה בחיות לומר לשר המשקים כי אם זכרתני והוסרתני · ועוד קשו קרלי להדדי שהבתוב מעיד שפנה אל רהבים פלומרו הלין כי אם זכרתני והוסרתני . והפסוק לחר מעיד ולומר ולא פנה אל רהבים ושטי כוב :

ובאמת לי לישר חילי היתי מגיס המלמר כך לתרי הגבר אשר שם ה' מבטחו ולא פנה אל רהבים ושטי כוב זה יוסף . ועל ידי שלמר לשר המשקים וזכרתני ויוסרתני ויתוסף לו שתי שנים · ויהיה שיעור המלמר לתרי הגבר וכו' זה יוסף שכל ימיו שם ה' מבטחו בכל ענייניו · ולהיות כי בפעם לחת טען ולמר לשר המשקים וזכרתני ויוסרתני ויתוסף לו שתי שנים . והוה לתי שפיר · לחמנם לא יש יכולת בידו להגיה ח"ו :

והנה"ר לפרש במלמר הזה הוא . כי הנה בעל המלמר הזה דקדק בפסוק ויהי מקץ שנתים ימים וכו' . מילת ויהי ומודע מ"ש חז"ל כי כל לשון ויהי הוא לשון צרה · ולפי טובת כי במקום הזה לא מיבעיא דצרה לא שייכא אלא לדולה שפיהת שמחמצעות החלומות השלו בלח הישועה ליוסף הצדיק ע"ה ינא מבית האסורין ולחדרבה עלה לגדולה אם כן כפי זה מילת ויהי היא מגולגלת החכנה :

ולכן כדי ליסב מילת ויהי הבינה פסוק לתרי הגבר אשר שם ה' מבטחו · והנה הפסוק הזה מיושב בפסוק ויהי מקץ . בלומרו שיוסף הצדיק כל ימיו היה צדיק וזה לא נתבית האסורין אלא בלחה הישועה ליוסף הצדיק ע"ה ולזה נאמר בו לתרי הגבר שבתבר על ידו פתח פעמים לה בשעה שמכרו לותו לחין והורידוהו למצרים שבבר היה יכול לבתוב בתוב לחד להודיע המעשה לחבין · ולחבין היה פודה לותו בכל ממון שבעולם ליברח שבופל לומר שלח שלח בתב לחבין כדי שלא לעבור על חרם הפבטים החמנם לח' כ היה לו לבתוב בתב לחד ליעקב וזקנו לו לרלובן שהפיל לותו והיה פודה בכל ממון שבעולם ועכ"ל לח רלה לבטוח על שום בבריה חלא בטח בה' ושם ה' מבטחו ולח בשעה שעמד בבית האסורין עשר שנים והיה יכול להודיע העניין לחדוגו ממשות הדברי' מעשה שהיה כך היה לו להודיע למלך תוכן הדברים ולא רלה בעבור שלא לשמוך על בן לדם כמוהו חלא פתבבר על ידו יצרו בפרט בעבין לחרותו שבמתחה הקשת וחזרה . ושם ה' מבטחו ולא שם בשר מבטחו ולא פנה אל רהבים ושם המבריים בכל לותם העשר שניה שהיה בבית האסורין . לשני סיבות הסיבה הלחת היא לשר שם ה' מבטחו · והסיבה השנית בלומרו שברת חז"ל שלמרו לין מיתה בלא חטא ולא יסורין בלי עון · ולא נעלם ממנו מה שחטא בשני מיני עשר · שהוציא דיבה על עשר לחין · ושם שיבלו עשר טיפות דע מבין לתבעותין כמ"ש ויפוו ורועי ידין . ובעבור זה לא יבלו ממנו זולתי שני בניס והם מנשה ולפרים בלשר הלרבתי בפסוקים בפ' ויהי בפסוק בני הם לשר נתן לי ללהים בזה ופירשתי ב' מוה . ולכן בל לותם העשר שניה שישב בבית האסורין קיבל עליו דין שניה בהסבה לבפרת עוונות ולא פנה אל רהבים בל לותם העשר שניה · לחמנם בשלמם שבייח חילין ולחז"ל גם בן שהיו לפניו חלום שר המשקים . לומר לין זה אלא שהיה "בה וזבר לותי ורוב להוציאני מבית האסורין על ידי שליח שר המשקי' ולכן נתלוד בבבורים ולמר לן כי לם זכרתני והוסרתני וכו' . לן לומר לן הק"ב וכי לין לי יכולת להוציא לותך מבית האסורין חלא על יד בני שר המשקים לכן הבני מדלה לותך בי המשים מבטחו על בן לדם כמוהו נשבע ועל ידי שלמר שני הוסרות כי לם זכרתני והוסרתני ניתוסף לו שתי שני לחרות ולן לומרת ה' נרפתה · וזה מש"ה שהק"ב פודע מדה בנגד מדה בנגד מה שחטא יוסף ושט' בלומרו וזכרתני והוסרתני לומר הפסוק ולא זכר שר המשקים לת יוסף וישבחהו . ולא זכר בנגד וזכרתני . וישבחהו בנגד והוסרתני · ולן בנוגע עלין לישב עוד שתי שניס לחדות בבית האסורים · וזה מש"ה ויסי ונרס בדולה מפעלת בלן במעשה הוה · בי לומר היות מקץ וכל לשון קץ הוץ · וכן קץ הוץ רמז לעשרים במש"ה מקץ עשר שניס לפרת לברים בלרץ בנען · וניתוסף לו עוד בבית האסורין עוד שפתים ימים בשבין מה שלומר בי לם זכרתני והוסרתני שנתים ימים בנגד שתי הוסרות · ולחר שנשלם עשרו לידם סק"ב ימיו ופרעה חול' בזו העטף בלומר לחזקי תרעה הוה קלים בדי להניל לת הצדיק ולהעלותו לגדולה · וזו מה שבלע"ד בביחור סמלמר הזה :

וראיתי מי שפירש שיעור הפסוק בך לתרי הגבר לשר שם ה' מבטחו זה יוסף בתחילה בביית לדונתו · ולא היה לו לפמות לחרי רהבים ושטי כוב לח"ב בביותו בבית האסורין · ודרשי ולא פנה לא היה לו לפמות לחריהם וכשבין שלמר בי לם זכרתני והוסרתני ניתוסף לו עוד שתי שניס לחרות · וקושל ולתן קרלי לידן דחוי לבח בהמשך הבתובים הבתוים לח"ב בלומרם · ודבר שר המשקים לת פרעה לחמר לת חלומי לני מוביל היוסף וכו' :

וראוי לדקדק בפסוק תחילה הלחמר המיותר שניתן להדגש בי לחרים לא שייך מלחר שלא היה

הדיבור

הדיבור וזלתי עם פרעה : עוד רצוי לדקדק בלומרו את חטאי והם רבים ויספיק לומר את חטאי בלשון יחיד כי הוא לא חטא וזלתי חטא אחד בלבד שבמצא וכוב בכום פרעה וגם חטא זה היה בהוכם ולא ברצון : וכיצד הגדיל המדובר לומר את חטאי לכי מזכיר היום : ואגב נדקדק מילת היום המיותרת ויספיק לומר לכי מזכיר וכודאי שהיום הוא לאתם ולא למחר . ועוד רצוי לדקדק על היות מספר העניין בכפתר וכגלה : וכתחילה הסתיר ואמר פרעה קצף על עבדיו והיה לו לומר עליהו ולא רצה לגלות מי היו ואח"כ גילה אותם ואמר ויתן אותי במשמר בית שר הטבחים אותי ואת שר האופים : ועוד נדקדק אותי שכי פעמים למה לי ויספיק לומר ויתן במשמר בית שר הטבחים אותי ואת שר האופים : עוד נדקדק תלתת לישני דפורעבותא בלומרו וגם אתנו נער עברי' עבד"ך : ולא נעלם מ"ש חזל נער שוטה : עברי שוכה : עבד שכך כתוב בשימוש מקרים שלין עבד מולך ולא לוכם בלידין וכו' : והקדמתם זל מוכל לבאר עוד תלתת דפורעבותא שניות ועוד נדקדק יתור מ"ש היה כחלומו פתר אחר שאמר ויפתר לנו את חלומותינו :

והביאור ירצה עם הקדמת חזל שאמרו במדרש תרורים הם הרשעים שלין טובתם שלמה ולכן ברחות אותו רשע לשיו גדולה עולה יוסף הצדיק ע"ה מרק את שיניו רשע ירחם והעם : ולכן היה מגלה טפח ומכסה טפחיים . ועוד שניה כי חמת מלך מלאכי מות ולא היה רוצה לעורר עומות רשעוים וכמ"ש חזל עבידות שהתודה עליהם ביום הכפורים שעבר : אילו מן הדלות לחזור ולהתודות עליהם ביום הכפורים זה . והנה בעבור שתי סיבות הנו' כתעכב עד לותה השעה ועם כל זה פחד בלומרו לוי לי אם לומר לוי לי אם לא לומר . עד שרחה שרצה פרעה להרוג את עצמו אן לומר לולי יחות פרעה זה ויקום פרעה אחד ולא ימצא אן בעיניו לשרת אותו כזה אן נמר כדעתו לכפר העניו . וגרמוז כל הדברים הנזכרים מפילת לומר המיותר : ויהיה הלומר היה כמו נטילת רשות מפרעה אם יאמר אן לא יאמר . ויהיה שיעור הכתוב וידבר שר המשקים את פרעה : לומר כלומר האומר אן לא לומר הנני מזכיר עומות רשעוים . ואם לא לומר יאמרו המלך ח"ו . לכן נמר כדעתו ולומר מוטב שלכנם לכי כספק מות ולא ימות המלך בודאי ולכן התחיל ולומר את חטאי לכי מזכיר היום ומודה ועוזב ירוחם . וכמ"ש חזל מוס דאית כך קדיש לומרם ולכן התחיל ולומר את חטאי לכי מזכיר היום בלשון רבים והוא קרוב אל מ"ש חזל עבידה בורות עבידה . ובאמת שמחטא הראשון היה בשוגג שפרש הזבוב מילין וככנס לתוך הכום ולכן לומר פרעה קצ"ף על עבדיו בקצפה בעלמא . ולא היה כדאי לותו הקנסון לביוון ולמשמר . האמנם להיות שכום פרעה בידי והוא לי לאתוקי דעתי היטב ובעבור שלא פשפשתי היטב ועוד שר תאבלתי עם הרשע שחטא ממש בלחם שנמצא צרור בגלוסקא שאוכל ממנה המלך לכן פרעה קצף על עבדיו שהביאו לפניו הכום והלחם והם המבדרי הסעודה שעליהם מוסל החיוב ההוא . וחמת מלך מלאכי מות וקראו לי ולאחרי והוא לומרו ויתן אותי בלי חיוב ובלי פשע במשמר בית שר הטבחים . ועוכי לא היה כל כך גדול ואיפשר שתכף ומיד היתי יוצא מהמשמר . האמנם להיות כי נתחברנו יחד אותי ואת שר האופים לכן הוצרכנו להתעכב שניהו יחד ואם לא היה שר האופים היתכן שכה שעתא הייתי יכול מהמשמר הרי הוכיח שלא היה עון גדול בידו . ועוד שם חטאתי חטא אחר שגי והיתי כפוי טובה ולכן לומר בואו העטף . ושם תתנו עגין חטא שני כי הזמין לנו הק"כה שם לתתנו נער עברי עבדי וכו' ויפתר לנו את חלומותינו לים כחלומו פתר וכו' . ואחמן שכחנו אותו לנמרי הרי שכית מורתי לחטא חטא להיות כפוי טובה ואנכ ארחיים כמתלהלם יודה הנים ומות לומר שלים חכם גדול כל כך מאחר שהחלום היה ברור כל כך שלים כחלומו פתר . לומר עוד חטאתי חטא שלשי שעכירים גזרית עכרה שגם עד עתה שתקתי ורציתי לותך בנער גדול ולא גיליתי לך הדברים הרי השלשה חטאות תלויש זה בזה ולכן לומר בלשון רבים את חטאי לכי מזכיר היום חטאים הם שנים כי מיעוט רבים שנים . והם הקדומים . את מוסיף לעון השלישי החדש מהיום שאתק עד עתה . ולע"ד לומר שהשלשה החטאות הנזכרים רמוזים בתיר המלות בלומרו את חטאי לכי מזכיר היום . והנה מלת את חטאי היא כוללת כל השלשה חטאים הנ' כמו שלומרנו למעלה האמנם בפרטות מילת לכ"י רומזת לחטא הראשון העיקרי של הכום שבמצא בכום פרעה ולזה לומר לכי חטאתי בזבוב . וכנגד החטא השלישי שהניח לפרעה המלך בנער כל היום ההוא . לומר היום כלומר ביום כלומר ביום הזה חזרתי להטא ועתה רצה להתנצל משלשה החטאות הנ' במתק לשונו . ולכן לומר כפי האמת וחזק המלכות לין עלי משפט מות להיות כי לכי הוא שר המשקים ותחת ידי ממונים כמה משקים לחדים והאמת הוא שלכי הוא המשקה הראשון האמנם לחדי עם ממונים לחדים הלוקחים הכום מידי לחר שמלאתי אותו לכי ומוליכים אותו לתתו ביד המלך והנה בעת הראשון שלכי מילאתי את הכום לא היה בתוכו זבוב כלל האמנם ביכי וביכי לחר שמלאתי הכום יצמח כפל הזבוב בתוכו ולכן עליהם מוטל החיוב והעונש ולא עלי . וזהו מ"ש פרעה קצף על עבדיו שהשקו אותו ולהיות כי עלתה חמתו ביתר שלת עליהם לכן ויתן אותי הגדול במשמר בית שר הטבחים . וכבר לומרתי שלם לא היה חלא עון הזבוב לבדו תכף היתי יוצא מן המשמר . האמנם עומתי הטו כי גם נמצא צרור בגלוסקא של המלך והנה החיוב הוא מוטל על שר האופי עצמו האופה הראשון ולא על המשרתים המסדרין הלחם על השולחן . לכן נתחדש דיבי גם כן ואני לרשע ואני לשכנו והוא תורתו לומר אותי ואת שר האפים והנה מעשה שהיה כך היה כי כמו שכמשמר בלבדנו יחד גם בחלום ונחלמה חלום בלילה לחד לכי והוא וכל כך החלום היה מבואר כי לים כפתרון חלומו תלמנו . ועתה התחיל להטיל לרם בכחש על יוסף ברלותו לאי זה גדולה עולה כמו שלומרנו למעלה וכמו כן רצה להתנצל מהחטא השני לומר לא הזכיר את יוסף לפני פרעה ולשן לומר מאחר שהחלום היה כל כך בלוי שכמעט לא היה צריך פותר . האמנם בהזדמן ושם לתנו נער עברי עבד וכו' כלומר כפי האמת טעינו לדבר עם נער לחד ודעתנו לומה שלמה ובפרט היותו עברי שוכח למצריים וכוונתו לפתור הדברים לרעה . ועוד היותו עבד לשר הטבחים ובמה יתרצה זה לל לדונין לגד לכלשי האנשי' שהם בהיותו פותר את חלומותינו לרעה כדי שלדונין שר הטבחים יכנס לגדולה במקומינו . עוד קרא לותו נער לחפוקי זקן כלומר שם היה זקן היתכן לומר שרוב שניה יודעינו חכמה ומתוך כך יבאר פתרונות . ושם יאמר שמא מכשף גדול הוא גם לי לישפר להיותו עברי ושראל פחדים על הכישוף ולא כלה חלק יעקב . ועולה על הכל להיותו עבד ואין לו פנאי להתלמד שום מין חכמה להיותו כפוף עבד היש מקנת כסף ושם היה חכם גדול לו מכשף גדול לא היה יושב בבית הסוהרין . ושם תאמר הרי קשיות מיכך

וכך אם כן למה סיפרתם לו את החלומות. לכן ושם אתנו כלומר לזון ולך ואל תתנו כדי שנדבר עמו ודאגה בלב איש ישיחנה לאחרים ולא נמצא לתתנו תלוי הוא ונספר לו כסיפור דברים כעלמא מדוב דאגותינו. ותכף ופתר לנו את חלומותינו וכאשר שנדברים הם כעצמם קרובים אל הכיוור איש כחלומו פתר. זאת ועוד אחרת כי נורע הוא כי כל החלומות הולכים אחר הפה ולכן אין לו יתרון על זה וזה"ש ויהי כאשר פתר לנו כן היה אותי השיב על כני ואותו תלה ולהיות כי לא נתאמת בלבי היטב חכמתו לא הוכרתיו לפני פרעה אמנם עתה שאני רואה נר אלהי גדולה אמרתי אני אל לבבי אולי ישים ממש בו ועל הספק אספר מעשה שהיה למלך והמלך יעשה מה שלבו חפץ:

עוד כלע"ד לתרץ על היותו מדבר עם פרעה שלא לנוכח בהאמרו פרעה קנף על עבדיו ולא אמר קנפת וכו' ואם כן יומרו שלא לנוכח אותי השיב על כני ואותו תלה ולא אמר הוסכת או תלית נרמזו שעדיין היה מתביים לדבר עם פרעה בעבור שחטא. ולכן שלח על ידי שליח לספר הדברי לפרעה וזהו מש"ה וידבר שר המשקי את פרעה לאמר ומיל' את היה מיותר ויסביר נומר לפרעה וגם הלאמר הוא מיותר המתנם כותבו נומר דיבר עם אחרים שהם יספרו הדברים הללו כולם לפרעה. ואו תכף ומיד לא נתישב פרעה בדבר לעשות חקירות וכדיקות ואולי כה שעתה וישלח פרעה ויקרא את יוסף וירוצהו מן הכור וכמו שפירשו חז"ל שלשון וירוצהו כמו ורוצהו ה' את ילחין וכו' כלומר הרגה אותם בדברים טובים ודברי נחומין כדי שתמנעותם יחול עליו המדע והחכמה והנבואה ויפתור פתרון לחתי. וכמ' הזוהר פירשו שהל"ל קרא וישלח פרעה לקרא את יוסף המתנם באומרו ויקרא בהתם רמז שהקב"ה בעצמו קרא אותו כמוה"ע ויקרא אל משה. נמנא שחזרו להקדמתינו שהבוטח בה' חסד יסובבנו וכמו שהוא לעולם בטח בה' נאמר גם הק"ה לא קפח את שכרו והשליט אותו על כל ארץ מצרים ולא עוד אלא שבא בדרוזל המלך ואומר אותו שכבים לשון כמו שפירשו חז"ל בפסוק עדות ביהוסף שמו רומה לומר עדות ביהו"סף שהוא ה' שנתמה ה"ה ליוד כדי שיקרא בו שם ה' אלא ובזה אל ארץ מצרים ומתוך כך אמרה לא ידעתי לשמע שידע השבעי לשון. וקרוב אל האמור נרמז במאמר שהצענו בפתח גיניס באומרו שלשה הם שפלטו מן העבירה ושתף הק"ב שמו בשמן ואלו הם יוסף ויעל ופלטי יוסף מניין שנאמר עדות ביהוסף שמו וכו'. ואלו נבא עד ביאור המאמר הזה:

ונדקדק בו. תחילה למאי נחית למניינא לומר שלשה הם שפלטו מן העבירה ויספיק לומר אלו הם שפלטו מן העבירה. ואגב נדקדק באומרו שפלטו מן העבירה והל"ל שפרחו מן העבירה. או יאמר שלשה הם שלא חטאו. עוד נדקדק מאחר שפלטם פלטו מן העבירה המיוחדת שהיה בגילוי עריות למה נסתנו בנסס. וה' נס"ה. וזה בישם שתם. וזה בשם מ"ל. עוד ראוי לדקדק קל המלבי' דכתן במילת שמיכה. עוד ראוי לדקדק דמ"ש רש"ל ע"ה חזרנו על כל המקרא כלה ולא מניעו דבר שאמו שמיכה. ובקשה טובה מה צורך לחזור על כל המקרא כלה במקום דלא מצטריך. והיכא דאצטריך לית מאמר. דלא מצטריך לא לתמר;

והנלע"ד לפרש הוא דכתית למניינא לשמועינן שפלשתם עמדו בשיעור אחד דומה בדומה בתין עבירה אחת ולכן לתמר שלשה הם שפלטו מן העבירה

וכין לומר בלשון הזה שפלטו מן העבירה ולא תמר שלא חטאו. לשמועינן שמן הראוי היה שלא יעשה הק"ב עמהם נסים בעבור שהם הכניסו עצמם במקום סכנה כאשר כתבר עכ"ה והכה אחד מהם והוא יוסף תבעה חיתן לשתמים. והשני והוא יעל הוא שילדו תבע אותה והשלישי והוא פלטיאל שכיהם הוא שהמנם הק"ב עור' מאחר שהכירו בעצמם שחטאו ואעפ"י שהכניסו עצמם במקום סכנה פלטו מן העבירה וניצולו ממנה. ואמר ואלו הם. כלומר לעפ"י שפלשתם עמדו בשיעור אחד חינו דומה בשיעור של זה לזה. לכן חזר ופירש ואמר ואלו הם בפרט יעל ויוסף ופלטי. והרשונה יוסף הצדיק ע"ה הכנים עצמו במקום סכנה להתיחד עם אדונתו הרשעה ביום שהוא הוא והיא לבדם ובפרט בהיותו יודע שהיתה מאדלתו בכל יום בדברים כמ"ש חזל בנדים שלבשה שחרית לא היתה לובשת בערבית וכו' וכמו שאמרו חזל במדרש דבה שמירו היתה לו וזל ר' יהודה לומר יום ויכול של גילום היה והלבו הבל לרוות והוא לא הלך. ור' נחמיה לומר וכו' וכמו כן יעל מה לה ולפרש להחזיק בחוזי כלב ליפת החונה לקרוא את סיסרא ולומר לו סורה אדני סורה אלי וכו' וכמעט שבבעל לרצונה ונאסרה על בעלה. וכמו כן פלטי מה לו ולפרש לשכב עם מיכל כמטה אחת ולבעון חרב ביום לביתה ושמא ימרו יתנבא עלינו ולא יוכל לו וכדאי שהיה חכם וחסיד ודבק שעדין היתה מקודשת לדוד ע"ה אם כן כפי זה היה לו להתרחק מהעון ומהסכנה לגמרי ולא ישן עמה כלל כמטה אחת לפילי בחדר הנעון ביחו לביתה. ואם היה ישן עמה כמטה אחת מפחד המלך כאשר יתבל מלכים לטו יתבל היה מפחד ממלך כשר ודם יותר ממלך מ"ם הק"ב והיה מכנים עצמו למקום סכנה גדולה כזאת ויתכן שיהיו מתנבר עלינו פעם אחת ובערט עם מ"ם זל כל הגדול מחבירו יגרו גדול ממנו ולכן שורת הדין היתה נותנת שלא יעשה הק"ב עמהם ניסים ויגיל לותם מן העבירה. הממנם בסיוע הוא לינו שלא הה בדאיתיה והה כדאיתיה פתח בבאר בע"ה. והנה הרשון היה יוסף הצדיק ע"ה ולהיות כי אין איש מאנשי הבית ואתיחדו ביחוד לגמרי. ונם הבתוב מעיד שנמתחה בקשת וחזרה לאחוריו ברשותו איקונין של אבין. לכן סוגרך לעם ה' המעיד על יחס של ישראל בחילת הרשובני וכו' שגם הוא יעיד על יחס של יוסף הצדיק הע"ה ולהיות כי בשבטים היה שכח הכשים יותר גדול מהאנשי להיות שקשים דרכם בכך. ובכ' נמצאו בשדות לכן הקדיש הכתוב ה"א לזוד שמ"ש ה"רשובני ה"א בתחיל"זוד בסוף ה"א רומז לנשים זוד רומז לאנשים. הממנם בוסף השבח היה לו ולא לאשה. לכן הקדיש הפסוק זוד לה"א וזה"ש עדות ביהוסף שמו. ומכל לדרוש שני דרשות. או נאמר כך עדות של הק"ב ביהוסף **שמעון** הקב"ה והטיל הם"א יתירה בין הזוד ובין הו"אי ויקרא יה וסף. ואם נרצה נקרא יחד יהו סף ויהיו שלשה אותיות הסוף נקראים יחד זה לחר זה. או נאמר עדות של הק"ב ביהוסף הוא **שמעון** של הק"ב הם"מם שנסדרו השלשה אותיות של היהו"ה יחד בשם יה"ו. ומכל הולך למקום אחד. וכפי הנחת לא פוסף בשם יוסף אלא ה"א לבדה והיא רומזת אל הנקבה. לרמוז שלא חטא בנקבה כלל והיא אמת מדוני. ועדות זה לא ניבר אלא בחשן שהיה כתוב בשם יהוסף ולכן ניתוספה בו. ה"א ולא הוא אחרת מהשם. וכמו שהשם ה' העיד על כל ישראל

בעניין היחס שלא נתעברו עם כשני המצריים כל ומן שהיו כמצרים כמו כן העיר על יוסף שלא נתערב כלל עם לשון לחדותן כמצרי' וזמ"ש עדות כ"ה וסף שמו ולא סופרך לעדות אחרת . מש"כ כיעל שהיה להפך שנכעלה לעדל ולכן היצרכה עדות יותר גדול והוא מש"ה שלא כתפר נכתר בפסוק ותכסהו כשמיכה שמיכה שמי כה וכו' :

והנה רכבן דהכא . ורכבן דתמן . סכרי סברה כתמן דלמר שממש משמש ידיש היה שם ושכב בעילות כעל לותו רשע . שנאמר כין רגליה כרע נפל וכו' ולכן כיולדו מילת כשמיכה לן כשורת . או כמשיכלת מר כי לתריס ומר כי לתריס . התמנם רשב"ל סכר כסברת ת"ק שפלטם מהעבירה ולכן לתר חורמו על כל המקרא כלה ולא מצאנו כלי שמו שמיכה . והעניין הוא שדקדק כפסוקים דכשלמת לא הסיפורים התמורים כהם שהיה יפתה לקריאת סיפרה כמש"ה ותבא יעל לקראת סיסרא ותלתר לו סורה אדוני סורה אלי אל תירא ויסר אליה האהלה ותכסהו . מה צורך הוא לכתוב כל אלו המעשיות כדי לידע הדכר כשרשו . התמנם מה צורך להזכיר כמה כפעמים שם כשמיכה ושם כדכר אחר וזלת שמיכה מה יש תועלת מזה ועוד דקדק שהרי פעם שנית נזכר כפסוק ותסכהו ולא נילה הכתוב כמה כפתהו . אלא כודאי הגמור מילת כשמיכה לדרשא קא לתי . והעניין הוא כעבור שלתר הכתוב ויסר אליה האהלה ותיחדא ברגונא עם עדל גוי רשב כזה וכל עמא ידמון שודאי שכב עמה ונלפרה על בעלה לכן כת הכתוב ולתר כבר היה עמם עד לאחר כאותו היחוד והעיד שמי כה שלא נגע כה לותו רשב וזו היא כוונתו לומר חורמו על כל המקרא ולא מניחו וכו' כלומר הכה מילת שמיכה היא מיותרת כפסוק לגמרי . וכידאי הגמור לדרשא קא לתי והכה חורמו על כל המקרא ולא מצאנו חבר למילת שמיכה ושם כן כיון הפסוק לאביא דבר שלא ידעמו מה הוא אלא כודאי העניין הוא כשריקון שמיכ' כאלן נריך שם שלם עד-גמור להעיד כרבר להיות כי אין לתונה כגוי ונם כעבור שהיא לשה חלשה כלי כת וכפרט כיד גבו'ענק כוה וכמו שהידע לשרה כשנתיחדה עם אבימלך שהק"כ העיר עליה כאומרו ואבימלך לא קרב אליה וכו' . וכמו כן נריך שם שלם להעיד עליה שלא הת עליה סיפרת אלא כדמה לו כשומע עמה והיא מוריע כארץ וזהו מש"ה כין רגלי' כרע נפל ולא כאותו מק' והיא מהורה לבעלה . כמו שביארנו כמקום אחר כפסוק תבורך מנשים יעל כאהל נשים שתיחדו עם הגוי ברגונם כאסרי על כעליהם . וזו תיקרא יעל לשת אחר הקני והיא מותרת לבעלה והיא מכללות מנשים כאהל ושם שרה ורבקה כמש"ה ויביאה יצחק האהלה שרה אמו וכמו שנלקחה שרה לבית פרעה ולבית אבימלך ועכ"פ היתה טהורה והותרה לאחריהם ככה יעל זאת הותרה לבעלה אחר הקני ואדרבה תבורך כתה שעשתה תשועה גדולה לישרא והתעתו כי מיד אל לרוות צמאו וחלב כתנה להשכיר אותו כשיכור ויהיה הוא חושב שעומה עמה ואינו כן אלא מוריע ארע לבעלה ואין רגליה כרע נפל ושם שכב ולא כמקום אחר . ולכן לענין גדול כזה הצרך שם שלם להעיד כענין להיות הכועל גוי וחזק והנכעלת יהודית אלמת כת אחמנם כיוסף הצדיק שהכועל היה יהודי והנכעלת גויה . הסמיק כחני שם והוא שם ה' המעיד עליכל כללו' כני ישרא כאשר כיולדנו למעלה :

כזה שאין כן כפלטי שלא היה לו עון כלל כענין ההוא לפי שאיפשר לומר שהיה מבור שברין תורם היתה מותרת לו כאבור שקידושי דוד היו כטעות כמ"ש כגמרא .

ועכ"ז כעבור היותו חסיד גדול מנע עצמו מלכא שלא להיות **ישם** דוד המלך ע"ה נקרא עליה . ולכן לכבור שמול המלך היה שוכב עמה כמטה אחת . ולכבור דוד המלך ע"ה נעץ חרב כינו לגיכה . ולהיות מניהם ישרצים וגם סברי שכהתה היו הדברים לכן לא הוצרך לא שם ההוא שלא ולא שם ה' להעיד עליהם כי אם שם מ"ל והוא לשון חזק כמו ואת חילי הארץ לקח . ואפשר לומר שגם מ"ל רומז לאותיות הראשונות של האבות . והם א' דאברהם ו' דיצחק . ו' דיעקב ו' דישראל . והם נקראים חילי הארץ שהיו קוראים לאבות אלה לשלשה . ולכן נראין כו שם מ"ל רוצה לומר שנתחזק מאד ונתגבר על יצרו לבלתי נגוע כה לפילגי כהיתירא . כמנה שעניין פלטי היה יותר פליטה מן יוסף ויעל ע"ה חורמו להקדמתיהו שאעפ"י שפלטתם עמדו בניסיון ולכן השווה יחד כעל המאמר וכחדא מחתא לחתיכהו ואמר שלשה הם שפלטו מן העבירה . עכ"ז כיסה חיכם שום ולכן אמר ולא הם כל אחד ואחד מהם כפי כפני עצמו . ולכן אמרתי כנוסף שלי שראוי להתלמד מאלו הגדולי עולם ומהם תראו וכן תעשו וזהו מה שאמרתיו זאת עשו וחיו . כי הנדיקים כפיהם וכמיתתם נקראים חיים . עוד רמזתי לומר כי בזמן שמדת הדין מתוחה כעולם והוא מה שאמרתי לת המלהים אני ירא . לן זאת עשו וחיו . וחין זאת אלא תורה . שנאמר וזאת התורה וחין זאת אלא תשובה שנאמר ולשבי פשע כיעקב נאום ה' ואני זאת כריתי אותם אמר ה' :

דרוש ב' למשמרת ר"ח טבת

זאת עשו קחו מזמרת הארץ ככליכם וגו'

גרסינן בגמרא כמסכת ברכות פרקא קמא דף סחורה . ר"ל הוכא אם רואה אדם שיסורין כאים עליו יפשפש כמעשיו . שנאמר נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה עד ה' . פשפש ולא מצא יתלה כבטול תורה . שנאמר לשרי הנבר לשר תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו . ואם תלה ולא מצא כידוע פיסורין של אהבה הם שנאמר כי את אשר יאהב ה' יוכיח עכ"לה :

ודוע הוא ומוסכם הדבר אצל כל יודע דעת . כי כמו שהמלח מעפ"י שהוא מליח כפני עצמו הוא ממתקת כל המאכלים שכעולם וזולתו אין לאכול לא פת ולא תבשיל כמש"ה היאכל תפל מבלי מלח עם היות הוא כפני עצמו דבר שאינו נאכל כמו שהוא אי כמו כן היסורין כבשר האדם דומים אל המלח כי כלעדם אי אפשר שיתקיים האדם כעה"ז וכמש"ה ושמן ישורון ויבעט וכו' וכדרך כמו ירמוז המלח לשלשה חיות כל היום יונקים מלות אחד של שלשה לותיות של מלח . וכמו כן מלח בונה שמה כתים ואתי שפיר . שניה כאות ה"מ . והם מל"ח מח"ל לרמוז שהיסורין שהם כמשלים למלח מוחלין עונות האדם . ושניה כאות ה"ל . והם לה"ם ולמ"ח . לרמוז שהיסורין הם לחם האדם והם ממחין עונות האדם . ושניה כאות ה"ת והם חמ"ל . חל"ם : לרמוז שהק"כ חמל על האדם שלא להכניסו לבהיכם וכתן לו היסורין כעה"ז . ומאמנשותם עלה למעלה לב"ע העליון כאות החולם כמש"ה כשוב ה' את שיבת ציון היינו כחולמים . וכמו כן כל הקרכנות שכעולם לא היו כשרים לקרכן אלא כהמנעות המלח כמש"ה על כל קרכנך תקריב מלח ולכן אמר הנכי ע"ה ומ"מפן דכתו הסלי

וכו' כעבור שבחמצעותן היסורין שמובל הנדיק עם בחולי עשה לזה חטף הנה היסורין ממרקים עוונותיו כחמור · ובלע"ך שהקדמה הזאת רמז לותיק דוד הע"ה כמזמור ס"ח אתיקן על מעלת התורה ואמר ברוך אדני יום יום יעמס לנו האל ישועתינו סלה וכו':

והנה הפסוק הזה הוא משובל ההכנה במקום הזה ועוד כי מברמי לית ליה כלום בהזכירו עם אדני ולא עם אלוה ותרומה מה טיבה של כ' ימים שלאחר יום יום וגם המשא והעמסה הזאת מה טיבה · ולא"כ אמר האל ישועתינו סלה:

האמנם הפסוק יובן עם מ"ש חז"ל שהתורה לא ניתנה אלא על יסורין שכל' לשריבבר תשר תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו מ"כ · והנה מש"ה הקודם עליית למרום שבית שבי וכו' והיה סתורהכ מ"ש חז"ל והתני עמהם שהעבדי שיהיו סוררים ומורים ועוברים על דברי תורה שלין הק"בה מסלק שכינתו מתוכם אלא ואף סוררי לשכן יה שיהיו עמהם והזכיר שם יה בעבור שהוא מכוון העולמי כמש"ה כי כיה ה' צור עולמי · וכתיב כיה תשרי הבבר תשר תיסרנו יה · וכמתק לשונו בלשה כי בהיות סוררי לין שם ההוי"ה שור עמהם זולתי יה שלהם · יה הרמוז בשמם "הרחוכו" "השמעונו" ושם שלהים ריין לדון לותם ולהגילם מיד לויביהם ואפי' שם יה שהיה לא היה שורה עמהם זולתי בהמצעות כי ברוך אדני והיה מדת הדין החזקה דיבת דמלכותא דיבת. לשר מדי יום ביומו יעמס לנו כל החובו שאנו עושים בהמצעו היסורין שמביאין עלינו מדי יום ביומו וכמ"ש ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו וגם שם וה הוא שם אדני המשל לאיש כמעשהו מדי יום ביומו וכמ"ש שלמה הע"ה ויהיו דברי אלה אשר התחננתי לפני ה' קרובים אל ה' אלהינו יומם ולילה לעשות משפט עבדו ומשפט עמו ישראל דבר יום ביומו ולא תחסוב להם לאורה אל עוונות אלא הפרש מהם דבר יום ביומו וכמ"ש חז"ל לא לא לדם כידושלים וכידו עון · ואין למעון דעת כל עמי הארץ כי ה' הוא האלדים לין עוד · והוא קרוב אל מ"ש דוד אכיו ע"ה אשרי אדם לא יחשב ה' לו עון ולא בכנם עמו בחשבון עוונות אלא הפרש ממנו דבר יום ביומו · ואזה רמז ואמר יום יום יעמס לנו משא של היסורין כדי להושיע לותנו מיד נריבו בעה"ז וכעה"ב · וזהו מ"ש האל התקיף ישועתינו בעה"ז ואלה בע"הב ולעפ"י שגם אל מורה חזוק וגבורה · הנה כל מנעות היסורין נהפך לנו אל לטובת חסד כמ"ש חסד אל כל היום · וזמם האל לנו נהפך ממדת החזוק והדין ונעשה רחמים אל למושעות · וגם להוי"ה בניקוד אלהים שהי' מדת הדין · וכפרט שם אדני שהוא דיבת דמלכותא דיבת בחמצעות היסורין בעה"ז חילנת את נפשי ממות וזמם למו' תושלות · כלומר יש דרכים לפני הקב"ה להוציא את האדם מהמות עצמה והוא פשט מחודש בפסוק לך אלהים יחסן לחם לויביו החוטאים לפניו · ואיפה מקבלים עליהם היסורין מאהבה אלא אם חומת מתהלך בחשמיו ואומר ולא אשם אכי חייב ולא חטאת אכי חייב ולמה אסבול יסורי בע"ה בנופי הנה לאותם יחסן הקב"ה רחשם וכו' · חזרנו להקדמתינו שמי שבאים יסורין עליו וסובל אותם ומקבל אותם בשבר פניס יפות לכפרת חשמות הנה עוונותיו נמחלים ודומה אל הכסר שמולח בפי שיעורו והוכשר לאכילה:

וקרוב אל האמור אמר דוד הע"ה במזמור ס"ו למנצח שיר מזמור הריעו לאלהים כל האדץ וכו' · ורצוי לדקדק למה שיכה מהם שאמר במקום אחר מזמור לתודה הריעו לה' כל האדץ כשם הוי"ה וכאן הזכיר שם אלהים · וגם כן לא הזכיר שלא בשם מזמור בלבד כמ"ש מזמור לתודה וכאן הזכיר שלשם מיפים . למנצח . שיר · מזמור · וגם כן הזכיר מדת הדין ואמר הריעו לאלהים כל האדץ · שאומנם לומן אל מה שאמרנו כי בזמן שמדת הדין עושה דין בעולם ומביאה יסורין על האדם בעה"ז רצוי לומר לפניו בשלשה מיני שיר · בלמנצח . ושיר · ומזמור · כנגד שלשה דייכים הנרמזים בשם אלהים כמודע כי אין דין פחות משלשה · וירמה דרך הלשון למנצח כמו למנוצח בדין רצוי לו לשיר מזמור בתרועה לשם אלהים שנפרע ממנו בעה"ז ולא בעוה"כ · ואמר כל האדץ לרמוז כי אפילו האדץ אינה מתקיימת אלא בדין וכמש"ה מלך במשפט יעמיד אדץ ואזה מש"ה ברשעתי ברח אלהים את השמים ואת האדץ · לכן הריעו לאלהים כל האדץ . אמר עוד ומרו ככוד שמו שימו ככוד תהלתו · והנה בביאור הפסוק הזה צריך לבי לנחת ממחיצתי לבארו בדרך רמז . בעבור כי בכפי הפשט אין בו חידוש זולתי לומר שאעפ"י שהוא מידת הדין כמש"ה הריעו לאלהים כל האדץ עכ"ז ומרו ככוד שמו שימו ככוד תהלתו והוא בנגד שם אדני הנרמז במלכות דיבת דמלכות דיבת והוא הוא לותיות אדני והיה הנקרא שמו כמש"ה וה שמי לעולם בסוד ברוך הוא וברוך שמו · וגם נקרא תהלה בסוד תהלה לדוד מרוממך וכו' וכבו"ר הוא בסוד כ"ב לותיות ו"ך בנגד תפארת ומלכות · עוד בבו"ר בניימטרי' ל"ב בנגד ל"ב נתיבות שיש בחכמה עלאה · ובנגדם בחכמה תתאה חכמת שלמה · ולכן אמר ומרו ככוד שמו שימו ככוד תהלתו בעבור שהוא דין אמת ולכן אמרו לאלהים מדת הגבורה מה טוב מעשיך במדת הדין כי ברב עוך יכחשו לך לויביך מש"כ אלו היה במדת הרחמים שמדתה לגמול חסד עם הרלוי ועם בלתי רלוי מש"כ בשם אלהים שאינו גומל חסד כי אם עם הרלוי לו וזהו פשוטו של מקרא · עוד ירמה בדרך רמז ירמה כי הנה בשם אלהים עצמו נרמזו בו דין ורחמים בהיותינו מחלקים שם אלהים לשנים כמ"ש כ"ם בוסיף הפסוק מ' אלה בעב תפופינה · לותיות מ' הם רחמים ולותיות אל"ה הם דין ובהצטרפם יחד נגמר שם אלהים . ועוד מתחלק בחשבונו לשנים מ"ה ומ"ה . והם לותיות ה"לי מ"ה · והוא צירוף אחד מפסוק ויכוהו אלהים וכו' והנה לותיות דין מלמון ואת אלי האדץ לקח וכו' ולותיות מ"ה הם לותיו לרחמי להיותם כמספר הם"ה דאלפין ושם מ"ה בחילוף תתון הוא הם והיה לימח עלאה לדיבין מתערבין מיכה · ומילת מ"ה רומז לועיר לפני היונה מכטן המלאה היה לימח עלאה · מוטריקון ת"ס לה"ה המלאה בסוד בן מרכבים לבינה · לה"ה הם מרכבים וזהו לגלי סוד כמוש בפסוק רלו סליכותיך אלהים סליכות אלי מלכי בקדש . רומה לומר רלו סליכותיך של שם אלהים שאעפ"י שבפי הבראה הוא מידת הדין הקשה · עכ"ז יש בו סליכות שתים שמתחלק לשתים והם אלי ומלכי ולותיות ה"לי הם מפולסמות . ולותיות מ"ה הם לותיות מלכי ובדרך רמז מלכי בגמטריה הוא מ"ה . וחזל לאמרו אל תקרי מ"ה אלא מ"ה . הרי מפורש כי שם מ"ה מל"כי רומז לשם מ"ה · וגם בפשטו מלכי הוא המלך המשפט אשר יעמיד אדץ והוא ת"ת והוא שם מ"ה · ומרו ככוד שמו בנגד שם החנוני והוא שם מ"ה · ואמר שימו ככוד תהלתו בנגד לותיות ה"לי הנקראים תהלה . ולכן אמרו לאלהים מה מורא מעשיך וידרם בשתי משמעיות לו תאמרו ממש לשון תמירה · לו מלשון ום' התמירך היום . ואמרו לו מה מורא מעשיך שלתה מתנבר במדת הדין כי ברב עוך שהוא מדת הדין יכחשו לך לויביך מש"כ שלו לא היה העולם מתנהג במדת הדין אלא במדת הרחמים שלא יתכחשו לך לויביך · לכן כל האדץ ישתחוו לך יחד בשם אלהים הכולל השני שמות יחד . ואח"כ ויזמרו לך לשם אלי · ויזמרו שמך סלה והוא שם מ"ה שם החמתי · ואמר לבו ורלו מפעלות אלהים

שהחמצעות

ש מחמעטות פה הדין הוא פורח מאד ובה בעלילה על בני חדש ודן את החדש על מה שעתיד לעשות ונופה את העתידות . ועושה כמה הפכים בנושא אחד כאשר בע"ה מש"כ בשם הסוף שחיבו דן את החדש הלא כאשר הוא שם ולא עוד . ומש"ה שמש הלהים אשר ברא את השמים ואת הארץ וברא את כל מעשה בראשית כמש"ה בראשית ברא הלהים את השמים ואת הארץ הוא בורא עלילה על בני חדש ועושה כמה הפכים בנושא אחד . והכה בת חילת ברואת העולם כולו היה מיד במיד כנודע ואח"כ ויאמר הלהים יקוו המים מתחת השמים אל מקום אחד ותראה היבשה ויהי כן . ומש"ה הפך יש ליבשה ממה שהיה כל העולם יש מיש במיש נעשה יבשה . ואח"כ בשהכעיסו הדורות הרשעים לפני הק"בה חזר ועלה היש והניף את העולם בימי נחום ועלה עד כיפי ברבריאה כמ"ש חזקל . ויתיצב גם כן מש"ה הפך יש ליבשה בשהיו שהיה הפך ליבשה . ואח"כ עלה ברקונו יתברך בחלת ישראל ממצרים וכו' היש רלה ויהם הירדן יסוב לאחור . ויהיה שיעור הכתוב הפך יש סוף ליבשה וגם בנהר יעברון ברגל והוא מ"ש הירדן יסוב לאחור . והנה מכל הפעולות הלאו שעשה לו בשמחה וולתי בקריעת יש סוף ושם בשמחה בו להיות מושל בגבורתו עולם כי משבע היה הוא להניף את כל סביבותיו בתוכו ומיבשה יעשה יש להמנם לעשות מיש יבשה הוא מושל בגבורתו עולם . ומה שהיה לעשות ברבר הזה הוא בעבור שתתלחת שחתם של המצרים וכפ יכול ולא כחם שהיה לו לקח נחמה עדין ממה שעשו המצרים בישראל . וזהו מ"ש עיניו בגוים תצפינה הבוי המר והנמהר והם המצרים הסוררים לשר הם היו סיבה שישראל יחטאו כמ"ש וירעו לותנו המצרים וכו' ואמרו חזקל שעשו לותנו רעים ולכן נקראים הסוררים אל ירומו לבו סלה ויבחו בשלום מן היש אלא מרכבות פרעה וחילו ירה בים ומבחר שלישיו טבעו בים סוף . לכן ברכו עמים שהיו והוא לשם הלהים למדת הלהים למדת הדין השופה כל המעשה הזה . מש"כ למדת הרחמים שדרכה לעשות חסד חינם עם הרשעים ועם הבלתי ראויים . והשמיענו קול תהלתו השם נפשנו בחיים בתוך היש ולא נתן למוט רגלנו . כי בחנתנו הלהים נרפתנו כנרף כסף בבור הכרזל במצרים וכו' . ולכן ברוך הלהים ובפרט בזמן שהדין הוא ממוזג מדין ורחמים ובהיות כך לא הסיר תפילתי וחסדו מאתי . וכמו שאמרו חזקל מה הש יסורין של אהבה כל שלין בהש כיטול תורה וביטול תפילה וכרמזו במילת תפילתי וז תפיל' וחסדו וז התורה המש"ה ותורת חסד על לשונה . חזרנו לסקדמיתינו שמעלת היסורין היה מעלה גדולה ובפרט בזמן שהש משותפים במדת הרחמים :

וכן מניחו בפרשה שלנו בעניין השבטים שבטי יש שלש נתכפרו עונות יהש ממכירת יוסף עד שסבלו עליהם יסורין . ובהקדמה קודמת יתיצב היטב שלשה אחת מה שלמה על לב יוסף להביא את אחיהם במסורת הברית ולומר להש מרגלים אתם בתחילת דברין אליהש כמש"ה ויזכור יוסף את החלומות אשר חלם להם ויאמר אליהם מרגלים אתם לראות את ערות הארץ באתם . ואח"כ ויאסוף אותם אל משמר שלשת ימים . ואח"כ שלש מאתם להביא את בניכם . ואח"כ ניוה לעשים פשש בפי אמתחתיו ומה עלה על לב יוסף ע"ה לסדר על אחיהם סדר היסורין הללו :

האמנם הענין הוא שיוסף הצדיק ע"ה . בהיותו רועה נאמן כמו שהכתוב מעיד עליו שנאמר רועה ישראל האזינה נהג כצאן יוסף וכו' . כיון

במעשיו לכפר על עונות אחיו בעשו . שלש יצטרכו לכפרת העש"כ . ולכן רצה להביא אותם במסורת הברית ולהפריע מהם מדת כנגד מדת בכל מה שחטאו והכה תחילת חטאם היה במועצות רעות ותחבולות קשות ומשופות להתחכם בחיזו מיתה יהרגוהו כאש"ה ויתנכלו אתו למיתו ולכן גם הוא ויתנכר אליהם כעשה נכרי אליהם בהגיעם לידו . כמו שהם נעשו נכרים אלין בהגיעו כיהם . ויאמר אליהם מרגלים אתם וכו' . והמרגלים בעיר הלוי לחפש ולחשוב בחיזו מיתה להרוג אותם שואל וכותבם היה לקחת המלכות ולהכות העיר . ואח"כ חטאו אחיו עוד להשליך אותו בבור ולשים אותו במאסר . ולכן גם הוא פרע להם ויאסוף אותם אל משמר שלשת ימים . משמר כנגד משמר ולאותו ממש שהורידו לבור הוא היה שמעון . לכן אמר אסכתוב ויקח מאתם את שמעון . ויאסור אותו לעיניהם ואח"כ חטאו עוד למכור אותו בעשרים כסף וחטאו בכסף . לכן ניוה לעשים כסף היש בפי אמתחתיו . ואז ויפח לבם ויחרדו איש אל אחיו ויאמרו מה זאת עשה הלהים לנו וכו' . וכנגד מה שנתנו הכתונת בדם ושלחו אותם אל אביהם לנער אותו ניער אותם גם כן לשאול מאתם שילכו אל אביהם ויביאו את בנימין אלו . ומתוך כך הוברחו האחים הקדושים להיות ערבים והם ראובן ויהודה ושאל"כ יצטערו כל אותו הנער הנזכר בפרשה כנגד כל הנער שניערו את אביהם . ויתכן שכל המעשים האלו יתכפרו עונותם :

ואז יהודה הגדול שפלחים ברחות נדתו נרם קתחיל להביא כי מה' היתה זאת להם . שכר כל הרעה שגמלו ליוסף ורלו כי ככר נפרע לה' תעלומי כפל של יסורין כנגד כל מה שעשו עם יוסף . ולכן ויאמר יהודה אל ישראל אביו שלחה הנער אתי ונקומה ונלכה ונחיה ולא נמות גם אנחנו גם אתה גם טפינו . גם אתה . גם טפינו . ויפרש לומר שבגם הראשון כיון לכלול גם את שמעון שהיו פה עמנו . וזש"ה גם אנחנו לרמוז את שמעון שהוא מהם . גם אתה לרבות את בנימין לשבע שהוא קטן ויכול להיות שהשלטון יקייש אותו עם כל זה אני אומר לך שגם הוא בתוך הסירים . ורמז לותו בגם אתה להיות כי לחפת נפשו הכהו כמ"ש ונפשו קשורה בנפשו . גם טפינו לרבות גם הנשים . כי מהם יתומו ברעב ומהם יקויתו כיד השלטון לכן מוטב להיות בוחר ברע במיעוטו ושלחה הנער אתי ונקומה ונלכה וכו' . ואכי תערבנו מידי תבקשנו אם לא הביאותיו אליך וכו' . וז ויאמר אליהם ישראל אביהם אם כן כדבריכם שכולנו יושבים בתוך הסירים לפילו אני פמו שאמרת לף לתה וכו' . ושמע אותו והלפות ערימיתי את אבי ואמר מי לפל הוא הגד ניד ויבא לי וכו' הנם זף הלפות עתה מקטרג עלי . ומש"ה אם כן לפות כלומר אם הוא אמת הלפות . וכן הוא אמת ולפי ואת עשו וכו' וכאומרו בלשון נקבה ואת ולא זה רמז לתשובה . ורמז לתורה . רמז לתשובה כמ"ש כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום לא כפלאת הוא ממך וכו' ומדבר על מה דאליך מיניה והיא מצות התשובה הסמוך לה דכתיב כי תשוב אל ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך . ורמז לתורה שנאמר ואת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל . ולכן ואת עשו תחילה ואח"כ ויקחו מזמלת הארץ בכליכם וכו' ואיפשר שהפסוק הזה מדבר לנכח ואלו לנכח . מדבר בנכח כנגד יוסף הצדיק . ואלו לנוכח כנגד הקב"ה . ולכן האלים דברין ואמר ואל שדי יאמר לנגדותי די ויחן לכה רחמים

לפני החום ואפשר שהמנעות היסורין שכתו עלי ועליכם ירחם הק"בה עלינו חזרנו להקדמתינו שהיסורין הבאים על האדם כעין הם דומים אל המלח הממתק את הבשר וכלתו אין האדם יכול לאכלו . כמו כן האדם בלתי יסורין חולה עולמו בחיוי וכע"ב אין לו מה שיאכל לכן רחוי לאדם שבזמן שרואה יסורין באים עליו מלבר שיקבל חותם מהבה . כריך גם כן דיפשפש במעשיו לדעות אם באולי לא יספיקו אלו היסורין לכפרת עון האדם . ועניין זה מבואר במאמר שהנעתו פתח עיניים במדרש רמז רבה . אמר רב מחורת . אמר רב הונא אם רואה אדם שיסורין באין עליו יפשפש במעשיו וכו' :

וראוי לדקדק במאמר הזה תחילה כאומרו אם רואה אדם שיסורים באים עליו והכי הוה ליה למימר אם רואה אדם שום לו יסורין יפשפש במעשיו . והמנם באותן באים עליו היה תיכף היולית ונראה שעדיין לא באו ואם עדיין לא באו היתכן שהוא כבית יודע עתידות לידע אם עתידי יסורין לבא עליו כדי שיפשפש במעשיו ואם כבר באו יאמר מפורש אם באו יסורין על האדם יפשפש במעשיו . עוד רחוי לדקדק באומרו יפשפש במעשיו והכי הול"ל יעשה תשובה וזה נראה לפשפש במעשיו מאחר שאחרית הכל הוא התשובה . והנה עצמך שחטא הנה אחרית הכל הוא התשובה . עוד רחוי לדקדק באומרו פשפש ולא מצא יתלה בביטול תורה . וקשה וכי יתכן בעולם בדין בארץ ישר ובתמן מכל וכל שפשפש במעשיו ולא מצא כלום . והנה לקושיא זו נדחק רשי"ז ז"ל ואמר פשפש ולא מצא עבירה בידו שבשבילה רחויה יסורין הללו לבא . ובבאר כוונת רשי"ז ז"ל ומה שנוסיף נופך על דבריו . עוד רחוי לדקדק כמ"ש פשפש ולא מצא יתלה בביטול תורה . וקשה טובא כי מאחר שום בידו ביטול תורה מה נורך לבקש אחר עבירה לאחרות כי עון ביטול תורה כנגד כולם . עוד רחוי לדקדק כמ"ש ואם תלה ולא מצא בידו עבירה אם להבה הם . והנה בשלמא למה שהיינו מוכרים תחילה שעון ביטול תורה לאינו כאשר מכלל העבות אתי שפיר מ"ש תלה ולא מצא בידו עיסורין של אהבה הם אהמנם למאי דאמרינן אח"כ שאף ביטול תורה הוא באשר בכלל העבירות היתכן שפשפש ולא מצא ביטול תורה מי הוא זה ואיזה הוא העוסק בתורה יומם ולילה וכשעה א' שיתבטל מנוכח עבירה היה בידו . ועוד רחוי לדקדק מנין לו לבעל המאמר סדר הפסוקים הללו כסדר הזה שפסוק נאשפשפה בידינו הוא ראשון ואחרון הוא פסוק אשרי הגבר אשר תיסרנו יה . ואחריו הוא פסוק כי את אשר יאהב ה' יוכיח ואימת לנא מיפכח ולא יה רואה כהם כלל :

והביאור נלע"ד לפרש כי בעל המאמר ע"ה נתכוין להשמיענו מלתא חדתא כאמור בלשון הזה אם רואה אדם שיסורין באים עליו כלומר הן אמת שאין האדם בעולם בלא יסורין כאשר אמרו חז"ל במקום אחר האמנם אם רואה אדם היות מחופשת שיסורין באים עליו בתמידות ואין ביניהם זמן ריוח כלל אלא תכופים זה אחר זה ולכן אמר בלשון באים שמוכל לשון הוה ויהיה שעתה באו ובאים עליו בהתמדה לן פריך שיפשפש במעשיו ויאמר לא דבר ריק הוא והיסורין שבאו לאינם דרך העולם במקרה אלא בודאי כי עונותיו גרמו לו ולכן יפשפש במעשיו ומלבר מה שכיפרו היסורין מעונותיו גריך גם כן לפשפש במעשיו על הענין שנאמר בפשפש ובחקורה ונשוב' עד ה' . והנה הפסוק הזה לומר מפורש כל פרשת שאמרנו וזהו מ"ש נפשפש דרכינו תחילה והם כל דרכינו הטובים הם הרעים הם ואח"כ ונחקורה הם היסורין הבאים עליהם הם כמספר העונות שבמינו . ואם היסורין הם מרובים ועדיין באים על האדם אז יפשפש במעשיו ויעשה תשובה כוללת . והנה התנא שיבא מלשון הפסוק שאמר ונשובה עד ה' ואח"כ אמר יפשפש במעשיו . מיתורא דקרא שאמר ונחקורה ויספיק לומר נחפשה דרכינו ונשובה עד ה' . האמנם עם מה שאמר התנא זלז"ל לתי שפיר כמו שאמרנו למעלה נחפשה כל דרכינו יחד ובאים בכנגדם כל היסורין הבאים עלינו אם הם מרובים יחד ובם הם מקבילים אלינו בכבד אלו כמו שפירש"י ז"ל מוטב ואם לאו יעשה תשובה כוללת לכל מיני העונות שבתורה . ויהיו מ"ש עד ה' ולא עד בכלל והוא עמוק לשרי הגבר אשר תיסרנו יה והוא אחד שום הבאים הנוכר בענין התורה . ואם פשפש ולא מצא אז יתלה היסורין של אהבה הנוכר בהם שם שהם דכתיב כיה כי את אשר יאהב ה' יוכיח . גם לפשפש לכאורה נראה לומר שבאן כעל המאמר ז"ל למ"ש ז"ל במשנה של ר' חלקי בפרק שלכל אין עון ועבירה יש אין כפרה . ולזה כיון הפסוק ואומר נחפשה דרכינו כולם שעשינו ונחקורה כנגדם לכל אין כפרתם שיהיה זה מוקבל לזה וכל זה בהמנעות התשובה . וקרוב לל האמר פירשו הדרשנים בפסוק ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו ירצה ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו לדון אותו מדת כנגד מדת ממש כלומר אם חטא בידינו הקב"ה מתן לן יסורי בידינו וכמו כן כפינו וכיוצא והשתא לתי שפיר מ"ש נחפשה דרכינו ונחקורה את היסורין הבאי עלינו אם הם מקבילי' ל הענות שעשינו מדה כנגד מדה :

אבוך עוד כעל האמר פשפש ולא מצא יתלה בביטול תורה . ירצה עם שיטת חז"ל פשפש ולא מצא כלומר פשפש בעבירות הכתובות בתורה החמורות כמו פרהות ומיתות כ"ד ולא מצא שבבר בשום אחר מהם כדי שהמנעותם נתחייב ליסורין הקשים האלו הבאים עלינו ואפשר שאין אדם בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא באיזה חטאים קלים לא מפני זה יתחייב ליסורין הקשים הבאים עלינו תמידים . ולכן יתלה בביטול תורה בזמן שיוכל לעסק בתורה ואינו עוסק כי כודאי האמור שבשעה שאינו יכול לעסוק בתורה אינו נענש על ביטולה כהיות כי דיחים בצאורו מוכות חשוך וחבבים . האמנם אם בשעה שיכול לעסוק בתורה . לו בעתים מכושים שים לו . ואינו עוסק לן נענש עליה . וכמו שהתורה היא מרפא לכל נוף האדם כמ"ש ולכל בשרו מרפא כך התורה מכיאה יסורין על כלנ' נוף האדם בזמן שהוא מתבטל מנוה בזמן שיכול לעסוק בה ואינו עוסק . כמ"ש בלמתי דומיה החשתי מטוב שהיא התורה לו וכאבי נעכר אם כן כפי זה אין צריך לבקש היזה דבר מקבילו ליסורין שבאו עלינו . וכן אמר הכתוב אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו . ואעפ"ל שיסורין באים עלינו אשרי ואשרי חלקו שהקב"ה יסר אותו בעה"ז בעבור כי ומתורתך תלמדנו . והזכיר שם"ם בעבור כי שם זה נברלו שמים וארץ כמ"ש כי הים עולמים והעולמים שנים שהם השמים והארץ לא נברלו אלא בשביל התורה כמ"ש ברחשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ ואמרו חז"ל בעבור התורה שנקראת רחשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ . ולכן אמר הכתוב אשרי הגבר אשר תיסרנו יה בעה"ז ואינו נכנס עמו בחשבון עונות ובם אשרי אלא כמנאו בו עבירות מקבילות ליסורין זולתי כי ומתורתך תלמדנו בלבד . וכם' הזוהר הקדוש למעניתם בענין יסורין של אהבה הם הם . ואעלו ואמרו שכל הנדיק הסובל יסורין מחמת השכינה רוצה לומר לו שנולד בזמן הסטיגר' העליון והיא השכינה היא בחסרונה שמולו נורם להיות כל ימיו ביסורין לו שסובל יסורין בשביל הדור ובשעה שהקב"ה יעשה

שלום עם השכינה. הנה הנדיק הזה שובל יסורין. הכה כל זה נקראים יסורין של אהבה רומה לומר כדי שיאהבה הקב"ה את השכינה ויוציא אותה מן הגלות לאורה ולישועה:

אמר עוד בעל המאמר ואם תלקח מנה פיזעף יסורין של אהבה הם. רצונו לומר ואם תלקח בביטול תורה ולא מנה שביטל תורתו מהצנו ולא ביטל קביעותו כלל וכפי זה לאינו מתחייב על זה כלל. לזה פירוש יסורין של אהבה הם ואינם יסורין של כפרת עונות כלל אלא של אהבה מוחלטת. שנאמר כי את אשר יאהב ה' יוכיח ואעפ"י שאין עליו עונות כלל זולתי מאהבה מוחלטת להדבות שכרו לעפ"כ. לכן מה טוב ומה נעים כזמן שהאדם מקבל עליו יסורין של הקב"ה באהבה ובשמחה. ולכן רמזתי בפתח דברי ואמרתי זאת עשו ראשונה לפשפש במעשיכם ולהסיר את שופט ואם ח"ו יבואו עליכם היום יסורין של תביעה כהם אלא אהבה ואמרו לה' אלקיכם ונקחו מזמרת הארץ בכליכם והורידו לאיש מנחה זה הק"בה בעבור כי את אשר יאהב ה' יוכיח וכאב את בן ירצה:

דרוש א' למשמרת ר"ח שבט

ולמען תספר באזני בנך ובן בנך וכו'

גרסינן בגמרא במסכת פסחים. פרק ערבי פסחים ז"ל דרש רב עוירא

זמנין אמר ליה משמי' דר' אמי זימנין אמר ליה משמיה דר' אסי מאי דכתיב ויגדל הילד ויגמל עתיד הקב"ה לעשות סעודה לצדיקים ביום שיגמל יצחק. לאחר שאוכלין ושותין מתנין לו לאברהם אבינו של ברכה ואומר לו ליצחק מברך שיצא ממני ישמעאל. אומרין לו ליעקב טול וברך אמר לו חיי משך שיצא ממני עשו. אמרו לו ליעקב טול וברך אמר להם חיי מברך שכשלתי שתי לחיות בחייהן שעתידה תורה ליסרו עלי. אומרים לו למשה טול וברך. אמר להם חיי מברך שלא זכיתי ליכנס לארץ ישראל לא בחיי ולא במותי. אומרים לו ליהושע טול וברך אומר להם חיי מברך שלא זכיתי לכן דכתיב יהושע בן נון מלא כמו יהושע כמו. אומרים לו לדוד טול וברך אומר להם חיי מברך לי אין אחד לברך שנאמר כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא עכ"ל:

ופוד החומה ובנין הכית הנבון על החומה הישראלית הם יותם פרוצים בעיט וכדים בחרבע בפעמי הארץ מדוכים ומעופים כיד לויביהם כל רוחיהם נלעיגו עליהם בחמור לגיהם כל היום לית אלהיכם מוה חסיתם בו אשר חלב ובחיכם יאכל ישתה יין נסיכם. ועתה רחם רחינו כי הפיח דעתנו מכם והזניח לתכם ונעל ככם כמה פעמים מיכים מכיכים שונים. ובפרט הגלות הזה והמסגר הארוך הזה. הוא לידע כים' הוא אלהי האלהים ואדוני האדונים הגל הגבור והנורא אשר לא ישא פנים ולא יקח שוחד אלא מוצה לאיש כדרכיו ופרעו לו כפרי מעלליו ועונותינו מנעו הטוב ממנו ופשעינו הארוך קצנו כדי לכפר עוונותינו. האמנם סוף הכבוד לבא כע"ה והטובה מחודת על אכסניא שלה. וכמש"ה וגם זאת בהיותם בארץ לויביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלותם להפר בריתי אתם כי אני ה' אלהיהם. והנה ההבטחה הזאת היא ביד כנסת ישראל מזמן גלות הרשעון שלהם בהיותם עדין במצרים. ונשארה ההבטחה הזאת בידם מדור אל דור עד הדור האחרון הזה. והקדמה הזאת מבוארת בדברי חז"ל.

במדרש רבה בפרשת שמות וז"ל. על בן הם מוציאים לאמר בלבבם נובחם לאלהינו. תכבד העבודה על האנשים ויעשו בה ואל ישעו בדברי שקר. מלמד שהיו כידם מגילות שהיו משתעשעין בהם משכת לשבת לומר שהקב"ה בוחלין בפי שהיו מחין בשבת. לאמר להם פרעה תכבד העבודה על האנשים ויעשו בה ואל ישעו וכו'. אל יהו משתעשעין ואל יהו נפעלין ביום השבת. עכל"ה. הרי כתבאה מדברי חז"ל שהיו כידם מגילות והיו משתעשעים בהם משכת לשבת וסיו מתחמים בהם ומאמצעותם סובלים עול גלותם בסבר פנים יפות. וחזוקל וכלו דברי חז"ל לידינו:

ראוי לדקדק בהם. מבין להם לחז"ל לומר מלמד שהיו כידם מגילות. ובם היכן כרמז שהיו משתעשעים בהם משכת לשבת:

ואפשר לומר שדקדקו חז"ל בפסוק מילת בה במיותרת ויספיק לומר ויעשו. אלא יאמר ויעשום. ומאי בה דקאמר. עוד דקדקו מש"ה ואל ישעו בדברי שקר. ונרין לידע מילת ישעו מיותר מקום בחנכה אם הוא מלשון שועה אל"ל ואל ישוועו. אלא יאמר ואל ישוו ואם הוא מלשון דיבור הל"ל מפורש ואל ידברו בדברי שקר ואם הוא מלשון רחיקה כמו ושעה ה' אל הבל וכו'. מאי שייך בדברי שקר מה שייך הענין אצל הדברים. ועוד אפשר לרמוז את יום השבת מדקאמר ויעשו בה הוכיר לשון עשיה ובאמר בפ' ויכולו וכו' אשר ברא אלהים לעשות וכילוד הענין הוא אשר ברא אלהים בעת הבריאה כדי לעשות אח"כ את יום השבת לדורות כמ"ש ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת לדורותם מכאן ואילך. ועוד דקדקו כי מילת שקר לא שייכא אלא בדבר שלא היה בעולם והוא משקר. האמנם בתם שהיו ישראל אומרים בלבם בזמן שהיו אלהינו לא שייך לומר דברי שקר אלא דברי הבאי.

ולכן מכח כל הדקדוקים הנ' אמר בעל המאמר שמלמד שהיו כידם מגילות שהיו משתעשעים בהם משכת לשבת. כעבור שביום השבת היו נחים כמ"ש חז"ל שמדע"ם שאל מפרעה שיכוחו ישראל ביום השבת. וכמו שביארו על מה שלמו אומרים ישמח משה במתנת חלקו שמוח יום השבת ובאמת שכל ימי התקשתי בזה מה דאמר מדע"ם לתקן לישראל יום השבת יותר משאר המצות. והדבר בזו שבשבת חייב מיתה ואין היו ישראל נקראים בזיס כמ"ש בזו מקרב בזו וכו'. האמנם כיון למ"ש חז"ל אלמלא שמרו ישראל שבת אחד כהלכתו מיד היו בגאלין ולכן תיקן להם יום השבת כדי שבזכותו יהיו ראויים לגאולה ולכן רמז פרעה לבטל להם שמיית יום השבת. וזמ"ש תכבד וכו'. ונלע"ד כי זה המעשה של שמירת יום השבת הוא נדקה גדולה שעשה מרע"ה עם כל ישראל. וזה נרמז בפסוק ישעיה הנביא ז"ל שאמר והיה מעשה הצדקה שלום הר"ת מה"ש הוא משה המעשה שלו היה שלום לישראל. ואח"כ עבודת הצדקה שהיא שמירת יום השבת היה השקט ובטח עד עולם והיה הצדקה והיא עבודה במה שלום ובמשפחות מבטחים ובמנוחות שאננות. ופשט הכתוב לא יופשט המדבר על ענין הצדקה ויובן עם מ"ש חז"ל בגדול המעשה יותר מן המעשה וזהו מש"ה והיה מעשה הצדקה שלום בין הקב"ה ובין העני במ"ש או יחזק במעוזי ועשה שלום לי כיכי ובין העני האמנם הצדקה בעצמו והוא ועבוד הצדקה עצמה וזכה להשקט ובטח עד עולם וכו' ושביה

בצדקה. ואז וישב עמי בשלום שלום וכו'. וכדרך רמז יהמם והיה מעשה הצדקה ושכח למורת שלום שמוע שבעל צדקה המשים שלום בביתו ומתן צדקה למדת המלכות. ולמעלה ועבודת הצדקה עצמם מתקן בשבילם שתשיגם השפע ובטח עד עולם ונלך ליפגם סיהרא ח"ו. ומלמעלה שתיל השפע ובטח עד עולם ושב עמי בנוה שלום בנגד מדת היסוד ובמשבצות מכוונים ומתוקנים שלמעלה מנגד המלכות הקדוש חזרנו לענייננו שחרש"ק תיקון ליעקב לת יום השבת ולכן נזר פרעה תכבד העבודה על האנשים ויעשו בו ומש"ה תכבד העבודה עוד על האנשים ממה שהם עושים עד עתה והוא ויעשו שם מלאכה ביום השבת ולא תיקשי מדקאמר שם לשון נקבה. שמפיהו שיום השבת נקרא בלשון נקבה ובלשון זכר. ולכן בליל שבת אנו אומרים בלשון נקבה ויומחו בה וביום השבת אנו אומרים ויומחו בו. ובמנחת שבת אנו אומרים ויומחו בם לעתיד לבוא ולנקבה. וכן בפסוק פעם אחת אומר קדם היה לכם. ופעם אחרת אומר קודם היה לכם וכו'. וכן אמר ישעיה הנביא ע"ה לשמי אנכי עושה זאת וכן לדם יחזיק שם שומר שבת מחללו וכו'. לכן אמר הכתוב ויעשו בה ביום השבת אם כן מילת שם היכה חוזרת אל העבודה. אלא ליום השבת ויעשו בה. ומתוך כך נרויח ריוח אחר מלבד העבודה אשר תכבד עליהם שגם אז ישבו בדברי שקר ביום השבת שבעבודה היתה בלא עבודה שם מעשה עשין במלאכות שבידם מלאותיהם לומר שהם עתידין לקבל בזכות השבת שמשמרין והנה המלאכות הללו שקר הם מדברים. כעבור כי ים בקלקלה בידיהם שלין עבר יוצא לחירות כלל מאין מגרעים ולכן השעבוד הוא הם דברי שקר. ולכן אמר ואל ישבו מלשון שעשוע. ואף שם נרגה לומר ויעשו שם חוזר אל העבודה גם כן אמר תכבד העבודה על האנשים ויעשו בה כלל השעבוד ואל יהומו עוד ביום השבת כמו עד עתה ואל ישעו בדברי שקר לומר שאינם נוחים ביום השבת וזלתו כדי שיהיה להם בה לעבוד בשבת ימי המעשה וזו היא הטענה של מרע"ה שאמר לפרעה בעת הראשונה מי שים לו יעבר וכו'. והאמת כי אין הם דברי שקר וכזב והתלתם כי עד עתה בזה והרחים היא כי ברפיים אתם ברפיים וכו' כמו שאמר לה"ק:

ועדין אנו חייבים בחובת ביאור בפסוק מילת על האנשים המיותרת כי מודע הוא שהנשים לא היה עליהן עול העבודה. אם כן כפי זה יספיק לומר קרוא תכבד העבודה עליהם ומאי על האנשים דקאמר:

האמנם הענין יובן עם מ"ש אל במדרש רבה ואל נבו לסבלותיכם לאמר כדי יהושע בן לוי שבטו של לוי היה פטור מעבודת פרך אמר להם פרעה כשביל שאתם פנויים אתם אומרים נלכה ונזבחה ללקיטו לכו לסבלותיכם. עכל"ק.

והנה ר' יהושע בן לוי דרש הדרשה הזאת בפסוק מיותר קרוא דקאמר לפו לסבלותיכם. וכבר מודע שמשה ואהרן היו משבטו של לוי היו פטורים מכל וכל מן העבודה ולכן לאמר למשה ולאהרן להם לבדם לכו לסבלותיכם שהוא עסק התורה. ולהאמר שבטו של לוי נזר עליהם שגם הם יעשו מלאכה והיינו מאי דקאמר קרוא תכבד העבודה על האנשים. ואין האנשים שלא נזירים והם שבטו של לוי שהם היו משתעבדים במלאכות שבידם וממלאכים את לב העם שלא יעשו עוד מלאכה כלל וכפי זה תהיה נזרת פרעה קשה בשלשה נזרות. שהאחת היא תכבד העבודה על האנשים היזועים והם הנזירים שבטו של לוי וגם נזרה אחרת שיחללו את השבת והיינו מאי דקאמר ויעשו

כה. וגם נזרה שלישית שלא יהיו משתעשעין בדברי תורה והיינו מאי דקאמר ואל ישעו כמו ואל ישתעשעו במלות שבידם בשביל שהם דברי שקר שאין עבר יוצא לחירות ממנרים כלל להיותם כור הברזל. והיינו דקאמר קרוא לאנשי ה' שלהיך לשם קונתיך מארץ מצרים מבית עבדים רומז לומר מבית שלעולם כל הנכנס שם כשאר עבד לעולם. ולולי שאני בכבודי קונתי לתכם עדין אנו וכני בניכם משועבדים היינו במצרים חורנו להקדמתינו שלמלמ שהיו כידם מנילות להשתעשע בהם ח"ו היתה הגאולה נשכחת מפיהם והיו ח"ו נטמעין בין המצריים:

ונלע"ד כי זאת ההקדמה רמז לותה דוד הע"ה בתות המזמור של הלל כיתה ואמר לולי תורתך שעשועי אז אבדתי בעניי. כלומר בהלותי את עצמי בכמה מיני מקרים ופגעים רעים ובכמה צרות פרות וזו לזו. ואחרי שהייתי מלך ישראל היותי את עצמי בכמה מיני עוני עד היותו ברזילי הגלעדי מכלכל אותי והיותי קולך מדחי אל דחי עד שחשב ח"ו לעבוד עבו"ג כמ"ש חזל כיקש דוד לעבוד עבו"ג. וכו' ולא עמדה לי רק תורתך שהיה שעשועי. והיה היתה מוכיחה אותי כאמרה לי הכה עוכותך נדמו אלה שלקחת במלחמה אשת יפת תואר וכזה במחל עוכך. וסוף סוף הכבוד עתיד לבא. ולכן אמר לולי תורתך שעשועי אז אבדתי בעניי. אמר עוד לעולם לא אשכח פיקודיך כי בם חייתני. כי הכתוב לימוד ההקדמה שהקדמנו במקום אחר. ואמרנו שהתורה נחלקת לשתים. לעסק התורה עצמה ולקיום המצות שבה. וזה כלל זה לי לאמר. וזהו מ"ש התפלל ע"ה רצה המקום כ"ש לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות וכו'. וכן אמר הישמר ע"ם בספר התיקונים כדף כ' ול' ואוריתא כלא פקודייא לאו לחיי תורת ה' וכו' עכ"ל ולכן הזכיר דוד הע"ה בתחילה עסק התורה ואמר לולי תורתך שעשועי אז אבדתי בעניי ואח"כ הזכיר קיום המצות ואמר לעולם לא אשכח פקודיך כי בם חייתני. ואמר שבנד אחד התורה היא מעלה גדולה על המצות להיות כי היא מאירה עינים עורים והאדם משתעשע בה פמו שפירשתי. ובנד אחד המצות הם במעלה גדולה על התורה להיות שהם במין חיבורי וגידי האדם דמ"ח מצות עשה ושס"ה מצות לא תעשה. והזהו מ"ש לעולם לא אשכח פקודיך בעבור כי בם חייתני כי בעשותי אותם אני חי ומקיים חיבורי ואם חיני מקיים אותם ח"ו אני נחשב כמת ולכן אני מוכרח לקיים אותם כעבור כי בם חייתני. ולזה רמז אל ואמרו הרשעים בחייהם קרויים מתים דוק ספיר דלא קאמר העמי הרפות לו מי שהיו עוסק בתורה. כמ"ש במקום אחר. קאמר אמרו בלשון הוה הרשעים והם שהיום מקיימים את המצות יאמר עוד לך אני הושיעני כי פקודיך דרשתי:

ויובן עם משל לאחד שאמרו חזל. משל לאחד שתפסו אותו שומרי העיר כשהיה מהלך בלילה תפסו אותו ורצו להכות אותו ואמרו לו מקיין אתה בא בלילה ואמר להם מבית המלך. כשמעם כך הניחו אותו המשמרת עד הבוקר והלכו לבוקר לבית המלך ואמרו לו אתם מצאנו אדם אחד מהלך בלילה ואמרנו לו ממקן אתה ואמר מבי מלכא והנו לעניך אמר לו המלך ואתם מכיר אותי אמור לו לאו. אמר לו אם כן למה שקרתם בדיבוך. אמר לו מרי מלכא אמת היתי בדיוקם והייתי מפחד שמא יסרנוני לו לפחות שמא יכוני ולא אוכל להם. אמר לו הוחיל ותלית שנאמר כי דרכי הוא שתיצל לך לבייך לשלום. כך אמר דוד לפני הקב"ה הנה ים לי לויכים רבים לוחמים לי ולא אוכל להם ואין לי. ואלמי לומר שאני בן בית שלך ואתה כך לא

יוכלו

יוכלו לי וזמם לך לכי ומשלך לכי · ולכן השוינו מידם ·
ועכ"ז אם לי יתרון על לותן היום שמנהו לותן כלילה · כי
לותן היום לא היה מכיר את המלך כלל · ולמחר לכי לותי
כן הלא כי פקודיך דרשתי לעולם ועד · וקרוב לזה פירשו
חז"ל בפסוק כדך לפקיד רומי ומתוך כך פדית לותי וכו'
וקרוב לזה פירשו חז"ל בפסוק כך ס' חסיתי אל תכושף
לעולם · ומכה בהלות לויבי כי לולת ידם וקנר כוחם
מלעשות עמי דעה מהכרון הזה · הנם מבקשים כליון
לופן לאחר יוכלו לי כהמשך הזמן לעת תמוט רגלי ח"ו · וזו
מ"ם לי קו רשעים לאבדני הם מקוים שעה לאבדני כה ·
החמנם לכי עדותיך לתבונן כמ"ש חז"ל שהרואה הקב"ה
ליעקב אהה אל בכל עולה שבעין עוקין ואל מדי · ואל יון
וכו' · ואח"כ הרואה לו נם כן אל תדוס וכו' · ואמר לו הקב"ה
אם תגביה כנשר וכו' משם אורידך נאום ס' · ועתיד הקב"ה
להחזיר המלכות לישראל וכמ"ש ועלו מושיעים בהר ציון
לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה וזמם עדותך לתבונן
והכונה היא כי לכל תכלה רחיתי קץ · לכל המלכיות רחיתי
קץ להם וזמן · החמנם רחבה מנותך מאד · ויש בם כעשו
וכעכ"ב :

ועם מה שהיתרו הדרשנים ז"ל שהפסוקים הלו מדברים
בענין הקטרוב שקטרנו המלאכים לפני הקב"ה
על בריאת האדם אתי שפיר · כמ"ש לעולם ה' דברך
נצב בשמים וכו' וירנה האמת הוא שבמדת הרחמים שלך
לעולם המה · ומעיקרא לא נכנה העולם הלא במדת החסד
כמ"ש אמרתי עולם חסד יבנה · החמנם אח"כ רואה שאין
העולם עומד במדת החסד וחזר והזכיר מדת הדין והוא
אומרו ברחשית ברא אלהים וכו' · וזמם בתחילה לעולם
ה' תחלת בריאת העולם הוא כ"ם והוא מדת החסד · ואח"כ
כתעורר במדת הדין והייבו מאי דקאמר דברך נצב בשמים.
ואין דבר הלא קשה · כמו דבר אחים אדוני הארץ אתכם
קשות · וגם נצב הוא דין כמו נצב לריב ה' ועומד לדין
עמים וכו' · והשתא אתי שפיר מ"ש דברך והוא כ"ד הנדון
בדיבור קשה לעולם הם נכנים במדת הדין וכמ"ש נצב
לריב ה' וכו' · והענין הזה הוא בשמים במקום מושב
המלאכים · בעת בריאת העולם · וגם המלאכים אשר
קנעת בריאת העולם קטרגו על בריאת האדם · ועוד הוסיפו
לקטרג מנית בעת נתן הקב"ה תורה לישראל כמ"ש חז"ל
הלא כתקיימה התורה בתחתונים הלא בטענות שליחדה
התורה להם · וכל ענין זה מבואר בפסוקים האלו · והנה
בתחלה סיפרו הכתובים תחלת המעשה כאומרם לעולם ה'
דברך נצב בשמים וסיפר לויך התורה שבבריאת מלפים שנה
קודם שנברא העולם · בעבורה נברא העולם ונתקיים
זמם לדור ודור והם שני דורות שהם מלפים שנה · ממוכתך
שהיה התורה כמ"ם והיה הלאו המון והיה שעשועים
יום יום · בעבורה כוננת ארץ ותעמוד · כמ"ם נמוגים
ארץ וכו' והענין הוא כי למשפטיך עמדו היום העליונים
עם התחתונים · העליונים אומרים לין רצון שיתן הקב"ה
תורה הלא לעליונים בעבור שהין בהם לא שנאה ולא קנאה
ולא תחרות · והתחתונים אומרים לין רצון שיתן התורה
שלא להם בעבור שהם יכולים לקיים לותה יותר מן העליונים
בהיות שיש בהם יצר הרע והם בני בחירה ורצון מ"ש
בעליונים והנה למשפטיך עמדו היום הידוע והוא ביום
השלישי ביום שהיה בסיון שנתן הקב"ה התורה לתחתונים
לרצון מה תרין ביניהם מאחר שהכל הם עבדיך · והנה
לולי תורתך שעשועי שנתתעשבתי הם ורחיתי כתו"כה דיבי
כדה ודיבי יולדת · ודיבי זבה ודיבי מעורע וביונה. שכללות
כל הדינים הללו ליהם כנגדים שלא בתחתונים · ולכן השבתי
להם תשובה שעיקר פעמי התורה לוכן מתקיימים הלא
בתחתונים · ולולי התורה לן לאבדתי כעכשיו · לכן רצוי לי
שלעולם לא תשבח פקודיך הנו' · בעבור כי הם חייתני
ונתתה לי התורה הנקראת עץ חיים היא למחזיקים בה
והולל ובלמנעות הפקודים הללו שהם דיבי ויבם וכדם
וביונה הם חייתני · לכן לעולם לא תשבח פקודיך · ואמר
אשר לכי עושה פקודיך · רצוי לך שגם אתה גם כן תושיעני
ותשמרני וזמשה לך לכי חושיעני הוליל כי פקודיך דרשתי
והנה לאחר שהניח ס' לי מקטרוג המלאכים · ניתחיל לי
קטרוג שני של כל לומות העולם בנתינת התורה. וזמ"ם
לי קו רשעים לאבדני והם לומות העולם החמנם לכי עדותיך
לתבונן כי כל לומות העולם עתידים הם להיבטל לעתיד
לבא ויחזור המלכות לשלך הלאשון כמ"ש ויהיה לה'
המלוכה והיה ס' לשלך על כל הארץ וזמ"ם עדותיך לתבונן
כי לכל תכלה רחיתי קץ · החמנם רחבה מנותך מאד
והכוונה בם' חסד יסובבנהו והיה ס' לשלך על כל הארץ
ביום ההוא יהיה ס' לאחד ושמו לאחד · וכמו שמנינו הקדמים
זו מבוארת במאמר [illegible] הנעלם בפתח עינים כמ"ם ויגדל
הילד ויגמל ויעש אברהם משתה גדול ביום הגמל את יצחק
ואמרו חז"ל מ"ד ויגדל הילד ויגמל עתיד הקב"ה לעשות
סעודה לצדיקים ביום שיגמל חסדו לזרעו של יצחק
וכו' :

וראי לכה עד כיאור מאמר הזה · ולדקדק כו
תחילה. כאומרו מאי דכתיב ויגדל הילד
ויגמל מאי קמיירי ליה בפסוק דקאמר מ"ד . עוד רצוי
לדקדק למה לא נדרשה הדרשה הזאת הלא ביצחק אע"ה
יותר מכל האבות · ולגב רצוי ליתן טוב טעם למה כל
הצדיקים הללו כמנעו מלברך והוא עון פלילי לכמי שנותנים לו
ביום ברכה לברך ויכמו רופא לברך כמודע ובפרט בהיותם
כותנים טענות של תוכו . כי מי לא ידע שישמעאל יצא
מפסולת תרח מאי מברהם . והקב"ה אמר לו כי ביצחק
יקרא לך זרע · ביצחק ולא כל יצחק כמנה שעשו הכמו
נקרא כמו · וגם עשו יצא מפסולת רבקה בהיותה בת
בתואל אחות לבן הארמי · וטענת יעקב אע"ה היכה
טענה בהיות כי עדיין התורה לא כיתנה ואעפ"י שעתידה
התורה לאמור לותן לא מפני זה יפסל יעקב ע"ה ולא עתה
יבוש יעקב . רחים לדבר שיהודה כמה לתמר כלתו ויבם
לותה וכלה רבות · ויתקשה בעיני הקושיא מאד מאד
כמרע"ה · וכי מפני שלא זכה ליכנס לארץ ישראל מפני
זה לא יברך · וכמו כן טענת יהושע בן נון ע"ה שלא זכה
לבן מאי אירית לענין הברכה. ואגב מכל לטענן גם כעד
להרן הכהן הגדול ע"ה למה לא נתנו לו גם הוא לברך ·
אעפ"י שגם תשובתו הוא תשובת מרע"ה עכ"ז כהן ות"ח
עדיף לענין ברכה כמודע מדברי חז"ל ואח"כ רצוי לדקדק
בדברי דוד ס"ה במקום הוא שאינם מספר חסידותו
להחשיב עצמו ולומר בלשון כפול מאי לברך ולי נאה לברך ·
ואיה חסידותו הקורא את עצמו עבד ועבי ואביון ובמקום
הזה אומר מאי לברך ולי נאה לברך · ובפרט ברחותן לכללות
האבות שמילתו ידיהם ומלקו בבור למחרים והוא לא חלק
בבור לוזלתו הלא לומר מאי לברך ולי נאה לברך · ורחיתי
מי שרצה לומר שאמר לי נאה לברך בעבור שאמר הפסוק
כי רחיתי בבכיון לי מולך . ודרשו גזרה שוה לי לי ועדיין
אין הקומץ מסכים את הצרי לרוות תשובת הקושיא החזקה
הזאת :

והנלע"ד לפרש הוא שחזל דקדקו בפסוק כפל
ביום הגמל את יצחק לאחר שאמר הפסוק
ויגדל הילד ויגמל ויספיק לומר ויעש אברהם משתה גדול
ביום

ביום הגמל לותו ואמו מי לא עמקינן ביצחק עד עתה
ומעיקרא כולהי קרא הוא מיותר · ולפילו הכי יפקיע לומר
ביום הגמל לותו ומה צורך לומר לת יצחק מיותר · ועוד
דקדק כי מעיקרא כולהי קרא הוא מיותר ויספיק לומר ויעש
לאברהם משתה גדול וכדרבי שבלותו היום היה בעבור
שנגמל יצחק ועוד דקדקו מילת לת המיותרת ויספיק לומר
ביום הגמל יצחק · עוד דקדקו בעיקר הפסוק בלומרו שכי
הפסיק ויגדל הילד ויגמל · כי ויגדל הוא לשון בידולין ממש
ולומרו ויגמל הוא שנגמל מחלבו ועדיין הוא קטן וקשיי מכיה
וביה · ולכן יותר טוב היה שלא יזכיר הכתוב גדילת ויגדל
כלל ויספיק לומר הכתוב ויעש אברהם משתה גדול ביום
הגמל לת יצחק ועוד קשה טובא כי לומר תחילה ויגדל הילד
ויגמל ומלי דהוה הוה ולא"כ לומר ביום הגמל לעתיד
דברהא שגדלין לא נגמל · ועוד הקדיק מילת לת המיותרת :

ולכן תחיל בעל המאמר לומר מ"ד ויגדל הילד ויגמל
וכו' תרי מבואר במאמ"כל הדקדוקים שדקדקנו
הדקדוק הראשון שהיה בפל ויגדל הילד ויגמל לומר מ"ד
ויגדל הילד ויגמל להיות כי ויגדל הוא הפך לויגמל · ולא"כ
דרש כל הדרשות הנו' · בבפל לומרו ביום הגמל לת יצחק ·
ולומר עתיד הקב"ה וכו' · וקודם שנכנס לדברי בעל המאמר
אל נכנס לביאור הפסוק עצמו כפי פשוטו · ונכנס בחלקו חזל
לומר ממשתה הוא לומדי היה · מפני לומרו שהמשתה היה
ביום המילה ממש ודרשי הגמל ה"נ מ"ל דוקא לומר מל לה"נ
ושם שנכנס יומי · ולכי לומר שדרשו חזל חג מל ושם"ה
מילפת בחלת כאותיו לאחה"ע ונכנס כפי הדרש הזה לת
הפסוק הזה לאו דישים סיפים כי תחילה לומר ויגדל הילד
בפשטו ויגמל ממש מחלבו · וכיוצ לומר לא"כ ביום הגמל
לת יצחק שהוה ה"נ מ"ל והוה יום המילה · ועם כל זה לתי
שפיר מש"ה ויגדל הילד ויגמל ולתי עם מ"ש חזל
שיצחק נולד למקוטעין ומדולדל מאד ולא היה לו כח לסמול
לא' וכח הכתוב ולומר שזיכהו הקב"ה ויגדל עם היותו ילד
קטן שנולד בן שבעה עכ"ז זכה ויגמל מסקליפה וזכה ביום
המיוחד לגידתו למילה והיינו מ"ש ויגמל ה"נ מ"ל מסקליפה
ויעש לאברהם משתה גדול ביום ה"נ מ"ל והוה המילה · ולו
ויעש לאברהם משתה גדול · ומרי נתישב הפסוק כפי הפירוש
הזה ושם מחזל שלומרו בפשטו ויגדל הילד ממש כבן שתי
שנים ולו ויגמל מחלבו ממש · ויעש לאברהם משתה גדול
שגדולי עולם היו שם · להיות שהתחיל יצחק לדבר וחייב
תכיו ללמדו תורה ביום לפי משה וכיוצא מפסוקים הללו ולתי
עם מ"ש חזל תכלית שעושים שעורה לגמרא של תורה ולשון
גמרה הוא לתחילת הלימוד כמ"ש חזל · וכין לומר וכין לומר
מ"ש לא"כ ביום הגמל לת יצחק הוא מיותר · ולכן דרשי כך
עתיד הקב"ה לעשות שעורה לצדיקים ביום שיגמל מחלבו
לזרעו של יצחק וכו' · ודרים זה מכפל הפסוק ביום הגמל
לת יצחק וידבק שיעור הפסוק כך ויגדל הילד ויגמל ויעש
לאברהם משתה לו ורמז הכתוב ולומר הלמנם יותר משתה
גדול יהיה המשתה שיעשה הקב"ה לצדיקים לעתיד לבא
ביום שיגמל חסדו לזרעו של יצחק · והטעם שהזכיר ליצחק
ולא לזולתו כפי הפשט הוא בעבור שהדרש נדרשת בו ·
ועוד להיות שהוא היה רשם לנימולים לשמנה ובזכות לותו
משתה שעשה לאברהם במילת יצחק ביום השמיני כלומר
לכן גם הקב"ה יפרע לבניו של יצחק לעשות להם משתה
גדול לעתיד לבא · בעבור כי לאברהם לא נימול לשמנה כי
אם בן ק"ו שנה · וגם יעקב נולד מהול כמש"ה ויעקב לים
תם שנולד מהול כמנה שלא הקיים דבל המילה כי אם יצחק
לבד"ה · לכן תלה הכתוב המשתה בזרע יצחק ולא באברהם
ויעקב · ולהיות כי יצחק נחשב למת שפרחה נשמתו ממנו

בעת שנעקד על גבי המזבח · לכן ירם מקומו פלוגתם
מלא ביוד שגם הוא עולה בגמטריא כמו יצחק ונשאר קו
וקויים כמש"ה הנכי נותן לו לת כריתי שלום ממלאך המות
ונכה להיות מזומן בכל הפריתות של ישראל כמ"ש וזה כפשוטו
לגליהו ולכן נקרא יצחק קן חי שקיבו ושופו כשאר חי כי
בבחרותו היה מת ובקיבו בפנימם כשאר חי עוד ירנם כלומרו
לזרעו של יצחק לרמוז מ"ש חזל בביאור פסוק כי לתם
תאכילו וכו' והוא יצחק לעה"ב המלמד סנגוריא על ישראל מה
שלא למדו סנגוריא לא אברהם ולא יעקב · ולכן לומר להם
הקב"ה לא בשבי טעמא ולא כדדקי עיטא וכו' · ולכן
לומר בעל המאמר ביום שיגמל חסדו לזרעו של יצחק ·
ולחר לשר נרמוז הדרש בפסוק · התחיל בעל המאמר
להעלים הדרש שלו · בשם קבלה היה בקבל · ולומר לאחר
שאוכלין ושותין נותנין לו לאברהם תבואו הוא של ברכה לברך
וכו' · ובכלל הברכה היה לשר מיבר הקב"ה נדיבו בידיכו
ויושע ה' ביום הסוא לת ישראל תיר כל שוסיהם שקמו עליה'
בעה"ז · ותחילת שכל נותנין לו לאברהם לתיבו—בום של
ברכה לברך · ולומר להם היו תיבי מברך שיצא ממני ישמעאל
ובניו סחריבו בית המקדש ראשון ועשו בבני ישראל במש
רעות וכפי זה ילוי לומר ברכה על מפלתם ולהיכה לוכל
לקלל לותו וסוף סוף הוא גם הוא בני ואתפללתי עליו ולמרתי לו
ישמעאל יחיה לפניך וביוצ עתה לברך על מפלתו לם כן
היו מברך שיצא ממני ישמעאל ויתכן שלא היתה כשבתי
שברכתי לותו לא היה יכול להמרד בית המקדש לומרים
לו ליצחק טול וברך ולומר להם היו מברך שיצא ממני עשו
והנה טענת יצחק היה טענת לברהם לביו עצמם · לחיות
שבני עשו הם החריבו מקדש שני ויצחק היה לוהב לעשו
כמש"ה ויהב יצחק לת עשו כי ציד בפיו · וסוף סוף ברכתו
לותו ועל מרכך תחיה · ובכח ברכה הוא שלמרתי לן
החריב בית המקדש ולכן היו מברך לומרים לו ליעקב טול
וברך · לומר להם היו מברך שבשלתי אתי לחיות בחייהן
שעתידים תורה לשכרו עלי · והנה יעקב היתה מטרו שלמה
ולא יצא ממנו שום פיסולת · התחנם בתתך לשונו דמו דמו
לחר שהוא היה היש תיברת ליעקב שתי לחיות ולם כפי הלמ'
כלותה שעה היו מוחרות וכן כל הסבטים נשלו יצא
תלומותיהם לפילן הכי עתידה התורה לשכור לותם · וכונתו
לומר שלפי שבשל אתי לחיות והם לשה ורחל ולבן גם כן
נשא עם בלהה וזלפה וגם הם היו לחיות ללאה ולרחל כמ"ש
חזל · ומשמעות זה יצלו הסבטים מלרכעה בשיט ומחמת
זה נתקנלו החיש ביוסף וזה היה סיבה לגלות מלרים וגלות
מלרים היה מפתח לארבעה הגליות הלחרים שבלו לחריו
כמלו שיעקב לע"ה היה סיבה לכל הגליות ובפרט בהיותו
חושב לת יוסף יותר מכל בניו עד שמחמת זה ויקנלו בו
לחיו לכן לריכיו רומה לברך שמתביים בב יכול בשה שבשה
לומרים לו לשמה טול וברך · לומר להם היו מברך שלא
וכיתי ליבשם לארץ ישראל לא בחיי ולא במותי · ונודע הוא
כי ברכת המזון הברכה הראשונה היא ברכת הזן · הברכה
השניה היא ברכ' הארץ ויכיוצ מברך על הארץ ולכי לא וכיתי
לראות לת הארץ לא בחיי ולא במותי"כ מכח טענה זאת של
מרע"ה כתחרם עתה שלומרי לן ליהושע וכולב שלתם וכיתם
ליכנס לארץ ישר' ולהנחיל לישראל לת הארץ הטובה. לכן טול
וברך ויהוה לומר להם היו מברך שלא וכיתי לבן וכו' · ועל
טענה זו ידוו הדווים רבים לומר שכל מי שהיו מכיח לחריו בן
מלא מקומו בחשב ח"ו למת וכמו שדרש וחזל על פסו' והדר
שמע במדבים כי אכב דוד עם לבותיו וכי מת יואב שר
הבא · ולמרו שדוד מסכים לחריו לת שלמה בלמדים בו
שכיבה ויואב שלא הניח לחריו בן בלמדים בו מיתה · ולבן

לא רצה יהושע לברך הודיעו דכתיב לא המתים יהללו יה וכו' ולמטה ואנחנו נברך יה · ולכן צריך לומר זה הפסוק קודם ברכת המזון כמודיע ליודעי חן ועוד למה הודיעו ולא הזכיר כן כיצד לברך כשבא ארץ ישראל שלא וכיתי לכן שימלל כח נמלט · ומה שלא הזכירו לחכרן שכשם שכשם הוא יברך לעצמו לומר שכשם שהוא מטעמת לחיי מרע"ה שכשם הוא לא וכח ליכנס לארץ ישראל לא בחייו ולא במותו כמו שכתבנו למעלה · ועכ"ז מה שכלע"ד לומר יותר למיתי הוא להיות כי ככר יש בירו ברכה לחתן של ברכת כהנים ואין מלך אחד עושה שתי שליחיות כמ"ש חז"ל שלא לא כן קשיית שלום לחד מן המוכרים לא היה יכול לברך ברכת המזון לפניו כמ"ש חז"ל שלסור לברך לפני כהן ת"ח ובפרט לחבורן דכולהו ותורת אמת היתה בפיהו ולמולא שנאמר שיש בידו ברכה לחתן של ברכת כהנים ודרכי מתוקן לחת"ק לומרים לו לדוד טוב וברך · לומר לכם לחי לחברך ולי כלה לברך · שנאמר כום ישועות אשא ובשם ה' אקרא · ולא כעלם מה שדקדקנו · כיצד מלמו לבו לדבר כך · ועוד בפל לחי לחברך · ולי כלה לברך · ונם כיצד נרחו כל המאמר בפסוק כום ישועות אשא ובשם ה' אקרא :

והראשונים ז"ל פירשו שהענין יובן עם מ"ש חז"ל שמדרך הסעודה היא שבעל הבית פותח ולורח מברך · ונהנה לברכם לע"ה הוא בעל הסעודה הרשותם של יצחק לע"ה · ונם יצ' לע"ה בעבורו היתה הסעודה · ולכן לא יאות לשם לברך ברכת המזון · וכמו כן יעקב לע"ה הוא שבטי ישראל ולא יאות לו לברך ברכת המזון וכמו כן מרע"ה ויהושע שם הם לשר הנחילו לישראל את הארץ ושם עיקר הכיח ולכן לא יאות לשם לברך · שלמנם דוד הע"ה לחיותו בא מרות המוחכים ונקרא לורח לכן לו נאה לברך :

עוד ירנה קרוב לל הנ' כי לחיות שרשים קמו עליו לחיות פוסלים לותו מן הקהל לכן בעת שרצה ירצה שכל הלבות וכל רועי ישראל נתנו לו כבוד ויקר וגדולה ונותנים לו כום של ברכה לברך לו שמח כחלקו ולומר לחי לברך ולי נאה לברך :

עוד ירנה עם מה שלמדנו שכל מחד מן המוכרים נמנע בטעמה לחת כלמוד · ולמד דוד הע"ה שלם מה שבמנעו כולם הוא מפני הטעמות הנ' · הנה כפי זה הוא יכול לברך לחיות שלין כו שום טעמה מהטעמות הנ' · כי לם מטעמת בכין כולם היו מלכי ישראל ולפילו מי שחטא בהם לא מת חלא בתשובה כמו מנשה וחביריו · ולם מטעמת ארץ ישראל לחי בבשתי כה כמה כיבושים והנחלתי לותה לישראל · ולם להיות שלחי נקרא חי בחיי וכמותי במ"ש ו"ל דוד מלך ישראל חי וקיים · ולכן לחי לברך · ונם לי נאה לברך להיות שיצא ממני המשיח שהושיע את ישראל ונעשתה התשועה הזאת על ידו והמשתה הזה היה בגללו וגם לחי הייתי היבה שחזרו ישראל בתשובה להיות שלחי הקמותי עולם של תשובה בעולם כמ"ש כלום הגבר הוקם עכל · וישראל חיבם בגלגלים חלא בזכות התשובה וכמ"ש וכח לעיון בולל ולשבי פשע ביעקב וחזרו חז"ל בבמרא ון"ל במסכת יומא פרק שמיני :

א"ר יעתן גדולה תשובה שמקרבת את הגאולה · שנאמר וכח לעיון בולל ולשבי פשע ביעקב · מה טעם וכח לעיון בולל משום ושבי פשע ביעקב · עכל"ה :

והואיל ולתת לידון זה המאמר ראוי לדקדק כן מלי לשון גדולה תשובה :

ועוד ראוי לדקדק מהיכן לקח לחז"ל לתלות בפסוק זה כזה ולומר מה טעם וכח לעיון בולל משום דשבי פשע ביעקב . ולחמת תרתי קאמר קרא · וכח לעיון בולל · ונם ולשבי פשע ביעקב · שכן קרא דקאמר קאמר כי יכח כנהר צר רוח ה' נוסקה בו · וכח לעיון בולל ולמרו חז"ל לף ריאית דור שהצרו תכופות זו לזו פקה לישועה שלחת כי יכח כנהר צר מיד וכח לעיון בולל וכו' .

האמנם כלע"ד שר' יוכתן ע"ה דקדק בפסוק שהכי הל"ל וכח לעיון ולשבי פשע ביעקב בולל בשם ה' · לן יאמר קרא הכי וכח בולל לעיון ולשבי פשע ביעקב בשם ה' · ומדלא קאמר קרא הכי שמע מינה קרא לדרשה קא לתי · ולכן לאמר גדולה תשובה שמקרבת את הגאולה כלומר סנה לגיסייתי חושב שלין כח בתשובה זולתי לכדן מן הפורענות בלבד · הלמנם עתה נתחדש לי שגדולה תשובה שיש בה יכולת לעשות תשובה שיש בה יכולת לעשות טובה גדולה שמקרבת את הגאולה ודבר זה כרמז בפסוק דקאמר וירלו ממערב את שם ה' וממזרח שמש את כבודו כי יבא כנהר צר מלשון צר ולור והוא המשיח ולף וכח לעיון בולל ומדהפסיק קרא בתילת בולל בנתים ולמר הכי וכח לעיון בולל ולם תשאל בחיוק זכות לכן חור ולמר משום ולשבי פשע ביעקב נמצא שכבות עשבו בתשובה זרע יעקב כח לעיון בולל לם כן שייך שפיר למימר דרך שכי גדולה תשובה לומר הלא מיבעיא שלעושים תשובה בעצמם שכמלים עבותיהם הלא גם לאחרים והיא עיון מקרבת הגאולה ועבין זה הוא בזרת הכתוב נאום ה' . והשתא לתי שפיר מה שלא לאמר הפסוק וכח בולל לעיון ולשבי פשע ביעקב והיינו לומרים תרתי קאמר · הלא הכי קאמר וכח לעיון בולל · מה טעם בעבור ולשבי פשע ביעקב · וכפי הלמת הל"ל ולשבים מפשע ביעקב · הלמנם רמז הפסוק במתק שפתיו לומר שעיקר התשובה היא בלותו פשע עצמו וכמ"ש בגמרא שם מחוי דב יסודם בלותה לשה בלותו פרק בלותו מקום · עוד ירמוז שלא יספיק לפרוע דמי הגאולה כדמים · הלא להחזיר הגזלה בעינים ולמם ולשבי פשע ביעקב נאום ה' , ולמר הנביא ע"ה שלא תהיה הגאולה חולת ככל שאר הגאולות שהיו לחריהם שעבודים לחדים · הלא ולכי זלת בריתי וירנה בדרך רמז לחבר הפכינה עם דודם והוא לומרו ולכי לחבר זלת שהיה מדת המלכות עם בריתי שהוא מדת היסוד ויהיו לותם לאמר ה' ולף רוחי לשר עליך לף ימושו מפיך וכו' ולף לאמר ה' מעתה ועד עולם · והשתא דלתינא להכי סמיך ליה קומי לורי כי בא לורך וכבוד ה' עליך ורח וכו' · ולכן לאמר דוד הע"ה לכי שהקמתי עולם של תשובה וברמתי להכזיא גאולה לעולם · לכן לכח כל הטעמות הנ' לכי לברך בברכת הגאולה חולת לכי לברך :

ובזה שלמר ולי נאה לברך יתבא"ע עוד עם מ"ה ונעים זמירות ישראל · ולמרו חז"ל משל לפת של ומרים שבאו לומר לפני המלך לאר המלך לתם כולכם נאים כולכם משוכחים וכו' הלמנם כולכם תלמדו שירה על ידי פלוני יען שהוא נעים קול · כך ספרי תהלים נאמר על ידי עשרה לדיקים · ומכולם לא נבחר חלא דוד הם"ד ונעים זמירות ישראל לכן לאמר ולי נאה לברך יותר מכולכם הוחיל והקב"ה בחר בי שנאמר כום ישועות אשא ובשם ה' לקרא · ונהנה קודם שנכנה לביאור הפסוק הזה ראוי לבא עד ביאור הפסוק הקודם חלין · והוא לומרו מה לשיב לה' כל תגמולוהי עלי · כום ישועות אשא ובשם ה' לקרא · והנה פשט הפסוק במקומו ירנה עם מה שהרצו חז"ל על פסוק מי הקדימני ואשלם' יאמרו חז"ל מי מל לפני בן עד שלא נתתי לו כן תחילה

וכו'

וכו' וז"מ מה תשיב לה' כלומר מה תוכל להשיב נגמול לה' על כל הטובות שעשה עמי · מאחר שכל תגמולותי עלי והוא היה אשר התחיל לגמול חסד עמי · ולכן אין לי ממה לשלם להקב"ה על כל הטובה שעושה עמי אלא הודאה ושבח בלבר · וזהו מאי דסמיך ליה כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא · ובעבור היות נסים שעשה עמי מרובים לכן אמר בלשון מרובה כוס ישועות אשא ולא אמר כוס ישועה בלשון יחיד · ותשמעינן עוד מלתא חדתא שכוונו שהאדם הוא בעצמו נרם ואינו יכול לעשות לו את כדרו יש לו תיקון לגדור כדר בעת נרם ואח"כ כשיופלא לאורם לו יקייס את כדרו ויעשה אותו · ובשם ה' אקרא לגדור נדרים בעת פרעתי ואח"כ בעת הרווח כדרי לה' לשלם נגדם נא לכל עמו :

עוד כוכל לדרוש הפסוק בניקותא ואתי שפיר כל מה שאמרנו · וירגש שיעור הכתוב כך מה אשיב לה' כזאת שכל תגמולותי עלי ואין לי פרעון לחד מהודו' לו ולברך את שמו ולכן כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא · עוד יראה לומר בס בן בניחות לומר מה אשיב תשובה לה' הוא לומר לו שכל תגמולותי עלי כס · ושכבר גמל עמי חסדים גדולים בלתי מהי היות לכס · ולכן לודה ה' מאד בפי וכוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא כמו שאמרנו :

עוד כוכל לדרוש הפסוקים על דוד הע"ה כפי סדר חז"ל שכל דורו של דוד הע"ה היו מלויים עלין ומרכבי' לחרין בחומרים שמעיקרו פסול מספחת היה · וח"כ חוסיף להמרות עלין במעשה דבת שבע · ולכן כחברית הימים בזמן שיעשה הקב"ה נסעודה לצדיקים לעתיד לבא כתוב במלאי שהנעמו · ונותנים לאברהם כוס של ברכה ואינו רוצה לברך וח"כ מתנים ליצחק · וליעקב · ולמשה · וליהושע · וכולם היגם רוצים לברך וח"כ נותנים לו לדוד הע"ה לברך אז אומר מה אוכל להשיב לה' על כל הטובו' שגמל עמי מיום שנולדתי עד עתה בכמה מיני מיכים שונים · ואין לי מה לומר אלא בסתם כל תגמולותי עלי כס · ולכן כוס ישועות אשא ואני לברך · ובס ולי פתח לברך יותר מזולתי בעבור ובשם ה' אקרא ואין לחי לוקח הגדול והכבוד מבד עצמי זולתי לתלות הגדולה בשם ה' · ואמר בלשון רבים כוס ישועות לומון שהישועה הזאת כלולה מכמה ישועות ישועת ישראל · ובס כך יכול ישועת הקב"ה עצמו · כמו שבארנו בפסוק לה' הישועה וכו' : והרב מוסר"ם אשיך זל פירש כוס ישועות אשא בלשון רבים בעבור היות הישועה סוף לשלשה גאולות · עוד מכל לומר ובשם ה' אקרא עם מ"ם ולי נראה לברך לשון כי ה' ניחה לי שאברך יען שהני ערב בעיניו כמה"ק ומעיד ומירות ישראל כמו שאמרנו למעלה · ולכן כל נדרי שבדיתי לה' מיום היותי על האדמה עד היום הזה · עתה אשלם נגדם כי לכל עמו · ולזה כיוונתי לומר פתח דברי ולמען תספר בחוזי בנך ובן בנך וכו' · שהוא מנוח לספר בנסים של הקב"ה בכל מה שעשה מיום שיצאו ישראל ממצרים ועד בואם לארץ וכמו שאמר דוד הע"ה כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא :

דרוש ב' למשמרת ר"ח שבט

ושמרתם את הדבר הזה לחק לך ולבניך עד עולם :

במדרש רבה בפרשת בא ובל · ד"ה ויאמר ה' אל משה ואל אהרן · הס"ד קול דודי הנה זה בא · בשלמה משה ואמר לישראל · כך אמר לי הקב"ה היום אתם יוצאים בחדש האביב · אמרו לו היכן הוא · אמר להם הרי עומד קול דודי הנה זה בא · אמר ר' יהודה מהו מדלג על ההרים · אמר הקב"ה אם אני מסתכל במעשיהם של ישראל אין נגאלים לעולם · אלא לפי שאני מסתכל באבות הקדושים · שנאמר ואם לפי שמעתי את צעקת בני ישראל כאבות אלא בזכות אברהם אני גואלם לכך כתיב מדלג על ההרים · ואין ההרים אלא אבות שנאמר מעולם הרים את דיב ה' · עכל"ם :

ודוע הוא ומפורסם היטב שהקב"ה מיחסן מתנהג עם ישראל כעין בעת שחוטאים לפניו וחייבים לו · כמו שכן אדם בזמן שיש לו קטל חוב אחד ורוצה להיפרע ממנו · וכפרט אם יש לו שנאה עמו · שלא יניח מדאם עליו כלל וכוונתו היא להשפיל לותו לגמרי שלא יעלה עוד כין הקוחרים · ולכן הוא מוליך אותו לב"ד וכפרע ממנו כל מה שחייב לו בבית אחת · כלומר הקב"ה מתנהג עם הכן אדם כמו הבעל חוב הלוקח את הלוה ואין כוונתו להשפיל לותו בין הקוחרים אלא בוונתו להיפרע ממנו חובו בכבוד גדול וברחמנות גדולה · ולכן כפרע ממנו בינו לבינו שלא על פי כ"ד וגם כפרע ממנו קטנה קטנה בלחש שלא יצטער במציאות הפירעון · ולפעמי לומר פי כנגד הקדמה הזאת כין שלמה הע"ה להתפלל לפני הקב"ה בעת שהשלים בנין בית המקדש · כדכתיב ויהי בכלות שלמה להתפלל אל ה' וכו' · לו השלים תפלתו ואמר ויהי דברי אלה אשר התחננתי לפני ה' קרובים אל ה' אלהינו יומם ולילה כלומר אעפ"י שהתפללתי ותחינתי היתה לפני ה' מדת הרחמים הפשוטים עכ"ז רמזי שיועדו יחד מדת הרחמים ומדת הדין · והיינו' אלהינו וגם יומם ולילה · והטעם הוא כדי לעשות משפט עבדו תחילה · ואח"כ משפט עמו ישראל דבר יום ביומו · ואין הכוונה משפט עבדו ומשפט עמו ישראל עם לומות העולם · אלא כן היה לו לפרש שלתי ולומר לעשות משפט עבדו ומשפט עמו ישראל מתת עמי הקרוב דבר יום ביומו · הלמנם כוונתו לשאול מתת הקב"ה משפטו אותו ואת עמו ישראל בעשותם לזיזם חטא לו לזיז לשם תכף ומיד כך שעתה דבר יום ביומו ולא יחשוב להם לגודם של עונות · ומכך בעשותך הדבר הזה נרויח שני דברים · הלחת היא למען דעת כל עמי הארץ כי ה' הוא האלהים אין עוד · בהיות שזיכו משה פניס לעשות רצונו · ויום ביומו משלם לשם כל מה שחטאו וכמ"ש מרע אלהים ממקדשך עם מ"ש חזל מרע אלהים ממה שעשית מדת הדין במקדשך ועוד נרויח שנית כי גם ישראלים תמיד ירחים מלת הקב"ה ולא יחטאו בדעות שום דין ושם בעולם המשניח תמיד בתחתונים וזהו מ"ש ויהיה לבבכם שלם עם ה' אלהינו ללכת בחוקיו ולשמור מצותיו כיום הזה · וקרוב אל האמור בירחתי בביאור הפסוק הזה בדרוש רחמון לפרשת מקץ · וגם הרכבתי המקדמה הזאת בפסוק רבים מפלוני לרשע והכוונה בה' תחד יסובבנהו ועתה לוסיף הופך בהיותי מפרש גם הפסוקים · והוא לומרו על זמת יתפלל כל חסיד אליך לעת מנחרק לשפוך מים רבים אלין לא יגיעו

וכו'

וכו' כונתו לומר כי הנה הפסוקים הקודמים מדברים במי שמודה בטעין לה' ומודה ועוזב ידיעה והוא לומרו ואתה בשלח עון חטאתי סלה. והמנס מי שהוא מכלל חסידים ואנשי מעשה היום מתנהגים כלומר למעלה. והמנס על זאת יתפלל כל חסיד אליך כי לעת מצא שהוא המייתר כמו שאומרו חזל שבאותה שעה לא ירדו לותו הקב"ה על כל חטאתיו לאחר עשה כדי להיפרע ממנו בבת אחת וזמ"ש רק לשטף מים רבים הזדונים אלין לא יגיעו אמקטרגים לשלוח יד בו ולהיפרע ממנו. והמנס זאת תפילתי היא לפניך שאתה סתר לי מצר תצרני רני פלט תסובבני סלה ובפרשת בלק התרכתי בביאור הפסוק הזה. וכונת הפסוק היא לומר שאל יאמרהו הקב"ה כיד המלך המות כדי שיפרע ממנו. אלא אתה בעצמך תסתיר פניך ממני ותיפרע ממני באמצעות אם שתסתיר פניך ממני. וזה לך ויח כי מצר המורד הוא שטן הוא מלאך המות תצרני ממנו והוא כי שם הפלטה היא גדולה מאד בהיות שתסובבני סלה לעולם ועד מאחר שההנאה היא על ידך וכמו שאתה אין לך קץ ופוף כך הפלאתך אין לה קץ וזמן קצוב ופוף ואמרה רוח הקודש לדוד הע"ה לשכילך וזורך בדרך זו תלך אייעצ עליך עיניש תהיו בסום כפרד אין להם שאתוך כך נדיך לעשות להם אותך. ודמן והוא העדי שלהם לפלוט לותם בעבור כל קרוב אליך להזיקך. והמנס פקח עיניך ורואה כי אין הקב"ה מתנהג עם הרשעים כמו שמתנהג עם הצדיקים. כי לרשעים נפרע מהם בבת אחת. ולצדיקים נפרע מהם קטעה קטעה דבר יום ביומו. וזמ"ש רבים מכאובי לרשע באים בבת אחת והמנס הסבוטה כה' חסד יסובבנהו להפרע ממנו דבר יום ביומו ודבר זה נחשב לחסד גמור. והנה עדיין הדברים סתומים כי מי אמר לך שהחסד הזה הוא מדת הדין שעורה עליו דבר יום ביומו ולכן דוד הע"ה פירש הדבר הזה במקום אחר ואמר ולך אדני חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו. וקשה טובא להוכיר שם אדנ"י בהדנ"ת ולומר כי הוא עושה חסד. והמנס רצה לגלות כאן מה שסתם שם בפסוק והבוטח בה' חסד יסובבנהו. ופירש שלותו החסד הוא לסבב לותו תמיד ביסורין. וזמ"ש ולך אדני חסד הדין חסר גמור בזמן כי אתה תשלם לאיש כמעשהו דבר יום ביומו ולא תחשב עמו לגורם של עונו כמו שאמר בתחיל' המזמור לשרי אדם לא יחשוב ה' לו עון רוצה לומ' שאינו עושה עמו חשבון של עונות:

עוד ירצה פשט הפסוק ולך אדני חסד כלומר לאמתי כמשוב הדין לחסד גמור בזמן כי אתה כעצמך תשלם לאיש כמעשהו ואתה מבחין כין נדיק לרשע כידך ממש ולא תמסור לותו כיד מלאך המות כעבור שהשליח ויכו מבחין כין נדיק לרשע ע"ד מש"ה ופסח ה' על הפתח ולא ייתן המשחית והוא קרוב אל פשט שאמרנו בפסוק לאהם אתה כי מצר תצרני וכו':

עוד נוכל לפרש פשט הפסוק באופן אחר. ויהיה שיעור הכתוב כך. רבים מכאובי לרשע והבוטח בה'. כלומר כמצת ביגולם זה וזה. רבים מכאובים לרשע וגם הבוטח בה' יסובבנהו כן מכאובים. והמנס מה שם הפרש כיניהם הוא כי המכאובים של הרשע הם יסורין גמורי' בחולאים רעים וגמנים. והמנס הבוטח בה' חסד יסובבנהו הנה היסורין שלו הם יסורין של תורה הנקראת חסד שנ' ותורת חסד על לשונה שכל מרם שמקבל עליו יסורין של תורה ניצול מיסורין לאחרים ובמש"ה ובני רשף יגביהו עוף. לכן בהיות העניין כך ראוי לדבר כנגד השתי כיתות הגמורות במומור כנגד בת הצדיקים הנזכרים בראשית המזמור לאמר שמחו בה' וגילו צדיקים. וכנגד בת החסידים הנאמר בהם על זאת יתפלל כל חסיד אליך וכו'. לאמר ושרגיעו כל ישרי לב. והנה כל הקדמה הזאת רמז לותה דוד הע"ה בפסוק לאחר כאומרו יסור ישרי יה ולמות לא נתנני. פתחו לי שערי צדק אבא בם אודה יה. והנה בפ' מקץ כיאדתי ביאור הפסוק הזה. ועוד לוסיף ידי לבאר הפסוקים האלו כי הנה בהיות כופל הפסוק ואומר יסור ישרי יה רומז לת כל מה שאמרנו. ובפרט בהזכירו שם יה שהוא רחמים פשוטים. וכונת דוד הע"ה היא שהנה כל אנשי דורו היו מלויים עליו בעניין מעשה רבת שבע ואומרים עליו שאין ישועתה לו באלהים סלה וכבר נפעל מלאכת עוד להקב"ה בהיותו חוטא ומ"ו הרשעים בחייהם קרויים מתים. וכמו שהוא עצמו אומר למעלה לא המתים יהללו יה ולא כל יורדי דומה. ופירשו כם הזוהר לא המתים יהללו יה אלו הם הרשעים שבחייהם קרויים מתים ראוי לדבר ממה שאמר אחריו ולא כל יורדי דומה וכו'. ולכן הציב להם דוד הע"ה כפי שיטתם ואמר להם לא למות כי אחיה ואספר מעשי יה. ואיכי מכלל לותם הנקראים בחייהם מתים אלא לדבר בחייהם קרויים חיים כמיתתם קרויים מתים ראוי לדבר ממה שאמר אחריו ולא כל יורדי דומה וכו'. ולכן הציב להם דוד הע"ה כפי שיטתם ואמר להם לא למות כי אחיה ואספר מעשי יה. ולכן לא למות כי אחיה ואספר מעשי יה. והם בלותי מין לדבר בדרך כאשר יעשה טוב ולא יחטא ובפרט דוד שנחשד על לותו עון לכן חזר ואמר מדע הוא שסיסורין מכפרים על כללות הקומת וזהו מ"ש יסור ישרי יה ומלמעלות היסורין ולמות לא נתנני. ובתוך דבריו אמר שהקב"ה התנהג עמו במדת החסד בשם יה לאמר כרת את העולמות בשמ"ה כי בה' צור עולמים. והחסר הוא שלא הביא עליו את היסורין בבת אחת שלא מעט מעט פעם אחר פעם. וזהו מ"ש יסור ישרי יה יסורין אחר יסורין ומלמעלות למות לא נתנני:

ונלע"ד לומר שהקדמה הזאת נרמזה גם כן בתורה בפ' עקב בשם"ה וידעת עם לבבך כי כאשר ייסר איש את בנו ה' אלהיך מיסרך. וחל"ל קרא כי כאשר מיסר איש את בנו וכו' ועם האמור אתי שפיר לומר וידעת עם לבבך מחודש כי כאשר ייסר איש את בנו יסורין אחר יסורין אלא בפעם אחת כך ה' אלהיך מיסרך קימעא קימעא פעם אחר פעם:

ואפשר לומר כי גם ירמיה הנביא ע"ה כיון אל האמור. באומרו יסרני ה' בשם האולה לך כמשפט. יסורין אחר יסורין. אל באפך בבת אחת פן תמעיטני האמנם גם תרצה לשפוך חרונך בבת אחת שפוך חמתך על הגוים אשר לא ידעוך ועל ממשלות אשר בשמך לא קראו כי אכלו את יעקב ואכלהו ויכלהו ואת נוהו השמו וכפי כל האמור אתי שפיר מ"ש דוד הע"ה יסר יסרני יה ומתוך כך ולמות לא נתנני:

אמר דוד הע"ה אחר אשר הטהרתי מכל חוס ופשע וחטאת באמצעות היסורין מכאן ואילך פתחו לי שערי צדק אבא בם אודה יה. ורמז בזה לפתח הקטנה שאר בה"ו של פסוק ויעתר לו ה' וכו' מלמד שהתפר לו הקב"ה אחיר' מתפ' כפתח הכבוד. ורמזו בזה לפתח הקטנה שאר בה"ו של תשובה שמאמר בבבלי תשובה שבעלי תשובה אמאמר הצדיקים בבנמים בפתח הגדולה של הש"ת. ולכן אמר דוד הע"ה בהיות שאני הקומתי עולה של תשובה בעולם כדבתיב בשם הנבר הוקם עלי. לכן פתחו לי שערי צדק הקטנים של הש"ת הנקראת בית הנדק ואבא בם אודה יה אשר יסר יסרני יה. שהמנס זה השער לה' הוא הפתח הגדול של הש"ת והוא לה' לשם ההולה עולם הזכר צדיקים יבואו בו ולא הבעלי תשובה:

ואנב לרחין רמו לכו דור שע"ס רמז בגימ' כמ"ש חז"ל שהיו דומה המתפלל ביחיד למתפלל עם הצבור. ודרשו זה מפסוק ואני תפלתי לך ה' עת רצון וכו' לימתי הוא עת רצון כשאתם מתפללין. ועוד רמזי במקום אחר פנה אל תפלת הערער ספור ביחיד. ולא בזה את תפלתם של צבור:

ומוד שענין הוא כי המתפלל ביחיד חסרים ממנו כמה דברים וחס הקדושה. בעבור שאין קדושה בפחות מעשרה וכמ"ש ונקדשתי בתוך בני ישראל ובמרכין תוך מתוך ועדה מעדה. ועוד חסר ממנו הקדיש ועניית החזן. ועניית החזן הוא יותר גדול מהקדיש. כמ"ש חז"ל גדול העונה אמן יותר מן המברך. ועוד חסר ממנו שיעבור עם ה"צ מדות שאין נאמרים אלא בעשרה. והנה שלשה דברים הנ' נרמזו בפסוק הזה. ולכן רמז דוד עה"ס ואמר פתחו לי שערי צדק והס פתחים של בית הכנסת כדי שאזכה בהם לודה יה בשלשה דברים הנ'. והנה כר"ת של פ"תחו ל"י ש"ערי צדק הקדו"ש שעולה ת"ל. וכר"ת ב"דק ח"כה נרמז אמן. והוא רמז אל שני שמות הוי"ה ואדנ"י. ולכן גדול העונה אמן יותר מן המברך. ורמז גם כן שלמים עה"ס את כל התורה כר"ת פסו"ק יושבת ב"גנים ה"כרים מ"קשיבים ל"קולך ה"שמיעיני. סך הכל תשעים ועם הכולל תשעים ואחד כנגד אמן. והשכינה מיושבת בגנים מנוח לישראל חושפים בכתי כנסיות והס חברים מקשיבים למה שמברכים שליח הציבור ואומרים ברוך ה"א. גם אתם השמיעיני בעניית אמן בעבור כי גדול העונה אמן יותר מן המברך. הרי נרמז כר"ת ב"דק ח"כה אמן. ור"ת ב"ס ח"ודה י"ה עולה בגימטריא שלשה עשר כמנין ב אחדות של ויעבור. לכן רמז אל הדברי הנ' בפסוק פתחו לי שערי צדק אבא בם אודה יה. חזרנו להקדמתינו לומר שאין הקב"ה מתיחד עם הלומה הישראלי כמנהג המלוה עם הלוה שנותן אמבר לותו ודוחקו ליפרע ממנו בפעם אחת. החנם כונת הקב"ה היא ליסר את ישראל יסורין אחר יסורין. וגלות אחר גלות לקוטי בתר לקוטי וכזוי בתר כזוי לאט לאט עד שנפרע מהם כל חובותם משלם ונם הם תינם פרוחים כל כך בהיות הזמן ארוך. וזו היא הכונה שהאריך הקב"ה לישראל השעבוד במצרים רד"ן שנה כדי לנקותם ולצרף אותם כאמצעו אותם הנשים. ואחרי כן במשלם שניים יטהרו מכל חלאת והמת טומאתם ואחר כן יגאלו כראוי גדול. ולכן כשנפה וסביט תלמוד עולם ה' שפפי האומה הישראלית התלבנו חטיב ונצרפו ככור הברול במצרים ונשארו נקיים. תכף בתגלה על שני נחתות הוסב והס משה ואהרן ואמר להם שתכף ומיד ידברו עם אומה הישראלית שיתחילו לעשות ליון מנה כדי שיגאלו בעבורה כמו שבארנו בכמה מקומו' לאחרים וכן מבואר במאמר שהנענו בפתח עינים כאומרו ויאמר ה' אל משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמר וכו'. הם"ד קול דודי הנה זה בא כה כשאלך משה ואמר לישראל כך אמר לי הקב"ה היום יוצאים בחדש האביב וכו':

וראוי לדקדק באמרו הוה תחלם מאי קשיא ליה בפסוק ויאמר ה' אל משה ואל אהרן וכו' שאמר בעל המאמר הס"ד קול דודי הנה זה בא. ונם כן רצוי לידע כיצד באמצעות הפסוק הזה נתיישב פסוק הפרשה וחנ"כ רצוי לידע כוונת ר' יהודה באומרו עתה מחדש מה מחדש על הסדים. ומה נתחדש לן עתה באומרו מהו מדלג וכו'. ולפי פשוטה היכא רמיז כל הדרשה הזאת המתורגמת באמאר:

והנלע"ד לפרש הוא שבעל המאמר דקדק בפסוק הלאמר המיותר כמ"ש בארץ מצרים לאמר ולא חזר ואמר לפרעה. לפי שהוא שבעל המאמר הקדים לומר שהקב"ה אמר למשה ולאהרן שרי שם מצורעים בפסוק ואם הוא לבלות ישראל שרי חזר והזכירם בפירוש באומרו דברו אל כל עדת ישראל לאמר:

ולכן לאמר הס"ד קול דודי הנה זה בא ר"ל הפסוק הזה מיישב דוחק הלאמר של פסוק הפרשה:

והענין יובן עם היותנו מפיחים פסוק הקודם לזה כמנילה. והוא לומרו השבעתי אתכם בנות ירושלים בצבאות או באילות השדה שתעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ. קול דודי הנה זה בא וכו'. והנה חז"ל הוקשה להם מה היה השבועה הזאת בצבאות או באילות השדה:

ולכן האריכו למעניתם ואמרו בפרש"י אל השבעתי אתכם בנות ירושלים במה השביען ר' אלעזר לומר השביען בשמים ובארץ וכו'. ר' חיננא אמר השביען בחצות וכו'. ר' יהודה בר סימון אמר השביען במילה. בצבאות בצבא שיש בו לות. או באילות השדה שעופים דמם כדם נבי וכדם חול. ורבנן אמרין השביען בדורו של שמד וכו' עכ"ל. והנה לכל השבועות הנ' יש להם מקנת רמז ודרש. כי לר' אלעזר שאמר השביען בשמים ובארץ היא שבועה טובה. והיא רמוזה בתי"ת בצבאות או באילות השדה. בצבאות הם צבאות העליונים והם השמים. או באילות השדה והוא הארץ מתם. וכמו כן לר' חיננא שאמר השביען בחצות. נרמזו החצות בתיבת צבאות והיא כוטריקון חצות ג' רופא לומר חצות נדיקים. ובמו כן לרבנן שאמרו בדורו של שמד. נרמזו גם כן במילת בצבאות שהם צבאות של הקב"ה שנהרגו על קידוש שמו של הקב"ה. החנם לדברי ר' יהודה בר סימון שאתר השביען במילה הם הוא ואת השבועה. ועוד דקשיא מיניה וביה שמתחילה אמר השביען במילה בר' שבמילה נעשה השביען ואח"כ אמר בצבאות או באילות השדה. ועוד דהוי לדקדק מה טורך לומר פעם שנית או באילות השדה שעופין דמם כדם נבי וכדם חיל והיינו המילה שהופיר בתחילה:

והנלע"ד לפרש הוא שחז"ל פולס פחד הן מהפיחים לומר שהפסוק הזה נדרש על פנסת ישראל בזמן שהיו בגלות הקשה במצרים והשביען הקב"ה שלא ידחקו את הקץ עד עת שיבא דברו וישלחו להתברר ולהצרף מעוותיהם ואז הקב"ה יוציא אותם מעבדות לחירות. והנה באותם שעה עדיין לא ניתנה תורה לישראל כדי שיתעסקו אותם עליה. לכן ר' אלעזר דרש שהשביען בשמים ובארץ. לר' חיננא דרש השביען בחצות ורבנן סברי השביען בדורו של שמד השקולים כאחת. ור' יהודה בר סימון סבר השביען במצוה החביבה עליהם ואיזו היא המילה. כמו שאברהם אע"ה שהשביע לאליעזר כמ"ש שים נא ידך תחת ירכי והשביעך בה' אלהי השמים וכו'. וכן יעקב אע"ה השביע ליוסף במילו' כמ"ש שים נא ידך תחת יהכי וכו'. ור' יהודה בר סימון סבר שהמצוה הזאת היתה יותר חמורה שהיא במילה עצמה ונם בכללו' הזאת ישראל' המקיימים המצוה הזאת. ולרמוז את שני הדברים הללו לאמר הפסוק בצבאות ובחלקת השדה לשפיח נבא שים נא לות הבבא הם ישראל. ומ"ש יש בה לות היא המילה שנבלי' בה חלוד של שם שדל כמו שנתבאר במקום אחר ועוד החרבן בביאור פסוק ה' בצבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה. ובירחנו שהן למות שהקב"ה יש לו כמה שמו' קדושי' וטהו' כמו אל אלהים שדי. החנם לא נוכל להקדים בשם בצבאות הלא עמנו ישראל בעבור שהשם הזה חינו מתקיים הלא בין

את התוכים הכתוב בנו נבח שים כו לות של המילה משל"ב
לפילו המלאכים שהין בהם לות המילה · ולכן ר"ר יהודה
בר סימון השביעו במילה בנבח שים בו לות
לן מה תבנה לומר כי מילת בשרות בולה רומזת אל המילה ·
לו בחילות השדה רמז נם כן לנשמות ישראל השופכים את
דמם כדם נבי ויהיל · ואפשר לומר כי במילת נבשות רמז
למילת הקטנים הניתולים בני שמנת ימים · ומילת בחילות
השדה רמוז למילת הנדולים השופכים דמם כדם נבי
ויהיל :

ודרך דרשה מכל לומר נבח שים בו לות שנרמז שם
ים בשבטים הרחוקי השמשוני וכו' · מן
בחילו' השדה והוא שם ר"ל שנרמז בשם ישראל
כמ"ש ויקרא לו אלסי ישראל :

והנה לחר שעלתה הסכמת חזל כולם כלחד ·
שהפסוק הזה מדבר כישראל בהיותם בנלות
נוגרים שהשביעו הקב"ה אלה ירחקו את הקץ עד שתתקן
אותי שפיר מה שאמר הפסוק לחריו קול דודי הנה זה בא
מדלג על ההרים מקפץ על הנבעות · והוא מ"ש בעל
המאמר כשאלך משה ואמר לישראל כך אמר לי הקב"ה היו
אתם יוצאים בחרש הלהיב · ובבר הגיעה השעה ממש
שאמר לכם בפסוק הקודם עד שתתפץ · לחמו לו היכן הוא
בעת אחלת הרחוק מאד לו קרוב הוא · והטעם הוא להיות
שהיו דורשים הכנת הפסוק קול דודי הנה זה בא לעתיד כמו
יבא כלומר בא לעתיד בימי והנה רחל בתו בחה עם הצאן ·
ולכן שלנו בעת הזאת בהיות מקום יהיה רחוק מהלך יום או
יומים או עשר ימים · והשיב להם מרע"ה שהין כוונת הנה זה
בא לעתיד · אלא שבבר בא והגיע והנה הוא בתוך העיר
וזהו מ"ש בעל המאמר אמר להם הרי עומד מנלפם · קול
דודי הנה זה בא · ומכל נומר שפיעור הכתוב הזה כך קול
דודי שהוא מרע"ה מכריז ואומר הנה זה שהוא הקב"ה כמו
שאמר הכתוב הנה אלהינו זה וכו' · כבר בא והגיע
לביתו :

אמר ר' יהודה מזה מדלג על ההרים · כלומר הנה
למכרת הראשונה שהיתה דורשים בפסוק מילת
הנה זה בא לעון עתיד אחז שפיר היפים דקרא אומר
מדלג על ההרים מקפץ על הנבעות · כלומר כדי למהר
ביאתו ימהר מהלך בדרך הישרה כעבור היותה רחוקה וכוונתו
היא נבא במהרה · ולכן מהלך בדרך מעקשים היות קרובה
ולכן מדלג על ההרים מסר להר נקרב ביאתו ומקפץ על
הנבעות · הלמנם לפי דבריך שאתה דורש הנה זה בא
שבבר בא לבית כיצד חזור ואומר מדלג על ההרים וכו' ·
כנראה שעדיין לא הגיע לביתו · וקשה קרא מרישים
לסיפים :

והשיב בעל המאמר שאין כונת מדלג על ההרים
כמו שאתה סובר כפשוטו · לא מנם הפסוק
ניתן להדרש שהנה בהשורים הולות שבישר משה לישראל
להם קול דודי הנה זה בא ממש כלומר · המיכו בני ישראל
למשה כיצד יתבן זה בעבור שהוא קבה ומן הנלות למהרשם
מע"ה מרבבי מלות שנה כמ"ש ועבדום ועבו אותם מרבע
מלות שנה · ועדיין לא שלמו ימי הנלות ושמא אתה רוצה
שיהיה לנו כמו שהיה לאחינו בני אפרים שיהיו קודם לקץ
ונהרנו כולם · והשיב להם מרע"ה שח"ו לא יהיה לכם כמו
שהיה לבני אפרים · אלמנם בעת הזאת יהשוב לכם
חסבון לחר והוא מדלג על ההרים מקפץ על הנבעות ·
ר"ל שם בעל המאמר · לומר הקב"ה אם אני מסתכל במעשיו
של ישראל היכן נמלאים לעולם אפי' לסוף תהרבע מלות שנה
להיות כי אני אמרתי כי נר יהיה ור עך המיוחם מחריך ואלו

חין בידם מנות ומעשים טובים כלל כדי שיבאלו בהם ·
לכן אעיקרא דמלתא חיבי מסתכל אלא לאהבו תיסם ה קדוש'
ואתחיל למנות את שקץ מומן מהרסם מע"ה כמו ש בהיהרו
במקום אחר שנאמר ובם אהי שמעתי את בחקת בני ישראל
ואנם בהמר מיותר הכתוב את מיותר ירמוז לאב הרחמן מהרסם
ויפחד בהן מיום שהיה לו ודע שהוא יפחד מלותם שעה אחת
מתחיל למנות הקרבנ מלות שנה · וכח ומהן בני ישראל
ירמוז נם כן לישראל ממש והוא יעקב מע"ה · וזהו מ"ש
בזכות אבותם אהי נואלם · לכך כתיב מלא על ההרים ·
וחין הרים אלא אבות שנאמר שמעו הרים את ריב ה' · ואחר
שהיהרו המאמר היטב ופסוק קול דודי הנה זה בא וכו' נבחר
לבאור אלאמר של פסוק הפרשה · והנה כלאמר המיותר
הוא נרמוז כל הדרש שאמרנו · ויהיה שיעור הפתוב כך
ויאמר ס' משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמר הרם המקרא
ודרשהו כך לאמר בארץ מצרים · כלומר שיאמרו לישראל
ויבשרו אותם שבבר הקב"ה בא והגיע בארץ מצרים וכנגד
במקום הנלולים ובמקום הטימטת של עץ בעבורם כדי
שהחדש הזה יהיה לכם לראש חדשים וכו' · וזהו מ"ש הכתוב
קול דודי הנה זה בא והגיע בתוך ארץ מצרים · ולכן
לבבורכם ובבור נאולתכם נבנסתי למקום הטימטת של עץ
ועזר לבבוד נאולתכם אתם נאלתי בחדש הזה ואת העשה
כי החדש הזה יהיה לכם בעבורכם לראש חדשים לעבד
שרשית השנה הזה מתשרי שבתשרי נברא העולם · וזכה
להקרא ראשון הזה לכם כמו שאתם נקראים ראשון בזמ"ש
קדש ישראל לה' ראשית תבואתו · בך החדש הזה יקרא
ראשון לחדשי השנה וזהו לכם לבבורכם · ולחר שאני עשיתי
כל זה בעבורכם ולבבורכם · נם אתם דברו אל כל עדת
ישראל בקושי שלמחות יתעסקו בעניני הקרבן פסח כדי
שמחמצעותו יזכו לנאולם בעבור שאין בידם מנות כדי
שיגאלו · לכן כפתח דברי אתחלתי ואמרתי ושמרתם את
הדבר הזה לחק לך ולבניך עד עולם · כיונתי לומר שבזמן
שבית המקדש קיים אתם חובה לעשות הקרבן עצמו
אלמנם בזמן הזה שאין בית המקדש לפנו וכרון דברים
יהיו במקום קרבנות וזהו מה שאמרתי ושמרתם את הדבר
הזה את הדיבור הזה לחק לך ולבניך עד עולם עד שיקוים
הקב"ה ויבנה ב"המק בב"במ כ"ר :

דרוש א למשמרת ר"ח אדר

מלאתך ודמעך לא תאחר בבור פניך תתן
לי' כן תעשה לשורך לצאנך וכו' :

במדרש רבה נפרשת משפטים פ' ל"ח וזל ·
ר"ח אם כסף תלוה את עמי ·
אמר הקב"ה אם כסף תלוה ולא תקח ממנו ריבית · את
עמי אם אני הייתי מוט לעולם אף אתם אין אתם אומ לעול'
שנאמר כספו לא נתן בנשך · ובתיב עושה אלה לא ימוט
לעולם עכ"ל :

ידוע דהוא ומוסכם **הדבר** בין בקרוב בין במתני'
שמנות סנדקה היה מעולה על כל שאר מנות
מכירותיהם · בעבור שכל המנות שבתורה חין מביאות על
החרש אלא בזמן שמוסקים בהם כמ"ש ומזה מנה לא ידע
דבר רע · אלמנם מנות הסנדקה מביאה לעולם וכמ"ש
וסנדקה תציל ממות ואמרו חזל לפיכך מחיתה עצמה הסכרמית
והנה דוד המ"ש ברחותו שבח ויקר וגדולה וכבוד של הקיש
הרנ"ל במנות סנדקה עשה לו מזמור אחד שלם והתחיל בו
בהללויה

בהללויה והשרי. והוא הללויה לשרי לוים ירח לת"ק
כמפורש בפרק מחזיר:

דיקדוק כונת דר"ס הללויה כל כללות ישרש בחיו' שבמקרא כיוצא מקיש דבל המקום קורא והפסיק כפסק. ואח"כ התחיל לפרש בחים עצמן ואמר הללי לוים ירח לת"ק. רצונו לומר הללי לוים שהוא ילוך לפה ומחומר קורן ויש לו יפר טוב ויפר הדע. ועכ"ז ירח לת"ק שהוא מדת הרחמים ומכל שכן שירח מדת הדין. ולכן רצוי לומר עליו שקיים את התורה כולה מלל"ק ועד ת"ו ונתן טעם לדבר שהוא ראוי לומר הללי לוים שהוא ילוך לפה ומחומר קורן ויש לו יפר טוב ויפר הדע. ועכ"ז ירח לת"ק שהוא מדת הרחמים ומכל שכן שירח מדת הדין. ולכן רצוי לומר עליו שקיים את התורה כולה מלל"ק ועד ת"ו ונתן טעם לדבר

בחלת ה' בנים שכר פרי הבטן. פחנים כיד גבור כן בני הנעורים. והענין הוא כי בחלת ה' החמתית הוא עפר התורה כמ"ש ואת בחלת עבדיך וכו'. ואמר הפסוק כי גם הבנים נקראים בחלת ה' ויש לאדם שכר מפרי הבטן כי גם הם יועילו לאדם בעה"ז ובעה"ב. והנה בעה"ז לא לסטרין למימר חלא לעה"ב יתבאר כמ"ש כחנים כיד גבור כן בני הנעורים. וירצה כי כודע הוא בחמונה שחין בכל כלי המלחמה כלי זין שהאדם מחבר את הזין בעת המלחמה חלא החנים כלבד. ולמשל כחנים כיד גבור אשר הוא מוכרח להניח את כפתו מחויבין בחמצעות החנים אשר מזרה ולכל לוויב צריך לשלוח חנין אחר. כמו כן לידע לאדם בזמן שקמים עליו חויבים מקטרגים בחמצעות קעונות אשר עשה צריך לשלוח בן אחר מבניו הקטני' לכפר על עון אחר. ולמש כן בני הנעורים כלומר בנים הקטנים המתים בעון אביהם. אם בן מכלן רחים שגם הבנים של אחרים מועילים לו בעה"ז ובעה"ב. ואמר הכתוב לעפ"י כן אשרי הגבר אשר מי שמגבר על יצרו ולא חטא ולא הוצרך למיתת בניו הקטנים חלא אשר חלה את אביהם וזהו כיח המדרש כמ"ש הובן בן המשפחים ובניו כולם יושבים בבית המדרש עוסקים בתורה בעבור כי חן לא יכום ולא יכלם כי ידברו את חויבים ושם המקטרגים על אדם בשער העליון והוא"ר הנדק. בעבור שאם ידברו סנגוריא על האדם בחמונות תורתם שעוסקים בה. הרי מפורש שגם החוסך חשלישי והוא התורה והנדקה ומעשים טובים והמונות שם מפורשות בפסוקים וכמ"ש בהתהלך תנחה אותך כעה"ב כמ"ש חזל ההולך בדרך ואין עמו נויה יעסוק בתורה. ובשכבך בקבר תשמור עליך. והקיצות היא תשיחך לעתיד לבא. אם כן השתא אתי שפיר מש"ה הן ועושר בביתו ופדקתו עומדת לעד. ועם החמור אחי מבין שלשה פסוקים הכתובים כאחד בדברי שלמה הע"ה. כאומרו בתגור תם דרך ורשעה תסלף חטאת. יש מתעשר ואין כל מתרוששם והון רב. כופר נפש איש עשרו ורש לא שמע בגערה. והנה עם מ"ש חזל בלותו מעשה של בני אחיו של ר' יוחנן שחלם להם לותו החלום בלילי ר"ה ומינה לותם פרנסים וכו' יבואו לנדקה וכו' וביאולו מן המלכות. ולמש נדקה תגור לאותו תם דרך שהיו יודע מה יחרע לו ונתן הנדקה בלתי ידיעה. וכנגדו ורשעה תסלף חטאת. המהלך ברשעה היה עצמם תסלף חטאת כמ"ש ותמונכו כיד עוכימו כי המתחיל ברשעה כמשך ממנו לסלף חטאת. ופירש מה היה הרשעה הזאת ואמר יש מתעשר ואין כל. רוצה לומר שלבבו הוא כליעל מלחת נדקה בחשבו להתעשר ולא יחסר לאחוז ולהרבה ואין כל שסולך כל ממונו לעמון ואין כל לו. החמנם מתרוששם בכסיו לחת נדקה. אין והון רבות אתן לו הקב"ה. ואמר כי מלבד זה זכות הנדקה הוא גדול שמצלת את האדם לפעמים מחיתה עצמה כמ"ש חזל. וזהו מ"ש כופר נפש איש עשרו החמנם בחנאי שיתן חותה הנדקה בסבר פנים יפות ומשם בחנאי ודם לא שמע בגערה מפי המתן הנדקה. ואז מור נדיקים ישמח וכו'. כלומר נדקתם מאירה לפניהם. החמנם נדקת הרשעים לא תועיל להם ולא תאיר להם והיינו מאי דקאמר ונר רשעים ידעך. והיינו נדקתם ומחותם הכמשלה לנר במ"ש כי נר מצוה. ולכן אמר דוד הע"ה הן ועושר בביתו ופדקתו עומדת לעד וסמיך ליה זרח בחושך אור לישרים וכו':

אמרי עוד זרח בחושך אור לישרים חנון ורחום וצדיק. ירצה מקושר עם החמור כי כהיותם פתח פתח תקוה טובה כזולת לבוות מהיות להשתבר מהשלשה מחסבים

חנו' הנם כחמת זרח בחשך אור לישרים למי שראוי להיות ישר ונאמן והיה כחושך שלח היה יודע כיצד להתנהג בעה"ז הנה הוא זרח בחשך אור לישרים. ויש כן מדעת קונו להיותו חנון ורחום וצדיק. והם שלשה קויים. חנון הוא מי שנותן בחמתנת חינם למי שאין לו כלום וכמ"ש וחנותי את אשר אחון. ורחום הוא רחום בדין למי שיבור עליו מדת הדין לזיכו לו. וכמ"ש וארחמתי את אשר ארחם. וצדיק הוא קו החמצעי לעשות שלום ובדק בין הדין והרחמים והם נקרא צדיק. וכולל לומר הלצייי כי בכנגד תועלת חמתון שליתי לבני אדם שיאחר החון ועושר בביתם. אמר אחון כמ"ש וחנותי את אשר אחון למי שאין לו וכו'. ובכנגד תועלת שבנים גם בן כאמור אמר ורחום כמ"ש כרחם אב על בנים וכנגד החתיתות והוא עסק התורה ועשיית המצות אמר וצדיק:

ואמרי טוב איש חונן ומלוה. יכלכל דבריו במשפט. ירצה אמר שחוביר כל שבחי האיש הזה כח הכתוב ללמד אותו דרך נכוחה שיתנהג בה ולא יבא לידי עבירת ח"ו. וירצה כיאור הכתוב טוב איש שבעניין הצדקה הוא שוע. וידו פתוחה ואפילו אם אין לו יהיה חובן מלחריש ואח"כ מלוה. החמנם לצורך לכילת ביתו יכלכל דבריו במשפט:

עוד ירצה עם ח"ש חזל בפסוק ותפק לרעב נפשך וביאורו ותפק לרעב צדקה. ואם אין לך בפשך לפחות הפק רצונו בדברים טובים. ולמשל טוב איש חונן ומלוה החמנם אם אין לו להלוות לפחו' יכלכל דבריו במשפט להנות את העני בדברי פיוסין:

עוד ירצה חלציי איש חטוב חונן ולוקח מלחריש אם אין לו וחא"כ ומלוה לעניים בשעת דוחקם. החמנם צריך לזהיר שלא יעשה כך בפיזור ביתו שילוה מלחרים ויפזר בביתו החמנם יכלכל דבריו בביתו במשפט החכתוב כתורה בערב תלכלו כער ובבוקר השבעו לחם ולא עור. והוא קיום חל מה שביארו חזל במשנת יסי ביתך פתוח לרווחה ויהיו עניים בני ביתיך. כלומר לעניו הנדקה יסי ביתך פתוח לרווחה בשפע. החנכם בפרנסת ביתך ויהיו עניים בני ביתיך התנהג בפרנסת ביתך בעניי ישראל כמ"ש חזל עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות. עוד פירשו יסי ביתך פתוח לרווחה לעניים בעבור כי בחמשך הזמן נגלגל הוא שחזור בעולם יהיו עניים בני ביתיך והוסר הדבר והאלה בעבור כי נשים דעתם קלם:

עוד ירצה טוב איש חונן ומלוה יכלכל דבריו במשפט. יהיה להשמיענו דין ומשכם שחמור לאדם להלוות מעותיו כלא עדים ודין זה הביא לותו הרמב"ם ז"ל בפרק שני מהלכות מלוה ולוה וז"ל:

אמור לאדם להלות מעותיו בלא עדים ואפילו להתלמיד חכם חלא אם כן הלוהו על המשכון והמלוה בשטר משובח יותר וכל המלוה בלא עדים עובר משום ולפני עור לא תתן מכשול. ועובר קלקל לענמו. עכ"ל:

ויזהן מ"ש טוב איש חונן ומלוה. לעני בשעת דוחקו החמנם כחנאי שיכלכל דבריו במשפט התורה. שיהיה בשטר. היותר משובח. ולפחות במשכון. ולפחות בעדים. והטעם הוא כי המלוה בשטר כי לעולם לא ימוט מפשיו ומתוך כך לזכר עולם יהיה צדיק כי יחנן צדיק דרכו להלות לעניים בעת דוחקם ויש לחל ידו. עוד ירצה לזכר עולם יהיה צדיק בעבור שכל זמן שטרו קיים ובפרעו אם יש בן בחמנת חינו חייב לחפילן שפועה ולזכר עולם יהיה

צדיק

נדיק וחין מי שיוציח לעון עליו כלל . מע"כ כתלוה על המסכון שהם ירצם הלוה יכיח לת המלוה לירי שבועה בכתם אפי :

וכנגד המלוה על המסכון לתר הכתו' משמועה דעה לח ירלה ככון לבו בטוח בה' . ירלה שכלוקן לזה המלוה על המסכון . שהמלוה בשטר בלח מסכון לפשר שיעני ולח יהיה לו תמה לפרוע לו לם תבח שנת השמיט' משמט השט' כמו שפסק הרמב"ם ז"ל בפרק תשיעי מהלכו' שמטה ויובל וז"ל שביעית משמטת לת המלוה ולפילו מ לוה שפשטר שים בו לחריות ככסים הלי זם משמיט ע"כ . שלמנם המלוה על המסכון משמועה רעה לו ירלה לם העני הלוה להיות שים בידו מסכון על מטלטלין וסם בידו וכחזקתו ולין בסם דין קדימה ובם כן ככון לבו בטוח בה' מעניו השמיטה וכמו שפסק הרמב"ם ז"ל שם בפרק תשיעי מהלכות שמיטה ויובל וז"ל המלוה על המסכון לימו משמיט ושוה שיהים התוב ככנד המסכון ע"כ והוסיף עוד לומר בטוח בה' כלומר שלימו בעבם על זה להקרלו מ"ו בלישל כמ"ש השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל לומר וכו' חלה ככון לבו בטוח בה' וכנגד המלוה בעדים בלבד ובלה מסכון וכלה שטר לומר לפחות כמוך לבו לה ירלה שיכחם לו מעותיו חוגיל והלוהו בעדים . שלמנם לם לומר לו פרעתיך כלמן ונשבע הסת וכפטר וזהו מ"ש עד חשר יבלה בנרין שעברו על השבועה . לבן הדרך הישרה שיבור לו המדם היה לעשות שלמתם יחד בשטר ובעדים ובמסכון וזהו מ"ש תחילת הכל יכלכל דבריו כמשפט הכתוב בתורה :

אמר עוד פוד נתן לשכיונים . נדקתו עומדת לעד . קרנו תרום בכבוד . והנה הפסוק הזה מקושר עם כל האמור לחר חשר החים הזה שתנה בחבמה גדולה ובחסידות נפלה בכל מעשיו . לן מחזקו תעותיו לידו פוד נתן לשכיונים בתורת נדקה בשורה ולה בתורת הלוחה . ולן נדקתו עומדת לעד לפילו בעה"ב כאמור . וגם קרנו תרום בכבוד לפי שהלוה לותם בחנם כלי רבית כלל :

עוד רמז להשמיענו הפסוק כי לן לתת כי חמשה מעלות יש בנדקה כמ"ש חז"ל . שלמנם השניים הרחשונות שבהון דכולהו שוכיים הפסוק . והנה הרחשונה היה המחזיק כיד ישרחל המך והעני כדי שלה יטתרך לבריות וכמ"ש והחזקת בו . וזה כרמז במ"ש טוב היה חוקן ומלוה יכלכל דבריו במשפט וכו' . ושבב מרחים השמיענו שלימו לן הרחוי להלות לחיש עני מפיבת שהוה וגלי יסובח חלה לפי שהוה מהלך בדרך הישרה חלה שחין השעה עומדת לו ולמשה מוב היה חוקן והלוה לעני בשעת דוחקו ופירש לשיזה עני שהוה מכלכל דבריו במשפט . שלמנם השעה דוחק לותו המנוה השניה הגדולה מכולם היה הלותן נדקה לעני ולה ידע לפי יתן . ולה ידע העני ממי מקבל וקרוב לזה המתן לקופס של נדקה . ולכן לתר הכתוב בוד נתן לשכיונים ולה לתר כוה"ו העטף פוד ונתן . חלה פוד ממנו . וגם נתן לשכיונים בלתי היות יודע לפי נתן וגם הם בעצמם השכיוני' לה ידעו מי פוד ונתן להם ולם היה כתוב פוד ונתן הוה משמע שהוה פוד וידע לפי נתן . שלמנם הכונה היה פוד ונפק נדקה . ולח"כ נתן לבבתי שהוה יהלך לותה לו מעותיו חוגיל ולהלוהו לם הוה בעצמו חולך לותה ולה ידע לפי נתן . ולה ידע העני ממי לקח לן נדקתו עומד לעד והיה הנדקה השמית המוטילה בעה"ז וגם קרנו תרום בכבוד לעה"ב . ולן בעה"ב רשע ירלה בגרולת הנדיק וכעם שניו יחרוק ונמס פעבור שלה עשה כמו הנדיק בעה"ז ותלות השעים שמתלוים לחזור לעה"ז לטרוח ולעשות מעשים טובים תלבך בעבור בי

שטרה כערב שלת יחכל כשלת :

ומורנן הרב הגדול ז"ללה ביחור עניו פוד נתן לשכיונים עם מה שלמרו חז"ל בגמרל יגל עניו לותו מוכם שעשה שבודה גדולה למלך . וחח"כ לה כה המלך והזמין לת העכיים לחכול לותם וכו' ולעפ"י שהיתה מנוה שלה לשמה לה קיים הקב"ה שכרו כיעגו לו ככוב בגדול כמותו וכו' . וזהו מ"ש פוד מקור כלומר הוה פוד למלך . וחחר שרחה שלה כה המלך הוכרח נתן לשכיונים לותם טעודה ועכ"ז לה קפח הקב"ה שכרו שנדקתו עומדת לעד וקרנו תרום בכבוד בעת מיתתו . והרשע שלה עשה לה זם ולה לותן ירלה וכעם שניו יחרוק ונמס תלות רשעים תלבד כחמור . חזרנו להקדמתינו שחמשה מעלות יש בנדקה . והמעלה היותר גדולה מכולם היה המחזיק כיד ישרחל שלה ינטרך לבריות ולותו בעה"ז שהוה נדולה מכולם לפי שהוה לותם בעת דוחקו כלה לשמה . והנה הקב"ה תיסחר כידך ולה יתמוטטו ככסיך . היה זלת תהיה רפוחתך שתלוה לותם בהלוחת סן וחסד כחיכם ולה כרבי' ח"ו כחשר נבחר ענינו חח"כ ושם תעשה כך הנני מכטיח לותך כהכטחה לחת שלת עמי ממש ותהי' מדרגתך עם מדרגתי כמו שלני מלוה לכל בחי העול' כחיכם כך חתם מלוה כחיכם . וכמו שלני חיי מוט לעולם . לף לתם לין לתם מוט לעולם וכו' : והנה מפסוק הפרשה לה שמענו זולתי דרשה לת עמי בלבד . שלמנם דרשת ולה תקח רבית גם דרשת מה לני חיי מוט לעולם לף לתם לין לתם מוט לעולם . כשמע לותה מדברי קבלה שלמר רוב סע"ם וביח ר' סהבר היטב וביחור מילת לם כסף זוח"ש כספו לה יתן בנשך וכו' וכתיב בסוף כל המדות הטובות הלו עושה שלה לה ימוט לעולם . עוד הוצרך להכיח פסוק כספו לה יתן בנשך . משום שמפסוק הפרשה שלמר תלוה לת עמי לה

הזכיר מפורש תלוה כלה רבית לכן הביא פסוק כספו לא
תתן כאשר שהוא מפורש הלוה כלה רבית ואמר עושק
תלה לא ימוט לעולם · והרי כתבאר הפסוק כפי פשוטו
המאמר :

ובפי' סדר המקראות בפשטם ירצו עם הדין הפשוט
שהמרכו למעלה במעלת הנדקה . ואחרמו
שהמעלה היותר גדולה מכולם · היא המלוה את העני
בשעת דוחקו ומחזיק בידו כאופן שלא יצטרך ליקח נדקה
מן הבריות · והמדרגה השניה היא הנותן נדקה לעני . ואין
השתן יודע למי נתן · ואין הלוקח יודע ממי לוקח . והוסיף
ואתה לירך הכתוב הזה ריחוי ליתן טעם על דברי חז"ל . כי
תדרכם כפי שכל התכושי ירחם שמעלת שנותן נדקה לנמרי
היא יותר גדולה מה מלוה והוסיף וביתן לפרעון · שלמנם
לאחרי שעיון שלמתי גדלה שמעלת המלוה היא יותר גדולה
מהמעלת הנדקה . תחילת הכל הוא כי כמצות המלוה מגיל
לותו מכוסת לקיחת הנדקה דאויל חיובא ואתי שומקא ·
וצוד שלפשר שמתוך שהוא מלוה לותו ומחזיק בידו לפשר
שלא יצטרך לקחת נדקה כלל . עוד יש טעם אחר לטיבותא
שבמצות המלוה יש בה מצות עשה לאחת כמ"ש אם כסף
תלוה את עמי . ובמצות הנדקה יש בה מצות עשה לאחת
נתן תתן לו וכו' ולפשר שבמצות המלוה יקיים שתי מצות
מה שאין כן במצות הנדקה · להיות כי במצות הנדקה אין
בה אלא מצוה אחת בלבד · שלמנם במצות המלוה לפשר
לקיים שתיהם . מצות המלוה תחילה . ואח"כ אם לא
יהיה לו מה לפרוע יקיים מצות לא תהיה לו כנושה · ומצות
לא תשימון עליו נשך · ומצות השבת העבוט · ואחר שכל
אם לא ימצא לו לפרוע כלום יחשוב ללוה מה שנתן לו לנדקה
הרי שקיים מצות המלוה תחילה . ומצות הנדקה בסוף
כולם וכיצי וכיצי יקיים כמה מצות שלמרנו שאם לא
תהיה לו כנושה · לא תשימון עליו נשך וכו' · אם חבול
תחבול וכו' . והרי הכרחנו לזיל מעלת המלוה היא מדרגה
יותר גדולה ממדרגת הנדקה · ואחר לפשר הכרחנו זה נכא
על כיולר הפסוקים . וירצה שיעור הפסוק כמו שלמרנו
בכיולר המאמר · וירצה שיעור הפסוק כלומרו אם כסף
כלומר אם יתן לך הקב"ה כסף הרבה · נדיך שתלה לותו
כמלה כדי שיתקיים בידך · והמלה של הממון הוא תלוה
תהיה זכיר במצות הלשונה של הנדקה והיא והחזקת בו
להלות לעני בשעת דוחקו ואמר את עמי בלת יתירה לומר
לא מיבעיא לתלמידי חכמים שהוא מצוה גדולה · אלא אפילו
את עמי והם העמי הגרים עמי · ומלתי לון ועוד
ושיוק למה שלמרתי שעמי הם עמי הגרים ממה שלמרו כמ"ש
הוזהר בפרשת נשא כראיה מהימנא כרף קכ"ה וזל לן עני
שומע לי ישראל כדרכי יהלכו כתר דלמר עמי אלתי קלמר
ישראל · הלא עמי ע"ה · ישראל ת"ח עכ"ל :

והנה בהקדים זלת נכא על כיולר פסוק אחר שלמר
הוסע הכתוב ע"ה שלמר והיה מספר בני
ישראל בחול היה אשר לא ימד ולא יספר והיה במקום אשר
יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני אל חי · ואיתא במ'
רבה כפ' במדבר פ' כ' וזל אשר לא ימד ולא יספר · מ"ל
שלמלי מהו להדבר הזה מי שהוא אומר יש להם מספר הוא
חוזר ואומר להם אין מספר · אשר לא ימד ולא יספר . הלא
בזמן שאין עושים רצונו של מקום יש להם מספר שאין חסרים
ממנין שמים רבוא והיה מספר וגו' · ובזמן שהם עושים
רצונו של מקום אין להם מספר אשר לא ימד ולא יספר ·
אכל"ם ורלוי לדקדק בדברי ר' שלמלי ע"ה שכתב מדברין
אחילה מקום קושית מהו כלומר לא יתכן הדבר הזה ואח"כ
עוקר הדברים בלומרו הלא וכו' · ולא שייך הלא · הלא בזמן
שעתה מחדש עוקר את הלאמור הלאמם בזמן דידן מציקר'
לא סבירא ליה לותה הסברא שכן פתח דברין אמר מהן
הדבר הזה ולא שייך למימר הלא · ואנב ניתן סעד לדברין
קיבה דמיוה הדרשה הזאת כולה בפסוק . וסנלע"ך לפרש
הזה שמתחילה דקדק ר' שלמלי הקושיא המפורסמת שפרש'
לותה דקשיית קלא מיניה בה · שהתחיל ואיה מספר ·
ואח"כ חזר בו ואמר אשר לא ימד ולא יספר ואח"כ הוא עצמו
הדגיש שאין זו קושיא דלימא לא תחילה ואיה מספר ואח"כ
יעלו במעלה אשר לא ימד ולא יספר והשתא לא קשיא קלא
מדי · לכן אמר הלא כלומר עיקר הסברא הזאת שאין
מדבר הפסוק כישראל אלא בזמן אחד · הלא מדבר בשני
זמנים · בזמן שאין עושים רצונו של מקום ושלהם מספר ·
ובזמן שהם עושים רצונו של מקום אשר לא ימד ולא יספר ·
ונרמז זה בסמיכות הפסוקים כאומרם תחילה ואמר קלא
שמו לא עמי כי אתם לא עמי ואהכי לא אהיה להם הרי נרמז
בזמן שאין עושים רצונו של מקום לו עמיך אין קלא והיה
מספר בני ישראל ועכ"ז מדקאמר קלא והיה לשון עתיד
שמע מינה שלותו המספר לינו פחות משנים רבא ונמרינן
נורא שוא מספר ממה דאמר קלא מונה מספר
לכוכבים ונמוי הכוכבים הם שנים רבוא כך מספר בני
ישראל הם שנים רבוא · ובזמן שישראל הם עושים רצונו של
מקום אין להם מספר · ונם זה נרמז מסמיכות הפסוקים ·
בחול היה אשר לא ימד ולא יספר אימתי בזמן והיה במקום
אשר יאמר להם לא עמי אתם כלומר בזמן שהפילו בשם
עמי אז יעלו למדרגה העליונה למדרגת שיקראו בני חי
ואז יהיו בחול היה אשר לא ימד ולא יספר וכו' . והנה עיכ"
תחוכם מצריך כי ממש פסוק זה הוא דומיא דפסוק האומר
לו עמי קומע לי יעלו ממדרגת לו עמי ויקראו בשם ישראל
בדרכי יהלכו . ויהיה שיעור הכתוב עם מה שלמרנו במאמר
בעלין שבדרש יגם מלי דמיך ליה בזמן כי אתם לא עמי
ואהכי לא אהיה לכם אז והיה מספר · שלמנם בזמן שיקראו
בני ישראל דרך כבוד וגדולה . אז יהיו בחול היה אשר לא
ימד ולא יספר · הרי הבטחה אחת · עוד הבטחה שנית ·
והיה במקום אשר אמר להם לא עמי אתם · כלומר בשם
שמדרגה השלישית הפחותה מכל המדרגות הלא מיבעיא
שאין נקראים בשם בנים · ואפילו בשם עבדים · לאפ
נקראים · ואפילו בשם רלות שבשם עמי אחרן לאפ
נקראים . משם יחזרו ויעלו למדרגה הראשונה של בנים ·
וזהו מ"ש והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם שאפילו
בשם עמי לא יקראו אותם אלא בשם אתם שהוא שם של
הערב רב לא כמ"ש בם' חוזה · משם יעלו למדרגה
הראשונה להקרא בני אל חי כמ"ש בנים אתם לה' אלקיכם
וקרוב אל הלאמר במצרא כתורה במעשה העגל · שבתחילה
אמר סבתוב לך רד כי שיחת עמך · ואפילו בשם העם
אתם לא בקראו · ואח"כ כתיב ראיתי את העם הזה וכו'
ואח"כ כתיב ובנחם ס' על הרעה אשר דבר לעשות לעמו :

עוד ירצה בלאור הפסוק כלומרו והיה במקום אשר
יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני אל חי ·
עם פשט אחד שמעתי משם החכם השלם הרב כמוה"ר
אברהם מוכסון זל בפסוק אל תוכח לץ פן ישנאך הוכח
לחכם ויאהבך · ויהיה שיעור שכתוב כך אל תוכח לץ
באומרך לו אתה לץ וטיפש מתוך כך ישנאך ולא יקבל
תוכחתך אל הוכח אותו באמרך אליו אתה חכם ולא יאות לך
לעשות כדבר הזה ומתוך כך ויאהבך ויקבל ממך תוכחת
שתוכיח אותו . ועוד כעבור שהם כבר למר כדיתו שהיכרת
באוכסן וכשמותו לא ירצה לחזור כתשובה עוד באומרו הפה
כל העולם הכיר מהרבני וכין דדם דע האומן בהיותך

מוכיח מתו בחזקת שהוח חכם. הכח תכף כנקלה יחזר בתשובה בהיותו יודע שעדיין לא הזכרו מעשיו בפני הברית והכח בפשט הזה נכח לא כיאור פסוק והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני אל חי. וראה והיה התוכחת הישרה הזה התופן שבמקום שיוכיחו אותם ויאמרו להם לא עמי אתם וכבר יגלאתם חון לשורה וכיוצא מהכרים הקשים הללו שמתוך כך ירשיעו לבסוף. תדרכה הדרך הישרה להוכיח אותם היא כאופן אחר להופיח אותם ולומר להם הלא אתם בני אל חי וכיוצא יתכן שלא תשמעו מלביב שבשמיב. ונתוך כך שמעו מליך דכן סמיך ליה ובקבלו כפי הזה וכפי ישרש יקדין לחזור בתשובה ושמו להם רשם לאחר וכו':

עוד יראה כיאור הפסוק עם מ"ש הפסוק הבר אשר בקרבך יעלו עליך מעלה מעלה ואתה תרד מטה מטה. וביאורו שם כי הקללות כולם נהפכו לברכות כי הנה הבר אשר בקרבך יעלה עליך מעלה מעלה וכשיתו עולה עולה מעלה ממילא תיתי שיחזור הבלבל לברית מטה מטה ובח אתה כשיתוך יורד מטה מטה ממילא תיתי שיחזור הבלבל לעלות מעלה מעלה. וזמ"ש והיית רק למעלה רק מעשיו שתהיה מדרגה אחת חברה מן המדרגה העליונה ומתוך כך ולא תהיה למטה. והנה בכיאור הפסוקים הללו נכח לא כיאור הפסוק הזה. וראה שיעור הכתוב והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בעבור שבכר ירדו למדרגה התחתונה החזרונה מכולם משם תחזרו לעלות לראש הכולם ויאמר להם בני אל חי במדרגה העליונה מכל המדרגות:

חזרנו להקדמתינו שמילת עמי מפלת על עמי הארץ ואמר הכתוב אם כסף תלוה לרעי להלוות והם ת"ח ואפילו לעמי הארץ הוא מצוה ו"מ את עמי ורעך עור בחומרו את עמי ולא את הגוי שאסור להלוות לגוי בלא רבית כדאיתא במספר המצוות להרמב"ם ז"ל וז"ל מצוה קנ"ח להלוות לנכרי עובד ע"ז כרבית שנאמר לנכרי תשיך מפי השמועה למדו שזו מצות עשה עכ"ל:

אמר עוד את העבי עמך לרמוז מ"ש חז"ל עניך ועניי עירך עניך קודמין וכו' וז"מ את העבי נריך להקדים עמך והם עמיי בתיך קודם לעניים אחרים. לו ירצה לומר להקדימם עניי ארץ ישראל הנקראים עמי שכל סדר בארץ ישראל דומה שים לו חלוה ובקדחים עמי וחס"כ את העבי עמך והם עמיי חוצה לארץ. והוחיל ואתה לידן הפסוקים הלו ככח עד הפסוקים הקודמים והוא לומרם ובר לא תוכח ולא תלחצנו כי גרים היתם בארץ מצרים וכו' ולחני לדקדק למאי התחיל בלשון יחיד ובר לא תוכח ולא תלחצנו וכו' ולח"כ חזר כל הלמדנו ויתום לא תענון בלשון רבים. ולח"כ חזר לדבר בלשון יחיד אם ענה תענה אותו וכו'. ולח"כ חזר לומר בלשון רבים וחרה אפי והרגתי אתכם בחרב וכו'. ואגב גדקדק מאי כל הלמדנו לרבות מאי והבלע"ר לברש הוא שהפסוק מדבר על שני ניוויים החחד הוא על הבר. והשני על הלמדנו ויתום. וכן גורת הכתוב הוא על שני הדברים. וכנגד מה שכיוב ובר לא תוכח ולא תלחצנו. חזר בלשון יחיד אם ענה תענה אותו וכו'. וכנגד מה שכיוב בלשון רבים וחזר כל הלמדנו ויתום לא תענון חזר וחזר בלשון רבים וחרה אפי והרגתי אתכם בחרב והיו נשיכם אלמנות ובניכם יתומים. ולא תקשי מ"ש בלשון רבים כי גרים היתם לחיות שהדבר עם כללות ישראל. וחזר כל הלמדנו ויתום לרמוז מ"ש חז"ל אפילו הלמדנו של תלך. ורשו"י ז"ל דקדק יתור כל ופירש כל הלמדנו ויתום וכו' והוא הדין לכל אדם אלא שהיבר שהתורה בהווה וכו'. אמר עוד לא תהיה לו כנושה לא תשימון עליו נשך וחזר לא תהיה לו כנושה כלשון יחיד שהלוו הזה חינו עובר עליו אלא המלוה לבדו. והחנם בלשו שלא תשימון עליו נשך עוברים עליו הסופר והעדים והמלוה והלוים. אמר עוד אם חכול תחבול לחמו שחינו מדרך הישרה לחבול אותו ואם ח"ו חבול תחבול אתה מחרים גם כן בעבור שבחדרה שתחדוך כה ימדדו לך ואם בכר עשית תתיקון שלך הוא עד כח הנמם תשיבנו לו. וחמר שכתוב כי היח כסותו לבדה וכו'. והנה התיבה הזחת היח קרי וכתיב. כתיב כסתה בה"ח בפוף. וקריכן כסותו בוח"ו בפוף. חפשר שבח לרמון ולומר שחפשר שבכל כך עכיים הם שחין להם חלח כסות חחת לו ולחשתו ולח יש להם שכי לבן רחוי לך שתשיבנו לו מדרך מוסר ואם לח כן ואיה כי יצעק חלי ושמעתי כי חנון חכי וכמו שריחמתי עליך ועשיתי חותך עשיר ולח עכיי. ח"ו לחשוב הבלבל גם עליך לעשות לותך עכיי:

ודרך הללוי מוכל לומר לח תהיה לו כנושה לוחרה למלוה. ולח תשימון עליו נשך לוחרה לכ"ל שלח יחמרו לך ושם לותו כעבד עברי מלחר שחין לך מה לעבדו לכן הוה לח תשימון עליו נשך כלל לחורנו להקדמתינו שמעלת הצדקה היח מעלה גדולה לכן חמרתי פתח דברי מלחתך ודמשך לח תלחר בצדקה ומתוך כך תזכה לכול בניך תתן לו והיח מצוה לחתר. ומצוה גוררת מצוה לחתר כן תעשה לשדך לגלחך וכו' עוד רמזתי ואמרתי בעבין המצמרף הזחת שתכוונו למלחת חסרונה ופגימתה של לבנה וזהו מלחתך בחמנעות ודמשך בתפלתך בכוונה גדולה ולח תלחר וה כמוהנך. ומתוך כך תוכה למצות בכור בניך תתן לי. וגם בכור בהמה כן תעשה לשדך לגלחך וכו'. ומתוך כך ואנשי קודש תהיון לי:

דרוש ב' למשמרת ר"ח אדר

תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו • ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו:

במדרש רבה וז"ל • ר"ח ויקחו לי תרומה הם"ד עלית למרום שבית שלי כל יעליך לח היה חלח מן המרום • עלית למרום • ומשה עלה חל האלהים. ומשה כנם חל הערפל. שכיית שבי • מלך בשר ודם בשעה שחיילותיו כשבים הוא מוכר תלוך כלן כך • תלמוד לומר לקחת • וכשעה שהרם מוכר הוא מכר • תלמוד לומר מתכות בלדם • חמר לשם כך מבי מעלה עליכם כחלו מתכה נתתים לכם. חף סורדים • חמר הקב"ם למשה • מה חומות העולם חומדים שחיני חוזר עמהם על שעברו עה"ן. שנחמר סרו מהר • חפילו סורדים הם חני מניח חותם ועמהם חני דר • שנחמר חף סורדים לשכון יה חלהים. עכל"ה:

ודיעה המוסכמת וגם דקיל מפורסמת בכל רבני חז"ל וגם בחיבורנו זה הארכנו למעניתם בכמה דרושים. ועוד מסיף מוסף ספיר ויהלום להגיה ולהודיע שלח כרח הקב"ה העולם זולתי בעבור לבלות העולם התורה שהיתה בחוזה חצלו חלפים שנה קודם שנכרח העולם כמ"ש וחיים חללו חמון וחיתים שעשועים יום יום. ויומו של הקב"ה הוה חלף שנה מ"ש כי חלף

שנים כעניך ביום התמול וכו' . וקדמה ואת נרמוז בתחילת התורה כאומרו ברחשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ . ואמרו חז"ל כי בכוונת התורה מתחלת בסדר הזה ברחשית ברא אלהים ולא בסדר שמע מינה לדרשה קח לחתי ולומר שבשביל התורה שנקראת ראשית כתי"ב קדש לי כל בכור וגו' ברחשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ :

ועוד . מוכל לומר טעם אחר כי מתחילה לעיקרה דמלת הנה שני הפסוקים הראשונים הללו הם פסוק ברחשית ברא אלהים ופסוק והארץ היתה תוהו ובהו וחשך הם מיותרים . ויספיק להתחיל התורה מפסוק ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור שהוא תחילת הבריאות כולם ולמה מה שהיה קודם מאי דהוה סום . ולבן לומרו חז"ל שלהיות שמתחילה התורה בפסוק הזה ברחשית ברא אלהים שמע מינה דלדרשה קח לחתי והגיד הקב"ה טעם למה הוצרך הקב"ה לברוא את העולם בזמן הזה ולומר בשביל התורה הנקראת רחשית שהניע זמנה להנהלות בעולם . להיות כי בכר בזמן הזה נשלמו שני אלפים שנה לבריאתם ונרמזו זה גם כן בכית של ברחשית כי סכ"ת רומזת לשני אלפים שנה שנברחת ברחשית שהיו התורה לסיבה זאת בדא אלהים את השמים ואת הארץ . הוצרך גם כן להגיד מה טיבם של שמים והארץ הנזכרים . ומה השמים לא הוצרך להזכיר מה טיבם להיות שמשם מוכיח עליהם שמים הם ומים . ולמה הארץ שחיבה ידועה מה הוא סודיע מה טיבה ולבן לומר שהשמים נתחדשו עתה . ולמה והארץ היתה תוהו ובהו וחושך על פני תהום . ורוח אלהים מרחפת על פני המים ובנגד מרכבה שמהנים הללו נקראת הארץ מרכבה לותיות . וכדרך דמון ירמה שהם כנגד מלבא רוחות העולם ונקראים ליודעי מדע הם"ד . בבור"ם . תפל"ר"ת . מלכו"ת . והם עצמם השמים והארץ הם מעלה ומטה כנגד כנ"ח והו"ר . כנ"ח למעלה והו"ר למטה ובכללותם נקראת הארץ . על שהיא מתרבית מכל הרוחות . והנה תוהו הוא כנגד המלכו"ת . ובוהו כנגד החם"ר . וחשך כנגד הנבור"ם ורוח אלהים כנגד התפא"ר"ת . ולרבותם דברים הנז' נרמזו בהרבע לותיות הארץ בתמור . בחופן זה . הם"ח של הארץ רומזת למלכו"ת ה"ח מחזוקה של שם שהיה הלל"ף רומזת לחם"ר הנקרא אור דיום ראשון כנודע . הרי"ש רומזת לרוח אלהים והוא מדת ת"ת כנודע . הנדו' רומזת למדת הנבור"ם שהיותם נגד מצפ"ך כמודע ליודעי מדע . ולח"כ התחיל לספר בבריאת הראשונה שקדמה במעשה של השמים ושל הארץ והוא בריאת אחור דיום ראשון והוא החסר הקודם של ת"ת והמלכות שהם השמים והארץ . והוא אומרו ואמר אלהים יהי אור ויהי אור :

עוד . כוכל לומר שהתחילה התורה בבית לרמוז כי ברחשית והיה"ם ורה נחלקת לשנים כמ"ש תורי והב נעשה לך וכו' ושם תורה שבכתב ותורה שבע"פ ונקדמים כלל ופרט . כלל שבריך לפרט . ופרט שבריך לכלל ותורה שבכתב נקראת בלל . ותורה שבע"פ נקראת פרט וזהו מ"ש ברחשית כ' רחשית . ולסיבת שהתורה היא נחלקת לשני תורות הוצרך הקב"ה לברוא שתי בריאות ושם השמים והארץ בעבור כי התורה שבכתב ושם פעמי התורה בגון מצות סוכה ולולב וכיוצא מהלו המצות לשון נקייה מתקיימים גם בשמים . ולהיות שנפה הקב"ה כי התחתונים שנרמזים בהילת ואת הארץ עתידים לחטא . והוא לומרו והארץ שהם התחתונים היתה תוהו ובהו וחושך וכן לומרו חז"ל כמ' רבה והארץ היתה תוהו ובהו אלו מעשים של רשעים . לכן הקדים לפוזה לנוכה ואמר ורוח אלהים מרחפת על פני המים והיה לו לומר . כתי"ם רבה בבית ברחשית ברא אלהים את השמים וגו' . ברחשית ברא אלהים שהם דברים קדמון לבריאת העולם וכו' . ר' אחבה בר זעירא אמר לף הי שוכה שנאמר בטרם הרים יולדו מלותם שעה תעב לנוש עד דכא ותאמר שובו בני אדם :

ולבן עתה לפשר לומר ברחשית ברא אלהים כלומר כתמצעות כל השמה דכרי' הנו' שקדמו לבריאת העולם ברא אלהים את השמים ואת הארץ ולפשר לומר שאלו השמה דברים שהזכירו חז"ל שקדמו לבריאת עולם נקראו ראשית כשבור שקדמו לבריאת עולם . ונרמזו בכלל ופרט במילת ברחשית . בכלל בשמה לותיות של ברחשית ובפרט במשריקון והלקהו ברא שית והם שם דברי' ברחשית כל הבריאה . וח"כ ברא את השמים ואת הארץ וכו' . ואם כאולי יהיה שום דבר המפסיד את הבריאה . סנה יש כנגדו דבר אחר המתקן לותו . ואם יחטאו ישראל בתורה הנה ברחתי את התשובה לתקן לותה כמ"ש בטרם הרים יולדו ותחולל ארץ ותבל ומעולם ועד עולם אתה אל . הקדמת מזור לשברם והוא תשב לכוא עד דכא ותאמר שובו בני אדם :

והואיל ואתו קדמי ליהן רחוי לנו לבא עד כיאורם כאומרם תפלה למשה איש האלהים לדבי מעון אתה היית לנו בדור ודור . בטרם הרים יולדו ותחולל ארץ ותבל ומעולם ועד עולם אתה אל :

ויראה כי הנה נודע כמה פעמים חטאו ישראל לפני הקב"ה וכולם התגלל עליהם כתפלה בלבד האומה בענין הענגל מסר נפשו עליהם לגמרי . כמ"ש ועתה אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת . והטעם הוא להיות שבעון הוא כפרו בעיקר בענין ע"ז כאומרם אלקיך ישראל . לכן נסתער מחד על הדבר הזה . ואמם תפלה למשה איש האלהים וכו' ואמר הכתוב שוולתו לא היה יכול להתגלל כתפלה הזאת אלא הוא להיותו נקרא מנין איש ואנשי אלהים כמ"ש חז"ל במ' רבה כפ' ברכה . ועוד נקרא איש אלהים כב יכול בעלה דמטרונית . ולבן אמר אדני מעון אתה היית לנו בדור ודור :

ויראה עם האקדמת הידוע שאני פעמים קטרגו המלאכים לפני הקב"ה . הפעם הראשונה בעת שאמר הקב"ה נעשה אדם וכו' . אמרו ומין לאדם קטנו קמך וכו' מה אנוש כי תזכרנו וכו' . והפעם השניה בעת שנתן התורה לישראל חוץ וקטרגו כמ"ש אשר תנה הודך על השמים וכו' . וח"ש מרע"ה אחזי במדת הדין כתלבשת בעת שקטרגו המלאכים על האדם . ולו מעון אתה היית לנו בשני דורות בדור ודר . בדר אחר קודם שנברא האדם . ודר שני בעת נתינת התורה לישראל . ורמז לומר מילת אתה לרמוז מה שבארנו בנוקוס אחר בפסוק אתה הראת לדעת יעמוד לפניך מלון אפך . והטעם שהשבת למלאכים היא כי תעבל שעתיד האדם לחטא לפניך עכ"ל הקדמת מזור לשברו בענין התשובה . וח"ש בטרם הרים יולדו ולולו על השמות הנדיקים והאבות לשר קדמו לבריאת העולם כמ"ש מתם היוצרים וכו' עם המלך מלכי של עולם במלאכתו מלאכת בריאת שמים וארץ ישבו שם . ומצינו שהאבות נקראו הרים כמ"ש שמעו הרים את ריב ה' וכו' . וח"ש בטרם הרים יולדו . ואח"כ ותחולל ארץ ותבל מיתון ובהו וחשך . ואותו העולם שהוא קודם הבריאה של האדם . ועד עולם השני בזמן שנתן הקב"ה תורה לישראל שבעבור זמן העולם השני הוא נמשים זמן העולם הראשון של

הברית כמש"ה כרותי ברית לבחורי כשכיל התורה שכרך נתינת המתנלת בזמן הזה כרת הלחים לקבריע את המחנים ואת המרגלים וכמש"ה ויהי ערב ויהי בקר יום הששי ויכולו ושם הם רחיצת פנים כעולם ויהי ערב ויהי בוקר הוה לשכיעי יום הששי כסיון שניתנה כו התורה וזהו ויכולו ושר שולם ויהי כיכה שהתה חל כתחתונים . וכמש"ה ואתם עדי נאם ה' ואני אל . ופירשו חז"ל בזמן ואתם עדי שאתם מעידים ואומרים ויכולו השמים והארץ וכל נבאם ויכל אלהים וכו' אז ואני אל . וזהו שאתה אל . ומאותה שעה נזרת ואמרת עכשיו השבוע . וזהו שתשב לומש עד דכה ותאמר שובו כני אדם ופירשו חז"ל לפילו עד דכאכם של כפם . והכלע"ד לפרש הוא כי אז לאת שהשבוע המעולה היה לשיות שעת התשו' בשעת הערכים כמ"ש בגמרא מיהו רב יהודה כאותו פרק ובאותו מקום ובאותה השה . הלמכה שם יש לעשות תשובה וזכות לאבות מועיל תשובתו אף שם תהיה בעת דכדוכה של כפם . וזהו שתשב לומש עד דכה רופה לומר לפילו עכשו עד' כלומש שיין כשובדי עד' כמותו הכאמר בו אז הוחל לקרא את השם ה' ובתרגומו שאז התחיל העד' כשם ה' הלי מורה לאומה גדול . וכשבדה השובה היא חלושה מאד להיותה כעת דכדוכה של כפם . ועכ"ז ותאמר שובו ושבו השובה שם יש לכם זכות לאבות ואתם בקרחים כני אדם ולא אדם ממש :

ובזה נמרנו דברי יושר דברי תרב ולפה והבאתים כמקום לאמר והוא לזולדו שהשובה שהיא בעת דכדוכה של כפם היכה מושלת לגמרי זולתי לשלח הלך נשמותו כתוך כף הקלע כמו הרשעים נמורים . שלמנם תוועיל תשובתו לחזור כלגלול כעשו וכעשו הוזלת יתקן מעשיו לגמרי ואמש ואתמר שובו כלגלול להקרא כני אדם ולא לאדם ממש . והנה כהיות הדכר כך שהקדמת רפואה לחולה היכו מן הרחוי שתכעום לגמרי על כניך . ואמש מעשך ועתה שם תשא חטאתם ושם אין מחני נא מספרך אשר כתבת . כלומר הנה כל דברי שם מפיך מפי הגכוהה וכבר כתבתי משמך תשב לאום עד דכה ותאמר שובו כני אדם וכוונת הפסוק שפילו עכשו עד כאום . ולכן ועתה שם תשא אין עתה אלא לשון תשובה . ועתה שם כתשובתם תשא חטאתם מוטב . וכל ימי שתקשיתי כי מילת מוטב לא נרמזה כפסוק וכיום מן הדרשנים דרשו כך ועתה שם תשא חטאתם ושם אין . כלומר בין כך ובין כך מחני נא וכו' שתאמם עשה דרך הסוד אתי שפיר . ומורש כי עיקר התשובה היא תשוב ה"ל . מן הרחשובה של כשם . מן השניה של כשם ושתי הלין נקראים ח"ם כמש"ה כי שם לביכם תקרא . וה"ל התחתונה נקראת כשם בת שבע ח"ם שלמה . וזהו מ"ם תרע"ה ועתה כלומר אף יעשו ישראל תשובה הרמוזה כמילת ועת"ה הנה שם תשא חטאתם . כמש"ה מי יעמוד ויהיה תשא עלאה וזהו מוטב כי הוא תשא חטאתם . ושם אין כלומר שהניא חטאת' עד אין ושוא כת"ר עליון כמש"ה הים ה' בקרבנו שם אין . ושם ח"ו מחני נא מספרך אשר כתבת מחאר שאין להם כפרה שם הניא חטאת עד כת"ר עליון . ובדרך הפשט ירגה ושם אין וכו' . וירגה מדקאמר קרא שם אזקתך והיה מעפיק לומר ועתה שא חטאתם ושם אין וכו' . ולמה משים הדבר כספק . ואמר שם תשא חטאתם . ומתוך כך דלמא ועתה שם תשא חטאתם מוטב . ושם אין מחני נא מספרך אשר כתבת כלל כמו תשובה שתשובה היא טובה ומכפרת ובפיות אחי כותב התורה הוה לי כאלו אתה כתבת לוחות מאחר שהעדת עלי כלל כיתי נאמן הוא ולכן תמחני נא אלא יאמרו מעשה כרמי הוא והקב"ה לא ניזה

על התשובה כלל . ומשה מעצמו כתב על עניו התשובה והקב"ה לא ניזה לותו כלל . ולו הקב"ה כתרצה למשה ויאמר ה' אל משה מי אשר חטא לי אמחנו מספרי ועתה לקבל תשובתם ועתה לך נחה את העם שיעשו תשובה שלימה ולקבל לותם . ועכ"ז יסורין ממרקים וכעת פקדי ופקדתי עליהם חטאתם וכו' . ולכן לאחר שקיבל הקב"ה תשובתם לפי שעה ונפרע ממש כל לאחר לפי מה שחטא ניזה על הנשתרים לעשות תשובה שלימה כלותו פרק כלותו מקום כלותה לשה כאשר כאחר כעכ"ה . והנה כלותו פרק הוא תפורש . וגם כלותו מקום הוא מפורש שהוא כמדבר . וכלותה לשה הוא כעניו הזהב כמו שאמרו חז"ל כזהב חטאי וכזהב נתכפר להם כמש"ה ואת התרומ' לשה מאתם זהב וכו' . וכמו שחטאו כהקהל כמש"ה ויקהל העם על אהרן כמו כן נתפרו גם כן כהקהל כמש"ה ויקהל משה את כל עדת כני ישראל וכו' :

והנה כל שהקדמה הוזלת נרמזה גם כן כדברי חז"ל כמדרש רבה פ' ויקהל וז"ל . ד"א כלי אחכה לב הש"ר שחורה אני ונאוה . לש שחורה למה נאוה וכי יש שחורה כאוה . אלא לאמרה כנסת ישראל שחורה אני כמעשי ונאוה אני כמעשי אבותי . שחורה אני כמצרים כטיט ולכנים . ונאוה אני כאמרי כסיני כל אשר דכר ה' נעשה ונשמע . שחורה אני על הוש שכאמר וימרו על ים כים סוף . ונאוה אני כאמרי זש אלי ואנאנו . שחורה אני כמעשה העגל ונאוה אני כמעשה המשכן . שחורה אני כשור שנאמר וימילו את כבודם כתבנית שור . ונאוה אני כשור שור מן כשב לן עכ . שחורה אני כמשכן שנאמר ולא ישמעו אל משה מקצר רוח ועבודה קשה . ונאוה אני כמשכן שנאמר ויעשו כל חכם לב עכל"ה :

וראוי לדקדק כמאמר הזה : כתחילת הכל מלי קשיא לאו לחז"ל כפסוק הזה דילמא לטדרשים ניחמים שלש ואמרו הם הש"ר . ועוד ניישב קשה כפסוק ועשו כל חכם לב עם פסוק שחורה אני ונאוה . עוד קשה כי כבעל המאמר שאל שתי שאלות וה"ל לא תירץ אלא אחת מהם . והנה כתחילה שאל שאלת כפל דכר כלומרו אם שחורה למה נאוה . וה"ל חזר והקשה שאלת מי אפשר כלומרו וכי יש שחורה נאוה . ולא השיב אולתי על אחת מהם והיא קושית כפל דכר כלבר . ועוד נקשה מ"ש אלא וכו' . ולא שייך לומר אלא כלא כזמן שעוקר הדבר מעיקרו . עוד קשה כי קושית וכי יש שחורה נאוה היא הקושי' העיקרי' והיה לו להתחיל כה תחילה . ועוד לאוי לדקדק כי לא כמנהגיות הנו' הם שום פי פעם אחר לומר שני הפכיים והם שם דבר ונאוה אחר כמעשי ואחר כמעשה אבותי . וכדומה כמדרש ובכיי ובצבע ובמעשה המשכן . ובשאר מורש בסנהדרין אחר שניהם על היש . ושניהם כמשכן וכו' :

והנלע"ד לפרש כמאמר הזה . שחז"ל נצ לבאר קשה הפסוקים יחד . והם הפסוק של והמלאכה היתה דים לכל המלאכה לעשות אותה והותר עם פסוק ויעשו כל חכם לב כעשי המלאכ' את המשכן עשר יריעות וכו' . ולבב דקדקו מילת ושותר שהיה יתירה עוד דקדקו שיומי הפסוקים . שהנה כמעשה הירישות של המשכן כתוב הם כלשון רבים ויעשו כל חכם לב וכו' וה"ל כלל שאר הפרטים לא כתוב אלא כלשון יחיד . ויעש יריעות עזים וכו' . ויעש את הקרשים למשכן וכו' . ויעש לאת הפרוכת וכו' . עוד דקדקו יתור תיבות כאומרו ויעשו המלאכה ויספיק כמ"ש ויעשו כל חכם לב את המשכן עשר יריעות . ולבב דקדקו כפסוק הקודם מילת ושותר שהיה יתירה :

ולכן פי' לתרץ כל הדקדוקים הנ"ל. תחלה ועשו פל חכם לב וגו' שחולה לחני ונלוה בלומר הפסוק חזה מישב כל הדקדוקים הנ"ל. התחלת הכל צריך ליישב הפסוק הזה בעצמו ולא"כ כיישב פסוקי הפרשה ולוה להקשות כו' תחלה בחומרו שחורם לחני ונלוה. וכמ"ש בתחלת פרשת הפסוק הזה שבנסתי ישראל מתרפקת על דודם ומתודים על חטאתיהם ומודם לפני הקב"ה ולחומלת שחורם לחני ונלוה בנוף ירושלים וכו' ולכן לל תהלוני שחני שחרחורת מפני השמוה שעשיתי וכו'. ובפי זה מילת ונלוה לין זה מקומה כי לה עת דודים הוא עתה בעת שהיו מתודים לפניו על חטאתיהם. ובפי זה היו להם להזכיר עניהם בלל ונלוה ולכן פתח דבריו ואמר בשל המילה שחורם לחני ונלוה בלומר שם כופתם עתה הוא לספר גנותם וחטאתיהם ומתודם עליהם. למה מזכיר גם כן שבחיהם וחזו ונלוה במקום הזה או ויל לחידך ביסף לומר שאף כותת שחורם היה לשון שבח כמו כי אשה כושית לקח. גם כן ונלוה לין מוכך לחומרו שחוא מיותר ואם מעיקרא הוא כתיון להסתיר היום לחני חור ופירשו ואמר ונלוה. ולכן מוכרח הוא שלשון שחורם הוא כפשוטו לשון שחרירות לם כן ונלוה לינו מקומו עתה. ועוד יש קושיא יותר גדולה תעיקרא דמלתא בפסוק בלומרו כי לין בפיה כבוזה בלומרים שחורם לחני ונלוה. ולא יתכן בעבור לסיות כי שחורם הוא הפך מנלוה. כי שחורם היא מחמת סיבות שעשתה. אם כן כיצד תלים ונלוה וז מלתה בשביל שחזירותיה בפניהם וכתה עבוה על ח"פ כיצד תלים ונלוה. וזהו מ"ש אניה וכי ים שחורם לחני ונלוה וכפרט כפי הפשט ממש. והנה לקושיות הללו מובא לתרץ תירוץ לחד כלון וידחה שתי הקושיות. והוא בהיותנו מחלקים הפסוק לשני זמנים. ויהיה שיעור הכתוב כך. שלמת שבשחורם הייתי בשעבוד כתחלה. ואח"כ הטבתי מעשי וכעשתי לחני בעשותי תשובה. שלמנם מילת לחני שלמורם בכתים דוחה את כל הלמור. כי בלומרו לחני כדאים חזה עדיין שחורם לחני ונלוה ובדרך קושיא לדוכתא. ואם תים לומר בפסוק שחורם הייתי ונלוה. הוא לחני שפיר שלמרם מעיקרא שחורם הייתי ואח"כ נעשתי נלוה. שלמנם בלומרם שחורם לחני נראיין לחומרם לחני עתה. ועוד דמ"ש אח"כ אל תרלוני שלי שחרחורת וכו' דפרוש שעדיין היו שחרחורת:

ואם נרצה לדחוק עצמנו ולומר לחידך ביסף. שבוכח ומתלוננת ולומרת שחורם לחני עתה. שלמנם מתחלה הייתי נלוה במעשי. גם זה מי יתצר לומר משום דשכי הוה לה למימר נלוה ושחורם לחני והוא אח"כ אל תסתכלו בי עתה. שלמנם בלומרם שחורם לחני מתחלה ושחורם לחני עתה. ועוד דכשלמת בלומרם שחורם הייתי במעשי תחלה ואח"כ ונלוה שהטבתי מעשי ועשיתי תשובה לפניין נמשיים כי. שבה בתשובה שליקה שלטעם מה שלט ואח"כ פרשה מן החטא. שלמנם בלומרם בי תחלה היתה פדיקת ונלוה. ואח"כ קלקלה מעשים ובעשית שחורם מה לנו. ולסיפור הזה כי. שרי כל נדיקותיה לא תוכרים עוד מלחר שקלקלה בחחרונה. ת"כ תזרו אתי הקושיות הללו בתשובות למקומם:

ולכן לומר בשביל המילה חלה לעקור לת כל הסברות הזרות הנופרות. חלה לשלשה שלמית היא שלמר שחורם לחני ונלוה. שפיהם הם בנוסח לחד בחלר בלח"ם. ויהיה שיעור הפסוק הזה עם הפסוק הקודם ויהיו דברי כנסת ישראל להקב"ה. חנה ה' לחזירני בתשובה שלימה לפניך ופתח לי שערי תשובה. והיינו דקלמת מסכני בתשובה לי לכתחלה. ומתוך כך לחריך

רוחם כל החוטלים כדלותיהם כי ימיך עשותם לקבל שביה והנה התשובה שלמתית היא לפרש המדה מטחיו וכפרט הם עשתם לותם בפרסיות ומודים ועובד ירוחם. ולכן לומרם החמת שחטחתי מלד נוחד עד שהושחרתי כעורב ולא הנחתי עכירים שלא עשיתי. שלמנם תשובתי היה שלמה בלותו פרק בלותו מקום פלותם לשם. וכדבר עצמו שבעשיתי שחורם. כי עצמו תיקפתי וכעשיתי נלוה. ולכן הזכיר מילת לחני בכתים כדי לומר שחורם לחני. לחני ונלוה ולכן התחיל ולמר שחורם לחני במעשי. ונלוה לחני לחותי. ולין להקשות כי מעשה לחותי הם גופים מחולקים מחפי. בעבור כי כודע הוא שהכן יורש לת הבן. וכמו שהכטיח הכתוב ולמר ושמר ס' מלהיך לך לת הברית ולת החסד לשר נשבע לחותיך. למר עוד שחורם לחני ב מגרים שלה החמתי לדברי מרע"ה. שמ שכתוב בתורו לדברי מרע"ה. ונלוה לחני בשיני שהחמתי לדברי הקב"ה. לם כן הכל הוא במשה לחד. עוד נוכל לומר עם דברי החנהם וינהם שיחורם לחני במדרים בחולחי הפזיט ולבנים. ונלוה לחני כמ"ש זל שבולם כתרפלו ולמרו כל לשר דבר ה' נעשה ונשמע וכו'. למד שלה היו בהם לה חיברין ולה סומין ולה חרשין ולה גרמין וכו'. למר עוד שחורם כי על הים שכתם וימרו על הים ס"ף. ונלוה לחני על הים עצמו שתיקתי ולמרתי זה חלי ולחולו. למר עוד שחורם לחני בעבל שעשיתי מרוב זכד שכתתם לי כמ"ש ודי זכד. ונלוה לחני במעשה המשכן שרחשית כל התרומות היה זכד. ויבל זכד שבמשכן ויכפר על זכד של מעשה העבל. ויבל הקהל של מעשה העבל. ולמר עוד המשכן ויכפר על הקהל של מעשה העבל. שחורם לחני בשור בלומר ששמטתי השור שהוא לחד מלרבע דבלי המרכבה שרחיתי בפיני. ותיקנתי בשור עצמו בעניו הקרבנות שהוא רחם לכל הקרבנות כמ"ש שור או כשב או עז כי יולד ועשיתי לותו רחם לכל הקרבנות כמו שבחתי חזל בפסוק תועבה יחבר בכסף. לומר כדבר שבתעבתי בו והוא השור לוכחרתי שור או כשב או עז וכו'. לומר עוד שחורם לחני במשכן שכלתר ולא ישתמו לת משכני. והטומן היה שבדבר לחר זה כתם. ועשו לת העבל מנזמים כמ"ש ויתערקו כל העם לת נזמי זהב אשר בלזניהם ויביאו לל לחרן. הנה מדבר עצמו תיקנו בנדבת המשכן כמ"ש כל נדיב לב הביאו חח וכוי ובבת וכומז וכו'. ושם ונלוה לחני במשכן ועשו כל חכם לב וכו':

ודנה לחר שיסבנו ותיקנו לת פסוק שחורם לחני ונלוה במקומו נעשה לותו סניף כדי לייסב לת כל הדקדוקי שדקדקנו בפסוק ועשו כל חכם לב בעושי המלחכ ולכן לומר הם"ד שחורם לחני ונלוה וכו'. כלומר עם הדרשה הזולת שדרשנו בפסוק שחורם לחני וכו' שנדיך שהתשובה תסיים בלותו פרק בלותו מקום בלותם לשם וכו' יתיישבו כל הדקדוקים הנ"ל. וירפא ביאור הפסוק. והמלחכה של המשכן קיתה דיה. לכל המלחכה שעשו בעבל. וזה כוה. וגם והוחר במשכן יותר ממה שנתנו בעבל מה שלחר עליהם עון מה שלמרו מקום עשה למו חלהים וכו'. וביון זה כלכדו בו כל העם כמ"ש ויקהל העם על לחרן מיתון ועד נהול. לכן בתיקון ובתשובה כתיב בלשון רבים לכל לות כל ישראל ועשו כל חכם לב. ומי הם לותם בעושי המלחכה שנלכדו במעשה העבל: כולם תיקנו במעשה המשכן ולותר ולחר שסיפר הכתוב חזל בתיקון שעשו שלות דומה בדומה. וגם והוחר לח"כ דיבה בלשון יחיד מכל מעשה ומעשה. ועשם ירישות עזים וכו' ועשה לת הקרשים למשכן וכו'. והרי כתבחר כותת חזל במלמר הזה. חזרנו להקדמתינו הקל

לומר אלא וכו' ישראל לקבל התורה אלא כאחד ונעשו כת אחת
ובזה מקדים את המאורע במדרש הכ"ר עליית למרום שביעי שבי
כתוב ויקחו לי תרומה הכל עלוייך לא היו אלא מן המרום וכו' :

וראוי לכל עד כאן כוונת המחבר הוא להקדים ותחילה
מיד קשיא ליה בפסוק ויקחו לי תרומה דלכאו'
לאתויי פסוק עלית למרום שביעי שבי וכו' ואמר הכ"ר וכו'
עוד קשה שמרכיב דרשה בפסוק כשני חופנים לשון עילוי
ומעלה יתירה בהומרו כל עלוייך לא היו אלא מן המרום :
ואח"כ דרשים לשון עלית למרום ומשם
עלה אל המלאכים ובינה מרכבים לקרוא לתורה ריבשי :
ואגב
כיתן טעם מה שנדרך אל כל תיבות הלשון הזה מלך בשר ודם
וכו' ת"ל לנקיות : וכשעתם שלחם מוכר וכו' ת"ל מתנות :
ואמרי תכי והדר מפרש : ועוד אמרי שכי קרוי ממכר למתכ"
ואגב כדקדק מ"ש מעלה אני עליכם . מה מעלה אני
עליכם : ועוד הומרו אף סורריים וכו' מה כוונתו :

והביאו נלע"ד שהביא כעל המאמר דקדק בפסו'
ספרשה ו"ו העטף על ויקחו לי תרומה
בתחילת הכיוון : והל"ל שיקחו לו תרומה : עוד דקדק מילת
לי המיותרת : עוד דקדק מילת היש המיותרת שמשמע
מיכח היש ולא לשם ויהיו כן שהרי הפסו' אומר ויבואו האנשי'
על הנשים וכו' : והדרכה נדבת הנשים היה יותר בחויש
לשות שלא נתנו לעבל כלום . וכפי זה קשה אומרו מלת כל
לים : ויספיק לומר מלת כל אשר ידבנו לבו : ועוד דקדק
שיהו שתחילת אמר תרומתם . ואח"כ אמר לת
תרומתי :

ולכן כדי לישב כל הדקדוקים הנו' . אמר הכ"ר
עלית למרום שביעי שבי . רוצה לומר הפסוק
שזה מיישב פסוקי הפרשה : והכוונה תחילת הכל רצון לכתוב
לת פסוק עלית למרום שביעי שבי תחילה :

וראוי לדקדק בו תחילה תיבת לו לפסוק לומר עלית
במרום שביעי שבי וכו' : והוה משמע שפיר
שביעי מה שביעי שבי היה משום שעלית במרום : ומשום
הפי לא אמר כתו"ר העטף ושביעי שבי וכו' : שתוכפ לומר
נתתם עלית למרום פרוש לומר ושביעי שבי : משום שכל הכבר
אחר מכם הוא תלתן בחפי נפשך : עלית למרום : הוא
ענין אחר . ושביעי שבי הוא ענין שני : ולקחת מתנות הוא
ענין שלישי : עוד רצוי לדקדק כאן מה שדקדקנו בפסוק
ושביעי שביו שהיה לו לומר ושביעי לותו . בעבור שיהיו נקרא
שבי מעיקרו עד שיבא ליד השבתי : וכמו כן פרוש לדקדק
כאן מ"ש שביעי שבי . וגם לא פירש מהו השבי שבתם . עוד
יחוי לבאר פירוש לקחת מתנות באדם מהי עבקייתו . עוד
יחוי לדקדק קשר ולקח סוררים לשכון יה אלהים . ועוד למה
לא כתבו וולתי שבי השמות האלו כלבד :

ולכן שתחיל לבאר תחילה פסוק עלית למרום וכו' :
ואמר כעל המאמר מדקדוק קרא עלית למרום
עלמ"ד ולא אמר במרום בבחי שמע מיכח לדרשת קל ותתי
לשמועין תרתי לשון מעלה ולשון עליה . משא"כ אלו
הוה בתי' במרום הלא סוכח במרי וולתי לשון עליה כלבד .
ומשם תחילה עלית למרום מדקדוק אמר למרום שמע מיכח לשון
מעלה כל עלוייך לא היו אלא מן המרום . ויהיה שיעור
הכתוב כך עלית במעלה לקיבת למרום . ואח"כ אמר
בפשוטו עלית למרום לשון עליה ממש ויהיו דקדוק אמר קרא
ומשם עלה אל המלאכים ומשה כיצד אל הצדפל :

אח"כ סיפר הפסוק מעלה לחברת שמשיב מרע"ה
והיו שביעי שבי . ולכן לא אמר בהו העטף
ושביעי שבי . ויובן עם מה שפירשו הרשעזים במה שאמר

התכלת חילון קרבנו לפני הר סיני ולא כתיב למען תזכרו
דיוקו . והדקדוק הוא פשוט כי הם לו תועלת להקריב לפני
הר סיני כלא קבלת התורה אלמלי דיוקו . ופירשו כי בכל
דבר מהקדבים הכו' סיום במשך לישראל תועלת לחד גדול
ולבן אין דבר מסם מקושר עם חבירו : ומכם בהקריבם לפני
הר סיני נפסקם והמתין הרי טובה לחת . ואח"כ קבלתם
את התורה נעשו בני חורין מן המלכיות ומן המיתה וכו' .
וכמו כן נדרש בלקן עלית למרום היה גדולה לחת שהעלם
מלד בשביל שעלה למרום : אח"כ נתעלה יותר לקחת
התורה בתורת שבי כנבוד העושה מלחמה עם לחדי ומביל
מידם מה שהם שבו מלחריס : והענין הוא עם הקדמון
שהקדמנו בתחילת הדרוש אלא שעולם אלא בשביל
התורה . והכם מעת שנברא העולם עד דור מרע"ה שבו
המלאכים התורה והיו עוסקים בה . ומלמעות שהיו עוסקי'
בה נתקיים העולם מעת שנברא ועד דור מרע"ה ובעלותו
מרע"ה למרום שב שבי של המלאכים ולא הניח לשם כלום
כמש"ה לא בשמים היא . והרי אומים פ' יבשו הלעיי כאומרם
שבי שבי כלומר לאחיבעיא שבשבי כל התורה שהיו
המלאכים עוסקים בה . ולאמנם לפילו מה שבי בתוך קרבי
אלא בלבד יהיו למלאכים שבית אותו ולקחת אותו עד שבא יכול
הקב"ה לומר לשר תקדמון אותם במועדים לתם פתיב בשבי'
כי לא בשמים היא ולא בשמרם תורה בשמים כלל : ואמר
בעבל המאחוד מדקדק קרא אח"כ לקחת מתנות בלשון שבי
מלשון שבי לשון לקיחה אחת לשם חוזקן מלת חזקת ואיזה
מלך בשר ודם בשבית שחיילותיו נשבים הוא מפר תלמוד לפ
כך שהקב"ה הפר לו שבתם ומשם הוה כולם מן המלאכים
תורה שבכתב ותורה שבע"פ ולא חניח לשם כלום : תלמוד
לומר לקחת כלשון לקיחה במעות ולא בתורת שבים
והענין הוא שלקח התורה בחבירותו ובצפונותיו ובסתרותיו
שטענן למלאכים ואמר להם שלא ייחלו התורה אל תחזיר ומה
הוה להם כלילו לקחתם בחיים יקרים . עוד ירמז לקחת
במעות כעין בהרכת המשכן בהרכת המשקלים בהרכת בברי
כהונה בהרכת הקרבנות מש"כ בהלאים . עוד ירמז
לקחת במעות כעין בשושנין בסקיל' בשריפה בהרב בחוק
בהלקיות משא"כ בהלאים . אמר עוד מלחר שהצלות
להם במקח גמור לם כן בשבית שחדש מקבר הוא וכפרט
הפן יקר הוא מפר לעבד שמכר שוה מפה בחתים לעולם
המוכר עבד והלוקח שמח . בשבור כי המעות ווים מהקומם
ולהופלתם כיתנו : הלמוד לומר מתנות בחדש : אמר להם כך
הני העלם עליכם כחילו מתנה נתתים לכם : וכל המתן
בעין יפה הוא נותן והטעם הוא שלא היה מוחן מתנה ולא
לא היה יודע בפירוש שהמקבל המתנה יפרע לו מתנה אחר
ויותר ממה שהיכל . כך הקב"ה כתן התורה לישראל במתנ'
ומתתין לקבל מישראל מתנות מרובו' מהנות ובקו' נעשה
מעשים טובים ועסק התורה . והזכיר הם לשון לקיחה והוא
מאבר : ולשון מתנה והוא בחינה לרמוז ל"ש חלל שים בחברים
במוכר מה שהין כן בהתנה . כי המכר יש לו לחזרות על
המוכר לשפ' שלא קוביו הסופר ולחזות טעות שופר הוא
משא"כ בהתנה שהין לה לחזרות . ועם כמתנה משא"כ
במכר כי אין בה דין בן שמנה השא"כ בהכיפה : ולכן הוכיר
לשון מתנה ולשון מכירה . ולעפ"כ עדיין היה לדקדק בש"
בעל המאחר מעלה אני עליכם כחילו מתנה נתתים לכם .
ולקשה טובא כי בלמה לם מתחילה שיתם מתנה ולא"כ היה
לומר מע לא אני עליכם כחילו מכירה לכם שהוא יותר יקר
בדמים הוא לחי שפיר שלמנם מלחר שלמר ת"ל לקחת
כיצד לומר לא"כ בעל אני עליכם כחילו מתנה נתתים לכם
וכן : והענין ובן עם התמוד כי המתנה יש לה יחוב לנותן

לזולתם יותר מן המקבל כי לעולם נתינה מן המקבל המתנה
וזהו מעלה לכי עליכם בחילו מתנה נתתיה לכם · ועם
האמור לכי דומה מלחמת חובה בגמ' במסכת ברכות פ"ק ובל'
ס"ר זירח ויהי נוגה ר' חנינא בר פפא כח ורחם שלח כמדת
הקב"ה מדת בשר ודם לחם מוכר חפץ להכירו מוכר עכשו
לוקח שמח · אבל הקב"ה היפו כן נתן תורה לישראל ואמר
שלמה כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו · ואלו
לדקדק במאמר כי ידיעת כמהנ שבעולם מי שמוכר
הפרקמוטיא שלו לעולם שמח יותר מן הקונה שעדיין היפו
יודע מה יהיה בסוף הפרקמוטיא היה · ועוד רמזו לדקדק
היכא רמיז בפסוק התורה · והיכא רמיז שהקב"ה שמח
בהכירתם · והנלע"ד לפרש הוא בהיותיפו מדקדקים בדברי
המאמר כמ"ש לחם מוכר חפץ ופו' ולא אמר מוכר פרקמוטי'
לו מחורה וכיוצא מלשמות הללו · שלמה הזכיר חפץ לרמוז
שהחלם מתוך נרתו ודוחקו מוכר חפצי כיתו לעצמו שמקבל
המיסם כיתר שמת לעולם הוא ענכ למכור חפצי כיתו
ותכשיטיו · אבל הקב"ה היפו כן אלא נתן תורה לישראל
שהיא חפץ גדול שלו כי בעבורה ברח העולם . והיא היתה
כלי חמודתו של הקב"ה כמ"ש והחיה חללו חמון וכו' ·
ימלבד זה לא קבל דמיה · ועכ"ז שמח מאד ונרמז בל חכו'
במ"ש כי לקח טוב הזכיר לשון מפיר' מקח ומכר וכאומרו
טוב רמז לתורה כמ"ש טוב לי תורת פיך · והזכיר בה לשון
מתנה כמ"ש נתתי לכם · ועכ"ז עדיין לחר תורתי אל תעזובו
שמע מינה שעדיין לבו עמה · ועם האמור אתי שהזכיר
שם לשון מתנה להיות שהקב"ה ממתין לקבל מישראל חליפ'
כמה מתנות טובות ממנות ומעשים טובים וברכות והודאות
להקב"ה לכן הזכיר אותה לשון מתנה · והרי היאורנו ביאור
לקחת מתנות בחדש כפי הילוך כעל האמור · והמנם כפי
פשט הפסו' בעצמו ירמה מקושר עם מה שאמרנו כי כל בכח
ובכח מן הפסוק מילת בחפי נפשה היה · עליית למרום ·
עליית ונתעליית · סבית שבי שפבית התורה מן המלאכים ·
וחח"כ זכית עוד לקחת מתנו' מכל הטובים של מעלה כמ"ש
חזל ולף מלאך המות מסר לו חת הקטורת וירמה לקחת
מתנות מכל המלחפים לחזק לותך שתקבל התורה בטוב לבת
החדש שלוין התורה מתקיימת בהלכות זבים ומצורע ומיתי'
ולידה חלא בחדש ולא במלחכים :

והדרשנים פירשו לקחת מתנות מהמלחכים
לטובת שחמר לחם הקב"ה לי לחת
מתכבדים ממנו לומו זה שהלכתם בתוך כיתו ושוח החדש
הגדול בעכקי' והוח הכרחם לע"ם מלמד שגר הקב"ה קלסתי'
פניו של מרע"ם כהכרחם לע"ה :

נחזור לשיטת בעל המחמר בסוף הפסוק כמ"ש ולף
סוררים לשכון יה חלהים :

ידיעה דבר עוד נפלח ובטחה גדולה שהבטיח
הקב"ה למרע"ם ואמר לו ליעות לת פומו וכח
ישראל דלח מיבעיח בזמן שישראל שומרים לת התורה והם
נדיקים שהתורה היח שלהם בחכר וכמתנה בכל שופרי
דסטרי וכלחריות בגורה · והמנם לקבלו שיבלו חרון לף של
הקב"ה ויחטאו לפניו ובעשים כעגל פורה בית ישראל ·
הקב"ה היפו עוזב לותם חלא דר עמהם · וזה מ"ש בעל
המחמר לחמר הקב"ה למשה מה לומות העולם שחיני חוזר
עמהם על שעבדו עכ"ז · שבחמר סרו מהר · לפילו סוררים
הם היפי מכים לותם ועמהם לחי דר שבחמר ולף סוררים
לשכון יה חלהים · ומה שהזכיר זה חלהים יתר משחר
השמות · גלע"ד לומר בעבור שבעגל חטאו כחלו הסגי
שמות · חטאו בשם יה שהוח עדות ליעקב הנרמז בשמם
הרחובני הסתעובי ויתירו לת בכורם · וחטאו בשם חלהים

ממעלה לותם מחרון מלרים כמ"ש בם' הוסר שנוסר
חמיסים פעמים שם חלהים ביפיות מורים להורות כי בשם
חלהים נפרו ממלרים · וחטאו בו · כלומרם קום עשה למו
חלהים חשר ילכו לפנינו · וכוחתם סיפם לומר כי נודע
שמרע"ם נקרח חלהים כמ"ש רחה נתתיך חלהים לפרעה
וכו' · ובלותם מעה שבח מלחך המות והרחה להם חרומו של
מרע"ם · חמרו לההרן קום עשה לנו חלהים חשר ילכו
לפנינו · בעבור כי עד עתה היה לנו חלהים והוח מרע"ם
וחשבנו שלח ימות לעולם בהיותו נקרח חלהים החמכם עתה
ברחותינו בהום הזיון שמת וזמ כי זה משה הלים ובלומרם
כי זה מורים בחנכע לחרנו · ולמרו לחנחנו חשבנוהו לחלהים
שלינו מת ועכשיו רחה רחינו כי הוח משה הלים · שמת
כלים · והחמת שהוח שעלנו מלרים · החמכם
עתה שהפך עלינו בלהות זלח ידענו מה היה לו לשם הקב"ה
מלם בו וחמיתו לו בעניין לחר · לכן ע"פ קום עשה לנו
חלהים שילכו לפנינו לעולם חי וקיים · ורי מפורש שחטאו
בשם חלהים · לכן לחר הקב"ה לפילו בשני הזמנים החלו
שחטאו בהם לם יעשו תשובה שלמה חתרפה להם לשכון זה
חלהים · וזרך רמז ירמוז כי בהתחבר זה עם חלהים הם
בגמטריח קיח כמנין חל"ף ומ"ם ומחדים יעשה עשרות
מחם וחחד · לרמוז כי החדות הוח לחד בתחילה · וח"ם
מתפשט לעשר ספירות בלימה · והעשרה מתפשטים לח"כ
כל לחת לעשר ונעשים מחה כמנין י"ם חלהים ולכן בלע"ז
לממוך הפסוקים הבחים לחריהם בחומרם ברוך
לדכי וזיל מדת הדין לחשר יעמם נמו ולח כשומתינו בחל
עליהו חלח לדרכה החל ישועתנו שלח בכל מה שחטאנו
והחל נמו חל למושעות בכל מעשה העגל בחמנעות דבר
לחד שלחמר וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם וזמ"ש
ולחלהים לדכי למות תוכלות בחמנעות הזמן עבור ירמה ברוך
לדכי יום יום לחידך ביסח עמ"ם במקום לחר בפסוק לעשו
משפט עבדו ומשפט עמו ישראל דבר יום ביומו ולח
יעשה עמהו חשבון עוונות ובן בילדמו בפסוק לשרי לחדם
לח יחשב ה' לו עון חלח משלם לו יום יום יעמם לכו' ומתוך
כך החל ישועתנו שלם בעה"כ והרי נתישב פסוק עלית
למרום כהלכתו ולחר שישבנו לותו רמוז לבח עד פסוק
ויקח לי תרומה ולישב לותו בחמנעות פסוק עלית למרום
וכו' ולף סוררים לשכון יה חלהים :

ויהיה שיעור הכתוב כך וידבר ה' חל משה לחמר
כלומר לותם המחרים שלתם מתעכל למעי
שתתרצה לישראל על עון העגל גם לתם עשה חת בני
ודבר חל בני ישראל בדיבור קשה ויקחו לי תרומה רומה
לומר שיתקבו כל מה שבנבו · סם בנבו בקישה כמ"ש ויקח
מידם יתקבו בקישה סם בנבו שבבו הזשב לשם העגל
יתקבו לי לשמי · סם בנבו בסרטום כמ"ש ויקח מידם ולח
מעל נבי קרקע כמ"ש בם' הוסר לי מסירת קדישת כיבר
לקחת מידם סהיו בכשפים יתקבו בשם תרומה לשמה ·
והתרומה סוחת תהיה מלת כל חיש חשר ידבבו לבו לתת חן
לעגל נזמים · משם תקחו חת תרומתי עתה לנדבת
המשכן לתקן מקום חשר השכון בתוכם כמ"ש ועשו לי
מקדש ושכנתי בתוכם כמ"ש ולף סוררים לשכון יה חלהים
והרי נתבחר הפסוק כפי שיטת בעל המחמר · והמנם
כפי פשט הפסוק בעצמו · ירמה דבר חל בני ישראל לח
לחת שבתחילה תודש שעשו ישראל העגל לח חסבתי לשכון
בתוכם זולתי לתת להם התורה בלבד · ועשו לף מקדש
לתורה בבדה · והמנם עתה לחר שעשו העגל בעבור שלח
יחטאו לחומת העולם שבעלת ומחטחים תדבבה הרי הוסיף
להסבה עמהם ויקחו לי גם כן שישבון עמהם כמ"ש ועשו

לי

לי מקדש ושכנתי בתוכם עם כללות התרומה והיו מוטריקון תורת ת' תורה שכיתכם למרכבים יוס כמ"ש חז"ל במדרש והיו התורה המסורה לפסוקים דכתיב ויסי משה כפר מרכבים יוס ומרכבים לילה וסמיך ליה וידבר ה' אל משה לאמר דבר אל בני ישראל ויקחו לי עם התרומה הנו' שהיו תורה שכיתכם למרכבים יוס, והכוי מצוה לותך עור שלא יהיו לומסים שלא מתת כל איש אשר ידבכו לבו תחילה, ותח"כ יוכיח בספתיו ויהיו פיו ולבו שוים ויאמר תקחו את תרומתי מסס תקחו לעשות המשכן כדלה לחים ולאדים שכיתי בתוכו ולתרגה לסס כתמצאות התסוכה שיעשו, והרי בתבאר הפסוק כפי פשוטו, ועכ"ל לחזור ולבאר לותס במה שהתחלתי כהס בפתח עניכים ואמרתי תרומה מאת כל איש אשר ידבכו לבו תרומה הוא לכל אשר שס אלהים אל לבו שלא שעבודת הזאת ביום המשמרת הזאת להריס נפשו וגופו להתעדך מכלל הטושאים מלאכת ביוס הזה. ואמרתי שהתרומה היא לפאות לאחת לשלשים יוס ביוס המשמרת ז"ש ויקחו לי מוטריקון לאחת לל' יוס והוא מוטריקון לל' ל' יוס מאת כל איש אשר ידבכו לבו לעשות המשמרת הזאת בכל מדש והדם לסס לחי לומר תקחו את תרומתי מדברי תורה שכיתכ לל' יוס במ"ש ויסי משה כהר לרבעי יוס ויסי משה כהר לרבעים לילה ובס הזאת התרומה אשר תקחו מאתם לנדקה כמנחם הטוב ובמ"ש כנדקה תכוכי:

דדוש א' למשמרת ר"ח אדר שני

תרומה מאת כל איש: ויקחו לי תרומה מאת כל איש: איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי: מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי: דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה:

גרסינן בגמרא במסכת מגילה פ"ק וז"ל שלחה להס לאחר לחכמים כתבוני בספר שלשון הלז כתבתי לך שלישים שלישים ולא רבעים, עד שמצאתו לו מקרא כתוב בתורה כתוב ואת וכרון בספר, כתוב ואת מה שכתוב כאן ובספר תורה, וכרון מה שכתוב בנביאים בספר מה שכתוב במגילת עכל"ה:

דדוש דוח ומפורסס דייטב מה שכתב הרמב"ם ז"ל במנין המצות וז"ל מצוה קפ"ח להכרית זרעו של עמלק שכאמר תמחה את זכר עמלק מצוה קפ"ט וכן כתב בפרק ח' מהלכות מלכים, ומלחמותיהס בפרד הזה למחות תחילה ותח"כ לזכור מה שעשה לנו עמלק תדיר שכאמר זכור את אשר עשה לך עמלק, ודלו להקשות בדברי הרמב"ם ז"ל למה שיכה סדר הפסוקים שאמרו זכור תחילה, ותח"כ תמחה וכו', והוא הקדים תחילה תמחה מצוה קפ"ח, ותח"כ זכור וכו' מצוה קפ"ט, ועוד דלו לדקדק בנופלת דעובדא כי הכה מצות להכרית זרע של עמלק היא מצוה שיש לה טעם בעבור שדנה למחות תכסה מן הטולם, גס אתה תמחו את שמו מתחת השמים, האמנם מצות לזכור מה שעשה למו עמלק מה לנו ולדבר הזאת ומה שעבר עבר, האמנם נוכל להשיב כפי שיטתנו לנחנו ולומר כי המצוה הלאחת תלויה בהכרית, כי מתוך שיהיה הדבר וזכר את כל הרעה שעשה עמנו עמלק בהשר נזכור הענין הוסב הדק בביאור הפסוקים, מתוך כך

יבא למחות את זכר עמלק מתחת השמים ומתוך כך לא תשכח, כמצא שהמצוה הלאחת כלולה בהכרית ולכן הקדים הפסוק מצות זכור תחילה בפסוקים, ותח"כ ביום בסוף הפסוקים תמחה את זכר עמלק מתחת השמים לא תשכח והרמב"ם ז"ל נקט בס' המצות כפי דרך מה שהנו מחויבים עתה, שלחר שהרלשונים המחו את זכר עמלק בדורות הרלשונים, ותח"כ בדורות הללו הנו מחויבים תמיד לזכור מה שעשה לנו עמלק, הלאמנם הפסוק בעצמו מצוה על רלשון רלשון כפי מה שהיה תחילה זכור את לשר לך עמלק ומתוך כך תח"כ תמחה את זכר עמלק וכפי זה לא תקשי סדר הרמב"ם ז"ל לסדר הפסוקים של התורה:

והואיל ולתו קרלי לידן רלוי לדקדק בהס בכל מילות זכור את לשר עשה לך עמלק בדרך בלתכם ממלרי, ולתת בענין במה שיתבים לימן לחר לימן:

והדרשנים ז"ל פירשו בזה עס יסוד חז"ל שלמרו בתדרש שבלע פעמים עשה עמלק נלחמים עס ישרלל. הלחת במ"ה ויבא עמלק וילחם עס ישרלל כרפידים. השנית במעפילים בפ' שלח לך במ"ה וירד הלמלקי והכנעני היושב בהר החוך ויכום ויכתום עד החרמה. השלישית במיתת להרן בהתור בפ' חקת וישמע הכנעני מלך ערד וכו'. ולמרו חז"ל שזיכה בזכות הכנעים. ולכן לתרו ישרלל בסתם לא נתן תתן לת העם הזה בידי יהיו מי שיהיו לו בענייס לו עמלקים:

ולכן לתרו כי בנגד שלשה מלחמות הנו'. לתר בפסוק בתדרש לתר בל תעשה עמלק לישרלל לתר להס בלשון הזה זכור לת לשר עשה לך עמלק בדרך בלתכם ממלרים וידלה שהנה מלינו בתורה שהחמיל הקב"ה בנגב יותר מן הנולן. להיות כי הנולן הזה כבוד עבר לבבור קרו לעשות בפרהסיא מה שירלה. ולחנם הנגב לא הזה כבוד עבר לבבור קרו וכמו כן בהרון דירן. בשני המלחמות שעשה עמלק המלחמ' בפרהסיא לא שהמיר שכתוב כל כך ולחנם במלחמה הלחת שעשה בנגעם ושהתיר עצמו. החמיר עליו הפסוק יותר. וזהו מ"ש מלמטה למעלה זכור לת לשר עשה לך עמלק כלומר בזמן שלינך מביר לס הזה עמלק לו כנען לו לומה לחרת הנני מודיעך שהוא היס עמלק ולכן זכור לת לשר עשה לך ללכוש בגדי כבעניים. וכנגד מלחמת המעפילים לתר בדרך. ם ולו לקדמתך בדרך וכנגד מלחמת רפידים והיו ויבא עמלק. לתר בלתכם ממלרים. ולחר שהזכיר לותס לישרלל מלמטה למעלה חזר וביאר טעמס מלמעלה למטה בסדרן וכנגד מלחמה הרלשונה לתר לשר קרך בדרך כמ"ש מסל לאמבטי רותחת וכו' ודרשי לשר קרך מלשון קרירות וכנגד מה שבא בזמן המרגלים שהיו ישרלל חוטלים בולס ולתר ויזכר בך כל הנחשלים לחריך מחמת עזובת שבידס. וכנגד מה שבא במיתת להרן על עון שלח נמלו חסד עמו כרלוי לו וזלתי מפני כבוד מסס ולנעזר לבל ומי לא יתלבל וזהו יקרה דמיו ולא יקרה דשבבי והייתו להרן. כנגד זה לתר שהכתוב ולתס עייף ויגע ולא ירה מלהס. עוד מכל לומר שהפסוק של לשר קרך בדרך וכו'. בולו בלחד מדבר על ענין המלחמה הרלשונה של רפידים והיא ויבא עמלק וילחם עם ישרלל ברפידים ולתר שכתו לעפ"י שהחמרתי מלך במלחמ' מיתת להרן שהסתירו ענמס. והת מלתי בפסוק כה זכור וכו' עכ"ל המלחמה הרלשונה של רפידים שמיתה תלוי בהלתכם ממלרים היא לשר קשה עלי יותר להיות לשר קרך בדרך כמ"ש חז"ל מפל

לאחבטי רוחת וכו' . ועוד שהיה חותך מילותיהם של ישראל וזורקן כלפי מעלה ואומר לו טול מה שבחית . וזהו מ"ש ויזכר כך כל הנחשלים לאחריך . ועולה על הכל ואתה עיף ויגע ולא ירא אלהים כמו שראשו חזק על מילת ברפידים שרפו ידיהם מדברי תורה לכן והיה שמחה גדולה בהיות ה' אלהיך לך מכל אויביך מסביב אחר שתכנס לארץ אח"כ תמחה את זכר עמלק מתחת השמים לא תשכח . ואנחנו עדין נריכים לאו למורעי באומר הפסוק בציווי תמחה את זכר עמלק . והלא כבר הקב"ה הבטיח את ישראל כפ' בשלח ואמר ושים באזני יהושע כי מחה אמחה את זכר עמלק מתחת השמים . וקיים ליה בדרכה מיניה מאחר שהקב"ה הבטיח בה ורתו כי מחה אמחה . מה צורך לצוות את ישראל תמחה את זכר עמלק :

והאמנם הטיר הקב"ה עיני ורואיתי שנם חזל הוקשה להם זה וזל במדרש ילקוט בפ' בשלח סימן רסז :

כתוב ה' אומר תמחה את זכר עמלק ומשמעו ידו בכם תמחה את זכר עמלק עד שלא פשט ידו בכם תמחה את זכר עמלק כי אם כשהוא שלם וכתוב אומר לא תשכח . וכתוב אומר לא תתעב . וכתוב אומר לא תבא . וכתוב אומר לא תדרוש . וכתוב אומר לא תקום . וכתוב אומר לא תטור . וכתוב אומר לא תנקום . וכתוב אומר לא תשנא . וכתוב אומר לא תחמוד . וכתוב אומר לא תגנוב . וכתוב אומר לא תענה . וכתוב אומר לא תרצח . וכתוב אומר לא תנאף . וכתוב אומר לא תשבע . וכתוב אומר לא תשקר . וכתוב אומר לא תלין . וכתוב אומר לא תעשק . וכתוב אומר לא תגזול . וכתוב אומר לא תכחד . וכתוב אומר לא תתעלם . וכתוב אומר לא תשחית . וכתוב אומר לא תשכב . וכתוב אומר לא תשכח . וכתוב אומר לא תשלח . וכתוב אומר לא תשמע . וכתוב אומר לא תשפוך . וכתוב אומר לא תשקה . וכתוב אומר לא תשתה . וכתוב אומר לא תשתחוה . וכתוב אומר לא תשתמש . וכתוב אומר לא תשתמר . וכתוב אומר לא תשתתף . וכתוב אומר לא תשתתק . וכתוב אומר לא תשתתר . וכתוב אומר לא תשתתת . וכתוב אומר לא תשתתת . וכתוב אומר לא תשתתת

ודונה חז"ל הזהירו עיניהם במדרש בתחלת המענה הזה באומרו נכחר עם מעומר רב מכסף ומזהב חן טוב. ואמרו נכחר עמו על מרדכי, מעומרו של עמן מכסף ומזהב של עמן חן טוב רכתיב ותהי לפתר בעיני כל רואיה. הרי הזהירו חז"ל עיניהם שבמענה הזה מורה בענין עמן ומרדכי ואחשורוש ואסתר, לפי כן כתחור העמוק הלא כתבתי לך שלישים וכו' הוא מוכרח שיהיו מדבר הלא בענין עמלק:

ודודי הנה ז"ל הביא כאן כמ"ש ישעיה כי דרשיון גורה שוה לך לך, כתיב הכא הלא כתבתי ל"ך, וכתיב התם והניח ה' אלהיך ל"ך מה להלן בעמלק עסיק קרא אף כאן בעמלק עסיק קרא עכ"ל:

והשתא דאתית לפרוש יש גם כן גזרה שוה אחרת במקרא, מכתיבה כתיב, הלא כתבתי? וכתיב התם כתו"כ ואת, מה להלן בעמלק עסיק קרא אף כאן בעמלק עסיק קרא, ואחר שחייבנו העסוק שמדבר בענין עמלק רצוי לדרוש גם כן הפסוקים המקודמים לו, כאומרם הט אזנך ושמע דברי חכמים ולכך תשית לבעתי, וירצה שבא שלמה שמלך ע"ה לגלות ישראל כל העתיד לפיות בימי מרדכי ואסתר וגיוסי לגלות ישראל ואמר להם הט אזנך ושמע דברי חכמים לכל אשר יאמרו לך אם כתעניות שנוי מרדכי ביום טוב של פורים, אם כמה מצינו לה"ק בעשית יום טוב של פורים ומשלוח מנות איש לרעהו וגם מתנות לאביונים, ולעפ"י שיקשה בעיניך שהם מוסיפים על דברי תורה אל תחוש לזה בעבור ולכך תשית לבעתי כי אני ניויתי אותך בתורה על פי התורה אשר יורוך וכו', והאמת כי הנעימות של התורה היא כי תשמרם בבטנך ותמצין בלבך את כל דברי ה', להיות גם כן תגלי אחר שיכוכו יחדיו של שפתך, להיות כה' מבטחך לעתיד לבא כ"א ימי אחשורוש והמן, והודעתיך היום גם אתם את מה שעתיד להיות בימי אחשורוש והמן, והניוי הוא שאל תוסף כמה שכתבתי לך בתורה שאלם פעמים תעשה מלחמה עם עמלק ולא יותר, במועדות ודעת ברחיות ברורות כי במדקדק שמדר בה יתדרו לו, וכמו שהוא בלחם עמכם שלם מלחמות גם אתם תעשו עמו מלחמה שלם פעמים ולא יותר, וכמו שפירש הכשר הגדול רשי"ז ז"ל בשלשה מקומות יש לנו להזכיר מלחמת עמלק. בספר ואלה שמות, ובמשנה תורה. ובספר שמואל, וזהו מ"ש שלמה הנ"ה כדבר ששלשתי לך מי אתם רשאי לרבעו והנה הודעתי לך קשט אמרי אמת שכפסוקים להשיב תמרים אמת לשלחיך והיה אחתר ששלחה לחכמים כתבוני בספר, והשיבו לה מדברי שלמה הע"ה הלא כתבתי לך שלישים שלים יש ולא רבעים, וכשאר הדבר כך תלוי ועומד עד שהזיל הקב"ה עיניהם של חכמים ורלו שהיו טוענים ולא הביאו הכנת הפסוק, ומצאו לו מקרא כתוב בתורה כתוב ואת וזכרון בספר כתוב ואת מה שכתוב בנביאים בספר מה שכתוב כמגילה תורה, וזכרון מה שכתוב בנביאים בספר זו המגילה, והעניין הזה חזרתי שדרקדקו חז"ל בפסוק שמילת ואת היא מיותרת ויסבירו לומר כתוב וזכרון בספר, ועוד מילת ואת מוסיף לחברתי, ואם הוא מ"ש וזכרון בספר הרי הוא מפורש בפסוק, ואם תימצי לומר שהיו הוא ליה למיכתב לישנא מעליא כתוב ואת בספר לזיכרון, ומדלא קאמר כך שמע מינה לדרשא קא אתי, כי בהומרו כתב רמז למשנה תורה שחזר וכתבו מרע"ה פעם שנית, ובהומרו ואת הוא מהם לגופיה תמטריך מה שכתוב כאן, והשתא אתי שפיר מ"ש ואת מכלל דאיכא לאחריתי ואת הוא מה שכתוב כאן בפ' בשלח, ומילת כתב רמז למה שכתב מרע"ה במשנה תורה, ומ"ש וכרון מה שכתוב בנביאים על ידי שמואל הנביא ע"ה ותתחיל כה אמר ה' נבחות פקדתי את אשר עשה עמלק לישראל וכו' ופקידה וגזירה חדא מילתא היא, ובספר מה שכתוב במגילה שיש לה מקצת דיבי הספר תורה כמ"ש חז"ל:

ומה מתקו לחכי דברי הרב הגדול כמה"ר יעקב בירב ז"לה שפירש בפסוק ומאמר אסתר קיים דברי הפורים החלם ובכתב ובעשה מגילה הטעם הוא בעבור מילת בספר סמיותרת שמצאו חז"ל בפסוק שאמר אסתר מכתוב ובכתב מה צורך לומר בספר כי בודאי אין כתיבה אלא בספר, התמה רמז לומר שאם חז"ל כתבו רשות לכתוב דברי הפורים במגילה כפי עצמה הוא למנע כתורה מילת בספר ואמרו בספר מה שכתוב במגילה ויהיה שיעור הפסוק כך ומאמר אסתר לבדו קיים דברי הפורים אלא כאותו שדור בלבד התמה לחיותו בכתב במגילה הוא כעבור מילת בספר הכתוב בתורה:

ועתה כפי זה נריך לדרוש פסוקי משלי כאופן אחר כפי הסמסקנא של עתה:

ויהי שיעור הכתובים כך הט אזנך ושמע דברי חכמים לעצפ"י שנראה לך שהם מוסיפי ונוגעי על התורה, אך כוונת אלה יהיה רבר שאומרים שמותר ומתירים את האסור לגורך דורות אלה ולכך תשית לבעתי כמה שציויתי בתורה ולא יבלו מכלל התורה לדורות התמה אם יהיה לגורך בעת כמו שמואל הנביא ע"ה שהקריב טלה אלא ואליהו ז"ל בהר הכרמל אין קפידא בכך:

עוד ירצה הט אזנך ושמע דברי חכמים לעצפ"י שאתה דואה שמעיקרא לתמרו שלשים ולא רבעים ואח"כ נתנו ואמרו לכתוב המגילה, והטעם הוא ולכך תשית לבעתי למה שכתבתי בתורה כתוב זאת וזכרון בספר ותדקדק בהם שיטה ואמת הוא כי בעים כי תשמרם בבטנך שאתה מושב שהם שלם בעמי"לה לרבעה התמה גריך גם כן תגלי אחר שיכוכו יחדיו על שפתיך כל דברי הפסוק ותדקדק כל מה שדקדקנו בהומרו בתוב זאת וכו' ותבקש יסכים דעתך על לתמיתת הדבר, להיות כה' מבטחך בימי המן שאמר הקב"ה ומשפטו ידו בכם בימי המן כי מוקי לתמחי אני מודיעך מעיו"הכם מה שודעתיך היום אף אתם כל מה שעתיד להיות ולעפ"י שכתבתי לך שלישים והפוכם היא שלישי לה רבעים גריך לפסוק שדבר במועדות ודעת וגריך לדרוש כי מה שכתו' כתב זאת הוא מה שכתו' כאן ובמשנה תורה שניהם יחד. ומה שכתוב וזכרון הוא מה שכתוב בנביאים, בספר זו המגילה. ועניין הזה חזרתי שהדבר להודיעך קשט אמרי אמת להשיב לתמרים לחתי לשלחיך שהיה לפסוק שלחה ולא שלח, וכל הנו' הוא כפי שיטת בעל המאמר, וכפי שיטת הפסוק הפשטו ירצה ויתמר ה' על משה בנגד השלם מלחמות שעשה עמלק לישראל במדבר קודם שנכנסו לארץ, גם אתם כתב זאת וזכרון בספר שלם פעמים, ושים בלוזי יהושע שלח מן הספיב בעל פה כי מחה תמחה את זכר עמלק מתחת השמים לעתיד לבא:

והראשונים פירשו כי להיות כי בספר תורה לא ים נקודות לכן לתמר הכתוב כתב זאת וזכרון בריפר לותיות וזכר בלתי נקודות, התמה ושים בחזקי יהושע הנקודות שיהיה **זָכֹר** ולא **זָכַר** כמו שטעם יחיה כן נרויה ע"ה:

עוד מכל לומר כי לא קשא קרא לאחדי כי פעם אחת תומר כי מחה תמחה, ופעם אחרת תומר תמחה

את וכו' עמלק להיות כי עמלק חטא עם ישראל והטיל עם הקב"ה לעשות בעצה במילה ולכן לומר סכתיב למחה תמחה אזכור את אשר עשה לך עמלק וכנגדו תמחה את זכר עמלק גם אתה וכנגד מה שחטא בכבודי אל תקום לזה בעבור כי אני כירי ממחה למחה את זכר עמלק כנגד מה שחטאו כוכבי ישראל להשליך מילותיהם בלפי מילה ולכן גם אני ממחה את זכר עמלק וכנגד זכר והוא היה משליך את המילות לשמים והני למחה את שמו מתחת השמים והנה בניו ישראל על עצמם אמר לא תעשה הואיל וסכיח בהם שכחה לחמנא ליז שיחה לפני כסא הכבוד יתברך ולכן לא לומר זולתי כי ממחה למחה את זכר עמלק מתחת השמים עוד ירמוז מתחת השמים לרמוז כי מיום שברא הקב"ה השמים והארץ חזיר להמנן כמ"ש המן הטעם לשר צויתיך וכרשו חז"ל המן הטעם:

עוד מצינו לחז"ל במדרש ילקוט בפרשת תשא וז"ל ואתה קח לך בשמים ראש מנין למדרכי בתורה שנאמר ואתה קח לך בשמים ראש ומתרגמינן מירה דכייא עכ"ל:

עוד לאמרו חז"ל מכין להסתיר מן התורה שנא' ומנכי הסתיר אסתיר פני ביום ההוא:

עוד מצינו לחז"ל במדרש שוחר טוב וז"ל כי אתה תאיר נרי במרדכי שהי יגיה השכי כאסתיר עכ"ל:

וראוי לדקדק בכל דברי חז"ל הנ' למה במרדכי על טוב יזכר שמו בכל פרטיו. אם בשמים ואם בהארת פני הקב"ה. ונם בחשיכה כמ"ש וה' יגיה חשכי ולפוס ריבטא נראה להפך שעיקר הנצר של ישראל נאצל ממרדכי שלא רצה להשתחוות להמן כמ"ש ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה. ועיקר הנס והישועה של ישראל בעשה על ידי אסתיר וזוה ספך מכל אשר דרשו חז"ל:

והנלע"ד לפרש עם מ"ש הכתוב פוקד עון אבות על בנים והנה במרדכי ואסתר נתקיים משל הקדמונים שאמרו אבות אכלו בוסר ושיני בנים תקהנה ואנה מודע מ"ש חז"ל בנימין גרס נשבטים לקדוש לכן נפרע לזרעו שהוא מרדכי לקדוש את בגדיו בעבור שבטים כמ"ש ויקרע מרדכי את בגדיו וחוץ מדין נם כן בימי שאול המלך שעבר על דברי הכבייכ במלחמת עמלק והחיה את אגג מלך עמלק וגרם שינא ממנו המן. והנה בהקדמות הללו נכנו על הביאור. והענין הוא כי הנה שני מיני גרמות בנויקין הן כאן. אחמנא גרמא מסס משונה מהברתה והנה בנימין אחמנא גרמא שהוא היה גרמא מחוי כולה יקרעתו את בגדיהם ואמעתי שבנימין היה יודע בשינת הגביע בחוקתו ולא רצה לגלות לאחיו וזהו מ"ש חז"ל בנימין גרס נשבטים לקדוש בגדיהם בחיכה. אחמנא כפי הראוי לא פשע לו ולא חטאת כדבר כי כל המעשה היה שרצה יוסף ליסר את אחיו ולהוכיח אותם על מה שעשו עמו. אחמנא גרס בנימין שכמנא הגביע בחוקתו ולכן יצא ממנו מרדכי שהוצרך לקרוע את בגדיו בעבור כל השבטים וכזה כתוב רות הגרמא בנוקין של בנימין וכמו שבנימין לא היה לו חטא ואשמה במה שעשו של הגביע כן מרדכי לא היה לו חטא ואשמה במה שלא נשתחוה להמן כי ח"ו שעשה זה מפוס גאוה ויוהרא שלא להיות שפיתה העז חקוקה על לבו כמנא שלא היה מתכוין שלא לעשי שמים ולכן נרמו בכל המעשה הזה בשמו כמ"ש חז"ל מכין למרדכי מן התורה כמ"ש תשא נא ראש בני ישראל ואמרו ואתה קח לך בשמים ראש מור דרור וכו' ומתרגמינן מירה דכייא והענין הוא שמשל לבשמים

שאינם מפיגים ריחם שלא על ידי הארור וכן רמזו הדבר בשמו מר דרור כלומר הצדיקים תחילתם יסורין וסופם שלום תחילה מר לשון מרירות ולעבה שכתמרמרו ישראל ועשו תענוית ועבר עליהם נער גדול וחמ"כ דרור לשון חירות שיצאו ישראל משעבוד למרירות וממות לחיים כימיו וכן חירש לשבטים בתחילה נתמרמרו וקרעו את בגדיהם וחמ"כ וסקול נסקל בית פרעה וכו' ואכלו את חלב הארץ כי כל טוב ארץ מצרים לכם הוא:

ולכן רמזו חז"ל ואמרו כי אתה תאיר נרי במרדכי שמשל לנר אחד שנתן בו שמן ויש בו ופתילה יפה מצמר נפן נקי וחיכו מסר זולתי הארור ולכן כי אתה תאיר נרי במרדכי. והרי כתבאר רמז מרדכי בתורה ולמה על טוב יזכר שמו:

האמנם למסתר מעשה שלא היה בחופן אחר שכתה לכפר על שאול המלך ע"ה וזקנה. והנה עון שאול המלך ע"ה היה כמויד וכשונב. תחילתו בפעמים שעבר על דברי הקב"ה כמש"ה כי סר מאחרי ואת דברי לא הקים. וחמ"כ כפעמים ממש שהקריבו אגג ושמרו ראש ית' אחר ס וחמ"ל כי הטהור קסם מרי וחון ותרפי הפגר. וחמ"כ כשונב כמה שהכיח לאגג מלך עמלק חי ואמרו חז"ל שבאותו הלילה נזדמנה לו שפחה אחת וכח עליה ונתעברה ויצא ממנו המן שעשה כל אותה הרעה לישראל. ולכן למסתר שבחה לכפר על שאול המלך וקיים נרמוז בפסוק ואנכי הסתיר אסתיר פני ביום ההוא. וגם נרמוז בפסוק ואנכי יגיה חשכי שהוא מוסך נמוך שהחשיך המלך הרשע עיניהם של ישראל בגזירת שאול המלך ע"ה. ומרי כתבאר מעמו של מרדכי. ופעמה של אסתר המלכה:

האמנם מה שלמו חייבים עדין בחופת ביאור הוא מאחר שמרדכי ואסתר שניהם היו משבט בנימין. ומורע שאול המלך. למה נבחר מרדכי לתקן מעשה בנימין ואסתר נבחרה לתקן מעשה שאול וזה אמן נריכים למודעי:

והענין יובן עם היותנו בחים עד ביאור שנים לן שלשה פסוקים מפתחילה. והם ויאמר מרדכי להשיב אל אסתר אל תדמי בנפשך להמלט בית המלך מכל היהודים. כי אם החרש תחרישי בעת הזאת רוח והצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר ואת ובית אביך תאבדו ומי יודע אם לעת כואת הגעת למלכות וכו':

והענין הוא שהנה מרדכי הצדיק ע"ה ישב תוהה ובוהה ומצטער כיצד נעשתה הרעה הזאת בימיו בפרט ובכלל. בפרט למלקוי משכבו מה חטאתיו שיהא אסתר בת דודו ותכי לו לבת אל תקרי לבת אלא לבית ואין בית אלא אשה. ודקדקו חז"ל זה מדכתיב קרי לבת והכ"ל בבת ולכן לומרו אל תקרי לבת אלא לבית. ובכלל גם כן היכה בגורל הקשה הזאת להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים מנער ועד זקן ונשים יעלו דמעותם בדבר המלך והדת כתבה בשושן הבירה. ולכן ומרדכי ידע את כל אשר נעשה ויקרע מרדכי את בגדיו וכו'. וברחותו כי נעלמו כל שערי התשובה מלפניו. ורחה שאסתר לא נתנה אל לבה במעשה הזה כלל. ולן דייבר עמה הקב"ה וחמ"ל ויאמר מרדכי להשיב אל אסתר אל תדמי בנפשך להמלט בית המלך בהיותה לשפי אוהב יותר מכל היהודי ותדעי כלומר כי כל הפרעון מן השבור בגזירתם תינו ווכח לרווחה בנחתם. והנה עבירה גוררת עבירה כי אם החרש תחרישי לבטוח לנמרי וכזמן שתדבי לעשות תיוו טובה לא יעלה בידך עוד ידעה שתי חריטות. החריטה הראשונה היא שלא תדבי להכנס לבית המלך אשר

לנו כדת ותפארתי כן תמיתם · עוד ידעתי כי לא תחרש מלשמוע דברי · וגם תתרעמו מלהתפלל לפני הקב"ה הנה תוריעך כי ככבר הסתיו תרישות סלולו גם כן בנגדם שתי סגלות לחרות וסם רות ופגלה יעמד ליהודים ממקום לחר והדרשנים פירשו ממקום לחר · כלומר הרי חדפר בשוש יצוח ממקום לחר ממגדים ומכבל שהקב"ה גואל את ישראל מיד נרים וזין זה הירוש לסם · סלמנם ואת וכית לחכיך תלחמו כמו שהירע ליפראל שקיו לסם פטרופים כמגדים ולא יהיו רופים לנחת ותקון כמלחמת ימי התפילה וכמו כן יהרע לך שלית חושבת שבסיבת היותך בכית המלך תנצלי ולדרכה ואת וכות תכיך תלחמו :

עוד ירגם ואת וכית תכיך תלחמו להיות שסם היו סיבה לכל הנעשה הוה · ועכשיו נתייעב לי קושיה לחת למה נתפעלת למלכות את יותר מזולתך · והטעם הוה כי נעשהו של מלך גדיך מלך כמוהו לתקן והכה שלחת כי גם לחני יצחתי מזרע שאול כמוך שלמנם לחני ליהי יכול להעשות מלך סלמנם לחת יכולה להעשות מלכה ולכן כעשיתיך לחת מלכה כדי לכפר על עון המלך וומ"ש ומי יודע שם לעת קוזת הנעשת למלכות כדי לכפר על עון שאול המלך ודרי ניתרצה שקושיית למה מרדכי נכחר לכפר על מעשה דבימין ואסתר על מעשה דשאול המלך :

עוד נוכל לומר הלניי כי להיות שהעון הראשון היה מחמת השפחה שנתעברה מסמן לכן גם הסם פעשה על לסתר המלכה שסיא לשם ותכפר על לשם ובשמוע כל מרדכי ממרדכי ותלמר לסתר להשיב ל מרדכי כלומר להשיב לו כפי שיטתו · מלחר שלתה אומר שכל הנעבר הוה כשכילי הוא . לם כן לך כמם לת כל היהודים שגם סם היו במלחמת עמלק עם זקני שאול וכמו שלמר הכתוב ויחמול שאול והעם על אגג וכו' ובסיפת קרשבו' לל מפני שהשתחוו לגלם וכו' ובפרט הכמנלים בשושן שגם יש בידם עון לחר והוא הכמנלים בשושן כמ"ש חזל מפני שהיו מסעודתו של לחשורוש . וכמבר מה שכתבו מסעודתו של לחשורוש רשע וזומו . וכמבר מה שחטא זקני שאול לחמר עלי פי עלי הסעון ועל בית לבי · הולי יתוקנו שתי הרבריס הנו' :

עוד ירגם עם מה שמודע כי כל המתפלל על חביריו ולפין הוא נריך לאותו רבר הוא נעבה תחילה · ולפין לומרים לסתר וזומו עלי ואל תלחלו וכו' · הרי שלתה תתפללו עלי · גם לני ובערותי לנום כן עליכם · נמנלו שלחני לתפלל עליכם ואתם תתפללו עלי . ושמיעו יחד כהיה נעניס :

ועדין לנו מחויבים לחוזר בפל וזומו עלי ואל תלחלו ואל תשתו · והייבו וזומו . וסייבו תלחלו . הלמנם מודע הוא כי יש תעניות שיין בהם ליסוד חלה תלחילה ושתיה בלבד . ויש תעניות שמותר בהם גם כן ליסוד רחיצה וסיכה וכו' כמו ט"ב . וט' בלב ולכן כבבר הלחשתי עבוין שם לם לומר וזומו עלי . ומכ"ש ואל תלחלו ואל תשתו שלשת ימים רלופים לילה ויום . וזו ויין נריך לומר זו קתני וזו הוא ניוו לכם הלמנם גם לני ובערותי לנום כן למתי דמליק מיכיה וסייבו ואל תלחלו ואל תשתו הלמנם שלמרתי וזומו עלי מרחיצה וסיכה וכו' לל תוכל לנום להם להיות כי ובכן לני לברי לבוא של המלך בסיכה ורחיצה כעילת הסנדל . ועולם על הכל הוא תשמיש המטה כרגוי עתה בדלה לניסת ולבן עתה בפעם הזאת הוא הרגיל ולכן לחשתי מכיה לחבה לחבתי גם כן ממך כמ"ש חזל · ולחשר לחבתי מכיה לחבה לחבתי גם כן ממך כמ"ש חזל · ולן ויעבור מרדכי על דברו ועל מרותו ולעבדו שנלסדה עליו עתק ובא עבר יום טוב הרלשון של פסח בתעני' כמ"ש חזל ויעש בכל לשר לותה עליו לסתר עליו ממש שנלסדה

עלין בתשמיש המיטה · ועל מה שטוענ לו · הוא להקדמתיו שמוזיס כל ישראל לזכור עניו עמלק ולזכור כל הניסים והנפלאות שעשה הקב"ה עמהו · ולכן התחלתי לומר כפתח דברי תרומה מלת כל לוש רצוי לומר שבעלני משמרים סוזת סם תרומה מכל ישראל . לקריבה לל מלאכה מלאכת שמיש כיום המשמרת הזאת שגם היה לי בטוטריקון שלשים יום ל' · ותקחו תרומה לחרת שתרגישו היום הנך תרומה על כל החודש . ווה יהיה מלת כל לוש המתנבר על יצרו כלוש גיבור לעבוד לת בוראו · חזרתי לומר הוא הוזל והדבר כן · הם כן לוש לשר ירבנו לבו ליעשה עמהו היום · פה גם כן יקח תרומה לחרת שלי מרבריו תורה הנקראת תרומה תורה מ' שביתיה למ' יום · ובכשגם מכם תקחו לת תרומתי מדברי תורה לשר לני מרים לפניכם · וזה הוא כדי להביר כי תרומתי זו לת הגילה לת ישראל מיד כ"ל לוש כל הוא לחשורוש מלך כולל כל הלומה וגם לוש הנקרא לוש נר ולויב והוא המן הרשע לשר ירבנו לבו לתת עשרת שפים כסף בסף לנקות בהם לת ישרש מידו לחשורוש וגם לחשורוש שהשיב לו תקחו לת תרומתי והיינו מלי דקלחר ליה הבסף נתן לך והעם וכו' והתרומה שלמנו והוא העומד נגחה לעשרת ללפים כסף בסף שלו ולכן עלתה עליכם דבר לל בני ישראל ויקחו לי תרומה כיום הפוליס הבא לקרלתיכם לעשות ביתי לת ולא לל יהיה ליתן תקחו ממנו כעל כרחו · הלמנם התרומה היותר מובחרת היא כל הלומר לכם תקחו לת תרומתי · וגם לני והריקותי לכם ברכה עד בלי די ותקחו לת תרומתי לח"כ וזהו מש"ה קדש ישראל לה' לרשית תבואתה וכו' הרי שזכו ישראל לה קרוי גם בן תרומת ה' וקודש ישראל לה' :

דרוש ב' למשמרת ר"ח אדר שני

העדות אשר פוקד על פי משה :

במסכת מגילה פרק ז' זל . ויהי בימי לחשורוש . לחר רב לחיי לחשורוש . לחיו של רשע ובן גילו של רשע . לחיו של נבוכדנצר שנקרל רשע דכתיב לכת הוא רישע די דהבה · ובן גילו של רשע . נבוכדנצר הרג והוא ניקם להרוג . נבוכדנצר החריב . והוא בקש להחריב . שכלמר ובמלכות לחשורוש בתחלת מלכותו כתבו שטנם על יושבי יהודה וירושלים · ושמוזל לומר שהשחרו פניהם של ישראל כימיו כשולי קדרה . ור' יוחנן לומר כל שזוכרו לומר לם לרשע · ור' חניניל לומר שהכל נעשו רשעים בימיו שלומר ויסס המלך לחשורוש מס על הלרן ולי היס עכל"ס :

לדיעה דלומרית ולקבלה דלנחיית מקרלי ומדברי חזל שכשם שיש תועלת לעולם מילוי מלכל למכול מפרים ולשבוע מטובם ולהתערן בהם כך יש תועלת לעולם מילוי פרק לקרות בהם לת הכיה ולעשות כהם מלחכת מחשבת · ולא מיבעיל מילוי פרק שיש בהם תועלת לעולם · חלא לפילו הקונים הכסוחים יש בהם תועלת לעולם לנוף פרפס ובחש יפתו להחם בהם לת העולם :

ומכולם תיתי שכשם שהעולם נריך לנדיקים כמו כן נריך לרשעים ולי לפער לעולם בלא בשם ובלא בוספקי . והטעם הוא כי היות הנדיקים עושים רנוזו של מקום ב"ה לימו כל כך שבח ויקר להיות שלין בהם יפר הרע מתגבר כל כך · הלמנם בהיות הרשעים פופים

לית ישראל עשרה דמן קונייהם לון מתגדל שמו של הקב"ה בעולם . דומיא דיתרו וחבירו ורחב הזונה ולכן אמרו חז"ל כל תפלה שאין בה מפורשני ישראל אינה תפלה . ומיומיך החלבנה כתוך סימני הקטורת :

ועורה על הכל מ"ש חז"ל שכשם שקילוסו של הקב"ה עולה מפי הנדיקים בהיותם בגיהנם כך עולה מפי הרשעים בהיותם בגיהנם . וזהו לפלי פשט בכון בפסוק עוברי בעמק הבכא מעיין ישיתוהו גם ברכות יעטף מורה כאשר תאחר בע"ה :

והנה פרוש שני לפרשת מסעי התחלתי לבאר הפסוקים החלם ומצאתם שם כי תדרשם . ועוד לומיף ידי בשם לעוזבה ואין מדרש בלא חידוש :

ונודע הוא שבכוי קרא לא מתו עם אביהם ולא ירדו לגיהנם בחייהם אלא מקום נתכבד להם בשלשה עמודים כאמצע החפירה להיות שבחותיה עשה הרשון תשובה בלבם . וניזלו ומתוך כך היו מסדרים שירות ותשבחות ברכות והודיות למלך אל חי וקיים רם ונשא גדול גבור ונורא משפיל גאים עדי ארץ שהוא קדוש ועדתו . מוגבים שפלים עד מרום שהוא לשרון ובכון . מוציא אסירים שאסר בני קרח . פודה עניים מיד חזק ובכון הכתוב בו והחיים מתן עכיו מאד וכו' עוזר דלים כנגד הלוים שאין להם מה שיאכלו משלהם כי אם מחלל ישראל במעשרות . העוכה לעמו ישראל בעת שועם אלין כנגד כל ישראל וומ"ש למכנה על הנחית לבני קרח מזמור . ואמרו אמת ואמונה הוא שכל תעבודי העולם הזה . הם כלא חשיבין לפני העולם הבא . וזמ"ש מה ידידות משכנותיך ה' צבאות בעה"כ בהיותך יושב עם הנדיקים בג"ע יושב ושונה להם בדברי תורה ואמר משכנותיך בלשון רבים לרמוז מ"ש חז"ל שיש הרבה משכנות לנדיקים בעה"כ כל אחד ואחד כפי ערך נשמתו ורוחו ונפשו כמ"ש חז"ל מלמד שיש לכל נדיק ונדיק מדור לפי כבודו שכן' כי הולך האדם אל בית עולמו וזו תקרא בחמת ה' צבאות רוצה לומר עם מה שפירשתי בביאור פסוק ה' צבאות עמנו תקרא ה' צבאות ה' מושה כל העולמות ויש לו צבאות הנדיקים לפניו . וכפי זה כל תלות הנדיקים היא להתעדן בגן עדן עם כללות הנדיקים אשר שם . ומשתא קשה למה רוב הנדיקים היכם רוצים למות של רוצים להיות בחיים בעה"ז . ולכן השיב מה שכתבתי ובם כלתה נפשי ותפילתי אליך ה' שהוא הענוג הוא לשיכה חחת שהעולם הזה הוא עולם המעשה . ועולם הבא הוא עולם השכר . ומי שלא טרח בע"ש איך יאכל בשבת . ויהיה שיעור הכתוב כך נכספה אוור לחצרות כלתה נפשי הוא הנחם ולכן אמר ונפש כלתה לחצרות ה' שהיא הענוג העליון בעה"ז עולם המעשה ומ"ש לבי ובשרי יחד שהם הגוף והנפש ירננו אל אל חי . ואם תאמר הנם גם כן בעה"ב כל זמן שהם עוסקים בתורה ומהנים מזיו השכינה והשיב האמת כך הוא . שאמנם שם לא יש עסק בתורה זולתי לנשמה לבדה והגוף הוא כקבר כאלן שאין להם הופעים ואין לגוף הנאה מלאתו עסק התורה שבעה"ז יש בו תועלת לגוף ולנשמה . תועלת לגוף כמ"ש כשבבך תשמור עליך ואמרו חז"ל כשבבך בקבר בשוד הבלה דגרמי ניקיטנא דחיותא הנו' כם סוסר . ותועלת לנשמה ממש נע"ה . וכמ"ש בהתהלכך תנחה לוחך וכוולי שמדבר שכתוב בגגר הנפש שהיא הסולכת לעה"ב וזמשה מה שכתבתי בלאתה נפשי ואמרתי שגרמו הגוף בהיותו וגם כלתה . והוא לית לוחך בעל הבית ובעל הבית לוחך . הגוף שהוא העיקר

לחתי בהיותו וגם . והנפש שהוא לחורח לחתי כמילת נפשי ממש . והטעם הוא מפני שבעה"ז לבי ובשרי ירננו אל אל חי לבי הוא בגגר הנפש ובשרי בגגר הגוף וכן אמר הכתוב כור לבבי וחלקי וכו' ולבבי הוא בגגר הנפש ממ"ש . בעולם הבא שלא יוכל לרמן ש"ש חי זולתי הנשמה לבדה בלבד ומה שהזכיר כאן שבח אל אל חי . הטעם הוא להיות שהוא אל חי מע"כ בכון לדם לשר בעפר יסודו שהוא מת וכלם . לכן אמר אל חי . אמר עוד גם נפור מנחה כית ודרור קן לה לשר שתם לעפיחיך לחת מובחותיך ה' צבאות מלכי ואלקי :

ורצה כי מלבד התועלת הלמור שהוא לבי ובשרי ירננו אל אל חי גם כן יש תועלת גדול לחר אל הנשמה כאשר בגאר בעיניכם בע"ה . והעניין הוא כי הנה נודע מדברי חז"ל כי מלבד הוא קיסטא דחיותא הנו' שהוא בעולם הבקבר בשוד ועצמותיך יחלין . גם כן יש לחדש בנפש ורוח . והנפש הוא מקומו בג"ע למעלה . והרוח מקומו בג"ע העליון וכבגד שני בפשוט שכו' אמר הכתוב גם נפו"ר מנחה כית ודרור קן לה וכדרך רמז ירמוז נפו"ר לשני מ"ל במילואו כוה **אל"ף למ"ד** שני פעמים עולה בגימטריא **ש"ע** והשם לותיות של **אל"ף למ"ד** הרי **ש"ע"ן** כמספר **צפור** . **ודרו"ר** גם כן בגימטרי' **ת"ו** כמנין **קרוש** . ובלומרו גם רמז להסוד הכלל דגרמ"י והקו"ח מנחה כית בג"ע העליון והנפ"ש קן לה בג"ע התחתון וכלל בסיכה לאשר שתם לפרוחים וסם הכניס ממש לון התלמידים הנקריאים בניס לת מזכחותיך ה' צבאות בעה"ז וברח מוכח לכח לעה"כ מ"ש בעסק התורה בעה"כ שאין הנשמה זוכה להשיג גדולה בזולת וכנגד העולם הבא בעה"ז אמר מלכי אמר עוד לאשרי יושבי ביתיך עוד יהללוך סלה :

ורצה כי מלבד כל התועלות הלמורים עד עתה ימשך גם כן עוד תועלת גדולה אל הנשמה כאשר בגאר בע"ה עניכם והעניין הוא כי כל אדם הנכנס לבתי הכנסיות ובתי מדרשות בעה"ז בגוף ונפש זוכה גם כן ליכנס לבתי מדרשות בעה"ב ואם לא נכנס בעה"ז בגוף ונפש בבתי כנסיות ובתי מדרשות לא יכנס מציחים לותו ליכנס בעה"ב ולמשה אשרי יושבי ביתיך בעה"ז בגוף ונפש עוד יהללוך סלה בעה"ב וכמו שכיארתי בדרוש שני לפ' פקודי במאמר רב הוכח לאמר כל מי שהיה נכנס לבית הכנסת בעה"ז וכו' וע"ש אמר עוד אשרי אדם עוז לו בך מסילות בלבבם עוברי בעמק הבכא מעין ישיתוהו גם ברכות יעטף מורה יעלה מחיל אל חיל יראה אל אלהים בציון :

ורצה כי מלבד כל התועלות הלמורים עד עתה ימשך עוד תועלת הלמתי אל הנשמה בעה"ב כאשר נבאר בעניכם בע"ה ואמר אשרי אדם עוז לו בך בעה"ז וכיון כל מלאכתם לשם שמים ולא לשם שום פניה אחרת כמ"ש בכל דרכיך דעהו וחעפ"י שיש להם בלבבם מסילות לחרות עכ"ז מחכר שהיה לו עוז בך וכיון מדיעה על נהיגם כאשר נבאר בע"ה :

עוד ירגם אשרי אדם עוז לו בך וכו' עם היותו מקדימים הקדמה לחת רבה הערך והיא זאת כי יפה שעה אחת של תשובה בעה"ז מכל חיי העולם הבא ומאמר יעבירנו לנשמה בגיהנם להיות שהתשובה היא בחלוף הגוף והנשמה יחד וכמעט שהתשובה היא בזמן העבירה

מש"כ בענינו הנשמה שבאדם בעבמת והגוף חינו בעבמ וחינו בבחינת העבירה ולכן בריכה הנשמה עובשת מרובים ער שתתכפר מעובה ואיבעבר לומר שזהו מש"ה לחברי חרם עון זו בך בחינה ומתוך כך מסילות בלבבם רובה לומר שמלך המסילות שלו יבר הרע מלבבם ובשארו כל אתי המסילות שבלבבם וזהו מובח שהיבר הטוב ומובח הנהרע נקיים וכמש"ה ואתר סולו סולו פנו דרך תרימו מכשול מדרך עמי והנה חנשים בחלו לחברם וחברי חלקם שחלילו כשבהבים לבהינם לטבול שם כי חרם חין בחרץ שיכול מדינה של בחינם מפל וכל ולכן חרי עובדים בעמק הבכח בהעברה בעלמא ועם כל זה מבנינן להם בחינם כמו שבעה? הם ניבנו חת יבר הרע הרע כדי שלח לעשות עבירה גם בחינם מעין ישיתוהו קר וכוון מדה כנגר מדה ומרויח גם כן שמתוך שמבנינן חת בחינם בשבילו מבנינן בחינם לכל הרשעים שיושבים בבחינם ומתוך כך כל הרשעים חשר בבחינם מברכין חת החיים הוס וזמש גם ברכות יעטף החיים הוס ממורים והם הרשעים שבבחינם שמברכים לותן חתמת שמו מעט וזמן בשבילו:

עוד יבחם שהנה מדברים הפסוקים כנגר הבדיקים הבמורים חשר לח חטעו טעם חטח כלל. וכנגר זה חתר חשרי חדם נח לו בך ובחומרו מילת חדם נרח שהוח בדיק במור וכמו שלמדנו שעשו מסילות בלבבם וכיערו חת חיזר הרע מקרבם ועבשו בח להסמיעבו שלחחת מעשהם דברים ככתם הבדיק בבחינם לחר מותו קודם שיכנם לב"ע. שהיבם החחת היח לטבול בנהר דימור מחלחת זוהמת ערייבי העשן. ונהר דימור זורד לבחינם כמש"ה על רחש רשעים יחול. שהיבם השבית היח כדי להרחות לו עונש הרשעים שבבחינם. וחל"ב מרחים לו שכר הבדיקים בב"ע וחין החור ניכר חלח מתוך החשך. שהיבה השלישית היח כדי להוניח מבחינם בשחות שבבר בשלם דינם בבחינם ומעבבים שם לחיזו שיבה שיודע הקב"ה. ומדי עוברה הבדיקים בבחינם במעבר בעלמ מוניחים עומם חותם הבשחות של הרשעים שבבר בידונו ומעובבים שם לחיזו שיבה ידועה:

ודוגה שלשה דברים הנו' שם נרמזים בפסוקים הנ"ל בנגר הבחינה הרחשונה והיח שבבחני' בבחינם כדי לטבול טבילת מנה בנהר דימור. לומר שבתוב חלו הבדיקים שבוכרתים בפסוק הקודם ואמרתי לחברי חדם עז לו בך מסילות בלבבם. חלו עובדי בעמק הבכח שהוח בחינם כדי לטבול בו. והוח לומרו מעין שיתיהו מה מעין זה מטהר חת הבוף הטמא בעה"ז ומבשיריתו לילבול בקדשים בך נהר דימור מטהר חת הנשמות מחלחי זוהמות העה"ז ומבשיריתו לילבול בקדשים בעה"ב. ובנגר הבחינה השבית והיח כדי להוניח מהם נשמות של רשעים שבירונו בבחינם והביא ומהם לנחת ולחיזו שיבה הם מעובבים שם. לחר שבתוב בם ברכות יעטף תורה. בם מורה לבחינה לחברת ואמר הבדיק הנ' מוחל בם בן ברכות לחברת שיעטף מורה בלומר שהוח מתעטף ומתעטף מהבם מורה שהוח רשע חיובב בבחינם ומוניח לותו עמו כדי להבניהו עמו בב"ע. ובנגר הבחינה השלישית והוח כדי לרחות בחינם ועונש הרשעים ומקום שהיה לו בבחינם לה היה רשע. ויבין וידע מהם בעול. ולח"ב מבחינים לותו בב"ע ומרחים לו שבר לל הבדיקים לחבר שם חיה לילבול בבחינם שיעבר להקב"ה בעה"ז ומקום שהוח בטוח והיה מזומן לרשעים לחבר רחה לות' בבחינם ולה היו זוכים היו מחלים מקומם לחתתי בב"ע ומתוך שלח זבו נחלו בחינם. לזה חמר שבתוב ילבו מחיל לחיל יר חה של חלהים בציון. ויהיה שיעור הבתוב בך ילבו מחיל של נפשות שבומדים בבחינם. ולי לחייבר חילי הוינה

חומר ילבו מחיל לשון חיל פיולדה מלשון כחב של ניחנם של חיל של ב"ע בשש"ה ויפרחל עושה חיל. ולח חר מרוחים לותם שם ילבו חל חיל שבי של נפשות שבומדים בב"ע להתעבן שם ולח"ב יהיה ל חלהים בניון הבחינה וזהו מקום מחנב של כל הבשמות של ישרחל נפשות בית ישרחל:

עוד יבמו להקדמה שהקדמנו בתחילת ספרוש שבמו שקילוסו של הקב"ה יונח ועולה מפי הבדיקים בב"ע ממה שמשבחים להקב"ה על כל טוב חשר עשה להם ומעשה הקדוש שעוסקים בם בב"ע תמיד יום ולילה לא יעבותו. כמו בן קילוסו של הקב"ה יונח מפי הרשעי' ועולה מבחינם לפני הקב"ה בהתורות על עונם ולומרים יפה דמת יפה חייבת יפה ויבית יפה שתקבת בחינם לרשעים וב"ע לבדיקים. ועושים תשובה שם בבפי בדול לחדיר וחזק ולחר הבל שם מברבים להקב"ה בש"ם חזל חייב חדם לברך על הרעה בשם שחוח מברך על הטובה. וזמש עובדי עלי דת והם הרשעים הבבנסים בעמק שבבח שחוח בחינם מעין ישיתוהו מבל בך דמעות שבובים שם על עופם בם הקב"ה ברבות ותשבחות יעטף ממורה בנין בלמור:

והנה מבל הבקדמה שורת בתחייבה בחובת היום כיבר עלה במחשבה של מית סרין הבשה לבמור חת ישרחל בידי לחשורו והמן הרשע להשמיד להרוג ולחבד חת בל היהודים מבער ועד זבן טף ובשים קטן ובדל שם חוח והיה בבדיק ברשע ולחיה בפלחתיו ומסדיו לשר ספר בנו לחבותינו והלח במה פעמים חטחו לפני הקב"ה בל בך בחינם ולח עלתה חמתו של הקב"ה בל בך במו בפעם בזות:

האמנם נדיבים לתו למודעי בוש. ונחמר בי חין לחמת ולחמוב שבבתם מבומות חחרים הבעיבו ישרחל לילבים שבשמי' יותר מהפעם זזות ובפרש במדבר בערבם מול סוף וכו'. לחמנם בבל הבזבות בתם יש ללמוד עליהם סניגוריה ולומר שחטחו לתיחבון: שם במרם נתלוו לחים. שם בקברות שתלוה נתלוו לבשר. שם במעשה הפעבל הזהב שהוח חעל. הפטן הפיח לותם בחמר חלישם שמת מרע"ה כשחר בירדנו במבום חחר ולבן חמרו בוש עשה לנו חלהים חשר ילבו לפבינו בי זה משה חלים חשר הפלנו מחרץ מצרים לח ירענו מה היה לו. שם בשטים יגרן תקבן בגילוי עריות שנפשו של חדם מחמדתן. וכבולם לפשר לומר שבחשבים פלחים בישים. בחמנם בבדון דינן שתים ישות עשה עמי חלחת חמורים והלחת בלם. ונעבשו על הבלם יותר מהחמורים. ושבח החמורים היתה שהשתחוו לעגל. ועבשו חין לחשיבם בל בך לפיות שהם לחוסים בין המלך. החמנם מה שחטחו בבלם והוח מפני שבהנו מסעודתו של לותו רשע נעבשו עליהם מחר והטעם שהוח שמיעיבין הוח ניוח והשתים בדית חין לוחם וכו' לעשות בדון חיש וחיש. וחבח שתים וחבילה חדל חלחת היה. והם בהנו מסעודתו של לותו רשע. ובפרט עם מ"ש חזל שהסעורה הוחת היתה בעבור שביטל חלחת ב"החק וזודע מ"ש חזל בל דור שלח נבנה בית המקדש בימיו בחרב בימיו. והנה הרשע הוה עשה מסתה לפיות שעלה בידו ביטול בנין בית המוקד ועלה על הדעת שישרל ישובו וישמחו בפיות שהסעורה. ובפרט עם מה שדקדקו בל הדרשנים חדש' בש ישנים במ"ש חזל מפני שבהנו מסעודתו של לותו רשע ולח חמרו מפני שחבלו וכו' חלח מפני שבהנו בלומר חבלו שהסעורה הזחת היתה בדרך בשף בעופף בעוף ולבפף וחבח בהיות המעשה הזה בל בך רע ושנוי מחר בעיני חלהים וחדם. לבן רצתה מדת הדין לפתום דופי בעותם של

רש"י ולנוי זכות מדרכי הצדיק בחייו. ומרע"ה ווכו' להלכות במתים שקק"ס מכפר דין וישב על כסא רחמים כמ"ש בלילה ההוא נדדה שנת המלך מלכו של עולם וכו' כמו שביארנו במקומו בתורה:

והנה כל ההקדמה הזאת שהקדמנו נרמזה בדברי חז"ל במאמר שהצענו בפתיחה שיכיח בתורתו ויסי בימי לחשורוש. לומר רב לחיו של רשע וכן גילו של רשע לחיו של נבוכדנצר שנקרא רשע וכן' · וכן גילו של רשע נבוכדנצר החריב והוא בקש להחריב וכו' · מדי מבואר מדברי חז"ל שהיתה כוונת השטן הזאת על מלכות לחשורוש · כשהצה של החרבן בימי נבוכדנצר הרשע ולכן קפץ הקב"ה מאמר על ישראל בעבור שהכעיסו מעזותיו של אותו רשע:

ועדיין אמו מחוייבים לבאר את דברי חז"ל במאמר הזה ולדקדק בו · דהשתא לדבריו כולהו מלי הוקשה להם בפסוק ויסי בימי לחשורוש וכו' עד שכל ז' מסס בקט תורחש לחודיה · דב לומר לחיו של רשע וכן גילו של רשע ומשל לומר שהושחרו פניהם של ישראל בימיו · ור' יוחנן לומר שכל הזכרון לומר לח לרשעו · ור' חניא לומר שהכל היה כשעה אחת כדברי ר' דברייק בשמיה · ולח"ב נבח לדברי דב דהשתא שדרש שני דרשות לחיו של רשע · וכן גילו של רשע · ומלי מיבעי ליה כיהיה היינו לחיו היינו כן גילו · ועוד מכל לדקדק שבדרשת לחיו של רשע לא דרש כלום · מכל דדרשת וכן גילו של רשע פירש ולומר נבוכדנצר הרג והוא בקש להזיק · נבוכדנצר החריב והוא בקש להחריב · עוד קשה טובא מלעולם ליתמי לך לחיו ולא כן גילו מלאחר שלח עשה כלום · מלח בקש להזיק ולא הרג · בקש להחריב ולא החריב אם כן כיצד יעשה לותו לחיו וכן גילו:

והביאור כלע"ד לפרש שדברי דקדקו בפסוק' בכל הוא לחשורוש · ואם כונת הפסוק היה להודיענו מי היה לחשורוש עדיין הדבר הוא בסתום ולח כוונתו להיות כי עדיין היו לנו יודעים מי הוא לחשורוש ולח כוונתו היה להודיענו לדבים שמו המפורסם שהוא לחשורוש לדרכה קשה טובא שמניחו בספר יצורף שמו המיוחד היה לרתחשסתא וכתי"ב ובימי לרתחשסתא כתב בשלח וכו' ובפי זה הוה ליה קרא למימר הכי ויסי בימי לרתחשסתא הוא לחשורוש וכו' · לו יתור ויסי בימי לחשורוש הוא לרתחשסתא · והיה משמיענו כזה שלחשורוש הוא לרתחשסתא · והטעם הוא להיות כי נזכר בספר עזר' בשם לחשורוש בתי"ם ובמלכו' לחשורוש בתחילת מלכותו בתיבו ם טבח על יושבי יהודים וירושלים · ולח"ב לומר הכתוב ובימי לרתחשסתא כתב בשלח מתדרת טבאל וכן' · ולהי יודע לח שני הכו' שם מלך לחד לו הם שני מלכים ולהי הוא לומר קרא ויסי בימי לחשורוש הוא לרתחשסתא · לו ויסי בימי לרתחשסתא · ה הוא לרתחשסתא · הוא לחתי שפיר שבח להשמיענו שלחשורוש ולרתחשסתא חד מלכא הוא · להתם בלומרו ויסי בימי לחשורוש הוא לחשורוש לא לשמו מדי · עוד דקדקו בלומרו ויסי בימי לחשורוש וכו' ולא כתב נזרק בפסוק כמו שלומר לחר ויסי בימי שפוט השופטים · ונזריתו הוא ויסי ויעבד בארץ · להתם שם"ם לח"כ בימים ההם בשנת חמלך וכו' לחנו נזרק למ"ש ויסי בימי לחשורוש וכו':

ולכן כתב לייחס כל הדקדוקים הנ' · דרשו רבנן הדרשות הנ' בפסוק · והנה הרלשון והוא רב ע"ה · לא חם לשלח הוזיל וכבר במקום לחר פירש חז"ל ולומרו שלחשורוש הוא לרתחשסתא · להתם חם לכפל הוא לחשורוש · ולכן פירש שהלחשורוש הרלשון לנופים חנמרים

יזכר לה לטובה. ובחומרו כל כלל כיון לישראל כיון לאומות העולם. ובשלמה לישראל מיבעי. אלא מכאן כל שאר האומות לא תירע להם שום נזק כימיו. ולכן הדרשה שהכל נעשו רשין כימיו. והכי הדרשה הואת נדיבה אל פסוק האחרון של המגילה והוא לומרו שבשוף ימיו שם מם על ארץ ואיי הים ונשאם לותם רשעים ועכויים. ויהיה מילת לחשורוש מחולקת לשתים לה רשע. ואח מלשון לחזוקה רשע כלומר בחרית מלכותו נעשו כל העולם רשעים ועכויים. ויהיה שיעור הכתוב כך ויהי בימי לחשורוש כתחילת מלכותו. ושם תשלל ושלח לדריבה במלכותו היה שמון ושמחה ומשתה. והכחה למדיבו עשה ויתן משלות כיד המלך. ולכן חזר ואמר הכתוב הוא לחשורוש פלומר אף כח עיניך עד סוף המגילה ושם תמצא מבואר פי תחילתו היה שמון ושמחה. ואחריתו יגון ואנחה. כמ"ש ושם המלך לחשרש חסר לומר שבאחרית ימיו נם הוא נעשה רש ועני ולכן סובך לשים שם על הארץ ואיי הים. והאחשורוש לא כתבו כי לחשורוש היה מולך על שבע ועשרים ומלה מדינה בארץ וכיש. החתם מספרם היו מ"ם שהוא גו"ף היו על הארץ. ואיי שהוא שבע ועשרים היו כים. ובכללותם יחד היו שבע ועשרים ומלה מדינה והוצרך לשים שם על כל המדינות הנז'. לא כן תתי שפיר לומרו הוא לחשורוש פעם שנית. והדי כתבאר כל המאמר היטב כפי סברת כל המרבעה חכמים. החתם עדיין לכולם לא נתבאר נזרת ויהי בימי לחשורוש שם היה:

ודונלע"ד לומר הוא שכולם דקדקו מילת ויהי בתחילת המגילה ועדיין בעת היות לא היה בעבר ויגון. ולכתחילה כל הכתוב ופירש שם היה בעבר מתחילת מלכותו ואחר כי מתחילה מלך שושן והבבכך היה ולא היה רלוי למלוכה אלא המולך מאלין מלך. וגם מלך מהודו ועד כוש קכ"ז מדינה לשר אין מקום לשום מלפניו ולכן מתחילת מלכותו שתחיל בגרש ואמר ויהי בימי לחשורוש. הוא לחשורוש שמתחילתו ועד סופו ברשעות ושטות וכל לומה ולומה לקח לת שלו מתחת ידיו. וכתחילה קרב לת לשתו מפני לוהבו. ואח"כ הרג לזהבו מפני מרדכי לוהבו. והוא שם שהרג לבנתו ותרם מפני מרדכי. ואח"כ הרג לת לוהבו והוא שתן מפני לשתו והיא לשתר ואח"כ הרג לכל זרע המן. ואח"כ שם שם על הארץ ואיי הים לכללות העולם. כמנין שבימיו כל העולם נכטערו יחד לכן שתחיל הפסוק ואמר ויהי בימי לחשורוש כולם מתחילת ועד סופם להיות כי הוא לחשורוש הפליג להרשיע ככל המולך מאלין בלתי היותו רלוי למלוכה. וגם מהודו ועד כוש כמו שפירשו חז"ל מר כדאיתיה שהם קרובות וו לוו. זמר כדאיתיה שהחת בסוף העולם. והחת בסופו. ומר ברחיתיה שהם קרובות ורחוקות. ואין מקום לשום מלפניו בלל. לכן כזמן שהקב"ה הגילו מידו ומיד המן הרשע לכו מצויים להכיר הנס הגדול הזה ולתת שיר ושבח להקב"ה במקרא מגילה. ובעל הנסים בהודאה. ובסעודת פוריס בזמנם. ובמתנות לאביונים במצותם. ולשלוח מנות איש לרעהו כדת וכהלכה. ומנות אלו לעפ"ז שהם מדברי סופרים. ארי מנינו להם רמז מן התורה במ"ש ומלמד לאחר קיים דברי הפוריס ההלה והוא נקרא מדברי סופרים לכל אלו המנות של פוריס שהם מכילה ושתיה ומנות לרעהו ומתנת לאביונים בזמן הזה. אלמנם להיותו כתוב במגילה בחתימתם של תורה ואת לא נכתב ולתי מהם שמצאו רמז כתורה בעצמם מילת בספר במ"ש כתוב זאת וכרון בספר. ארי נרמז שהמעבר הזה והמנות אלו אנשים להם רמז בתורה עצמה. ולזה כיוונתי לומר בפתח דברי. העדות לאחר פקד על פי משה. כלומר העדות והמעמטים והחקי' אלו שכל מנות של פוריס. מאמ"ז שהם מדברי סופרים עיקרים הם מן התורה לאחר פקד על פי משה ומה לותם ליסוסע מפה לפה כמ"ש כתוב זאת וכרון בספר. וחח"כ בעל פה ושים בלומי יהושע בסוד תורה שבע"פ כי מחה לאמחה לת. וכר עמלק בזמן הרשע כאחר כיאחתי כדרוש הקודם. ולכן לאמ"ז שמנות אלו הם מד"ס עיקרים הלו מדברי תורה לאחר פקד על פי משה:

ופשש הכתוב עצמו ירמז בלומרו שם פקודי המשכן משכן העדות לאחר פקד על פי משה עבודת הלוים כיד לימר בן לאהרן הכהן:

ויריעה ללמדנו ענין מחודש שלעפ"ז שנודע מדברי חז"ל שלין הכרכה שורה לא על דבר המצוי ולא על דבר המדוד וכו'. הנה המכין הזה מתחיל כשה לפסול כל שאר המכיינים. החתם המכין הזה יש בו ברכה להיות פקודי המשכן מושב הקב"ה ולין הקליפה יכולה להכנס שם כי לא יכורך רע. ולכן לין קפידת כמכין הזה כלל וכמ"ש עיניך ברכו' בחשבון לעפ"ז שים כאן עין הרע שנה הוא מתפך לברכות נחורות בחשבון הזה. ובפרש שבחשבון הזה הוא סברתי להיות שבח לכפר על חשבון לאחד של והב של מעשה העגל כמ"ש יכה והב ויכפר על והב. יבא חשבון ויכפר על חשבון כאשר הלרכנו בדרו' הזה בדרוש דאתון לפ' פקודי ומלאת שם כי תדרשנו. ולכן לאמר משכן קעדות שמעיקרא המשכן הזה נעשה העדות שמחל הקב"ה לישראל על מעשה העגל. ולכן החשבון הזה הוא סברתי ולין קפידת בחשבון כלל כמו שלמרנו. ומוסף על זה תוספת טובה כי כמה דפרים לחורים שעולט עין הרע בחשבון בזמן שהחשבון הוא ביד מי שהיו חנון ולכן לין הכרכ' שולט במעשה ידיו. החתם החשבון הזה לאחר פקד היה על פי משה ע"ה שכן' לוש לאומות לא כרכות טוב עין הוא יכורך. וגם העושי' המלאכה היה עבודת הלוי' דלתו מסטר' דגבור' מסולטים על הקליפות ומכניעים לותם. וגם שם הלוים שלא מטלו בעגל כלל כמ"ש מי לה' אלי ויאספו אליו כל בני לוי. וגם מי שהיה פקיד על המלאכה היה כיד לימר בן לאהרן הכהן דלתי גם כן מסטר דימינא מסטר דחסד. והרי נרמז לומר מסטר דחסד. הלוים מסטר דגבורה. על פי משה. מסטר דשמאלא דלמנלית תפלרת. ובגלגל בן לורי כן חור מסטר דיסוד מי שינולטים ולתו להלילוב כן לחיסמך למטה דן מסטר דמלכות דינא דמלכות דינא. והרי נשלם המשכן בכל פרטיו ולין פח לסטר חופף על המשכן בכל פרטיו לקטרב מלאר דסטרא דימינא חופף על המשכן בכל פרטיו ובדך לותו וכמ"ש ויכם העגן לת לחל מועד וכבוד ה' מלא לת המשכן:

דרוש ג למשמרת אדר שני עה"פ אסיפת הצדיקים

וחשב אפדתו אשר עליו ממנו הוא. הוא כמעשהו זהב וכו'

במדרש שיר השירים רבה איתא

נרוך המוך דודי לי כין שדי ילין. תאכול הכופר דודי לי כרמי עין גדי. ר' כרכיה למד תלמיד כנסת ישראל לפני הקב"ה כשעה שאתה מגר לי מימר לי דודי לי לת נעשה דודי ולוחה

היותו מדם גדול שיש בו שיכול לומר למדת הדין די ואת נוטלו וממשכנו בעדי הש"ך לשכול כופר · ומן השכול הוא שנקרא משכנתא תלמוד תוספות ואגדות · שכופר שמכפר עונותיהן של ישראל · ככרמי עין גדי תלו לחות העולם שממשכנו לחריף כגדיש ונטלו הברכות שהם עין עולם · עכל"ק :

דרוש ד' ומפורסם ד"ימטב שחיסרון הנדי' הכפטר מן הדור לימנו ניכר ולימינו כרגש תכף כם שעתא כפטירתו · החתנם בחתנעות הימים הבאים לחרין מתחילים העולם להסיר חסרונו · ולא נמצא בעולם שכם שעתא מודע חסרונם וולתי שלשת הרועים משה לחרן ומרים וכנגד זה דיקדקו חזל לומר כיון שמתה מרים נסתלק הבאר בשעה שמתו לחרן נסתלקו ענני כבוד · בשעה שמתו משה עמק המן כלומר כם שעתא ניכר חסרונם לעולם · החתנם שאר הנדיקים לימנו ניכר חסרונם חלא בחתנעות הימים הבאים לחריהם · ומכאן התקדמה הוחת רמז לותם כעים זמירות ישראל כמיתת חבנר ע"ה שלחרי שנספידו כהלכה ויקונן המלך חל חבנר כרחוי להספיד עליו לומר לח"כ לישראל תעפ"י שכבר יצאתם מידי תוכת הספר הנדיק הזה · ושם ח"ו נכורה לימו נורה על שופחי ישראל כחתנעות הספר הנדיק הזה תתבטל הנזרה · עכ"ו לודיעה נא לחתכם שחיסרון הנדיק לימינו מודע עד לחר לריכות הימים · ומשה ויאמר המלך חל עבדיו ואם עבדיו הסרים הנדולים הסרים חל משמעתו · ושם תדקדק שפיר תמנא דימא כמאי דקאמר חל עבדיו כלומר תעפ"י שהם עבדיו ומה לוכפת להם בזמית' חבנר מוטב דנל מלכות בית שמול עכ"ו הודיע לותם שכולם חייבים בהספדו של חבנר ולמה לא תדעו ידיעה מחודשת מהיום הזה והלאה כי שר וגדול נפל היום הזה בישראל ודקד' בחתת שפתין להזכיר בישראל נומר שכל ישראל הם בנו אף אחר ולכן כולם מחוייבים בהספדו של חבנר · חלא תדעו ידיעה מחודשת מה שלרכה אתם חוסרים להכף שנפילת חבנר היה לטובה ות"ו שלרכה מהיום הזה והלאה תדעו בעתיד כחמשך הזמן כי שר וגדול נפל היום הזה בישראל :

והנה חת"כ רמה לספר כל שבחי חבנר שהיו ובכשיו תסרו מישראל וכחתנעות הימים תדעו לעתיד בומה שבחים היו בו · הנם בדחשונה היה שר נבא ישראל להלחם מלחמות ה' · וגם וגדול בתורה חכ כ"ך ונדקדק זה חדלה חמור קרח בלא ואן שר וגדול · ובחומרו בות"ו וגדול שמוע מיכה תרי שבחי הוו שר במלכות וגדול בתורה · וגם לא מת על מפתן כדרך כל המתים שמוכל לומר שהיה במקומו חחר מי שימלא מקומו · החתנם נפל לבוש הרועים מטוענו חרב וגם היו יכול לומר שמת בעבור לכפר על ישראל בחתנעות מיתתו · החתנם נפל פתע פתלום היום הזה ביד ישראל עכשיו · וכמ"ש זל בם' הזוהר בפ' שמיני בדף ל"ו ע"ב · וזל ח"ר חלעזר ובידה דישראל עכידי שליחותה ח"ל אין בנין בשע בידה דנדיק אחד בשע בידה דישראל בשע אחרא לא עכידי בית שליחותה וכו' · וכ"ש נדיק ביד בשע · ות"ו בשעתא שקם בית חבנר הנדיק בפל ביד יותה שגם הוא היה אחד בית דין · ומשה בפל בישראל בתמיהה היתכן שיפול ביד ישראל פמוהו וכורחי הנמור שהריבתו כך בחתנע חל ישראל ועל יד ישראל העון הזה מוטל על כל ישראל וכעומתיהו עדיין העון הזה מוטל על כתפיהם וכחתנעות הזמן תדעו לעתיד בעומק הזה · ושם תחמרו לא יפסר העולם חלא בעומק הזה · ומשה חזרנו להקדמתינו שחיסרון הנדיק לימינו כרגש חלא בחתנעות הימים שלחרי מיתו · וכפי וה הוא רחוי שהספר הנדיק לא יהיה לו נבול וזמן קבוע · החתנם כל מה שיתארך הזמן לחרין שלרכה יגדל מספרו בכח כל הלמור :

והנה מפיהו למקובן חלמתי הוא ימים הבאים ע"ה חשר חיבר מגילת קיפות לחמר בנבואתו הפך מכל הלמור ואפילו בספרו לל תכבו למת ולל תמודו לו · כן בבו להולך כי לא ישוב עוד ודאם חת חרן מולדתו · והנה בדרוש שני לפ' תולדות הארכתי למעניתי בביאור הפסוק הזה · ועכ"ו אין מדרש בלא חידוש · ורחוי לדקדק בדברי ירמיה הנביא ע"ה · דלא אתי לא בדברי תורה · ולא בדברי הנביאים · לא בדברי הלורה שהרי כתוב פעמים בתורה נוכר הבבים על המתים · הרחשונים במיתת שרה דכתיב ויבא אברהם לספוד לשרה ולבכותה · ובמיתת דבורה ורבקה כתיב ויקרא שמו אלון בכות ובישקב כתיב ויפול יוסף על פני חביו ויבך עליו וישק לו · ועוד כתיב ויספדו שם מספד גדול וכבד מאוד וכו' · ובאהרן כתיב ויבכו את אהרן שלשים יום כל בית ישראל · ובמרע"ה כתיב ויבכו בני ישראל את משה בערבות מואב שלשים יום · ובנביאים כתיב בהושיע והספור על בעלה · ובמיה ת שאול כתיב ויספדו ויבכו ויטמו עד הערב וכו' · ובמיתת חבנר כתיב ויבך אל קבר אבנר ויבכו כל העם · וכיוצ חמר ירמיה הנביא ע"ה אל תבכו למת ואל תנודו לו ואם לא יבכו על המת על מי יבכו :

האמנם אחרי העיון והסקירה נוכל לומר דלא פליג ירמיה לא על התורה ולא על הנביאים · פהיותינו מדקדקים בדברי הושב דלא קאמר אל תבכו על מת אלא למת · והסבירן הלמתי הל"ל על מת כמ"ש חז"ל ככמה מקומות בוכים על המתים ואין בוכים על החיים · ולא אמרו בוכים למתים אלא על המתים · ועוד שלפחות היה לן לנקוד הלמ"ד של למת בקמ"ץ · ולא בשב"א

החמנם

הלחם כוונתו לומר שסבפיה על המתים היה כמ"ש בכמ' מקומות בר"ת בנדיקים אבל לא כרשעים ולכן לא אמר אל תבכו על מת אלא למת · וזהו מ"ש אל תבכו למי שהיה נקרא מת בהיותו בחיים והם הרשעים שבחייהם קרויים מתים · ולא מיבעיא בכיה שאל תבכו עליו אלא אפילו ואל תמרו לו בחייה בעלמא אל תמרו לו · הלחם הבכיה הכפולה והמרוה לבכות היא על הנדיקים שחיים מתים אלא קולכים מעולם לעולם כמי שהולך תביתו לבית הכנסת וזהו מ"ש בכו בכה להולך לעה"ב והטעם הוא כי בכר השלים מעשיו בעה"ז וחיכיבו ברוך לחזור עוד בגלגול לבא בעה"ז לתקן מעשיו וזהו מ"ש כי לא ישוב עוד לעה"ז בגלגול ולחזר אל ארץ מולדתו · ובחמצעות זה חמרו חיושבים בעה"ז את זכותו וחין לנו תמורתו להתנחם בו כמ"ש אל תבכו אחת לחין לנו תמורתו לכן בכו בכה בכי לחר בכי כי כל עוד שחת לרכיס הימים לחר פטירתו מרגישים העולם בחסרונו והוא ממש שהקדימ שהקדמנו :

והנה עם שהקדימ שהיא כתרן קושיא לחת גדולה כתורם במה שחמינו בישקב חע"ה דכתיב בים ויבכו לוחו מצרים שבעים יום · ובלחרן כתיב ויבכו לת לחרן שלשים יום כל בית ישרחל . ובמשה כתיב ויבכו בני ישרחל לת משה בערבות מואב שלשים יום :

וקשה להאל כיצד לחמרו כמשכת מועד קטן פרק ואלו מגלחין והאל אל תבכו למת ואל תמרו לו · אל תבכו למת יותר מדחי ואל תמרו לו יותר מכשיעור הא כיצד שלשה לבכי שבעה להספד · שלשים לניסון ולתספורת מבחן ולילך לחמר הקב"ה לין לתם מרחמים עליו יותר ממני עכ"ל :

(ובאמת שחאל הוקשה להם מה שהקשינו כיצד לחת' ירמיה הנביח ע"ה אל תבכו למת ואל תנודו לו מאשר כמצח מפורש בתורה שרלוי לבכות על המתים · ולכן תירצו אל תבכו למת יותר מדחי ואל תנודו לו יותר מכשיעור הא כיצד שלשה לבכי שבעה להספד שלשים לב יהון ולתספורת מבחן ולילך חמר הקב"ה לין לתם מרחמים עליו יותר ממני · ובמקום לחר סרכתי למעניתי לבחר כיצד כרחוי כל השיעורים הנ' לין לבכות :

נקטינן מכח שיותר מלחו השיעורים הנ' לין לבכות על המתים ·) וקשה טובח שאלח לתורם במצח מפורש שבכו עלי יעקב שבעים יום · ועל לחרן ומשה שלשים יום לח כן קשה לרבנן כיצד לחמרו שלשה לבכי שבעה להספד · ולח עוד כלל :

והתירון הוא מבואר עם הלמוד כי מה שניוח ירמיה הנביח ע"ה ולחמר אל תבכו למת וכו' ומכח הקושיח הוצרכו לדרוש שלשה לבכי וכו' ופיי חאל שלשה לבכי שבעה להספד ולח עוד מדבר בכל מתים דעל מ' שלשה ים ומן הנו' ולכן נקוד הלמוד של למת בשב"ח לומר כשיהים לויח מת בעלמא מלן דהוא לן אל תבכו עליו יותר מדחי כלומר · שחי תלמידי חכמים והנדיקים הנקרחים חולך לעה"ב כלומר חשר לין לשם זמן קלוד ולחרכם כל מה שמתחרכים ימים לחרי מיתתם לחרכם גיכר ונרגש חסרונם ולחוי לבכות עליהם מחרש בכל יום ויום :

והואיל ולחת לידן לדקדק כי גם בנדיקים עצמם רלוים שימים שביעקב כתיב ויבכו לותו מצרים שבעים יום · ובלחרן ומשה כתיב שלשים יום ומה כשתכם וח מוח · ולח תימח מעשה שהיה אל גם הם הרגישו הסימני הוא :

ונלע"ד כי כעבור וח שלחיכו למביחתם במדרש הכה כף ויחי ז"ל · ויחלחו לו לרבעים יום ויעברון ימי בכיתו · הכח לת לחמר למת · ולהלן לת לחמר ויתמו ימי כפי חבל משה . חלח משה על ידי שלח היו לו בוכים כתיב ויתמו · חבל יעקב על ידי שחיו לו בוכים כתיב ויעברו ימי בכיתו · עכ"ל חם כן מרי חדניהו הסימנים ותירלו במתק לשונם זה חיו לו בוכים וזה לח היו בוכים ושם לומת ונם דבריהם לומת :

האמנם עדיין קשה לי טובח כדברי המלמר הוא · שחדבים משה היו לו בוכים שהיה רבוי מישרחל ובניו ובני ביתו ומש"ה ובני רחכים דבו למעלה וכו' · יותר מיעקב חע"ה שחבוכים עליו היו בניו ומקנת מנריים ושם מתי מספר · וכיצד בעל המלמר לומר להפך מהנרלה · ולפחות יהיו שניהם שוים :

והנלע"ד לפרש הוא עם מה שהקדמתי למעלה לומר כי מה שנריך לבכות על הנדיק הוא בעבור הסיסרון שעשה במותו · לחריו ובפרט חם לין מניח מי שממלח מקומו לחריו כמו שכמצח וה בלחבר · הלחם בומן שהנדיק מניח לחריו מי שימלח מקומו לין נורך לבכות לחריו יותר מכשיעור · ולכן מרע"ה שהניח לחריו יותר מדחי ויותר מכשיעור · ולכן מרע"ה שהניח לחריו ממלח לת מקומו בכל פרטיו כדכתיב ויבכו בני ישרחל לת משה בערבות מלח שלשים יום כדת וכהלכה של כל הנדיקים · ועתה ימי בכי חבל משה · בעבור דסמיך ליה ויהושע בן נון מלח רוח חכמה כי סמך משה לת ידיו עליו ושמעו חלין בני ישרחל ויעשו כחשר ניוה ה' לת משה · וזהו מ"ש בעל המלמר חלח משה על ידי שלח היו לו בוכים פלומר שלח היה נריך לבכות עליו כל כך בעבור שבבר הניח לחריו ממלח מקומו לכן כתיב כיח ויתמו ימי בכי חבל משה שתמו ונלמרי · חבל יעקב שלח הניח לחריו מי שימלח מקומו בחותו ממש · ולכן היו לו בופים הרבה כי כל מה שמתחרכים הימים לחריו כיצד יוסיפו ובכותו ובמ"ש לחרי מיתתו וידלו לחי יוסף כי מת חביהם ולחמרו לו יטמטו יוסף לחרי מת לבינו · הרי מבואר שלח הרגישו חסרונו ובכותו חלח לחרי מיתתו · וכמו כן לח כתעברו המנריים כישרחל חלח לחרי מיתת יעקב חע"ה ועל ידי כן היו לו בוכים לחרי מיתתו ולכן כתיב כיח ויעברו ימי בכיתו כלומר שלומי העבר המת חוש מלעני הכלה וכו' ולחר עבור הכלה נחזיר לת המת למקומו · ונכתב עלין בכל מעם :

ואם תלמר ומרי גם כן יעקב חע"ה הניח לחריו כן ממלח מקומו והוא יותר טוב מתלמיד · ושוח הנדיק וכמ"ש הלוח תולדות יעקב יוסף וכו' ולמרו חז"ל כל מה שירדע לוח תירע לוח וכו' ולח כן גם ביעקב הל"ל ויתמו ולח ויעברו :

ויש לומר שיוסף לח היה ממלח מקומו של יעקב שלח פקדה ממלח מקומו חלח דומיח דיהושע בן נון שבחיין של משה לח היה מדבר פלוס · עד לחר שנעטר משה לחיי עד כמ"ש ויתמו ימי בכי לבל משה ולח"כ ויהושע בן נון מלח רוח חכמה וכו' · הלחנם יוסף הנדיק הוא נריך בחפי נפשיה ובחיים חייתו של יעקב לבין כבר מלך ויצח שמו בעולם ולהיו נחשב לממלח מקום לחריו ולכן כתי' ביעקב ע"ה ויעברו ימי בכיתו בהעברה בעלמח ולח"כ בהמשך הזמן בכל יום ויום לשר הרגישו לת חסרונו וקברו עליו בבי ובספר במ"ש בכו בכה להולך וכו' עם מה שביחרנו בפשט המחורש בפסוק :

עוד כוכל לדרוש הפסוק כדרשה אחרת ממודש כלומר ו
לא תבכו למת ולא תנודו לו וכו':

ויצוה שהן למות ומוכח שצריך לנטות לא כית הלכל
ולהסביר את המת ומצן דספר יספדוניו
והכוכה על הנדיקים היו כוכה על בניו · הלמנם צריכים
לנו למודעי בזה · שכזמן שהלדם כוכה על המת לא יכוין
לבכות עליו מסיבת מיתת המת לבדה · בעבור כי הוא
קוף כל הלדם ומי נבר יחיה ולא יראה מות וקוף הלדם
למות כי מזמן הלדם הלחטון כתקנם המיתה בעולם · וזהו
שם"ם לא תבכו למה לסיבת המת ואפילו בכידה בעלמה ולא
תנודו לו מחמת מה שמוצא לא המת עצמו · ובפרט לחר
שכבר מת והמתים היכם יודעים מלומה ומה יתן לו ומה
יוסיף הלין לם תבכה עליו הן לא תבכה עליו והרי פרע את
חובו לפני המקום כ"ה:

האמנם מה שרלוי הלדם לבכות בבית הלכל הוא
לבכו' עליו מהם בביה בפולם לחולך לבית
הלכל שהיו יודע מיתתו כיצד תהיה הם תהיה חמורה או
קלה · וזהו מ"ש בכו בכה להולך בביה לחר בביה להולך
לבית הלכל כלשר הוא סוף כל הלדם והחי יתן אל לבו לעשות
בתשובה שלהם לפני הקב"ה מלחצעות הלכל הזה ·
ובפרט הם הולך לבית הלכל ולא הכניע אל לבו ולא שב
בתשובה שלו הבכיה היה כפולי וזהו מ"ש בכה בכה
הבכו הרלשון הוא ניוי והשני מקור בכה בזמן שהולך הזה
לא ישוב בתשובה ורלה את ארץ מולדתו כג"ע במקום
שחונבו משם כל נשמות ישרלל ש"י רלוי לבכות עליו בביה
בפולם ומבופלת בזמן כי לא ישוב עוד בתשובה ומתוך כך
ורלה את ארץ מולדתו בגן ערן. ויסיף פירום כי לא ישוב
וכו' כלומר כלשר לא ישוב בתשובה הלים ההולך לבית
המת הזה · לן רלוי לבכות עליו בביה בפולם בעבור
היותו מותרם ועומד וכו':

נחזור להקדמתינו שלין לבכות על המת מפאת
המיתה בעצמה ובפרט במיתת הנדיקים
שלדרכם בחנינות מיתתם ישינו כל המתוקן לפס בגן
ערן הלמנם מה שהתייבנו לבכות עליהם הוא מחמת
החיסרון לשר הם עושים לעולם וכמ"ש בכו לאובדים ולא
למידים · ובכל יום ויום שלא יעלה מקומם לחו מחוייבים
בבכי הזה · בעבור שבהיותם בחיים הם סובלים כל היסורין
לשר היו עתידים לבוא על ישרלל. ולף בהותם מכפרים
על הדור · ועכין זה נתבלר היטב במלמד שהנעכו בפתח
עיניהם כלומרו נדור המור דודי לי וכו' · הלכול הכפר דודי
לי וכו'. ר' כרכיה לחר לחמר בשם ישרלל לפני הקב"ה
בשעה שהתה מנר לי ממר לי דודי לי וכו':

ודאוי לדקדק כדברי כעל המלמר הזה · מי הכריחו
להסיר פשט הפסוקים ממקומם המדברים
על תכשיטי החתן והכלה · ולעשות הכם כדרך רמז ודרש
בהם דרשות לחרות מחודשות · עור רלוי לדקדק לפנינו
לפי דרכו · כי עקר הדרשה דרש לותה הפסוק נדור המור
דודי לי · ולח"כ הביא רליה מן הפסוק השני כלומרו הה"ד
הלכול הכפר · והל"ל הה"ד נדור המור וכו' הלכל הכפר
וכו' מלחר שמנני הפסוקים דרשות לן · ועוד רלוי
לתת טוב טעם למ"ש לח"כ כברמי עין נדי הלו לכות
העולם וכו' היכה רמיזת כל הדרשה הזות:

והנה עיך לפרש הוא כי לא נעלם מעיני כעל
המלמר שהפסוקים הללו כולם מדברים
דרך משל ומליצה כשבחי החתן והכלה · הלמנם כולם ניתנו
להדרש · הוחיל ומיני דרשני קרת בדיבורים · ומכי הל"ל
קרת בנדר המור דודי לי ולת נדור המור דודי לי כי הדוד

נחמן ליכו כעשה הוא עצמו נדור המור · הלת הוא דרך משל
לכן הל"ל הכי כנדור המור המשמח לבבי לחדם כן דודי לי
וכמ"ש כמשל לחר כתפוח בעצי היער כן דודי בין הבניים
ולת לחר תפוח בעצי היער דודי לי · וכן כשושנת בין החוחים
וכו' · והוא דקדוק נכון כ פשוק · וכמו כן בפסוק הצני
הל"ל הכי בהשכול הכפר דודי לי וכו' · עור רלוי לידע מ"ש
לח"כ בין שדי ילין · נריך לידע על מי מוור לם על נדור
המור שלן בין שדיים · לו על הדוד שלן בין שדיים · וכמ"ש
חזל בפסוק וים היוש עשה ס' בגילה ונשמחה בו ח"ר לבין
לין לנו יודעים כמה לשמוח לם ביום לם בהקב"ה וכו' · ולם
הוא לשניהם יחד הל"ל בלשון רבים בין שדי ילינו · ובין הכא
ובין הכי קשיח דהל"ל בין שדי לן · בלשון יחידי לו לנו בלשון
רבים · הלמנם כלומרו ילין הוא פועל יוצא והוא לשחרים ·
עוד רלוי לדקדק כדברי שלמה הע"ה דקים ליה בדרבה
מינים · מלחר שהזכיר את המור והוא רלם לכל הבשמים
כמודע מה נדרך להמשיל לח"כ את השכול הכופר בגיך
יצא וימל שכין לילה ובין לילה לחר · ובשלמה לם היה
מתחיל תחילה כמשל לשכול הכפר · ולח"כ כמשל נדור
המור הוה לתי שפיר מלמטה למעלה·הלמנם לחר שהמשילו
לנדור המור לין נוכך להמשילו לח"כ לשכול הכופר · עוד
רלוי לדקדק כמ"ש לח"כ כברמי עין נדי מה היה כוונתו ·
לם כוונתו הוא לשבח את השכול הכופר היוצא בעין נדי
ה"לל קרת בבי' היוצא מעצמו כברמי עין נדי שהוא כופר
משובח מלוד · ולם כוונתו הוא שהשכול הכופר יושב עם
מה תושלת נמצא לה בהיות היא כלן והשכול הכפר
בכרמי עין נדי והלוחי שיהיה השכול הכפר בין שדיים
ותהיה כוונה ממנו:

ולכן כדי לישב כל הדקדוקים הללו בפסוקים נדחק
בעל המלמר ז"ל וחידש כל הדרשות הללו
בפסוקים הללו ומלמנעו כל הדרשות הללו יתישבו הפסוקים
וכלמר מדברי קרת בדיבורים הכי שמע מינה תרתי קלמר
הפשט לא יופשט · ועוד כיון להדרש בו מילתא חדתא ·
והנה הפסוק הקודם לזה הלוי עיינו שהפסוקים הללו
מדברים בזמן שישרלל הם חוטלים · וזהו מ"ש עד שהמלך
במסיבו נרדי נתן ריחו · וחזל דרשו הפסוק הזה במעשה
העגל ולמרו עד שהמלך מלכו של עולם במסיבו בסיני נרדי
והם ישרלל ודרך רמז קרלם כרדי שעולה בגמטריה ס"ר
כמ"ש לח"כ בעגל סרו מהר וכו' · ופירשתי בקומץ
סרו מפר כלומר מהר סיני עצמו מזן סרו מלחרי המוו
שלמרו וחל ידבר עמנו חלהים וכו' · כתן ריחו ומכל לדרוש
כתן ממש ויהיה ריחו ריח רע · לו יהיה כיחור נתן שבק
ויהיה ריחו הריח טוב שלמרו בסיני כעשה ונשמע · ומתוך
כך כתחייבו מיתה והשית הקב"ה חס רחמן על ישרלל היה
רוצה לכלותם חלח יושב ומחשב כיצד יעשה עמהם וזהו מ"ש
ר' כרכיה לומר כנסת ישרלל לפני הקב"ה כזמן שהיו
חוטלים לפניך הנזכר כפסוק הקודם עד שהמלך במסיבו
נרדי נתן ריחו · וכלותם שעשה את מצר לי מיצר לי
מצר לי מלשון נרס ומצר לי מלשון מרירות ושני הלשונות
הללו נרמזו כפסוק נדור המור נדור מלשון נרס המר מלשון
מרירות · ולפן לח לחמר בכף הדמיון כצרור המור חלח
כפועל ממש נדור המור מצר לי ומצר לי ביסורין תחילה
כלשון נרס ביסורין קלין · ולח"כ כלשון מרירות ביסורין
קשים · ומהמנעות הישורין הללו לת כעשה דודי לי · ולם
ח"ו העומות הם מרובים ולין יכולת ביסורין לכפר הטון
לגמרי · לן בין שדי ילין ונדחוק בין לשון ביחה · כמו ויבן
ה' ללהים לת הצלע שדרשוהו חזל לשון ביחה · ממן כן
כדרשתו כלן שהקב"ה כב יבול מבין היטב לרלות לי והו

מרם גדול הנמצא בדור שיכול לומר למדת הדין די. ונרמז זה במילת שדי שיכול לומר למדת הדין די ואתה נוטלו ומתשבחו בשדי וכרמו זה במילת ילין ואין ליבחלמורים כאן מלת לשון מיתה ושתת אתי שעיר מ"ם ילין והוא לשחרים שהוא הפליק ולא תאר לן הם"ר משכול הכפר. וכופתו פיוט לומר להיות שהדרשה הזאת בפסוק צרור סמור היא. דרשה מתורגמת לכן תאר הם"ר משכול הכפר שהפה בפסוק הוא יהיה מפורשת הדרשה יותר. בהיותנו דורשים בפסוקים סתומות. ויהיה שיעור הפסוק כך בין שדי ילין הקב"ה לשכול הכפר במהו משכול לים שהכלכו מקרא משנה תלמוד תוספות ואגדות. ומעת תאמר כמו שהיסורין הנו' למעלה בפסוק צרור סמור לא הפליקו לכפר עוונותיהם של ישראל כמו כן פטירת הנדיק הזה לא תפליק לכפר על עוונותיהם של ישראל ויוכרכו לח"כ לכברה אחרת. לכן חזר ואמר הכפר שמכפר עוונותיהם של ישראל לנמרי בתיתו. ואז נעשה דודי לנמרי שמא תאמר הנדיק דוחב על מיתתו כי מה מטח הוא להיותו כלקח בחטאת הקהל. לכן מבטיח אותו הקב"ה לעשים מחיתו בכרמי עין גדי. וכאומרו בכרמי רמז למם"ה כי כרם ה' נכחות בית ישראל ובית ישראל הלז אהבת העולם. וכאומרו עין רמז שכשלו הכרבות שהם עינו של עולם בזכות שנמשכו לחריך כנדיים הללו הנמשכים אחר הרועה שלהם וכך נמשכו לחריך. חזרו להקדמתינו שהנדיקים בחייהם מגינים על הדור ובמיתתם מעכבים את הפורענות. ועוד קדמה זולת נרמזת בדברי חז"ל:

בגמרא במסכת ברכות פרק הרואה דף ס"ו ז"ל. ואימר למלאך המשחית בעת רב. ת"ר מלעזר אמר ליה הקב"ה למלאך טול לי רב שבהם שיש בו ליפרע מהם כמה חובות. כותתה שעה את לבושי בן נרויה שמקול כרובה של סנהדרין. ובהשחית רתה ה' ויכתם. מהי רתה. אמר רב רתה יעקב לבינו דכתיב ויאמר יעקב כאשר רתה. ושמואל אמר לפרו של יצחק רתה שנאמר תלהים ירתה לו השם. ר' יצחק נפחא אמר בשף כפורים רתה. שנאמר ולקחת את כשף הכפורים אשר בני ישראל וגו'. ר' יוחנן אמר בית המקדש רתה דכתיב כסר ה' ירתה עבל"ם. הרי מפורש במאמר הזה שהנדיקים מגינים על הדור בחייהם ובמיתתם. ושמואל והמאמר הזה אתה לידן:

ראוי לדקדק בו תחילה. מנין לו לר' אלעזר ע"ה להוציא הפסוק מפשטו שמילת רב הוא לשון רב וכוונת הפסוק לומר למלאך המשחית די ויספיק מה שעשית השחת בעם ולא תעשה עוד השחתה בהם ויספיק מה שכבר מתו מישראל שבעים אלף איש. והוא רמז לחדש ולומר טול לרב שבהם שיש בו ליפרע כמה חובות. עוד רתה לדקדק במה אחוז ואמר במאמר ובהשחית רתה ה' ויכתם. והנה הפסוק הזה הוא תחילת פסוק ואמר למלאך המשחית ולמה בגמרא הקדימן לבאר מני הפסוק האחרון והוא ואמר למלאך המשחית קודם מני הפסוק הראשון והוא מ"ם ובהשחית רתה ה' ויכתם. והיה לו לדרוש הפסוק כסדרו לשון ראשון ואחרון לחרון. עוד רתה לדקדק בה"ש בעל המאמר מהי רתה אמר רב וכו' וקשה טובא מי הכניסו בתגר הזה לשמואל מהי רתה וכו'. מאחר שיש לומר שרתה הסמוך לו כלומרו ויפול מישראל שבעים אלף איש. וישלח המלאכים מלאך לירושלים להשחיתה גם כן ובהשחית רתה ה' מכבר מתו שבעים אלף איש ויכתם על הרעה. וכפי זה לומרו מהי רתה קשה טובא. עוד רתה לדקדק בכל הסברות הללו של חז"ל שרב אמר רתה יעקב לבינו. ושמואל אמר לפרו של יצחק. ור' יצחק אמר כשף כפורים רתה. ור' יוחנן אמר בית המקדש רתה. מכין להם כל אלו הסברות ומה בשביל שנזכר בהם מילת רתיה. במה מילת רתיה מיוחדת בקרתי. ולומת כי בכשף הכפור יש לה נוכר לשון שום רתיה כלל וגבב נדקדק היכן נרמזו כל הסברות הנו':

והנלע"ד לפרש במאמר הזה הוא. שהמאמר הזה רתוי למלך אותו לעשים. ור' אלעזר ע"ה מפרש הפסוק של ספר שמואל. וכל שאר המחלוקת של רב ושמואל ור' יצחק ור' יוחנן הם מפרשים הפסוק של דברי הימים. ואנכי שפירש ר' אלעזר הפסוק של ספר שמואל. פירש בס"ד ושמואל ור' יצחק ור' יוחנן פסוק של דברי הימים:

והנה ר' אלעזר ע"ה תמילת פירש פסוק ס' שמואל כאומרו ויאמר למלאך המשחית כעם רב. וקשיא ליה שהם פירוש מילת רב שכוונת הפסוק הוא מלשון די כאשר אמרנו לם כן מילת עתה היא מיותרת ויספיק לומר רב הרף ידיך. ועוד כי היא נופל קשיא כאומרם עתה הרף עתה הרף ידיך האומנם לה"ב תחזור לפשוט ידך בהם וקשה טובא:

ולכן חידש ר' אלעזר ואמר מילת רב אין הכונה מלשון די. אלא מלשון גדולה והיינו מאי דקאמר מלאך ר' אלעזר אמר למלאך המשחית כעם רב. שהוא כמשכים לחזר הרועה שלהם וכך נמשכו לחריך. חזרו להקדמתינו שהנדיקים בחייהם מגינים על הדור ובמיתתם מעכבים את הפורענות. ועוד הקדמה זולת נרמזת בדברי חז"ל:

בגמרא במסכת ברכות פרק הרואה דף ס"ו ז"ל. ואימר למלאך המשחית כעם רב. ת"ר מלעזר אמר ליה הקב"ה למלאך טול לי רב שבהם שיש בו ליפרע מהם כמה חובות. כותתה שעה את לבושי בן נרויה שמקול כרובה של סנהדרין. ובהשחית רתה ה' ויכתם. מהי רתה. אמר רב רתה יעקב לבינו דכתיב ויאמר יעקב כאשר רתה. ושמואל אמר לפרו של יצחק רתה שנאמר תלהים ירתה לו השם. ר' יצחק נפחא אמר בשף כפורים רתה. שנאמר ולקחת את כשף הכפורים אשר בני ישראל וגו'. ר' יוחנן אמר בית המקדש רתה דכתיב כסר ה' ירתה עבל"ם. הרי מפורש במאמר הזה שהנדיקים מגינים על הדור בחייהם ובמיתתם. ושמואל והמאמר הזה אתה לידן:

ראוי לדקדק בו תחילה. מנין לו לר' אלעזר ע"ה להוציא הפסוק מפשטו שמילת רב הוא לשון די וכוונת הפסוק לומר למלאך המשחית די ויספיק מה שעשית השחת בעם ולא תעשה עוד השחתה בהם ויספיק מה שכבר מתו מישראל שבעים אלף איש. והוא רמז לחדש ולומר טול לרב שבהם שיש בו ליפרע כמה חובות. עוד רתה לדקדק במה אחוז ואמר במאמר ובהשחית רתה ה' ויכתם. והנה הפסוק הזה הוא תחילת פסוק ואמר למלאך המשחית ולמה בגמרא הקדימן לבאר מני הפסוק האחרון והוא ואמר למלאך המשחית קודם מני הפסוק הראשון והוא מ"ם ובהשחית רתה ה' ויכתם. והיה לו לדרוש הפסוק כסדרו לשון ראשון ואחרון לחרון. עוד רתה לדקדק בה"ש בעל המאמר מהי רתה אמר רב וכו' וקשה טובא מי הכניסו בתגר הזה לשמואל מהי רתה וכו'. מאחר שיש לומר שרתה הסמוך לו כלומרו ויפול מישראל שבעים אלף איש. וישלח המלאכים מלאך לירושלים להשחיתה גם כן ובהשחית רתה ה' מכבר מתו שבעים אלף איש ויכתם על הרעה. וכפי זה לומרו מהי רתה קשה טובא. עוד רתה לדקדק בכל הסברות הללו של חז"ל שרב אמר רתה יעקב לבינו. ושמואל

בישלו כל ירושלים . ואם כן עתה לכי מתירעם מאד לפני הקב"ה למה המלאך המכה בעם כולו יותר טוב היה שיהא הוא לבדו מתוחב מעיקרא לעמוד על ישראל . ואם"ר ואלכי הטעותי כמויך כאמור לי יואב ואחרי המלך למה חפץ ברבר הזה ואלה הנלין מה עשו שהם השבטים הלוך היש . תהי כא ידך בי ובבית אבי כמו שעשית לאבישי שגם הוא בית אבי בן לחותי ויעבלו כל ישראל : וגם ויכא גד אלדוד ביום ההוא ויאמר לו עלה הקם לה' מזבח וכו' . וזהו כוונת ר' אלעזר ע"ה בפסוק של פעל שמואל :

ואחרי רואת חזל כי ר' אלעזר התחיל לבאר הפסוק של ספר שמואל רצו גם הם לגמור ולבאר פסוק של דברי הימים . ולכן חזרו והכניסו ובהשחית רחם ה' ויכחם ובלע"ד כי לזה כיון הכתר הגדול רשו"ל ובאיזה בגמרא על הפסוק הזה וזל ובהשחית רחם ה' ויכחם מקרא הזה בחותם פרשת בדברי הימים :

וראוי לדקדק בדברי רשו"ל תחלה ידענא שמקרא הזה בחותם פרשת בדברי הימים . אלא רצה לתרץ כמתק שפתיו מה שהקשינו לכחנו למה כיחרו בגמרא בחני הפסוק הנאי בחרון קודם הראשון . ולכן תירץ מחחר שהוא פסוק בדברי הימים אין קפידא אם ר' אלעזר התחיל לבאר בחני הפסוק בחרון קודם הראשון . והדבר מבואר מתוכן :

והנה רבנן כולהו הוקשה להם מאי רחם . והעניין הוא שהעיקרא דמילתא דקדקו שמילת רחם הוא מיוחדת לגמרי כמ"ש חזל המפורשות בזה בפרשיות רחם ואם כותב רחם הוא שרחם לשבעים אלף אים שמתוך שהוא צורך לומר רחם ובספי לומר ובהשחית כיתם ה' על הרעה וכו' . ולכן אמרו מאי רחם :

והנה הפסוק הזה של ד"ם מחדש מה שלא כזכר בכתר שמואל . שבספר שמואל לא נזכר על מה כיתם ה' על הרעה . אלמא כתב ר"ם בתחלה הדבר ואחר רחם ה' ויכחם על הרעה כמנה שהשכיל הרחים הזה שרחם עתה ה' . לכן ויכחם ה' על הרעה . והרחים הזה בחלקו חזל . לאמר לה רחם יעקב חכיני דכתיב ואמר יעקב כאשר רחם . ירצה שהוא הקב"ה הכניע את כל המלאכים תחת יעקב אע"ה וכמ"ש חזל שהלוח אין מלאכים לחוצה לארץ . ומלאכים בארץ . ואפילו שמואל הרואה בכעס תחת ידו בחותם הלילה כמ"ש לא תשלחך כי אם ברכתני ופו' כמנה כה יכול כל המלאכים בלו לעשות בבור ליעקב אע"ה ואיך יתכן עתה שיבא המלאך המשחית לכלות את כל ורע יעקב אבינו ע"ה . עוד ירצה עם מ"ש חזל במקום אחר שיעקב נלטער מאד בשער גידול בניס יותר מכל התהות לכן עתה במיתתם של הרובלומים הלילו רחם ה' זכותו של יעקב ורחמיותו עליהם כמ"ש חזל כרחם אב על בניס זה יעקב שנקי והוא עבר לפניהם וכו' לכן רחם ה' ויכחם בזכות יעקב אבינו ע"ה ויכחם ה' על הרעה :

ושמואל אמר אפרו של יצחק שנאמר אלהים יראה לו השה . וירצה שהמקום אשר הין יושבים בו דוד המלך עם כל ישראל . עם המלאך המשחית היה קרוב אצל גורן ארונה היבוסי שהוא המלך שנעקד בו יצחק אע"ה . והנה על כחון כוונ התפלל אברהם אע"ה בעת שירד מעל גבי המזבח ואמר לפני הקב"ה רבש"ע בעת שיחפאו בני לפניך וח"ו תרצה לגזור עליהם חיון גזרה רעה ירי רצון מלפניך שתזכור עקידת יצחק ובחילו אחור שלו עדיין נכור על גבי המזבח הזה . וזמ"ש אלהים

ירחם לו השם לעולם כאלו חוץ בני ממש ואתן מה שרחש הקב"ה . ויבחם על הרעה :

ור' יצחק נפתח אמר כסף כפורים רחם שנא' ולקחת את כסף הכפורים מאת בני ישראל וכו' . ירצה מלתא בטעמא . כמו שהעון היה במני ישראל על היותם בלא כסף כפורים . ולכן צריך גם בן שהכסף כפורים עצמם של זמן מרע"ה יכפר על המנין הזה :

ויבן העניין עם מה שפירש רשו"ל בגמרא וזל כסף כפורים רחם שנתן במנין בחצון של ישראל למשכן והוא כיפר על מנין זה . שהרי לוכרון נתן כדכתיב והיה לבני ישראל לוכרון לפני ה' ועבדתו הוכרתם כפרתו עכ"ל . ורשו"ל דקדק מש"ה והיה לבני ישראל לוכרון והיה הוא לעתיד והוכרון לכפרה הזאת בימי דוד הע"ה :

ודרך רמז ירצה ארב הוכיר זכות יעקב . ושמואל הוכיר זכות יצחק . ור' יצחק הוכיר זכות מרע"ה :

ור' יוחנן אמר בית המקדש רחם דכתיב בהר ה' יראה . ירצה שרצה להוכיר גם כן לוכות אברהם אע"ה . והעניין הוא שדקדק התפלל שהתפלל אברהם בלשון עתיד לפני יאמר היום בהר ה' יראה . וירצה שיעור הכתוב ויקרא אברהם שם המקום ההוא ה' יראה עתה העקידה הזאת שעשיתי וכבשתי רחמי לעשות רצונך בלב שלם . ועוד אני אומר אשר יאמר היום הזה שלעתיד לבא בהר ה' יראה הנם שיעשה בזכות העקידה הזאת . והנם היום בעת ובעונה הזאת במנין הזה של ישראל של דוד ה[illegible] . במנין שקרובים הם לדברי ר' יוחנן לדברי שמואל . אלא שמואל הזכיר זכות יצחק אע"ה . ור' יוחנן הזכיר זכות אברהם אע"ה . וכיון כולם הזכירו זכות הנלחם לבות אברהם . ויצחק ויעקב ומרע"ה :

ואפשר לומר דהלבתא כהולהו לחומרי ולקולי ולכל דברי הלחים החיים וכל הרחיות הללו רחה לותם הקב"ה . ואפשר לומר שדוד הע"ה עצמו רמז המרכבה רחיות הנו . במזמור עשרים בחומרו למנצח מזמור לדוד . יענך ה' ביום צרה ישגבך שם אלהי יעקב וכו' :

וירצה סיסר דוד הע"ה את המזמור הזה על לותו עת נרם שהיה הוא דוד הע"ה בעת שרחה את המלאך עומד לנגדו להשחית את ירושלים . וכמ"ש חזל שמותה שעה נכטלו וזמ"ש ויכסוהו בבגדים ולא יחם לו . וזמ"ש יענך ה' ביום צרה . ושגבך בזכות שם אלהי יעקב כלומר שם שקרא למלאכים מחנה אלהים זה . והיינו מאי דקאמר ישגבך שם אלהי יעקב . והיא סברת רב ע"ה שאמר מאי רחה . רחה יעקב אבינו . ואח"כ אמר ישלח עזרך מקודש ומציון יסעדך . והיא סברת ר' יוחנן אמר בית המקדש רחה . וזמ"ש ישלח עזרך מקדש זו בית המקדש ומציון יסעדך זו ירושלים . ואח"כ אמר יזכור כל מנחותיך והיא סברת רבי יצחק שאמר כסף כפורים שמזכיר זכות כל מנחותיך דהיינו כסף כפורים שהקדישו ליתנם בבית משכן וכתיב בהו והיה לבני ישראל לוכרון עתה יזכור כל מנחותיך . ואח"כ אמר ועולתך ידשנה סלה . והיא סברת שמואל שאמר אפרו של יצחק רחה . וזמ"ש ועולתך והוא יצחק אע"ה שהוא שלם . ידשנה לותם הרמז של החיל שהעלהו לעולה תחתיו וקי רצון שיהיה מלא נכור על גבי המזבח . כמ"ש אלהים ירחה לו השה לעולה בני . והשיב הקב"ה לדוד הע"ה יתן לך בלבבך וכל עצתך ימלא .

וזו דוד שיכח לקב"ה ואמר ברגע כישועתך וכשם שהיו נרגזו ימלא ה' כל משאלותיך · חזרו להקדמתיכו לומר שהנדיקים הם מבן ובינה לדור כין כחייהם · וכין כמיתתם כמו שמצינו בכרון דירן בעניין קנית שדה של יעקב בימי לחשורוש והמן שכמעט קט לא היה נשאר לישראל שריד ופליט חלולי ה' שהיה לנו ושלח לנו ניר אדיר ניר מלחמה והוא הלויהו הכניעה זל תשר הלך אחר אבות העולם וסיפר להם כל המעשה · ושוב הלך אצל מרע"ה וסיפר לו כל המעשה עד שאמרו ברוך אל תפלת העליונים כאמצעות תפלת הצליונים כאמצעות תפלת התחתונים ומצאו את מרדכי הנדיק בתחתונים ומאמצעות וכות מרדכי הנדיק וזכות אבות העולם אברהם ויצחק ויעקב · וזכות מרע"ה עשרה להם לישראל · ומפני שנדיקים ישראל אל זכות החיים ואל זכות המתים ולזה כיוצתי לומר פתח דברי וחשב לפודתו אשר עליו על ישראל ממנו הוא כמעשהו ממנו פיהם ויתר וכו' בחיים ובמות · עוד כיוצתי לומר כי הנדיקים כשנאמר מאמצעות מעשיהם הטובים שעשו בעה"ז ממנו הוא ומידו היתה זאת כי בא להטהר מסייעין אותו כמעשהו הוא כמו שהקדוש ברוך הוא אומר בעה"ז כך נהגים עמו לעה"ב · וכמו כן הוא כמעשהו וכך כל התולדות שיצאו ממנו כמוהן יהיו וכך טבול :

דרוש ד' למשמרת ר"ח אדר שני

על כל צרה שלא תבא על

הצבור

שפה לפיו סביב לא יקרע · יקרע ויעשו על שולי המעיל סביב וכו' :

בגמרא במסכת מועד קטן פרק וחלו מנלחין וזל ר"ר שמואל בר נחמני ר"ר יוחנן מ"ד כאש דוד כן ישי וכאש החבר קוקס עלי . שהקים עולם של תשובה לומר מלפני ישראל לי דכר נור ישראל משל כאדם נדיק משל כיראת אלהים . מאי קאמר · ר"ר אחזו הכי קאמר לומר דוד מלפני ישראל לי דכר נור ישראל · אלי משל כאדם · מי משל כי נדיק שאני נוזר נזירה והוא מכטלה עכ"ל :

ודוע הוא ומוסכם הדבר בכמה מקומות שהקב"ה הוא תאב ומתאוה לשמוע תפילתם של ישראל והשיר והתושבחות שלהם יותר מן המלאכים · ומצינו זה במסכת חגיגה פרק חין דורשין וזל :

מעון שבו כתות של מלאכי השרת שאומרות שירה בלילה וחשות ביום מפני כבודן של ישראל שנאמר יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שיר עמי תפלה לאל חיי עכ"ל · הרי מבואר שהקב"ה מתאוה לתפלתם של ישראל יותר ממלאכי השרת · ולכן בזמן שישראל פוסקים מלעסוק בתורה ומלומר שירות ותושבחות לפני הקב"ה הם עושין ומלאכים לותם נחלי דתמים להיות שמלאכי השרת פוסקי' מלומר שירה בעבור' ולכן בזמן שהם פוסקים מלעסוק בתורה הם נענשים · וכן אמר שלמה יוכתי בחנוכת הבית תפלה התפלה הזאת תרחמי את תפלת עבדך ואת תפלת עמך ישראל אשר יתפללו אל המקום הזה ואתה תשמעי אל מקום שבתך אל השמים ושמעת וסלחת · וכאות שלמה הע"ה נגמר את בני ישראל סדר התפלה שיתפללו כיצד תפיס ·

ולמן להם לומר שהתפלה המעולה היא שתקדים התשובה לתפילה ולזו תהיה תפלה כהלכתה · וזהו מש"ה יוכתי שהיה כנסת ישראל שרוים מכרות תלה כן וזהב · היה כוסף מלדבר עמי ומלהתפלל אלי · ולכן היה יושבת כחנוי סמלע בסתר המדרגה ומסתרת פניה ממני והיה נסתרת כמדרגה התחתונה מרוב כוסתה ממה שחטאה ולכן אומר לותך ביגיד תעשי · והנה כתחילה הרחיני את מרחיך בתשובה ובמעשי טובים וחז"כ שמיעני את קולך כתפלתך כי קולך ערב ותך כך הוא יהיה קולך ערב לפני כומן ומרחך נאוה בתשובה ובמעשים טובים · ולכן אל ירע בעיניכם כומן שהם מתפללים לפני הקב"ה ואין אתו כעניים · כעבור שיוכל להיות שהם מתפללים תפלת מן הסנה ולחוץ · וידיעו דמיס מלחים ולא עשיכו תשובה ממה שחטאתם :

ובמה יודע לחיות שהם התפלה היא כתקנה והקדים תשובה לה · או שהם היתה כתקנה אלא מן הסנה ולחוץ · והענין הוא שהקב"ה משיב לתפלתם כמה ששאלו הוא לות ומופת שתפלתם היתה כתקנה והקדימו תשובה לתפלה ושם תפלתם לא עשתה פירות הוא לות ומופת שלא היתה התפלה כתקנה :

והנה דוד הע"ה רמז את הקדמת הוזת כאומרו לחכתי כי ישמע ה' את קולי תחנוני · והכה כלחת קשה בעיני ביאור הפסוק הוה · כי מה חידש דוד כזומור הזה יותר מאשר כני ארם כאומרו לחכתי כי ישמע ה' את קולי תחנוני . ומי הוא אשר לא יחכה הרבר הזה · שאומר הוא על עצמו לחכתי כי ישמע ה' את קולי תחנוני :

ונלע"ד לומר שהנה הרקדוק הוה דקדקו לותו חזל כגמרא כמסכת רחש הנה פרקא קמא וזל :

דרש לכאי מאי דכתיב לחכתי כי ישמע ה' וכו' · לומרם כנסת ישראל לפני הקב"ה . רבש"ע לותתי לכי לחוכה לפניך כומן שאתה שומע כקול תחנוני · דלותי ולי יהושע לעצל שדלה לכי כמנות לי כאה לחושיע . עכל"ה :

ולא נעלם מעיני כל יודע ספר קושי של דרש לכאי מאי דכתיב מאי קאמיל ליה כפסוק · ומורי חתי זלמה הם מלוך עיניהם כתב וזל נראה דהוקשה לו דה"ל לחכתי ישמע ה' את קולי מאי כי ישמע · ועוד לא שייך לחכתי הם מיעת קול תפלתו אלא חפצתי כי ישמע ה' את קולי · עכ"ל :

והנלע"ד לפרש הוא מה שכתבתי למעלה כי לא שייך לומר לחכתי אלא ולא לחלים אלא כרבר שהוא לבדו לחב את הרבר הזה וזין וולתו לחב אותו ועוד דקדוק גרול שבעניין התפלה לא שייך לחכת · שמוכח הענין תלוי כפי מעשיו של אדם הם התפלה היא כתקנה וקדם תשובה אליה ודאי שהקב"ה מקבל אותה · ואם היתה כתקנה ודאי שאין הקב"ה מקבל אותה כמש"ה נם כי תרבו תפלה אינכי שומע ידיכם דמיס מלאו · הם כן לא שייך לומר לחכתי כי ישמע ה' · מאחר שהדבר תלוי כידך · ועוד מוכל לדקדק כפשט הפסוק לעצ"ל שאיפשר לומר שלא כיון רבש לדקדוק הזה · שלמנם לאחר שהקדים והעיון מוכל לומר שנם לדקדוק הזה כיון רבש ע"ה · והדקדוק הוא שלא שאל דוד הע"ה השאלה כשלמות כראוי והכי הל"ל לחכתי כי ישמע ה' את קולי תחנוני ותתן לי שאלתי · אלמנם כשהיעה כשלמות כוונת מבנו מה תועיל השמיעה לבדה :

ולבן מבחן כל אלו הדקדוקים דרש רבינו מאי דכתיב לתכלית כי ישמע ה' ופירש למרחב כנפשו ישראל לעני הקב"ה רבש"ע אימתי אני לחוכה לפניך בזמן שאתה שומע בקול תחנוני וכוונת רבינו היה שאינו דורש וקורא תלת לתכלית כמו שהיה כתוב בתהלים אלא קורא מלכתחלה גם הבנת אל לתכלית מבקר לותה בפתח ולן קרינן הכי

אך רבת' היה לפני המקום בזמן שאתה שומע בקול תחנוני ואין קיום הפסוק אלא בהוספת מי כזמן שיעבני הקב"ה והוא לומרו מח"כ דלותי ולי יהושיע ויונילחי לשון מצרות ויהכה כפי המת' ערוך קשה טוב כמ"ש דלותי ולי יהושיע ועדות אחד בעצמו הוא יותר גדול ממאה עדים והוא לומרו דלותי ואם אתה מורה שאתה דל במצות ודל בתפלתך כיצד אתה לומר ולי יהושיע ולכן פירש הנשר יגדול רש"ל ולומר שדלה אני במצות כגון במוציים שאין זכיותיהם מכריעים לתלות להם בזכותם ולי יהושיע להטות כלפי חסד. עכ"ל רש"ל. ובאמת אם לא היה מפרש רבינו לעצמו שדלה אני במצות לי נאה להושיע. היה נדיך רש"ל לדחוק עצמו ולפרש מה שפירש. המתפש היטב יכולים לפרש דלותי ממש כמ"ש במקום אחר כי רש ה' ושפל ירחם. ונאמר כי שומע אל האביונים ה' וכו'. המתנם מה שהבריח נרבה לפרש דלותי מן המצות. הוא בעבור לומרו תחילת הפסוק שומר פתאים ה' דלותי ולי יהושיע ואין פתי נדול מן העושה עבירה. וכמ"ש שהע"ה מי פתי יסור הנה וכו'. ועכ"ז מרחקים קרא בשם פתי. ולא אמר שומר חטאים ה'. שמע מינה שאינו מדבר בעושים עבירות. אלא בתי שאינם עושים מצות כראוי להם ובעבור זה נקראים פתאים ואמרת אתי אקיר מע"ה שומר פתאים ה' והם הי שאינם מקיימים כל המצות כתקנן. ואעפ"כ אין שדלותי במצות לי נאה להושיע יותר מלומה אחרת. והרי נתבאר הפסוק כפי מאמר הגמרא בסברת רבינו ע"ה:

ונפי פשט הפסוק בעצמו מוכל לגרוס לותו כלומרמי לחכתי בכתבו בה בהיותו מדקדקים בפסוק בלומרו בלשון יחיד ובלשון רבים. והוא לומרו את קולי ואח"כ תחנוני. והוא לומר הכי את קול תחנוני. לו יאמר את קולות תחנוני. לו ידבר יותר בלשון רב ונאמר לחכתי כי ישמע ה' בקול תחנוני. המתנם רבינו דוד הע"ה לומר בלו עכין מחודם שהם בלולי יארע לאדם שהתפלל פעם אחת ולא נענה. לא מפני זה יאמר מלהתפלל עוד אלא יתפלל עד שיתנו לו כמ"ש במקום אחר קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה'. ויש פעם שיתנו לך. ואם לחכתי בתורת לחכה וידעתי כי חיבו בדרך שנאה שחקב"ה שומע תפלתי בזמן שישמע ה' את קולי פעם אחת. ואח"כ הוסיף ידי שנית בתחנוני פעם אחר פעם. ואינו מתדעם מזה כלל. אך בואת כי קודם שהוסיף ידי להרבות תחנוני ותפלותי כבר הקדמת מזון לעבדי והטית לחזק לי ויהיה שיעור הפסוק את קולי תחנוני זה אחר זה ולא יאחר מלתת תחנוני אחרי קולי ומן רב אלא את קולי ומשיך לן תחנוני כה שמעת ואם שאלותי ואם לא נאה לי כי הטה אזנו לי ובימי אקרא. כלומר לעצמו כי הטה אזנו לי ועשה רצוני עם כל זה נם אני ובימי אקרא. ואחזור ואקרא להיות כי נרות לינם מועטות אלא מרובות ובימי אמרי דקאמר אפשוני חבלי מות ומצרי שאול מצאוני. ולפי כל מעה ומעה מצרה ויגון ומצא עדיין. לו ובאם ה' לקרקע ואני אומר אנא ה' מלטה נפשי. וכן אמר דוד הע"ה בפרוש לאחר אקרוא ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת. רצון ירא יעשה ואת שועתם ישמע ויושיעם. ונלע"ד שהרב הנדול ז"ל פירש כך

קרוב ה' לכל קוראיו ומאחר שקראו אותו הקב"ה קרוב להם בין יהיו רחוקים ובין שאינם רצויים. הואמנם ליתן להם שאלתם קודם שיקראו כמ"ש והיה טרם יקראו ואני אענה זה נגיד שיהיה בלתת ואם לאו לא יתן להם. ואמנם אכל לכל אשר יקראוהו לעתיד. זה נגיד שיהיה בלתת ואם איננו בלתת לא יתן להם שאלתם. והנה שני הפסוקים הלו רומזים כל ההקדמות שהקדמנו עד עתה. ואמרנו תחלה שביקר שתפילה היא בהיות קודמת לכל התשובה ומצות ומעשים טובים. עוד הקדמנו ואמרנו שאעפ"י שהתפלל פעם אחת ולא נענה לא מפני זה ימנע מלהתפלל עוד. עוד אמרנו שאעפ"י שנענה אחד לא מפני זה ימנע מלהתפלל עוד. ואמנם קרוב ה' לכל קוראיו. אך בואת לכל אשר יקראוהו בלתת בחסידות ובתשובה. ואז תעפ"י שרבון ירחין יעשה. עכ"ז עדיין חוכין קשובות לקול תחנוני בני ישראל ואמנם ואת שועתם ישמע עדיין יושיעם פעם שנית ושלשה הוא בעבור כי הוא מתאוה לשמוע תפלתם של ישראל כמ"ש כי קולך ערב ומראך נאוה:

ואפשר לומר כי נם הקדמה זאת רמז לותם ישמעם הכתוב ע"ש בלומרו ואני לשמע עוד הם מדברים ואני תשמע. ומודע כי כל הימים הוא לשון שמחה ואמר הכתוב הנני מודיע לישראל שמחה נדולה והיא זאת כי טרם יקראו ואני אענה. ואין הדבר מ"ו מחמת שהיה שליבני קצר בתפלתם. אלא בעבור שרצונו הוא לשמוע את תפלתם בעבור כי ערבה מאד בעיני. ויה לכם הלות כי עוד הם מדברים ואני אשמע. והם הימים שאמלתי בתפילתם. ובעבור הענין זה הוא שתכף אתן שאלתם לא הייתי שומע עוד תפלתם. הואמנם בהיותי מתאוה לתפלתכם הוא לות שמה שהפקתי רצונכם הוא לסיבת היותי בשלום עמכם ועוד אני מתאוה לשמוע תפלתכם:

וישמעתי מהרשאוכים ז"ל ענין כאה בפסוק הוא שהנה מודע מיוב ישראל בהזכרם ובשאלם ולכן אמר והיה טרם יקראו בשאלה ממש ואני אענה. הואמנם עוד הם מדברים בהזכרה משיב הרוח ומורי הנשם ואני אשמע. וזו ראיה שאני אוהב תפלתם ואיני מוחם לותם ח"ו. והוא קרוב אל מה שפרשנו. ולכן אומו ממתין עד שישאלו ממש אלא עוד הם מדברים בהזכרם ואני אשמע וה"ק אקדוב אל מ"ש בתלמוד שהתפלה הרחויה לפני הקב"ה אלא יקדים הקב"ה לתת שאלתם קודם שישאלו שמורה זה מיעוט אהבתם וכמוכן לא יאחר מאד עד שיעיד כמ"ש בגמרא. אלא התפלה הרצויה היא שאומרים משיב הרוח ונשיב רוחך ומוריד הנשם ואתי מטרא. אם כן השתא אתי שפיר מה שאמרנו ואיה טרם יקראו בשאלה ואני אענה. הואמנם עוד הם מדברים בהזכרה ואני אשמע ואתן להם שאלתם. והוא מש"ה בברכות לו תקרא לה' יענה תשוב ויאמר הנני. כאן שעתא ממש ולא יאחר שאלתך מיום אל יום:

ואפשר לומר כי התקדמה הזאת רמז לותם דור הע"ה באומרו מן המצר קראתי יה ענני במרחב יה. ויהיה שיעור הכתוב עם האמור. שאעפ"י שהקב"ה כתן לי שאלתי והקשתי. לא מפני זה נמנעתי מלהתפלל עוד לפניך ואמם מן המצר קראתי יה אעפ"י שהוא הקדים וענני במרחב יה:

עוד נוכל לגרוס הפסוק כאופן אחר עם הקדמה הידועה לנו והיא שהתפלל המעולה היא כל תפלה שהקדימה לנדה המש"ה היערוך שועך לא כצר. ואמר עתה דוד בשירות ותושבחות והלל להקב"ה הנאמר לחייבי מובות שאעפ"י

שהעשיר שלח הקדמתי תפלתי לנרתי שלח מן המנר עצמו קראתי יש׳ לח מפני זה כמנע הקב"ה מלעמות אותי שלח עכני במרחב יה . וכמו שאמר במקום אחר ויעקו אל ה׳ בנר להם׳ וכאומרו בנר להם ירמוז שעקו בהיותם בתוך הצרה׳ ואעפ"כ לח כמנע מלהשיב להם שלח מעמוקות יהם יונעם׳ ועכ"ז להיות שלח הקדמתי תפלתי לנרתי לכן לח ניתן לי יותר משאלתי׳ שלח כשם עצמו קראתי כשם יה כשם עצמו עכני במרחב יה׳ כאחני השם שלם׃

עוד מוכל לדרוש הפסוק לשיטת גיסתי בהיותו מדקדקים בפסוק שהיה לו לומר במנר קראתי יה . וכאומרו מן המנר ירצה שהקדיש תפלה לנרם ושם מן המנר כלומר מן סיבת המנר שלח יבח עלי הקדמתי לקראת שם יה׳ וגם הוא עכני במרחב יה׳ ולהיות שלח היה לבי פמוי מאר לכן כם שכתבתי לח קראתי וולתי שם יה׳ לבדו . לאכל לאחר כך שוכחתי לומר אחב לח קראתי כשם שלם ושם בפסוק הכ׳ ה׳ לי לח תירא מה יעשה לי אדם׃

ודרך רמו ירצה כי מודע הוא שעשה הוא כמילוי אלפין עולם בגימטריה ת"ק׳ ואדם בגימ׳ מ"ה׳ ולכן לומר בהיות כי עם ההוא הוא לי לח תיר׳ מזולתו ומה יעשה לי אדם כלישעל רעה בהיות ה׳ לי׳ ובהיות ההוא לי כיצורי תעפ"ל שהוא עם הרחמים הפסוטים עם כל זה לח מפני זה כמנע מלעשות דין ברשעים׳ שלח ואני תרחם כשוכתי׃

והנה עם ואת התקדמה חכמי מחדש בפרשת כי תצא בפסוק כי ה׳ אלהיך מתהלך בקרב מחניך להצילך ולתת איביך לפניך והיה מחניך קדוש ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך׃

ודאוי לדקדק בפסוק מה צורך להזכיר שמי שמות כי ה׳ אלהיך׳ ואגב מדקדק כפל להצילך ולתת איביך לפניך׳ ובפי דרך רמז ירצה כי אן אמת שלח היה צריך הכתוב להזכיר אלא לשם ההוא לבדו להיותו עיקר כל השמות׳ שהמנם להיות שהשמוי הזה היה לישראל הנכנסים לחוץ׳ ומודע הוא כי כל הדר בחוץ דומה שים לו אלוה ולכן בהיות ישראל נכנסים לחוץ ייחד הקב"ה שמו עליהם ואמר להם כי ה׳ אלהיך וכו׳׃

והאמנם כפי דרך הפשט ירצה עם שכיארתי אחי בפסוק וידר יעקב נדר לאמר אם יהי׳ אלהים עמדי ושמרני בדרך הזה אשר אנכי הולך וכו׳׃ והקשתי אחי שהכי הלא אם יהיה ההוא עמדי כאד׳ הרחמים ולא אלהים במדת הדין׳ ותירצתי שאהיות שהיה רוצ׳ לנאת לדרך וכל הדרכים בחזקת סכנה הם׃ לכן התפלל אם יהיה אלהים עמדי ושמרני בדרך הזה אשר אנכי הולך׳ המנם אחר שמשוב לשלום אל בית אבי אן והיה ה׳ לי לאלהים בשם ההוא ולא בשם אלהים׃ והשתא אתי שפיר מה שהוכיח מרע"ה להזכיר שם אלהיך בעבור שהזכיר עניין הדרכים במחנות כמ"ש כי ה׳ אלהיך מתהלך בקרב מחניך׳ וכאן יהיה שיעור הכתוב כך יהי רצון כי ה׳ שהוא שם ההוא ומדת הרחמים׃ יעשה אלהיך במדת הדין בעבור להצילך ולתת איביך לפניך׃ עוד נוכל לומר שבתפלה הזאת יש בה אתי שאלות אחת היא להצילך׃ והשנית היא ולתת איביך לפניך וכאגד אלו השתי שאלות הוסיפו השתי שמות׃ שם ההוא להצילך ושם אלהיך לתת איביך לפניך׃ ונוכל לומר שבעות להצילך הוא מחטא ועון׃ ואין הכלה גדולה מזו להצילו מחטא ועון ומתוך כך תזכה ולתת איביך לפניך׃ ובכאן זה כרמז בלומרו והיה מחניך קדוש והם האויבים של השדם שלא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך׃ ולשיות שיעקב אע"ה היו יחידי לכן לא היה לו בה להשתמש בב׳ שמות של

ההוא ואלהים וולתי בשם אלהים לבדו כמ"ש אם יהיה אלהים עמדי וכו׳ שהמנם ישראל שהם רבים היה להם בה להשתמש בשני שמות ההוא ואלהים כדכתיב כי כי ה׳ אלהיך מתהלך בקרב מחניך׃

עוד מוכל לומר להיות שיעקב אע"ה היה הולך מארץ ישראל לחוצה לארץ לכן לא היה לו בה להשתמש בשני שמות וולתי בשם אחד בלבד׃ וזהו מה שכיון לומר ושמרני בדרך הזה אשר אנכי הולך׃ כלומר בדרך הזה שאיבה דרך מצוה אשר אנכי הולך שלא כמצות הקב"ה שלא יצא האדם מהארץ לחוצה לארץ׃ שהמנם כישראל שהולכים מחוצה לארץ לארץ׃ נתייחד להם שתי שמות כי ה׳ אלהיך וכשהקדמה הזהת נבין מה שאמר יעקב אבינו ע"ה אחר כך ושבתי בשלום אל בית אבי׃ שהוזרם מה"ל לא"ו ולא היה לי לשלח׳ ולשתמש בב׳ שמות בהוא ואלהים׃

והואיל ואתא לירד הפסוק הזה אשר אחר מאמר חז"ל על הפסוק הזה שחירשתי ואכתבהו כאן׃ והוא במדרש רבה בפרשת ויצא יעקב פרשה ע׳ וז"ל׃ רבי אבהו ורבנן׃ ר׳ אבהו אמר לם יהיה אלהים עמדי ושמרני בדרך הזה אשר אנכי הולך מלשון הרע׃ היך מד"ח וידרכו את לשונם קשתם שקר׃ ואתן לי לחם לאכול׃ מגילות עריות׃ היך מד"ח ולא ידע יתן מאומה כי אם שלחם אשר הוא אוכל לשון נקי׃ מוסחת אחריונה אכלה ומחתה פיה׃ ושבתי בשלום אל בית אבי׃ משפיכות דמים׃ והיה ה׳ לי לאלהים מעבודה זרה׃ רבנן פתרין לה בכל עניינא׃ לא יהיה אלהים עמדי ושמרני בדרך הזה אשר אנכי הולך מעז׃ מג"ע׃ מע"ד׃ מל"ר׃ אין דרך אלא עז׃ כמה"ד הנשבעים בשמות שומרון ואמרו חי אלהיך דן וחי דרך באר שבע׃ אין דרך אלא גילוי עריות׃ שנאמר כי דרך אשה מכאפת וכו׳׃ ואין דרך אלא שפיכות דמים׃ שנ׳ כי אל אלך בדרך אתם מנע רגלך מנתיבתם׃ ואין דרך אלא לשון הרע׃ שנאמר וידרכו את לשונם קשתם שקר׃ עכל"ם׃ והמאמר הזה לומר דורשני׃

ודאוי לדקדק כו דאמנם כמאי קא מפלגי ר׳ אבהו ורבנן׃ ר׳ אבהו מביא רמיז לפסוקים כל ענין לאר מפסוק לאחד׃ ורבנן מביאים רמיז לאדבעה הדברים מפסוק לאחד ומחילת דרך׃ עוד קשה כיצד יעלה על הדעת לשבור שיעקב אע"ה לים תם יושב אהלים יבקר ח"ו בשלבי שלשה ענייות החמורות שבתורה עד ונ"ע וז"ך ועולה על הכל ענן לשון הרע׃ עד שיצטרך להתפלל לפני הקב"ה שיצילהו משם וקשה הדבר להולמו׃ ולא הקטנים שבישראל לא כחשדו על כך ומכ"ש יעקב אע"ה בחיר שבאבות ושלם שבאבות כולם׃

והנלע"ד לפרש הוא שרבנן ור׳ אבהו חולי עם שיטתן המזכרת במדרש רבה למעלה מן המאמר הזה וזל׃ ר׳ אבהו ור׳ יוחנן׃ ואפשר לומר שר׳ יוחנן הוא רבנן המזכרים במאמר הנאי׃ אחד אמר מסורסת היה הפרשה׃ ואחרינא אמר על הסדר כאמרה׃ מלא דאמר מסורסת היה הפרשה שבבר הבטיחו הקב"ה שנאמר והנה אנכי עמך׃ והוא לומר אם יהיה אלהים עמדי אין מהמ"ד על הסדר כאמרה אם מקיים אם יהיה אלהים עמדי׃ אלא כך אמר יעקב אם יתקיימו לי התנאים שאמר לי להיות עמי ולשמרני אני אקיים את נדרי׃

ובונתם היה שהפסוק להוא מסורס ומשולל ההבנה וגם הוא שפת יתר׃ ולכן׳ אבהו שבר שיעקב אע"ה רחה בחכמתו ובבוחתו שעתיד להלבר בהלני הגלות הארבעה ענייות הנז׳׃ וגם רבנן שברי כמוהו החמנם מה שקמפלגי ביניהם בענין יתור הפסוקים הוא׃

כאשר נכתב בע"פ · ואמנם יעקב אע"ה ידע בעצמו מנלפי בעון הלשון הרע בעת שהביאו המטעמים ליפתח תכין · ואמר לו תכבי עשו בכורך · וכמו שפירשתי בפסוק הקודם בפרטי מספת שקר מלשון רמיה · ואעפ"י שעיקר זה לימוד מקרת לשון הרע · עכ"פ הוא לשון רמיה מתולדות הלשון הרע הוא ועוד נפה בחכמתו ובנבואתו שעתיד להלבין ג"ע תחת עתידה החורבה לחטוא לותם והוא לקיחת שתי חיות בחייהם לטהר ורחל · וכמאן דאמר נפש בלשה ונפה חיות הם היולהו מרכבת חיות בחייהם · ועוד נפה בחכמתו ובנבואתו שעתיד להלבין עם עשו אחיו · לו עשו עשוחין · לו בעבין מה שהרגו השבטים לעיר שכם כולה בחרב · ויפה בכל הפ' ולא ידע מה ניפה ואע"ג דחיסו לא חזי מזלים חזי · ועוד היה הולך לחוכם לארץ כפועל ולא נעלם ממנו מה שאמרו חז"ל כל הדר בחוכם לארץ דומה כמי שאין לו אלוה · והיינו מאי דקאמר זה לי כי שכח בכיתך דר בחוכם לארץ ועלי לפרוע החוב הזה והיינו מאי דקאמר מעז · וכמ"ש דוד הע"ה אשר נדשוני מנחלת ה' לאמר לך עבוד אלהים אחרים וכו' · ולכן ח"ר אלעזר שכל הפסוקים של הפרשה הזאת ליכתב והיה שיעור הפסוקים כך וידד יעקב נדד לפני הקב"ה · ובאמרו לאמר ירצה שפירש לת נדרו ולת שאלותיו · ומה אלו · שלשון בכל הוא אם יהיה אלהים עמדי בכל מה שאראה · ונם בשיחתו עמי תתחייב שלא אחטא כלל בשום חטא בעולם לפילו מהקלות ובטרש מהחמור ות שאם אלו · שלשה היו ישמרני בדרך הזה אשר אלכי הולך שלא אכשל עוד בעון לשון הרע כמו שנכשלתי בבית אבי בעבין המטעמים כאמור · ואח"כ לאמר ותן לי לחם לאכול · והיה בלל שלא יבשילהו הקב"ה בעון גילוי ערוות באמר · ולא יחשוב לו הקב"ה לקיחת שתי החיות לעון גילוי ערוות · ובפרש שבעת שיפלו מבית אבין לא היה בלבו לקחת ת לבן עם שאר החיות וולתי לרחל לבדה · וכמו שאמר לו ויצחק אבין קום לך פדנה ארם ביתה בתואל אבי אמך וקח לך משם אשה מבנות לבן אחי אמך · ורמז לו מבנות לבן ממקנתם ולא כולם · ובפיוסי לבן אשה המעשה הזה הוכרח לקחת ת כולם · לכן הוא הקדיש להתפלל ושמרני וכו' · ותן לי לחם לאכול לחת ולא שתים · ואע"ג דהיולהו לא חזי מזלים חזי · ווהו מ"ש מגילוי ערוות · ואח"כ לאמר ושבתי בשלום אל בית אבי וכפי האמת יש לדקדק שהיה לו לומר ושבתי לשלום ולא בשלום כי אין אומרים בשלום אלא לשתים · והאמת מהטעם עצמו לאמר בשלום · להיות כי לחיים הממתינים לשלום לאמר אומרים לשלום לרמוז זת זעזוע אחר · לאמת שאיכם ממתינים עוד לשלום אחר בעה"ז אומרים להם לכו ב שלום · והלוואי תשמרו בשלום הזה · וכמו כן לאמר יעקב אע"ה הנה בדרך הזה אשר אני הולך מארץ ישראל לחוכה לארץ הלוזי יום שים בידי כראוי ונועשים טובים שיראו כידי · ולכן לאמר בשלום להיות אלהי אלוה מפחד שלא אכשל בשלשה עבירות חמורות הנ' ופירש לותם אחת לאחת · משביבות דמים · שלא לחכעס כדם לבן · לו כדם יעשו אחי אם ירצה להרגני · לו כדם כל אלבי כנען הרוצים להתחבר עליו כמ"ש לשחר לקחתי מיד האמורי בחרבי וכקשתי כפשטו · ואח"כ לאמר והיה ה' לי לאלהים מצד כמו שאמרנו שהדר בחוכה לארץ דומה כמי שאין לו אלוה וה"ו עובד ע"ז ומאחר שאחזור לארץ ישראל לעזוב אם וה' לי לאלהים ולא זולתו ח"ו · ואחר שאנקל מכל אלו חטאות ועוכות לו אקיים ת נדרי והאבן הזאת אשר שמתי מצבה יהיה בית אלהים תחילה · ואחר שיהיה בית ה"כ וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך וכבר יהיה מקום מוכן ומזומן להקריב שם הקרבנות והמעשרות

וזאת היא סברת ר' אלחנן ע"ה בכל הפסוקים הנ' וכולהן קדחי לנופייהו אלטוריכו לכל סדרשות הנ' :

דאמנם רבנן סברי שהפשט לא יפשט מן הפסוקים אלא לשמירת הדרך ולענין המזונו וכיוצא והפרשה הזאת על סדר נאמרה · הא אם אלי מקיים וכו' · וכל הדרשות הנ' כולם נרמזו בפסוק הראשון · כמ"ש ושמרני בדרך הזה אשר אנכי הולך · וכולהו נפקי ממילת דרך כמו שאמרו אין דרך אלא עז' · אין דרך אלא ג"ע · אין דרך אלא ש"ה · אין דרך אלא ל"ת וכו' · וכבר נתבאר המאמר על מתכונתו אצל ארחין :

חזרנו לאקדמתינו לומר שהקב"ה מתאוה לשמוע תפלתם של ישראל · הלאמנם בזמן שהתפלה היא כתקנה כתמול · אן אתיקותא יפה מדיבורא · ולזה כיונתי בפתח דברי לומר שפה לפיו סביב לא יקרע · רמזתי לומר כי לאמת נוהג ברוך הקב"ה לפה שפה לאת על נבחו מבחוץ ולא הניח לותה פתוחה לעולם · הלאמנם להיות שיש מזל שלאמרו שטוב היה לו לאדם אם היה הקב"ה בורא לו כ' פיות פה לאת לעשות בתורה · ופה לאת לדבר בה דברים בטלים · וכא הפסוק ותירץ הקושיא הזאת ואמר שבאמצעה המעיל המכפר על לשון הרע כמ"ש מזל רמון הקב"ה אתעשה לזה · ואמר שלכן ציוה הקב"ה לעשות שפה לאת לפיו סביב כדי שלא יקרע אם ח"ו ירצה לבטל לאת פיו מדברי בטלים וכיוצא וכאמצעות השפה הזאת יתעכב האדם מלדבר דברים בטלים · הלאמנם אם יהיה הדיבור הזה לענין עסק התורה או לתפילות וכיוצא מדברים האלו לא יקרע פי המעיל ורמז בזה שיקרע פי אדם לעסוק בו בתורה או לתפלה וכיוצא · והרחיק לזה ממה שנזה הקב"ה במעיל לעשות בו על שוליו רמונים ופעמונים · כמ"ש פעמון וזהב ורימון וכו' · והנה הרמונים שהם סגולים ואינם מריחים קול כלל אם רומזים לזמן אשר נדיק אדם לפתוח פיו ולא לבטל ת פיו בדברי נבלה כלל · והפעמונים נרמזו לזמן שנדיק האדם לפתוח פיו בתורה ובתפלה וכו' ולכן באמצעו · שני המעשים הנ' יכפר המעיל על עון לשון הרע שבישראל ועיקר הכל הוא התשובה כמו שפתבאר במאמר שהצענו בפתח עיניים בהומדו ח"ר שמואל בר נחמני ח"ר יוחנן מ"ר כאם דוד בן ישי ובאם הנבר הוקם על שהקים עולה של תשו' וכו' :

וך אני לדקדק בדברי בעל המאמר ע"ה מאי קאמרית לים בפסוק כאם דוד בן ישי וכו' דקאמר מ"ד · ואם הקושיא היא מה שפירש ואמר הוקם על שהקים עולה של תשובה · לא קשיא מדי · וקרא שפיר קאמר הוקם על שהוקם על כל ישראל ונעשה משיח אלהי יעקב ונעי' ומירות ישראל · עוד רצוי לדקדק כמה שפירש ואמר הוקם על שהקים עולם של תשובה · ונראה מפירושו שדוד הע"ה הוא אשר הקים ע ולם של תשובה · והפסוק לומר להפך מדבריו הוקם על שהוא הוקם מאחרים · וכפי סברתו היה לו הפסו' לומר הקים על אלא הוקם על · ועוד רצוי לדקדק מאי עולה של תשובה דקאמר ומה ענין עול שייך בתשובה · והנשר הגדול רש"ל נדחק לבאר ענין הפעל הזה מה הוא · ולכן פי' עולה של תשובה מלשון תעלת :

ודנלע"ד לפרש כמאמר הזה הוא שבעל המאמר ע"ה דקדק בפסוק תרי זמני כאם אמאי נאם דוד בן ישי · ואם הנבר · ובאחד נאם לתרוייהו יפה יק כאם דוד בן ישי הנבר הוקם על · ועוד דקדק מינים ובאה באחד קרא בתומדו תחילה בלשון עמוס ושפלות דוד בן ישי ולא אמר נאם המלך דוד בן ישי · ואח"כ דיבר כדרך נאות ומלכות ואמר ואם הנבר הוקם על · ומעיקרא מאי מבר

ולבסוף

ולכפוף תחי מסר . ואם כוונתו היה להגדיל את עצמו מפני שמתחיל למנות הגבורים אשר לו מתבטאתי המלוכה כמו דסמיך ליה מלא שמות הגבורים אשר לדוד וכו' . מעיקרא אל להתחיל ולומר כאם המלך דוד כן ישי וכו' . ושפיר ממה שאמר בתחילה בדרך עמוס ולא דברי דוק ותחדש :

ומכאן ואילך יאמר המלך דוד בלשון גדולה ומלכות :

ולכן מכח כל אלו הרקדוקים התחיל בפעל המתחר ע"ה ואמר מ"ר כאם דוד כן ישי ואם הנפר הוקס על תרי ומכי ונס הפסוק מעצמו היינו מוסדר כהוגן כאמור :

והשיב לעולם תיתלך שלעולם דוד הע"ה מקטין את עצמו בכל עניניו וכמ"ש במקום אחר כי עני ואביון אני . ועכשיו דלאי לך חספא ותשכח מרגניתא תותח . כלומרו אלה דברי דוד המחרונים . ולא נעלם מה שאמרו חז"ל בתחלת המחרונים מכלל דתיבה דאשונים וכו' . ותירגו כמה תירוצים . וכפי דרכנו ירמה לומר כין הדברים הראשונים שהם וידבר דוד לה' את דברי השירה הזאת וכין האחרונים המחרונים . מהי דקמן דכתיב ואלה דברי דוד המחרונים כלומר לא התחיל כדרך בתחה ומלכות אלא בפלוס הקטין עצמו ולא קרא עצמו אלא בשם דוד בלבד :

דאשונים מה שאמר אחי"כ מחדש ואם שני ואין הגבר הוקס על לדרשא קא אתי . כוונתו להגדיל עצמו ח"ו . אלא להגדיל כחם של תשובה ילומר שלא התנהג כמנהג המלכים המולכים אחרי שרירות לבם והמלך פורענדר וכלגם ועושה כל מה שירצה ואין מי שימחה בידו . אלא הוא מתגבר על יצרו הרע כמ"ש בפסוק לעיניך שחר אחי מעורר השחר ואין השחר מעורר אותי ומתגבר כגבר כחור מעשה והוקס מחזירים שהוא יצר הטוב המעורר ישנים ומקיץ נרדמים לעסוק על שכמו עולם של תשובה . ועולה של תשובה הוא לשנף עצמו בכעל תשובה תחילה בשק ופוח ובכי והספד . ואח"כ כיסורין קשים כמ"ש חז"ל כי המקרב עצמו לה' ולעשות תשובה תכף מכי' הקב"ה עליו יסורין לכדוק אותו אם תשובתו היא מלב ומנפש חדרב' מכעט כאותם היסורין ואם תשובתו היא מלב ומנפש חדרב' שמח הוא באותם היסורין . ועוד אמרו חז"ל תשובה ותפלה וצדקה מעבירין את רוע הגזירה . ואח"כ כל המאמר נקרא עולם של תשובה :

עוכם מ"ש כל המאמר נקרא עולם של תשובה :

עוד נקרא עולם של תשובה בעבור שצריך הבעל תשובה להתנהג אחר התשובה בעמוד ובשלות ובמדות טובות וכל זה נקרא עולם של תשובה . ולכן בהיות שהבעל תשובה צריך להתגבר על יצרו הרע מאוד . לכן אמר ואם הגבר מתגבר על יצרו אחר ונס הקב"ה עזר אותו והוקס מאחרים והוא שהוקס על ידי הקב"ה בחמצעות היצר הטוב אשר בתוך האדם . ולהיות אמת שלקראת הוקס מאחרים היה צריך ו"ו לקו"ף ואתי שפיר הוקס מאחרים . ומדלא כתיב הוקס בוא"ו כין ה"ל לקו"ף . שמע מינה תרתי ויש אם למקרא בהיותה נקודה הא"ח בקיבוץ קלין הוקס מאחרים . ובהיות הצירה וא"ו יש אם למסורת וקרינן קמים לאחרים והיינו מ"ש בעל המאמר שהקימים עולם של תשובה בעולם . והרי ביארנו כפי דרכנו בס"ד בעל המאמר שהקימים עולם של תשובה :

עוד נוכל לבאר עולה של תשובה עם מה שפירש הפשר הגדול רש"ז שהוא לשון תוצלת של תשובה . והענין הוא שקודם לדור הע"ה לא היינו יודעי בחמיות תוצלת של תשובה . והיינו אומרים שלחוי תועיל התשובה להחזיר החוטא למקומו הראשון ושיתכפרו עוונותיו שעשה ולא עוד אלא דוד הע"ה הקים התוצלת הזה ורצה להודיעינו

ענין מאורע כמשכה כי תעשה תשובה מאהבה כחלבתה וזדונות נעשולו כוכיות וענין זה הוא כוראי הגמור תוצלת גדול :

ונלע"ד נאמר כי התוצלת הזה רמז לותו דוד הע"ה כמאמר כ"ח . וכמקום אחר התרכנו בביאור המאמר הזה בתוך המדבר בענין התשובה . ועתה נחדש בו כפי הקדמתנו זאת . כתוכרו בלשון כולל חכמי הלשים בחסרך וקבל תשובתו חפילי אתם הלשים במדת הדין חכמי וקבל תשובתי כאלו היית דן את העולל כחסרך ובדוב רחמיך שהם מדת החסר ומדת הדחמים . ואתם אחם פשפי החמורים . אח"כ לענין הענין שהוא יותר קל מן הפשפ אמר הרב כבחמי מפוני וקריון הרב . וכתיב הרכם כלומר הרבה טורח צריך להיות הענין . הלחמם לחטת הין צריך טורח כל כך אלא תכף ומיד ומחטתי פסרני וכו' . ואחר שביאר כל העסקין אמר עתה אני שואל שאלה אחרת שאחר שתחטאני באזוב ואטהר ותכבסני ומשלג אלבין מפל הטעות . הן אמנו שואל שאלה חדשה והיא ואת תשמיעני ששון ושמחה תגלנה עצמות דכית . רופא לומר תשמיעני אחדש ששון ושמחה לשון מגיל לעצמות דכית רופא לומר לעצמות הנשברות מחמת שלא עשו מצות בחמצעות כל אותם הימים שהייתי חוטא בהם . ובהקדמה הזאת הבני מבאר מה שאמר בכתוב כמזמור ל"ד ריבות רעות צדיק ומכולם ינילנו ה' כלומר לנדיק הקב"ה מזמין לידו כמה עבירות ומכולם ינילנו ה' . ומחל כל עוונותיו . ואח"כ שומר כל עצמותיו אחת מהנה לא נשברה ואעפ"י שבחמצעות כל אותם הימים לא עשה מצות הנה בחמצעות התשובה מאהבה הנה הקב"ה מחשב לו כל הזדונות שעשה בזכיות . והטעם הוא כי המצות מחלקו לרמ"ח מצות עשה ושס"ה מצות לא תעשה . והנה בידים אשר יש בו . ומש"ה שומר כל עצמותיו שהם עיקר הגוף ואחת מהנה לא נשברה . והשתא אתי שפיר מ"ש יקבלנה עצמות דכית . זהבלה תהיה שלמה בהיות הקב"ה מחשב כל הזדונות לזכיות . ומש"ה אח"כ תחילה הסתר פניך מחטאי וכל עוונותי מחה וזה רמז על כפרת העוונות . ואח"כ לב טהור ברא לי אלהים ורוח נכון חדש בקרבי להיות נוחה לי חבילות של מצות ואז תשליכני מלפניך ורוח קדשך אל תקח ממני והשיבה לי ששון ישעך ורוח נדיבה תסמכני כקדש וברחשונה . ואחם התוצלת הזה של התשובה שהרה פושעים דרכיך הטובים ותתוך כך וחטאים אליך ישובו . והשתא אתי שפיר מה"ש שהקים עולם של תשובה ופירש רש"ז תוצלת של תשובה . שזדונות נעשית לו כזכיות ואמר דוד הע"ה אחר שחזרתי בתשובה והקמתי עולם של תשובה זכיתי להקרא משיח אלהי יעקב נעים זמירות ישראל :

ואחר שביאר כעל המאמר הפסוק הזה . הנלך לבאר הפסוק הזה בס הפסוק הסמוך לו והוא אמר אלהי ישראל לי דבר צור ישראל מושל באדם צדיק מושל ביראת אלהים :

והקשה בעל המאמר אמאי התבטא בשני לשונות בלחמירם וכדיבור כמ"ש אמר אלהי ישראל לי דבר צור ישראל . ואח"כ הקשה הפסוק מניח וביה שבתחילה אמר שנור ישראל מושל באדם . ואח"כ אמר צדיק מושל ביראת אלהים . ולכן הקשה ואמר מאי קאמר :

ותירץ אמר ר' אבהו אי קאמר אמר דוד אלהי ישראל לי דבר צור ישראל אני הוא דאמינא צדיק מושל באדם אי מושל כאדם צדיק אחי בוודאי בוודאי והוא מבטלא . אלא הא שיעורא הכתוב כך כי

מגילת לומר הרשומים היינו דברי דוד הע"ה מעצמו. ומה לומר דוד. מלבד שישראל לי דבר. והביאו לי שהוא סוד ישראל כלומר שהוא עושה דין בעולם. כמ"ש תמיד פעלו כי כל דרכיו משפט ועושה דין בכל ישראל בכללותם. ומלבד זה עוד מושל בחלקי בחלקים הנקראים בשם חלק כמ"ש חלק חלקם בלשון חשיבות עכ"ל הקב"ה מושל בהם ועושה בהם דין ומיכו מעביר להם עונם כלל בהיות שמיכו מקבל שוחד של מצות כלל כמ"ש ולא יקח שוחד. שלמים בזמן שימצא בעולם מיזם נדיק דומיא דמרע"ה. או דומיא דר' חנינא בן דוסא בדורו. או דומיא דר' שמעון בן יוחאי בדורו. או נדיק מושל ירצת אלהים שהני נוזר נזרה והוא מכוטלם. ובדרך רמז ירמוז ירצת אלהים למדת המלכות אשר הנדיק הרומז לנדיק העליון מושל בה בסוד וזאת הברכה אשר ברך משה איש האלהים ואמרו חזל בעלת המטרוניתא בנברא דמפקר בכיתיה וזהו מ"ש נדיק מושל ירצת אלהים כמ"ש ועמך כלם נדיקים כנדיק העליון. לעולם ירשו ארץ אלו ארץ אשר ה' אלהיך דורש אותם תמיד עיכי ה' אלהיך בה ונקראת ארץ מלשון ריצוי שהקב"ה מרצה אותה. והשתא אתי שפיר מ"ש ועמך כלם נדיקים לעולם ירשו ארץ:

דרוש ה' למשמרת ר"ח אדר שני והוא מיוסד על דרך הרמז והפשט

כאשר צוה ה' כן עשו ויברך אתם משה:

במדרש רבה של מגילת מחשורש וזל. אין לסתר מגדת מולדתם מלמד שתפסה שתיקה בעצמה כרחל וקנתה שתפסה פלך שתיקה עמדו כל גדולי ורעה בשתיקה. רחל תפסה פלך שתיקה רחתה סבלנותיהם כיד לאותה ושותקת בימיו בכה תפס בשתיקה. תדע שהכמו שסיתה בחשן היתה ישפה נומר יודע היה במכירת יוסף ושותק. ישפה יש פה ושותק. שאול בן בכה ואת דבר המלוכה לא הגיד לו. לסתר אין לסתל מגדת מולדתם ואת עמים. עכ"ל:

ופסוד הבנין ופסוד הענין של ידיעת הלמת בחפ שהוא לסת עמלק הוא הלחוב הרשון של ישראל כמ"ש רשית גוים עמלק. יותר מכל שאר לומות העולם ולא בעלם מה שפירשו חזל במדרש כמה תשובות על השאלה הזאת. ונם מלחמו הלרכנו בדרושים הקודמים כמה דרכים על השאלה הנ"ל. והשתא נתתי את לבי לדרוש ולתור בחכמת הלמת ולתרץ השאלה הזאת בדרך הרמז בענין מדרש הבעלם של ס' הזוהר כמו שהזומרבתיכו חל וגם ממה שהורשיתי וקבלתי מפיות מורי הרב הגדול זלסה עם דרך מורכו הרב הגדול זלסה:

נודע הוא מש"ה וילחם ה' מלחים לא טוב היות הלחם לבדו לעשה לו עזר כנגדו. וכפי דרך הפשט יקשה לומרו עזר כנגדו. כי עזר הוא הפך מכנגדו. ותירכו זכה עזר. לא וכה כנגדו. וכבר הלרכתי למעכיתי לבאר הפשוק הזה כפי הפשט. הלחם כפי הלמת ירמוז כי הנה הקב"ה ברא לאדם הרלשון כתחילה חו"ה רלשונם המכוכת בשם גלגלת המהון דשרלי בסוד רוח בלה נוף ויביאם חל האדם ולא ישרה נפשו בה ומדי כך פרחה והלבה לה לדרכה לברכי הים. וחש"כ חזר הקב"ה להפיל תרדמה על האדם ושן ויקח אחת מצלעותיו ויסגור בשר תחתכה ויבן ה' אלהים את הצלע ויביאה חל האדם והיא חוה שהיא האמתית ועתה יתישב הקושיא שמאחר שאחר הפשוק למעל' לעשה לו עזר כנגדו. כיצד חזר ואמר ולאדם לא מצא עזר כנגדו עד שהפיל תרדמה על האדם האמ' עם מה שאמרנו אתי שפיר שברא הקב"ה לאדם אתי נפש אחת הרלשונה היתה כנגדו שברחם ממנו והכניחם לותו יחידי והשניה היתה עזר מפש שהיא חוה השניה. ולכן לו לומר האדם זאת הפעם עצם מעצמי ובשר מבשרי לזאת יקרא לשם כי מהם לקחה זאת האמנם לותה חוה הרלשונה בלותו ופעם לא היתה לא עצם ולא בשר כי אם רוח בלא גוף:

והנה לפ היה ממתין האדם הרלשון מלהזדוג עם חוה האשתו עד לעל של שבת הרלשונה היה ויהי עולם יפה כלי שום פנם האמנם בהקדים זיונו ביום החול ביום שני נתקנה הנחש ממנו והטיל בם זוהמה כמ"ש חזל. ומהמצעות הזוהמה שהטיל בחוה יצאו הולדות כלולים מטוב ורע והם קין והבל קין מסטרא דרע. והבל מסטרא דטוב. וכמו כן יצאו עמהם שתי תלומות לחת לקין ולחת להבל. ועוד יצאה תלומה לחרת יתירה לאשר בשבילה נתקופטו יחד קין והבל כמש"ה ויהי בהיותם באשר" על עסקי אדה זו לאשה כמ"ש כי בשדה מצאה וכו'. וחזל כיארו נם כן בפשטו בשדה ממש שעבור שחלקו כל העולם זה לקח כל המטלטלין. וזה לקח כל הקרקעות וכו'. וזהו ויהי בהיותם בשדה ממש. ומתוך כך ויקם קין חל הבל לחיו ויהרגהו ולחר שעשה תשובה כמ"ש גדול עוכי מנשוא וכו'. כתן הקב"ה חל קין לות לבלתי הכות לותו כל מצאו. ומחלקו חזל מהו הלות הזה. ומוכל לבאר עם מי שלמר שהוא לות ממש מפש הסוס. ורזל למרו שהיה ור"ו של שם הסוס. ולתי שפיר עם מ"ש חזל שהרגו תוכל קין שחשב שהיה חיה לחת שהיה לו קרן לחת כמנחו ולפשר שרמזו לוה"ו הזולת ולכן רמזו לותם בשם קרן לחד וכו'. והבלע"ד הוא שהוסיף לו היור שבין הקו"ף חל הנו"ן כדי שלא יקרא קן והוא קינה דכטרא לומרת והיור מפסקת בין הקו"ף לנו"ן. לבלתי הכות לותו כל מוצאו. ומור העבין הוא כי הקו"ף היא לות הלמצעית של שקר שהין לו רגלים. ועליה כלמר בקו"ף בפני לדמי ועליה רמז הכתוב ביגר חיית קנה כמ"ש חזל בפסוק רלשון לבין הנה הנם וחתוך רגל הקו"ף של קנה וכתוב הנה ובה הנו"ן היא בסוד וכבו של כמש עץ של המן גבו' חמשי' לומ' ובלמצעו הור של הקדושה המפסקת בין הקו"ף והנו"ן כתקן מעט ונעשה קין וחש"כ כתקן בקבי כלשר נלחר נכתב בע"י. וחש"כ במקום הכל שנעשה הבל וריק כולד ש"ת שממנו חושת העולם. ה' לומנו מחלוקת הכ"ל וקין כמשך חש"כ לדורות. עד עתה כח כח הנדיק לעולם ולומרו כל העולם וח יומנו וכו' מהריבת ה' בל. ולכן הוליד שלשה בנים לת ש"ם כנגד ה' בל ולת ח"ם כנגד קין. ולת יפת כנגד ש"ת. וחזר ח"ם למקרי' תבשילו ולרחות ערות לבין. וחזר וכתקלל כנית. ער שכח האדם הגדול בענקים הוא לברסם לע"ה כנגד האדם הרלשון ממנו יתיקן הוא כל מה שפגם האדם הרלשון. והוא גם הוא הוליד לשמעאל הכבור כנגד קין. ומה הוא היה רובה קשת להרוג לת יצחק לחיו שהוא כנגד הב"ל. ולכן שנותיו של יצחק לע"ה בעת שנעקד ע"ג המזבח היה כן לוז שנה כמנין הב"ל. וכמו שאנין בשביכה בעת הי ותו בלבנון הבל כן הנין בשביכה בעת שנעקד על גבי המזבח ולכן ותכהי' עיניו מרלות וחוה נתגלגל בשרה וזהו מגלי סוד כל לשר תלמר תלוך שרה שמש בקולה. וסוד הענין הוא

כי לסיות שכחותו הנלבוש כסיותם כגלבוש חדש וחוש נא בעבדם חדש זולתי משמיע לקול משתו שכלחר לחדש לחמר כי שמעת לקול משתו שכלחר ולחדש לחמר כי שמעת לקול משתך וכו׳ · לכן עתה שכחו לתקן על כל מה שעבר ויהו הקב״ה עתה כל חשר תחמר לליך חדש שמע כקולה לסיות שנתקה וכנגד מה שגרמה בחותו הנלבוש קללות לה · ולחדש ולהחדמה : לכן כשעה הוחת נשתלחה כרכה בכל מעשה ידיה · כשיסתה וכבר שפיק דולק מע״ש לע״ש כמ״ש חזל ועבד חזרה גם היה ונתגלגלה כרכבה וכמ״ש ויכחם יצחק לחברי למו בה יולדה דומה לחמו ממש · וכמ״ש הלהלה שרה לחמו שכל הרואה לותה חומר זו היה שרה לחמו · ועפ״י שלחמרו חזל עד שלה שקשה שמשה של שרה ורחה שמשה של רבקה · עכ״ל חין קפידה בכך כי יש גלגול . ויש עיבור ועיבור הוה בחייה חייתו · ובוה נבין מע״ה ולהלה תולדות יצחק בן לברהם לברהם לומר כי לברהם גם כתעבר כיצחק · ונתקן כו · ועבר לדבר שגם יצחק לע״ה הוליד שני בניה עשו . ויעקב · עשו מסטרה דקין רע · ויעקב מסטרה דשכל טוב · ושנה רחל היתה שתולמה לחמתית על שכל רבקה ולכן ויחבב יעקב לת רחל · לחמנם לזה היתה לותה שתולמה היתידה שנחלקו עליה קין והבל · ולכן ועיקי לזה רבוית מבניה שלה תעול בחלקו של לותו רשע · ולח״כ כשלה להלקו של יעקב ווכתה לדור המסובים משל לזה · ושנה כשעשה הוחת נתקן יעקב לגמרי בכל פרטיו · ועשו נדחה לגמרי ווה נתן חוקו · ושנה יעקב בבטן עקב לת לחיו · לסיות כי כפי שלמת היה לו לעשו להקדים עשו לומר שהוח עשוי לגמרי ומתוקן בכל בכל כל · ויעקב לסיותו יונק בלחדוכה היה לו להקדים כשם עקב ולח יעקב שלמר׳ לסיות שבבטן עקב לת לחיו ולקח ממנו סדר שכשוף שם עשו · ולכן נקרח הוח כשם יעקב כדר יתידה ועשו כשלה חסר עשו בלבד וזהו מע״ה ולחרי כן יצח לחיו וידו לוחזת בעקב עשו לל תקרי וידו חלח וידו לוחזת בעקב עשו והיה כדר שכשוף שם עשו ולכן נקרח שמו הקב״ה יעקב כדר יתידה והטעם הוח כי יעקב שם עתיד · וסוד העניין הוח לי בבטן עקב לת לחיו ויגבר לעתי׳ יחזור ויעקב לותו בכבודה ובכבוסה · ועוד יקרח יעקב כלשון עתיד בעבור שעתיד לחזור ולעקב לותו ולקח ממנו גם כן הוא״ו שבשוף שם עשו וזהו פירוש שכי וידו לוחזת בעקב שם עשו וש״ת חל ע״ש מלשון ע״ש יחכלס . ויעקב יקח לותה הו״ו זית מלח שמו יעקו״ב בוח״ו ותידחה הקליפה לגמרי · ועשו יקרח ע״ש לרעה · כנגד הס״ע נהורין שבקדושה · ולהיות שלח זכה לל לותה הדור מעיקרח לכן לח זכה להמול ונשחר ערל · מע״ה כיון שנעשה שזכה לחותה הדור ברחם חמו ולכן זכה להמול · הרי שעשו נדחה לגמרי · וגם יעקב נתקן לגמרי בלותה הדור במילוחה דור ומ״ל ד״ל״ת · כי הי״ד לקחה לעצמו לעורך תיקון שמו · והו״ו חלחה היא שלשה עשר · ולכן זכה להוליד שלשה עשר שבטים · להיות שכם יוסף חתחלק לשנים למנשה ולפרים · והדלות רוחות לחה שלקח חרבעה לחמות ולח רחל כלפה ולפה . לשכר כרמזו כפסוק הבה עראו ערש כרזל ר״ת כ״להפ · ר״חל · זלפה ל״חה :

וחא״ב חזרו להתגלגל והבל נתקן לגמרי כמרע״ה כמו שרמז הפסוק כשב״ם הוח כשר והיו ימיו מלה ועשרים שכה · כשב״ם זה מע״ה · וגם שלמה הע״ה רמז ברמז זה הענין · ולמר יש הבל לשר נעשה על חקרץ כמע״ה קול דמי לחיך טועקים חלי מן חלרמה וכו׳ · כלומר שלח נתקן עד היותו כקרב על חקרץ וזהו לומרו לשר יש נדיקים לשר מגיע חליהם כמעשה קרשעים . וז סכ״ל

וש רשעים שמגיע חליהם כמעשה הנדיקים וז קיון למרתי׳ שגם וש הבל רוצה לומר שב״ם הוח מע״ה כשני כוללים וז הכ״ל ענמו שנתקן כמע״ה · וכן כשם מע״ה כר״ת כהפך מלמטה למעלה סס ״משה ״שת ״הבל · חו ״מעשה ״שם ״הבל כמע״ה ירעתיך כש״ם · וגם מנחת ח״ן בעיני כר״ח . ונחמר ולחדך כש״ם · וקיון גם הוח כתגלגל בחותו סדור כשלשה גלגולים · כשם״ם ורו״ח ושמ״ה · כשלשה בני לדם ומורכו סרב הגדול רמז לותם כפסוק כי שבעתים יקם קין ר״ת ק״ס ״יתרו ״קרח ״מנרי · וסנה הנמ״ם של קיון פיגלגלה כמנרי׳ ולכן כדי לתקן לותו תרנו כשם המפורש כרכתיב הלהרנני לתה לומר וכו׳ כדי שיגיע כפנו כקדושה ולכן כלשה שהיה הרע של קיון לגמרי תכה למיתה חוזת כש״ם ונחמר תמות נפשי מות ישרים כשב לל שחוכה לע״כ ותי לחריתי כמוהו · וסנה סוד השם הזה הוא סוד כמוש חלנו · והוא חני השם של השם השלישי של שם בן ת״כ והוא שם כנדו״כם · וחני השם הוא נ״ך וכיון למרמ״ה כשוד נ״ך כל עמך לשעשה נפלחות · וחני השם הוא ו״כם · כשוד ויהיו חלסיה על הם״ל וכן ו״כם עולה ש״ל . ונרמז כפסוק כר״ת חשבהו ״כי ״ידע ״שמי · ומורי הרב ז״להם כתב השם וה לחמר לותו דוד הע״ה כשעשה שבהם חגל לכ״ם חלף נת ויגול כו ונרמז שם חכ״ם כר״ת ״חשבהו ״כי ז״דע ״שמי רוצה לומר חשבהו לדוד בענין לכ״ם חלף נת כיצבור ״כי ״ידע ״שמי של ו״כם והטעם הוא כיצבור שהשם הזה חורב חת הרשעים · וזהו חלני סור כמום כמ״ם סתנת ע״ה הוא סיה לומר גבר שחל חבד שמיה רוצה לומר מי שמתשיך שם של כנדו״כם . שגם הוא נקרא גבר לשון המשכה עם חני השם השני והוא ו״כם לן חבד שמיה של הלים הזה · חולנו להקדימתיכו שבשם הזה הרב חת המנרי ולכן כלשה שהיה הרע של קין כמבוא׳ חגלנו נתלוה למיתה כוחת והוא לומרו תמות נפשי מות ישרים וכו׳ · ופנחס לא הרג לותו חלא כחרב כמע״ה ולא כלשה בן בעור הקוסם הרנו כחרב ולא כשם · ולפיכר לומר שבהריגת מרע״ה למנרי׳ הזה כחותו השם נתקן מעט נפשו וזה סיה תחילת תיקונו :

ורגדון של קין נתגלגל בקרח כפור עיבור בחייה · ולזה רמזו חזל ולחמרו ויקח קרח וכו׳ שלקח מקח רע לעצמו ירמז לומ׳ שכלותה שעה נתעברה בו סרוח של קין ולכך התחיל להתקוטט עם משה · ולכן רמז מרע״ה לתקן גם סרוח הזה ולחמר לם כמות כל לחדם ימותון חלה וכו׳ · חלא וירדו חיים שחלה ושם יתוקנו עד עת כא רבנו למנת ה׳ תנרפהו כמ״ם דוד הע״ה נדי״ק כתמ״ך יפר״ח וכו׳ · סופי תיבות תיכות קר״ח · ולו יתקן לגמרי מכל וכל · ונשמתו נתעברה בלתרו בעת שפירש מעז וכידוהו בני עירו וכו׳ ולכן כבה משה חגלו והניל לת בנותיו מיד סרועים · לומר חל בנותיו ולו למה זה עזבתן לת הלים כי הוא לחי ממש ולכן קרחן לו ויחכל לשה שמח ישע לחת מכם והיא לותה שתתלומה סיתידה לשר כזמן לדם הרחשון נחלקו עליה . עתה ברגלו הטוב נתרצה לעשות שלום עמו ולתתה לו וכמו כן מרע״ה כתרצה דכתיב ויחל משה לשבת לת פני ה׳ הלים סירוע והוא קיון דכתיב כיה קניתי לים לת ה׳ · ויתן לו לת נפורה בתו למשה וטיהרה כשפור לת כל הכעבי׳ והקשטות שסיו בין קין והבל · וכן רמז מורנו הגדול ז״להם כפסוק ״לכי ״התנך ״יתרו ר״ת לחז כלליך : ולשתך הידועה לשר נתקוטטו עליה · ועתה היא לשתך נמורה · וזכית נם להכנות ממנה כמ״ש ושני בניה עמה :

ורנדן יש לי סוד כמוש למה נקראת נפר״ה לסיות שנפרה בגלגול . והנה בחותו הגלגול נתקנה בעבור והבל קין וחלב מנחתו לה משגה ולכן בנפר״ה

שטיהרה תכית כנפור שעה ה' חלים וכוונתם למשה. ועשו שלוש במור כיוצאים ככל מיני הקטטות שהיו ביניהם:

ודוגרה מרע"ה ודאי שכתקן לגמרי. להיות שכהיותו כשם הכל תעפ"י שהניח והכיט כשכינה לא וכה זולתי לכסבנה ושלשים שנרי כיוצ כלכר כמנין הכ"ל. תלמוד עתה כגלגול הזה ניתוספו בו עוד שנים עשר שנרים הנשלחים למספר תשעה ותרכעים כמנין. מס"ה במספר קטן שעולה ג"כ. כוכות הי"ה שכטוים שמלך עליהם תלמוד שנר החמשים לא וכה חלין עדיין עד לעתיד לבא דכתיב כסדר התפלות ישמח משה במתנת חלקו לעתיד. וזה נרמז בל"ף הועירה על ויקרא כאשר הלרכתי למעניתי במקומו כביאור הפסוק הזה. כי תחרי מיתתו וכה לשנר החמשים כדכתיב לקדושים אשר בארץ המ"ם. שמה בגמטריה המשים לחרי היותם בארץ וכן לכן רומזים בפסו' על מנחת שכת של עת פטירת מרע"ה ואני תפלתי ל"ך ה' עת רצון. ל"ך כגמטריה חמשים וחו הוא עת רצון לגמרי:

ודוגרה קרוי מרע"ה לכבוד הרשון גרשם וכתן טעם כי גר הייתי בארץ נכריה. להיות כי בחותו הגלגול חלקו העולם והכל לקח הממלכין. ולקן לקח כל הקרקעות ולכן הרב קין להכל כאמור לו נא מתחומי. וכשביל אמר לו קרון לו ויהכל לאח לבדן קרא את שמו גרשם בא"ס לבסוף כלומר גר שם כי גר הייתי בארץ נכריה של קין וכתן לי דירה כתחומו. ונדמוד לו כי בחותו הגלגול היה רועה צאן כדכתיב והבל רועה צאן גם בגלגול הזה כתיב ומשה היה רועה את צאן יתרו וכו'. ולהיות כי בחותו הדור כעכם כעבור שהניח בשכינה. לכן בגלגול הזה כתיב ויסתר משה פניו כי ירא מסתכ מהביט אל האלהים בחותו הגלגול. הרי מבואר שכתקן הכ"ל לגמרי בפרע"ה:

ונשמת קין גם הוא כתקנה כיתרו לגמרי וכמ"ש וחבר הקיני כפרד מקין וכו'. ולכן ברחות כלעגם לא יתרו שכתקן לגמרי ובפרד מקין נתבבא עליו ואמר וירא את עמלק שהוא הרע של קין ואמר רחשית גוים עמלק וחחריתו עדי חובד ובאומרו רחשית רמז אל קין שהוא רחשית גוים וחחריתו עדי חובד. וחח"כ וירא את הקיני והוא קין ואמר חיתן מושבך ושים בסלע קנך. כי אם יהיה לבער קין וכו'. וכמה מחותה שעה שנפרד הטוב מקין וניתן אל יתרו מלו נעשה לו וריע ליעקל כמו שביארתי בפסוק ככל עת לחם הריע וחח לגרש יולך וה יתרו שנעשה ריע וחח ליעקל וכמ"ש ויחר יתרו שנעשה יקרי וכו' ומלו נתקן לגמרי מכל וכל:

האמנם עמלק מחותה שעה שרלה שנפרד מקין לרעה מכל וכל ולא כשאר בו טוביות כל לן נתקנו ביעקל ונעשה חויב להס גמור ומחותה שעה נעשה רומה רעה ליעקל כרחותו שהיקל קול יעקב וחו מתגבר כנחלתו דכתיב והידים ידי עשו. וזהו מס"ה ויבח עמלק וילחם עם יעקל כרפידים על שרפו ידיהם מן התור' וברחות מרע"ה כי חור הרע שבקין שהוא עמלק להתעורר ולעשות עמו מלחמה פחד פן יכולע לו ככרחשונה בגלגול הרחשון כמ"ש חזל מלן דנכית מחויל מכלת דחיל. ולכן ויאמר משה אל יהושע כחר לנו לכשים. וכלומרו לכו ירכה לי ולכם לרמוז כי בשלי הנער הגדול הזה ולכן כחר לנו לכשים מכניהון שלי ומכל לומר שרמז לו גם כן שיהיו מזרעו של יוסף הכדיק השולטים כיערע של עשו הרשע כמ"ה חס לא יסחכום בעירי הנלן. וגם כלומרו לכשים כלומר לכשים בדיקים השולטים כיערם דומים אל יוסף הצדיק לכשי שורש

ונח הלחם בעמלק:

ומוד הענין הוא שכל המלחמה לשר ביניהם היתה על סיבת המוד שלקח יעקב מעשו. ולכן המוד הזאת כתכם עתה מרע"ה ליהושע כמתנה בשעה שמלח אותו עם המרגלים המד"ח ויקרא משה להושע בן נון יהושע כדי שלא ילכר בעון המרגלים. ומניון שכיכח מרע"ה על משה שעתיד לתת לו ולכן הזכיר אותו כשם יהושע והוא לומרו ויאמר משה אל יהושע כחר לנו לכשים ונח הלחם בעמלק מחר והוא אותיות חרם שתחרים אותו כנוף וכפש. וגם לכבי מסכים עמך ולכבי נכב כמדת הדין כמ"ש נכב לריב ה'. וגם ומטה האלהים בידי מנד מדת הדין עם האלהים. ודרך למן ירמה שהנה מרע"ה מדתו מדת הוא"ו לכן לאמר ומטה האלהים בידי. ויהושע כבר לקח המוד יתירה בשמו. הרי המוד והוא"ו של שם הסוה הזכרים. ונלע"ד כי כשנר זה גם כן יהושע שלקח המוד חי מתח ועשר שנים. כמנין המוד. כזה המופן שם תכה מוד פעמים מוד הרי מתח. והמוד עצמה עשרה הרי מתח ועשר שנים של יהושע. גם שם תכה מוד פעמים ו' הנים'. ו' פעמים מוד הרי' הרי מתח ועשרים. כמנין שמותיו של משה גם כאומרו ומטה האלהים בידי ירמוז לך"ך נרופים שכשם שהוס כשנר שנותיו של משה כמ"ש ומי ימין מתח ועשרים שנה. עוד רמז לו כאומרו כחר לנו לכשים ולכו כגימטריה פ"ו כמנין מילה עם הכולל רמז לו שיהיו נזהירים כברית מילה כדי להכניע לת עמלק שחטא כברית מילה כמ"ש חזל שהיה מוטל מילותיהם של ישרחל ומרקין כלפי מעלה ואומר טול מה שכחרת. וכאומרו ונח הלחם. וסוה כמילת פ"ח רמז לו לשני שמות כמנין פ"ח והם הוס ואדמו"ת. וגם מילת הלח"ם רמז עוד לשלשה הוות כמנין לח"ם וה"ם רומות לכללות החמשה השמות הנו' חרכעה הוות ואדמו"ת לחד. וכלומרו מח"ר רמז חר"ם לעמלק. ורח"ם לישרחל. וגם לאכי עם התרכעה לותיות עצמם של לאכי עולים פ"ח ועם הכולל פ"ו כמנין חלה"ם. ואמר לו וגם לאכי כאב על רחש הגבעה הוא וכות המילה הוא"ו ועירה וגם ומטה האלהים כידי היה ו"ו רבתי. ואח שלח לותו ככח כל חשמו' השלוחו ויעש יהוש' כאשר אמר לו משה להלחם בעמלק עם כח כל השמות הנו' ובכ"ל התחכם מרע"ה לקחת עמו שני ורועותיו וגם להרן אחור ובתלתא הויא חזקה. ואמר הכהוב והיה כאשר ירים משה ידו קרי יוד ובכר ישרחל ובאשר יניח ידו ובכר עמלק. ובאשר יניח ידו הוא מסיבת עומת שהיו עתידים לעשות בני ישרחל ובכר עמלק. והשנין הוא שהמקטרג קטרג בשעת הסכנה להזכיר עון שבירת הלוחות ווהו מ"ש וידי משה כבדים והשליך מידיו את הלוחות והסניגור מזכיר זכות הלוחות השניות והוא לומרו ויקחו אהרן וחור אבן ויבאו מ"ש ויפסול שני לוחות לאבים כראשונים וכו'. עוד ירמה דרך אחרת ויקחו אהרן וחור היא הקליפה הנקראת כשם אהרן נגף וכבא לותם והוא לומרו וישימו תחתיו וישב עליה לאכפויי כח הסטרא אחרא ואהרן וחור תמכו בידיו מזה אחד ומזה אחד. וכעלי הפשט אמרו מכאן שבשעת צרה ראוי לאדם הגדול להסטייר עם הרבים ולכן לא ישב לא על כר ולא על כסא אלא על אבן אחת:

והרשנים אמרו דרך אגדה שלהיות שמרע"ה אריך כדודו הוא כמו שכתבו חזל כעניין הריבת עוג מלך הבשן ואמרו שהיה אורכו עשר אמות וכו'. והנה כפי זה אהרן וחור שעמדו מימינו ומשמאלו לא היו עוים אלא כקומתם. לכן אמר הכתוב ויקחו אבן וישימו תחתיו וישב עליה. ואח"כ ואהרן וחור עמדו מעומד והיה הוא

יעקב והם עומדים ולו היו כולם שוים · ולו ולהרן וחור תתכו כידיו מוה לאחד ומוה לאחר · ויהי ידיו תמונה עד בא השמש:

ומה מתקו למכי דברי הרב בעל הטורים ז"ל שפירש ויהי ידיו למוסב זה לאברהם שנאמר כי ואשתמין כף' וכו' · עד כה · זה יצחק שנאמר כי ויצחק כת מבת כאר לחי רואי · השמש זה יעקב שנאמר כי והנה השמש ויורח וכו' · והכוכב הוא להזכיר זכות השלשה לאבות לאברהם יצחק ויעקב · וכנגדם היו משה ואהרן וחור · והיות זכות כל הנזכרים יחד לאחר שכתוב ויחלום יהושע את עמלק ואת עמו לפי חרב · ואומרו לפי חרב ירמוז לפי חוזו חרב המוקמת בכס כדית מעמלק שהיה מוטל מילותיהן של ישראל וזורקן כלפי מעלה · וחז"ל אמרו שלהיות שעמלק היה בשפן גדול ולא שלח למלחמה הסיח שלא יבוי אדם שלח נגוד עליהם שיעותו בשכה הסיח · ולכן אמר שכתוב ויחלום יהושע וכו' ולא אמר ויהרוג אלא ויחלום בחלישות כח כעלמא:

וכפי דבריהם ז"ל מכי מבין שמיבות הפסוק כאומרו ויאמר ה' אל משה כתב זאת וכרון בספר ושים באזני יהושע וכו' ולא נעלם מה שפירשו ז"ל בפסוק הזה · ומה שכיאו מהכמו בו · ועם האמור יראה כי הכה אמרו למעלה מעמלק בכשפים שלולא שלח למלחמה היה אלא כל כני אדם שלא היו עתידים למות בשכה היה ולכן אמר ויחלום ולא אמר ויהרוג · והנה המעשה הזה עצמו אמר ה' אל משה שיכתוב אותו בזכרון בספר למוכרת לדורות שכאים לאחריהם · בזמן הזכרון שהוא מזמן שאול המלך ע"ה במלחמת אגג · כמו שאמרנו למעלה כי משה כתב זאת הזה מה שכתוב בתורה · וזכרון משה כתוב בכל הימים בספר מה שכתוב בכתובים במגילה · ולכן רמז הכתוב כי גם בזמן שאול המלך יעשו עמלק בשפים כמו שכיארנו במקום אחר בפסוק ומה קול הבקר הזה באזני וכו' · ופירשנו משם ז"ל שבשפים שלשם יעשו העמלקים ברמות בקר וצאן כדי להיכל מן המות ושאול המלך החיים אותם בחאוב שהם בהמות · ולא הכיר בקולם זולתי שתוחל הכהיל ע"ה וזהו משה אמר לקבי שומע ולא זולתי · ולכן ניוח אותו בפסוק ברמז שאול נעלם כתוב ואת מה שעשו עתה בכשפים · וגם זכרון מה שעתידים לעשות בימי שאול המלך וכל המעשים ההלו יתכארו היטב בספר בזמן מרדכי ואסתר · ולו כי מה"ח ומח"ה ו"ה סת"ן בגמטריה כמו שאמרנו למעלה ולו בימי המן מחה תמחה את זכר עמלק מתחת השמים:

ונלע"ד לומר כי הכתוב רמז לומר ערפרת תחת בפסוק בכפל מחה תמחה · כלומר מחק את עמלק על יד מחה"ה · ומחה הוא רמזי תיבות של מי שנעשה כל אותו הכח על ידם · ושאל"ף רומזת למשה"ר המלכה · והמ"ם רומזת למרדכי הצדיק והת"ת רומזת לחרבונ"ה ז"ל וכמאן דאמר שהיה תלישן ז"ל וכרמה בדמות חרבונה · והה"ח רומזת להת"ך שהיה שר לאסתר למרדכי וכמאן דאמר שתך זה דניאל וכו' · וכשמוע מרע"ה כל הרמזים הנ' ויבן משה מזבח ויקרא שמו ה' ניסי מכאן ואילך יעשה על כסאו טוכח ואמר ה' הוא הטוב בעיניו יעשה · ולו חזר ונתכאר בשורש טוכח עד הקץ האחרון באומרו כי יד על כס יה כמ"ש ז"ל שאין השם שלם · ואין הכסא שלם · עד שיעמוד הקב"ה להנקם את זרע העמלקי מכל וכל · והמלחמה הזאת עתידה להעשות על ידי ועזרו של יוסף כמ"ש הם לא יחכוס נעוריו הנאן וכו':

ושעם הרבר הזה להיות שלא וכח יוסף להות' ברכה שכרך הות' ואכיו באומרו אלו כן פורת יוסף כן פורת עלי עין וכו' אלא כשעלה שהעלה קומתו ובעת שכלה עשו לקריאת יעקב בכורו אכיו לכן כמ"ש ז"ל · ועל ידי כך בני יוסף שולטים בזרעו של עשו · וכפרט בזרעו של בנימין הקטן שלא היה בעולם עדיין · גדר בזמן שהשתחוה יעקב ובניו והרבצ הלחמות לעשו · לכן עיקר נפילתו של עשו עתידה להיות כיד בני בניו של זרע בנימין והתקדמה הזאת לאן מתרגים קושיית גדולם על המדברים על מלכי הצדיק עתק באומרם כי ריש תיגרא היה מרדכי בעבור שלא רצה להשתחוות להמן כמו שהיו משתחוים לו כל עבדי המלך · ואעפ"י שכבר תירצו חז"ל שמה שלא רצה להשתחוות לו היה בעבור שהיתה עז"ז חקוקה על לבו עכ"ז היה יכול לעשות באיזה לופן שיכניע עצמו · לפני המן מבלי שיכרע ושיהיה באיזה חלון · והחכם הטעם הלמתי הוא להיות שהיה יודע בעצמו שהוא מזרע בנימין הצדיק כמש"ה איש ימיני · ובנימין לא נשתחוה לזקנו שהוא עשו גם ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה להמן בעבור שלא יתת כח אל הקליפה · ואח"כ לא היה רוצה לעשות עמו מלחמה לא היה יכול לו הוא"ל וכבר הכניע עצמו לפניו · והדבר ברור מתוקן · ומעתה שרצה מרדכי לתקום מעשה אבותיו כירו · וכמו כן אסתר המלכה תקשה פלך שתיקה כעצמה כמו שעשתה רחל זקנתה · והקדמה הזאת היא מבוארת במאמר שהצענו בפתח עינים · כאומרו אין לאסתר מגדת מולדתה · מלמד שת פשה שתיקה כעצמה כרחל זקנתה שתפשה שתיקה" וכו' והמאמר הזה לומר דורשני:

וראוי לדקדק כן · תחילה כי הנה במגילה הזאת מנאו שני פסוקים המספרים בשבח אסתר שתפשה פלך שתיקה · והפסוק הראשון הוא הנזכר לא אסתר את עמה ואת מולדתה כי מרדכי הוא מצוה עליה אשר לא תגיד · והפסוק השני הוא · אין לאסתר מגדת מולדתה ואת עמה כאשר הוא עליה מרדכי ואת מאמר מרדכי לאסתר עושה כאשר היתה באומנה אתו · ואמרי כעל המאמר הנזכר הפסוק הראשון ולא דרש כן פלוס · והפסוק השני עשה הדרשה מלמד שתפשה שתיקה כעצמה וכו':

ועוד נדקדק תעיקרא דמלתא כתפיסת פלך השתיק" במקום הזה והדרכה יותר טוב שהיה שתלמה משפחתה וידעו שהיא ממשפחת נרולם · והדרכה החשורו" היה מכבד אותה על אחד תרי כהיותו יודע שהיא ממשפחת מלכים ויועצי ארץ · ואגב ארחין ניתן טוב טעם מה צורך לספר בעל המאמר כל השלשל של רחל ושל בנימין ושל שאול ובאחד מיכיהם סגי · ועוד נדקדק כי במקום הזה אומר" תפשה שתיקה כעצמה כרחל זקנתה · ובמקום אחר אומר תכא לאסתר כתם על שרש שתיקה קכ"ל שכח וכו' ופעם אחד מדמ" אותה לשרה · ופעם אחד מדמה אותה לרחל · ואעפ"י שתפשה לומר שלא ואת עיתנהו · עכ"ז אם כל אחד מהם היתה דכר הוא טוב:

והביאור ירגש עם היותנו מדקדקים בפסוקים עצמם כמו דקדוקים · ואחרי לדקדק שיהי שבחים שבפסוק הראשון הקדים עמה למולדתה · ובפסוק השני הקדים מולדתה ואח"ך את עמה · ועוד שיהי אחר שבפסוק הראשון אומר את את עמה פעמים את מולדתה · ועוד שיהי אחר שבפסוק הראשון אומר כי מרדכי הוא עליה אשר לא תגיד · ובפסוק השני אומר כאשר הוא עליה מרדכי · עוד קשה טוכח שהכה בשני הפסוקים הנ' בכולם הוכיר הכתוב שהעשה הוא שלא הגידה לאסתר את עמה ואת מולדתה בעבר

מה שנזה עליה מרדכי כמ"ש בפסוק הראשון כי מרדכי נזה עליה לפחד לא תניד · וכן בפסוק האחרי אומר ויז לפחד מגדת מולדתה ואת עמה כאשר נזה עליה מרדכי · וכיוצא לזה בכל המקומות שתפשם שתיקה בעצמה כראוי זקיפתה וכו' כלומר שמורים היותה התפישה הוראת כיוצא בן בעבור שהיתה מצווה ממרדכי ולזה שתפשם היה בעצמם וכו' :

וזכן הנלע"ד לפרש הוא שהטעם שלזה שמך בשל המאמר הראשון הוראת על פסוק הראשון של לא הניד לפחד לפחד את עמה וכו' · הטעם הוא שהפסוק הזה כולו לצופים לנטריך · והעניין יובן עם מ"ש חז"ל שאחשורוש מלך תוך היה · וכל מי שהיה לו בת היה מפתיד אותה ממנו כדי שלזה יקח אותה משם"כ בדור המלך ע"כ וכו' · ולכן כראות מרדכי את דבר המלך ודתו · והתקבץ נערות רבות אל שושן הבירה רצה להפתיד את לפחד · ומוכל לומר שמעיקרא לא נקראת בשם לפחד וזלתי בעבור שנפתרה · שלמפש שמה שהתי לא היה אלא הדסה וזמשם ויהי אומן את הדסה וזהו שמה שהתי היתפש היה לפחד שנקראת כך על אות מעש' שהיה ועבד לא הועיל לו מרדכי מה שהפתיד אותה להיות כי ותלקח לפחד אל בית המלך אל כדאיתיה ומר כדאיתיה אז על ידי מלאך או על ידי מלאכות וכו' · והנה בראות מרדכי המעשה הזה לא · ידע אם הוא לטובה של ישראל ולהכאתה כדי שתניל אותם מחיוק דבר · או אם ח"ו הוא לרעתה לכן על כל כ"פנים היה לפחד שמעש' שנכנר פלקחה לבית המלך שעבי' שתפתיר כל ענייניה היטיב ואם ישאלו אותה על עמה תחילת הכל החיוה עם אתה תאמר חיני יודע · ואם לפחות אם ישאלו אותה על מולדתה ועם מי אתה יושבת כדי שהעש' להם כאות לא תניד כלום כי מרדכי הוה עליה לפחד לא תניד כלל · ולא מיבעיא אם לקולו אחיוריין וכל הקרובים אליהם ונרמזו כריבוי את את הכל אחד ואחר · ולא מיבעיא כיום הראשון הזה שכלקחה אלא אפילו מה"כ וכבל יום ויום מרדכי מתהלך לפני חצר בית הנשים לחוור ולנזות אותה ולדעת את שלום לפחד ומה יעש' בה כשבזיל מה אלא תניד את עמה ואת מולדתה עד שתרחה חיך יפול דבר · והנה לחשורוש טרם מלאך עם לפחד הולי אתניד את עמה ואת מולדתה והיה לא תניד · ואח"כ ויעש המלך משתה גדול לכל שריו ועבדיו את מ אתה לפחד כשם היה לומר וה המשתה הוא לפחד הולי תניד והיה לא תניד · ואח"כ והנחה למדינות עשה שנתן להם במתנה כל המשים שלפח · ומוסף על זה ויתן משלת כיד המלך מחדש מביתו והיה לא תניד · ובראות המלך לאשורוש כך נתיעץ עם שריו ועבדיו מה לעשות עמה כדי שתניד · ויהא מרדכי לחד מן היושבים על פי דרכו ולמד לנולך אין לפחד מתקנאת אלא כיוצא מביריתה · וזהו מש"ה המוך אל הנו' והתקבץ בתולות שנית ומרדכי יושב בשער המלך מורה שהוא כתן היצה הנו' · ולומרו בשער המלך כמו ובלתה יבמתו הסביבים וכו' · ולכן כח הפסוק ולמד לעש' אלין הלפח מתקנאת אלא כיוצא מביריתה ושמע מתוך הקהלה תנלה לפחד אל מולדתה ועמה לחשורוש · לכן לומר הכתוב אל תפחד מזה כלל שמע תת קבל לפחד ומתוך כך תניד את עמה ואת מולדתה כשבור אלין לפחד תגדת מולדתה ואת עמה כלומ' הנה דרכה היה כבר מלמד שתפשם שתיקה כשלפח כיוצא וזקנתה שתפשם פלך שתיקה ולכן לומר בלשון סודעה לין לפחד מגדת מחמת טבעם שהוא כך תפשם פלך שתיקה · ונגרר אלין מחמת מולדתה וביתה תביה · ולכן לא לומר את עמה תחילה ועוד לא לומר את לין לפחד מגדת את מולדתה · אלא לין לפחד מגדת כלל · והטעם הוא מולדתה כי כל מולדתה דרכ' היה בכך רחל תפשם פלך שתיקה · כניתין כנה הפש בשתיקה שהול כן כנה ואת דבר המלוכה לא הניד לן · עמדה לפחד גם היה ותפשם פלך מולדתה · לין לפחד מגדת מטיכת מולדתה שפס כית לביה תמם ונם את מולדתה כשלשלת היחס מלבים שהול לכניתין לרחל לחם הסיקריה ונם הפש' לא יופשם לין לפחד מגדת מולדתה תמם שהוא דבר ירוע אלים הכרחי ומכל שכן ואת עמה שהיתה יכולה לומר לויני יודע לותם כלל כשכיל שכתותתי יתומה קטנה ואמר הכתו' שמלבד שדרכם בכך מפר לביה ומולדתה כמו כן כאשר נזה עליה מרדכי כפעם הראשונה · ואם תאמר שכבר לימת מרדכי עליה חלף הלך לו אחר שנשאת למלך · לכן לומר שפתוב ואת מאמר מרדכי לפחד עושה אחר שנשאת למלך כאשר היתה באמנה אתו :

והנה הן אמת שלא היה צריך כעל המאמר להבי' כל שלשלת היחס של רחל ובכניתין והול ולפחד ובאחר מכייהו סני · שלמפש העניין הוא שרצה להודיענו שלעפ"י שבדמית לשדה כעניין המלכות כמו שבאחרנו פירוש המאמר הוה כמקומו · עכ"ז רצה להודיענו עוד ענין מחודש ובוה כיתן טוב טעם למה הוצרך להביא שלשלת היחס כולם זה אחר זה · ומוכל לומר שרצה להודיענו ענין חדש שהוא מוכרח להזכיר השלשלת הנו' להיות שכל אחד מהנ"ה לתקן מה שעיות מי שקדם אלין · כמו שבאמת אי שקדמה לפחד שלפחד הוצרכה לפפר על שהול לבניה שפיים מלך · והנה עד אותו הזמן של המן היה הענין שלא תלוי הולי זרע תנב לא יעלו לאור · שלמפש אחר שנתפרסם מעשה המן בעולם הו כתגלגל ענן שהול בעולם · ולכן אמר לה ואת וביתי לחיך תלכדי עכ"פ כי אתם נרמתם · שלמפש מרדכי שהיה רואי לילך אין עליו עון כלל וזהו מה שאמר לה ואת וביתי לחיך תלכדו וכו' ומי יודע אם לעת כזאת הנעת הנעת למלכות או בעבור לקבל יסורין על כפרת עונות כעבור שהול לחיך · או בעבור לתקן ולשניל כל ישראל ולכן שם הדבר כספק ובאמר ומי יודע אם לעת כזאת הנעת למלכות או בעבור טעם זה · או בעבור טעם זה . ולכן בזה לפחד לכפר על שהול וקנם · ואם יקשה בעיניך שלא טוב עשתה אחרת ואחרונה יותר טוב היה לנזיד למלך את עמה ומולדתה הולי לא היה נוזר מה שנזר על ישראל ולא היו כלים לידי אותם הכחים גדולם · לכן לומר בעל שלשלת שתפשם שתיקה בעצמה כרחל וקנתה וכמש"ה חזקים תתכוכן · והנה היה למדה משהול חזקו ע"ה כמש"ה ואת דבר המלוכה לא הניד לו · וקשה טוכה וכי דבר גדול כזה שנשתם מיד שהול מכניה היה מפתיד אותו מלכבר בן כך דודו · שלמפש להיות שלמד מזקנו כניתין שהיה יודע כמכיר' יוסף והיה יכול להניד לאחיו ולא הניד ולזהו שעשתו הקב"ה כך ולכן זה לעשיה כחשן מלכן יפפה כלומר יש פה יודע כמכירת יוסף והוא כמש"ה שכאחתו הכתוב כאן כך מעש' שכרחה לפזם שלא טוב עשה · עכ"ז מניזו שהכתוב משבח אותו בכך · ואף הוא לא היה עושה כך לולו לא היה רואה לרחל אמו שנם היא רחלה שלשלותיה כיד לחותה ושותקת וכודאי הבאמר שהמעשה הזה של רחל היה חסידות גדול וקרוי הכתוב עליה ורחל עקרה עיקרה של בית נמצאו למדין שפלך הסתיק' הוא ענין גדול מאד כעיני שהיה ורחם ולכן לומר הכתוב לשבח לין לפחד מגדת מולדתה וכו' כי מאולדתה כא שיה המדה הזאת ונוסף על הכל מאמ' מרדכי

ואני נתיר המאמר על מתכונתו כאר היטב :

דאמנם עדיין נריכין אנו לבאר למה פעם א' היה' מעלתו של עמלק כיד כני כניה של יוסף

והוא

והוא יהושע בן נון • ופעם לחצות על ידי כבני בנין של בנימין
בזמן שאול המלך ומרדכי ואסתר המלכה :

והענין הוא כי בימי מרע"ה להיותו לחיים מלהיים
מסטרא דדכורא מעין החיים פיהם ליהושע
תלמידו הכתוב מסטרא דיוסף שגם הוא מעין החיים דדכורא •
בסוד חלם תולדות יעקב וי"ן גדולה • וח"ן קטנה •
בסוד התפארת ובסוד היסוד דכתיב לוני • פתחם בזמן
שמואל הנביא ע"ה שהתנבא מסוד תרין שוקין מנצח והוד
כמ"ש וזרע מנשים • ונאמר עליו וגם כלם ישראל לא ישקר
וכו' • לכן שלח לשאול המלך הכתוב מזרע בנימין הכתוב מיסוד
דמוקבא כמרע • ויתבן שלוח התכוון כעל המאמר לומר
שאסתר תעשה שתיקה כעצמה ברחל וקטנה • להיות שתיהן
רומזות כמלכות הקדושה • ובנימין ושאול רומזים ביסוד
המוקבא • ולכן זכויה להיכבעתם יחד כעל המאמר ולא
לוותם • פתחם מרדכי הצדיק לא נזכר עמהם להיות שתרתו
ממקום יותר עליון מסטרת יסוד דכתב כאשר ביתר מורדכי
הרב זלמה • כפסוק ומרדכי יצא מלפני המלך וכו' • ולכן
נקראת מגילה על שם גלוי הקדוש ולכן צריכה עמוד אחד
כנוסה כנגד היסוד הקדוש של הבית :

והנה לומרו לו חכמיו שם מזרע היהודים מרדכי אשר
התלית לנפול לפניו תפול כי כפול תפול
לפניו • וסוד הענין הוא שהנה עמלק עמהו כתגלגל
בהמן • ולכן נקרא המן האגגי • ולכן רמזו לו חכמיו שם
מזרע היהודים מרדכי שהיה מודיע כעז • ושם ותותם
היהודים אשר כלחמו עמך כותו הגלגול כימי שאול המלך •
לא תוכל לו כגלגול הזה גם כן שואיל והתילות לנפול לו לפניו
לא תוכל לו עתה כלל ואדרבה כי נפול תפול לפניו עתה כזה
הגלגול כפלה לאחר כפלה • וכן הורע לו ופיהם הכשיל לותם
ומשר את המן ואת עשרת בניו כיד מרדכי • וכללותם שם
אחד עשר • כסוד אחד עשר יום מחורב ושם עשר סימני הקטורת
והתית המתיק את כולם כנגד עשר סימני הקטורת של
הקדושה • והלבונה המחיה את כולם • ומתן ועשרת בניו
כתלו על העץ הגבוה ממשים לתה חוץ זכו אל הנחש בסוד
כל הולך על גחון כנגד החמשים שערים של הקדושה • ויהיו
בקו"ף כבני אדם ממש בסוד רגל הקו"ף שהיו לה רק רגל אחת
בסוד השקר אין לה רק רגל אחד כלבד • ואמרו חז"ל שהיו לו שם"ה יועצי
כנגד ימות השנה • ושם כנגד שם"ה מנים שהיו בקדושה
כמעשה הקטורת • וזרש לשתו היה כנגד נוליות חוה הרשעה
של אדם • ובאתה לאסתר כנגד חוה השניה הקדוש והכשיר
את מעשיה והכניעה את כל כח הקליפות לגמרי וחזר
העולם לקדמותו ולא תותו • ועל כן קיימו וקבלו היהודים
עליהם ועל זרעם להתם בכל שנה ושנה כימים האלו ולעשות
לותם ימי משתה ושמחה ושטון ויום טוב ומשלוח מנות איש
לרעהו ומתנות לאביונים • ושנה כאשר ביום ה' בימי מרע"ה
ואמר כתוב זאת זכרון בספר ושים כאזני יהושע כי מחה
אמחה וכו' כימי המן כן יעשו כני ישראל כמ"ש ואמור
אסתר קים דברי הפורים האלה ונכתב בספר • ולותם
שעה ויברך לותם משה • וכן הנני לומר כל המקיים דברי
חז"ל לעשות ככל אשר ביום ה' בימי הפורים האלה • וגם
שם מקדימים להתעסק כיום המשמרת הוגת של ר"ח אדר
ומכוונים לקיים דברי הקב"ה ומשה שמים • כוודאי הגמול
שוכים לכל לותם הכרכות ישנות גם חדשות • ווהו שם
שאמרתי כפתח דברי כאשר ביום ה' כן עשו ויברך לותם
משה : תס • כולהו :

חירשתי עוד כפרשת פקודי דרוש חמיש •
לפטירת אדם גדול לתשלום שנתו כאדר
התי"ט על הרב חמי כמה"ר יאשיהו ז"ל

דרוש ה' כפרשת פקודי

ותכל כל עבודת משכן אהל מועד ויעשו
כני ישראל ככל אשר ציוה ה' את משה
כן עשו • ויביאו את המשכן אל משה •

כמדרש רבה כפ' פקודי וזל • ר"ח ויביאו
את המשכן הס"ד עוד והלא
לכוסף ותשחק ליום לחרון •

מהו ליום לחרון שפל מתן שכרן של צדיקים מתוקן להם
לעולם הכא הוי ותשחק ליום לחרון • מעשה כר' לכתי
שהיה מסתלק מן העולם ורוחו כל הטוב שמתוקן לו לע"כ
התחיל שמח ואומר כל הלם ראכתו ואני אמרתי לריק יגעתי
לתוהו והכל כמי פיליתי לכן משפטי את ה' ופעולתי את
אלהי הוי ותשחק ליום לחרון • ר"ח אימתי התורה מתחקת
למי שהוא עמל כה ליום לחרון הוי ותשחק ליום לחרון וכרי
כן לוי ור' יוסי כן פטרום ור' יהושע כן לוי קרלו כל לחד ולחד
מהם כשעת סילוקם מן העולם • לחד מהם קרא על זאת
יתפלל כל חסיד אליך לעת מנצ וכו' • ולחד קרא מה רב
טוכך אשר צפנת ליראיך וכו' • ולחר קרא כי כן ישמח לפנ
הוי כעת סילוקן של צדיקים הקב"ה מרלה לתת מתן שכרם
ומשמחם • לתר כן עזרי יקר כעיני ה' המותה לחסידיו
אימתי הקב"ה מודיע לצדיקים היקר שמתוקן להם שכרן
לעתיד לכוא שלאמר המותה לחסידיו לותה שעה הם רולים
ושוחקים לפניך ותשחק ליום לחרון עכל"ה :

פדוע דוה ומוסכם דקדכר שלין מהסבר הנעשה
על הצדיקים כמיתתם הוא לפיכך עצמם כי
לדרכם הם שמים ושמחים כי ימצלו קבר לחנגל מצר הגורל
לותם תמיד כיום ובלילה הוא היזר הרע שרוצה להחטיא
לותם • ושם כעת המיתה ינוחו יביעי כת • לשר כנגד וה
תיקון ר"מ ע"ה כספרו ופתב וטוב טוב מלר וטוב מות
להיות כי כעת המיתה כשלמו כל טוביות הצדיקים לם מפת"
כי הן כקדושה לא יאמין כהיותם כחיים וכעת המיתה נודע
מה טיבם • ולם מפלת כי כעת מיתתם תוסף רוחם יבוצץ
ורולים כל הטוב המתוקנת להם לע"ב • ולם מפלת כי
שם יכוחו יביעי כח מלהלחם ביצרם לכן לתר וטוב טוב מלר
וטוב טוב מות ויהיה שיעור הפתוב וירח אלהים את כל אשר
לשר עשה והנה לין הטוביו שלהם נאמר שלא כתחנעיו לומות
ולכן כת' וטוב טוב מות ויכפרט עם מה שמודיע כי כתחנעיו
לומות כפרדי כוחי הגוף מכחי הנשמה ויהוב העפר על הארץ
כשהיה והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה. ולכן לין לבכות
על הצדיקים מצד המובא אל מיתתם עצמם • ואלתי בעבור
החיסרון שבהיה בעולם כי כל זמן שהצדיקים הם בעולם
הם מעכבים את הפורענות מלבוא בעולם • ולפיכך הספד
הוא לין ראוי לעשות לותו אלא כתוך שנתו כהיות שערי
נשמתו עולה ויורדת החמנה אחד מלחת לו שנה תמימה לן
נאמר כנשמה ושבתם איש אל לחוותו ואיש אל משפחתו
תשובו לעולם הנשמות למקום אשר ממנו חוצבו ולכן לין
לבכות עוד עליו מצד המובא לצדיק עצמו כאמור • ואל
הדבר הוא נתכוונתי כפתח דברי לומר כי ביום הוא ורמי
כתשלום שנת הצדיק הוא • כוודאי הוא ותכל כל עבודת

משכן לחל מועד. פיוסתי לומר כי משמת הצדיק הוא כבר מכפר ימים לעשר שעשה ל עירם ול מרגם. ולמעלה לפילו הנעשה המתפללת על הגוף בקבר בסור ובעשו עלין תלכל. הנה כיום הוא בוראי ותכל כל עבור' משכן לחל מועד שהוא הגוף שהוא משכן לחל מועד שהיה הנשמה. וגם כל בית ישראל בבר יכלו ידיעה ידי במילות חשר עם הצדיק וכו' וזהו מ"ש ויעשו בני ישראל כל אשר ציוה ה' את משה כתורה להיות ישראל וריזים בגמילות חסדים עם החיים ועם המתים כן עשו בני ישראל. וביום הזה לפילו הגוף הנקרא המשכן של הנשמה יעלו לותו למעלה בג"ע הארץ בסור וחיים מדי מדם בחדשו ומדי שבת בשבתו יבא כל בשר להשתחוות לפני אמר ה' וכלומרו כל בשר ירמזו אל הגוף. ובלומרו שבת בשבתו לחר שהזכי מדי חדש בחדשו מוכרח הוא לדרו' השב' הזה כענין השבה. וכמ"ש חז"ל בפסוק לא חדש ולא שבת ודרשו לותו על הרגל להיותו יותר רחוק מן השבת. כך אמרו דורשים ומדי שבת בשבתו על תשלום השנה. ובעת כותת ויביאו את המשכן אל משה וכו'. עד שלעתיד לבא בע"ה בעת תחיית המתי' יתקיים סוף הפסוק ביום החדש הראשון בחחד להדש תקים את משכן אהל מעד ושמת שם את ארון העדות זו הנשמה. בסור בכיסן נגאלו ובכיסן עתידים להגאל והנה אחר שדרשנו הפסוקים בדרך רמז נחזור לבארם כפי שיטת חז"ל במלמ' שהנעמו בפתח עיפים כאומרו ד"ל ויביאו את המשכן אל משה. הם"ד עוד והדר לבושה ותשחק ליום אחרון וכו' מהו ליום אחרון:

וראוי לדקדק במאמר הזה תחלה. מלי קשיית ליה בפסוק ויביאו את המשכן דלמטרוך לאתויי פסוק עוד והדר לבושה ותשחק ליום אחרון. עוד רלוי לדקדק מלי קשיית ליה לבעל המאמר בפסוק ותשחק ליום אחרון שהקשה מהו ליום אחרון. עוד רלוי לדקדק מה נורך להביא המעשה של ר' אבהו עתה במקום הזה וכבר נאמר במקום אחר יותר בהריכות ובשיכוי דברים. עוד רלוי לדקדק בחורתו לומר הוי ותשחק ליום אחרון. עוד רלוי לדקדק בחורתו לומר שבית ד"א לימתי' תתורה משחקת למי שהוא עמל בה ליום אחרון הוי ותשחק ליום אחרון ומה חידש בר"ח והייבו הסברה של הדרשה הראשונה. עוד רלוי לדקדק מה נורך להביא עתה המעשה של ובדי בן לוי ור' יוסי בר פטרום ור' יהושע בן לוי. והוחיל והמעשה הזה אתא לידן. רלוי גם לדקדק מה המקרלות הללו שקראו שלשתן בעת סילוקן מן העולם. ולמה כל אחד מהם לא קרא מה שקרא חבירו אלא שינו הפעם וקיים ואגב בהן מה שייכות יש לפסוקים הללו בעת מיתתן. עוד לדקדק בחזרתו לומר הוי בעת סילוקן של נדיקים הקב"ה מרחם להם מתן שכרם ומשמחם. ובהא סלקינן ובהא בחתינן ומה נורך לחזור ולומרו. ועוד לדקדק בחורת בן עזאי לומר יקר בעיני ה' המותה לחסידיו לימתי' הקב"ה מודיע לנדיקים וכו'. ובהא סלקינן ובהא בחתינן בלתור והנה המאמר הזה בעיני כולו מקשה. ונריכין לאן בו למודעי:

והנלע"ד לבאר הוא שבעל המאמר ע"ה דקדק בפסוק הפרשה מה נורך לחזור ולהזכיר לת שם משה. בלומרו ויביאו את המשכן אל משה. מלחר שכמה פעמים כזכר משה למעלה ויספיק לומר ויביאו לת המשכן סתם ומה אל משה. ולכן כדי לתרץ הדקדוק הזה של הפרשה הביא פסוק של עוז והדר לבושה ותשחק ליום אחרון ולמר הם"ד וכו' והנה גם הפסוק הזה בעצמו ניתן להדרש בלומרו ליום אחרון. והכי הל"ל ותשחק ביום אחרון והשיב שכל מתן שכרן של נדיקים מתוקן להם לע"ב הוי ותשחק ליום אחרון. ילנה שהיה לומר הפסוק ותשחק ביום האחרונים שלנו לון שוא משחק ביום אחרון במתן שכרו. ולכן לומר שלין נוצת הפסוק הדרשה הזאת. אלא הכי קלמר עוז והדר לבושה של תורה ותשחק לחרש בעת מיתתו ממש שמוטן לו ליום אחרון שהוא בע"ב לחר שמיתה. ולל יקשה בעיניך הדרשה הזאת שמחודשת בפסוק. בעבור שקיה לן שמעשה רב. ולכן הזכיר כלן המעשה של ר' אבהו שהיום מסתלק מן העולם ולילה לת כל הטוב שמתוקן לו לע"ב ושמח הוי ותשחק ליום אחרון כלומר השתא לתי שפיר מ"ש ליום אחרון ולא ביום אחרון בכלל:

והואיל ולתת לידן המעשה הזה של ר' אבהו רלוי לדקדק בו כיצד עלה בדעתו לומר ולתני לחברי יבעתי לתותו ובכל כוחי כולי' וכו' שהכה יוכן העניין בהיות שהרלו לו תלת עשר דהפרסמוכא. ורמזו לו בזה שזה היה למה שעשק בתורתו בימי קטנותו בהיותו בן ג' שנה שעדיין לא נכנס לכלל המלות. והוא היה סבור שלהיותו עדיין לימו מעוה וע"ש חלין לו שכר על הזעך שהוא ולכן לחר לחברי יבעתי לריך יבעתי לתותו ובכל כוחי כולי' כומן קטנותי שהיו מעוה ולכן חלין לי שכר על כך. לכן רלוי שמשפטי לת ה' ושפט חותי בנדק להיותי עוסק בתורה לפילו בומן שלא נצטויתי ולכן גם הוא בחדת הדין גזר לתת לי ג' כהרי הפרסמוכא וזהו מ"ש ופעולתי לת חלהי בחדת הדין ג' כהרות בנגד ג' שני הקטנות. והיו משלן הפרסמון בנגד שמן התורה ופמ"ש ותורם חור. עוד נוכל לומר שלפילו לם פרנם לומר שחדבר בנגד מה שעשק בתורה בהיותו נדול ומייב במלות. הנה למיבא שהכה מחוד בעת"ז בכבוד נדול ובעושר רב. וכמ"ש חז"ל בגמרא כי לוזל ר' אבהו לבי קיסר הוו נפקי לחתת דבי קיסר לפתי והוו לחרי ליה הכי וכו' עוד במסכת שבת פ' כל כתבי וז"ל ר' אבהו הוא יתיב לחתבא דשיכא ושייף כורא. ופירש רש"י ז"ל שחסוב היה ועשיר. לכן בעת מיתתו חשב שאכל עולמו בחיין ולכן לחר ואני חשבתי ואחרתי לריך יבעתי וכו'. לכן משפטי לת ה' בחדת הרחמים שידע לת לבבי שלא לכבודי היתי עושה אלא לכבוד כל האומה ישרלית ולכן דבני אלהים וזכני ופעולתי לת אלהי. והנה פשוט הוא שהוא ג' כהרי הפרסמוכא הנו' היגם מועלים לחדש בע"ז אלא לע"ב. והשתא לתי שפיר מ"ש עוד והדר לבושה ותשחק ליום לחרון שהוא הע"ב ולא בע"ז. וזהו סברת בעל המאמר בשבחי הרשונה בפסוק עוז והדר לבושה. לחר עוד ד"א לימתי' תתורה משחקת למי שהוא עמל בה ליום אחרון הוי ותשחק ליום אחרון:

ירלה שבעל המאמר הטעי האומר ד"א לא ישר בעיניו דרשת הבעל המאמר הרשונה שבונת הפסוק באומרו ותשחק ליום אחרון הוא אלא לע"ב מכוח שהם"ם ותשחק ליום אחרון הוא בע"ז ממש. ומ"ש ליום אחרון הכונה היה ליום לחרון ממש של החדש והוא ביום מיתתו ממש שהוא מדלים הקב"ה לחדש כל מתן שכרו. ויהיה שיעור הכתוב כך עוז והדר לבושה של תורה בכל לחנעות חיי החדש. הלחנם לימתי משחקת למי שהוא עמל בה. ליום לחרון של החדש עלמו והוא ביום מותו. נפקא מינה שלפי סברת חד"א השני הוא שהנדיק נהנה בע"ז מתורתו ושמח בשכרו בהיותו עדיין בי בנוף ובפש. ולהיות הדרשה הזאת מתורגת הוצרך להביא גם כן מעשה רב מובדי בן לוי ור' יוסי בן פטרום ור' יהושע בן לוי כאשר נבאר בע"ה. והעניין הוא כי לם תעיין היטיב תטעום טעם דבש בדברי אלו השלשה נדיקים הנו' ובפרט בהיותם שלשה כי בתלתא הוית מוקם. וביונו בפסוקים אלו לומר

מה שאמרנו למעלה בפירוש ותשחק ליום לאחרון שהכוונה היא כיון שלאחרון של הצדיק עצמו בהיותו עדיין בגוף ונפש בעשי"ה ולכן הוא אחר קרית שמע ותפלת כל מסיר תליך לעת מנחה וכו' ופירשו חז"ל לעת מנחה זו מיתה ויהיה שיעור שבתוב כך על זאת יתפלל כל חסיד תליך שהוא יותר גדול מצדיק לפי שיש מעלתו ולרות מה טוב חלקו בעשי"ב ולפיכות מזה לעת מנחה ממש שהוא ביום שמיתתם עצמם בהיותו עדיין בגוף ונפש בעשי"ה. וירויח בזה כי רק לשטף מים רבים לאחר שמיתתם במים רבים הזדוכים הן אלין לא יגיעו להיות כי זכה לרות חלקו ומעלתו בהיותו קיים בגוף ונפש. והלאחר קרית מה רב טובך אשר צפנת ליריאיך פעלת לחוסים בך נגד בני אדם ולא נעלם מעיני כל יודע ספר קוסית נפנת ופעלת שזה הפך מזה. וכן' הזוהר תירגו בתחילה נפנת ובסוף פעלת. והנה הצדיק הזה במתק שפתיו תירץ היטב הקושיא הזאת. ויהיה שיעור שבתוב כך מה רב טובך אשר צפנת ליריאיך לעולם הבא. ועכ"ז פעלת לחוסים בך נגד בני אדם כעשי"ה. בהיותם עדיין בגוף ונפש כעשי"ה נגד בני אדם כעשי"ה. כדי שיכירו כל העולם הזה בכבוד החוסים בה' מחמת לחכה ולא מחמת ירלה. והצדיקים העובדים את ה' מחמת ירלה היריאים מחמת ירלה אין להם כעשי"ה כלום שלא נפנת ליריאיך בעשי"ב ולא בעולם הזה ולאחר קרית כי בו שמח לבנו כי בשם קדשו בטחנו. ירגש כי בו שהוא הקב"ה שמח לבנו בהיותנו קיימים בגוף ונפש ולא בשמת שמתם שלמתם בהיותנו משיגים לרות מה שמזמן לנו לאחר המיתה בעשי"ב והטעם הוא כי בשם קדשו בטחנו. ולאחר המיתה יהי חסדך ה' עלינו כאשר יחלנו לך. ולכי נתבאר כוונת שלשה הצדיקים הללו שכל לאחר מהם קרא בעת מיתתו פסוקי המוכיחי שהצדיקים זוכים לשמח במעלתם בהיותם עדיין קיימים בגוף ונפש בעשי"ה ולתי שפיר תמ"ם ותשחק ליום לאחרון והוא ביום המיתה:

אמר בן עזאי ע"ה בסברה הזאת גם כן. מדקאמר קרא יקר בעיני ה' המותם לחסידיו לאיתתי הקב"ה מודיע לצדיקים היקר שמתוקן להם שמוך למיתתן שלאחר המותה לחסידיו. לותה שעשה הם רוחים ושחקים לפיכך ותשחק ליום לאחרון. וירגש ביאור הכתוב דבר שהוא יקר בעיני ה' המתוקן לצדיקים לעשי"ב. הקב"ה מרחם לחסידיו בעת המיתה בעת המיתה ממש בהיותו עדיין חי בגוף וכפש. ולותה שעשה הם רוחים ושחקים לפיכך כתיב ותשחק ליום לאחרון שהוא ביום לאחרון שהוא בעשי"ב בסברת הבעל הר"ח הרחשון:

עוד מוכל נומר דבהא חלקי תנא קמא הרחשון. עם הסברה השנית דתנא קמא דרש ותשחק ליום לאחרון על הנשמה של הצדיק. ויהיה שיעור הכתוב כך עוז והדר לבושה של תורה. והתורה בורחת לנשמת הלדם שתגיל ותשמח ליום לאחרון שהוא בעשי"ב וכמעשה דר' חכסו שרחה כל הטוב שמתקן לו לעשי"ב ושמח. ובעל הר"ח הסכי סבר כך שמיעור הפסוק הוא כך. עוז והדר לבושה של תורה. והתורה עצמה היא לאשר משחקת לאדם העוסק בה ליום לאחרון של הלדם עצמו והוא ביום מיתתו ממש שמרחם לו כל הטבר המתוקן לו לעשי"ב. וכמעשה דר' זכדי ור' יוסי ור' יהושע בן לוי. וכהא פליגי הבעל הר"ח הרחשון עם בעל הר"ח השני:

והנה לאחר שיש כמו דכרי רזל בפסוק עוז והדר לבושה ותשחק ליום לאחרון. רוצה ליישב הדקדוקים שדקדקנו בתחילת הענין מה קושיא מנת בעל המאמר בפסוק ויכילו את המשכן לל משה שהוצרך לסכיא פסוק עוז והדר לבושה ותשחק ליום לאחרון וכו': הענין יובן עם ח"ם חז"ל במדרש שהיתה כעסו של משה עצומה עליו. בהוסרו שכל ישראל התנדבו לנדבת המשכן והוא לא התנדב כלום. והשיב לו הקב"ה חייך שריבוך חביב עלי יותר מן הכל סוי ויקרא לל משה וכו'. ולכן לתר הכתוב לין קיום הנט חלה בחותמין והוא מ"ם ותכל כל עבודת משכן לחל מועד ויעשו כל בני ישראל ככל לשר ציוה ה' לת משה כן עשו. ולא כמו שכיוה משה לליהם. בעבור כי הוא ציוה עשו לרון וכלים ומשכן שלמעם ישראל לא עשו כן כדכרי משה חלה כמו שכיוה ה' לת משה בתחילה כן עשו משכן ולרון וכלים. ועם כל זה חכם בלחוך ישבחנו שעוסק לחר מעשי המלאכה לא ירעו להקים לת המשכן חלה ויכילו לת המשכן לל משה להקים לותו הוא ובניו ואהרן לעשי המלאכה הלמנים עיקר השמחה ותשחק ליום לאחרון של המלאכות ולא הקים המשכן חלה מרע"ה לכדו כמ"ש ויהבר ה' לל משה לאחר ביום החדש הרחשון באחר לאחר תקים לת משכן להל מועד. לתה ולא ולתך הוי ותשחק ליום לאחרון זה מרע"ה שובה להקים לת המשכן הוא ולא ולתו בלחן:

תם ונשלם שבח לאל בורא עולם

אמר הצעיר שמואל המחבר ס"ט עלי לשבח לפאר לרומם ולהדר לנותן ליעף כח וזיבני להשלים הספר הזה ביום ר"ח שבט משנת חמשת אלפים וארבע מאות ותשע ליצירה בהיותי בן חמשים ואחת שנה למולדתי. כמו כן יזכני האל יתברך להשלים פעולתי הגדולה אשר התחלתי לחעתיק ולסדר סדר נאה ויאות ספר עין החיים של מורי ורבי אבי אבי הרב הגדול ולה"ה כי בטחתי בחסד עליון כי במלאכה הזאת תמלא הארץ דעה את ה' ובא לציון גואל אכי"ר:

מפתחות הדרושים

אמר הצעיר שמואל המחבר ס"ט הנה נא הואלתי לעשות בספר הזה מפתחות מפות הות בפיתוחי חותם · תכנית · והיו לאותות ולמאורות בעיני כל הקורא בו · ולא יהיו דברי התורה הזאת כדברי הספר החתום מאפס מורח מקום למצא חפצו : ולכן תקנתי סדר המפתחות האלו בצביונן וגם בסדרן דבר דבור על אפנו איש על מקומו ועל דגלו יחנו ויחנו לכל בשר :

דגל מחנה הראשונה הצבתי לפניך מפתחות הדרושים כעצמם לידע במאי שקלי וטרי ועל מיזם נגלגל ימובאו :

דגל מחנה השניה · הצבתי לפניך מפתחות המאמרים על מזל בכל שביות החמדה · במדרש רבה · ותכחומא וספרא · וספרי ומכילתא · והתלמוד · והילקוט החוסף מכל מחנות שכינה :

דגל מחנה שלישיה · ערכה בקרב מחנה חומשי התורה · בפסוקים המפוזרים והמפולדים בקרבה :

דגל מחנה הרביעי · יקבץ נפוצות כל הפסוקים המפוזרים בכל הארבע ועשרים בנביאים וכתובים · בכתוב בנבואת כל נביא וחוזה לחי ום כראי זם · אלו ואלו דברי אלקים חיים

וזה החלי בעזר בוראי יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה' צורי וגואלי :

מפתחות הדרושים

דרוש ראשון לפרשת ויקרא יבאר בו שישנחן השמים ותבל הארץ כזמן שהאומה ישראלית עושים רצון לביהם שבשמים ומכירים בניסה · ומודים עליהם :

דרוש שני לפרשת ויקרא יבאר בו שקודם מתן תורה לא היו כיד ישראל תורה ומצות · ואפילו נח שהיו בידם מצבע מצות בכי נח · עברו עליהם בגלות מצרים . ולכן נתן להם מצות שיבחלו בהם והם דם עסח ודם מילה :

דרוש ראשון לפרשת תזריע יבאר בו · שהאומה הישראלית נטומעו מאוד במצרים בין האומות בס"ש גוי מקרב גוי ולכן הוצרכו להלבן ולהטהר ליבון לאחר ליבון וצירוף לאחר צירוף :

דרוש שני לפרשת תזריע יבאר בו · שיהי העומר הם ימי דין במור והם דומים לימים שמ"ח מלול ואילך עד י"ם ולכן רצוי לאדם לחון בהם בתשו' :

דרוש ראשון לפרשת מצורע יבאר בו . שהקב"ה כיון לעשות את האדם ישר כרמ"ח איברים ושס"ה גידים · כנגד רמ"ח מצות עשה ושס"ה מצות לא תעשה :

דרוש ראשון לפרשת בהדבר יבאר בו · שמגילת רות אין בה לא טומאה ולא טהרה וכו' ולמה נכתבה ללמדך כמה שכר טוב לגומלי חסדים :

דרוש שני לפרשת בהדבר יבאר בו . שבריאת העולם הזה לא היתה אלא בשביל שרצה הקב"ה לתת את תורתו לישראל :

דרוש ראשון לפרשת קרח יבאר בו · שמעלת התפלה היא גדולה מאד . וכמ"ש מזל אין לך דבר שעומד בפני התפלה וכו' :

דרוש שני לפרשת קרח יבאר בו · מעלת ארץ הבחורה שבירתן לאחרון הכהן ולבניו עד סוף הדורות · וכמ"ש והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם :

דרוש ראשון לפרשת חמוטת יבאר בו . הזיוק המוטל על האומה הישראלית לעשות בכי והספד בימים האלו על בין המצרים :

דרוש שני לפרשת חמטות יבאר בו · שכל הקנין בלו ואין הדבר על גאולת ישראל תלוי אלא בהרבעה דבריה בתשובה · ובמצות ובמעשים טובים · ובעסק התורה · ובתפילה :

דרוש ראשון לפרשת ראה יבאר בו . שמדת הבושת בביש והעזות היא מדה גדולה לין כמוה · והרגיל בה ניטל מכל החטאות · וקדמה ו מפורשת בפסוקים וגם בדברי חז"ל :

דרוש ראשון לפרשת שופטים יבאר בו · שיש מחלוקת עצום בין הקב"ה · ובין האומה הישראלית על עבין התשובה מי יתחיל מהם או ישראל או הקב"ה · והדרוש הזה עושה פעמים ביניהם :

דרוש ראשון לפרשת נצבים יבאר בו · הקדמה גדולה שהין דבר העומד בפני התשובה · ואפילו הם ח"ו כפר בעיקר וכמ"ש שובה ישראל עד ה' אלהיך ·

דרוש ראשון לפרשת וילך יבאר בו · הקדמה גדולה בחיים על פסוק החכמים תעוז למכס וכו' · שמדבר הפסו' על ענין התשובה שצריך שיעשה האדם בתשובה קודם י"ם :

דרוש ראשון לפרשת האזינו יבאר בו · שיפה פעם שעה אחת של תשובה ומעשים טובים בעה"ז מכל חיי העה"ב :

דרוש ראשון לפרשת נח יבאר בו · הקדמה אחת מענת בריאת אדם הראשון · עד זמן נח הנדיוק :

דרוש שני לפרשת נח יבאר בו · שיודיעת החסדים והברית הפלאים והנסים שעושה הקב"ה עם בני האדם היא מנוח לאדם למפר אותה ברבים :

מפתחות הדרושים

דרוש	רשמן לפרשת תולדות יהיה בו . שישמעו השמים ותבל הארץ בזמן שישראל עושים רצונו של מקום :	דרוש	רשמן לפרשת תרומה יהיה בו . שלא נכרת שעולם הזה כשביל התורה . ושם לא יעסקו בתורה הנה שתשוכה מרפאה את הכל :
דרוש	שני לפרשת תולדות יהיה בו . שיהו הוקנים נקראים ימים סיוליים . שם זכה נקראים בשם ימים טובים וכו' :	דרוש	שני לפרשת תרומה יהיה בו . שמנות עשה מן התורה היה לזוכר מה שעשה למן עמלק . ולהכרית זרעו של עמלק :
דרוש	רשמן לפרשת תקן יהיה בו שמדרגת מעלת הסכטחה כה' הוה מעלה גדולה . וסכוטח כה' חסר יסוכבנהו :	דרוש	רשמן לפרשת פקודי יהיה בו שכשם שקילוסו של הקב"ה יוצא מפי הנדיקים מנ"ע . כך יוצא מפי הרשעים :
דרוש	שני לפרשת תקן יהיה בו . שכמו שהמלח ממתקת ומכשרת את כל האוכלים . כך הישורין מכשירין את העדה וממרקין את עוונותיו :	דרוש	שני לפרשת פקודי יהיה בו . שהיסרון הנדיק הנפטר מן העולם ניכר בה שעתה חלה בהמצעות הימים ניכר :
דרוש	רשמן לפרשת כי יהיה בו . שמודיעים ישראל לדעת בעמת שלעפ"ז שהם כגלות זמן ארוך . שהקב"ה יוציאם לאור :	דרוש	שלישי לפרשת פקודי יהיה בו . שהקב"ה מתאוה לשמוע תפילתם ושירתם של ישראל יותר מפי של המלאכים :
דרוש	שני לפרשת כי יהיה בו . שהקב"ה היינו מתכנס עם ישראל כדרך כל בעלי חובות המכזירים :	דרוש	רביעי לפרשת פקודי יהיה בו . שהקדים מחוהשת דרך רמז מזמן הדם הרשון עד זמן מרכבי ולסתר :
דרוש	רשמן לפרשת משפטים יהיה בו שמצות הנדיק היה מעולה על כל שאר מצות שבתורה :	דרוש	חמשי לפרשת פקודי יהיה בו . שהקדים שלוש רמוי לכבות על הנדיקים מנד עצמם . וזולתי מהחיסרון לאחר עומדים לדורם :

סך כל הדרושים אשר בספר הזה הם שלשים ואחד (עוד א') סי' להם אל אדון על כל המעשים .

מפתחות המאמרים

ויקרא	דרוש רשמן . מאמר הרכה וזל . ד"ה החדש הזה לכם ראש חדשים . כ' מחיר אומר לי ולכם וכו' כרף ח' וביאורו כרף נ' ע"א	שם	מאמר שיר השירים רבה וזל . ד"ה נגילה ונשמחה בך . כ' לאחן פתח זה היום עשה ס' . וכו' כרף ו' ע"ב וביאורו שם
ויקרא	דרוש שני . מאמר הרכה וזל . ד"ה ולקחתם לאבודת לוב . כלומר אני עושה אתכם לאבודים וכו' כרף ד' ע"א וביאורו כרף ס' ע"ב	שם	מאמר שיר השירים רבה וזל . ישקני וכו' היכן נאמרים . כ' חנינא בר פפא אמר בים נאמרים וכו' כרף ח' ע"א וביאורו שם
שם	מאמר המכילתא וזל . ויקרא משה לכל זקני ישראל אלמד שעשאן כ"ר . ואמר אליהם וכו' . כרף ד' ע"ד וביאורו כרף ס' ע"א	תזריע	דרוש שני . מאמר משכת אבות פרק נ' וזל כ' חנינא בן תרדיון אומר שנים שיושבים וכו' כרף ח' ע"ב וביאורו כרף י' ע"א
שם	מאמר המכילתא וזל . משכו וקחו לכם צאן משכו מי שים לו . וקחו מי שאין לו וכו' כרף ס' ע"ב וביאורו שם	שם	דרוש שני . מאמר משכת אבות פרק שני וזל הלל אומר אל תפרוש מן הצבור וכו' והנתמכים לחרש כרף ט' ע"א וביאורו שם
שם	מאמר המכילתא וזל . ועלכו ועשו ליתן שכר להליכה ושכר לעשיה . ועשו וכי ככר עשו כרף ו' ע"א וביאורו כרף ו' ע"ב	שם	מאמר משכת אבות פרק רביעי וזל . כ' נהוראי אומר הוי גולה למקום תורה . וכו' כרף ט' ע"ב וביאורו שם
תזריע	דרוש רשמן . מאמר המכילתא וזל דכרו אל כל עדת ישראל . שריבור הוה כר"ח . ולקיחה בעשור וכו' כרף ו' ע"ב וביאורו שם יג"ד	מצורע	דרוש רשמן . מאמר משכת אבות פרק ד' וזל . כן עזאי אומר הוי רץ למצוה קלה כבחמורה וכו' כרף יח ע"ב וביאורו שם

מפתחות המאמרים

במדבר דרוש ראשון · מאמר הרכה וז"ל · במדבר סיני לאמר · הס"ד מלהים מוש יב יחידים ביתה וכו' דף ג' ע"ב
וביאורו דף ט"ו ע"ח

שם מאמר הרכה וז"ל · וכנים לא היו לסם ויכתן מלעזר ואיתמר ר' יעקב וכו' שו היה לסם כנים קודמין וכו' דף י"ד
וביאורו שם

שם מאמר רות רפה וז"ל אמר ר' ועירא מנילם זו אין כה לא טומאה ולא טהרה וכו' שם
וביאורו שם

במדבר דרוש שני · מאמר הגמרא במסכת ברכות וז"ל ר"ר וירא וכו' בא ורחם שלא במדת הקב"ה מדת כ"ו וכו' דף ט"ו ע"ד
וביאורו דף טז ע"ב

שם מאמר מסכת מכות פרק ה' וז"ל · בעשרה מאמרות נברא העולם ומה ת"ל והלא וכו' דף ו"ן ע"ח
וביאורו שם

קרח דרוש ראשון · מאמר הגמרא במסכת ברכות פ' ה' וז"ל ר"ר חנין ר"ר חנינא כל המתריך בתפלתו אין תפלתו וכו' דף ו"ן ע"ב
וביאורו דף י"ח ע"ב

שם מאמר הגמרא במסכת ברכות פרק ה' וז"ל ושוב מעשה בר' חנינא בן דוסא שהלך ללמוד תורה וכו' דף ו"ן ע"ד
וביאורו שם

קרח דרוש שני · מאמר הרכה וז"ל · וזה הלבר אשר תתעסק בסם הס"ד לעולם ה' רבדף בנה בשמים וכו' דף כ' ע"ב
וביאורו דף כ"ח ע"ח

שם מאמר הילקוט וז"ל · ואתם הקרב אליך את אהרן אחיך · וש"ם אמרי תבחר ותקרב אמרי מי שבחרו הקב"ה וכו' ·
דף כ' ע"ד
וביאורו שם

המטות דרוש ראשון מאמר הזהיכה רכה וז"ל ויבער כיעקב כאש להכה תכלה סביב · ר"ל שהעון בן נקים וכו' דף כ"ב ע"ב
וביאורו דף כ"ה ע"ב

שם מאמר פתיחתא דחכימי וז"ל · ר' הונא ור' ירמיה בשם ר' שמואל בר' יצחק אמר מניין שויתר הקב"ה על עז' ועל נ"ע ועל ס"ד דף כ"ג ע"ב
וביאורו שם

שם מאמר הזהיכה וז"ל · ר' חנינא פתח הכי מבליגיתי עלי יגון יגלי לבי דוי · מהו מבליגיתי מבלי שלא הורין בתורה וכו' דף כ"ד ע"ב
וביאורו שם

המטות דרוש שני מאמר פתיחתא דחכימי וז"ל ר' חבא בר כהנא פתח נהלי קולך בת נדיב אמר ישעיה לישראל וכו' · דף כ"ה ע"ד
וביאורו דף כז ע"ב

ראה דרוש ראשון · מאמר הגמרא במסכת ברכות פ"ח וז"ל · ואמר רבה בר חנינא וכו' · כל העוסק בבר עבירה ומתביים בן דף כ"ח ע"ד
וביאורו דף ל' ע"ב

שם מאמר הגמרא במסכת נדרים פרק ב' · וז"ל · תהיה ידאתנו על פניכם זה כושה וכו' דף כ"ט ע"ב
וביאורו שם

שפטים דרוש ראשון · מאמר הגמרא במסכת סוטה וז"ל ר"ר יהושע בן לוי בא ורחם כמה גדולים נמוכי הרוח · דף ל"א ע"ב
וביאורו דף ל"ג ע"ב

נצבים דרוש ראשון · מאמר הגמרא במסכת עז וז"ל אמרי חים ירא את ה' אמרי חים ולא אמרי אמם וכו' דף ל"ה ע"א
וביאורו דף ל"ח ע"ב

וילך דרוש ראשון · מאמר הרכה וז"ל · רב חונא אמר אם נכשל אדם בעבירה ונתחייב מיתה בידי שמים מה יעשה וכו' דף ט"ל ע"ח
וביאורו דף מ"ח ע"ב

שם מאמר המשנה בת' יומא וז"ל שאל ר' מתיא בן חרש את ר' ישמעאל בן עזריה כרומי וכו' דף מ"ח ע"ב
וביאור שם

שם מאמר בקהלת רפה · וז"ל כי אדם אין נדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא מ"ר יודן וכי יש אדם נדיק וכו' ·
דף ט"ל ע"ח
וביאורו שם

האזינו דרוש ראשון · מאמר הגמרא במסכת ברכות וז"ל ר"ר יצחק כל העוסק בתורה יסורין בדלין מימנו וכו' דף מ"ח ע"ח
וביאורו דף מ"ב ע"ב

שם מאמר המשנה במסכת אבות פרק ד' וז"ל · הוא היה אומר יפה שעה אחת בתשובה ובמעשים טובים וכו' ·
דף מ"ב ע"ח
וביאורו שם

שם מאמר הרכה וז"ל · שלח לך אנשים · ר' אחא הבדול פתח יבש מניר נבל ניץ וכו' · לה"ד למלך שהיה לו אוהב וכו' דף מ"ב ע"ד
וביאורו שם

נח דרוש ראשון · מאמר הרכה וז"ל · וידבר אלהים אל נח לאמר וכו' · הוציאה ממסגר נפשי להודות את שמך וכו' ·
דף מ"ב ע"ד
וביאורו דף מ"ה ע"ד

שם מאמר הרכה וז"ל · ויקראו את שמו נח לאמר ר' יוחנן ורשב"ל וכו' · לא המדרש הוא השם · ולא השם הוא המדרש וכו' ·
דף מ"ד ע"ח
וביאורו שם

מפתחות המאמרים

שם	מאמר הרכה וז"ל · ד"ה נא מן התיבה כתיב אם רוח המושל תעלה עליך מקומך אל תנח · מדבר בנח וכו' כדף מ"ח ע"ג	
	וביאורו שם	
שם	מאמר הרכה וז"ל · ד"ה נא מן התיבה כתיב החכמה תעוז לחכם וכו' וה נא וכו'	כדף מ"ח ע"ג
	וביאורו שם	
שם	מאמר הרכה וז"ל · ד"ה כתיב לכל ומן ואת לכל מפץ תחת השמים · ומן היה לנח ליכנס לתבה וכו'	
	וביאורו שם ע"ב	
נח	דרוש שני · מאמר הרכה וז"ל · ויאמר ה' הן עם אחד ושפה לכת · רבי יהודה ורבי נחמיה ר' יהודה אומר וכו'	כדף מ"ו ע"ג
	וביאורו כדף מ"ו ע"ג	
שם	מאמר הילקוט תהלים וז"ל · קודו לה' כי טוב כל"ח · אין לישראל ממה שישלמו להקב"ה אלא הודיה בלבד וכו' ·	כדף מז ע"ג
	וביאורו כדף מ"ח ע"ב	
תולדות	דרוש ראשון · מאמר הרכה וז"ל · ד"ה עטרת זקנים בני בניס · ואלה תולדות יצחק בן אברהם · אברהם נקרא אברהם ·	כדף מ"ח ע"ד
	וביאורו כדף נ"ב ע"ד	
שם	מאמר הרכה וז"ל · ושוח עבר לפניהם · הה"ד כרחם אב על בנים · תני ר' חייא כרחמן שבאבות וכו'	כדף מ"ט ע"ב
	וביאורו שם	
שם	מאמר הרכה וז"ל · ורח האלהים ובח השמש ע"ר אבח כך כהגת וכי אין אנו יודעים שורח השמש וכו'	כדף נ"ב ע"ב
	וביאורו שם ע"ב	
תולדות	דרוש שני · מאמר הרכה וז"ל · ויאמר יצחק אל בנו מה זה מהרת למצא בני · מהרתי למצא את הברכה בני וכו' ·	כדף נ"ב ע"ד
	וביאורו כדף נ"ב ע"ג	
שם	מאמר הרכה וז"ל · כי הקרה ה' אלהיך לפני · ר' יוחנן אמר לעולם אהיתי מורח על קיניס · כשעה וכו'	כדף נ"ד ע"ב
	וביאורו שם	
מקץ	דרוש ראשון · מאמר הילקוט וז"ל ותכסהו בשמיכה · שלשה הם שפלטו מן העבירה ואלו הקב"ה שמו בשמן וכו' כדף נ"ה ג'	
	וביאורו כדף נז ע"ג	
שם	מאמר הרכה וז"ל · ישראי סנבר אשר שם ה' מבטחו זה יוסף · ולא פנה אל רהבים על ידי שאמר וכו'	כדף נ"ו ע"ג
	וביאורו שם	
מקץ	דרוש שני · מאמר הגמרא במס' ברכות פ"ח וז"ל אמר רבה וכו' · אם רואה חרם שיסורין באים עלינו יפשפש במעשיו וכו ·	כדף נז ע"ד
	וביאורו כדף נ"ט ע"ג	
בא	דרוש ראשון · מאמר הגמרא במס' פסחים וז"ל דרש רב עוירא וכו' · מאי דכתיב ויבדל הילד ויגמל וכו'	כדף נ"ט ע"ב
	וביאורו כדף ס' ע"ד	
שם	מאמר הרכה וז"ל · על כן יסטובקי לאמר וכו' מלמד שסיו בידם מגילות ספרי משה שעשים בהם משכת לשבת וכו'	כדף נ"ט ע"ד
	וביאורו שם	
שם	מאמר הרכה וז"ל · לכו נסכלותיכם · ר"ל יהושע בן לוי שבטו של לוי היה פנוי מעבודת פרך וכו'	כדף ס' ע"ג
	וביאורו שם	
שם	מאמר הגמרא במסכת יומא וז"ל · ר"ל יוכתן גדולה תשובה שמקרבת את הגאולה שנאמר וכא לציון גואל	כדף ס"ג ע"ב
	וביאורו שם ע"ד	
בא	דרוש שני · מאמר הרכה וז"ל · ד"ה ויאמר ה' אל משה ואל אהרן · הה"ד קול דודי הנה זה בא · כשהלך משה וכו' ·	כדף ס"ב ע"ב
	וביאורו כדף ס"ג ע"ג	
שם	מאמר שיר השירים רבה וז"ל · השבעתי אתכם בנות ירושלים בחיי הצבאות · רבי אליעזר אומר וכו'	כדף ס"ג ע"ג
	וביאורו שם	
משפטים	דרוש ראשון · מאמר הרכה וז"ל ר"ה אם כסף תלוה את עמי אמר הקב"ה אם כסף תלוה ואת תקח ממנו ריבית כדף ס"ב ע"ד	
	וביאורו כדף ס"ה ע"ב	
תרומה	דרוש ראשון · מאמר הרכה וז"ל · ר"ה ויקחו לי תרומה הם"ד עלית למרום שבית שבי · כל עילוייך לא היו וכו'	כדף ס"ו ע"ג
	וביאורו כדף סז ע"ג	
שם	מאמר הגמרא במסכת ברכות וז"ל · ר"ל וילך וכו' כח ורחם שלא כמדת וכו' · מדה מוכר חפץ לחברו וכו'	שם
	וביאורו שם	
שם	מאמר הרכ"ה וז"ל · ר"ה ויעשו כל חכם לב וכו' הה"ד שחורה אני ונאוה · אם שחורה למה נאוה וכו'	כדף סז ע"ב
	וביאורו שם	
תרומה	דרוש שני · מאמר הגמרא במסכ' מגילה פ"ח וז"ל · שלחה למה אסתר לחכמים כתבוני בספר שלחו לה חלה כתבתי וכו' .	כדף ס"ט ע"ג
	וביאורו שם ע"ד	
שם	מאמר הילקוט וז"ל · כתוב אחד אומר תמחה את זכר עמלק . וכתוב א' אומר מחה אמחה את זכר עמלק וכו' ·	כדף ס"ט ע"ב
	וביאורו שם	
שם	מאמר הילקוט וז"ל : ואתה קח לך בשמים ראש וכו' מנין למדרשי התורה וכו' · ומנין לאסתר בתורה וכו'	כדף ע' ע"ב
	וביאורו שם	

מפתחות המאמרים

שם מאמר הילקוט וז"ל. כי אתה תאיר נרי כמדרשי. וה' אלהי יגיה חשכי בהאמר. כדף ע' ע"ב

וביאורו שם

פקודי דרוש ראשון. מאמר הגמרא בסוף מגילה פ"ק וז"ל. ויהי ביומי אחשורוש. אמר רב אחיו של ראש וכן גילן של ראש כך ע"ח ע'

וביאורו כדף ע"כ ע"ג

פקודי דרוש שני. מאמר משיר השירים רבה וז"ל בשור המור דודי לי. ר' ברכיה אמר אמרים כי' לפני הקב"ה וכו' כדף ע"ג ע"ב

וביאורו כדף ע"ד ע"ב

שם מאמר הרבה כך' ויחי וז"ל. וימלאו לו ארבעים יום. ויעברו ימי בכיתו. הכה את אמר ויעברו. ולהלן את אמר ויתמו וכו' כדף ע"ד ע"ב

וביאורו שם

שם מאמר הגמרא במסכת ברכות וז"ל ויאמר למלאך המשחית בעם רב. ק"ר אלעזר אמר לו הקב"ה למלאך טול רב שבהם וכו' כדף ע"ה ע"ח

וביאורו שם

פקודי דרוש שלישי. מאמר הגמרא במסכ' מ"ק וז"ל. ר"ר שמואל בר נחמני א"ר יוחנן מ"ד נאום דוד בן ישי ונאום הגבר הוקם על כדף ע"ו ע"ב

וביאורו כדף עז ע"ד

שם מאמר הגמרא במסכת ר"ה פ"ק וז"ל. דרש רבה מ"ד להבתי כי ישמע ה' וכו'. אמר להם כי לפני הקב"ה וכו' כדף ע"ו ע"ח

וביאורו שם

שם מאמר הרבה וז"ל. ר' לוי אמר לם יהיה תלהים עמדי ושמרני בדרך הזה וכו' מלשון הרע. היך מד"ח וידרכו וכו' כדף עז ע"ב

וביאורו שם

פקודי דרוש רביעי. מאמר במגילת אחשורוש הרבה וז"ל. לון אסתר מגדת וכו'. מלמד שתפס שתיקה בעצמו וכו' כדף ע"ח ע"ב

וביאורו כדף פ' ע"ב

פקודי דרוש חמישי. מאמר הרבה וז"ל. ר"ח ויבזזו את המשכן וכו'. הם"ד עזו והדר לבושה וכו' כדף פ"ח ע"ב

וביאורו שם ע"ג

מספר כל המאמרים של ספר מקור חיים הזה הם שבעים. סימן להם ושבעים תמרים ויחנו שם:

מפתחות פסוקי הפרשיות

ויקרא דרוש ראשון. פסוק אם תעשו עמדי רעה וכו' והוא בברכות כ"ו. ופסוק וידבר ה' אל משה ואל אהרן וכו' והנמשכים. והוא בשמות ל"ב:

ובדרוש שני. פסוק ויקרא משה לכל ישראל וכו'. והנמשכים. והוא בשמות ל"ב. ופסוק ועתה אם שמוע תשמעו בקולי וכו' והוא בשמות ל"ט:

תזריע דרוש ראשון. פסוקים של הפרשה לא נמצאו כו:

ובדרוש שני. פסוק אשה כי תזריע וכו' והנמשכים. והוא בויקרא ל"ב:

מצורע דרוש ראשון. פסוק זאת תהיה תורת המצורע וכו'. והנמשכים. והוא בויקרא ל"ד:

במדבר דרוש ראשון. פסוק וידבר ה' אל משה במדבר סיני וכו'. והוא בבמדבר א':

ובדרוש שני. פסוק בראשית ברא אלהים וכו'. והוא בבראשית א'. ופסוק תכריתון את שבט משפחות הקהתי וכו' והנמשכים והוא במדבר ד':

קרח דרוש ראשון. פסוק ושמע משה ויפול על פניו והנמשכים. והוא בבמדבר י"ו:

ובדרוש שני. פסוק וזה הדבר אשר תעשה להם וכו'. והוא בשמות כ"ט. ופסוק וכרון לבני ישראל וכו' והנמשכים. והוא בבמדבר י"ו:

המסות דרוש ראשון. פסוקים של הפרשה לא נמצאו כו:

ובדרוש שני. פסוק וידבר משה אל ראשי המטות וכו' והנמשכים. והוא בבמדבר ל' עם הפסוק הקודם לו כפי הנחת:

ראה דרוש ראשון. פסוק ויאמר משה אל העם אל תיראו וכו'. והוא בשמות כ'. ופסוק ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וכו' והנמשכים. והוא בדברים י"א:

שופטים דרוש ראשון. פסוק מכה איש ומת וכו' והנמשכים. והוא בשמות כ"א. ופסוק שופטים ושוטרים תתן לך וכו' והנמשכים והוא בדברים י"ו:

נצבים דרוש ראשון. פסוק כי המצוה הזאת אשר אנכי וכו' והנמשכים. והוא בדברים ל':

וילך דרוש ראשון. פסוק הקהל את העם האנשים וכו'. והוא בדברים ל"א:

האזינו דרוש ראשון. פסוק יערוף כמטר לקחי וכו' והנמשכים. והוא בדברים ל"ב:

נח דרוש ראשון. פסוקים מפ' בראשית והם ויחי למך וכו' והנמשכים עד סוף הפרשה ופסוק אלה תולדות נח וכו' והנמשכים והוא בבראשית ס' ו':

ובדרוש שני · פסוק ויאמר ה׳ כן עם לחד ושפם לחת וכו׳ · והוא בכרחשית ל״ח :

תולדות דרוש רחשון · פסוק ויאמר עשו יש לי רב וכו׳ . והוא בכרחשית ל״כ · ופסוק ואלה תולדות יעקב כן לברהם וכו׳ והנמשכים · והוא בכרחשית כ״ה :

ובדרוש שני פסוק ויהי כי זקן יצחק וכו׳ והנמשכי׳ כולם · עד ויתן לך האלהים מטל השמים וגו׳ והוא בכרחשית כ״ז :

מקץ דרוש רחשון · פסוק וידבר שר המשקי׳ לת פרעה לאמר וכו׳ והנמשכים · והוא בכרחשית מ״ח :

ובדרוש שני · פסוק ויאמר יהודה לל ישראל לביו וכו׳ והנמשכים · והוא בכרחשית מ״ג :

בא דרוש רחשון · פסוק ויגדל הילד ויגמל וכו׳ · והוא בכרחשית כ״ח :

ובדרוש שני · פסוק וידעת עם לבבך כי כאשר ייסר לים לת בנו וכו׳ · והוא בדברים ח׳ · ופסוק ויאמר ה׳ לל משה ול להרן בארץ מצרים לאמר והנמשכים · והוא בשמות ו״ב :

בשלח דרוש ג׳ · פסוק ובר לוי לא תנחם וכו׳ והנמשכים עד פסוק לם כסף תלוה לת עמי וכו׳ והנמשכים · והוא בשמות כ״ב · ופסוק לך רד כי שחת עמך וכו׳ · והוא בשמות ל״ב :

תרומה דרוש רחשון · פסוק כרחשית ברח ללהים וכו׳ והנמשכים · והוא בכרחשית ג׳ · ופסוק ועתה לם תשא חטאתם ולם לין

ובדרוש שני · פסוק ויאמר ה׳ כן עם לחד ושפם לחת וכו׳ · והוא בכרחשית ל״ח :

תולדות דרוש רחשון · פסוק ויאמר עשו יש לי רב וכו׳ . והוא בכרחשית ל״כ · ופסוק ואלה תולדות יצחק בן לברהם וכו׳ והנמשכים · והוא בכרחשית כ״ה :

ובדרוש שני פסוק ויהי כי זקן יצחק וכו׳ והנמשכי׳ כולם · עד ויתן לך האלהים מטל השמים וגו׳ והוא בכרחשית כ״ז :

מקץ דרוש רחשון · פסוק וידבר שר המשקי׳ לת פרעה לאמר וכו׳ והנמשכים · והוא בכרחשית מ״ח :

ובדרוש שני · פסוק ויאמר יהודה לל ישראל לביו וכו׳ והנמשכים · והוא בכרחשית מ״ג :

בא דרוש רחשון · פסוק ויגדל הילד ויגמל וכו׳ · והוא בכרחשית כ״ח :

ובדרוש שני · פסוק וידעת עם לבבך כי כאשר ייסר לים לת בנו וכו׳ · והוא בדברים ח׳ · ופסוק ויאמר ה׳ לל משה ול להרן בארץ מצרים לאמר והנמשכים · והוא בשמות ו״ב :

בשלח דרוש ג׳ · פסוק ובר לוי לא תנחם וכו׳ והנמשכים עד פסוק לם כסף תלוה לת עמי וכו׳ והנמשכים · והוא בשמות כ״ב · ופסוק לך רד כי שחת עמך וכו׳ · והוא בשמות ל״ב :

תרומה דרוש רחשון · פסוק כרחשית ברח ללהים וכו׳ והנמשכים · והוא בכרחשית ג׳ · ופסוק ועתה לם תשא חטאתם ולם לין

ובדרוש שלישי · פסוק כי ה׳ ללהיך מיתהלך בקרב מחניך להצילך וכו׳ · והוא בדברים כ״ג · ופסו׳ וידד יעקב כדר לאמר וכו׳ והנמשכי׳ והוא בכרחשית כ״ח :

ובדרוש רביעי · פסוק ויאמר ה׳ ללהים לח טוב היות לדם לבדו וכו׳ · והוא בכרחשית ב׳ · ופסוק ויפתר משה פניו כי ירח מהכיט לל ללהים · והוא בשמות ג׳ ופסוק וירח לת עמלק וכו׳ . וירח לת הקני וכו׳ · והוא בבמדבר כ״ד · ופסוק ויאמר ה׳ לל משה כתוב זת וכרון בספר ושים באזני יהושע וכו׳ . והוא בשמות י״ו :

ובדרוש חמישי · פסוק וירח ללהים לת כל לשר עשה והנה טוב מאד וכו׳ · כרחשית ל׳ · ופסוק ותכל כל עבודת משכן להל מועד וכו׳ והנמשך והוא שמות ט״ל :

ובדרוש שני · פסוק וכוד לת חשר עשה לך עמלק וכו׳ והנמשכים · והוא בדברים כ״ה :

פקודי דרוש רחשון · פסוק חלה פקודי המשכן וכו׳ והנמשכים · והוא בשמות ל״ח :

ובדרוש שני · פסוק ויבכו בני ישראל לת משה וכו׳ · והוא בדברים ל״ד . ופסוק ויקרא לברהם שם המקום ההוא ה׳ יראה וכו׳ · והוא בכרחשית כ״כ :

ובדרוש שני · פסוק ויבכו בני ישראל לת משה וכו׳ · והוא בדברים ל״ד . ופסוק ויקרא לברהם שם המקום ההוא ה׳ יראה וכו׳ · והוא בכרחשית כ״כ :

ובדרוש שלישי · פסוק כי ה׳ ללהיך מיתהלך בקרב מחניך להצילך וכו׳ · והוא בדברים כ״ג · ופסו׳ וידד יעקב כדר לאמר וכו׳ והנמשכי׳ והוא בכרחשית כ״ח :

ובדרוש רביעי · פסוק ויאמר ה׳ ללהים לח טוב היות לדם לבדו וכו׳ · והוא בכרחשית ב׳ · ופסוק ויפתר משה פניו כי ירח מהכיט לל ללהים · והוא בשמות ג׳ ופסוק וירח לת עמלק וכו׳ . וירח לת הקני וכו׳ · והוא בבמדבר כ״ד · ופסוק ויאמר ה׳ לל משה כתוב זת וכרון בספר ושים באזני יהושע וכו׳ . והוא בשמות י״ו :

ובדרוש חמישי · פסוק וירח ללהים לת כל לשר עשה והנה טוב מאד וכו׳ · כרחשית ל׳ · ופסוק ותכל כל עבודת משכן להל מועד וכו׳ והנמשך והוא שמות ט״ל :

תמו מפתחות פסוקי הפרשה · תהלות לאל הנעזרין בטהרה וקדושה :

מפתחות

הפסוקים המפוזרים בכל הארבע ועשרים

אמך הצעיר שמואל המחבר ס״ט · הנה נא הוחלתי לעשות הספר הזה שלם בכל דבריו לא יחסר כל בו · ולכן רציתי לעשות מפתחות לכל הפסוקים הנמצאים בספר הזה והם מפוזרים ומפורדים בכל הארבע ועשרים · ומתוך כך יולאה האדם למצא מבוקשו · בין בנביאים ראשונים · בין בנביאים אחרונים · ובין בכתובים · וחסכמתי לפרד אותם על סדר הארבעה ועשרים הנמצא בידינו עתה המודפס בעיר ויניציאה בשנת שכ״ו לפ״ק · וזה החילי בעזר בוראי יהיו לרצון אמרי פי אכי״ר :

חמש מגילות

שיר השירים פסוק שיר השירים חשר לשלמה והנמשכים · שיר ח׳ לפ׳ תזריע דרוש ח׳

ופסוק שחורה חני ונחוה וכו׳ · שיר ח׳ . לפ׳ תרומה דרו׳ ח׳

ופסוק עד שהמלך במסיבו וכו׳ והנמשכים · שיר ח׳ · לפ׳ פקודי דרוש ב׳

ופסוק הנני כרלו בחרץ וכו׳ והנמשכי׳ כולם יעד פ׳ במעט מעברתי מהם וכו׳ · שיר ב׳ · לפר׳ שופטים דרוש ח׳

ופסוק השבעתי לתכם בנות ירושלים וכו׳ · ופסוק קול דודי הנה זה בח וכו׳ . שיר ב׳ . לפ׳ בח דרוש ח׳

ופסוק יונתי בחגוי הסלע וכו׳ · שיר ב׳ · בפרשת פקודי דרוש ב׳

ופסוק דודי ירד לגנו וכו׳ והנמשכים · שיר ו׳ · לפ׳ שופטי דרוש ח׳

ופסוק שובי שובי השולמית וכו׳ · שיר ו׳ . בפרשת נצבים דרוש ח׳

ופסוק היושבת בגנים חברים מקשיבים וכו׳ · שיר ח׳ · לפ׳ בח דרוש ב׳

מפתחות

רות פסוק ויהי בימי שפוט השופטים וכו׳ והנמשכים כולם. רות ז׳. כפרשת כתבך דרוש ז׳

איכה פסוק חשב ה׳ להשחית חומת בת ציון וכו׳ איכה ב׳. כפ׳ המטות דרוש כ׳

ופסוקים אלי הגבר רואה עני והנמשכים. איכה ג׳. כפ׳ קרח דרוש ז׳

ופסוק ישב בדד וידום וכו׳. איכה ג׳. כפ׳ תזריע דרוש כ׳

ופסוק הסיבנו ה׳ אליך ונשובה וכו׳. איכה ה׳. כפרשת שופטים דרוש ז׳

קהלת פסוק ורח השמש ובא השמש וכו׳ והנמשכי׳ קהלת ז׳. כפ׳ תולדות דרוש ז׳.

ופסוק החכמה תעוז לחכם וכו׳ והנמשכים. קהלת ו׳. כפ׳ וילך דרוש ז׳

ופסוק ויותר שהיה קהלת חכם וכו׳ והנמשכים כולם עד סוף הספר. קהלת י״ב. כפ׳ המטות דרוש כ׳

אחשורוש פסוק ויהי בימי אחשורוש וכו׳ אחשורו ז׳. כפ׳ פקודי דרוש ז׳

ופסוק ויאמר מרדכי להשיב אל אסתר אל תדמי בנפשך וכו׳ והנמשכים. אחשורוש ד׳. כפ׳ תרומה דרוש כ׳

וכפסוק אם מזרע היהודים מרדכי וכו׳. אחשורוש ו׳. כפ׳ פקודי דרוש ד׳

ופסוק ואמר מרדכי אל תעש כן וכו׳. אחשורוש ו׳. כפ׳ פקודי דרוש ד׳

ופסוק ואני לבדי לא אכל לחם וכו׳. אחשורוש ז׳. כפ׳ פקודי דרוש ד׳

ופסוק ואני ואחי נצום גם כן וכו׳. אחשורוש ז׳. כפ׳ פקודי דרוש ד׳

ופסוק ואני ואחי ונערותי אצום וכן אעבר וכו׳. אחשורוש ז׳. כפ׳ פקודי דרוש ד׳

ופסוק ואני אמרתי לבי יגעתי

מיכה פסוק לא תשמחי לויבתי לי וכו׳ ועף ה׳ אסף וכו׳ מיכה ז׳ בפרשת וילך דרוש ו׳:

נחום • חבקוק • צפניה • זכריה •

לא נמצאו בהם פסוקים בספר הזה:

חגי פסוק כי כה אמר ה׳ נכלות עוד לחת מעט הוא וכו׳ והנמשכים • חגי ב׳ • בפרשת המטות דרוש כ׳:

מלאכי פסוק מפי הכהן ה׳ לא ישרלו כיד מלאכי: והנמשכים כולם מלאכי ג׳ בפרשת תולדות דרוש ו׳:

ופסוק לו נדברו יראי ה׳ איש אל רעהו וכו׳ • מלאכי ג׳ • בפרשת תזריע דרוש ב׳.

ופסוק הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא וכו׳. והנמשכים מלאכי ג׳. בפרשת שפטים דרוש ו׳:

כתובים

תהלים פסוק אשרי תמימי דרך הלך בתורת ה׳ וכו׳ והנמשכים • תילים ו׳ • בפרשת תזריע דרוש ב׳:

ופסוק לה׳ הישועה על עמך ברכתך סלה • תילים ג׳ • בפרשת מקץ דרוש ו׳.

ופסוק מפי עוללים ויונקים יסדת עוז וכו׳. תילים ח׳ בפרשת במדבר דרוש ב׳.

ופסוק למנצח מזמור לדוד עד מתי ה׳ תשכחני נצח וכו׳ והנמשכים • תילים י״ג בפרשת מקץ דרוש ו׳.

ופסוק לפעולת ארם בדבר שפתיך וכו׳ והנמשכים • תילים יו״ן • בפרשת המטות דרוש כ׳.

ופסוק למנצח מזמור לדוד יענך ה׳ ביום צרה וכו׳ והנמשכים תילים כ׳ בפרשת פקודי דרוש ב׳.

ופסוק כל ארחות ה׳ חסד ואמת וכו׳ • תילים כ״ה בפרשת ויקרא דרוש ו׳.

ופסוק מה רב טובך וכו׳ • תילים ל״א • בפרשת פקודי דרוש ה׳:

ופסוק לאשרי אדם לא יחשוב ה׳ לו עון וכו׳ • תילים ל״ב • בפרשת מקץ דרוש כ׳:

ופסוק על זאת יתפלל כל חסיד אליך וכו׳. והנמשכים • תילים ל״ב בפרשת כי תשא דרוש כ׳ • ונם בפרשת פקודי דרוש ה׳:

ופסוק כי כו ישמח לבנו וכו׳ תילים ל״ג • בפרשת פקודי דרוש ט׳:

ופסוק לדוד אל תתחר במרעים וכו׳ • והנמשכים תילים ל״ז בפרשת המטות דרוש כ׳:

ופסוק לאשרי הגבר אשר שם ה׳ מבטחו וכו׳ • תילים מ׳ • בפרשת מקץ דרוש ו׳.

ופסוק למנצח מזמור לדוד בכח אלי נתן הנביא וכו׳ והנמשכים • תילים כ״ח בפרשת פקודי דרוש ב׳:

ופסוק לתכי שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך • והנמשכים • תילים כ״ח בפרשת שפטים דרוש ו׳, ונם בפ׳ נצבים דרוש ו׳. ונם בפ׳ מקץ דרוש שני:

ופסוק אך טוב וחסד ירדפוני כל ימי חיי וכו׳ • תילים כ״ג • בפרשת המטות דרוש ו׳ • ונם בפרשת בא דרוש כ׳.

ופסוק עלית למרום שבית שבי וכו׳ • והנמשכים תילים ס״ח בפרשת תרומה דרוש ו׳. ועוד פעם שנית פסוק ברוך אדני יום יום יעמס לנו וכו׳ • והנמשכים. תילים ס״ח בפרשת מקץ דרוש כ׳.

ופסוק למנצח שיר מזמור שריעו לאלהים כל הארץ והנמשכים תילים ס״ו בפרשת מקץ דרוש כ׳.

ופסוק למנצח על הנינית וכו׳ • מה ידידות משכנותיך וכו׳ והנמשכים תילים פ״ד בפרשת פקודי דרוש ו׳.

ופסוק תפלה למשה איש האלהים וכו׳ • תילים צ׳ • בפרשת קרח דרוש ו׳ • ונם בפרשת תרומה דרוש ו׳.

ופסוק יודיע דרכיו למשה וכו׳ והנמשכים. תילים ק״ג • בפרשת תולדות ו׳.

ופסוק הודו לה׳ כי טוב כל״ח יאמרו נאולי ה׳ וכו׳ והנמשכים תילים ק״ו בפרשת ויקרא דרוש ו׳:

ופסוק הודו לה׳ כי טוב פעם שניה • בפרשת נח דרוש כ׳.

ופסוק ויזעקו אל ה׳ בצר להם וכו׳ תילים ק״ז בפרשת פקודי דרוש ב׳.

ופסוק פדות שלח לעמו ניוה לעולם בריתו וכו׳ • תילים ק״ח בפרשת ויקרא דרוש כ׳.

ופסוק הללויה אשרי איש ירא את ה׳ במצותיו חפץ מאד • והנמשכים • תילים ק״ב • בפרשת משפטים דרוש ו׳.

ופסוק לאהבתי כי ישמע ה׳ את קולי תחנוני וכו׳. והנמשכים תילים ק״ז בפרשת פקודי דרוש ב׳:

ופסוק מה אשיב לה׳ כל תגמולוהי עלי • והנמשכים • תילים ק״ז בפרשת נח דרוש ו׳:

ופסוק מן המצר קראתי יה • וכו׳ והנמשכים תילים ק״ח • בפרשת פקודי דרוש ב׳:

ופסוק יסר יסרני יה וכו׳ והנמשכים תילים ק״ח בפרשת נח דרוש שני:

ופסוק חודך כי עניתני וכו׳ והנמשכים תילים ק״ח • בפרשת תזריע דרוש ו׳.

ופסוק אמרה תורתך תמיד לעולם ועד • והנמשכים מלות הזין כולם תילים ק״ט בפרשת מצורע דרוש ו׳.

ופסוק לעולם ה׳ דברך נצב בשמים • והנמשכים כולם • תילים ק״ט • בפרשת בא דרוש ו׳ • ועוד פעם שנית פסוק לעולם ה׳ דברך וכו׳ • בפרשת קרח דרוש כ׳:

ופסוק הנה נחלת ה׳ בנים וכו׳ • והנמשכים. תילים קכ״ז בפרשת משפטים דרוש ו׳.

ופסוק; על נהרות בבל וכו׳ • והנמשכים כולם תילים קל״ז בפרשת המטות דרוש ו׳.

ופסוק הוציאה ממסגר נפשי וכו׳ • תילים קמ״ב בפרשת נח דרוש ו׳.

ופסוק רצון יריאיו יעשה וכו׳ • תילים קמ״ה • בפרשת פקודי דרוש ב׳.

משלי פסוק למען תלך בדרך טובים וכו׳ והנמשכים עד ומפי תן ושכל טוב וכו׳ • משלי כ׳ בפרשת מצורע דרוש ו׳:

ופסוק כי טוב סחרת מסחר כסף וכו׳ ונם הנמשכים • עד אז תלך לבטח דרכך וכו׳ • משלי ג׳ בפרשת במדבר דרוש כ׳.

ופסוק שמעו בנים מוסר אב וכו׳ • והנמשכים משלי ד׳ בפרשת במדבר דרוש כ׳.

ופסוק כי מלכים ימלוכו וכו׳ והנמשכים • משלי ח׳ בפרשת במדבר דרוש כ׳.

מפתחות

ופסוק אל תוכח לץ פן ישנאך וכו׳ משלי ט׳ בפרשת משפטים דרוש ו׳

ופסוק עטרת זקנים בני בנים וכו׳ משלי י״ז בפרשת תולדות דרוש ו׳.

ופסוק מלוה ה׳ חונן דל וכו׳ משלי י״ט בפרשת משפטים דרוש ו׳.

ופסוק שמע בני מוסר אביך וכו׳ והנמשכים משלי כ״ג בפרשת תרומה דרוש כ׳.

פסוק עון והדר לבושה וכו׳ משלי ל״ו בפרשת פקודי דרוש ג׳.

דרוש חמישי.

איוב פסוק מטיר שפה לנחמניש וטעם זקניש יקח. ליוב י״ב בפרשת תולדות דרוש כ׳.

דניאל • עזרא • נחמיא לא נמצאו בהם פסוקים בספר הזה:

דברי הימים פסוק וישלח המלהים מלאך וכו׳ רחם ה׳ ויכתם וכו׳. דברי הימים א׳ כ״ח בפרשת פקודי דרוש ג׳.

כי מוצאי מצא חיים ויפק רצון מה׳ •

כי חיים הם למוצאיהם ולכל בשרו מרפא •

תם ונשלם שבח לאל בורא עולם

על ידי הנער הנגב על המלאכה בחמונה שלימה **ברוך שמואל סיני קולון** נ״ן:

על ידי המסדר לותיות במלאכת הקודש **שלמה חיים** בכ״ר **דוד בולאפי** נ״ן •

על ידי המסדר לותיות במלאכת הקודש **יעקב רפאל** בלא״ח המשכיל כמה״ר **משה חי מילול** נר״ו:

על ידי המסדר לותיות במלאכת הקודש **מתתיה** בכ״ר **נחמן מלאך** נ״ן •

על ידי המסדר לותיות במלאכת הקודש **יוסף דוד חיים** בכ״ר **שלום צדיק** נ״ן •

על ידי הפועל במכבש **יעקב רפאל** בכ״ר **משה פאלא׳ג׳י** נ״ע •

על ידי הפועל במכבש **אליהו ן׳ שושן** נ״ן ••